

CRNA GORA

MINISTARSTVO ODRŽIVOG RAZVOJA
I TURIZMA

Program razvoja kulturnog turizma Crne Gore s Akcionim planom 2019 – 2021. god.

Mart, 2019. god.

OBRADIVAČ:	Ministarstvo održivog razvoja i turizma u saradnji sa CAU Centar za arhitekturu i urbanizam
NAZIV PROJEKTA:	Program razvoja kulturnog turizma Crne Gore s Akcionim planom 2019 - 2021. godine (u daljem tekstu PRKT)
FAZA:	Program
DIO:	Osnovni dio
RADNI TIM CAU:	<p>Vođa tima Snežana Besermenji - Doktor geografskih nauka</p> <p>Koordinator izrade Strategije Zorica Babić, – Dipl. Ekonomista</p> <p>Sintezni tim: Zorica Babić, – Dipl. Ekonomista Slavica Jurišević - Dipl.ing. arhitekture -Konzervator Ksenija Vukmanović, Dipl. Ing.arhitekture</p> <p>Administrativno-tehnička podrška Mladen Vuksanović – Spec. App. in management</p> <p>Tehnička podrška Miroslav Vuković – Ing. Računarstva Rade Bošković – BSc arhitekture</p> <p>Prevod Slobodanka Knežević – Prof.eng.jezika i književnosti</p>
KOMISIJA ZA PRAĆENJE REALIZACIJE POSLA	<p>Čazim Hodžić, Predsjednik</p> <p>Tamara Đukić, sekretar</p> <p>Dobrila Vlahović, član, Ministarstvo kulture</p> <p>Anastazija Miranović, član, Narodni muzej Crne Gore</p> <p>Jelena Mugoša, član, Ministarstvo održivog razvoja i turizma</p> <p>Ljiljana Četković Maraš, član, Nacionalna turistička organizacija Crne Gore</p> <p>Sanja Vojinović, član, Zajednica opština</p> <p>Žana Filipović, član, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava</p>

1.UVOD	6
1.1. EKONOMSKI, DRUŠVENO-KULTURNI I PROSTORNI UTICAJ	6
1.2. DEFINICIJA KULTURNOG TURIZMA.....	8
1.3. SEGMENTI KULTURNOG TURIZMA	9
1.4. TIPOLOGIJA TURISTA U KULTURNOM TURIZMU	10
1.5. ZAŠTO KULTURNI TURIZAM U CRNOJ GORI	10
2.USKLADJENOST SA POSTOJEĆIM STRATEŠKIM OKVIROM.....	12
2.1. NACIONALNA STRATEGIJA ODRŽIVOG RAZVOJA CRNE GORE DO 2030.G;	12
2.2. STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA DO 2020.....	12
2.3. SREDNJOROČNI PROGRAM RADA VLADE CRNE GORE 2018-2020.....	13
3.VIZIJA RAZVOJA KULTURNOG TURIZMA I CILJ RAZVOJA KULTURNOG TURIZMA SA PRIORITETNIM MJERAMA I AKTIVNOSTIMA	14
4.ULOGA DRŽAVE U RAZVOJU KULTURNOG TURIZMA	16
5.SWOT ANALIZA	18
6.PARTNERSTVA U KULTURNOM TURIZMU	21
7.DOSTUPNI FONDOVI ZA IMPLEMENTACIJU MJERA U AKCIONOM PLANU.....	23
8.SMJERNICE ZA PROMOCIJU KUTURNOG TURIZMA.....	29
9.OPERATIVNI CILJEVI RAZVOJA KULTURNOG TURIZMA	32
9.1. ODRŽIVI TURISTIČKI RAZVOJ I ZAŠTITA KULTURNE BAŠTINE	32
9.2. OPERATIVNI CILJEVI RAZVOJA I CILJNE GRUPE	35
9.3. LJUDSKI RESURSI I FINANSIRANJE	38
9.4 ORGANIZACIONA STRUKTURA	40
10 AKCIONI PLAN.....	46
10.1. OPERATIVNI CILJ 1: OBOGAĆIVANJE DESTINACIJSKOG LANCA TURISTIČKIH PROIZVODA VRIJEDNOSTIMA KULTURNE BAŠTINE	46
<i>Kulturna infrastruktura predstavlja temelj kvalitetne valorizacije postojećih kulturnih resursa i ima uticaj na promet u kulturnom turizmu. U kulturnoj infrastrukturi izdvajaju se institucionalni i vaninstitucionalni sektori, a oba sektora imaju značajnu ulogu u razvoju i promovisanjukulture.</i>	<i>46</i>
10.2. OPERATIVNI CILJ 2: PODIZANJE TRŽIŠNE PREPOZNATLJIVOSTI KAO DESTINACIJE KULTURNOG TURIZMA.....	46
10.2.1. RAZVOJ PROIZVODA	46
10.2.2. MARKETING ZA KULTURNI TURIZAM	48
10.2.3. GLAVNI AKTERI (STEJKHOLDERI) U KULTURNOM TURIZMU	49

10.3. OPERATIVNI CILJ 3: UNAPREĐENJE DESTINACIJSKOG UPRAVLJANJA I MENADŽMENTA.....	50
11 INDIKATORI.....	59
12 MONITORING I MJERENJE EFIKASNOSTI IMPLEMENTACIJE PROGRAMA.....	61
13 GANTOGRAM.....	62
14 LITERATURA I IZVORI:	66

ANEKS 1 – ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA

SADRŽAJ:

1. ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA
 - 1.1. ANALIZA ZAKONSKE REGULATIVE
 - 1.1.1. ZAKON O TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
 - 1.1.2. NACIONALNA STRATEGIJA ODRŽIVOG RAZVOJA CRNE GORE DO 2030. GODINE (NSOR)
 - 1.1.3. STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA U CRNOJ GORI DO 2020. (SRT) (decembar 2008.)
 - 1.1.4. ZAKON O KULTURI
 - 1.1.5. ZAKON O ZAŠTITI KULTURNIH DOBARA
 - 1.1.6. ZAKON O ZAŠTITI PRIRODNOG I KULTURNO-ISTORIJSKOG PODRUČJA KOTORA
 - 1.2. ANALIZA POSTOJEĆE PROSTORNO PLANSKE DOKUMENTACIJE
 - 1.2.1. IZVOD IZ PROSTORNOG PLANA CRNE GORE DO 2020.
 - 1.2.2. IZVOD IZ PROSTORNO PLANSKE DOKUMENTACIJE PODRUČJA POSEBNE NAMJENE
 - 1.2.3. PROSTORNO URBANISTIČKA PLANSKA DOKUMENTACIJA
 - 1.3. ANALIZA STRATEŠKIH PLANOVA RAZVOJA OPŠTINA
2. PRIMJERI DOBRE PRAKSE
 - 2.1. PRIMJERI MODELA ORGANIZACIJE I FINANSIRANJA
 - 2.2. TURISTIČKE RUTE I PUTEVI
 - 2.3. VJERSKI TURIZAM
 - 2.4. INDUSTRIJSKA ARHITEKTURA KAO KULTURNO TURISTIČKI PROIZVOD
 - 2.5. ARHEOLOŠKI LOKALITETI
 - 2.6. RITUALI I SVEČANOSTI, FESTIVALI
 - 2.7. INTERPRETACIJSKI CENTRI
3. UPOREDNA ANALIZA KULTURNOG TURIZMA KONKURENTSKIH ZEMALJA
 - 3.1. KULTURNI TURIZAM REPUBLIKE HRVATSKE I CRNE GORE

- 3.2. *KULTURNI TURIZAM REPUBLIKE SLOVENIJE I CRNE GORE*
- 3.3. *KULTURNI TURIZAM REPUBLIKE SRBIJE I CRNE GORE*
- 3.4. *KULTURNI TURIZAM REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE I CRNE GORE*
- 3.5. *KULTURNI TURIZAM REPUBLIKE ALBANIJE I CRNE GORE*
- 3.6. *KULTURNI TURIZAM REPUBLIKE GRČKE I CRNE GORE*
- 4. *RESURSI KULTURNOG TURIZMA*
 - 4.1. *KULTURNA DOBRA NA LISTI SVJETSKJE BAŠTINE UNESCO-a*
 - 4.2. *KULTURNA DOBRA NA NACIONALNOJ TENTATIVNOJ LISTI*
 - 4.3. *KULTURNO ISTORIJSKE CJELINE*
 - 4.4. *KULTURNO ISTORIJSKI OBJEKTI*
 - 4.5. *LOKALITETI ILI PODRUČJA*
 - 4.6. *NEVALORIZOVANI SEGMENTI NEPOKRETNE KULTURNE BAŠTINE*
 - 4.7. *NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA*
 - 4.8. *REZULTATI*
- 5. *TURISTIČKA VALORIZACIJA KULTURNIH DOBARA*
 - 5.1. *KVALITATIVNO-KVANTITATIVNA METODA*
 - 5.2. *METODA PO MODELU HILARI DU KROS*
 - 5.3. *VALORIZACIJA MANIFESTACIJA IZ OBLASTI KULTURE*
- 6. *STANJE KULTURNO TURISTIČKE PONUDE*
- 7. *SWOT ANALIZA*
- 8. *USKLADJENOST SA SREDNJOROČNIM PROGRAMOM RADA VLADE DO 2020G.*

ANEKS 2 – RESURSKI KULTURNOG TURIZMA

1. UVOD

Strategijom razvoja turizma u Crnoj Gori do 2020.godine, ustanovljeno je opredjeljenje da se turizam, kao najvažnija razvojna privredna grana, sistematski i kontinuirano razvija i unapređuje sa ciljem formiranja visoko-kvalitetne turističke destinacije sa cjelogodišnjim turističkim proizvodom prilagođenim savremenoj potražnji, što bi imalo za rezultat obezbjeđenje dugoročne konkurentske prednosti. Ministarstvo održivog razvoja i turizma Crne Gore donijelo je odluku o izradi Programa razvoja kulturnog turizma Crne Gore do 2021.godine. Ovaj segment turističke privrede može značajno doprinijeti stvaranju imidža visoko kvalitetne turističke destinacije. Nosilac Programa razvoja kulturnog turizma je Ministarstvo održivog razvoja i turizma, a glavni partner je Ministarstvo kulture Crne Gore. U formiranju kulturno turističkih proizvoda učestvovat će turistički i kulturni sektor na nacionalnom nivou, kao i na nivou lokalne samouprave.

Zbog specifičnosti kulturnog turizma, kao posebnog segmenta turističke privrede, njegov razvoj će se zasnivati na saradnji eksperata u kulturnom i turističkom sektoru, uz podršku lokalne zajednice. Angažovani iz kulturnog sektora će ocjenjivati istorijsku i umjetničku vrijednost kulturne baštine, kao i njenu osjetljivost (robustnost), a angažovani iz turističkog sektora će ocjenjivati tržišnu privlačnost kulturne baštine, kao i faktore koji su značajni pri formiranju kulturno turističkog proizvoda.

U prethodnom periodu Crna Gora je bila prepoznata kao destinacija pretežno kupališnog turizma u ljetnjim mjesecima, ali zbog povećane potražnje savremenog turista za osmišljenim i zaokruženim turističkim proizvodom, potrebno je razvijati kulturni turizam, kao samostalni turistički proizvod ili u kombinaciji sa drugim turističkim proizvodima.

Potencijal za formiranje i razvoj kulturnog turističkog proizvoda u Crnoj Gori je bogata materijalna i nematerijalna kulturna baština, nastala kao posljedica bogate i burne istorije. Ubrzani razvoj turizma u obalnom području i aktiviranje turizma u planinskom području su povoljna osnova za unapređenje turističke ponude formiranjem konkurentnog kulturnog turističkog proizvoda.

Prepoznavanje ekonomskog, društvenog, kulturnog i prostornog uticaja kulturnog turizma na ekonomski i kulturološki rast, definicija pojma kulturni turizam i njegovih manifestacionih oblika, kao i analiza postojećeg stanja u oblasti zakonske regulative, razvojnih i planskih dokumenata i resursa, početni su koraci u stvaranju jasnog koncepta u definisanju strateških prioriteta i plana daljih aktivnosti.

1.1. EKONOMSKI, DRUŠVENO-KULTURNI I PROSTORNI UTICAJ

Kulturni turizam je turistički proizvod, koje će do 2020.godine biti među pet najvažnijih segmenata na turističkom tržištu (UNWTO, 2001). Prema podacima UNESCO-a kulturni turizam je najbrže rastući sektor turističke privrede, mada, treba istaći, da je teško tačno utvrditi veličinu ovog fenomena.

Prepoznajući trendove kretanja razvoja turizma na svjetskom nivou, kao i kretanja na turističkim emitivnim tržištima, posebna pažnja je usmjerena na razvoj kulturnog turizma za koji Svjetska turistička organizacija (WTO) predviđa godišnji rast od 15% do 2020.godine imajući u vidu procjene da 37% svih međunarodnih putovanja uključuje neki oblik kulturnog turizma (UNWTO, Tourism Highlights, 2018 Edition).

Danas je Evropa jedna od najatraktivnijih destinacija za turiste zainteresovane za kulturni turizam. U Evropskoj Uniji je ovaj vid turizma posebno razvijen, a predviđa se da će turizam uopšte biti dominantan sektor regionalne i lokalne ekonomije. European Cultural Network iznosi socio-kulturne i demografske trendove, koji utiču na rast kulturnog turizma u Evropi, a to su: starenje populacije, porast platežne moći

populacije jačanjem srednje klase, sve sofisticiraniji potrošači, porast upotrebe interneta i liberalizacija transporta.

Svjetska turistička organizacija ističe da će na porast turističkog tržišta značajno uticati turisti iz rastuće srednje klase Kine i Indije. Njih neće privlačiti evropske plaže, jer dolaze sa prostora koje već sadrže takve prirodne ljepote. Oni će biti zainteresovani da otkrivaju i uživaju u evropskom kulturnom nasljeđu. Evropsko turističko tržište treba da se prilagodi ovim promjenama tražnje novih turista sa azijskog tržišta, jer treba imati u vidu, da je danas svaki četvrti stanovnik planete Kinez. U uslovima savremene globalizacije, potrebno je kreirati jedinstven identitet pojedinih prostora. Upravo je kulturni turizam područje za primjenu novih mogućnosti marketinga i marketing aktivnosti, u cilju pozicioniranja manje poznatih mjesta. Ljudi putuju iz različitih razloga, a kultura je jedan od njih. Posjeta mjestima kulturne baštine se smatraju jednim od vodećih elemenata putovanja (Kerstetter, Confer, Graefe, 2001), jer se države i gradovi međusobno razlikuju po istoriji, kulturi i kulturnom nasljeđu.

Ekonomski značaj kulturnog turizma ogleda se kroz finansijsku podršku očuvanju, revitalizaciji i promociji kulturnih dobara sa jedne strane, i omogućavanje finansijske i organizacione nezavisnosti ustanova kultura sa druge. Upravo zato je kulturni turizam pokretač razvoja gradova, regija i zemalja. Socijalni uticaj kulturnog turizma je materijalan, ali on ima i nematerijalne efekte, kao na primjer razvoj svijesti i briga o kulturnom nasljeđu, sopstvenim kulturnim vrijednostima i kreiranju kulturnog identiteta. Kulturne atrakcije, koje su privlačne za lokalno stanovništvo su isto tako privlačne i za turiste (McKercher, 2001).

Trend porasta gradskog turizma bilježi najveću stopu rasta na turističkom tržištu Evrope. Oko 20% turista koji posjećuju gradove ocjenjuje da je glavni motiv njihove posjete kultura. Savremeni turista ima želju da upozna autentičnu i tradicionalno specifičnu lokalnu zajednicu, zbog čega treba podići kulturni i obrazovni nivo lokalnog stanovništva, jer nedovoljna edukacija može dovesti do kulturnog konflikta, zbog velikih razlika u vrijednosnim sistemima, koji mogu postati barijera socijalno-kulturnoj razmjeni i održivosti. Na taj način, može da se stvori loš imidž destinacije na turističkom tržištu. Važan preduslov uspješnog razvoja kulturnog turizma je poznavanje, poštovanje i vjerovanje u vrijednosti prostora u kojem se živi, da bi na pravi način mogli prezentovati. Lokalno stanovništvo treba da ima kulturne navike i potrebu da ih prenese dalje, kao i da shvati da može imati korist od razvoja kulturnog turizma.

Pojava turizma zasnovanog na nasljeđu je izazvala mnoštvo studija posvećenih analizi fenomena kulturnog turizma i razloga za njegov progresivan rast (Hewison 1987, Prentice 1993, Rojek 1993, Shaw 1991, Urry 1990). Objasnjenje za porast popularnosti turizma zasnovanog na nasljeđu su različita, ali sva se slažu da turisti žele viši nivo iskustva kulturne baštine, bilo da su značajna i "autentična", ili pak plitak vid zabave upakovan kao "pseudodogađaj" ili mogućnost za ljude da stvore i strukturiraju svoje turističko iskustvo (MacCannell 1976, Boorstin 1964, Urry, 1990). Kroz kulturni turizam aktiviraju se stanovnici, privlače se posjetioci, razvija se ekonomija, ostvaruje se ekonomska i kulturna razmjena među ljudima, kao i edukacija. Kulturni turizam ima značajne ekonomske prednosti po destinaciju, jer je manje podložan sezonalnosti i privlači turiste veće platežne moći, a doprinosi i otvaranju novih radnih mjesta.

U svojim počecima, kulturni turizam se smatrao tržišnom nišom koja dopunjuje osnovnu ponudu, i danas često predstavlja dodatni sadržaj kako bi se turističko iskustvo obogatilo kvalitetnim programom. Međutim, kulturni turizam može biti osnovna ponuda destinacije. Određene destinacije nemaju resurse koji bi predstavljali osnovu za razvoj masovnog turizma, u tim slučajevima se često pribjegava stvaranju manjeg, ali autentičnog proizvoda vezanog uz kulturu i upravo na taj način stvara se imidž, odnosno identitet destinacije (Jenkins, Jones, 2002). Nestajanje granice između "kulturnog" i "ekonomskog", tačnije kultura se sve više koristi kao način ekonomske regeneracije i kreiranja kulturnih ustanova, kao važno oružje u konkurentskoj borbi za privlačenje stranih ulaganja u evropske gradove (Bianchini, 1990). Kada je

u pitanju kulturni turizam zasnovan na nasljeđu, nije dovoljno samo da se posmatra pitanje razvoja atraktivnog nasljeđa. Veliki značaj i uticaj na kreiranje ponude ovih atrakcija ima ko konzumira ove atrakcije. Nestajanje tradicionalnih podjela između proizvodnje i potrošnje, kao i između kulturnog i ekonomskog, su primjer nestanka granica između sredstava i proizvodnje. Nekadašnji proizvodni prostor se sada pretvara u konzumne, kao na primjer nekadašnji rudnici uglja koji su pretvoreni u muzeje i vizitorske centre. Može se reći da je čitav turizam ustvari kulturni doživljaj, koji proizilazi iz kulturne funkcije turizma.

1.2. DEFINICIJA KULTURNOG TURIZMA

Svjetska turistička organizacija definiše kulturni turizam kao kretanje ljudi zbog želje da zadovolje potrebu za raznovrsnošću, sa težnjom da podignu individualni nivo kulture dovodeći do novih znanja, iskustava, što povećava edukativnu ulogu kulturnog turizma (WTO, 1985). Kulturni turizam je oblik turizma čija je svrha, između ostalog, otkrivanje spomenika i lokaliteta. Zbog toga ima pozitivan uticaj na iste, utoliko što doprinosi njihovom održavanju i očuvanju. Ovaj oblik turizma u stvari opravdava napore, koje spomenuto održavanje i očuvanje zahtjevaju od ljudske zajednice zbog socio-kulturne i ekonomske dobrobiti koju donose stanovništvu (ICOMOS-ova Povelja o kulturnom turizmu, 1976).

U stručnoj literaturi se može naći veći broj definicija kulturnog turizma, a to se može objasniti velikim brojem turističkih proizvoda. Najrasprostranjenija definicija je da je kulturni turizam turizam posebnih interesa u kojem kultura čini osnovu, kojom se privlače turisti (Zeppel, 1992). Kulturni turizam predstavlja kretanje ljudi ka kulturnim atrakcijama, koje se nalaze van mjesta njihovog boravka, sa namjerom da prikupe nove informacije i iskustva, da bi zadovoljili svoje kulturne potrebe (Richards, 1999). Kulturni turizam je takva vrsta turizma gdje muzeji, izložbe, koncerti predstavljaju cilj turističkih posjeta ili takva vrsta turizma, koja je vezana za materijalnu baštinu, od religijskih spomenika do arhitektonskih djela (Richards, 2002). Za brojna tradicionalna društva širom svijeta, spomenički lokalitet je od manje važnosti. To je posebno vidljivo kod lovačkih i sakupljačkih naroda, gdje usmena tradicija ima najveću snagu. Pripadnici takvog društva osjećaju svoju baštinu podjednako vrijednom, kao što stanovnik Pariza oseća Luvr ili Ajfelovu kulu. Tako baštinu jednog takvog tradicionalnog društva čine priče, pjesme ili plesovi, koji se prenose iz generacije u generaciju (Seal, Ronald, 1996).

Kulturni turizam je posjeta osoba van domaće zajednice, koje su motivisane potpuno ili djelimično interesom za istorijske, umjetničke i naučne institucije regiona ili životni stil lokalne zajednice (Sylbergberg, 2003). Kulturni turizam je putovanje usmjereno prema iskustvu umjetnosti, baštine i posebnih osobina destinacije (White House Conference on Travel and Tourism, 1995). Pojam kulturnog turizma predstavlja putovanja, koja uključuju posjetu kulturnim resursima bez obzira na inicijalnu motivaciju. Ovaj termin je ograničen, jer previđa važan element u turizmu, a to je zabava (Hughes, 1996).

Kulturni turizam se zasniva na mozaiku lokaliteta, tradicija, umjetničkih oblika, slavlja i iskustava, koje stvaraju portret naroda ili nacije, reflektirajući raznolikost i njihov karakter. "O kulturnom se turizmu mora razmišljati, jer zapravo ne postoji druga vrsta turizma. Turizam jeste upravo to... Ljudi ne dolaze u Ameriku zbog aerodroma, oni ne dolaze zbog hotela ili sportskih i rekreacijskih terena. Oni dolaze zbog kulture: visoke kulture, niske kulture, srednje kulture, desne, lijeve, stvarne ili zamišljene, oni dolaze da vide i upoznaju Ameriku (Garrison Keillor, 1995).

Najopštija definicija kulturnog turizma glasi, da je kulturni turizam žanr turizma specifičnog interesa, koji se zasniva na potrazi za učešćem u novim i značajnim kulturnim iskustvima bilo estetskim, intelektualnim, emotivnim ili psihološkim (Reisinger, 1994).

Kulturni turizam ne uključuje samo kulturu, nego i zabavu, pejzaž, gastronomiju, visokokvalitetne prehrambene proizvode, rukotvorine, događaje, ture i izlete. Posjetioci žele da se informišu o svemu što se nalazi na jednoj teritoriji, konzumirajući mješavinu navedenih elemenata, umjesto gole destinacije. U većini slučajeva oni ostaju u okviru jedne teritorije, jer kupuju i konzumiraju različite vrste usluga. Ovo nije turista koji samo gleda, on proba i učestvuje. On ima vremena da upozna cijelu teritoriju i sve njene specifičnosti, a ne samo da registruje opšte poznate turističke slike i motive. Turisti putuju do baštinskog lokaliteta zbog mješavine svih navedenih iskustava (The Po-Matilde, 2006).

Zbog višestruke shvaćenosti kulturni turizam se može nazvati područjem istraživanja bez jedinstvene teorijske osnove. Ipak, uopštena definicija kulturnog turizma odnosila bi se na vrste turizma selektivnih interesa, koji se temelje na traganju za učestvovanjem u novim i značajnim kulturnim iskustvima, bilo estetskim, intelektualnim, emotivnim ili psihološkim (Resiniger, 1994).

1.3. SEGMENTI KULTURNOG TURIZMA

U literaturi kulturni turizam se dijeli na: vjerski, obrazovni, festivalski, folklorni, kulturni turizam povezan sa kulturno-istorijskim nasljeđem, i nematerijalni kulturni turizam.

Vjerski turizam je specijalizovano putovanje koje je u potpunoj vezi sa religijom, i možemo ga definisati kao vjerujuće, ali u religijski turizam spada i obilazak religijskih mjesta i sakralnih objekata kao segmenta kulturne baštine, pri čemu turista ne mora biti vjerujući. Motivi u vjerskom turizmu mogu biti mjesta hodočašća, mjesta vjerskih događaja i mjesta vjerske turističke atrakcije. Religiozni turizam nije novi fenomen. Religija je dugo vremena bila osnovni motiv za preduzimanje putovanja, i dugo je smatrana za najstariju formu neekonomskog putovanja. Svake godine milioni ljudi putuju (prema nekim procjenama oko 240 miliona Hrišćana, Muslimana i Hindusa je godišnje na hodočašćima) da posjete glavna mjesta hodočašća širom Svijeta, od antičkih do modernih (Timothy, Olsen, 2006). Takođe, smatra se da će ova vrsta turizma biti i dalje u porastu.

Folklorni turizam ima za cilj da kroz oblike klasičnog folklor obogaćuje različite aspekte kulturnog turizma. Turisti posjećuju folklorne događaje, kao i sabore narodnog stvaralaštva i zanata, gdje se prikazuje autentični folklor, narodna nošnja i nacionalna kuhinja.

Festivalski turizam se odlikuje dinamikom, a često i masovnošću, gdje se turistima predlaže da učestvuju u različitim formama tradicionalnih i savremenih kulturnih praznika. To su festivali različitih vrsta umjetnosti, autentičnih događaja, uključujući filmske festivale, pozorišne festival i karnevale. Uloga festivalskih vrijednosti je i u stvaranju pozitivne slike o destinaciji.

Kulturni turizam povezan sa kulturno-istorijskim nasljeđem je turističko putovanje sa ciljem posjete istorijskih i arhitektonskih spomenika, kao i ustanova kulture, bilo da su to muzeji, galerije, biblioteke ili kulturni centri.

Obrazovni turizam je specijalizovano turističko putovanje, koje utiče na povećanje obrazovnog i profesionalnog nivoa turista. Motiv za obrazovni turizam je lična želja turista za proširenjem znanja, to je turističko putovanje sa željom da se istražuje i nešto nauči o nacionalnim i lokalnim kulturnim vrijednostima prostora, koje je turista posjetio.

Nematerijalni kulturni turizam se zasniva na upoznavanju turista satradicionalnim načinom života lokalnog stanovništva, učenje lokalnog jezika, učešće u lokalnim manifestacijama i lokalnim zanatskim djelatnostima.

1.4. TIPOLOGIJA TURISTA U KULTURNOM TURIZMU

Kulturnituristi se prema interesovanju mogu podijeliti na: **specifične**, koji se interesuju za određenu vrstu kulturnog doživljaja, i **nespecifične**, koji se interesuju za kulturu generalno (Hughes, 1996). Kulturni turisti prema primarnom cilju putovanja i dubini iskustva se dijele na:

- **namjerni kulturniturista**, kojem je kulturni turizam primaran motiv za posjetu destinacije, a turista ima dubok kulturni doživljaj;
- **kulturni turista-posmatrač**, kojem je kulturni turizam primaran motiv za posjetu destinacije, a turista ima površno kulturno iskustvo;
- **slučajno oduševljen kulturni turista** je turista koji ne putuje zbog kulturnog turizma, ali koji putovanje završava sa dubokim kulturnim doživljajem;
- **usputni kulturni turista** ima slab motiv za kulturni turizam, a stečeno iskustvo je površno;
- **slučajni kulturni turista** ne putuje zbog kulturnog turizma, ali učestvuje u pojedinim aktivnostima i doživljava površno iskustvo (McKercher, Du Cross,200).

Kulturni turista na osnovu tipičnih mjesta koja posjećuje i njihovih interesovanja dijeli se na:

- **turista kulturne baštine** (dvorci, palate, gradske kuće, arheološki lokaliteti, muzeji, religiozna mjesta, spomenici, arhitektura);
- **umjetnički turista** (pozorišta, koncerti, galerije, mjesta iz književnih djela, festivali, karnevali);
- **ativni turista** (fotografije, slike, grnčarija, kuvanje, učenje jezika);
- **gradski kulturni turista** (istorijski djelovi grada, obnovljeni istorijski djelovi grada, atrakcije iz umjetnosti i kulturne baštine, kupovina, noćni život);
- **ruralni kulturni turista** (ekomuzeji, vinski putevi, sela, farme i nacionalni parkovi);
- **autohtoni kulturni turista** (posjeta kulturnim centrima, kulturni performansi);
- **moderni kulturni turista** (tematski parkovi i tematske atrakcije, koncerti popularne muzike, filmska događanja, industrijsko nasljeđe, zone šopinga) (Smith,2003).

1.5. ZAŠTO KULTURNI TURIZAM U CRNOJ GORI

Kulturni turizam u Crnoj Gori treba razvijati jer doprinosi formiranju imidža Crne Gore, produžetku turističke sezone, održavanju, kao i zaštiti kulturne baštine, pod uslovom da ima održivi razvoj. Savremeni turista ima potrebu za kulturnim obogaćenjem ličnosti, koja se ostvaruje turističkim kretanjem, neposrednim kontaktima i približavanjem različitim kulturama. Razvojem kulturnog turizma u Crnoj Gori ostaće dublji i trajniji tragovi u sjećanju turistima koji su boravili u Crnoj Gori.

Ovaj segment turističke privrede će doprinijeti socio-kulturnom razvoju lokalnog stanovništva. Takođe, kulturni turizam doprinosi ekonomskom razvoju, jer otvara nova radna mjesta i donosi prihode. Danas

kulturni turizam predstavlja rastuće tržište mnogih regiona, zbog čega mnogi regioni prihvataju kulturni turizam kao važan dio programa.

Crna Gora koja se opredijelila za turizam kao prioritetnu razvojnu privrednu granu, sa bogatom i raznovrsnom kulturnom baštinom može da razvija kulturni turizam i postane visoko kvalitetna turistička destinacija. U Crnoj Gori kulturni turizam može da se razvija kao samostalni turistički proizvod ili u kombinaciji sa drugim turističkim proizvodima.

2. USKLADJENOST SA POSTOJEĆIM STRATEŠKIM OKVIROM

Strateški dokumenti koji su relevantni za predmetnu oblast su:

2.1. NACIONALNA STRATEGIJA ODRŽIVOG RAZVOJA CRNE GORE DO 2030.G;

Nacionalnom strategijom se uspostavlja sveobuhvatan okvir za nacionalni odgovor na izazove koji se nalaze na putu ka održivom razvoju crnogorskog društva, uzimajući pri tom u obzir zahtjeve u procesu pridruživanja Crne Gore EU. Strategijom se postavlja i platforma za prevođenje globalnih ciljeva i zadataka u nacionalne okvire.

Opredjeljenje da se Crna Gora razvija kao ekološka država zahtijeva posvećenost, istrajnost, hrabre odluke i značajna finansijska ulaganja.

U okviru podrške vrijednostima, normama i obrascima ponašanja značajnim za održivost društva, kao posebna vrijednost definisano je *Unapredjenje značaja kulture kao temeljne vrijednosti duhovnog, društvenog i ekonomskog razvoja*. Unapredjenje značaja kulture značajno doprinosi kvalitetu života građana.

Da bi se poboljšao ekonomski status kulture, ona ne smije zavisiti isključivo od sredstavaopredijeljenih u budžetu na državnom nivou i u lokalnim samoupravama. Za produkciju kulturnih proizvoda i projekata moraju se naći i druge mogućnosti finansiranja. Kulturna industrija podrazumijeva izdavaštvo, muzičku, kinematografsku i audio-vizuelnu produkciju i multimedije, umjetničke zanate i dizajn koji nijesu striktno sektori industrije, ali su po upravljanju i organizaciji slični. Ova oblast je proširena i kreativnim industrijama, arhitekturom i drugim kategorijama umjetnosti (vizuelne, scenske umjetnosti itd.). Iako ekonomija i kultura imaju zajednički cilj – osvajanje što većeg broja potrošača – u praksi, ova dva sektora često nailaze na prepreke koje otežavaju njihove odnose i saradnju.

Sistem zaštite kulturne baštine neophodno je unaprijediti. Trenutno, država ne uspijeva da se u potpunosti izbori s problemima u kojima se nalaze kulturna dobra. Kulturna baština treba da dobije adekvatan tretman kroz uređen i modernizovan pravni i institucionalni okvir, kao i postizanjem ravnoteže između javnih i privatnih interesa. Napredak u ostvarivanju navedenih potreba treba omogućiti kroz postizanje strateškog cilja NSOR do 2030. godine – **Uspostavljanje efikasnog i savremenog sistema integralne zaštite, upravljanja i održivog korišćenja kulturne baštine i predjela.**

Za mjerenje napretka u sprovođenju ciljeva, mjera i podmjera NSOR, neophodna je primjena sistema indikatora održivog razvoja, koji omogućava preciznu mjerljivost procesa i ishoda sprovođenja mjera održivog razvoja, odnosno praćenje stanja i kretanja, kako u nacionalnom tako i u međunarodnom kontekstu.

2.2. STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA DO 2020.

Program razvoja kulturnog turizma je usklađen sa Strategijom razvoja turizma i oslanja se na **Operativni cilj 3: Crna gora je poznata i prihvaćena kao cjelogodišnja turistička destinacija, Mjera 3.2.** Razvoj i unapređenje specifičnih turističkih proizvoda -Kulturni turizam i vjerski turizam, Prioritet 3.2.1. Kulturni turizam i vjerski turizam.

Kulturni turizam, zajedno sa obrazovnim turizmom, nije više nešto za šta je zainteresovan manji broj ljudi – kultura i obrazovanje bilježe napredak u turizmu. Prilikom realizacije kulturnog turizma potrebno je pridržavati se sljedeća četiri načela:

1. Potrebno je koncipirati ponude tako da odgovaraju i domaćem stanovništvu i turistima. To će doprinijeti ne samo povećanju autentičnosti ponuda za turiste, nego doprinosi i popunjenosti kapaciteta tih ponuda.
2. Kulturni turizam treba da pruži autentični doživljaj, specifičan za dotično područje – na mjestu gdje se provodi odmor potrebno je dobiti mogućnost doživljavanja kulture „uživo“.
3. Potrebno je kulturni potencijal ne samo brižljivo koristiti već i ponudu koncipirati tako da ide u korak sa životnom i socijalnom sredinom.
4. Ponude u kulturnom turizmu moraju da budu izuzetno stručne, temeljne i maštovite. Neophodno je koncentrisati se na ono što je izuzetno i karakteristično i kombinovati ga sa ostalim elementima ponude iz oblasti pješaćenja, planinarenja, biciklizma, religije itd. Kako bi se postigla ekonomski neophodna frekvencija korisnika, predložimo kombinovane programe:
 - tematski koncipirane: manastiri, crkve, katedrale i džamije – i izvan granica, seljaci u planinskim predjelima: život i običaji, tvrđave;
 - kombinacija: kultura i religija, zdravlje i kultura, kongresni turizam i kultura;
 - kao dnevni izlet: za pješaćke, planinarske i biciklističke ture, vožnje autobusom;
 - kao tematski definisani programi duž puteva sa kojih se pruža pogled na panoramu i duž „divljih staza“.

2.3. SREDNJOROČNI PROGRAM RADA VLADE CRNE GORE 2018-2020

Srednjoročni program rada Vlade Crne Gore 2018-2020 sa prioritetima sublimirao je opredjeljenja prepoznata u krovnim strateškim dokumentima. Programom razvoja kulturnog turizma u Crnoj Gori do 2021. godine uspostavlja se jasna veza sa Srednjoročnim programom vlade i izražen je kroz konkretne aktivnosti i obaveze koje predstoje.

Valorizacija kulturne baštine u ekonomske i turističke svrhe i uspostavljanje javnoprivatnih partnerstava koja je u Srednjoročnom programu rada Vlade do 2020.godine utvrđena Proritetom 3. Cilj 23, predstavlja jedan od prioriternih zadataka Radnog tima za sprovođenje razvoja kulturnog turizma. Podrazumijeva turističku valorizaciju nepokretnih i pokretnih kulturnih dobara i nematerijalne baštine u saradnji sa Upravom za zaštitu kulturnih dobara koja definiše uslove njihove zaštite i očuvanja. Takođe pretpostavlja i turističku valorizaciju manifestacija kao i institucija, ustanova i objekata koji su nosioci kulturnih dešavanja na državnom i lokalom nivou (muzeji, galerije, biblioteke, arhivi i drugo prezentirano u Aneksu II). Turističku valorizaciju bi bilo poželjno vršiti po teritorijalnom principu: Regioni, Klasteri prepoznati Strategijom razvoja turizma, Posebna područja (Boka Kotorska, NP Skadarsko jezero, Durmitorsko područje), teritorije opština. Formiranjem registra kulturnih resursa prezentiranoj na jedinstvenoj karti, jasno će biti prepoznate zone koje je moguće u periodu do 2021.godine, na osnovu kulturno-istirijskih vrijednosti, atraktivnosti, turističke i saobraćajne opremljenosti, povezati u prepoznatljiv proizvod kulturnog turizma.

3. VIZIJA RAZVOJA KULTURNOG TURIZMA I CILJ RAZVOJA KULTURNOG TURIZMA SA PRIORITETNIM MJERAMA I AKTIVNOSTIMA

Kada se govori o uključivanju kulturne baštine u djelatnost turizma, da bi se postigli pozitivni kulturološki i finansijski efekti, neophodno je djelovatina više nivoa.

Prvi nivo predstavljaju odgovorni u državnim upravama i upravama jedinica lokalne samouprave, koji su prepoznali značaj, koji kulturna baština ima za razvoj turizma i ostvarenje ekonomskih efekata, zato podržavaju i unapređuju te procese.

Drugi nivo predstavljaju Nacionalna turistička organizacija i lokalne turističke organizacije, koje će da promovišu turizam u okruženju, uključujući i kulturni turizam.

Treći nivo je menadžment kulturnog sektora, koji mora da osavremeni svoju ponudu, da potpomogne ili inicira napore da kulturna baština postane nezaobilazna, ako ne i primarna turistička atrakcija, pa u pojedinim slučajevima i generator razvoja turizma. Razvoj kulturnog turizma zavisi podjednako od javne turističke i kulturne politike zemlje, od menadžmenta turističkog sektora, kao i od menadžmenta u kulturnom sektoru.

U skladu sa navedenim, potrebno je na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou odrediti pravce i programe razvoja kulture i turizma, kao i definisati operativne planove. Pored toga, stalnim usmjeravanjem kadrova i stvaranjem stručnjaka za specifične zadatke u oblasti kulturnog turizma, obezbijediće se adekvatna zaštita, pravilno upravljanje i prezentacija kulturne baštine. Potrebno je da kulturna baština, u pojedinim slučajevima pretrpi promjene, koje su vezane za njihovu ulogu u razvoju kulturnog turizma, a to je da pored čuvanja, predstavljanja i izučavanja, stvara i prostor za učenje, druženje i zabavu. Ostvarenje sopstvenih prihoda u kulturnom sektoru je važno ukoliko se želi omogućiti realizacija kreativnih programa i modernizacija. Budžet u sektoru kulture je nedovoljan, da bi se realizovale neophodne aktivnosti za uspješnije poslovanje. Zato će zaposleni u sektoru kulture morati da traže druge izvore finansiranja, učešćem na različitim konkursima, kroz dobijanje donacija stranih vlada i ambasada, s obzirom da veliki broj fondova Evropske Unije finansira projekte upravo iz oblasti kulture i turizma. Zaposleni u sektoru kulture treba da sarađuju sa zaposlenima u sektoru turizma, tako što će se aktivirati na turističkom tržištu, što je moguće realizovati kroz saradnju sa turističkim agencijama i hotelima. Ostvarenjem međusobne saradnje, turističke agencije će imati raznovrsnu, a hoteli dodatnu ponudu. Takođe, modernizacija u kulturnom sektoru bi trebalo da unese faktor nesvakidašnjosti i iznenađenja, a trebalo bi voditi računa i o osavremenjavanju vizuelnog izgleda na primjer muzejskih postavki, za koje je uglavnom karakteristično za sada, da je zastupljena statičnost kako stalnih, tako i privremenih postavki. Kulturna baština Crne Gore je ne samo dovoljna, nego i značajna osnova za razvoj kulturnog turizma, ali ona je za sada pasivni dio turističke ponude. Međutim, savremeni turizam traži aktivnosti, dešavanja i doživljaje, pa je samim tim potrebno oživiti kulturnu baštinu putem kulturnih aktivnosti.

Povećanjem atraktivnosti i popularizacijom kulturne baštine, kao i njenim uključivanjem u turističke tokove, može se doprinijeti razvoju šireg okruženja, poboljšanju imidža zemlje i poboljšanju kvaliteta života lokalne zajednice. Razvojem kulturnog turizma obezbijediće se otvaranje novih radnih mjesta, izgradnja potrebne infrastrukture i povećanje opšte atraktivnosti.

Programom razvoja kulturnog turizma Crne Gore do 2021.godine, neophodno je:

- Definisati strateški cilj za razvoj kulturnog turizma;
- Definisati najvažnije turističke proizvode za razvoj kulturnog turizma;
- Definisati mjere i aktivnosti za razvoj kulturnog turizma u sljedećim oblastima:

- Pravni okvir;
- Održivi turistički razvoj i zaštita kulturnih dobara;
- Ciljeve razvoja kulturnog turizma;
- Ciljne grupe/potencijalne korisnike;
- Razvoj proizvoda;
- Kvalitativno poboljšanje ponude i usluga;
- Razvoj ljudskih resursa i edukacija;
- Organizaciona struktura (međusobna saradnja, udruženja i sl.).

U Crnoj Gori postoje primjeri konkretne ponude, ali nijesu dovoljno tematski ili teritorijalno koncipirane. Postoji i prodaja proizvoda kulturnog turizma, ali ne u dovoljnoj mjeri. Zato je potrebno formirati nove kulturno-turističke proizvode, koji će se plasirati na turističkom tržištu, a za početak treba formirati atraktivnubazu u domenu kulture.

U Aneksu 1 Programa razvoja kulturnog turizma u Crnoj Gori do 2021.godine, navedeni su primjeri uspješne valorizacije kulturne baštine u pojedinim zemljama. Jedan od najboljih primjera je francuski muzej "Luvr" koji je najposjećeniji muzej u Svijetu. Prema zvaničnom saopštenju, muzej je 2017. godine imao 8,1 miliona posjetilaca, što je za 10 % više nego 2016.godine (jer je te godine turizam pretrpio velike gubitke zbog serije terorističkih napada). Od tog broja, 70 % posjetilaca su stranci, najviše iz SAD, Velike Britanije i Kine. Zarada muzeja na godišnjem nivou je značajna, jer samo ulaznica za posjetu stalne postavke košta 15 eura (www.tiqets.com). Francuzi su prvi shvatili da se od kulture mogu ostvariti značajni ekonomski efekti, prije svega preko turizma. Francuska je najposjećenija turistička destinacija u Svijetu, koja svoju ponudu bazira prvenstveno na kulturnoj baštini. Od zemalja u tranziciji, kao jedna od najuspješnijih u turističkoj privredi je Mađarska, koja svoju turističku ponudu prvenstveno bazira na kulturnoj baštini. Mađarska je imala 4500 dvoraca i kurija, a danas se taj broj smanjio na 3500, različitih nivoa vrijednosti i zaštite. Promjenom društveno-ekonomskog sistema, u Mađarskoj devedesetih godina dvadesetog vijeka, privatizovano je oko 70% nekadašnjih plemićkih rezidencija. Odličan primer je dvorac Gedele, najveći barokni dvorac u Mađarskoj, poznat je po svojoj bogatoj istoriji i jedinstvenom arhitektonskom stilu. Danas predstavlja muzej sa 26 uređenih odaja u svom starom sjaju. Dvorac je vlasništvo Ministarstva nacionalne kulturne baštine Mađarske, Uprave grada Gedele i projektantskog biroa Manhil, što znači da je u nadležnosti države sa određenim stepenom samostalnosti. Dvorcem od 1994. godine upravlja Javno preduzeće Kraljevski dvorac. Dvorac je 1996. godine zvanično otvoren za posjetu, a u dvorcu je zaposleno 60 osoba različitih profesija, koje su zadužene za očuvanje dvorca i njegovu valorizaciju (www.kiralyikastely.hu/).

4. ULOGA DRŽAVE U RAZVOJU KULTURNOG TURIZMA

Država je donošenjem Programa razvoja kulture, kao strateškog dokumenta, definisala dugoročne ciljeve i prioritete razvoja kulture, kao i organizacione, finansijske i administrativne mjere za njihovo sprovođenje. Sektor kulture je sistemski strukturiran i definisan u skladu sa evropskim standardima.

Crna Gora je postala članica brojnih međunarodnih asocijacija i organizacija, učestvovala je uznačajnim regionalnim programima saradnje, a od 2014. godine uključena je u novogeneraciju najznačajnijih evropskih programa – „Evropa za građane“ i „Kreativna Evropa“, odnosno potprograma Kultura i MEDIA.

Na polju međunarodne prezentacije, promocije i afirmacije crnogorske kulture ostvarena je intenzivna saradnja kroz razne sporazume, učešća na svjetskim manifestacijama poput Bijenala umjetnosti u Veneciji, filmskim festivalima u Kanu, Berlinu, Lajpcigu, međunarodnim sajmovima knjiga. Crna Gora učestvuje u brojnim programima međunarodnih organizacija: UNESCO, Savjet Evrope, Evropska komisija i Savjet za regionalnu saradnju. Članica je brojnih asocijacija i organizacija u oblasti kulture i turizma. Međutim, podrška kulturnoj baštini još uvijek nije na zadovoljavajućem nivou jer država nema dovoljno sredstava, zbog čega izostaje pravo razumijevanje značaja njene uloge u savremenom društvu i mogućnosti njene adekvatne valorizacije. Takav pristup se reflektuje u svim elementima sistema zaštite kulturnih dobara i upravljanja kulturnim dobrima.

Uslove za razvoj kulturnog turizma treba da stvori država. Ona obezbjeđuje zakone za zaštitu i upravljanje kulturnom baštinom i formira organizacioni okvir za ustanove i organizacije, koje će se baviti kulturnim turizmom. Država obezbjeđuje subvencije za rad organizacija i drugih subjekata, koji se bave razvojem kulturnog turizma, kao i projekte koji promoviraju lokalnu kulturnu baštinu i omogućavaju njegovo uključivanje u turističku ponudu.

Razvoj kulturnog turizma se odvija kroz sektor kulture i sektor turizma. Upravljanje ova dva sektora u Crnoj Gori se vrši na nivou države i nivou opštine. Kultura se svodi na finansiranje od strane države, jer uglavnom nema vlastite prihode. Država najčešće koristi kulturu za formiranje identiteta i zato je kulturna baština jedan od prioriteta kulturne politike u većini država. Međutim, finansije se svode na subvencije kulturnih ustanova, a taj oblik ulaganja nije percipiran sa direktnim ulaganjem u kulturni turizam i na taj način predmetne ustanove kulture ne mogu da izvrše povrat uloženi sredstava kroz turističke aktivnosti. Državne subvencije u ustanove kulture predstavljaju ulaganje u identite, ali nemaju poslovnu dimenziju. Kulturni turizam daje mogućnost kulturi da ostvari ekonomske efekte. Međutim, mora da se prevaziđe očigledno nepovjerenje u kulturu kao sektor u kojem ne mogu da se ostvare prihodi.

U državnoj kulturnoj i turističkoj politici treba da bude vidljiv uticaj velikih međunarodnih organizacija, kao što su UNESCO i Savjet Evrope, kao i pojedinih strukovnih organizacija, na primjer ICOM ili ICOMOS. Međutim, to nije mjerljivo za uspješno upravljanje kulturnim turizmom, jer te organizacije imaju kulturno-turističke programe koji se vode prioritetom pripadanja određenoj kulturi, kao i idejom edukacije o drugima i njihovoj kulturnoj baštini, tako da je čest slučaj da su finansije nebitne. U svakoj državnoj politici ostvareni ekonomski efekti su najprivlačniji, zato navedene međunarodne organizacije nisu vidljive.

U Crnoj Gori uloga države u turizmu je dobro regulisana, jer je ona izrazito turistička zemlja u kojoj turizam značajno utiče na državni prihod, pa je ulaganje države u turizam znatno veće nego u kulturu. Ulaganja su usmjerena na kapitalne turističke objekte kao što su turistički kapaciteti, jer oni najbrže ostvaruju ekonomske efekte i to su brzo vidljivi rezultati. Ali, pokazalo se da to nije dovoljno, jer se savremeni turista nezadovoljava samo sa prenoćištem, već traži i dodatne aktivnosti, kao što je upoznavanje sa kulturnom baštinom. Zato, na primjer, hoteli treba da razviju bogatu kulturno-turističku ponudu, da bi gostima pružili priliku za učešće u lokalnoj kulturi i tradiciji.

Država kroz regulative treba da utiče na fizički aspekt kulturnog turizma. Ona treba da kontroliše arhitektonski dizajn, građevinski materijal, gustinu i veličinu objekata, korišćenje boja, uređenje pejzaža,

autohtonu vegetaciju i osvjetljenje. Primjena postavljenih standarda je neophodna, a zakonom je potrebno uvesti novčane kazne, u slučaju da se oni neprimjenjuju.

Za mnoge umjetničke i kulturne elemente veoma je teško formulisati relevantne standarde, pa je problem regulisati ostale elemente kulturnog turizma. Za nefizičke elemente kulturnog turizma problem je razviti standard, uskladiti ih sa zakonom i razviti sistem sankcija. Veoma je teško odrediti ko će regulisati kvalitet kulturno-umjetničkih programa. Uticaj države može da dovede doneželjenih posljedica, pa regulisanje nefizičkih elemenata ostaje na savjesti kreatoru kulturno-turističkog programa i izvođača. Do danas ni u jednoj državi nijesu regulisani nefizički aspekti kulturnog turizma.

Dosadašnja iskustva u kulturnom turizmu pokazuju da postoji potreba za zakonskom regulacijom kulturno-turističkog sektora. Problem u kulturno-turističkom sektoru su: nedovoljno organizovana saradnja na svim nivoima i nedovoljna sigurnost u finansiranju kulturno-turističkih projekata, a veoma je često prisutna i ne kreativnost.

Država može da podstakne kulturno-turističke programe:

- Uspostavljanjem programa za kulturni turizam;
- Uvođenjem podsticaja za kulturni turizam;
- Uvođenjem državnih takmičenja namijenjenih kulturno-turističkoj inicijativi;
- Uvođenjem državnih kulturno-turističkih projekata.

Glavna područja državne intervencije u kulturnom turizmu su:

- Planiranje razvoja kulturnog turizma;
- Izgradnja materijalne osnove za razvoj kulturnog turizma;
- Priprema kadrova za razvoj kulturnog turizma;
- Organizovanje uređenja turističkog prostora;
- Turistička propaganda;
- Intervencije u tekućem privređivanju kulturnog turizma;
- Praćenje prometa u ustanovama kulture, arheološkim lokalitetima i sl.

Država ima niz mogućnosti i načina da podstiče i pomaže razvoj kulturnog turizma, od kojih sunajpopularnije upravo mjere iz oblasti poreske politike, koje se svode na potpuno ilidjelimično oslobađanje tereta, kao što su porezi i slična davanja na usluge ili investicije. Na taj način se može stvoriti pozitivna klima u razvoju kulturnog turizma. Veličina fiskalnog opterećenja utiče na konkurentnost i turistički promet. Navedeno predstavlja problem učesnicima u turizmu uopšte, pa i u kulturnom turizmu.

5. SWOT ANALIZA

SWOT analiza predstavlja analitičku metodu kojom se definišu kritični faktori koji imaju najveći uticaj na poslovanje na tržištu. Ona se obavlja kroz matricu koju čine četiri polja: *Strengths- Snage, Weaknesses- Slabosti, Opportunities-Šanse, Threats - Prijetnje*. Početna slova ovih elemenata na engleskom jeziku daju naziv ove metode – SWOT. Snage predstavljaju pozitivne, a slabosti negativne unutrašnje faktore. Šanse predstavljaju pozitivne, a prijetnje negativne spoljašnje faktore.

SWOT analiza će poslužiti za razumijevanje trenutnog stanja razvoja kulturnog turizma u Crnoj Gori i definisanje programa koji treba primijeniti da bi se postigao željeni razvoj kulturnog turizma u Crnoj Gori. Ova analiza će omogućiti da se efikasnije koristi kulturna baština Crne Gore, da se unaprijedi razvoj kulturnog turizma, da se otkriju nove mogućnosti i iskoriste postojeće šanse, da se analizira konkurencija i da se kreira akcioni plan za razvoj kulturnog turizma u Crnoj Gori.

Da bi SWOT analiza bila uspješna, treba realno navesti slabosti i šanse, zatim analiza mora biti precizna uz izbjegavanje uopštavanja, kao i da bude fokusirana na kulturni turizam kao segment turističke ponude Crne Gore.

Tabela br.1 Matrica SWOT analize

SNAGE	SLABOSTI
Crna Gora i turistička regija kojoj pripada je jedna od vodećih u Svijetu (Mediteran);	Nedovoljna povezanost kulture i turizma;
Značajna kulturna tradicija i bogata kulturna baština koje prate istoriju prostora na kojem se nalazi Crna Gora;	Nepostojanje definisane kulturne ponude Crne Gore;
Kulturna dobra iz različitog istorijskog perioda i u različitim umjetničkim stilovima su zastupljena u svim gradskim naseljima;	Nedostatak programa;
Svi turistički proizvodi mogu biti obogaćeni i kulturnim turizmom, čime se može produžiti boravak turista;	Loši sanitarni i higijenski uslovi;
Kulturna dobra predstavljaju mješavinu različitih kultura, jer se na ovim prostorima susrijeću Hrišćanstvo i Islam;	Nedovoljno znanje stranih jezika, pogotovo njemačkog;
Razvoj kulturnog turizma u Crnoj Gori bi omogućio prisustvo turista tokom cijele godine;	Nedovoljan stručni kadar;
Preduzetnička aktivnost u stvaranju;	Nezadovoljavajuće stanje reparacije;
Prelazak na tržišnu ekonomiju;	Nedovoljan redovni monitoring i održavanje;
Stvaranje uslova za uvođenje evropskih standarda;	Nedovoljna signalizacija i putokazi za kulturna dobra kao i konfuzan saobraćaj;
UNESCO je određena kulturna dobra uvrstio u svoju listu i na taj način podigao međunarodnu svijest o kulturnom nasljeđu Crne Gore;	Nije dovoljno dobra turistička infrastruktura;
Crna Gora je formirala svoju Tentativnu listu;	I pored razvoja turizma, kao privredne djelatnosti sa značajnim ekonomskim efektima, značajan dio stanovništva ima nizak životni standard;
Postojanje turističke infrastrukture;	Neadekvatna promocija kulturnog nasljeđa;
Postojanje turističke suprastrukture;	Nedovoljna upoznatost lokalnog stanovništva sa vrijednostima kulturnog nasljeđa;
Gostoljubivost stanovništva;	Nedovoljna javna svijest o vrijednostima kulturnog nasljeđa;
Klima;	Slaba obaviještenost turista o kulturnom nasljeđu Crne Gore;
Prirodno okruženje;	Nedovoljna ulaganja u razvoj kulturnog turizma;
Sprovođenje ekološkog očuvanja okruženja;	Sezonska koncentracija prometa turista;
Razvijen kupališni i sportsko rekreativni turizam;	Sakralni objekti nisu uvek otvoreni;
Raznolikost ponude na malom prostoru;	U sektoru kulture zaposleni nedovoljno poznaju savremene tehnološke mogućnosti;
Povoljan ambijent za investicije	U sektoru kulture nisu u dovoljnoj mjeri primijenjene savremene tehnološke mogućnosti;
Održavanje kulturnih manifestacija;	U sektoru kulture je nedovoljna marketinška aktivnost;
Dobri odnosi sa susjednim državama;	Potencijal nematerijalnog kulturnog nasljeđa nije dovoljno prepoznat i malo se koristi u turističkoj ponudi;
Nepostojanje terorističkih napada;	U ugostiteljskoj ponudi je nedovoljno zastupljena domaća hrana i piće, kao značajan element folklornog nasljeđa;

ŠANSE	PRIJETNJE
Sve veći značaj kulturnog turizma;	Loš rad komunalne službe;
Dalji razvoj turističke potražnje;	Kulturna dobra se nedovoljno održavaju;
Kulturne rute;	Blizina konkurentnih kulturnih dobara u susjednim zemljama;
Razvoj turizma kao grane koja zauzima sve značajnije mjesto u privredi Crne Gore;	Veća turistička ekspanzija susjednih zemalja, prije svega Hrvatske;
Poboljšanje kvaliteta usluge;	Ograničena ulaganja države i lokalnih vlasti;
Uključivanje Crne Gore u turističke ture koje obuhvataju region Balkana i šire;	Slaba profitabilnost;
Razvijanje sve veće svijesti kod vlasti o potencijalu kulturnog nasljeđa Crne Gore;	Slaba informisanost turista;
Dobra saobraćajna povezanost većih gradskih naselja u državi kao i u regionu;	Nedovoljna ulaganja;
Sve je veći procenat mladih koji putuju i obilaze kulturna dobra;	Nedovoljna vazдушna dostupnost;
Rastuća međunarodna tražnja za novim (neiskorišćenim) turističkim i kongresnim destinacijama;	Uticaj klimatskih promjena;

Izvor: dr Snežana Besermenji

6. PARTNERSTVA U KULTURNOM TURIZMU

U kulturnom turizmu postoji veliki broj ključnih aktera (stejkholdera), što zahtijeva zajedničko planiranje razvoja kulturnog turizma. Poseban problem može da stvara razlika u ciljevima i zadacima, koji postavljaju upravljanje pojedinim kulturnim dobarima, a koji u određenoj mjeri mogu biti suprotstavljeni. Da bi se ovakvi problemi prevazišli, nosilac razvoja kulturnog turizma treba da insistira na saradnji prilikom postavljanja ciljeva i zadataka. Stejkholderi, čije predstavnike treba uključiti u proces donošenja odluka, u razvoju kulturnog turizma su: javni sektor, državne institucije, privatni sektor i lokalna zajednica.

Ključni akteri (Stejkholderi) iz javnog sektora su:

- menadžment kulturne atrakcije,
- nacionalne institucije kulture,
- nacionalna turistička organizacija
- agencije za marketing i planiranje,
- policija i vatrogasci.

Ključni akteri (Stejkholderi) iz državnih institucija su:

- sektor za turizam i održivi razvoj,
- uprava za zaštitu kulturnih dobara,
- menadžment kulturne atrakcije,
- sektor za ekonomski razvoj,
- sektor za obrazovanje.

Ključni akteri (Stejkholderi) iz privatnog sektora su:

- restorani i hoteli,
- putničke agencije,
- turoperatora,
- transportna preduzeća,
- servisni sektor,
- trgovinski sektor,
- udruženja preduzetnika,
- asocijacije i udruženja u oblasti turizma i ugostiteljstva
- vlasnici atrakcija.

Ključni akteri (Stejkholderi) lokalne zajednice su:

- nevladine organizacije,
- vlasnici građevinskih objekata
- zakupci.

Proces saradnje među glavnim akterima (stejholderima) nailazi na sljedeće prepreke:

- Angažovanje ekspertskeg tima, koji nije dovoljno upoznat sa specifičnostima destinacija, a pogotovo sa stavovima lokalnog stanovništva.
- Nedovoljna informisanost o značaju očuvanja kulturnih dobara za održivi razvoj turizma od strane određenih stejkhodera i njihova zainteresovanost prvenstveno za zaradu od turizma.
- Izražena hijerarhija u strukturi stejkhodera, koja je posljedica njihovog različitog uticaja na turizam, što dovodi do disbalansa u procesu odlučivanja.
- Ključni stejkhoderi često imaju stav da predstavnici iz javnog sektora nijesu dovoljno kompetentni, da bi odlučivali o pravcima razvoja kulturnog turizma i ne žele njihovo učešće u procesu kolaboracije.
- Pojedini stejkhoderi samo formalno prihvataju politiku otvorenosti u procesu kolaboracije.
- U procesu kolaboracije na sastancima su pojedine lobističke grupe zastupljene u znatnom broju, pa svojom kritikom ne daju mogućnost drugim stejkhoderima da obrazlože svoje predloge.
- Nedostatak fleksibilnosti među stejkhoderima u procesu kolaboracije.

Neefektivno planiranje od države do lokalne zajednice:

- Državni sektor u planiranje razvoja kulturnog turizma angažuje eksperte, koji često ne mogu dovoljno da obuhvate različita mišljenja o razvoju kulturnog turizma, kao i instrumente za ostvarenje postavljenih ciljeva.
- Izrada planske dokumentacije od strane eksperata izvan lokalne zajednice, koji nisu u dovoljnoj mjeri upoznati sa komparativnim i kompetitivnim prednostima destinacija.
- Formalizovan pristup izrade planova za razvoj kulturnog turizma, na osnovu opšte šeme, od strane eksperata.
- Povjeravanje izrade planskih dokumenata tehničkim ekspertima, koji strategijsko planiranje zamjenjuju operativnim planiranjem.
- Planovi razvoja kulturnog turizma nemaju podršku lokalnog stanovništva koje nije uključeno ni u proces implementacije. To je najčešće posledica nerealno postavljenih ciljeva u razvoju kulturnog turizma.
- Lokalna zajednica, koja nije uključena u proces planiranja razvoja kulturnog turizma, može da stvori otpor od strane različitih stejkhodera.
- Pri izradi planske dokumentacije javlja se nefleksibilnost koja može da se prevaziđe samo uz dinamični pristup i dovoljno fleksibilne okvire.

7. DOSTUPNI FONDOVI ZA IMPLEMENTACIJU MJERA U AKCIONOM PLANU

Dostupni fondovi za implementaciju mjera u akcionom planu su: IPA (Instrument for Pre Accession Assistance), tj. Instrument za pretpristupnu pomoć, Kreativna Evropa, Program MEDIJI, ERAZMUS +, Evropa za građane i građanke, Horizon 2020, program COSME, Međunarodni fond za kulturnu raznolikost UNESCO.

IPA, odnosno Instrument za pretpristupnu pomoć, predstavlja usmjereni mehanizam, koji je EU stvorila kako bi uspješno pružila pomoć zemljama Zapadnog Balkana i Turskoj. Osmišljena je tako da usmjeri podršku na reforme kroz jedinstveni i fleksibilni sistem od koga neposrednu korist ostvaruju građani, dok zemlje dobijaju dodatnu pomoć za postizanje evropskih standarda. Pretpristupna sredstva imaju za cilj da olakšaju ekonomsku i društvenu transformaciju, koju pristupanje Uniji podrazumijeva. Pomoću kriterijuma za izdvajanje sredstava vodi se računa o kapacitetima svake zemlje, da koristi fondove i da upravlja njima, kao i o njenom poštovanju uslova za pristupanje. Ukoliko, uslovi ne budu ispunjeni, može se primijeniti klauzula o suspenziji. IPA dodatno jača smjernice, koje EU daje zemljama kandidatima i zemljama potencijalnim kandidatima o prioritetima, koje treba da slijede. Na taj način IPA je prava investicija u budućnost, za zemlje korisnice, ali i za samu EU. Ona unosi novi fokus u pomoć za proširenje EU. Uopšteno govoreći, sredstva IPA se mogu koristiti na četiri načina: 1. Kao tehnička podrška, koja najčešće uključuje angažman eksperata – konsultanata koji institucijama u Crnoj Gori pružaju usluge pripreme projektne dokumentacije, razvoja programa, sprovođenja obuka itd. 2. Za realizaciju tvining projekata, odnosno uspostavljanje saradnje između lokalnih institucija sa sličnim upravama u državama članicama EU sa ciljem sprovođenja projekata, razmjene znanja i iskustva i pružanja pomoći u sprovođenju pravnih tekovina EU. 3. Za sprovođenje investicionih projekata koji prvenstveno obuhvataju nabavku opreme i realizaciju finansijskih aranžmana sa drugim finansijskim institucijama. 4. Za dodjelu bespovratnih sredstava za finansiranje projekata koji se odnose na civilno društvo, lokalne samouprave, agencije itd.

IPA projekti imaju šest komponenta, a to su:

- Pomoć tranziciji i izgradnja institucija - Cilj komponente 1 je da pruži podršku u procesu približavanja Evropskoj uniji, u ispunjavanju kriterijuma i standarda, usklađivanju zakonodavstva i jačanju kapaciteta institucija. Instrument za pretpristupnu pomoć predstavlja program za države, koje su kandidati ili potencijalni kandidati za pristupanje Evropskoj Uniji. Pretpristupna sredstva imaju za cilj da olakšaju ekonomsku i društvenu transformaciju, koju pristupanje Uniji podrazumijeva.
- Prekogranična saradnja - Cilj ove komponente je regionalna saradnja između pograničnih, tradicionalno privredno zaostajućih regiona između zemalja koje imaju zajedničku granicu, a koja se realizuje sprovođenjem projekata uz obostrani interes.
- Regionalni razvoj - cilj ove komponente je unapređenje ekonomske i socijalne kohezije kroz razvoj transportne infrastrukture, naročito razvoj nacionalnih saobraćajnih mreža i transevropskih mreža, zaštitu životne sredine, upravljanja otpadom, vodosnabdijevanja, otpadnih voda i kvaliteta vazduha, rehabilitacije zagađenih oblasti, energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije i razvoj regionalne konkurentnosti, kroz podsticanje preduzetništva i zaposlenosti.
- Razvoj ljudskih resursa - ova komponenta ima za cilj da doprinese ekonomskoj i socijalnoj koheziji i ostvarenju prioriteta Evropske strategije.
- Ruralni razvoj je komponenta koja pruža podršku održivom poljoprivrednom i ruralnom razvoju kroz poboljšanje tržišne efikasnosti i usvajanje standarda Unije.

Svih pet komponenti IPA mogu koristiti države sa statusom kandidata i akreditovanim i decentralizovanim sistemom upravljanja EU fondovima (Decentralized Implementation System – DIS), dok su zemlje potencijalni kandidati i one države kandidati, koje još uvek nemaju akreditovan DIS podobne za korišćenje sredstava iz prve i druge komponente. Strukturni fondovi EU su (u fazi u kojoj je Crna Gora, kandidat za članstvo) namijenjeni reformama, koje za cilj imaju doprinos boljem životnom standardu i kvalitetu života u Crnoj Gori. Evropska unija je iz IPA sredstava za novu finansijsku perspektivu 2014 – 2020. godine za Crnu Goru opredijelila 270,5 miliona eura. Odnosno, opredijeljeno je oko 38,6 miliona godišnje. Sredstva predviđena za Crnu Goru u potpunosti su na raspolaganju, ali je zadatak Crne Gore da ista pronađe i zasluži.

KREATIVNA EVROPA (Creative Europe) je okvirni program Evropske komisije za podršku kulturi i audiovizuelnom sektoru. Program je usvojen 1. januara 2014. godine, na period od sedam godina i nadovezuje se na prethodne programe Kultura i MEDIJI, koji su trajali od 2007. do 2013. godine. Program Kreativna Evropa traje od 2014. do 2020. godine, sa budžetom od 1,46 milijardi eura, što je 9% više od prethodnih programa, podržava: Inicijative sektora za kulturu, poput onih koje promovišu prekograničnu saradnju, platforme, umrežavanje i književno prevođenje; Inicijative audiovizuelnog sektora, kao što su one koje promovišu razvoj, distribuciju ili pristup audiovizuelnim djelima; Međusektorsku saradnju, uključujući Program za garancije i međudržavnu saradnju. Program se sastoji od dva potprograma: Kultura, za promociju sektora kulture i MEDIJI, koji pruža podršku audiovizuelnom sektoru. Pored toga, postoji i odsjek za međusektorsku saradnju.

Potprogram Kultura nudi mogućnosti za:

- Saradnju između kulturnih i kreativnih organizacija iz različitih zemalja;
- Inicijative da se prevedu i promovišu književna djela iz zemalja članica Evropske unije;
- Evropske mreže aktivne u oblasti kulture; podrška je namijenjena mrežama nacionalnih organizacija kulture, koje žele da sarađuju na temama od zajedničkog interesa;
- Uspostavljanje platforme za promociju novih umjetnika, prekograničnu saradnju, kako bi se došlo do novih publika i podsticanje evropskih programa za kulturna i umjetnička djela.

Potprogram Kultura pomaže kulturnim i kreativnim organizacijama da djeluju na međunarodnom nivou i promoviše prekograničnu cirkulaciju kulturnih djela i mobilnost kulturnih aktera. Pruža finansijsku podršku za projekte sa evropskom dimenzijom, koji za cilj imaju širenje kulturnih sadržaja u inostranstvu. Mogućnosti finansiranja pokrivaju širok spektar planova: projekti saradnje, književni prevodi, mreže ili platforme. Konkursi na kojima mogu da konkurišu organizacije podijeljeni su u te četiri oblasti. Podržane aktivnosti imaju za cilj da omoguće akterima u oblasti kulture i kreativnog stvaralaštva da steknu međunarodno iskustvo. Stranici Programa Kreativna Evropa moguće je pristupiti putem linka <https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/culture> Stranici potprograma Kultura moguće je pristupiti putem linka <https://ec.europa.eu/culture/>

U okviru Ministarstva kulture Crne Gore osnovan je Desk za Kreativnu Evropu Crne Gore, kao implementaciono tijelo programa Evropske unije Kreativna Evropa. U skladu sa odredbama sporazuma o učešću u Programu, koji je Crna Gora potpisala 22. jula 2014. u Briselu, svaka država učesnica obavezala se da formira tijelo, koje će na nacionalnom nivou olakšavati implementaciju programa Kreativna Evropa. Osnovni zadatak Deska je pružanje podrške crnogorskim institucijama kulture i organizacijama civilnog društva, koje namjeravaju da učestvuju u Programu. Desk za Kreativnu Evropu u kontinuitetu organizuje aktivnosti:

- info dani, seminari i obuke, kojima se prenose znanja i vještine neophodne za konkurisanje za finansijsku podršku;
- promocija programa Kreativna Evropa i drugih evropskih programa;
- izdavanje publikacija o programu Kreativna Evropa i aktivnostima Deska za Kreativnu Evropu;
- individualne konsultacije i in-house obuke sa zaposlenim u institucijama i organizacijama kulture;

- podrška zainteresovanim korisnicima u pronalaženju partnera i uključivanju u zajedničke projekte sa kulturnim akterima širom Evrope;
- predstavljanje uspješnih projekata iz Crne Gore, regiona i Evrope;
- organizacija konferencija iz oblasti kulturne politike i kulturnog menadžmenta.

Desk za Kreativnu Evropu može da pruži institucijama i organizacijama kulture, odnosno profesionalcima u oblasti kulture:

- informacije o programu Kreativna Evropa i konkursima programa,
- informacije o programskim prioritetima i kulturnim politikama u Evropi,
- pomoć u koncipiranju projektnih ideja i pisanju aplikacija,
- smjernice za uspješno planiranje budžeta u okviru programa Kreativna Evropa,
- pomoć u pronalaženju evropskih partnera i umrežavanju sa evropskim institucijama i organizacijama kulture, kao i posredovanje u komunikaciji sa njima,
- veću vidljivost podržanih projekata i promociju aktivnosti finansiranih kroz Program,
- informacije o drugim programima Evropske Unije. Projekti saradnje -informacije o konkursu mogu se pronaći na linku https://eacea.ec.europa.eu/creative-europe/funding/support-european-cooperation-projects-2017_en.

Evropske mreže nude bespovratna sredstva za aktivnosti evropskih mreža aktivnih u oblasti kulturnih i kreativnih sektora. To su strukturirane grupe organizacija, čiji je cilj jačanje njihovih kapaciteta, kao i da djeluju na transnacionalnom i međunarodnom nivou. Zatim, da se prilagođavaju promjenama u pogledu postizanja opštih ciljeva unaprijeđenja i podspješivanja kulturne i jezičke raznolikosti, te jačanja konkurentnosti tih sektora, takođe kroz promociju inovacije. Podrška evropskim mrežama namjerava da obezbijedi strukturu za učesnike u oblasti kulture i stvaralaštva, zato će biti podržan ograničen broj mreža, koje imaju široko pokriće i to kroz uravnotežen izbor sektora. Biće podržane jače sinergije među već postojećim mrežama, kako bi se ojačala njihova organizaciona i finansijska struktura i izbjeglo udvostručavanje napora, tamo gdje je to izvodljivo. Prioriteti programa, koji se odnose na jačanje sposobnosti sektora da djeluje transnacionalno, a na osnovu kojih aplikanti treba da sastavljaju prijave, su sljedeći:

- podrška aktivnostima koji kulturnim djelatnicima i umjetnicima pružaju stručno usavršavanje, potrebne vještine i sposobnosti da doprinesu jačanju kulturnog i kreativnog sektora, uključujući prilagođavanje digitalnim tehnologijama, ispitivanje inovativnih metoda za razvoj publike i testiranje novih metoda upravljanja i poslovanja;
- podrška aktivnostima, koji kulturnim učesnicima omogućavaju da uspostavljuju međunarodnu saradnju i internacionalizuju svoje aktivnosti u Evropskoj uniji i šire, kada je to moguće na osnovu dugoročnih programa;
- podrška jačanju evropskih kulturnih i umjetničkih organizacija i međunarodnog umrežavanja, kako bi se olakšalo pronalaženje novih profesionalnih prilika.

Evropske mreže treba da se sastoje od najmanje petnaest (15) organizacija članica (ne fizičkih lica) sa pravnim sjedištem u najmanje deset različitih zemalja, koje učestvuju u programu. Najmanje pet organizacija članica mora imati pravno sjedište u pet različitih zemalja, koje su članice Evropske unije ili su države EFTA ili Švajcarska konfederacija, ako su potpisnice posebnog sporazuma o učešću sa Evropskom komisijom. Više informacija o konkursu nalazi se na linku https://eacea.ec.europa.eu/creative-europe/funding/support-european-networks-eacea-392016_en

Prihvatljivi projekti prijave za okvirni sporazum o partnerstvu mora uključiti akcioni plan, koji se odnosi na ukupno trajanje sporazuma. Projekti koji su pokriveni okvirnim sporazumom o partnerstvu moraju da sadrže takođe potpun opis aktivnost koje će biti sprovedene tokom prve godine. Za dvije sljedeće godine, izabrani aplikanti u sklopu okvirnog sporazuma o partnerstvu biće pozvani da dostave potpuni opis

aktivnosti za svaku pojedinačnu godinu. Posebna godišnja bespovratna sredstva dodjeljena u sklopu okvirnog sporazuma o partnerstvu ne premašuju 250 000 EUR. Zatražena bespovratna sredstva ne mogu iznositi više od 80% prihvatljivog godišnjeg budžeta. Više informacija o ovom konkursu nalazi se na linku https://eacea.ec.europa.eu/creative-europe/funding/european-platforms-2015_en

ERAZMUS+ (Erasmus+) je program Evropske unije koji obezbjeđuje finansiranje projekata za saradnju u tri oblasti: obrazovanje, mladi i sport. Sedmogodišnji program sa budžetom od skoro 15 milijardi eura, Erasmus+ se sprovodi od 2014. do 2020. godine i objedinjuje nekoliko prethodnih programa, Erasmus Mundus (visokoškolsko obrazovanje), Tempus (saradnja obrazovnih institucija), Mladi u akciji (organizacije mladih) i Program za cijeloživotno učenje. U najširem smislu, program Erasmus+ u oblasti obrazovanja ima sljedeće prioritete: unaprijediti i podržati razvoj svih nivoa obrazovanja, ojačati veze između formalnog, neformalnog i informalnog učenja, osnažiti vezu obrazovanja sa svijetom rada, stvoriti dodatne vrijednosti za evropski prostor obrazovanja i povezati zemlje članice u definisanju obrazovnih politika. U fokusu programa Erasmus+ je jačanje potencijala mladih za aktivno učešće u građanskom društvu, razvoj liderskih vještina, solidarnosti i razumijevanja između kultura. Erasmus+ promovira priznavanje i vrednovanje stečenih kvalifikacija u obrazovanju, otvoreni pristup obrazovnim materijalima, dokumentima i medijskim sadržajima, koji nastaju u finansiranim projektima i šire, kao i međunarodnu dimenziju aktivnosti, višejezičnost, jednakopravnost i inkluzivni pristup obrazovanju. Za sprovođenje programa nadležne su Evropska komisija, Izvršna agencija za programe u oblasti obrazovanja, kulture i medija (EACEA), nacionalne agencije u zemljama, koje učestvuju u programu i nacionalne Erasmus+ kancelarije u partnerskim zemljama. U 2017. godini, obilježavalo se 30 godina programa Erasmus, koji se smatra jednim od najuspješnijih EU programa. Jedanaest evropskih zemalja je 1987. godine otpočelo neformalnu saradnju u oblasti obrazovanja, što je vremenom preraslo u jedinstvenu evropsku mrežu mobilnosti, koja je osim izuzetnih rezultata u naučnom i obrazovnom pogledu, značajno doprinijela i jačanju evropskog identiteta. Procjenjuje se da je 10 miliona Evropljana učestvovalo u Erasmus programu.

EVROPA ZA GRAĐANE I GRAĐANKE (Europe for Citizens) je program, koji ima za cilj promovisanje evropskog identiteta i evropskog građanstva, kao i jačanje učešća građana i građanki u svim vidovima života zajednice. Opšti ciljevi programa doprinose boljem razumijevanju Evropske unije, njenih vrijednosti, istorije i različitosti, kao i promociji evropskog građanstva i unaprijeđenju građanskog i demokratskog učešća na nivou Unije. Prioritetne teme programa su: podizanje svijesti u pogledu sjećanja, zajedničke istorije i vrijednosti Unije kojima se promovira mir, vrijednosti EU i dobrobit njenih naroda, podsticanje razumijevanja građanskog učešća u usvajanju politika Unije i promovisanje društvenog i međukulturnog angažovanja i volontiranja na nivou Unije. Za svaku godinu određuju se i posebni prioriteti kako bi se dodatno osigurala efikasnost i svrsishodnost odobrenih i finansiranih projekata i kako bi projektne aktivnosti imale što veći učinak na lokalnu zajednicu. Potencijalni učesnici su organizacije civilnog društva, jedinice lokalne i regionlne samouprave, fondacije, udruženja i mreže udruženja, evropske mreže i krovne organizacije, obrazovne, istraživačke i kulturne institucije. Ovaj program je centralizovan i sprovode ga Generalni direktorat Evropske komisije za migracije i unutrašnje poslove i Izvršna agencija za obrazovne, audiovizuelne i kulturne politike. Budžet programa za period 2014-2020 iznosi 185.486.000 eura. Program je otvoren za sve članice EU i države koje imaju potpisan međunarodni sporazum (kandidati i potencijalni kandidati, kao i države članice EFTA).

HORIZONT 2020 (Horizon 2020) je okvirni program Evropske unije za istraživanje i inovacije, do sada najveći program EU u tim oblastima, koji je zamijenio i objedinio tri prethodna programa. Horizont 2020 predstavlja instrument za ostvarivanje glavnih ciljeva strategije Evropa 2020, a prije svega njene inicijative Inovativna unija, kojom treba da se omogući da Evropa postane globalno konkurentna. Cilj je da se osigura

stvaranje evropske nauke svijetske klase i omogućiti jednostavnija saradnja privatnog i javnog sektora na polju inovativnog rada. Horizont 2020 je usmjeren i na dalji razvoj Evropskog istraživačkog prostora kao jedinstvenog tržišta znanja, istraživanja i inovativnosti. Spajanjem istraživanja i inovacija, Horizont 2020 pomaže u postizanju ciljeva sa naglaskom na izvrsnost u nauci, industrijskom liderstvu i rješavanju društvenih izazova. Kao sredstvo za pokretanje ekonomskog rasta i stvaranje novih radnih mesta, Horizont 2020 ima političku podršku evropskih lidera i Evropskog parlamenta. Oni su se složili da je istraživanje ključno ulaganje u budućnost i stoga su ga postavili u samo središte plana EU za pametan, održiv i inkluzivan rast i zapošljavanje. Za period od 2014. do 2020. godine, predviđen je budžet od skoro 80 milijardi eura, uz privatna i nacionalna ulaganja, koja će dodijeljeni novac privući. Program Horizont 2020 je namjenjen svim fizičkim i pravnim licima iz zemalja EU i pridruženih zemalja registrovanih na portalu za učesnike. Horizont 2020 se realizuje u zavisnosti od radnih programa koje priprema Evropska komisija u kojima se određuju oblasti za finansiranje istraživanja, kao i zadate teme. Horizont 2020 objedinjuje tri prethodne inicijative – Okvirni program 7 (FP7), Konkurentnost i inovacije (CIP) i doprinose Evropske unije Evropskom institutu za inovacije i tehnologiju (EIT). Novine su da će Evropski istraživački savjet dobiti više sredstava, a takođe će se više pažnje posvetiti područjima sa manje razvijenim naučnim infrastrukturama i malim i srednjim preduzećima. Planirano je i da se proširi njihovo učešće. Najveći dio budžeta Horizonta 2020, skoro 40%, odlazi na istraživanje takozvanih “velikih izazova”, koji uključuju zdravstvo i klimatske promjene. Izvrsnost u nauci – finansiranje najzanimljivijih naučnih istraživanja putem javnog konkursa.

COSME (Programme for the Competitiveness of Enterprises and SME) je program Evropske unije za konkurentnost preduzeća i malih i srednjih preduzeća sa budžetom od 2,3 milijarde eura za period 2014-2020. Mala i srednja preduzeća (MSP) su osnova evropske privrede, čak 85% novih radnih mesta otvara se u ovim privrednim društvima. Cilj Evropske komisije je da promoviše preduzetništvo i poboljša poslovno okruženje za MSP kako bi ostvarila svoj puni potencijal u današnjoj globalnoj ekonomiji. COSME program prvenstveno je namijenjen malim i srednjim preduzetnicima, nacionalnim, regionalnim i lokalnim organizacijama u Crnoj Gori. Program će sprovesti mjere u cilju smanjivanja svih onih poteškoća koje limitiraju rast preduzeća (naročito MSP) uključujući bolje poslovno okruženje, lakši pristup finansijama, promociju preduzetničke kulture i internacionalizaciju malih i srednjih preduzeća, odnosno njihov izlazak na strana tržišta, u Evropi i van EU. Osnovni ciljevi Programa su: poboljšati okvirne uslove za konkurentnost preduzeća i osigurati povoljno okruženje za rast i razvoj MSP kroz pojednostavljenje administrativnih procedura, preduzetnička kultura-promovisati ideju preduzetništva, poboljšati pristup finansijama i olakšati izlazak MSP na strana tržišta. Finansijska sredstva na bazi ugovora s Evropskom komisijom osigurava Evropski investicioni fond u direktnoj saradnji sa nacionalnim finansijskim institucijama (banke, garancijska društva i fondovi, fondovi rizičnog kapitala), kao finansijskim posrednicima. Podržavaju se investicije u tehnološki razvoj, transfer tehnologije i prekogranično širenje poslovnih aktivnosti. Kroz mrežu centara preduzetnicima se pružaju usluge podrške pri internacionalizaciji njihovog poslovanja i obezbjeđuju informacije o zajedničkim politikama EU kao i o mogućnostima korišćenja finansijskih sredstava. Ova mreža je usmjerena ka podsticanju saradnje u različitim zemljama i povezuje male i srednje preduzetnike, inovatore, istraživače i istraživačke institucije. Mrežu čini 80 konzorcijuma uključujući oko 500 organizacija (komore, razvojne agencije, tehnološki centri). Ovu inicijativu na nivou Evropske komisije sprovođi Izvršna agencija za mala i srednja preduzeća EASME. Koordinator Evropske preduzetničke mreže Crne Gore je Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća sa partnerima, Privrednom komorom Crne Gore, Biznis start-up centrom iz Bara i Mašinskim fakultetom Univerziteta Crne Gore. Informacije se mogu dobiti putem Evropske mreže preduzetništva, odnosno Evropskog centra za informacije i inovacije Crne Gore, linkovi: <http://ec.europa.eu/enterprise/initiatives/cosme/indexen.htm> <http://euroinfo.me/> javni-pozivi

MEĐUNARODNI FOND ZA KULTURNU RAZNOLIKOST (UNESCO) je formiran na osnovu člana 18. Konvencije o zaštiti i unapređenju raznolikosti kulturnih izraza. Svrha Fonda je promovisanje održivog

razvoja i smanjenje siromaštva u zemljama u razvoju. Fond podržava projekte, koji imaju za cilj da podstaknu razvoj dinamičnog kulturnog sektora, prije svega tako, što će omogućiti uvođenje novih kulturnih politika i kulturnih industrija ili jačanje postojećih. Fond podržava programe i projekte, koji su dizajnirani da:

- omogućće uvođenje kulturnih politika, koje štite i promovišu raznolikosti kulturnih izraza i jačaju odgovarajuću institucionalnu infrastrukturu;
- jačaju postojeće kulturne industrije;
- podstiču stvaranje novih kulturnih industrija.

U specifičnim slučajevima, Fond će podržati takve aktivnosti, koje imaju za cilj zaštitu kulturnih izraza od izumiranja, onih koji su ugroženi ili kojima je potrebna hitna zaštita, kao i onih koji obezbeđuju mogućnosti za izgradnju kapaciteta.

Programi/projekti koji nisu prihvatljivi za apliciranje kod Fonda su:

- oni čiji je cilj pokriće deficita, vraćanje duga ili plaćanje kamate,
- odnose se isključivo na produkciju kulturnih izraza,
- odnose se na aktivnosti fizičke izgradnje/obnove objekata.

Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO) objavila je deveti konkurs za podnošenje zahtjeva za finansiranje projekata sredstvima iz Međunarodnog fonda za kulturnu raznolikost (u daljem tekstu "IFCD"). Među mogućim korisnicima sredstava Fonda je i Crna Gora, kao članica Konvencije o zaštiti i promovisanju raznolikosti kulturnih izraza. Svaka država članica Konvencije ima pravo da podrži maksimalno četiri projekta (najviše dvije aplikacije popunjene od strane javnih institucija i najviše dvije aplikacije iz civilnog sektora). Nacionalna komisija za Unesco u saradnji sa nadležnim Ministarstvom će izvršiti evaluaciju i odabir u skladu sa prioritetima kulturne politike. Konačnu selekciju vrši Uneskova panel eksperata na osnovu kriterijuma, koje je utvrdio Međuvladin komitet. Nakon sprovedene predselekcije Crnogorske nacionalne komisije za UNESCO i Ministarstva kulture, projekte je vrednovao panel UNESCO eksperata, a crnogorski projekat nalazi se među 7 odabranih, sa najviše bodova. Na konkursu je bilo prijavljeno 227 projekata iz cijelog svijeta". Na Konkurs mogu aplicirati organi javne uprave, institucije i nevladine organizacije.

Nepodobne aplikacije su:

- produkcija kulturno-umjetničkih djela i manifestacija;
- očuvanje nematerijalne kulturne baštine (zahtjeve u vezi sa tom oblašću treba uputiti Fondu za zaštitu nematerijalne kulturne baštine);
- očuvanje materijalne kulturne baštine (zahtjeve uputiti Fondu za svjetsku baštinu);
- projekti koji imaju za cilj otplatu duga ili plaćanje kamate;
- projekti održavanja tekućih aktivnosti sa pratećim troškovima;
- finansiranje trajnih radnih prostorija i / ili opreme, fizička konstrukcija ili isključivo obnova objekata;
- projekti koji se fokusiraju na umjetničko obrazovanje, uključujući jačanje umjetničkih vještina u osnovnim i srednjim školama;
- projekti koji se fokusiraju na kulturni turizam;
- stipendije ili dotacije za lične potrebe.

U okviru UNESCO Fonda za nematerijalnu baštinu je moguće aplicirati za sredstva za projekte, koji imaju za cilj očuvanje nematerijalne baštine zemalja potpisnica Konvencije iz 2003. godine o očuvanju nematerijalne baštine. Dodatne informacije o procesu apliciranja, o tome ko može da aplicira za sredstva iz ovog fonda, kao i vrsti aktivnosti sa kojima se može aplicirati, Aplikacioni obrazac ICH-04, kao i obrazac Timetable and Budget se mogu preuzeti u elektronskoj formi na linku <https://ich.unesco.org/en/forms>.

8. SMJERNICE ZA PROMOCIJU KUTURNOG TURIZMA

Promocija u kulturnom turizmu mora planski da se organizuje i sprovodi da bi bila efikasna. Plan promocije treba da je koordiniran sa aktivnostima u kulturnom turizmu. Da bi promocija bila uspješna, potrebno je izabrati sredstva i medije koji su obično ograničeni budžetom. Sadržaj promocije zavisi od potencijalnih turista, kao i od umjetničkog izraza u promocijnoj poruci. Promocija može da se sprovodi u kratkom roku ili dužem periodu, što je uslovljeno načinom sprovođenja promocije, tj. da li se sprovodi pojedinačna akcija ili kampanja. Instrumenti promocijoneg miksa u kulturnom turizmu treba da predstavljaju kombinaciju različitih oblika promocije, zato je potrebno definisati promocijoni miks. Odluka o promocijonom miksu je složena i ima karakter programa, a ona mora da bude koordinirana sa ostalim instrumentima marketing miksa.

Ciljevi promocije su:

- razviti i održati imidž Crne Gore kao destinacije kulturnog turizma;
- obezbijediti odgovarajuće informacije i obezbijediti pomoć pri kupovini;
- razviti svijest o raznovrsnim mogućnostima kulturnog turizma na makro i mikro nivou;
- detaljno informisati turiste o programima ponude, raznovrsnim mogućnostima i motivisati ih da traže dodatne informacije;
- razviti i unaprijediti imidž proizvoda u kulturnom turizmu;
- obezbijediti da relevantne publikacije daju kvalitetna obavještenja.

Osnovni instrumenti promocijoneg miksa u kulturnom turizmu su:

- turistička propaganda,
- odnosi sa javnošću,
- unapređenje prodaje,
- lična prodaja.

Turistička propaganda uopšte, pa i ukulturnom turizmu, predstavlja plaćen oblik komuniciranja nosilaca kulturnog turizma, koja je usmjerena ka postojećem ili potencijalnom tržištu. Ona se prenosi određenim sredstvima, koja mogu biti vizuelna i auditivna, pa u zavisnosti od tehnike prenošenja propagandnih poruka ona mogu biti:

- Grafička sredstva, koja se zasnivaju na primjeni grafičke tehnike, kao što su prospekti i plakati.
- Oglasna sredstva, koja mogu da djeluju vizuelno, auditivno ili kombinovano.
- Projekciona sredstva, koja su posebno pripremljeni filmovi ili televizijski propagandni program.
- Prostorno - plastična sredstva su suveniri, razni drugi predmeti ili makete.
- Lična propagandna sredstva, koja se zasnivaju na ličnoj aktivnosti osoblja, koje se bavipropagandno-informativnim djelatnostima, a njena osnovna odlika je da se propagandasprovodi kroz direktne kontakte sa potencijalnim turistima, sedmom silom ili predstavnicimajavnog i kulturnog života.

Prilikom planiranja turističkepropagande u kulturnom turizmu treba počti od:

- analize tržišta i elastičnosti tražnje,
- cilja turističke propagande,
- izbora sredstava, sadržaja i vremena trajanja turističke propagande,
- utvrđivanja troškova turističke propagande,
- sagledavanja efekata turističke propagande.

Opšti principi propagande u kulturnom turizmu sa kojima se postiže cilj su:

- efikasnost propagande,
- isticanje unikatnosti,
- stvaranje snažnog i pozitivnog utiska,
- stvaranje jasne predstave o korisnosti putovanja,
- upotreba odgovarajućih sredstava za propagandu,
- biti u modi, a pokazatelj je posjeta poznatih ličnosti,
- isticanje sveukupne atraktivnosti Crne Gore.

Unapređenje prodaje u kulturnom turizmu je usmjereno na kratkoročne ciljeve, podrazumijeva direktno podsticanje prodaje kulturnih turističkih proizvoda, a postiže se popustima u cijeni, učešćem na berzama i sajmovima, dodatnim provizijama i gratisima. Direktan marketing koristi indirektno medije za ponudu konkretnih proizvoda kulturnog turizma pojedinačnim potencijalnim turistima, a koriste se štampani i elektronski mediji. Usmena propaganda (word of mouth), odnosno komunikacija između turista, koja je neposredna i bez komercijalnih interesa, a predstavlja iskustvo sa putovanja. Razvojem informacione tehnologije, elektronskih medija i globalnih društvenih mreža, došlo je do promocije putem interneta i društvenih mreža.

Tri pojma, koja se najčešće srijeću u praksi, a odnose se na primjenu marketinga na Vebu su: on-line marketing, internet marketing i Veb marketing. On-line marketing je pojam koji se odnosi na najšire polje koje marketing koristi. U najjednostavnijoj formi, on-line marketing se može okarakterisati kao marketing aktivnost koja je u vezi saračunarom (ili nekim drugim sredstvom), koji je povezan na mrežu i on je sinonim za internet marketing, koji uključuje brojne načine upotrebe isključivo interneta, kao jedinstvene globalne računarske mreže, u svrhu marketinga. Veb marketing predstavlja najuže polje primjene, jer se upotrebljava isključivo Veb u marketingu, kao jednog od servisa interneta. Internet i kulturni turizam su idealna kombinacija, jer turisti kada planiraju put na određenu destinaciju, preko interneta mogu da imaju direktan pristup informacijama o kulturnoj baštini te destinacije. U poređenju sa tradicionalnim marketing aktivnostima, kao što su štampanje i distribucija letaka, paneli, audio i video prezentacija, ušteda sa primjenom interneta je neuporediva.

U promociji kulturnog turizma razlikuju se sljedeće internet usluge:

- Informativne službe, koje pružaju informacije korisniku, a informacije se prenose u bilo kojoj formi, uključujući tekst, audio i vizuelne informacije.
- Kontakt usluge, koje omogućavaju direktan kontakt sa vlasnikom sajta i sa ostalim korisnicima sajta.
- Transakcione usluge omogućavaju plaćanje preko interneta.
- Zabavni sadržaji, kao što su igre i takmičenja, koji mogu da doprinesu pozitivnom mišljenju o Veb sajtu.
- Veze, koje uključuju marketing materijal putem maila, koje stvaraju dugoročni kontakt.

Efikasnost Veb sajta se ogleda kroz njegovu:

- Pristupačnost, koja predstavlja izloženost Veb sajta i lakoća pronalaženja sajta na internetu.
- Dizajn, u kojoj mjeri su sadržaji na Veb sajtu dostupni, organizovani i lakoća pronalaska traženih informacija na sajtu.
- Ponuda uslugekoja se nudi preko interneta trebalo bi da budu jeftinije.
- Ispunjenost, koja se odnosi na stepen odstupanja od obećanog standarda.

Prilikom kreiranja Veb sajta u kulturnom turizmu, mora se voditi računa o svakom njegovom elementu, jer svi oni zajedno utiču na interesovanje turista i zadržavanje njihove pažnje. Opšti faktori uspjeha Veb sajtova je njihova starost, tehničke karakteristike, karakteristike navigacije i pristupačnosti.

Društveni mediji su nastali kao posljedica postojanja virtuelnih zajednica, koje su sastavni dio interneta još od njegovog početka, ali kao sastavni dio on-line promotivnih tehnika, predstavljaju novu tehnologiju komunikacije, koja ima sve veći uticaj na razvoj kulturnog turizma, zbog ostvarene interakcije među ljudima. Kao relativno nova tehnologija komunikacije, društveni mediji se mogu definisati kao internet aplikacije, čiji sadržaj kreiraju korisnici, a koji obuhvataju impresije korisnika o relativnim iskustvima. Društveni mediji postoje u različitim formama, a njihovi sadržaji predstavljaju mješavinu činjenica, mišljenja, impresija, osjećanja i iskustava. Sadržaji, koje kreiraju korisnici, kao što su blogovi, virtuelne zajednice, wiki sajtovi, društvene mreže, medijski fajlovi, koji se dijele na specijalizovanim Veb sajtovima, kao na primjer facebook, twitter, instagram, You Tube i flickr.

U kulturnom turizmu, posebnu vrstu internet oglašavanja predstavlja partnerski marketing, koji predstavlja mogućnost da se preko jednog Veb sajta, daje mogućnost i drugim Veb sajtovima, da se reklamiraju i da za to dobiju nadoknadu. Partnerstvo funkcionise po principu da posrednici postavljaju link i reklamiraju se na svojoj Veb stanici i na taj način korisnike usmjeravaju na Veb sajt partnera.

Interaktivno oglašavanje u kulturnom turizmu predstavlja prenošenje propagandnih poruka korisnicima Interneta putem Veb sajtova. Cilj interaktivnog oglašavanja je da utiče na povećanu vidljivost Veb sajta, podigne nivo posjete, podstiče prodaju i utiče na razvoj brendova. Najčešći vid internet oglašavanja je baner, koji je na početku razvoja interneta bio jedino sredstvo prenošenja propagandne poruke, a oni su i danas najčešći vid propaganda na Vebu. Baneri kao djelovi Veb stranica, koji prikazuju propagandnu poruku sa ciljem da se privuče korisnika Veb strane na stranu onog koji se oglašava. Baneri mogu biti statički, dinamički i interaktivni, takođe mogu biti u obliku teksta, slike, animacije i videa. Oni imaju veliki broj sličnih formi, od kojih se najčešće srijeću "interstiši" (interstitial) oglasi, pop-ap (pop-up) i pop-andr (pop-under) prozori. Interstitial oglasi se pojavljuju na prelasku između dvije Veb stranice i obično sadrže reklamnu poruku. Pop-ap i pop-andr prozori se pojavljuju paralelno sa učitanoj Veb stranicom, ali u zasebnom prozoru.

Efekte propagande treba uvijek posmatrati na duži rok, a njene troškove treba tretirati kao investiciju. Za planiranje troškova propagande, koristi se metod arbitraže, metod konkurencije, metod cilja i zadataka i procjena izdvajanja na osnovu ostvarenih prihoda. Metod arbitraže je nepovoljan, jer u sebi nosi mnogo elemenata proizvoljnosti, a uz to i ne stvara uslove za plansko i dugoročno vođenje propagandne politike. Ovaj metod se koristi u slučaju da nema dovoljno sredstava za turističku propaganda, pa se koriste ona sredstva, koja se u tu svrhu mogu izdvojiti, u određenom trenutku. Metod konkurencije polazi od činjenice, koliko konkurenti ulažu sredstava za propagandu, ali on kao takav ne može biti osnovni, već samo dodatni kriterijum. Metod cilja i zadatak je najbolji, jer se zasniva na kvantitativno utvrđenim izvorima za finansiranje propagande i koristi se na duži rok. Metod izdvajanja na osnovu ostvarenih prihoda ima veliki nedostatak, jer propagandu tretira kao posljedicu, a ne kao uzrok.

9. OPERATIVNI CILJEVI RAZVOJA KULTURNOG TURIZMA

U poglavlju operativni ciljevi razvoja kulturnog turizma biće obrađeni održivi turistički razvoj i zaštita kulturne baštine, operativni ciljevi i ciljne grupe, ljudski resursi, finansiranje i organizaciona struktura.

9.1. ODRŽIVI TURISTIČKI RAZVOJ I ZAŠTITA KULTURNE BAŠTINE

Održivi kulturni turizam je simbol kvalitetnog turizma, u okviru kojeg se vodi briga o kulturi koja se konzumira. UNESCO ga promovira kao jedan od načina zaštite svjetske baštine, a kulturni sadržaji koji pri tome zanimaju turiste nijesu više samo materijalna baština već i ona nematerijalna, čiji je značaj u posljednje vrijeme izuzetno naglašen. Takođe, povećan je interes za izazovne momente, koji se mogu pronaći na ulici, u kontekstu svakodnevnog života i upravo "otkriće" svakodnevnog života je jedna od novih karakteristika kulturnog turizma, pa se znatno širi predmet kulturnog turizma, a kultura više nije shvaćena kao suprotnost ležanju na plaži, već se turizam posmatra kao kombinacija elemenata kulture i zabave.

Razvojem kulturnog turizma u Crnoj Gori obogaćuje se turistička ponuda, a ujedno se stvaraju i dodatni finansijski izvori, jer turisti koji putuju zbog kulturnih sadržaja, uglavnom više troše od ostalih kategorija turista. Kulturni turizam će pomoći oživljavanje već zapostavljenih tradicija u Crnoj Gori, a turisti mogu učestvovati, zajedno s lokalnim stanovništvom, u iznalaženju novog smisla nekadašnjih kulturnih praksi ukoliko lokalno stanovništvo i turisti, to prepoznaju kao autentičnu vrijednost i mogućnost kvalitetne komunikacije. Turizam se oslanja na već postojeće vrijednosti, zato edukacija i jačanje lokalne kulturnesvijesti treba da bude stalan projekat.

Takva razmišljanja se nadovezuju na UNESCO-vu Deklaraciju o kulturnoj različitosti, usvojenoj 2001.godine. Cilj joj je „očuvati kulturnu različitost, kao živu i obnovljivu vrijednost, koja se ne smije posmatrati kao nepromjenljiva baština, već kao proces koji garantuje preživljavanje čovječanstva“. Kulturu definiše kao fenomen u stalnoj evoluciji i transformaciji, što predstavlja važan korak dalje od tradicionalnog posmatranja kulture svedene na spomeničku baštinu i folklorne tradicije okamenjene u vremenu i u muzejima. Kulturne razlike i vladajući stereotipi često onemogućavaju da turisti zaista shvate domaćine, pa je organizovanje svojevrstog „sentimentalnog odgoja“ budućih turista, kako to spominje Akcioni plan Deklaracije o kulturnoj različitosti, zaista potrebno. Ta deklaracija je dobila svoju razradu u Konvenciji o zaštiti različitosti kulturnih sadržaja i umjetničkih izraza usvojenoj 2005.godine. UNESCO ima „Katedru za kulturni turizam“ čime pokazuje svoje pažljivo bavljenje temama vezanim za kulturu i kulturni turizam. U tom okviru, kao i u okviru drugih UNESCO-vih tijela i aktivnosti, naglašen je značaj i vrijednost nematerijalne kulturne baštine, što je regulisano Konvencijom za očuvanje nematerijalne kulturne baštine 2001.godine. Davanje značaja toj kategoriji baštine uočljivo je i u poslednjoj studiji iz 2006.godine „Turizam, kultura i održivi razvoj“. Ona odražava principe navedenih UNESCO-vih konvencija i deklaracija, uključujući i Konvenciju o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine iz 1972.godine, kao i Johanburšku Deklaraciju o održivom razvoju iz 2002. godine. Svi navedeni dokumenti naglašavaju činjenicu da održivost treba da bude bitna odlika kulturnog turizma, ukoliko se od njega dugoročno očekuju pozitivni rezultati. To pokazuje potrebu prepoznavanja prihvatljivih i neprihvatljivih oblika turizma i granica njegovog razvitka. Turizam treba da doprinese dobrobiti lokalnih zajednica i da bude motivacija da se njeguje vlastita kultura. Održivi turizam, baziran na kulturnoj baštini, prepoznaje tri aspekta: ekonomski, društveni i ekološki. Pod ekonomskom održivošću smatra se konkurentno preduzetništvo i turizam, dostupnost radne snage i potrebnih proizvodnih resursa, ekonomska kohezija i blagostanje, kao i finansijski efekti. Društvena održivost podrazumijeva mogućnost zapošljavanja, društvenu koheziju i socijalnu pravdu, poštovanje i etičko ponašanje u odnosu na domaće stanovništvo. Održivost u domenu životne sredine, odnosi se na

ekološko prihvatljivoj proizvodnji i konzumaciji u čitavom lancu turizma i u održivom upravljanju, zaštiti i konzervaciji prirodnih resursa. Ključna mjera u kulturnom turizmu je balans između broja turista i nosivog kapaciteta određene destinacije.

Na sličan način Svjetska turistička organizacija (WTO) održivim turizmom smatra razvoj, koji odgovara potrebama turista i domaćina. Riječ je o tipu aktivnosti, koji rukovodi svim resursima na način da ekonomske, društvene i estetske potrebe mogu biti zadovoljene sve dok je održan kulturni integritet, osnovni ekološki procesi, biološka raznolikost i sastav, koji održavaju život. Naravno, upravo u turizmu temeljenom na kulturnoj baštini veći je rizik od oštećenja kulturne baštine ili čak uništenja socio-ekonomskog tkiva i okoline, nego kod drugih oblika turizma.

Mnoge studije o kulturnom turizmu ističu interes i potrebu "kulturnih turista" za "autentičnošću", "dubljim" iskustvima, onima iza scene, koji nijesu pripremljeni samo za turiste. Pa ipak, treba naglasiti da je autentičnost pojam koji je u stalnoj transformaciji i uvijek se iznova definiše. Njegova relevantnost dolazi najviše do značaja u kontekstu kulture shvaćene kao način života. Uopšteno gledajući, ima proizvoda zasnovanih na lokalnoj kulturi, koji se mogu prepoznati kao prilagođeni ili organizovani samo za turiste, poput ljetnih karnevala i sličnih manifestacija. Neka folklorna društva nastupaju ciljano za turiste, pojednostavljajući svoj repertoar i vještinu, a vremenom preuzimaju taj pojednostavljeni izraz, zanemarujući kompleksne oblike. Na taj se načina neautentičnost, koja u ime brzo improvizovane, površne komunikacije sa turistima i zarade, na kraju bitno oštećuju same sebe. Ako je neki kulturni proizvod izraz zajednice u određenom trenutku i ukoliko se ona sama želi prikazati na određen način i pri tome osjeća dobro, onda je riječ o autentičnom kulturnom proizvodu. Pri tome se autentičnost mjeri po stepenu identifikacije i iskrenosti, koju određena zajednica uključuje u takvoj kulturnoj praksi.

Ministarstvo kulture od 2012. godine uspješno realizuje Program zaštite i očuvanja kulturnih dobara i uspješno implementira projekte iz oblasti konzervatorske, muzejske, bibliotečke, arhivske i kinotečke djelatnosti kroz godišnji Program zaštite i očuvanja kulturnih dobara.

Jedan od glavnih ciljeva Programa zaštite i očuvanja je ravnomjerni razvoj kulture na teritoriji cijele Crne Gore. U cilju organizovane zaštite obuhvaćeni su projekti namijenjeni unaprjeđenju stanja kulturnih dobara, očuvanju, zaštiti, valorizaciji, prezentaciji i popularizaciji kulturne baštine, kao i unaprjeđenju uslova za primjenu zakona iz oblasti kulturne baštine. Ovim Programom pruža se podrška, finansiranje i sufinansiranje programa i projekata od značaja za ostvarivanje javnog interesa u oblasti kulturne baštine Crne Gore. Realizacijom ovih projekata doprinosi se unaprjeđenju stanja kulturnih dobara, širenju znanja o vrijednostima i značaju kulturne baštine, razumijevanju različitih kultura, uspostavljanju blagovremene saradnje između nadležnih institucija i vlasnika - držalaca, kao i obezbjeđivanju uslova da shodno svojoj namjeni, služe kulturnoj, naučnoj i edukativnoj potrebi pojedinaca i društva. Koliki je značaj Programa pokazuju i rezultati, Ministarstvo kulture je u periodu od 2012. do 2018. godine, finansijski podržalo 586 projekata i programa u iznosu od oko 6.980.337,39 eura.

Ministarstvo kulture je, na osnovu Zaključaka Vlade Crne Gore, broj 07-4071 od 11. januara 2018. godine, pripremlilo i Vladi dostavilo na razmatranje i usvajanje Prijedlog Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2019. godinu sa Izveštajem o sprovođenju Programa u 2018. godini. Program zaštite i očuvanja kulturnih dobara donosi se na godišnjem nivou, na osnovu člana 128 Zakona o zaštiti kulturnih dobara, u skladu sa Programom rada Vlade Crne Gore.

Posebno je važno naglasiti da je kroz realizaciju Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara 2018. godini realizovano 19 arheoloških i konzervatorskih istraživanja, među kojima i nova sezona arheoloških istraživanja lokaliteta Duklja, čija je popularizacija podržana kroz održavanje arheološke ljetnje škole i publikovanje arheološkog časopisa „Nova antička Duklja VII“. Arheološka istraživanja su, između ostalog, sprovedena i na lokalitetima Municipum S u Pljevljima, Rudniku Brskovo u Mojkovcu, Utvrđenju Izlit u Rožajama, lokalitetu Čaf Kiš u Tuzima, a realizovana je i II faza podvodnih arheoloških istraživanja u

budvanskom akvatorijumu i pregled nekoliko lokaliteta hercegnovskog i bokokotorskog akvatorijuma. U saradnji sa Univerzitetom iz Mičigena, realizovana je nova sezona istraživanja na Crvenoj stijeni, a u Risnu je istraživana lokalitet Gradina, na osnovu višegodišnje saradnje sa Varšavskim univerzitetom. Sprovedena su geofizička istraživanja, koristeći nedestruktivne georadarske metode i arheološka i konzervatorska istraživanja Srednjovjekovnog grada Svača u saradnji sa Nacionalnim istraživačkim savjetom Italije (CNR). Realizovano je u potpunosti 17 projekata u oblasti konzervacije, u okviru kojih su, između ostalog, nastavljene aktivnosti na sprovođenju konzervatorskih mjera na kulturnom dobru Medun i sprovođenje konzervatorskih mjera na ikonostasu crkve Uspenje Bogorodice (Cetinjski manastir), pripremljeni konzervatorski projekat i sprovedene konzervatorske mjere na spomen – obilježjima sa teritorije opština Andrijevića i Nikšić. U oblasti popularizacije i prezentacije kulturne baštine podržana je manifestacija Bokeljska noć, sa statusom nematerijalnog kulturnog dobra, časopis „Glas“, u DAISY formatu pristupačnom za čitaoce oštećenog vida i Časopis „Kulturne tačke“ na Brajevom pismu, a realizovani su i projekti u oblasti digitalizacije, publikovanja monografija, realizacije izložbi. Izvršeno je tehničko osavremenjavanje konzervatorskih radionica JU Centar savremene umjetnosti, stvaranje uslova za obavljanje bibliotečke djelatnosti u JU Centar za kulturu Gusinje, unaprjeđenje uslova depoa JU Muzeji i galerije Nikšić i unaprjeđenje uslova rada i obavljanja djelatnosti u brojnim ustanovama kulture na teritoriji Crne Gore.

Uvažavajući značaj ovog strateškog dokumenta, koji predstavlja osnov za uspostavljanje sistema zaštite kulturnih dobara, bez obzira na vrijeme, mjesto, način stvaranja, porijeklo, vlasništvo i njihov svjetovni ili vjerski karakter, Ministarstvo kulture je Programom zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2019. godinu, obuhvatilo 85 projekata predloženih od strane nacionalnih i opštinskih javnih ustanova i samostalnih organa uprave iz oblasti kulturne baštine, uključujući i druge subjekte koji doprinose zaštiti, unaprjeđenju i popularizaciji kulturne baštine, koji se u najvećem dijelu odnose na konzervatorska i arheološka istraživanja, izradu konzervatorskih projekata i sprovođenje konzervatorskih mjera na kulturnim dobrima iz grupe fizički najugroženijih. Pored navedenog, Programom su tretirane i oblasti prezentacije i popularizacije kulturne baštine, edukacije i doedukacije stručnog kadra i tehničko – tehnološkog osavremenjavanja lokalnih i nacionalnih institucija, a sa ciljem unaprjeđenja uslova za obavljanje muzejske, bibliotečke, kinotečke, arhivske i konzervatorske djelatnosti. Program je koncipiran u skladu sa principom ravnomjernog razvoja kulture, pa isti podrazumijeva realizaciju projekata na teritoriji svih opština, od kojih neki tretiraju kulturna dobra kao što su: arheološki lokalitet Svač, tri lokaliteta sa stećcima - Žabljak i Plužine, crnogorsko podmorje, Samograd u Bijelom Polju, Utrđenje Izlit u Rožajama, Žabljak Crnojevića, Tvđava Onogošt, Kula Volticu, crkvu Sv. Apostola Petra i Pavla u Bijelom Polju, crkva Sv. Trojice u Pljevljima, spomen-obilježja na teritoriji Prijestonice Cetinje, Most knjaza Danila na Mrtvici u Kolašinu. Programom zaštite i očuvanja za 2019. godinu, predloženi su projekti iz oblasti konzervatorske, muzejske, bibliotečke, arhivske i kinotečke djelatnosti, a koje će realizovati nacionalne i lokalne javne ustanove i organi državne uprave iz oblasti kulturne baštine, u ukupnom iznosu od 1.131.398,00 €, od čega 413.000,00 € iz namjenskih sredstava¹.

¹ „Program zaštite i očuvanja kulturnih dobara“, Ministarstvo kulture, 2012. do 2019. godine, Crna Gora

9.2. OPERATIVNI CILJEVI RAZVOJA I CILJNE GRUPE

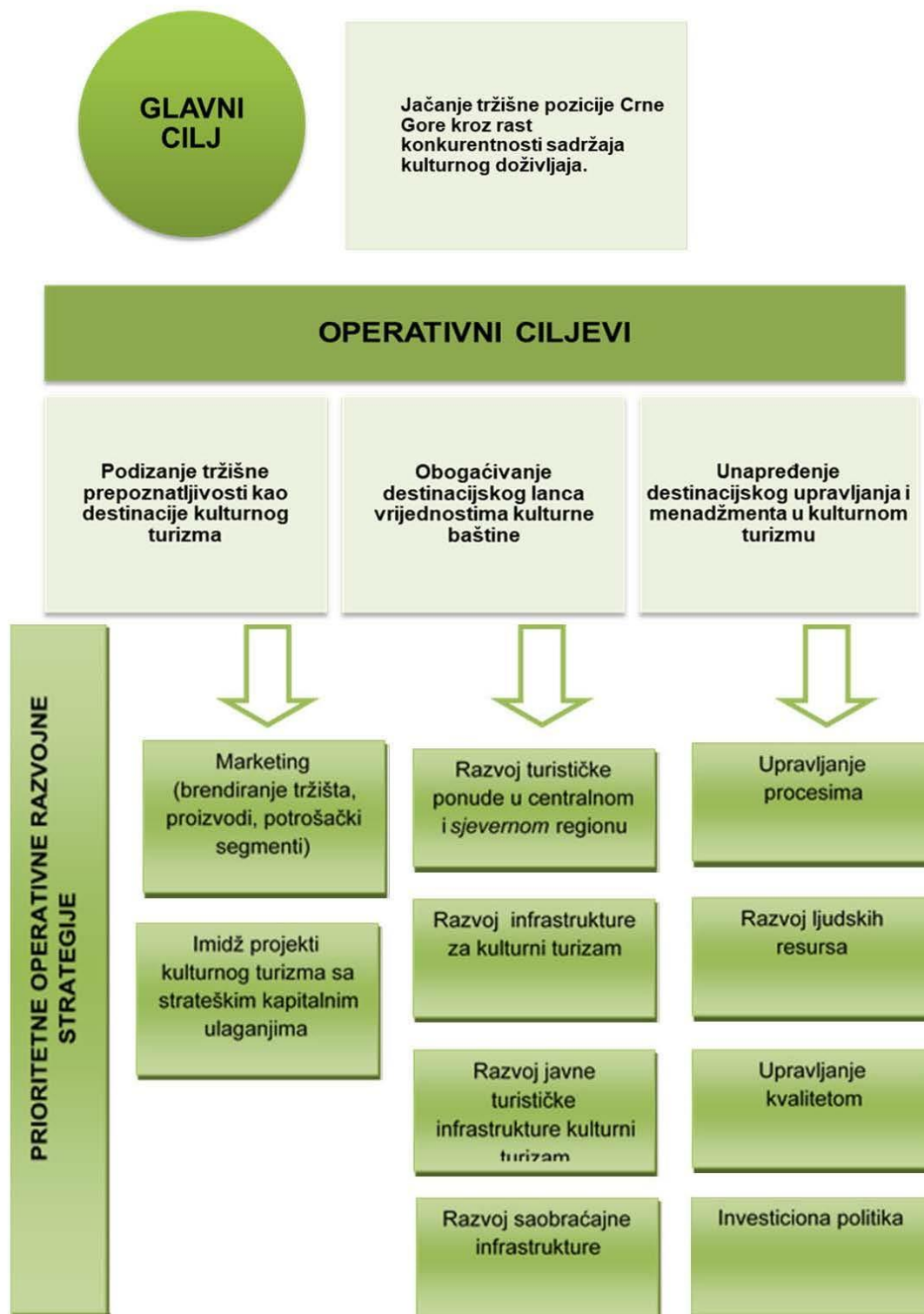
Ciljevi razvoja kulturnog turizma Crne Gore predstavljaju dekompoziciju vizije na konkretne, detaljnije operativne zadatke čije je ostvarenje moguće mjeriti, pratiti i podsticati. Nacionalna strateška usmjerenja razvoja kulturnog turizma u viziji i ciljevima naglašava usmjerenje prema raznovrsnosti i autentičnosti sadržaja odnosno doživljaja, a sve u cilju povećanja atraktivnosti i konkurentnosti, pri čemu se posebno ističe potreba komercijalizacije niza novih, međunarodno konkurentskih doživljaja u kulturnom turizmu. Sljedeći postavljeni okvir, koji izdvaja autentičnost i raznovrsnost proizvoda u kulturnom turizmu, a pri tome polazeći od načela održivog razvoja, je Program razvoja kulturnog turizma Crne Gore sa Akcionim planom od 2019. do 2021.godine, koji se fokusira na osmišljavanju novih i podizanju kvaliteta postojećih proizvoda u kulturnom turizmu, odnosno na povećanju konkurentnosti, ravnomjernijem turističkom razvoju, kao i jačanju nacionalnog identiteta kroz imidž Crne Gore, kao destinacije kulturnog turizma. Ostvarenje postavljenog cilja naglašava potrebu za podizanjem sposobnosti u kreiranju i uspješnoj komercijalizaciji proizvoda kulturnog turizma, a da se pri tome vodi računa o kvalitetu prostora, očuvanju resursno-atraktivne osnove i lokalnom stanovništvu. Da bi se ostvarili postavljeni ciljevi potrebno je:

- unaprijediti tržišnu prepoznatljivost Crne Gore, kao poželjne cjelogodišnje destinacije,
- proširiti turističke ponude proizvodima kulturnog turizma,
- unaprijediti destinacijski menadžment u kulturnom turizmu, a sve u cilju optimalnog korišćenja kulturne baštine, kroz povezivanje javnog i privatnog sektora.

Postizanje glavnog strateškog cilja razvoja kulturnog turizma u Crnoj Gori podrazumijeva ostvarenje sljedećih operativnih ciljeva:

- podizanje tržišne prepoznatljivosti, kao destinacije kulturnog turizma;
- obogaćivanje destinacijskog lanca vrijednostima kulturne baštine, posebno u centralnoj i sjevernoj regiji, kao i razvoj infrastrukture za kulturni turizam, razvoj javne turističke infrastrukture i razvoj saobraćajne infrastrukture;
- unapređenje destinacijskog upravljanja i menadžmenta u kulturnom turizmu, kroz upravljanje procesima, razvoj ljudskih resursa, upravljanje kvalitetom i investicionom politikom.

Šema br. 1 Operativni ciljevi razvoja kulturnog turizma u Crnoj Gore

Ciljne grupe u kulturnom turizmu Crne Gore mogu biti nespecifične, koje se interesuju za kulturnu baštinu generalno, kao i specifične, koje su zainteresovane za određnu vrstu kulturnog doživljaja. Na osnovu

njihovih interesovanja i na osnovu tipičnih mjesta koja posjećuju to mogu biti turista kulturne baštine, umjetnički turista, kreativni turista, gradski kulturni turista, ruralni kulturni turista, moderni turista i autohtoni kulturni turista.

9.3. LJUDSKI RESURSI I FINANSIRANJE

U kulturnom turizmu su zaposleni kadrovi čije obrazovanje se vrši odvojeno, zbog čega se među njima, glavnim akterima u kulturnom turizmu, javlja nerazumijevanje. Država, koja ima za cilj da razvija kulturni turizam, neophodno je da insistira na dodatnoj edukaciji i na taj način stvori kadrove, koji će na održiv način upravljati kulturnim dobrima i na odgovarajući način ih uključiti u turizam. Jedan od najvećih izazova u razvoju kulturnog turizma je da se usklade interesi brojnih učesnika. Analizom učesnika u razvoju kulturnog turizma, u širem društveno-ekonomskom i političkom kontekstu, koji učestvuju u implementaciji strateških mjera, mogu se izdvojiti učesnici na nacionalnom nivou i učesnici na lokalnom nivou. Na nacionalnom nivou to je Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo kulture i Nacionalna turistička organizacija. Oni postavljaju strateški okvir, definišu zakonske regulative, uspostavljaju model upravljanja, organizacije i finansiranja. Uz tijela državne uprave na nacionalnom nivou djeluju i udruženja poslovnih subjekata u turizmu, koja su najbolje organizovana, ako je njihovo članstvo dobrovoljno. Ministarstvo održivog razvoja i turizma formira turističku politiku, strateške razvojne planove, investira u turistički sektor i razvoj turističkog proizvoda, što podrazumijeva i razvoj kulturnog turizma. Da bi razvoj kulturnog turizma bio što uspješniji Ministarstvo održivog razvoja i turizma bi trebalo da osnuje Radni tim za razvoj kulturnog turizma, koji bi se u početku usmjerio na program obrazovanja za kulturni turizam putem radionica i na sufinansiranje kulturno-turističkih projekata, koji bi doprineli formiranju proizvoda spremnih za tržište.

Ministarstvo kulture ima direktan i indirektan uticaj na razvoj kulturno-turističkih inicijativa i njihovo finansiranje. Direktno, propisivanjem zakona i propisa, finansiranjem pojedinih djelatnosti, odnosno zaštite kulturnih dobara, kao i u uspostavljanju prakse upravljanja u institucijama, pod njihovom ingerencijom i podsticanju alternativnih oblika finansiranja kulturnih djelatnosti, kao što su podsticajni programi donacija u kulturi. Svojom politikom raspodjele finansijskih sredstava i definisanjem programa, kojima ostvaruje postavljene ciljeve, Ministarstvo kulture direktno utiče na stupanje tržišne orijentacije institucija u kulturi.

Nacionalna turistička organizacija se prvenstveno bavi promocijom turizma u inostranstvu i svijesti stanovnika zemlje o značaju i ulozi turizma. Ona podržava i razvoj kulturnog turizma, koji je od velikog značaja za stvaranje imidža kvalitetne turističke destinacije, privlačenje turista bolje platežne moći, aktiviranje turistički manje razvijenih djelova zemlje i produženje turističke sezone. Međutim, Nacionalna turistička organizacija je u nedovoljnoj mjeri usmjerena na razvoj proizvoda, jer nije dovoljno uticajna da bi podstakla kontinuirani kulturno-turistički proizvod.

Na lokalnom nivou za razvoj kulturnog turizma odgovorni su upravni organi opština i gradova za kulturu i turizam i Turistička organizacija, kao i organi uprave, koji indirektno utiču na stvaranje podsticajnog okruženja za razvoj kulturnog turizma, kao što su: prostorno planiranje, komunalna infrastruktura, zaštita životne sredine i slično. Lokalna vlast ne utiče samo na finansiranje projekata u kulturi i očuvanje kulturne baštine, već i na stvaranje opšteg ambijenta kao što su čistoća naselja, saobraćajna povezanost, saobraćajna signalizacija i očuvanje ambijentalnih vrijednosti. Za razvoj kulturnog turizma na lokalnom nivou od velikog značaja su i preduzeća koja se bave turističkom djelatnošću, odnosno djelatnostima, koje su kompatibilne sa proizvodima kulture života i rada. Od velikog značaja su i udruženja građana, koja su usmjerena na kulturu i očuvanje kulturne baštine, kao i kulturno-umjetnička društva. Institucije kulture, bez obzira ko je njihov vlasnik, ministarstvo ili lokalna samouprava su takođe učesnici razvoja kulturnog turizma na lokalnom nivou. Tu spadaju i vjerske zajednice, koje posjeduju zbirke koje imaju umjetničku

vrijednost, kao i zbog primijenjenog umjetničkog stila u arhitekturi njihovih sakralnih objekata. Predstavnici lokalne vlasti su izuzetno važni učesnici u svakom razvojnom procesu, jer su upoznati sa problematikom lokalne zajednice. Oni su često inicijatori razvojnih projekata i lobiraju kod odgovarajućih državnih tijela. Projektima iz oblasti kulturnog razvoja, lokalne vlasti mogu obezbijediti kadrovsku podršku, a često raspolažu i sa dovoljno finansijskih sredstava, da bi ih mogli i samostalno finansirati.

Kulturno-umjetnička društva i druga društva za očuvanje kulturne baštine, njeguju tradiciju svog kraja, učestvuju u lokalnim kulturnim manifestacijama, organizuju radionice posvećene tradicionalnim zanatima, organizuju regionalne i nacionalne smotre i učestvuju u raznim smotrama van lokalne zajednice.

Mali i srednji preduzetnici u području kulture života i rada, koji imaju potencijal za razvoj proizvoda kulture života i rada, na primjer maslinarstva i uljarstva, vinarstva i vinogradarstva, ribarstva i slično, mogu postati snažne primarne atrakcije. Mali i srednji preduzetnici mogu realizovati projekte koji će afirmisati lokalni proizvod kulture života i rada.

Lokalne turističke agencije ne mogu imati veliki značaj u formiranju kulturno-turističkih proizvoda, ali su ključne u stvaranju paketa usluga. Međutim, one često nemaju dovoljnu saradnju sa turističkim organizacijama i nisu obaviještene o novim turističkim proizvodima i uslugama. To je naročito izraženo kada je u pitanju kulturna ponuda, jer nemaju informacije o događajima. Zato je neophodno, da se uspostavi bolja komunikacija između turističkih agencija i turističkih organizacija, kao i nosilaca kulturnih projekata i programa iz domena kulture života i rada, jer samo turističke agencije mogu prodavati paket-aranžmane i izlete.

Hoteli i ugostiteljski preduzetnici mogu indirektno da utiču na razvoj kulturnog turizma, jer svojim uticajem u lokalnoj zajednici mogu lobirati za kulturno-turističke projekte i inicijative. U saradnji sa turističkim agencijama, mogu osmisliti kreativne paket-aranžmane i održati sredstva za njihovu promociju, a njihovo osoblje može pružiti stručnu pomoć iz savremenog marketinga u kulturno-turističkim projektima. Hoteli i ugostiteljski preduzetnici su ključni učesnici u informisanju svojih gostiju o kulturnoj ponudi destinacije.

Država ima ključnu ulogu za finansije u kulturnom turizmu. Ona treba da obezbijedi sredstva iz redovnih, kao i dopunskih izvora za infrastrukturu, rekonstrukciju, uslužne pogodnosti i dr. Zato država treba da obezbijedi finansiranje kroz različite zakone, kako u sektoru kulture, tako i u sektoru turizma. Država nema dovoljno novca i zato treba da razvija „fandrejzing“ (fundraising), što predstavlja vještinu nabavljanja sredstava iz drugih izvora. Sredstva se mogu dobiti od korporativnih donacija, fondova, individualnih donacija i organizovanjem događaja namijenjenih određenoj temi. Za projekte iz kulturnog turizma sredstva se mogu ostvariti iz programa koji su dostupni javnom, privatnom i neprofitnom sektoru, a finansira ih ili sufinansira Evropska Unija. Najpoznatiji su projekti Evropske komisije, kao što su Transnacionalni program i IPA projekti, zatim Evropska kulturna fondacija i UNESCO fondovi.

U Crnoj Gori već postoje uspješni primjeri IPA projekata kao, naprimjer, obnova kuće Iva Andrića u Herceg Novom, koju je posle piščeve smrti opština otkupila od njegovih nasljednika. Lokalna uprava je realizovala projekat obnove, koji će trajati do 2020. godine, a potrebna sredstva su obezbijeđena iz Evropske unije. Do sad su urađeni hitni radovi na očuvanju i uređenju objekta. Za popravku i oživljavanje kuće opština Herceg Novi obezbijedila je finansijska sredstva kroz projekat "Očuvanje, unapređenje i promovisanje prirodnog i kulturnog nasleđa primorskih zajednica kroz jačanje modela eko-muzeja čiji je cilj pametno i održivo upravljanje turizmom". Opština Herceg Novi je preko Kancelarije za međunarodnu saradnju aplicirala na prvi poziv IPA programa prekogranične saradnje Italije, Albanije i Crne Gore u okviru koga je projekat odobren. Partneri sa kojima će ovaj projekat biti realizovan su Agencija za lokalnu demokratiju iz Crne Gore, Regionalna razvojna agencija, opština Himara iz Albanije, opština Trikaze iz regije Pulja u Italiji. Vrijednost projekta za Opštinu Herceg Novi iznosi 190.706 eura. Ovim sredstvima biće finansirani radovi na kompletnoj obnovi kuće uz očuvanje autentičnog izgleda i dvorišta, nakon čega će deo sredstava biti usmjeren na unapređenje turističke ponude u kući Iva Andrića.

9.4 ORGANIZACIONA STRUKTURA

Uloga države u razvoju kulturnog turizma se posmatra kroz organizacionu strukturu sektora za kulturu i sektora za turizam. U Crnoj Gori se upravljanje ova dva sektora vodi na državnom i opštinskom nivou državne uprave. U kulturi na državnom nivou postoji Ministarstvo kulture, koje obavlja poslove državne uprave, koji se odnose na:

- praćenje i istraživanje u oblasti kulture;
- obezbjeđivanje materijalne osnove za djelatnost kulture;
- zaštitu nepokretne, pokretne i nematerijalne kulturne baštine;
- razvoj i unapređenje kulture i umjetničkog stvaralaštva;
- stvaranje uslova za pristup i realizaciju projekata, koji se finansiraju iz sredstava pretpristupnih fondova Evropske Unije, donacija i drugih oblika razvojne pomoći iz nadležnosti tog ministarstva;
- učešće u regionalnim projektima, kao i druge poslove određene zakonom;
- razvoj i unapređenje književnog, prevodilačkog, muzičkog i scenskog stvaralaštva, likovnih i primijenjenih umjetnosti i dizajna, filmskog i stvaralaštva u oblasti drugih audio-vizuelnih medija;
- bibliotečku, izdavačku, kinematografsku i muzičko-scensku djelatnost;
- zadužbine i fondacije;
- sistem javnog informisanja;
- praćenje sprovođenja zakona u oblasti javnog informisanja;
- praćenje rada javnih preduzeća i ustanova u oblasti javnog informisanja;
- praćenje djelatnosti stranih informativnih ustanova;
- stranih sredstava javnog informisanja, dopisništva i dopisnika u Crnoj Gori;
- informisanje nacionalnih manjina;
- registraciju stranih informativnih ustanova i pružanje pomoći u radu sa stranim novinarima i dopisnicima;
- saradnju u oblasti zaštite kulturne baštine, kulturnog stvaralaštva i informisanja na jeziku i pismu pripadnika crnogorskog naroda u regionu;
- osnivanje i razvoj kulturno-informativnih centara u inostranstvu.

Na državnom nivou postoji Uprava za zaštitu kulturnih dobara, koji vrši poslove koji se odnose na:

- istraživanje, proučavanje, dokumentovanje i evidentiranje kulturnih dobara;
- prikupljanje, stručnu obradu i čuvanje dokumentacije o kulturnim dobrima;
- uspostavljanje prethodne zaštite predmeta, objekata, lokaliteta i područja i drugih materijalnih dobara za koje se osnovano vjeruje da imaju kulturnu vrijednost;
- utvrđivanje kulturne vrijednosti kulturnih dobara;
- utvrđivanje statusa kulturno dobro i uspostavljanje trajne zaštite kulturnih dobara;
- kontinuirano praćenje stanja kulturnih dobara i revalorizaciju njihove kulturne vrijednosti;
- utvrđivanje razloga i donošenje rješenja o prestanku statusa kulturno dobro;
- formiranje dosijea kulturnih dobara;
- uspostavljanje i vođenje registara kulturnih dobara u analognoj i elektronskoj formi;
- uspostavljanje i vođenje informacionog sistema kulturnih dobara i njegovo povezivanje sa drugim odgovarajućim informacionim sistemima;
- saradnju sa vlasnicima i držaocima kulturnih dobara i nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom kulturnih dobara;

- postavljanje privremenog staraoca kulturnom dobru; davanje mišljenja za privremeno iznošenje kulturnih dobara;
- staranje o unešenim kulturnim dobrima;
- povraćaj kulturnih predmeta koji su protivpravno odneseni sa teritorije država članica Evropske unije, teritorije drugih država i iz Crne Gore;
- staranje o blagovremenom vraćanju privremeno iznesenog kulturnog dobra i utvrđivanje stanja u kojem je vraćeno;
- određivanje namjene i načina korišćenja kulturnog dobra u cilju održivog razvoja i davanje odobrenja za korišćenje kulturnog dobra u komercijalne svrhe;
- evidentiranje objekata, predmeta, lokaliteta, područja i drugih materijalnih dobara koja uživaju prethodnu zaštitu; izdavanje dozvole za arheološka i konzervatorska istraživanja;
- obustavljanje istraživanja i oduzimanje odobrenja za istraživanje; utvrđivanje vrijednosti i statusa slučajnih nalaza;
- izradu i donošenje studija zaštite kulturnih dobara za potrebe izrade državnih i lokalnih planskih dokumenata;
- saradnju sa nosiocima pripremnih poslova i obrađivačima planskih dokumenata;
- razmatranje i davanje mišljenja na planska dokumenta; davanje saglasnosti za geološka istraživanja u blizini kulturnih dobara;
- izdavanje konzervatorskih uslova i davanje saglasnosti na konzervatorske projekte;
- privremeno ili trajno obustavljanje sprovođenja konzervatorskih mjera ili izvođenja radova na kulturnom dobru;
- prijem izvedenih radova na kulturnom dobru, nakon sprovedenih konzervatorskih mjera;
- obustavljanje radova na kulturnom dobru koji se izvode bez ili mimo odobrenog konzervatorskog projekta;
- pružanje stručne pomoći vlasnicima i držaocima kulturnih dobara;
- vršenje inspekcijskog nadzora u odnosu na stanje kulturnih dobara;
- poštovanje utvrđenog režima i sprovođenje mjera zaštite na kulturnim dobrima, kao i ostvarivanje prava i obaveza vlasnika i držalaca kulturnih dobara;
- kao i druge poslove koji su joj određeni u nadležnost.

Za efikasnije obavljanje djelatnosti na zaštiti kuturnih dobara, za prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotora formirana je područna jedinica sa sjedištem u Kotoru.

Uprava poslove iz svoje nadležnosti sprovodi preko Sektora za uspostavljanje zaštite kulturnih dobara i Sektora za sprovođenje mjera zaštite kulturnih dobara.

Sektor za uspostavljanje zaštite kulturnih dobara vrši poslove koji se odnose na:

- istraživanje, proučavanje, dokumentovanje i evidentiranje kulturnih dobara;
- prikupljanje, stručnu obradu i čuvanje dokumentacije o kulturnim dobrima;
- uspostavljanje prethodne zaštite i evidentiranje predmeta, objekata, lokaliteta i područja i drugih dobara za koje se osnovano vjeruje da imaju kulturnu vrijednost;
- utvrđivanje kulturne vrijednosti dobara izradom stručnih elaborata za svako pokretno, nepokretno i nematerijalno kulturno dobro;
- utvrđivanje statusa kulturno dobro i uspostavljanje trajne zaštite kulturnih dobara;
- kontinuirano praćenje stanja kulturnih dobara i revalorizaciju njihove kulturne vrijednosti;
- utvrđivanje razloga i donošenje rješenja o prestanku statusa kulturno dobro;
- formiranje dosijea kulturnih dobara;

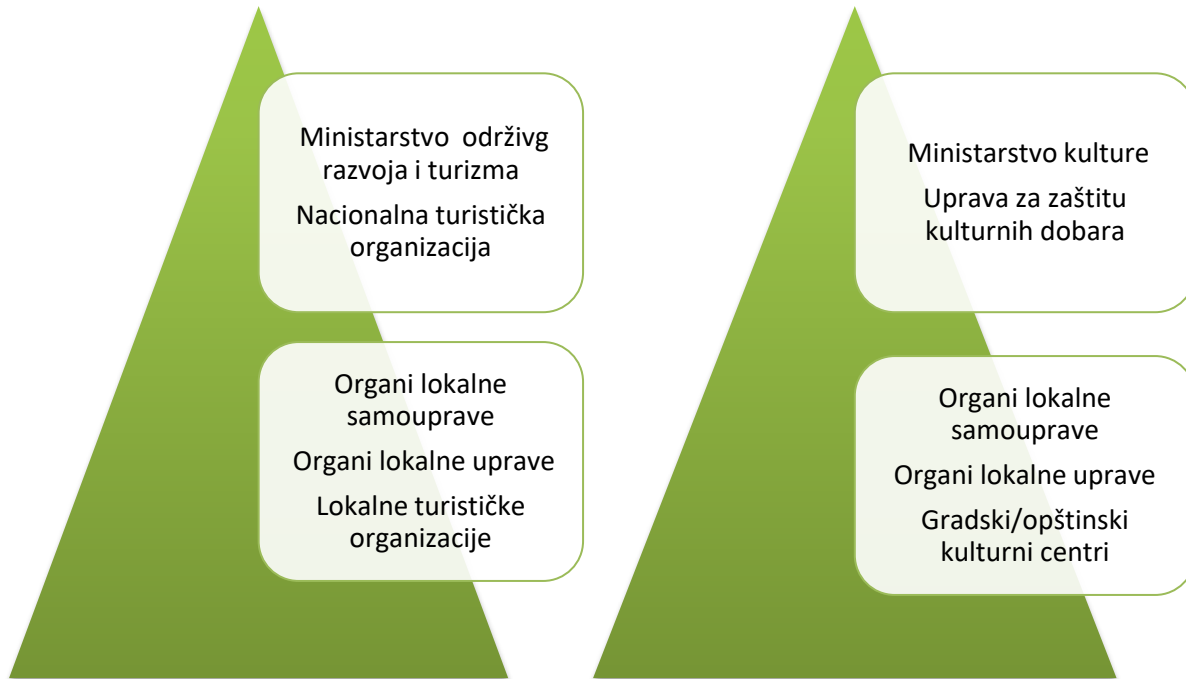
- uspostavljanje i vođenje Registra kulturnih dobara, u analognoj i elektronskoj formi;
- uspostavljanje i vođenje informacionog sistema kulturnih dobara i njegovo povezivanje sa drugim odgovarajućim informacionim sistemima;
- saradnju sa vlasnicima i držaocima kulturnih dobara i nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom kulturnih dobara;
- međunarodnu saradnju i evropske integracije, postavljanje privremenog staraoca kulturnom dobru.

Sektor za sprovođenje mjera zaštite kulturnih dobara vrše poslove koji se odnose na:

- izdavanje dozvole za arheološka i konzervatorska istraživanja;
- obustavljanje istraživanja i oduzimanje odobrenja za istraživanje;
- davanje saglasnosti za geološka istraživanja u blizini kulturnih dobara;
- utvrđivanje vrijednosti i statusa slučajnih nalaza;
- izradu i donošenju studija zaštite kulturnih dobara za potrebe izrade državnih i lokalnih planskih dokumenata;
- saradnju sa nosiocima pripremnih poslova i obrađivačima planskih dokumenata;
- razmatranje i davanje mišljenja na planska dokumenta;
- izdavanje konzervatorskih uslova i davanje saglasnosti na konzervatorske projekte;
- privremeno ili trajno obustavljanje sprovođenja konzervatorskih mjera ili izvođenja radova na kulturnom dobru; prijem izvedenih radova na kulturnom dobru nakon sprovedenih konzervatorskih mjera;
- obustavljanje radova na kulturnom dobru koji se izvode bez ili mimo odobrenog konzervatorskog projekta; davanje mišljenja za privremeno iznošenje kulturnih dobara;
- staranje o unesenim kulturnim dobrima; povraćaj kulturnih predmeta koji su protivpravno odneseni iz Crne Gore;
- staranje o blagovremenom vraćanju privremeno iznesenog kulturnog dobra i utvrđivanje stanja u kojem je vraćeno;
- određivanje namjene i načina korišćenja kulturnog dobra u cilju održivog razvoja i davanje odobrenja za korišćenje kulturnog dobra u komercijalne svrhe;
- pružanje stručne pomoći vlasnicima i držaocima kulturnih dobara;
- vršenje inspekcijskog nadzora u odnosu na stanje kulturnih dobara, poštovanje utvrđenog režima i sprovođenje mjera zaštite na kulturnim dobrima;
- ostvarivanje prava i obaveza vlasnika i držalaca kulturnih dobara, kao i kontinuirano praćenje stanja kulturnih dobara.

Centar za konzervaciju i arheologiju Crne Gore je osnovan za obavljanje poslova u konzervatorskoj djelatnosti koji se odnose na prikupljanju dokumentacije, arheološka i konzervatorska istraživanja, laboratorijska ispitivanja i ekspertize, obilježavanje kulturnih dobara, izradu studija zaštite, menadžment planova, konzervatorskih projekata i sprovođenje konzervatorskih mjera na kulturnim dobrima i dobrima. Centar se finansira iz budžetskih sredstava Crne Gore, Ministarstva kulture i sopstvenih sredstava.

Šema br.2 Nivoi državne uprave u sektorima kulture i turizma

Na državnom nivou za turizam je zaduženo Ministarstvo održivog razvoja i turizma čije su nadležnosti:

- donošenje programa i politika razvoja turizma;
- istraživanje turističkog tržišta;
- uslovi privređivanja u turizmu
- unapređenje sistema vrijednosti i konkurentnosti turističkih proizvoda;
- promocija turizma u inostranstvu i zemlji;
- integralno planiranje razvoja turizma i komplementarnih djelatnosti;
- razvoj, proglašavanje i održivo korišćenje turističkog prostora i turističkih objekata od značaja za turizam;
- formiranje turističkih mjesta i područja;
- sprovođenje podsticajnih mjera i obezbjeđenje materijalnih i drugih uslova za podsticanje razvoja turizma;
- praćenje i promocija investicija u sektoru turizma
- takse i naknade u turizmu;
- realizacija investicionih programa od interesa za održivi razvoj;
- organizovanje poslova turističko – informativne propagandne djelatnosti;
- djelatnost turističkih agencija;
- saradnja između sektora turizma i komplementarnih sektora;
- saradnja sa Nacionalnom turističkom organizacijom i organizovanje turističkih predstavništava u drugim državama;
- ugostiteljska djelatnost;
- nautička djelatnost;
- uređenje i održavanje skijališta, javnih kupališta i banja;

- životna sredina;
- upravljanje komunalnim otpadom i komunalni razvoj;
- klimatske promjene i mediteranski poslovi.

Na državnom nivou zvanični institucionalni nosilac promocije turizma je Nacionalna turistička organizacija Crne Gore. Njena djelatnost je usmjerena na pozicioniranje turističkog proizvoda Crne Gore, kao i da bude prisutna na svim većim svjetskim sajmovima turizma, sarađuju sa drugim nacionalnim turističkim organizacijama i drugima međunarodnim, regionalnim i strukovnim turističkim asocijacijama. Pored djelovanja na međunarodnom planu, Nacionalna turistička organizacija ima saradnju sa lokalnim turističkim organizacijama i ostalim turističkim subjektima, da bi se unaprijedila turistička ponuda Crne Gore, kao i stvorio pozitivan stav stanovništva prema turizmu. Na nivou gradova tj. opština u Crnoj Gori postoje opštinske turističke organizacije, a ukoliko nijesu osnovane, postoje lica koja su zadužena za poslove turizma u okviru odjeljenja za privredu, ekonomiju i društvene djelatnosti.

Šema br. 3 Organizaciona struktura Radnog tima za praćenje razvoja kulturnog turizma.

Da bi se razvijao kulturni turizam u Crnoj Gori, neophodno je formirati Radni tim za praćenje razvoja kulturnog turizma, kako bi se uspostavila uspješna saradnja između kulturnog i turističkog sektora. Radni tim treba da formiraju Ministarstvakulture i Ministarstvo održivog razvoja i turizma, ali pri Ministarstvu održivog razvoja i turizma. Paralelno sa osnivanjem Radnog tima, potrebno je i osnovati Fond za razvoj kulturnih turističkih proizvoda, koji treba da finansiraju Ministarstvo održivog razvoja i turizma i Ministarstvo kulture. U okviru Radnog tima za praćenje razvoja kulturnog turizma, potrebna su dva stalno zaposlena člana, koji će raditi na identifikaciji mogućih stranih izvora finansiranja iz programa međunarodnih organizacija i Evropske Unije, sa savršenim znanjem engleskog jezika. Radni tim bi sastavljao programe kojima bi uticao na formiranje kulturnih turističkih proizvoda i kordinirao njima na regionalnom nivou. Tim bi uz svoju savjetodavnu funkciju formirao i edukativne programe kojima bi i kordinirao. Jedan član Radnog tima bi bio iz Nacionalne turističke organizacije, koji bi bio zadužen za promotivnu inicijativu kulturnog turizma Crne Gore. Radnim timom bi rukovodio ekspert za kulturni turizam, uz saradnju tri člana, koji bi bili zaduženi za primorski, centralni i sjeverni regijon, a koji bi imali direktnu saradnju sa Organima lokalne samouprave, Organima lokalne uprave, kao i Turističkim organizacijama. Dva člana bi bila iz sektora kulture, a jedan član iz sektora turizma. Rad Radnog tima za praćenje razvoja kulturnog turizma nadzirao bi Nadzorni odbor. Članovi nadzornog odbora su: jedan iz Ministarstva kulture, jedan iz Ministarstva održivog razvoja i turizma i jedan uspješni preduzetnik.

Tabela br.2 Zadaci Radnog tima

Zadaci Radnog tima za praćenje razvoja kulturnog turizma
1. Identifikovanje stranih izvora finansiranja iz programa međunarodnih organizacija i Evropske Unije;
2. Aplikiranje kod međunarodnih fondova i predpristupnih projekata Evropske Unije;
3. Preciziranje načina finansiranja razvoja kulturno-turističkih proizvoda;
4. Uspostavljanje saradnje sa uspješnim kompanijama i organizacijama koje mogu biti sponzori i usmjeravanje njihovih donacija na strateške prioritete kulturnog turizma;
5. Da ustanovi sve mogućnosti finansiranja iz drugih izvora;
6. Formiranje programa, koji će stručno, tehnički i finansijski podsticati prioritetne kulturno-turističke inicijative;
7. Sastavljanje i sprovođenje programa edukacije;
8. Promocija proizvoda kulturnog turizma;
9. Identifikovanje prioriternih resursa u primorskoj, centralnoj i sjevernoj regiji;
10. Podizanje kvaliteta kulturnih turističkih proizvoda;
11. Praćenje uspješnosti kulturnih turističkih inicijativa;
12. Savjetodavna pomoć inicijativama razvoja kulturno-turističkog proizvoda;
13. Koordinacija stručnom i tehničkom pomoći razvoja kulturno-turističkih proizvoda;
14. Stimulacija lokalnih inicijativa.

10 AKCIONI PLAN

Akcioni plan, koji se sastoji od programskih područja, ciljeva, mjera, nosilaca, finansijera i vremena implementacije, predstavlja okvir za razvoj kulturnog turizma u Crnoj Gori. Programska područja, koja predstavljaju osnovu akcionog plana su: infrastruktura za kulturni turizam, razvoj proizvoda, marketing za kulturni turizam, stejkholderi u kulturnom turizmu, edukacija za turistički sektor, edukacija za kulturni sektor i edukacija lokalnog stanovništva.

10.1. OPERATIVNI CILJ 1: OBOGAĆIVANJE DESTINACIJSKOG LANCA TURISTIČKIH PROIZVODA VRIJEDNOSTIMA KULTURNE BAŠTINE

Kulturna infrastruktura predstavlja temelj kvalitetne valorizacije postojećih kulturnih resursa i imaticaj na promet u kulturnom turizmu. U kulturnoj infrastrukturi izdvajaju se institucionalni i vaninstitucionalni sektori, a oba sektora imaju značajnu ulogu u razvoju i promovisanjukulture.

MJERE:

- **Izdvojiti najatraktivnije kulturno-turističke atrakcije**

Za najatraktivnije kulturno-turističke atrakcije treba formirati listu prioriteta u sjevernoj, centralnoj i primorskoj regiji. Sistematizaciju kulturno-turističkih atrakcija treba uraditi u skladu sa njihovom tržišnom privlačnošću, njihovom osjetljivošću, ali i u skladu sa faktorima koji su značajni pri dizajniranju kulturno-turističkog proizvoda. Lista prioriteta je neophodna za potrebe marketinga kao i planiranje razvoja kulturnog turizma.

- **Formirati infrastruktura za kvalitetnu prezentaciju**

U skladu sa listom prioriteta potrebno je unaprijediti tržišnu spremnost kulturno-turističkih atrakcija kvalitetnom infrastrukturom za njihovu prezentaciju i interpretaciju, uz pomoć koje će turisti upoznati njihovu autentičnost i osobenost.

AKTIVNOSTI: 1.1.1.1 Formiranje Radnog tima za praćenje realizacije razvoja kulturnog turizma; 1.1.1.2 Analiza dobara i formiranje liste najatraktivnije materijalne i nematerijalne kulturne baštine u primorskom, centralnom i sjevernom regionu; 1.1.2.1 Formiranje infrastrukture, koja će ujediniti kulturu i turizam, kroz izložbeni dio za interpretaciju. 1.1.2.2 Poboljšati uslužne pogodnosti izgradnjom parking prostora, prodajnog, ugostiteljskog i sanitarnog dijela.

NOSILAC: Ministarstvo održivog razvoja i turizma. **PARTNERI:** 1.1.1.1 Ministarstvo kulture, Nacionalna turistička organizacija. 1.1.1.2 Ministarstvo kulture, Nacionalna turistička organizacija, Lokalna turistička organizacija. 1.1.2.1; 1.1.2.2 Ministarstvo kulture, Narodni muzej Crne Gore, Lokalna turistička organizacija, Organi lokalne samouprave.

FINANSIRANJE: 1.1.1.1; 1.1.1.2 Budžet Crne Gore. 1.1.2.1; 1.1.2.2 Budžet Crne Gore, IPA, COSME;

VRIJEME IMPLEMENTACIJE: 1.1.1.1 I 2019; 1.1.1.2 II, III, IV 2019; 1.1.2.1; 1.1.2.2 I-IV 2020.

10.2. OPERATIVNI CILJ 2: PODIZANJE TRŽIŠNE PREPOZNATLJIVOSTI KAO DESTINACIJE KULTURNOG TURIZMA

10.2.1. RAZVOJ PROIZVODA

Kulturni turizam podrazumijeva kako posjete muzejima, galerijama, izložbama, kulturno-istorijskim objektima i ostalim kulturnim dobrima, tako i posjetu restoranima, koncertima, barovima i svemu onome što čini savremenu kulturu mjesta. Iz tog razloga je ovaj oblik turizma dosta složen po pitanju resursa koje obuhvata kao što su, na primjer, izgrađeni objekti, nematerijalna baština ili podkultura. U Crnoj Gori već

postoji kulturni turizam, međutim ne postoji konkretna ponuda, koja je tematski ili teritorijalno koncipirana i koja se prodaje kao proizvod.

MJERE:

- **Percipirati geografske koncentracije međusobno povezanih subjekata, pravnih ili fizičkih lica radi jačanja konkurentnosti**

Ovo programasko područje se odnosi na formiranje kompleksnijih kulturno-turističkih proizvoda, koji se mogu plasirati na turističkom tržištu. Grupisanjem atrakcija u kulturnim tematskim itinererima stvaraju se primarne turističke atrakcije. Na ovaj način se ostvaruje klasterovanje, koje treba da prati podsticanje privatnog biznisa u razvoju proizvoda, koji će podržavati razvoj kulturno-turističkih proizvoda. Atrakcije na kojima treba zasnivati kulturno-turističke proizvode su: UNESCO lokaliteti, ustanove kulture, kulturne manifestacije, arheološka nalazišta, tradicija i kreativni kulturni proizvodi, kao što su radionice starih zanata, gastronomske radionice, umjetničke radionice, arheološka iskopavanja i slični proizvodi kreativnog turizma kulture života i rada.

- **Razvoj atraktivne baze u domenu kulture, infrastrukture i suprastrukture**

Valorizaciji kulturno-turističkih atrakcija i proizvoda na nivou regija, pored zajedničkog tržišnog pozicioniranja, neophodna je zajednička, odgovarajuća infrastruktura i suprastruktura.

- **Uključivanje kulturnih dobara u turističku privredu**

Osnivanjem Radnog tima za kulturni turizam, formirao bi se institucionalni okvir, a radni tim bi imao više zadataka. Njegov prvi zadatak bi bio da organizuje seminare edukacije za kulturni turizam, kao i da organizuje regionalne forume, sa osnovnim ciljem da poboljša koordinaciju i organizaciju sektora za kulturu i sektora za turizam. Drugi zadatak Tima bi bio da razvija kulturno-turistički proizvod kroz unapređenje ponude u kulturnom turizmu. Treći zadatak Tima za kulturni turizam bi bio kampanja oglašavanja u 13 evropskih država, organizovanje izložbi u inostranstvu "Upoznajte baštinu UNESCO-a u Crnoj Gori", prezentacije i konferencije za promociju razvoja kulturnog turizma u Crnoj Gori na sajmovima i nastupna sajmovima specijalizovanim za kulturni turizam (Art& Tourism in Firenci, Salone mondiale del turismo citta' e siti UNESCO in Assisi, Salon International du Patrimoine Culturel in Pariz, KulturReisen in Stuttgart, Borsa Mediterranea del Turismo Archeologico in Paestum).

AKTIVNOSTI: 1.1.1. Formiranje kompleksnijih kulturno-turističkih proizvoda koji se mogu plasirati na turističkom tržištu; 1.2.1. Zajedničko tržišno pozicioniranje, neophodna je zajednička, odgovarajuća infrastruktura i suprastruktura. 1.2.3. Ustanoviti kritične infrastrukturne i komunalne nedostatke u blizini kulturno-turističkih atrakcija. 1.3.1. Organizovanje regionalnih foruma sa ciljem da se obezbijedi trajni model saradnje u regionu za zajedničko formiranje kulturno-turističkih proizvoda, kroz unapređenje ponude u kulturnom turizmu.

NOSILAC: Ministarstvo održivog razvoja i turizma; **PARTNERI:** Ministarstvo kulture, Lokalna Turistička organizacija, Nacionalna turistička organizacija; 1.2.1. Nacionalna turistička organizacija, Lokalna turistička organizacija, Organi lokalne samouprave; 1.2.3. Lokalna turistička organizacija, Organi lokalne samouprave; 1.3. Nacionalna turistička organizacija, Lokalna turistička organizacija.

FINANSIRANJE: 1.1.1. Budžet Crne Gore; 1.2.1. Budžet Crne Gore, IPA, COSME; 1.2.3. Budžet Crne Gore; 1.3. Budžet Crne Gore.

VRIJEME IMPLEMENTACIJE: 1.1.1. I – IV 2020; I – IV 2021; 1.2.1. I – IV 2020; I – IV 2021; 1.2.3. III-IV 2019. 1.3. I – IV 2020; I – IV 2021.

10.2.2. MARKETING ZA KULTURNI TURIZAM

Djelovanje marketinga je veoma važno za stvaranje svijesti o Crnoj Gori kao destinaciji kulturnog turizma, koje se zasniva na bogatoj kulturnoj baštini. Marketing aktivnosti se obavljaju sprovođenjem marketing miksa, koji predstavlja kombinaciju instrumenata kojim će se ostvariti cilj, da Crna Gora bude prepoznata kao destinacija kulturnog turizma.

MJERE:

- **Pozicioniranje izbor sredstava komunikacionog mix-a u zavisnosti od fizičkih, umjetničkih, kulturnih, istorijskih svojstava kulturne baštine, kao i mogućnosti njegove prezentacije**

Pozicioniranje je sredstvo za postizanje održive konkurentnosti prednosti Crne Gore, kao destinacije kulturnog turizma. U procesu pozicioniranja naglašena je potreba za efikasnim elementima marketing miksa, a najvažnija je promocija koja obuhvata privlačenje turista u određeno područje i animiranje na kupovinu određenih usluga i proizvoda iz segmenta kulturnog turizma. Zadatak promocije je da pored istinitog, preciznog i pravovremenog informisanja omogući i laku dostupnost svih potrebnih informacija. Djelovanje promocije ostvaruje se kroz četiri osnovne faze, poznate kao AIDA model: 1) probudi pažnju, 2) izazvati interesovanje, 3) stvori želju, 4) izazovi akciju.

Promociju predstavljaju različiti oblici komuniciranja, a to su:

1) turistička propaganda, 2) lična prodaja, 3) unapređenje prodaje, 4) odnosi sa javnošću, 5) sponzorstvo, 6) direktni marketing i 7) usmena promocija "word-of mouth" odnosno "živa riječ".

Odgovorni marketing ima kao cilj profit, a marketing aktivnosti moraju biti povezane na mikro i makro planu. Elementi tržišta kulturnog turizma su tržišni subjekti, koje predstavljaju ponuda i tražnja, tržišni objekti, koje predstavljaju usluge i proizvodi i novčani izraz vrijednosti, koji predstavlja cijenu. Instrumente komunikacionog miksa predstavlja privredna propaganda, lična prodaja, unapređenje prodaje, odnos sa javnošću i publicitet, a sredstva komunikacionog miksa mogu biti grafička, oglasna, projekciona, prostorno-plastična i interaktivna.

Potrebno je primijeniti elemente marketing miksa, a to su: turistički proizvod, cijena (dok nema cijenu, nema ni vrijednost), promocija, distribucija i tri dodatna elementa: ljudi, pojavni oblici i procesi. Međutim, da bi Crna Gora bila prepoznata kao destinacija kulturnog turizma, neophodno je primijeniti marketing totalnog odnosa 3OR, koji predstavlja interne relacije, relacije sa konkurencijom, direktne relacije između kulturnog sektora u turista, relacije između kulturno-turističkog proizvoda i marketinga, netržišne relacije sa Vladom države i lobiranje, relacije sa javnošću, relacije sa finansijerima, relacija sa distributerima, relacija sa medijima i relacija sa asocijacijama iz branše. Turistički proizvod u kulturnom turizmu je kulturna atrakcija, ali i smještaj, hrana, usluge pružanja informacije, usluge komunikacijskih mreža, trgovinske i bankarske usluge. Cijena je naknada za priznatu vrijednost.

Propaganda u odnosu na nosioce, treba da bude na lokalnom i regionalnom nivou, nacionalnom i višenacionalnom nivou, ali ona mora da bude prije svega na nivou kulturnog sektora, turističkog sektora i turističkih organizacija. Turistička propaganda u kulturnom turizmu se zasniva na opštim principima propagande, a to su: efikasnost propagande, ukazivanje na unikatnost destinacije, stvaranje pozitivnog utiska o destinaciji, isticanje sveukupne aktivnosti destinacije, prilagođavanje teksta ciljanoj grupi, upotreba odgovarajućih grafičkih, oglasnih, projekcionih i drugih sredstava turističke propagande. Treba biti u modi.

AKTIVNOSTI: 2.1 Pozicioniranje uz primjenu marketing miksa i plasiranje kroz on-line marketing, internet marketing, Veb marketing; 2.2. Promocija kulturno-turističkih proizvoda na turističkim berzama i sajmovima.

NOSILAC: 2.1. Nacionalna turistička organizacija, Lokalna turistička organizacija; 2.2. Nacionalna turistička organizacija. **PARTNERI:** 2.1.2.2. Ministarstvo održivog razvoja i turizma;

FINANSIRANJE: 2.1. 2.2. Budžet Crne Gore.

VRIJEME IMPLEMENTACIJE: 2.1.1 – IV 2020. I – IV 2021; 2.2. I – IV 2020. I – IV 2021.

10.2.3. GLAVNI AKTERI (STEJKHOLDERI) U KULTURNOM TURIZMU

Kulturni turizam ima multisektorski karakter, zbog čega je stejholderski pristup upravljanjem održivog razvoja kulturnog turizma neophodan. U proces donošenja odluka, kao i njihove implementacije učestvuju različiti stejholderi. Međutim, problem mogu da budu različiti ciljevi, koji mogu biti međusobno suprotstavljeni, a koji utvrđuje menadžment kulturnih dobara. Stejholdersko povezivanje je nastalo u perspektivi strateškog upravljanja, a zatim se proširilo i na organizaciju, poslovnu etiku, socijalna pitanja u upravljanju i održivi razvoj. Koncept stejholderskog pristupa je uzajamno dejstvo različitih aktera, a glavni preduslov je dugogodišnja edukacija iz oblasti menadžmenta i održivog razvoja, da bi se ostvario efektivni menadžment program za postizanje održivog efikasnog razvoja i zadovoljile potrebe i kriterijumskih stejholdera.

MJERE:

- **Identifikovati grupe ključnih aktera (stejholdera)**

Razvoj kulturnog turizma je moguć stvaranjem partnerstva između kulturnog i turističkog sektora, čije partnerstvo se formira na nacionalnom i lokalnom nivou, a grupe stejholdera predstavljaju javni sektor, državne institucije, privatni sektor i lokalna zajednica. Javni sektor predstavljaju lokalne turističke organizacije, nacionalna turistička organizacija, menadžment kulturne atrakcije, komunalne službe, inspeksijske službe, saobraćajni prevoz, čistoća, elektrodistribucija, policijska služba i vatrogasna služba. Državne institucije su Ministarstvo kulture, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Uprava za zaštitu kulturnih dobara, gradske uprave i lokalne samouprave. Privatni sektor predstavljaju firme koje se bave štampom, dizajnom, transferom, distribucijom, konsaltingom, marketingom, pružanjem usluga smještaja i ishrane, obezbjeđenjem, vodičke službe i slično. Lokalnu zajednicu predstavljaju nevladine organizacije u lokalnim zajednicama, vlasnici građevinskih objekata, zakupci i banke. Nevladine organizacije lokalne zajednice mogu biti grupe za zaštitu kulturnih dobara, grupe vezane za održivi razvoj, grupe za ekonomski razvoj i razne interesne grupe.

- **Izdvajanje primarnih i sekundarnih ključnih aktera (stejholdera)**

Primarne stejholdere predstavljaju lokalne vlasti, destinacijske marketing organizacije, destinacijski operateri turističkih atrakcija, prevoznici, restorani, hoteli, stanovništvo i turisti. Opšti ciljevi primarnih stejholdera lokalne zajednice su: očuvanje kulturne baštine, promocija kulturne baštine, očuvanje kulturnog identiteta, redistribucija prihoda, stvaranje uslova da lokalni biznis ima korist od lokalnih resursa, povećanje zaposlenosti i doprinos boljem kvalitetu života, bolji pristup javnim servisima i povećane mogućnosti za obrazovanje. Opšti ciljevi turista kao primarnih stejholdera predstavljeni su poboljšanje ličnog doživljaja, kao na primjer novo znanje o kulturnim dobrima, potvrđivanje ličnosti, povezivanje porodice putem porodičnih aktivnosti i uspostavljanje novih prijateljstava tokom grupnih aktivnosti. Sekundarne stejholdere predstavljaju privredna komora, grupe u lokalnoj zajednici, mediji, vlasnici građevinskih objekata, zakupci i banke. Cilj im je redistribucija prihoda i stvaranje uslova za lokalni biznis.

AKTIVNOSTI: 3.1. Stvaranje partnerstava na nacionalnom nivou između sektora za turizam i održivi razvoj, uprave za zaštitu kulturnih dobara, menadžmenta kulturnih atrakcija; 3.2. Stvaranje partnerstva

na lokalnom nivou između menadžmenta kulturnih atrakcija, putničkih agencija, restorana i hotela, turističkih informativnih centara, medija.

NOSILAC: Ministarstvo održivog razvoja i turizma **PARTNERI:** 3.1. 3.2. Ministarstvo kulture, Nacionalna turistička organizacija, Lokalna turistička organizacija.

FINANSIRANJE: 3.1. 3.2. Budžet Crne Gore.

VRIJEME IMPLEMENTACIJE: 3.1. 3.2. II-IV 2019.

10.3. OPERATIVNI CILJ 3: UNAPREĐENJE DESTINACIJSKOG UPRAVLJANJA I MENADŽMENTA

10.3.1. EDUKACIJA ZA SEKTOR TURIZMA

Zaposleni u sektoru turizma procjenjuju postojanje uslova za razvoj kulturnog turizma, kreiraju proizvod za kulturni turizam, osmišljavaju kanale prodaje i promocije proizvoda kulturnog turizma, kreiraju kulturne rute, uvode inovaciju u postojeću ponudu kulturnog turizma i bave se izradom projekata, kao i njihovom realizacijom.

MJERE:

- **Edukacija o kulturnoj baštini**

Da bi mogao da se formira kulturno-turistički proizvod, kao i da bi mogla da se ostvari njegova prezentacija, potrebno je imati znanje, kako grupisati kulturnu baštinu, u zavisnosti od njegovih fizičkih, umjetničkih, kulturnih i istorijskih svojstava.

- **Vještina komunikacije**

Važan aspekt zadovoljstva uslugama u kulturnom turizmu je kvalitet interpretacije. Zaposleni u sektoru turizma moraju da imaju visok kvalitet komunikacione kompetencije, koja se ogleda u postupnom izlaganju, vizuelnom kontaktiranju sa turistima, održavanja glavnog toka priče, govornoj fluentnosti, vokalnoj uvjerljivosti, odsustvu manirizma, facijalnoj ekspresivnosti, vokalnom volumenu, efektivnom sumiranju priče i drugim vještinama uspješne interpretacije.

- **Edukacija o savremenom konceptu marketinga**

Zaposleni u sektoru turizma treba, da budu osposobljeni za primjenu savremenog marketing koncepta koji ima u fokusu turistu kao i sredinu u kojoj se obavlja marketing aktivnost. Potrebna je vještina za uspješno ciljanje tržišta, definisanje marketing programa i sprovođenje integrisanog marketinga.

AKTIVNOSTI: 1.1.1. Angažovanje ekspertskog tima iz sektora kulture i sektora turizma; 1.1.2. Edukacija o kulturnoj baštini, njenoj istorijskoj i umetničkoj vrijednosti, njenoj osetljivosti, valorizaciji i promociji.

ODGOVORNOST: Ministarstvo održivog razvoja i turizma. **PARTNERI:** 1.1.1 1.1.2. Ministarstvo kulture (Desk za kreativnu Evropu).

FINANSIRANJE: 1.1.1 1.1.2. Budžet Crne Gore, Kreativna Evropa, Erasmus+(Program za celoživotno učenje).

VRIJEME IMPLEMENTACIJE: 1.1.1. 1.1.2. I 2019; III/IV 2019.

10.3.2. EDUKACIJA ZA SEKTOR KULTURE

Zaposleni u sektoru kulture, u sastavu svog obrazovanja još uvijek nemaju vještine za uspješno tržišno poslovanje koje uključuje znanje o savremenom marketingu i vještinu organizovanja, koja je potrebna za uključivanje u turističku privredu i razvoj kulturnog turizma. Savremeni turizam ima kontinuiran i uspješan razvoj čemu je doprinio i brz razvoj informativno-komunikacione tehnologije. Ona je omogućila stvaranje novih kanala prodaje, direktan marketing, kao i stvaranje alijansi turističkih preduzeća i kulturnih ustanova na nivou destinacije za zajednički nastup i promociju.

MJERE:

- **Edukacija o vještini komunikacije**

Zaposleni u sektoru kulture treba da se obuče za veoma važan aspekt zadovoljstva u kulturnom turizmu, a to je kvalitetna interpretacija kulturnih dobara. Kvalitet interpretacije je vezan za komunikativnu kompetenciju, sposobnost uspostavljanja dinamične interakcije sa turistima, sposobnost korišćenja savremenih tehničkih sredstava, pogotovo informaciono-komunikacione tehnologije. Zaposleni u sektoru kulture, takođe, treba da se obuče i za mjerenje određene dimenzije kvaliteta interpretacije.

- **Savremeni koncept marketinga**

U Crnoj Gori zaposleni u sektoru kulture obavljaju i aktivnosti vezane za marketing za koji nisu stekli odgovarajuće obrazovanje tokom školovanja, jer studijski programi nemaju predmet koji bi se bavio savremenim konceptom marketinga. U cilju prevazilaženja ovog nedostatka potrebno je sprovesti edukaciju zaposlenih u kulturnom sektoru sa marketing miksom, u kojem se marketing posmatra kao sistem relacija, mreža i interakcija. Edukacija treba da bude u skladu sa današnjim vremenom, gdje primjena tehnika direktne marketing komunikacije postaje sve prisutnija, jer miks marketing komunikacija, koja je potpomognuta novim impulsima elektronskih komunikacija, postaje sve dominantnija. Shvatanja o prosječnom posjetiocu/turisti su se promijenila u cilju boljeg razumijevanja i poštovanja posjetioca/turiste, u skladu sa novim trendovima i izmijenjenim tržišnim uslovima. Turista se sagledava kao jedinka, sa svim specifičnim aspiracijama i očekivanjima u pogledu usluge. Odgovorni menadžment u kulturnom sektoru, u samom vrhu svog interesovanja, mora da ima marketing komunikaciju, što podrazumijeva bolje osmišljenu i djelotvorniju primjenu programa komuniciranja, strateško dizajniranje kvalitetnih partnerskih odnosa i pronalaženje odgovarajućih puteva u nastupu na inostranim tržištima.

- **Edukacijao vještinamaza konkurisanje za finansijsku podršku**

Desk za Kreativnu Evropu Crne Gore u kontinuitetu organizuje info dane, seminare i obuke, kojima se prenose znanja i vještine neophodne za konkurisanje za finansijsku podršku. U okviru Deska se mogu dobiti i individualne konsultacije i obuke za zaposlene u institucijama i organizacijama kulture.

AKTIVNOSTI: 1.2.1. Angažovanje ekspertskeg tima za edukaciju iz sektora turizma; 1.2.2. Edukacija o marketing programu, instrumentima promociionog miksa i njihovoj kombinaciji, određivanju budžeta za marketing, obuka za internet marketing; Edukacija o vještinama prepoznavanja i konkurisanja za finansijsku podršku.

NOSIOCI: Ministarstvo održivog razvoja i turizma. **PARTNERI:** 1.2.1 1.2.2. Ministarstvo kulture (Desk za kreativnu Evropu).

FINANSIRANJE: 1.2.1. 1.2.2. Budžet Crne Gore, Kreativna Evropa, Erasmus+ (Program za celoživotno učenje).

VRIJEME IMPLEMENTACIJE: 1.2.1.I 2019; 1.2.2.III/IV 2019.

10.3.3. EDUKACIJA ZA LOKALNO STANOVNIŠTVO

Kulturna baština može biti ugrožena od strane lokalnog stanovništva, prvenstveno zbog neznanja o njenim istorijskim, umjetničkim i kulturnim vrijednostima. Takođe, ona može biti ugrožena u modifikaciji za potrebe turista, što može da ošteti njenu autentičnost.

MJERE:

- **Edukacija lokalnog stanovništva o značaju i očuvanju kulturne baštine**

Upoznavanje lokalnog stanovništva sa kulturnom baštinom u njihovom kraju, njenim umjetničkim vrijednostima, istorijskim vrijednostima, društvenim značajem, sa njenom osjetljivošću, stanjem reparacije i mogućnostima fizičke modifikacije. Kulturni turizam doprinosi očuvanju tradicije, a njenom promocijom se mogu ostvariti ekonomski efekti.

- **Kreirati i podstaći svijest o koristi kulturnog turizma**

Članove lokalne zajednice, edukacijom na svim nivoima, treba osposobiti za kreiranje mogućnosti zapošljavanja i ostvarivanje ekonomskih efekata u kulturnom turizmu. Značajan dio prihoda, koji se ostvari kroz turističku valorizaciju kulturne baštine, lokalna zajednica treba da usmjeri na zaštitu, konzervaciju i promociju kulturne baštine.

- **Upoznavanje sa predstavnicima stejkholdera koji bi formirali tim za razvoj kulturnog turizma**

U kulturnom turizmu postoji veliki broj ključnih aktera (stejkholdera), što zahtijeva zajedničko planiranje razvoja kulturnog turizma. Stejkholderi koji bi formirali tim i koji bi bili uključeni u proces donošenja odluka su iz javnog sektora (menadžment kulturne atrakcije, nacionalne institucije kulture, agencije za marketing i planiranje, policija i vatrogasci), državne institucije (sektor za turizam i održivi razvoj, uprava za zaštitu kulturnih dobara, menadžment kulturne atrakcije, sektor za ekonomski razvoj, sektor za obrazovanje), privatnog sektora (restorani i hoteli, putničke agencije, turoperator, transportna preduzeća, servisni sektor, trgovinski sektor, udruženja preduzetnika, vlasnici atrakcija) i lokalna zajednica (nevladine organizacije, vlasnici građevinskih objekata, zakupci).

AKTIVNOSTI: 1.3.1. Angažovanje ekspertskeg tima iz sektora kulture i sektora turizma; 1.3.2. Edukacija lokalnog stanovništva o kulturnoj baštini njihovog kraja, njenoj umjetničkoj i istorijskoj vrijednosti, njihovoj tržišnoj privlačnosti i uslužnim pogodnostima u kulturnom turizmu.

NOSIOCI: Ministarstvo održivog razvoja i turizma. **PARTNERI:** 1.3.1. 1.3.2. Ministarstvo kulture (Desk za kreativnu Evropu).

FINANSIRANJE: 1.3.1. 1.3.2. Budžet Crne Gore, Kreativna Evropa, Erasmus+ (Program za cjeloživotno učenje).

VRIJEME IMPLEMENTACIJE: 1.3.1.I 2019; 1.3.2.III/IV 2019.

AKCIONI PLAN RAZVOJA KULTURNOG TURIZMA 2019-2021.										
OPERATIVNI CILJ 1:Obogaćivanje destinacijskog lancaturističkih proizvodavrijednostima kulturne baštine										
Indikator učinka								Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost	
Indikator učinka 1: % uključivanja vrijednosti kulturne baštine u lanac turističkih proizvoda								0	5	
Mjere	Aktivnosti	Odgovornost	Partneri	Izvor finansiranja	Rok (kvartal/godina)		Indikatori rezultata	Okvirni iznos u EUR		
1.1.1	Izdvojiti najatraktivnije kulturno-turističke atrakcije;	1.1.1.1	Formiranje Radnog tima za praćenje realizacije razvoja kulturnog turizma;	MORT	MK/NTO	Budžet Crne Gore	I	2019	Formiran tim od sedam članova;	
		1.1.1.2	Analiza dobara i formiranje liste najatraktivnije materijalne i nematerijalne kulturne baštine u primorskom, centralnom i sjevernom regionu;	MORT	MK/ NTO/ LTO		II, III, IV	2019	Formirane liste za sjeverni, centralni i primorski region najatraktivnije materijalne i nematerijalne kulturne baštine;	140.000,00
1.1.2	Formirati Infrastrukturu za kvalitetnu prezentaciju;	1.1.2.1	Formirati infrastrukturu, koja će ujediniti kulturu i turizam, kroz izložbeni dio za interpretaciju.	MORT	MK/ Narodni muzej Crne Gore/ LTO/ Organi lokalne samouprave	Budžet Crne Gore, IPA, COSME;	I-IV	2020.	Formirana infrastruktura (izložbeni dio za interpretaciju) na sedam ključnih kulturno-turističkih atrakcija.	140.000,00
		1.1.2.2	Poboljšati uslužne pogodnosti izgradnjom parking prostora, prodajnog, ugostiteljskog i sanitarnog dijela.	MORT	MK/Narodni muzej Crne Gore/ LTO/Organi lokalne samouprave		I-IV	2020.	Formirane uslužne pogodnosti (prodajni, ugostiteljski i sanitarni dio, parking prostor) na sedam ključnih kulturno-turističkih atrakcija.	200.000,00
							I-IV	2021.		140.000,00

OPERATIVNI CILJ 2: Podizanje tržišne prepoznatljivosti kao destinacije kulturnog turizma											
Indikator učinka										Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Indikator učinka 1										0	5
	Mjere		Aktivnosti		Odgovornost	Partneri	Izvor finansiranja	Rok (kvartal / godina)		Indikatori rezultata	Okvirni iznos u EUR
Razvoj proizvoda	1.1	Percipirati geografske koncentracije međusobno povezanih subjekata, pravnih ili fizičkih lica radi jačanja konkurentnosti;	1.1.1.	Formiranje kompleksnijih kulturno-turističkih proizvoda, koji se mogu plasirati na turističkom tržištu.	MORT	MK/LTO/NTO	Budžet Crne Gore	I – IV	2020.	Sedam formiranih kulturno-turističkih proizvoda;	
									I – IV		
	1.2	Razvoj atraktivne baze u domenu kulture, infrastrukture i suprastrukture;	1.2.1.	Zajedničko tržišno pozicioniranje, neophodna je i zajednička, odgovarajuća infrastruktura i suprastruktura.	MORT	NTO/LTO/Organi lokalne samouprave	Budžet Crne Gore, IPA,COSME	I – IV	2020.	Sedam kulturno-turističkih proizvoda tržišno pozicioniranih sa turističkom infrastrukturom i suprastrukturom.	
1.2.2.			Ustanoviti kritične infrastrukturne i komunalne nedostatke u blizini kulturno-turističkih atrakcija.	MORT	LTO/ Organi lokalne samouprave	Budžet Crne Gore	III-IV	2019.	Uraditi listu.		

	1.3	Uključivanje kulturnih dobara u turističku privredu;	1.3.	Organizovanje regionalnih foruma sa ciljem da se obezbijedi trajni model saradnje u regionu za zajedničko formiranje kulturno-turističkih proizvoda, kroz unapređenje ponude u kulturnom turizmu.	MORT	NTO/LTO	Budžet Crne Gore	I – IV	2020.	Minimalno dva održana regionalna foruma sa ciljem jačanja koordinacije i organizacije kulturnog turizma.	
								I – IV	2021.	Minimalno tri održana regionalna foruma sa ciljem jačanja koordinacije i organizacije kulturnog turizma.	
	2.1.	Pozicioniranje i izbor sredstava komunikacionog mix-a u zavisnosti od fizičkih, umjetničkih, kulturnih, istorijskih svojstava kulturne baštine, kao i mogućnosti njegove prezentacije.	2.1.	Pozicioniranje uz primjenu marketing miksa i plasiranje kroz on-line marketing, internet marketing, Veb marketing.	NTO/LTO	MORT	Budžet Crne Gore	I – IV	2020.	Realizacija prodaje kulturo turističkih proizvoda.	25.000,00
								I – IV	2021.		25.000,00
			2.2.	Promocija kulturno-turističkih proizvoda na turističkim berzama i sajmovima.	NTO	MORT		I – IV	2020.	Minimum sedam potpisanih ugovora sa turoperaterima.	25.000,00
								I – IV	2021.		25.000,00
Ključni akteri(stejkholderi)	3.1	Identifikovati grupe ključnih aktera (stejkholdera).	3.1.	Stvaranje partnerstava na nacionalnom nivou između sektora za turizam i održivi	MORT	MK/NTO/LTO	Budžet Crne Gore	II-IV	2019.	Minimum sedam potpisanih sporazuma o saradnji ključnih aktera na	

				razvoj, uprave za zaštitu kulturnih dobara, menadžmenta kulturnih atrakcija.						nacionalnom nivou.	
	3.2	Izdvajanje primarnih i sekundarnih ključnih aktera (stejkoldera).	3.2.	Stvaranje partnerstva na lokalnom nivou između menadžmenta kulturnih atrakcija, putničkih agencija, restorana i hotela, turističkih informativnih centara, medija.	MORT	MK/NTO/LTO	Budžet Crne Gore	II-IV	2019.	Minimum sedam potpisanih sporazuma o saradnji ključnih aktera na lokalnom nivou.	

OPERATIVNI CILJ 3: Unapređenje destinacijskog upravljanja i menadžmenta												
Indikator učinka										Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost	
Indikator učinka 1	% obučenih u sektoru turizma										0%	100%
Indikator učinka 2	% obučenih u sektor kulture										0%	100%
Indikator učinka 3	% obučenog lokalnog stanovništva										0%	50%
Prioriteti	Mjere	Aktivnosti		Odgovornost	Partneri	Izvori finansiranja	Rok (kvartal / godina)		Indikatori rezultata	Okvirni iznos u EUR		
Edukacija za sektor turizma	1.1	Edukacija o kulturnoj baštini, vještini komunikacije i svremenom konceptu marketinga za sektor turizma;	1.1.1.	Angažovanje ekspertskeg tima iz sektora kulturel sektora turizma;	MORT	MK, (Desk za kreativnu Evropu).	Budžet Crne Gore, Kreativna Evropa, Erazmus+ (Program za celoživotno učenje).	II	2019.	Angažovan tim	10.000,00	
			1.1.2.	Edukacija o kulturnoj baštini, njenoj istorijskoj i umjetničkoj vrijednosti, njenoj osjetljivosti, valorizaciji i promociji.	MORT	MK, (Desk za kreativnu Evropu).		III/IV	2019.	Devet održanih radionica.	10.000,00	
Edukacija za sektor kulture	1.2	Edukacija za sektor kulture o vještini komunikacije, savremenom konceptu marketinga i vještinama za konkurisanje za finansijsku podršku.	1.2.1.	Angažovanje ekspertskeg tima za edukaciju iz sektora turizma	MORT	MK, (Desk za kreativnu Evropu).	Budžet Crne Gore, Kreativna Evropa, Erazmus+ (Program za celoživotno učenje).	II	2019.	Angažovan tim.	10.000,00	
			1.2.2.	Edukacija o marketing programu, instrumentima promociionog miksa i njiovoj kombinaciji, određivanju budžeta za marketing, obuka za internet marketing; Edukacija o vejštinama prepoznavanja i	MORT	MK, (Desk za kreativnu Evropu).		III/IV	2019.	Devet održanih radionica.	10.000,00	

PROGRAM RAZVOJA KULTURNOG TURIZMA CRNE GORE S AKCIONIM PLANOM 2019 - 2021. GOD.

Edukacija za lokalno stanovništvo	1.3	Edukacija lokalnog stanovništva o značaju i očuvanja kulturne baštine. Kreirati i podstaći svijest o koristi kulturnog turizma. Upoznavanje sa predstavnicima stejkholdera koji bi formirali tim za razvoj kulturnog turizma.		konkurisanja za finansijsku podršku.							
			1.3.1.	Angažovanje ekspertskeg tima iz sektora kulture i sektora turizma	MORT	MK, (Desk za kreativnu Evropu).	Budžet Crne Gore, Kreativna Evropa,	II	2019.	Angažovan tim.	10.000,00
			1.3.2.	Edukacija lokalnog stanovništva o kulturnoj baštini njihovog kraja, njenoj umjetničkoj i istorijskoj vrijednosti, njihovoj tržišnoj privlačnosti i uslužnim pogodnostima u kulturnom turizmu.	MORT	MK, (Desk za kreativnu Evropu).	Erazmus+ (Program za cjeloživotno učenje).	III/IV	2019	Devet održanih radionica.	10.000,00
Ukupna procijenjena finansijska sredstva neophodna za realizaciju PRRT 2021									780.000,00		

Napomena: U dva slučaja, predviđene aktivnosti za različite mjere su harmonizovane. Aktivnost 1.1.1.1 je istovremeno i aktivnost 1.2.1.1 gdje radi o aktivnostima koje treba realizovati istovremeno (tj. prva predstavlja dio druge aktivnosti), ali su zbog praćenja logičkog slijeda aktivnosti prikazane na dva mjesta, u okviru različitih mjera. Drugi slučaj se odnosi na aktivnosti 2.1.3.4 i 2.1.4.3. Radi se o aktivnostima koje treba obaviti istovremeno. *Izvor: dr Snežana Besermenji*

11 INDIKATORI

Turistička privreda posjeduje informacije koje se mogu koristiti kao indikatori, kao što su na primjer statistička popunjenost smještajnih kapaciteta, ekonomski efekti i tome slično (Mac Gallivray, Zedec, 1995). Međutim, ova vrsta indikatora se ne može koristiti u kulturnom turizmu, pa u skladu sa specifičnostima kulturnog turizma, treba odabrati set indikatora za održivi razvoj kulturnog turizma u Crnoj Gori.

Tabela br.3. Indikatori za realizaciju Akcionog plana

CILJEVI	Indikatori učinka 2019.	Indikatori učinka 2020.	Indikatori učinka 2021.
Obogaćivanje destinacijskog lanca vrijednostima kulturne baštine;	1. % uključivanja vrijednosti kulturne baštine u lanac turističkih proizvoda		
Podizanje tržišne prepoznatljivosti kao destinacije kulturnog turizma;	1. Pomjeranje dobara iz kulturne baštine koji su na Tentativnoj listi na listu Svjetske kulturne baštine		
Unapređenje destinacijskog upravljanja i menadžmenta;	1. % obučanih u sektoru turizma 2. % obučanih u sektoru kulture 3. % obučanog lokalnog stanovništva		

Korišćenjem seta indikatora objezbediće se:

- stalni monitoring,
- stimulisaće se proces sprovođenja akcionog plana,
- donosiće se bolje odluke,
- izbjeći će se greške,
- obezbijediće se informacije za interesne grupe.

Prikupljanje podataka o indikatorima mora se vršiti u kontinuitetu, da bi se dobile pouzdane informacije. Za evaluaciju indikatora od velikog je značaja vrijeme. Indikatori se ocjenjuju godišnje, a indikatori za kvalitativna mjerenja u kulturnom turizmu su:

- Kategorija indeksa, koja se odnosi na nivo zaštićenosti kulturne baštine.
- Normativni indikatori, koji su vezani za postojanje menadžmenta u kulturnom turizmu, odnosno programa na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou.
- Nominalni indikatori, koji se odnose na brendiranje Crne Gore, kao destinacije kulturnog turizma.
- Stavovi na bazi indikatora, koji se odnose na zadovoljstvo turista i zadovoljstvo lokalnog stanovništva.

U razvoju kulturnog turizma Crne Gore potrebno je koristiti posebne indikatore za razvoja kulture, koji su formirani prema Konvenciji UNESCO-a, a u skladu sa potrebama razvoja kulturnog turizma (CLT-2005/CONVENTION DIVERSITE-CULT REV. Paris, 20 October 2005), a to su:

Da li se štiti i promovise raznolikost kulturnih izraza?

Da li su se stvorili uslovi da se kultura razvija?

Da li je podstaknuta saradnja između različitih kultura (pravoslavna, katolička, islamska)?

Da li se promovise poštovanje različitosti kulturnih izraza?

Da li je podignuta svijest o svojoj kulturnoj vrijednosti na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou?

Da li su ostvarene značajne veze između kulture i turizma na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou?

Da li se dodeljuju priznanja za karakteristične kulturne aktivnosti, dobara i usluga?

12 MONITORING I MJERENJE EFIKASNOSTI IMPLEMENTACIJE PROGRAMA

Efikasno upravljanje procesom državnog razvoja kulturnog turizma u Crnoj Gori podrazumijeva konsenzus lokalnih samouprava i svih bitnih učesnika u ključnim odrednicama razvoja kulturnog turizma. U tom pogledu je bitno uspostaviti organizacijsku strukturu, odnosno tijela, koja će biti zadužena za praćenje sprovođenja mjera programa, koje predstavljaju:

- Uspostavljanje stručnog tijela - Radni tim za praćenje razvoja kulturnog turizma, koji će biti zadužen za pokretanje planiranih mjera razvoja kulturnog turizma, uz mogućnost angažovanja stranih institucija i stručnjaka.
- Uspostavljanje državnog nadzornog tijela, koje će biti zaduženo za monitoring realizacije pokrenutih mjera, u cilju realizacije ciljeva programa.

Uspješno praćenje implementacije Programa podrazumijeva uspostavljanje kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja, pri čemu bi trebalo uključiti minimalno sljedeće pokazatelje:

- kretanje broja turista,
- prosječan broj dana boravka turista,
- broj pokrenutih i realizovanih razvojno-investicionih projekata iz kulturnog turizma,
- broj aplikacija na projekte Evropske Unije i uspješnost privlačenje sredstava,
- javne i privatne investicije u planirane projekte iz kulturnog turizma,
- broj osoba u edukativnim programima,
- broj posjetilaca web stranica turističkih organizacija.

Kordinator: Ministarstvo održivog razvoja i turizma.

Ostali učesnici: Organi lokalne samouprave.

Vrijeme obuhvata: 2019.-2023.

Aktivnosti:

- uspostavljanje stručnog tijela za pokretanje mjera,
- uspostavljanje nadzornog mehanizma za sprovođenja mjera programa,
- određivanje sastava pokazatelja realizacije Programa,
- sprovođenje korektivnih aktivnosti po potrebi.

Izveštaj o sprovođenju akcionog plana davaće Radni tim za praćenje programa razvoja kulturnog turizma na godišnjem nivou, koji će kontrolisati Nadzorno odbor.

Evaluacija će biti sprovedena na kraju realizacije Predloga plana razvoja kulturnog turizma u Crnoj Gori do 2021. Evaluaciju može vršiti radni tim koji će biti imenovan od strane Ministarstva održivog razvoja i turizma ili nezavisni evaluator kojeg će imenovati Ministarstvo.

13 GANTOGRAM

Tabela br.4 Gantogram

OPERATIVNI CILJ	MJERE	AKTIVNOSTI	VRIJEME IMPLEMENTACIJE															
			2019. godina				2020. godina				2021. godina							
			1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4				
1. Obogaćivanje destinacijskog lanca vrijednostima kulturne baštine	1.1. Izdvojiti najatraktivnije kulturno-turističke atrakcije;	1.1.1. Formiranje Radnog tima za praćenje realizacije razvoja kulturnog turizma;																
		1.1.2. Formiranje liste najatraktivnije materijalne i nematerijalne kulturne baštine u primorskom, centralnom i sjevernom regionu;																
	1.2. Formirati Infrastrukturu za kvalitetnu prezentaciju;	1.2.1. Formirati infrastrukturu, koja će ujediniti kulturu i turizam, kroz izložbeni dio za interpretaciju.																
		1.2.2 Poboľjšati usluĝne pogodnosti izgradnjom parking prostora, prodajnog, ugostiteljskog i sanitarnog dijela.																
2. Podizanje trĝiĝne prepoznatljivosti kao destinacije kulturnog turizma	2.1.1. Percipirati geografske koncentracije meĝusobno povezanih subjekata, pravnih ili fiziĝkih lica radi jaĝanja konkurentnosti;	2.1.1.1. Formiranje kompleksnijih kulturno-turistiĝkih proizvoda, koji se mogu plasirati na turistiĝkom trĝiĝtu.																

	2.1.2. Razvoj atraktivne baze u domenu kulture, infrastrukture i suprastrukture;	2.1.2.1 Zajedničko tržišno pozicioniranje, neophodna je i zajednička, odgovarajuća infrastruktura i suprastruktura.																	
		2.1.2.2. Ustanovitii kritične infrastrukturne i komunalne nedostatke u blizini kulturno-turističkih atrakcija.																	
	2.1.3. Uključivanje kulturnih dobara u turističku privredu;	2.1.3.1 Organizovanje regionalnih foruma sa ciljem da se obezbijedi trajni model saradnje u regionu za zajedničko formiranje kulturno-turističkih proizvoda, kroz unapređenje ponude u kulturnom turizmu.																	
		2.2.1.1. Pozicioniranje uz primjenu marketing miksa i plasiranje kroz on-line marketing, internet marketing, Veb marketing.																	
2.2.1 Pozicioniranje i izbor sredstava komunikacionog mix-a u zavisnosti od fizičkih, umjetničkih, kulturnih, istorijskih svojstava kulturne baštine, kao i mogućnosti njegove prezentacije.	2.2.1.2. Promocija kulturno-turističkih proizvoda na																		

		turističkim berzama i sajmovima.																
	2.3.1. Identifikovati grupe ključnih aktera (stejkholdera).	2.3.1.1. Stvaranje partnerstava na nacionalnom nivou između sektora za turizam i održivi razvoj, uprave za zaštitu kulturnih dobara, menadžmenta kulturnih atrakcija.																
	2.3.2. Izdvajanje primarnih i sekundarnih ključnih aktera (stejkholdera).	3.2.2.1 Stvaranje partnerstva na lokalnom nivou između menadžmenta kulturnih atrakcija, putničkih agencija, restorana i hotela, turističkih informativnih centara, medija.																
3. Unapređenje destinacijskog upravljanja i menadžmenta	3.1. Edukacija o kulturnoj baštini, vještini komunikacije i svremenom konceptu marketinga za turistički sektor;	3.1.1. Angažovanje ekspertskog tima iz sektora kulture i Sektora turizma;																
		3.1.2. Edukacija o kulturnoj baštini, njenoj istorijskoj i umjetničkoj vrijednosti, njenoj osjetljivosti, valorizaciji i promociji.																
	3.2. Edukacija za kulturni sektor o vještini komunikacije, svremenom konceptu marketinga i vještinama za konkurisanje za finansijsku podršku.	3.2.1. Angažovanje ekspertskog tima za																

		edukaciju iz turističkog sektora.													
		3.2.2. Edukacija o marketing programu, instrumentima promociionog miksa i njiovoj kombinaciji, određivanju budžeta za marketing, obuka za internet marketing; Edukacija o vještinama prepoznavanja i konkurisanja za finansijsku podršku.													
	3.3 Edukacija lokalnog stanovništva o značaju i očuvanja kulturne baštine. Kreirati i podstaći svijest o koristi kulturnog turizma. Upoznavanje sa predstavnicima stejkholdera koji bi formirali tim za razvoj kulturnog turizma.	3.3.1 Angažovanje ekspertskeg tima iz sektora kulture i sektora turizma													
		3.3.2 Edukacija lokalnog stanovništva o kulturnoj baštini njihovog kraja, njenoj umjetničkoj i istorijskoj vrijednosti, njihovoj tržišnoj privlačnosti i uslužnim pogodnostima u kulturnom turizmu													

14 LITERATURA I IZVORI:

- Prostorni plan Crne Gore do 2020.
- Nacionalna Strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030.g
- Strategija razvoja turizma do 2020.
- Srednjoročni program rada Vlade Crne Gore 2018-2020.g
- Zakon o kulturi
- Zakon o zaštiti kulturnih dobara
- Zakon o zaštiti prirodnog i kulturno-istorijskog područja Kotora
- Program razvoja kulture 2016-2020.
- Godišnji Programi zaštite i očuvanja kulturnih dobara
- Strateški planovi razvoja Opština
- Baum, T. & Hagen, L. (1999): Responses to seasonality, The experiences of peripheral destination, *International journal of tourism research*, vol.1, pp. 299-312.
- Bianchini F. (1990): Cultural Policy and Urban Social Movements: The Response of the "New Left" in Rome (1976-85) and London (1981-86). In *Leisure and Urban Processes*, Processes, P. Bramham, I. Henry, H.Mommaas, and H.van der Poel, eds. Pp. 18-46.London: routledge.
- Britton S. (1990): *Tourism, Capital and Place: Towards a Critical Geography of Tourism*.
- Boorstin D. (1964): *The Image: A Guide to Pseudo-Events in America*. New York: Harper and Row.
- Prentice R. (1993): *Tourism and Heritage Attractions*. London: Routledge.
- Richards G. (1999): *European Cultural Tourism: Patterns and Prospects*. U: *Planning Cultural Tourism in Europe* (Dodd, Diane i Van Hemel, Annemoon, ur.). Amsterdam, Boekman Foundation/Ministry of Education, Culture and Science, str. 16-32).
- Richards G. (2002): Od kulturnog do kreativnog turizma: europske perspective. *Turizam* br.50, str.231.
- Reisinger Y. (1994): *Tourist-Host Contact as a Part of Cultural Tourism*. *World Leisure and Recreation*, 36 (Summer), pp.24-28.
- Rojek C. (1993): *Ways of Escape: Modern Transformations in Leisure and Travel*.
- Seale, Ronald G. (1996): *A Perspective from Canada on Heritage and Tourism*. *Annals of Tourism Research* 23 (2), pp. 484-488.
- Sylbergberg T. (2003): *Cultural Tourism and Business Opportunities for Museums and Heritage Sites*, LORD Cultural Resources Planning and Management, Toronto.
- Smith M. (2003): *Issues in Cultural Tourism Studies*. New York: Routledge, pp.37.
- Shaw G. (1991): *Growth and Employment in the UK's Culture Industry*. *World Futures* 33:165-180.
- Ibi E. (2007): *Schonbrunn*. Christian Brandtatter Verlag, Vienna.
- Jenkins I. Jones A. (2002): *Tourism Niche Markets in the Welsh Urban Context: Swansea, a Case Study*.U: *Culture: A Driving Force for Urban Tourism*. Proceedings of the 1st international seminar on Culture: A Driving Force for Urban Tourism- Application of Experiences to Counties in Transition, Dubrovnik, 18-19 May 2001.Zagreb, Institut za međunarodne odnose, str.160.
- Kerstetter D. Confer J. Graefe A. (2001): *An exploration of the specialization within the context of heritage tourism*. *Journal of Travel Research* 39, pp. 267-274.
- Mac Cannell D. (1976): *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class*. London: Macmillan. 1993 *Empty Meeting Grounds*. London: Routledge.
- Mac Gallivray A. Zedec S. (1995): *Accounting for Change: Indicator for Sustainable Development*, New Economics Foundation.
- McKercher B. (2001): *Attitudes to a Non-Viable Community-Owned Heritage Attraction*. *Journal of Sustainable Tourism* 9(1), pp.29-43.

- McKercher B. Du Cross H. (2002): Cultural Tourism: The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management. London and New York: Haworth Hospitality Press.
- Mintel Reports (2010): Cultural and Heritage Tourism-International-May 2010 (<http://reports.mintel.com/display/482710/>)
- Hughes H. (1996): Redefining Cultural Tourism. Annals of Tourism Research. Vol 23(3), pp 707-709.
- Hewison R. (1997): The Heritage Industry: Britain in a Climate of Decline. London: Methuen.
- Zeppel H. (1992): Cultural tourism in Australia: A growing travel trend. James Cook University, Townsville, pp. 34.
- Getz, D. (1997): Event Management & Event Tourism, Cognizant Communication Corporation, New York.
- United Nations World Tourism Organization (UNWTO). (2001). Tourism 2020 Vision. Volume 7: Global Forecast and Profiles of market Segments. Madrid: World Tourism Organization (WTO).
- Timothy J. D., Olsen H. D (2006): Tourism, Religion and Spiritual Journeys, Routledge, Great Britain.
- The Po-Matilde system (2006): A tourist and cultural development program of the Matilde di Conossa territory, Coordinamento Sistema Po-Matilde, Mantova.
- Urry J. (1990): The Tourist Gaze: Leisure and Travel in Contemporary Societies. London.
- Vistoria (2006): Educational training policies for landscape interpretation, National tourist association-Slovenija, Ljubljana.
- White House Conference on Travel and Tourism, 1995.
- Saopštenje br.34, Zavoda za statistiku Crne Gore 2017.
- UNESCO (CLT-2005/CONVENTION DIVERSITE-CULT REV. Paris, 20 October 2005.
- www.ancient.eu/Chichen_Itza/
- www.haciendachichen.com/
- www.kiralyikastely.hu
- www.mcnikolatesla.hr
- <https://mozarteum.at/>
- www.mozartways.com/index.php
- <https://en.lourdes-infotourisme.com/>
- Office de tourisme de Lourdes
- <https://www.zollverein.de/>

CRNA GORA

MINISTARSTVO ODRŽIVOG RAZVOJA
I TURIZMA

Program razvoja kulturnog turizma Crne Gore s Akcionim planom 2019 - 2021. godine

Aneks 1

Mart, 2019. god.

OBRADIVAČ:	Ministarstvo održivog razvoja i turizma u saradnji sa CAU Centar za arhitekturu i urbanizam
NAZIV PROJEKTA:	Program razvoja kulturnog turizma Crne Gore s Akcionim planom 2019 - 2021. godine (u daljem tekstu PRKT)
FAZA:	Program
DIO:	Aneks 1
RADNI TIM CAU:	<p>Vođa tima Snežana Besermenji - Doktor geografskih nauka</p> <p>Koordinator izrade Strategije Zorica Babić, – Dipl. Ekonomista</p> <p>Sintezni tim: Zorica Babić, – Dipl. Ekonomista Slavica Jurišević - Dipl.ing. arhitekture -Konzervator Ksenija Vukmanović, Dipl. Ing.arhitekture</p> <p>Administrativno-tehnička podrška Mladen Vuksanović – Spec. App. in management</p> <p>Tehnička podrška Miroslav Vuković – Ing. Računarstva Rade Bošković – BSc arhitekture</p> <p>Prevod Slobodanka Knežević – Prof.eng.jezika i književnosti</p>
KOMISIJA ZA PRAĆENJE REALIZACIJE POSLA	<p>Čazim Hodžić, Predsjednik</p> <p>Tamara Đukić, sekretar</p> <p>Dobriła Vlahović, član, Ministarstvo kulture</p> <p>Anastazija Miranović, član, Narodni muzej Crne Gore</p> <p>Jelena Mugoša, član, Ministarstvo održivog razvoja i turizma</p> <p>Ljiljana Četković Maraš, član, Nacionalna turistička organizacija Crne Gore</p> <p>Sanja Vojinović, član, Zajednica opština</p> <p>Žana Filipović, član, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava</p>

PROGRAM RAZVOJA KULTURNOG TURIZMA S AKCIONIM PLANOM 2019 -2021. GOD.

ANEKS 1 – ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA

SADRŽAJ

1. ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA	3
1.1. ANALIZA ZAKONSKE REGULATIVE I STRATEŠKIH DOKUMENATA	3
1.1.1.ZAKON O TURIZMU I UGOSTITELJSTVU	3
1.1.2.NACIONALNA STRATEGIJA ODRŽIVOG RAZVOJA CRNE GORE DO 2030. GODINE (NSOR)	3
1.1.3.STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA U CRNOJ GORI DO 2020. (SRT)	4
1.1.4.ZAKON O KULTURI	6
1.1.5.ZAKON O ZAŠTITI KULTURNIH DOBARA	7
1.1.6.ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O ZAŠTITI PRIRODNOG I KULTURNO-ISTORIJSKOG PODRUČJA KOTORA	8
1.2. ANALIZA POSTOJEĆE PROSTORNO PLANSKE DOKUMENTACIJE	11
1.2.1.IZVOD IZ PROSTORNOG PLANA CRNE GORE DO 2020.	11
1.2.2.IZVOD IZ PROSTORNO PLANSKE DOKUMENTACIJE PODRUČJA POSEBNE NAMJENE	11
1.2.3.PROSTORNO URBANISTIČKA PLANSKA DOKUMENTACIJA	19
1.3. ANALIZA STRATEŠKIH PLANOVA RAZVOJA OPŠTINA	20
2. PRIMJERI DOBRE PRAKSE	31
2.1. PRIMJERI MODELA ORGANIZACIJE I FINANSIRANJA	31
2.2. TURISTIČKE RUTE I PUTEVI	33
2.3. VJERSKI TURIZAM	35
2.4. INDUSTRIJSKA ARHITEKTURA KAO KULTURNO TURISTIČKI PROIZVOD	35
2.5. ARHEOLOŠKI LOKALITETI	36
2.6. RITUALI I SVEČANOSTI, FESTIVALI	37
2.7. INTERPRETACIJSKI CENTRI	38
3. UPOREDNA ANALIZA KULTURNOG TURIZMA KONKURENTSKIH ZEMALJA	40
3.1. KULTURNI TURIZAM REPUBLIKE HRVATSKE I CRNE GORE	40
3.2. KULTURNI TURIZAM REPUBLIKE SLOVENIJE I CRNE GORE	42
3.3. KULTURNI TURIZAM REPUBLIKE SRBIJE I CRNE GORE	43
3.4. KULTURNI TURIZAM REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE I CRNE GORE	44
3.5. KULTURNI TURIZAM REPUBLIKE ALBANIJE I CRNE GORE	45

3.6. KULTURNI TURIZAM REPUBLIKE GRČKE I CRNE GORE	46
4. RESURSI KULTURNOG TURIZMA	46
4.1. KULTURNA DOBRA NA LISTI SVJETSKE BAŠTINE UNESCO-a	46
4.2. KULTURNA DOBRA NA NACIONALNOJ TENTATIVNOJ LISTI	49
4.3. KULTURNO ISTORIJSKE CJELINE	50
4.4. KULTURNO ISTORIJSKI OBJEKTI	52
4.5. LOKALITETI ILI PODRUČJA	53
4.6. NEVALORIZOVANI SEGMENTI NEPOKRETNE KULTURNE BAŠTINE	54
4.7. NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA	55
4.8. REZULTATI	57
5. TURISTIČKA VALORIZACIJA KULTURNIH DOBARA	59
5.1. KVALITATIVNO-KVANTITATIVNA METODA	59
5.2. METODA PO MODELU HILARI DU KROS	60
5.3. VALORIZACIJA MANIFESTACIJA IZ OBLASTI KULTURE	63
6. STANJE KULTURNO TURISTIČKE PONUDE	64
7. SWOT ANALIZA	75
8. USKLADJENOST SA SREDNJOROČNIM PROGRAMOM RADA VLADE DO 2020 G.	78

1. ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA

1.1. ANALIZA ZAKONSKE REGULATIVE I STRATEŠKIH DOKUMENATA

1.1.1. ZAKON O TURIZMU I UGOSTITELJSTVU

Zakon o turizmu i ugostiteljstvu "Službeni list Crne Gora", br.002/18 od 10.01.2018. do 26.01.2018., 013/18 od 28.02.2018. Jedinstvena evidencija turističkog prometa, član. 107, je od značaja za razvoj kulturnog turizma, jer se podaci iz jedinstvene evidencije turističkog prometa mogu koristiti u statističke svrhe, radi praćenja turističkog prometa, a način vođenja, sadržaj i upotrebu jedinstvene evidencije turističkog prometa potpisuje Vlada (član 129. ako odgovorno lice elektronskim putem ne unese podatke u Centralni turistički registar, sankcije 200-2000eura).

Elektronska razmjena podataka, član 109, se odnosi na razmjenu podataka, koji su od značaja za turizam i ugostiteljstvo između nadležnih državnih organa, organa lokalne uprave i lokalne samouprave, turističkih organizacija i pružalaca turističkih i ugostiteljskih usluga, vrši se elektronskim putem.

Podsticajne mjere, član 111, se obezbjeđuju iz sredstava opredijeljenih Budžetom Crne Gore (javnim oglasom koji sprovodi Ministarstvo ili NTO, a uslove propisuje Vlada), kao i iz sredstava opredijeljenih Budžetom jedinice lokalne samouprave. Korisnici podsticajnih mjera, član 112, su privredna društva, pravna lica, preduzetnici i fizička lica koja obavljaju turističku djelatnost ili djelatnost povezanu sa turizmom.

Prioritetni turistički lokaliteti, član 117, koji zbog svojih izuzetnih prirodnih, kulturnih, istorijskih, ambijentalnih, prostornih, geografskih i drugih vrijednosti imaju strateški značaj za razvoj turizma određenog područja, na predlog Ministarstva, Vlada utvrđuje kao prioritetni turistički lokalitet.

1.1.2. NACIONALNA STRATEGIJA ODRŽIVOG RAZVOJA CRNE GORE DO 2030. GODINE (NSOR)

Novom Nacionalnom strategijom održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine (NSOR) unapređuje se politika održivog razvoja Crne Gore. Strategijom se uspostavlja sveobuhvatan okvir za nacionalni odgovor na izazove, koji se nalaze na putu ka održivom razvoju crnogorskog društva do 2030. godine, uzimajući pri tom u obzir rezultate sprovođenja prethodne NSOR i zahtjeve u procesu pridruživanja Crne Gore EU. Novom Nacionalnom strategijom održivog razvoja postavlja se i platforma za prevođenje globalnih ciljeva i zadataka u nacionalne okvire. U izradi Strategije korišćena su pozitivna iskustva iz globalnih, evropskih i procesa u regionu Mediterana, a dokument je zasnovan i na principima i preporukama Deklaracije iz Rija i Agende 21, kao i Deklaracije i Plana implementacije iz Johanesburga. Nova Nacionalna strategija održivog razvoja se takođe oslanja na Milenijumsku deklaraciju Ujedinjenih nacija. Opredjeljenje da se Crna Gora razvija kao ekološka država zahtijeva posvećenost, istrajnost, hrabre odluke i značajna finansijska ulaganja. U Deklaraciji o ekološkoj državi Crnoj Gori, koju je Skupština Crne Gore donijela 20. septembra 1991. godine, navodi se da se „svjesni duga prema prirodi, izvoru našeg zdravlja i inspiraciji naše slobode i kulture, posvećujemo njenoj zaštiti, u ime sopstvenog opstanka i budućnosti potomstva“. Prateći to opredjeljenje, u Ustavu Crne Gore iz 1992. godine sadržano je određenje o Crnoj Gori kao ekološkoj državi, što je potvrđeno i Ustavom iz 2007. godine (NSOR, 18).

Za mjerenje napretka u sprovođenju ciljeva, mjera i podmjera NSOR, neophodna je primjena sistema indikatora održivog razvoja, koji omogućava preciznu mjerljivost procesa i ishoda sprovođenja mjera održivog razvoja, odnosno praćenje stanja i kretanja, kako u nacionalnom tako i u međunarodnom kontekstu. Imajući u vidu da NSOR do 2030. godine u sebi integriše UN ciljeve i zadatke održivog razvoja,

indikatora održivog razvoja koje je utvrdila Statistička komisija Ujedinjenih nacija predstavljaju prioritetni set pokazatelja za praćenje održivosti nacionalnog razvoja do 2030. godine. Iz tog razloga, fokus je stavljen na uvođenje globalnih indikatora održivog razvoja u nacionalni sistem mjerenja održivosti razvoja Crne Gore, tako što je utvrđena njihova primjenljivost u datim nacionalnim okolnostima i što su prepoznati odgovorni subjekti za njihovo uvođenje i primjenu. Takođe, izvršeno je njihovo povezivanje s mjerama u Akcionom planu NSOR. Međutim, NSOR do 2030. godine postavlja strateški okvir za održivi razvoj društva, koji je zasnovan na kontekstu širem od povezivanja s Agendom za održivi razvoj do 2030. godine. Imajući u vidu specifičnosti nacionalnog razvoja, probleme i potrebe, koji su se iskristalisali u periodu od 2007. godine do sada, NSOR uvodi i set relevantnih nacionalnih pokazatelja za praćenje održivosti nacionalnog razvoja, pri čemu se daje veza između nacionalnih pokazatelja i indikatora održivog razvoja s UN liste (NSOR,347).

1.1.3. STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA U CRNOJ GORI DO 2020. (SRT)

Strategija razvoja turizma u Crnoj Gori do 2020. godine stavlja akcenat na održivost, koja je u turističkom sektoru posebno važna, jer turistička ponuda u Crnoj Gori treba da bude bazirana na ekskluzivitetu prirodnih i kulturnih atrakcija, koje podrazumijevaju prirodni ambijent i raznolikost istorijskog i kulturnog nasljeđa, koje je koncentrisano na malom prostoru (SRT,5).

Postojeći nivo turističkog razvoja nije adekvatno usklađen sa razvojem neophodne prateće infrastrukture. Skupština je ratifikovala Konvenciju o zaštiti morske sredine i priobalnog područja Sredozemlja, takozvana Barselonska konvencija i četiri prateća protokola. Konvencija podrazumijeva integralno upravljanje priobalnim područijem Sredozemlja i zabranu izgradnju na udaljenosti od 100m od obale (STR,9).

Značaj turizma bi bio upečatljiviji kada bi se razmatralo i sivo tržište, jer bi turistički promet bio veći za 30%. Zbog njegovog obima, Vlada Crne Gore usvojila je pravne mehanizme za bolje regulisanje te oblasti. Sa tim je povezan i cilj, da se i taj sektor, nakon legalizacije, dovede na viši nivo kvaliteta i da učestvuje u opštim javnim prihodima (STR,10).

Sa austrijskom kompanijom "Tiscover", vodećom u oblasti marketinga i tehnoloških dostignuća u oblasti turizma, kreiran je novi veb-portal Nacionalne turističke organizacije Crne Gore, sa mogućnošću direktne rezervacije smještaja (STR,14). U nautičkom turizmu, segment turističke ponude, koji karakteriše luksuz, očitava se rastući renome Crne Gore. U 2007. godini luke Kotor, Budva i Bar ugostile su više jahti nego ikad ranije. Preuređenje nekadašnje vojne luke Tivat, u visoko kvalitetnu marinu Porto Montenegro, obećeva prekretnicu u nautičkom turizmu. U strateškoj orijentaciji razvoja turizma u Crnoj Gori do 2020. godine, daje se akcenat na očuvanje svog nasljeđa i njegovanju svoje tradicije, koja proizilazi iz tri velike kulture. Crna Gora njeguje svoju multietničnost (STR,15).

Crna Gora je prerasla u tržište orijentisano na visokokvalitetnu destinaciju sa strogo zaštićenim prirodnim i kulturnim karakteristikama koje garantuju privlačnost zemlje u budućnosti i očuvanje resursa za buduće generacije. Već duže vrijeme je infrastruktura za snabdijevanje i odlaganje otpada usklađena sa standardima EU, a turizam konstanto jača svoj položaj u zemlji, kao generator poslova i poreza, čime stimulise većinu drugih industrija Crne Gore. Turistički trend računa i na specifičnost ponude (autentičnost), kao odgovor na globalizaciju i stapanje kultura, kao i na rastuću jednoličnost svakodnevnog života, dok turista traži autentičnost, originalnost, tj. poseban karakter svakog mjesta (STR,16). Crna Gora treba da bude prepoznata kao unikatna integralna turistička destinacija (STR,36). U kulturnom turizmu turistima sa akademskim interesovanjima priključuju se i nove ciljane grupe, koje u svoj odmor ugrađuju i aspekt kulture (kulturne manifestacije, likovne kolonije, pjesničke večeri itd). Ako "resort" želi da ima prioritetnu poziciju, njegov turistički proizvod mora posjedovati komponente, koje se odnose na

neponovljivost, autentičnost i postojanost, pri čemu se misli na vizuelno i iscenirano integrisanje okolnih predjela. Konkurentnost destinacije se zasniva i na diverzifikaciji ponude (kultura, sport, nautički turizam) i poštovanju lokalnih karakteristika i stilova tipičnih za destinaciju (STR,17). Crna Gora mora biti prepoznata kao destinacija, koju vrijedi posjetiti tokom svih perioda godine (STR,39).

U strateškoj orijentaciji razvoja turizma u Crnoj Gori, kao prednost se navodi kulturno-istorijsko nasljeđe, gostoprimstvo stanovništva, hrana i piće. Kao nedostatak se navodi neintegrisana ponuda, kao i nedostatak svijesti o važnosti turizma, među značajnim dijelom stanovništva. Kao operativni ciljevi za postizanje strateškog cilja (razvoj turizma) planira se unapređenje usklađenosti između arhitekture i okolne prirode (stvaranje skladnog ambijenta) i uspostavljanje "čistog imidža" Crne Gore. Unapređenje harmonije između arhitekture i okolnog prirodno-kulturnog ambijenta se planira jer sa blokovima hotela, sve jedno kakvog standarda, više se ne može postići uspjeh ako se nudi samo noćenje i hrana. Savremeni turista teži duševnom bogaćenju kroz upoznavanje novih kultura i sticanje novih iskustva. Danas je sasvim uobičajeno da turistička arhitektura poseže za stilskim elementima lokalne tradicije. Trend potražnje jasno pokazuje i posebnu omiljenost istorijskih zgrada, koje odgovarajućom uslugom obećavaju bolju iskorišćenost i veće cijene (Sveti Stefan). Tamo gdje ne postoje stare supstance, sa istim uspjehom stvaraju se nove u starom stilu (STR,34).

Turistička privreda će, između ostalog, valorizovati kulturne vrijednosti kako bi stvorila privredni zamajac i nova radna mjesta. Uz pomoć vještog insceniranja može se obuhvatiti širok spektar kulturnih tema i na taj način dati bolji doprinos razumijevanju kulture. Najjednostavnija je situacija u gastronomiji, jer se nacionalna kuhinja već nalazi u ponudi mnogih restorana i to veoma često u tipičnom rustičnom ambijentu. Prilikom realizacije kulturnog turizma potrebno je pridržavati se sljedeća četiri načela:

1. Potrebno je koncipirati ponudu, tako da odgovara i domaćem stanovništvu i turistima. To će doprinijeti ne samo povećanju autentičnosti ponude za turiste nego doprinosi i popunjenosti kapaciteta tih ponuda.
2. Kulturni turizam treba da pruži autentični doživljaj, specifičan za dotično područje-na mjestu gdje se provodi odmor potrebno je dobiti mogućnost doživljavanja kulture "uživo".
3. Potrebno je kulturni potencijal ne samo brižljivo koristiti već i ponudu koncipirati tako da ide u korak sa životnom i socijalnom sredinom.
4. Ponude u kulturnom turizmu, moraju da budu izuzetno stručne, temeljne i maštovite. Neophodno je koncentrisati se na ono što je izuzetno i karakteristično i kombinovati ga sa ostalim elementima ponude iz oblasti pješaćenja, planinarenja, biciklizma, religija itd. (STR,56).

Kako bi se postigla ekonomski neophodna frekvencija korisnika, predloženi su kombinovani programi:

- tematski koncipirani: manastiri, crkve, katedrale i džamije, i izvan granica u planinskim predjelima: život i običaji seljaka, tvrđave;
- kombinacije: kultura i religija, zdravlje i kultura, kongresni turizam i kultura;
- dnevni izleti: pješaćke, planinarske i biciklističke ture, vožnje autobusom;
- tematski definisani programi duž puteva sa kojih se pruža pogled na panoramu i duž „divljih staza“ (STR,56).

Razvoj turizma zahtijeva adekvatne institucionalne i pravne okvirne uslove. Tokom prošlih godina, formirana je institucionalna i pravna osnova. Konkreniji cilj će biti ostvaren preko sledeće četiri mjere, koje pokrivaju sve komponente:

- jačanje turističke organizacije na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou;
- jačanje inspekcijskog sistema radi djelotvornijeg rada;
- uspostavljanje i funkcionisanje sistema za upravljanjem informacijama i kvalitetom;
- unapređenje pravne osnove za razvoj turizma (STR, 54).

Nacionalna turistička organizacija jeste glavni kontakt za međunarodne turističke agencije i tur-operatore. Što je širi opseg turističkih proizvoda i diverzifikovanje ciljne grupe i slabija vezanost za određeno godišnje doba, to će biti potrebniji efikasniji rad NTO. Lokalne turističke organizacije čine glavni izvor informacija o pojedinim događajima, mogućnostima. LTO moraju biti sposobne da ispune tražene standarde i kriterijume kvaliteta, koje je odredila Vlada. Unapređenje inspekcijskih sistema obezbjeđuje poštovanje neophodnih standarda i uspješnu borbu protiv nelegalnih poslova (STR, 55). Naročito na sjeveru, turistički potencijal nije dovoljno iskorišćen, jer lokalni akteri ne vide važnost turizma, kao izvor prihoda i zapošljavanja i ukoliko to oni vide, nemaju kapacitet da se uključe u sektor turizma na pravi način. Turistička privreda može da se zasniva na širokoj osnovi lokalnih aktera, ambicioni strateški cilj i konkretni ciljevi mogu da se postignu. Lokalno stanovništvo sve više se uključuje u turističku privredu "interni marketing". Ovaj cilj će biti postignut, preko sledeće tri mjere:

- razvoj svijesti o važnosti turizma kao glavnog stuba razvoja Crne Gore;
- unapređenje preduzetništva u sektoru turizma;
- povezivanjem sektora turizma sa ostalim sektorima lokalne privrede (STR, 57).

Da bi se probudilo interesovanje lokalnog stanovništva za turizam, jest da otvori opcije za njihovo zaposlenje i prihod. Jačanjem kapaciteta lokalne turističke organizacije, oni treba da postanu promoter turističkog biznisa. Većina radnih mjesta i prihoda u sektoru turizma ostvariće se preko mikro, malih i srednjih aktivnosti (STR,58).

1.1.4. ZAKON O KULTURI

Zakonski okvir razvoja kulturnog turizma predstavljen je kroz Zakon o kulturi ("Službeni list Crne Gore, broj 49/2008" od 15.8.2008. god.), Zakon o izmjenama i dopunama zakona o kulturi ("Službeni list Crne Gore, broj 38/2012" od 19.7.2012. god.), kojim se štite opšti interesi u oblasti kulture, obavljanje kulturnih djelatnosti, prava, obaveze i odgovornosti Crne Gore, jedinica lokalne samouprave u kulturi, kao i uslovi za djelovanje svih subjekata u kulturi. Zakon definiše i finansiranje rada ustanova kulture, nagrade i priznanja za doprinos kulturi, finansiranje ustanova kulture, finansira i sufinansira projekte iz oblasti kulture, definiše subjekte u kulturi i pravilo formiranja Nacionalnog savjeta za kulturu.

1.1.5. ZAKON O ZAŠTITI KULTURNIH DOBARA

Zakonom o zaštiti kulturnih dobara ("Službeni list Crne Gore", br. 49/10, 044/17) utvrđuje se zaštita kulturnih dobara kao javni interes i uređuju se vrste i kategorije kulturnih dobara, načini uspostavljanja zaštite, režim i mjere zaštite, kao prava i obaveze vlasnika i držalaca kulturnih dobara i druga pitanja od značaja za zaštitu i očuvanje kulturnih dobara.

Kulturno dobro je svako nepokretno, pokretno i nematerijalno dobro za koje je utvrđeno da je od trajnog historijskog, umjetničkog, naučnog, arheološkog, arhitektonskog, antropološkog, tehničkog ili drugog društvenog značaja a koje se nalazi na teritoriji Crne Gore, u podmorju teritorijanog mora ili u inostranstvu.

Kulturna dobra, kao valorizovani dio kulturne baštine štite se bez obzira na vrijeme, mjesto i način stvaranja, porijeklo, vlasništvo i vjersku pripadnost. Zaštitu, kao i kulturno dobro, imaju i zaštićena okolina nepokretnog kulturnog dobra, predmet koji sa nepokretnim kulturnim dobrom čini historijsku, umjetničku, vizuelnu ili funkcionalnu cjelinu, objekti u kojem se trajno čuvaju ili izlažu pokretna kulturna dobra, dokumentacija o kulturnom dobru, dobro pod prethodnom zaštitom, obavezni primjerak publikacije i javna arhivska građa.

Kriterijumi za utvrđivanje kulturne vrijednosti dobara su: autentičnost, integritet, stepen očuvanosti, jedinstvenost i rijetkost u okviru svoje vrste, historijski, umjetnički, naučni, arheološki, arhitektonski, antropološki, tehnički ili drugi društveni značaj.

Na osnovu kriterijuma usklađenim sa međunarodnim pravnim okvirima kulturna dobra klasifikovana su kao dobra od međunarodnog (dobra upisana na Listu svjetske baštine), nacionalnog i lokalnog značaja.

Preventivne mjere zaštite kulturnih dobara kojima se otklanjaju i ublažavaju opasnosti od oštećenja i uništenja kulturnog dobra su: istraživanje, dokumentovanje, obilježavanje, čuvanje, održavanje, edukacija, prezentacija i popularizacija kulturnih dobara kao i saradnja sa vlasnicima i držaocima kulturnih dobara, nevladinim organizacijama i drugim subjektima.

Prezentacijom se obezbjeđuje dostupnost kulturnih dobara javnosti radi zadovoljenja kulturnih, naučnih i edukativnih potreba i širenja saznanja o njihovoj vrijednosti i značaju.

Konzervatorske mjere na kulturnim dobrima su konzervacija, restauracija, rekonstrukcija, anastiloza, konsolidacija, sanacija, adaptacija i drugi radovi i aktivnosti kojima se održava ili mijenja postojeće stanje kulturnih dobara. Konzervacijom se obezbjeđuje očuvanje kulturnog dobra u zatečenom stanju. Konzervacija se sprovodi na kulturnom dobru ili njegovom dijelu o čijoj originalnosti nema validnih podataka na osnovu kojih bi se mogla sprovesti restauracija ili druga konzervatorska mjera.

Zaštita i očuvanje kulturnih dobara finansira se iz: sredstava vlasnika i držalaca kulturnih dobara, opštih prihoda budžeta Crne Gore, renta za očuvanje kulturnih dobara, budžeta opština, donacija i drugih izvora.

Novine u Zakonu o zaštiti kulturnih dobara koje su od značaja za njihovo uključivanje u procese kojima se obezbjeđuje njihova održivost i očuvanje:

1. Nepokretno kulturno dobro u državnoj svojini može se dati na korišćenje putem koncesije, što stvara uslove za proširenje izvora finansiranja obnove, očuvanja i korišćenja kulturnih dobara;

2. Izrada Menadžment planova – strateških dokumenata za dugoročno upravljanje, zaštitu, očuvanje, korišćenje i prezentaciju kulturno-historijskih cjeline, lokaliteta i područja koji se obavezno donosi

za kulturno dobro koje je upisano na Listu svetske baštine i kulturno dobro, koje se nominuje za upis u ovu listu;

3. Uređuje se integralna zaštita kulturnih dobara kroz izradu Studija zaštite kulturnih dobara za potrebe izrade planske dokumentacij, kako bi se planskim dokumentima obezbijedila zaštita kulturnih dobara i njihove zaštićene okoline, kao integralnog dijela savremenog društvenog, ekonomskog i urbanog razvoja, na način kojim se poštuje njihov integritet i status i dosljedno sprovede propisani režim i mjere zaštite;

4. Uvođenje kulturnog pejzaža - prostor čiji je karakteristični izgled rezultat interakcije prirodnih i antropogenih faktora kroz duži vremenski period, kao segmenta kulturne baštine kojim se daje naglasak na očuvanju prirodnog okruženja nepokretnog kulturnog dobra kao neraskidivog dijela njegovog integriteta.

Kako jedan od ključnih preduslova za razvoj kulturnog turizma predstavlja očuvani, autentični ambijent, bilo bi poželjno da se odredbe Zakona o zaštiti kulturnih dobara /baštine/ prošire i na nevalorizovane segmente kulturne baštine (naročito nepokretne). Pri tom bi bilo poželjno težiti rješenjima kojima se izbjegava zahtjevni, spori i skupi postupak valorizacije, a da se kroz Studije zaštite kulturnih dobara /baštine/ definišu precizne smjernice za direktnu primjenu kroz plansku dokumentaciju.

1.1.6. ZAKON O ZAŠTITI PRIRODNOG I KULTURNO-ISTORIJSKOG PODRUČJA KOTORA

("Sl. list Crne Gore", br. 056/13 od 06.12.2013, 013/18 od 28.02.2018.)

Zakon o zaštiti prirodnog i kulturno-istorijskog područja Kotora iz 2013. godine unaprijeđen je Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti prirodnog i kulturno-istorijskog područja Kotora koji je stupio na snagu 2018.godine, kojim se unaprjeđuje zaštita, upravljanje i posebne mjere očuvanja prirodnog i kulturno - istorijskog područja Kotora i propisuju se posebne mjere zaštite i procjene uticaja na baštinu:

- "U kulturno-istorijskoj cjelini Stari grad Kotor, Stari grad Perast i Stari grad Risan sa ulicom Gabela, mogu se graditi, odnosno obnavljati samo objekti koji su u funkciji uspostavljanja i rekonstrukcije oštećenih, odnosno ponovne izgradnje uništenih objekata, na osnovu materijalnih ostataka i/ili autentične dokumentacije o njegovom vizuelnom izgledu."
- "Planska dokumenta moraju da budu usklađena sa Procjenom uticaja na baštinu (u daljem tekstu: Procjena), za cjelokupno Područje Kotora, kao i za njegove pojedine djelove."
- Procjenu donosi Vlada na period od pet godina, na prijedlog organa državne uprave nadležnog za poslove kulture.
- U okviru Područja Kotora ne može se mijenjati postojeća linija morske obale i vršiti nasipanje morske obale, osim u slučaju njene rehabilitacije i revitalizacije, u skladu sa zakonom.
- U okviru Područja Kotora, organ nadležan za izdavanje urbanističko-tehničkih uslova, odnosno glavni gradski arhitekta u slučaju kada se izrađuje urbanistički projekat, dužan je da prije izdavanja urbanističko-tehničkih uslova, odnosno prije izrade projektnog zadatka za urbanistički projekat organu uprave nadležnom za zaštitu kulturnih dobara (u daljem tekstu: Uprava) podnese zahtjev o potrebi sprovođenja postupka izrade Pojedinačne procjene uticaja na baštinu (u daljem tekstu: Pojedinačna procjena).

- Uz zahtjev iz stava 1 ovog člana dostavlja se nacrt urbanističko-tehničkih uslova, odnosno nacrt projektnog zadatka.
- Uprava je dužna da u roku od sedam dana od dana podnošenja zahtjeva obavijesti podnosioca zahtjeva o potrebi sprovođenja Pojedinačne procjene.
- Pojedinačnu procjenu izrađuje Uprava na zahtjev investitora.
- Za izradu Pojedinačne procjene Uprava obrazuje stručni tim u roku od tri dana od dana prijema zahtjeva iz stava 4 ovog člana.
- Uprava donosi rješenje o donošenju Pojedinačne procjene.
- Pojedinačna procjena se primjenjuje u cjelosti.
- Investitor iz stava 4 ovog člana dužan je da Upravi dostavi idejno rješenje, odnosno glavni projekat radi davanja saglasnosti.
- Stručni tim može investitoru naložiti mjere za korekciju uočenih nedostataka u svim fazama izrade projekta, kao i mjere za njihovo uklanjanje ili ublažavanje.
- Investitor je dužan da primijeni mjere iz stava 9 ovog člana, nakon čega Uprava donosi rješenje o davanju saglasnosti.
- Troškove izrade Pojedinačne procjene i troškove za rad stručnog tima, snosi investitor odnosno država prilikom izrade urbanističkog projekta.
- Troškove iz stava 1 ovog člana određuje Uprava u zavisnosti od lokacije, namjene, veličine i troškova izgradnje objekta.
- Bliže kriterijume za određivanje troškova iz stava 1 ovog člana propisuje organ državne uprave nadležan za poslove kulture.

Takođe, Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti prirodnog i kulturno-istorijskog područja Kotora bliže je definisan sastav, imenovanje i razrješenje Savjeta:

- Savjet ima predsjednika i deset članova.
- Savjet imenuje i razrješava Vlada na prijedlog organa državne uprave nadležnog za poslove kulture.
- U Savjet se imenuje po jedan predstavnik organa državne uprave nadležnog za poslove kulture, organa državne uprave nadležnog za poslove uređenja prostora i zaštite životne sredine, organa uprave nadležnog za zaštitu kulturnih dobara, Crnogorske nacionalne komisije za UNESCO i nevladinih organizacija koje se bave zaštitom i očuvanjem Kotora i pet predstavnika Opštine Kotor.
- Mandat Savjeta traje četiri godine.
- Predsjednik Opštine Kotor je po položaju predsjednik Savjeta.
- Predsjednik ili član Savjeta može biti razriješen prije isteka mandata, ako:
 - podnese ostavku;
 - postupa suprotno zakonu;
 - ne prisustvuje sjednicama duže od tri mjeseca;
 - je pravosnažno osuđen na безусловnu kaznu zatvora.

- U slučaju razrješenja predsjednika Savjeta prije isteka mandata poslove predsjednika preuzima potpredsjednik Opštine Kotor, do imenovanja novog.
- U slučaju razrješenja člana Savjeta prije isteka mandata, organ odnosno subjekat iz stava 3 ovog člana, koji ga je predložio dužan je da dostavi prijedlog novog kandidata u roku od deset dana od dana razrješenja.
- Savjet može biti razriješen prije isteka mandata, ako:
- Vladi ne dostavi godišnji izvještaj o sprovođenju Menadžment plana i stanju Područja Kotora u roku utvrđenom u članu 15 stav 1 ovog zakona;
- organu državne uprave nadležnom za poslove kulture ne dostavi izvještaj o radu u roku utvrđenom u članu 10 stav 1 tačka 8 ovog zakona.

Savjet ima za cilj da:

- promoviše značaj univerzalnih prirodnih i kulturnih vrijednosti Područja Kotora, kao svjetske baštine;
- koordinira izradu, reviziju i sprovođenje Menadžment plana;
- inicira i prati realizaciju projekata i aktivnosti koji su predviđeni Menadžment planom;
- daje saglasnost nakon pribavljanja mišljenja nadležnog organa lokalne uprave za inicijative, programe i urbanističke i druge projekte koji se odnose na Područje Kotora i njegovu zaštićenu okolinu koje donose organi lokalne samouprave, državni organi, javna preduzeća i drugi, radi njihovog usklađivanja sa Menadžment planom i drugim dokumentima od značaja za Područje Kotora;
- podstiče i usmjerava realizaciju aktivnosti i projekata koji doprinose unapređenju zaštite, očuvanja i razvoja Područja Kotora;
- vrši monitoring stanja Područja Kotora i zahtijeva od subjekta iz člana 7 ovog zakona preduzimanje odgovarajućih mjera iz njihove nadležnosti;
- priprema godišnji izvještaj o sprovođenju Menadžment plana i stanju Područja Kotora;
- priprema i dostavlja organu državne uprave nadležnom za poslove kulture izvještaj o radu, polugodišnje;
- pribavlja mišljenje predsjednika Opštine Herceg Novi, Opštine Tivat ili gradonačelnika Prijestonice Cetinje o stanju, zaštiti, očuvanju i upravljanju Područja Kotora i/ili njegove zaštićene okoline, koje zahvata njihove teritorije.

ANALIZA POSTOJEĆE PROSTORNO PLANSKE DOKUMENTACIJE

1.1.7. IZVOD IZ PROSTORNOG PLANA CRNE GORE DO 2020.

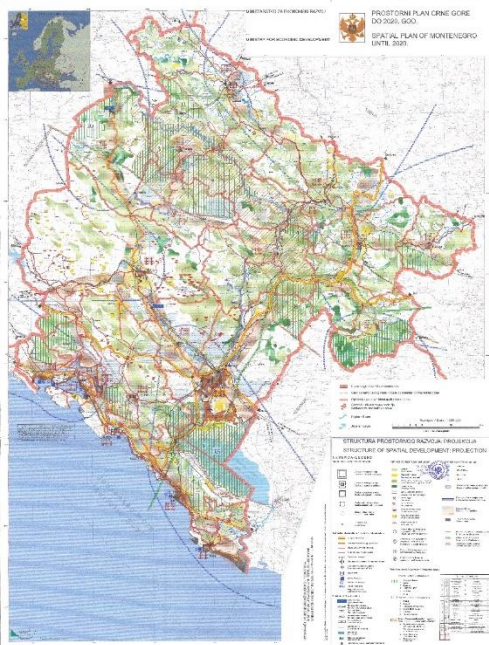
- **Prostornim planom Crne Gore do 2020 g.** predviđeno je unapredjenje uslova za uspostavljanje i razvoj kulturnih aktivnosti i kulturnih usluga. Kao segmenti od posebnog značaja za razvoj kulture navedeni su:
 - zaštita kulturnog pejzaža, kao oblast integralne zaštite prirodnog okruženja i građevinskog naseljeđa,
 - zaštita kulturne baštine,
 - zaštita kulturne raznolikosti Crne Gore.

Unapređenje kulturnih aktivnosti i kulturnih usluga predviđa i njihovo uključivanje u turističku ponudu. S obzirom na različitost prirodnih uslova i stepena razvoja, na teritoriji Crne Gore su izdiferencirana tri prostorna regiona: Primorski region, Središnji region i Sjeverni region, u kojima su razvijeni različiti oblici turističkih djelatnosti. Potreba za daljim, uravnoteženim razvojem turizma je uslov za sva tri regiona. Posebni segmenti turizma poput kulturnog i vjerskog imaju značajan potencijal za razvoj u sva tri regiona. Kulturni turizam treba razvijati posebno u središnjem regionu, na Cetinju i na području oko Skadarskog jezera.

Vjerski turizam treba razvijati na ukupnom području Crne Gore, prvenstveno u objektima Manastira Ostrog, Cetinjskog manastira, manastirima i crkvama na području Skadarskog jezera.

Prostorni plan Crne Gore do 2020. godine rađen je u periodu prije stupanja na snagu aktuelne zakonske regulative iz oblasti turizma i kulture, kao i prije donošenja strateških dokumenata o održivom razvoju i turizmu, što za posljedicu ima i ponuđena planska rješenja koja ne korespondiraju sa savremenim trendovima razvoja.

Karta br 1. Izvod iz PP CG – Struktura prostornog razvoja

1.1.8. IZVOD IZ PROSTORNO PLANSKE DOKUMENTACIJE PODRUČJA POSEBNE NAMJENE

- **Prostorni plan posebne namjene za Obalno područje do 2030. godine Crne Gore** koji obuhvata prostor u administrativnim granicama šest primorskih Opština izuzimajući prostor Nacionalnih parkova Skadarsko jezero i Lovćen, definiše način organizacije i režime korišćenja područja Primorskog regiona sa ciljem da se obezbijedi racionalno korišćenje prostora i pokrene značajniji ekonomski razvoj.

Planskim dokumentom obezbjeđuju se koordinisane aktivnosti sa lokalnog nivoa i sa nivoa države, što je preduslov ostvarivanja strateških prioriteta razvoja Crne Gore. Zajednički interesi lokalnih zajednica usklađeni su sa državnim interesima, a naročito u oblastima upravljanja i zaštite životne sredine, razvoja privrednih aktivnosti posebno razvoja turizma i definisanja infrastrukturnih projekata i upravljanja infrastrukturnim sistemima.

Društvene djelatnosti čine vaspitno-obrazovna, naučna djelatnost, djelatnost kulture, zdravstvena djelatnost, socijalna zaštita, fizička kultura čiji razvitak ima opšti značaj i koje su odraz opšte razvijenosti društva.

Posebno je sagledan razvoj turizma, uz podršku ruralnog razvoja i očuvanje mediteranske poljoprivrede kao temelja budućeg razvoja. Podrazumijeva valorizaciju prirodnog i kulturnog potencijala i poštovanje režima korišćenja i zaštite prostora. Razvoj kvalitetnog turizma je usmjeren na urbana središta i područja van naselja u užem obalnom pojasu, a planirano je intenzivno aktiviranje zaleđa kao podrška atraktivnom prostoru uz more. U projekciji turističkog razvoja se računa na povećanje kvaliteta ekskluzivne turističke ponude, povećanje konkurentnosti kroz poboljšanje stukture i kvaliteta smještaja, čime će se omogućiti nove investicije i zapošljavanje i povećati ekonomski efekti od turizma. Kao važan segment se predviđa i razvoj nautičkog turizma.

Tri predložena ključna razvojna i marketinška iskustvena klastera:

Klaster Boka Kotorska - nautički turizam i cruising, zdravstveni turizam, kulturni turizam, sportsko-rekreativni turizam te etno i gastro turizam. U manjoj se mjeri oslanja na poslovni turizam i izvedene aktivnosti.

Klaster Budva – Bar – orijentacija na sunce i more, s obzirom na izdašnost plaža koje su kvalitetne i u mediteranskim okvirima i kao takav su klaster na tržištu već prepoznati. Uz to, ovaj se klaster specijalizira i u MICE turističkom proizvodu (Budva) te nautici, ali i specijalnim aktivnostima te avanturizmu i sportskom turizmu.

Klaster Ulcinj - jedan od najvećih crnogorskih potencijala za razvoj kvalitetnog turizma sunca i mora, prije svega zbog još neiskorišćene simboličke ulcinjske rivijere. Okolni prirodni i agrikulturni potencijali tržišno usmjeravaju ovaj klaster prema razvoju ruralnog i avanturističkog turizma, sportskog turizma kao i turizma posebnih interesa.

Struktura ekonomije obalnog područja

Polazeći od sagledavanja sadašnjeg stanja Obalnog područja i sektorskih strategija Crne Gore s jedne strane i prihvatanja evropskih standarda i vrijednosti s druge strane, postavlja se kao glavni interes Obalnog područja privlačenje investicija i restrukturiranje turističkog sektora u cilju rasta njegove konkurentnosti i garantovanja dugoročno održivog razvoja države i društva.

U svjetlu konkurentnosti, neophodno je razvijati nove poslovne modele i promovisati inovativnost i preduzetništvo. Sadašnja struktura turizma, ekonomije i kulture prostora suviše odudara od standarda mediteranskog okruženja, te Obalnom području predstoji značajan rad na dostizanju tih standarda i time stvaranja osnove za veću integraciju u mediteransko okruženje.

Turizam je najatraktivnija privredna grana za razvoj. Zatim dolazi poljoprivreda kao logistika turizmu, pomorska privreda i ribarstvo, građevinarstvo, zelene industrije i drugo. Takođe, kao prioritet se prepoznaje razvoj infrastrukture, posebno saobraćajne, kao ekonomskog krvotoka ovoga područja, koji će ubrzati privredne aktivnosti i promet i poboljšati dostupnost svih lokacija.

Turistički proizvodi

- Sunce i more je još uvijek jedini turistički proizvod sa značajnim učešćem od nešto više od 90%;
- U strukturi slijede brojni drugi proizvodi poput poslovnog turizma, nautike (opština Bar), zdravstvenog turizma (Herceg Novi), kruzing putovanja (Kotor), tura i **kulturnog turizma (Kotor, Budva, Bar)**, specijalnih interesa, ali nijedan od njih nema značajan udio u ukupnoj strukturi, a razvijaju se uglavnom kroz izolovane individualne inicijative;
- Pored sunca i mora nema planova ni upravljanja razvojem drugih turističkih proizvoda, niti se tome dosad pridavala posebna pažnja;
- Zbog objektivnih (nepristupačnost i loša saobraćajna povezanost), ali i subjektivnih (nedostatak inicijative i upravljanja) razloga, zaleđe i unutrašnjost opština Obalnog područja je dosad bilo vrlo slabo integrisano u turistički lanac vrijednosti crnogorske obale.

4. KULTURNI TURIZAM (DOGAĐANJA)
Željena pozicija
Ulaganje u razvoj palete inovativnih proizvoda kulturnog turizma i njihove intenzivnije i specijalizovane prodaje i promocije. Na karti kulturnog turizma Obalno područje Crne Gore sa UNESCO simbolom u vidu kotorskog zaliva daje imidž destinacije bogate kulturno-istorijske baštine sa Kotorom kao glavnim obalnim simbolom.
Tretman projekata i investicija
Projekti namijenjenih kulturnom turizmu imaju pretežno <i>brownfield</i> karakter i odnose se na prenamjenu i/ili adaptaciju različitih trenutno neiskorištenih kulturno istorijskih objekata u javnom vlasništvu u cilju stvaranja infrastrukture za razvoj različitih događanja i manifestacija i/ili interpretacionih centara za posjetioce. Poseban naglasak na središta opština, to jest naselja Kotor, Herceg Novi i Ulcinj.
Prioritetne aktivnosti
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ulaganje u rehabilitaciju i turističko opremanje visoko atraktivnih kulturnih atrakcija (npr. Stari gradovi i zidine, arheološki nalazi, istorijski objekti). ▪ Uspostavljanje savremenih interpretacionih centara za posjetioce uz ključne kulturno istorijske atrakcije. ▪ Upotreba savremenih tehnologija (npr. Augmented Reality – proširena stvarnost) kod turističkog opremanja ključnih atrakcija i u interpretacijskim centrima. ▪ Razvoj novih događanja s međunarodnim tržišnim potencijalom koji time utiču na gradnju imidža destinacija. ▪ Podsticanje razvoja kulturnih tematskih puteva (npr. Istorijske rute, vjerski putevi), a što podrazumijeva i jasne razvojne kriterijume i sisteme upravljanja.
Ostale aktivnosti
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Radno vrijeme prilagođeno turistima, osnovna interpretacija na svjetskim jezicima itd. ▪ Ulaganje u kulturna, zabavna i sportska događanja i posebno naglašeno na savremenu kulturnu produkciju u centrima opština (strateški i akcioni planovi, kontinuirano obrazovanje profesionalnog kadra, podrška promociji).

Operativna implementacija razvojne politike turizma Obalnog područja Crne Gore, osim dominantne pozicije “proizvod sunce i more”, predviđa razvoj barem tri do četiri dodatna turistička proizvoda, koji daju fokus na “pred i post sezonu”, i podstiču aktiviranje do sada neiskorištenih potencijala obalnog područja.

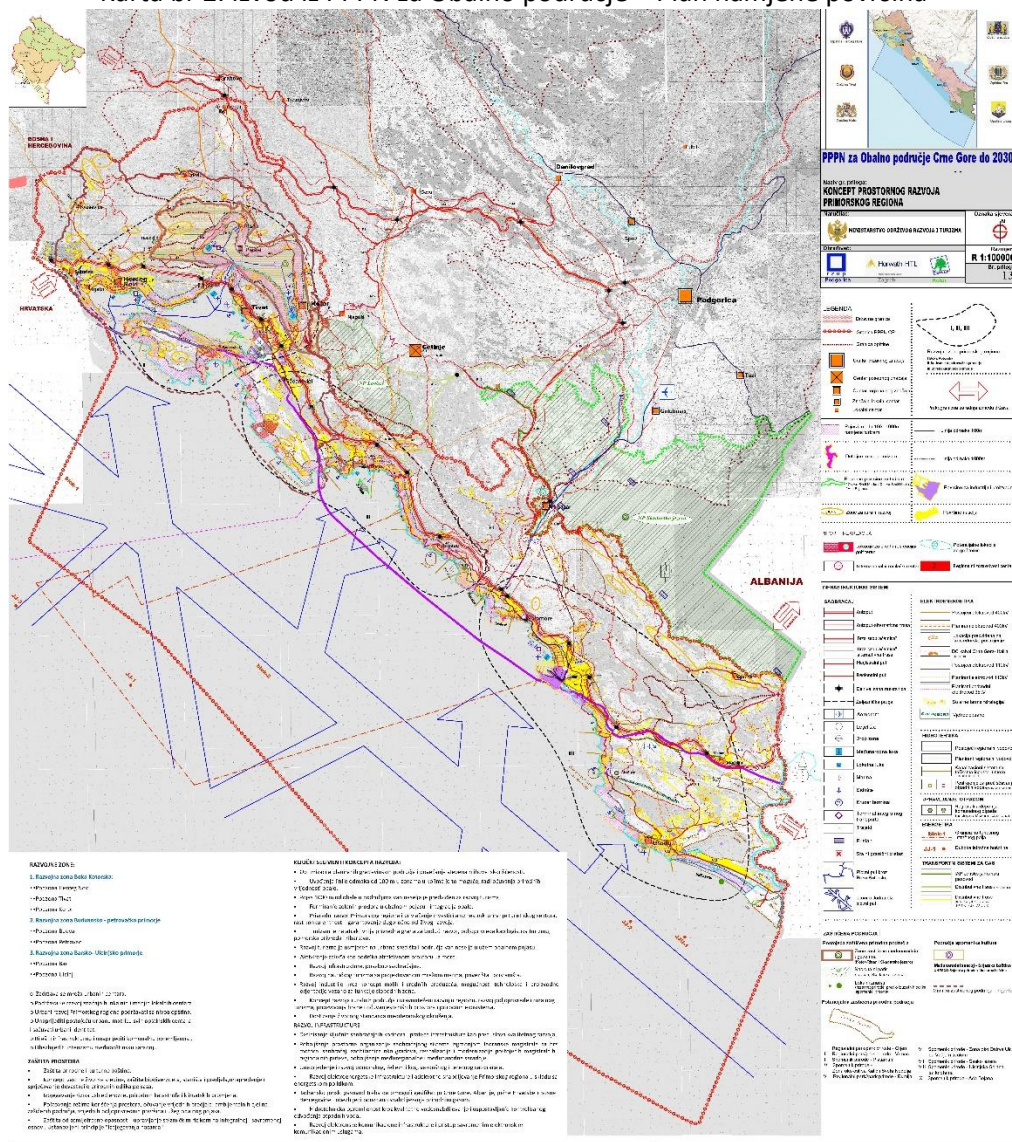
Uz klasični proizvod sunca i mora, za Crnu Goru su posebno važni sljedeći proizvodi:

- nautički turizam,
- poslovni turizam,
- **kulturni turizam,**
- zdravstveni turizam,

- avanturistički i sportski turizam,
- etno i gastroturizam.

Bez obzira što različite destinacije mogu u većoj ili manjoj mjeri igrati na više proizvoda, za obalni dio Crne Gore je sada važna diferencijacija i specijalizacija, a ona je kako je vidljivo na slučaju Tivta već započela.

Karta br 2. Izvod iz PPPN za Obalno područje – Plan namjene površina

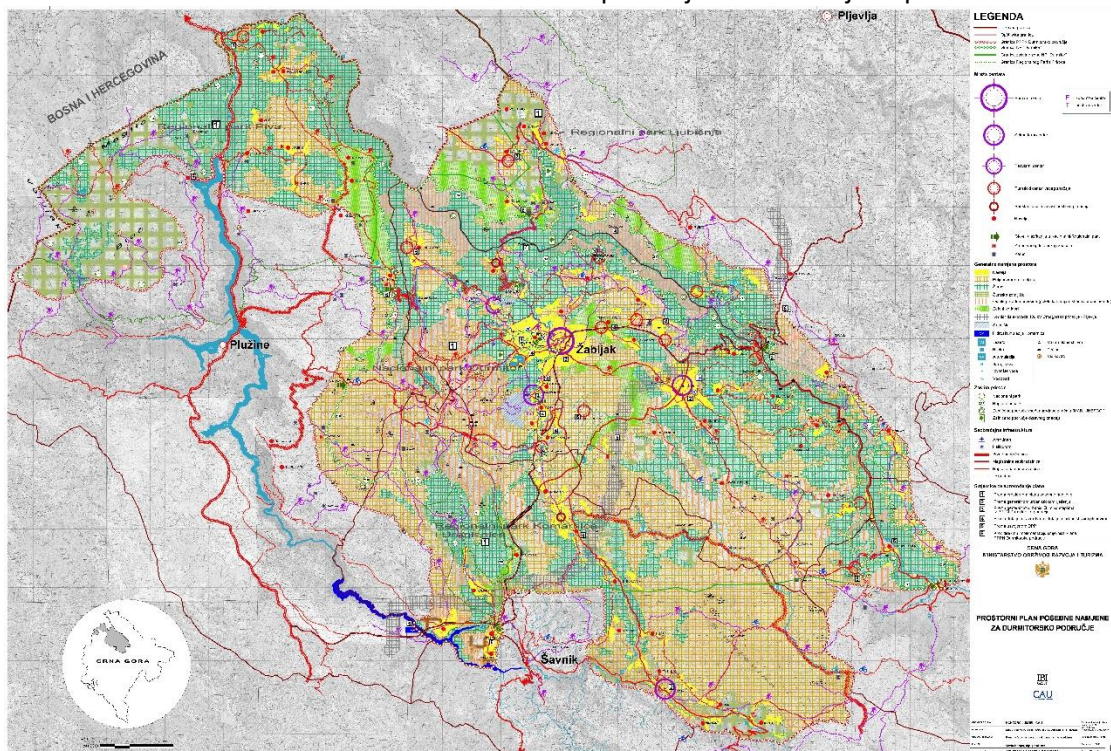
• Raznolika istorija Durmitorskog područja je rezultirala stvaranjem velikih i upečatljivih raznovrsnosti na istorijskom, arheološkom i religioznom planu. Dijelom zbog relative fizičke izolovanosti uzrokovane fiziografijom terena, lokalna kultura se još uvijek odlikuje u velikoj mjeri očuvanim bogatim raznolikostima kulturnih resursa. Tradicionalni način života, način života u planinskom selu i jaka poljoprivredna ekonomija su još uvijek veoma zastupljeni u ovom regionu.

Prostornim planom posebne namjene za Durmitorsko područje je predviđen niz aktivnosti na unapređenju kvaliteta rada kulturnih institucija, dok će se zaštita kulturnih dobara sprovoditi kroz planirani, kontinuirani proces u okviru koga treba maksimalno poštovati načelo da svako kulturno dobro zahtijeva specifične postupke i tretmane koje definiše služba zaštite. Koncept zaštite kulturnih dobara podrazumijeva:

- Očuvanje, zaštitu i unaprijeđenje kulturnih dobara, kao bitnog segmenta razvoja;
- Stvaranje uslova održivog korišćenja kulturnih dobara sa očuvanjem autentične namjene ili izbora odgovarajuće kompatibilne namjene;
- Očuvanje ambijentalnih cjelina i ruralnih naselja i njihovih djelova svim karakterističnim segmentima tradicionalnog graditeljstva;
- Revalorizaciju kulturnih dobara, u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti kulturnih dobara.

Putnici koji putuju zbog kulturnog nasljeđa obično su, u cjelosti ili pojedinačno, motivisani interesovanjima za ponudu koja se tiče lokalne ili regionalne istorije, umjetnosti i nauke ili lokalnog načina života. Iskustvo učenja je veoma važna karika za ovo tržište. Putovanja radi posjeta važnim istorijskim lokalitetima su dio ovog tržišta, a sve je više interesovanja za iskustva koja omogućavaju interakciju i učenje od lokalnog stanovništva. Kroz interpretaciju, pripovijedanje i interaktivno učenje, turistima je moguće predstaviti bogatu kulturu i tradiciju Durmitorskog kraja. Ogromno bogatstvo usmene i pisane tradicije Durmitora može predstavljati veoma jedinstven i privlačan turistički doživljaj ukoliko se na adekvatan način prezentuje i interpretira. Postoje razne mogućnosti za kreativne i interaktivne načine interpretacije, koji bi mogli unaprijediti doživljaj posjetilaca.

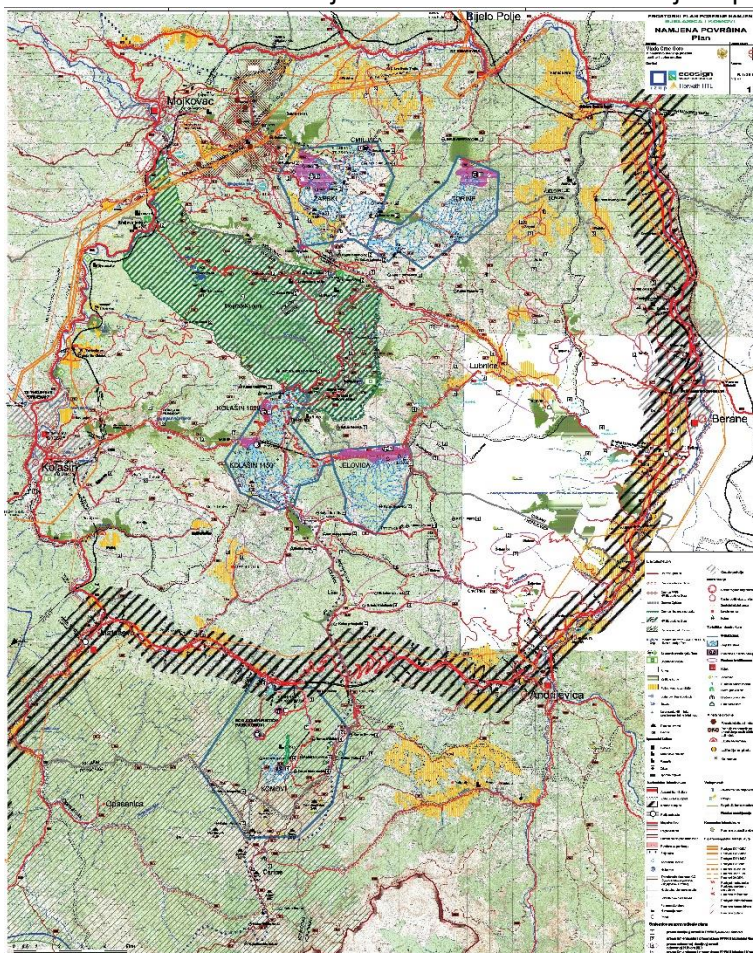
Karta br 3. Izvod iz PPPN za Durmitorsko područje – Plan namjene površina

- U Prostornom planu područja posebne namjene Bjelasica i Komovi je navedeno da se kulturna baština mora očuvati i unaprijediti stvaranjem dobrih uslova za razvoj kulturnih aktivnosti, kako u

Opštinskim centrima tako i u njihovim gravitirajućim područjima. Razvoj kulture je planiran kao važan segment turističke ponude.

Karta br 4. Izvod iz PPPN Bjelasica I Komovi – Plan namjene površina

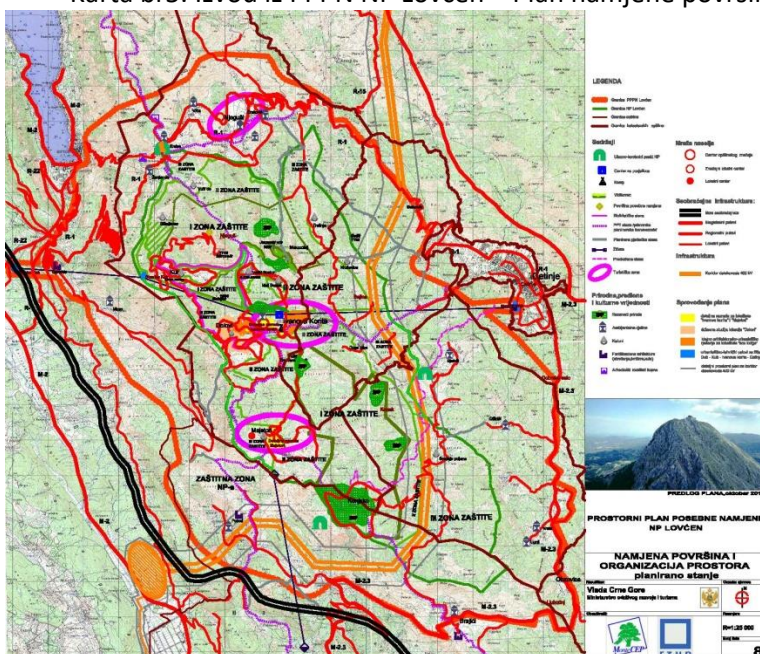

Prilikom definisanja strategije integralnog razvoja prostora Bjelasice i Komova posebnu pažnju treba posvetiti kulturnoj i graditeljskoj baštini ili tvorevinama ljudskih ruku koje su materijalni dokaz bogatog istorijskog i kulturnog razvoja ovog regiona. Komovi su vjekovni prirodni miljokazi itinerrara i trasa puteva koji su od centralnog dijela Crne Gore i primorja vodili ka Tari, Limu i dalje ka Centralnom Balkanu. S druge strane Bjelasica je poznata po bogatoj flori i fauni i ishodište stočarstva ali je, u jednoj istorijskoj epohi, bila središte rudarstva i jedne moćne države. Tu na granicama umjerenih klimatskih uslova i surove planinske klime formirala su se prva staništa, počev od srednjeg kamenog doba, preko Ilira, Rimljana i Slovena sve do današnjeg vremena. U pitomim podnožjima ovih masiva nicala su naselja i urbani centri koji su preživjeli nestabilna istorijska zbivanja, doduše porušena i vremenom skrivena ali uvijek na dohvat ruke, sačuvana u legendama i predanjima koja su davala podstrek novim generacijama. Ovim svojevrsnim korjenima treba se vratiti i oni mogu biti neiscrpna inspiracija. Tendencija i odnos turista koji se mijenja od pasivnog posmatrača koji obilazi određenu destinaciju u aktivnog posmatrača i učesnika određenih aktivnosti predstavlja potencijal i treba aktivirati programe istraživanja i mogućnosti obilaska turista istih i na taj način valorizovati bogatu prirodnu i kulturnu baštinu prostora NP Biogradske gore i Komova.

Integralni razvoj ovog regiona treba da predvidi formiranje centralne baze (registara) svih kulturno-istorijskih spomenika i arheoloških lokaliteta na ovom prostoru koji zahvataju ovaj planinski masivi, opština koje mu gravitiraju (Andrijevića, Bijelo Polje, Mojkovac, Kolašin) iz kojih bi tekla dinamika njihove zaštite, naučnih istraživanja i valorizacije i u tom smislu može se podržati Polimski muzej u Beranama za realizatora tih poslova.

- Integralni pristup valorizaciji, zaštiti i revitalizaciji prirodne i kulturne baštine svoje ostvarenje može imati upravo na područjima poput Nacionalnog parka Lovćen, koji pored osobnosti samonikle prirode posjeduje i slojeve kultivisanog pejzaža, ruralnih permanentnih i povremenih naseobina i drugih graditeljskih elemenata vezanih za život i djelovanje čovjeka, kao i čitav dijapazon slojeva nematerijalne kulturne baštine (običaji, predanja, kulinarstvo i dr.)

Karta br5. Izvod iz PPPN NP Lovćen – Plan namjene površina

U Prostornom planu posebne namjene za Nacionalni park Lovćen naznačeno je da se u procesu planiranja, radi postizanja što uspješnijih rješenja i rezultata, treba pridržavati sledećih principa i načela zaštite kulturnog nasljeđa:

- Tradicija koju smo naslijedili treba da se prenese narednim generacijama kao svjedočanstvo o nacionalnoj istoriji, kulturi i načinu života prethodnih generacija.
- Nepokretno kulturno nasljeđe štiti se zajedno sa prostorom u kome se nalazi;
- Nepokretna dobra koja čine cjelinu sa svojim prirodnim okruženjem treba da se čuvaju kao kulturni pejzaž;
- Nepokretno kulturno nasljeđe treba tretirati kao potencijal za razvoj područja u kome se nalazi;
- Nepokretno kulturno nasljeđe treba da se štiti od svih oblika kontrolisanog i nekontrolisanog razvoja i urbanizacije. Ciljevi zaštite i unaprjeđenja nepokretnih kulturnih dobara u procesu prostornog planiranja mogu se identifikovati kako slijedi:
- Očuvati i razviti svijest o vrijednostima, raznovrsnosti i bogatstvu kulturnog nasljeđa kao i njegovom značaju i potencijalu za razvoj.

- Obezbijediti da kulturno nasljeđe zajedno sa prirodnim predstavlja jedan od glavnih potencijala za razvoj.

U okviru NP "Lovcen" djelatnost turizma bice osnova privrednog sistema. Podrucje NP "Lovcen" raspolaže sa diferenciranim prirodnim i kulturno-antropološkim atrakcijama, a koje dodatno posjeduje i razlicite funkcionalne karakteristike, pocevši od saobracajnih veza i dostupa, bazicne infrastrukture, prostorne elevacije, režima zaštite i dr. Zbog toga, osim utvrdenog centralnog identiteta, ovo turisticko podrucje potrebno je strukturirati na osnovu dominantnih izraženih karaktera pojedinih mikro-prostora. Tek tako izvedeni, a kasnije i uspostavljeni karakter daje osnov oblikovanju razvojnih scenarija, to jest oblikovanju diferenciranog cjelovitog lanca vrijednosti šireg podrucja NP "Lovcen". Osnovni je prijedlog da se prostor strukturira na nekoliko diferenciranih iskustvenih podrucja a koje je preduslov cjelokupnog modela razvoja turizma na NP "Lovcen".

- Vizija razvoja Nacionalnog parka Skadarsko jezero, data u **Prostornom planu posebne namjene za NP Skadarsko jezero (Predlog plana)**, je razvoj područja kao medjunarodno prepoznate destinacije sa specifičnom turističkom ponudom, zasnovanom prvenstveno na:

- Zaštiti biodiverziteta i kulturno istorijskog nasleđa;
- Integrisanom upravljanju hazardima (poplave, zemljotresi, aero i vodno zagađenje);
- Promjeni ponašanja (edukaciji) lokalnog stanovništva i turista;
- Uključivanju lokalnog stanovništva i naučne zajednice u turističke aktivnosti koje su u funkciji zaštite i promocije biodiverziteta i kulturno-istorijskog nasleđa;
- Integraciji prisutne privredne djelatnosti ribolova, poljoprivrede i vinarstva u turističku ponudu.

Zaštita, očuvanje i unapredjenje kulturne baštine predstavlja zakonsku obavezu, ali i značajan razvojni resurs.

Osim zaštite, očuvanja i unapređenja pojedinih kulturnih dobara, koncept zaštite kulturne baštine predviđa stvaranje uslova njihovog održivog korišćenja, koje podrazumjeva očuvanje autentične ili uspostavljanje kompatibilne namjene, revalorizaciju u skladu sa odredbama vazeće zakonske regulative, a na prvom mjestu definisanje i očuvanje zaštićenog obuhvata kulturnih i potencijalnih dobara, kao i njihove neposredne okoline.

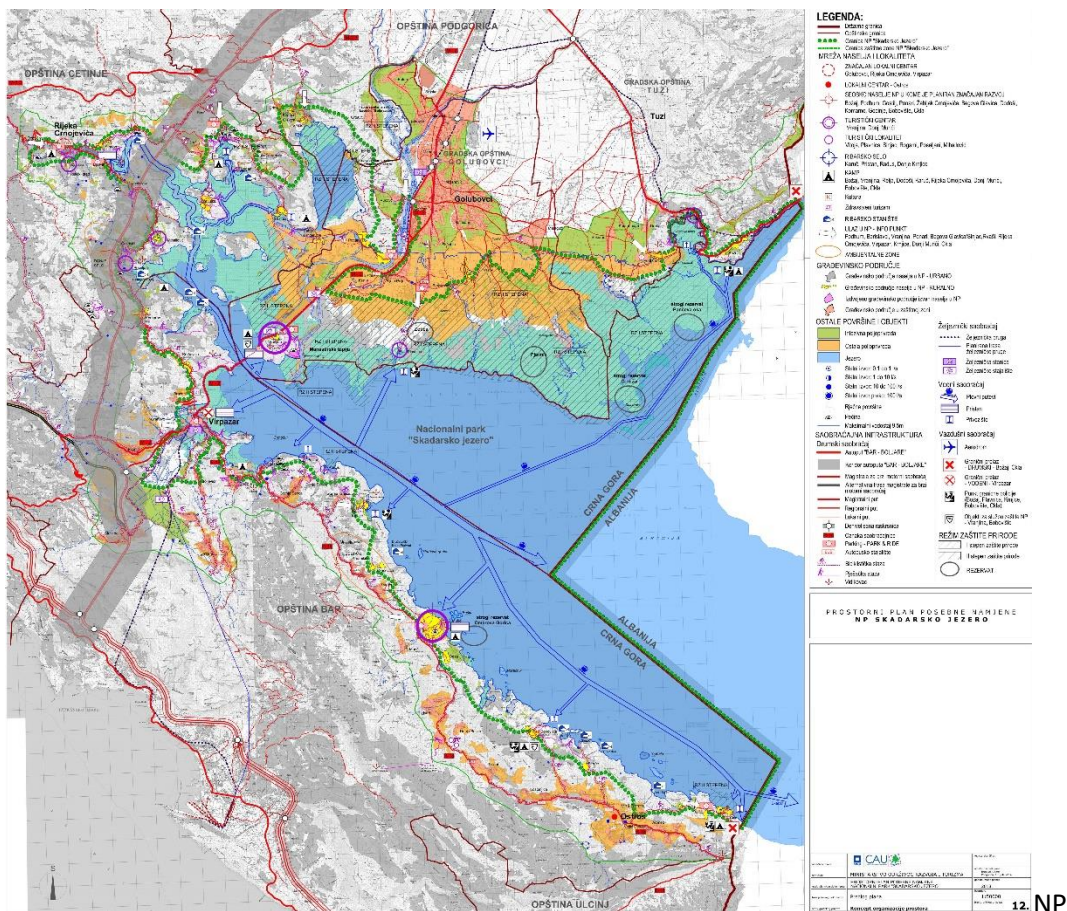
Zaštita i valorizacija kulturnog nasleđa će se sprovesti integralno, kroz kontinuirani proces sprovođenja planskih mjera zaštite, kao i koordinaciju rada između vlasnika i/ili korisnika kulturnih dobara sa nadležnim službama zaštite.

Skadarsko jezero pruža uslove za segmentiranje turističke ponude. Jedan od ključnih segmenata turističke ponude u Nacionalnom parku je kulturološki/kulturni turizam.

Ponuda kulturne baštine na području Skadarskog jezera i u njegovoj zaštitnoj okolini definisanoj planskim dokumentom je veoma bogata i obuhvata pojedinačne objekte, cjeline i lokalitete različitih kategorija, kao i kulturno-umjetničke centre.

Od značaja je i činjenica da je Studijom zaštite kulturnih dobara predložena zaštita prostora NP Skadarsko jezero kao jedinstvene prirodne i kulturno istorijske cjeline sa značajnim brojem nepokretnih kulturnih i potencijalnih dobara.

Na području Nacionalnog parka Skadarsko jezero održava se veliki broj manifestacija i festivala, od kojih neki imaju dugogodišnju tradiciju. Predlaže se uvođenje novih manifestacija koje bi kroz konkursna rješenja dobile svoju formu i sadržinu.

- **Prostornim planom posebne namjene Nacionalni park Prokletije** predviđena je valorizacija posebnih vrijednosti prirode i kulturno-istorijskog naslijeđa. Kulturna baština predstavlja turističku atrakciju, a sa druge strane turizam omogućava finansijsku podršku očuvanju, konzervaciji i revitalizaciji kulturnih dobara što je osnov održivog razvoja. U cilju što kvalitetnije turističke ponude prirodnu i kulturnu baštinu potrebno je prezentovati u što autentičnijem obliku. S tim u vezi neophodno je planski i sistematski, organizovano sprovoditi mjere revitalizacije napuštenih katuna. Postojeće stanje ukazuje na to da se realizacija obnove katuna odvijala u širokoj lepezi modela / primjera. U revitalizovanom katunu moguće je organizovati prezentaciju postavke etnografske zbirke. U okviru etnografske zbirke prezentovati rezultate istraživanja katuna (inventarizaciju svih aktivnih i napuštenih katuna na ovom prosoru, njihovu klasifikaciju, karakterizaciju i katastar, analizu njihovog porijekla, funkciju i istorijsko društvene pozadine, kao i procjenu njihove kulturno-istorijske vrijednosti). Evidentne su promjene u ponašanju postmodernih turista pa se u novim turističkim konceptima uključuju „life-seeing“, dakle iskustvo, atmosfera, učestvovanje u životu lokalnog stanovništva, za razliku od koncepta „sight-seeing“ koji se danas napušta, a koji uključuje puko razgledanje lokaliteta i njegovih znamenitosti. Omogućiti razvoj različitih turističkih aktivnosti na katunima.

1.1.9. PROSTORNO URBANISTIČKA PLANSKA DOKUMENTACIJA

- **Primorski region Crne Gore** obuhvata 6 opština: **Herceg Novi, Kotor, Tivat, Budva, Bar i Ulcinj**. Prostorno urbanaistički planovi su usvojeni za opštine **Tivat, Ulcinj, Herceg Novi i Bar** a u proceduri usvajanja su planovi za opštine Kotor i Budva.
- **Središnji region Crne Gore** obuhvata 4 opštine: **Glavni grad Podgorica, Prijestonica Cetinje, Danilovgrad i Nikšić**. Prostorno urbanaistički planovi su usvojeni za sve 4 opštine središnjeg regiona.
- **Sjeverni region Crne Gore** obuhvata 13 opština: **Plužine, Šavnik, Žabljak, Pljevlja, Bijelo Polje, Mojkovac, Kolašin, Andrijevica, Berane, Petnjica, Rožaje, Plav, Gusinje**. Prostorno urbanaistički planovi su usvojeni za svih 13 opština sjevernog regiona.

Karta br. 7. Opštine u Crnoj Gori

U prostorno planskim dokumentima je naglašeno da treba promijeniti odnos prema revitalizaciji objekata u smislu da ona ne podrazumijeva samo tretman zaštite objekata i cjelina, već promišljenu primjenu vjekovima stvaranog iskustva. Prilikom planiranja novih objekata potrebno je rukovoditi se principima uklapanja u ambijentalne vrijednosti prostora, kako ne bi konkurisali objektima kulturne baštine koje je neophodno sačuvati u prirodnom okviru, karakterističnom za njihov istorijski kontekst.

Kulturni turizam je prepoznat kao značajan segment turističke ponude svih opština.

U planskim dokumentima je naglašeno da razvoj kroz organizovanje tematskih ruta kojima će se turistima prezentovati lokalni kulturno - istorijski, spomenički, vjerski, folklorni i drugi resursi i djelatnosti može doprinijeti izgradnji boljeg imidža i obezbjeđenju dodatnih sredstava za očuvanje, održavanje i razvoj sveukupnog kulturnog nasljeđa.

1.2. ANALIZA STRATEŠKIH PLANOVA RAZVOJA OPŠTINA

STRATEŠKI PLAN OVI RAZVOJA			
Opština	Rok važenja	Prioriteti	Vremenski okvir-
Vazeci planovi			Realizacija
Strateški plan razvoja Opštine ŽABLIJAK	2017-2021	<p>Valorizacija i zaštita kulturne baštine i poboljšanje uslova za razvoj kulture:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Formiranje i osiguravanje rada koordinacionog tijela za upravljanje Rezervatom prirode Tara u skladu sa smjernicama MAB strategije 2016-2025; 2. II faza uređenja spomen parka; 3. Nastavak valorizacije stećaka i održavanje spomenika krajputaša; 4. Obezbeđivanje uslova za rad KUD-a . 	Povećan nivo zaštite kulturno istorijskih spomenika (Stećci upisani na listu UNESCO-a 2016. godine) , u toku je kreiranje turističke ponude za ove lokalitete.
Strateški plan razvoja Opštine BIJELO POLJE	2017-2021		
Strateški plan razvoja Opštine HERCEG NOVI	do 2020. god	Osnovom bogatog kulturno-istorijskog naslijedja i raznovrsnih cjelogodišnjih kulturno-zabavnih programa revitalizovati postojeće gradske sadržaje i omogućiti produženje turističke sezone uz privlačenje specifičnih turističkih segmenata.	
Strateški plan razvoja Opštine ROŽAJE	do 2020. god	<ol style="list-style-type: none"> 1. Izgradnja mjesnog doma u MZ Biševo; 2. Uređenje platoa zavičajnog muzeja "Ganića kula". 	2018.

<p>Strateški plan razvoja Opštine ULCINJ</p>	<p>2015-2020</p>	<p>1.Valorizacija I razvoj kulturno-istorijskog i vjerskog turizma; 2.Unaprijeđenje proizvodnje i prodaje suvenira u opštini Ulcinj; 3.Stvaranje I promocija turističkog Brenda opštine Ulcinj; 4. Unapređenje virtualnog marketinga; 5. Promocija i zaštita podvodnog arheološkog i kulturnog naslijeđa; 6.Revitalizacija Starog grada Ulcinj.</p>	<p>48 mjeseci kontinuirano najmanje 24 mjeseca; najmanje 24 mjeseca; 6 mjeseci konstantan proces; projekat 12 mjeseci, sam proces vise godina</p>
<p>Strateški plan razvoja Opštine NIKŠIĆ</p>	<p>2014-2019</p>	<p>Prioritet 2 Mjera 4-Razvoj turizma:</p> <p>1. Izrada lokalne Strategije razvoja turizma;</p> <p>2. Promocija turistickih porencijala opstine Niksic;</p> <p>3.Valorizacija turistickih potencijala opstine;</p> <p>4. Podrska I razvoj razlicitih manifestacija u funkciji razvoja turizma.</p> <p>Prioritet 3 Mjera 1 -Stvaranje infrastrukturnih preduslova za unapredjenje kulturnog i javnog zivota zajednice :</p> <p>1. Rješavanje pitanja Doma Revolucije;</p> <p>2. Rekonstrukcija Kulturno-informativnog centra “18 septembar”;</p> <p>3. Rekonstrukcija Dvorca kralja Nikole;</p> <p>4. Adaptacija Scene 2013;</p> <p>5. Izvođenje radova na zaštiti i konzervaciji Carevog mosta;</p> <p>6. Izvođenje radova na sanaciji, zaštiti i konzervaciji Rimskog</p>	

		<p>mosta; 7. Izvođenje radova na smještaju, zaštiti i konzervaciji stećaka; 8. Radovi na valorizaciji arheološkog nalazišta Crvena stijena; 9. Radovi na arheološkom nalazištu Riječani; 10. Radovi na rehabilitaciji i zaštiti Bedema; 11. Radovi na zaštiti i konzervaciji spomen obilježja na teritoriji opštine Nikšić.</p> <p>Mjera 2 - Unapređenje kulturnog života kroz realizaciju kulturnih manifestacija i programa:</p> <p>1. Realizacija projekta "Podrška razvoju kulture u Nikšiću" u saradnji sa Ministarstvom kulture i ostalim državnim institucijama kulture; 2. Realizacija manifestacija: Septembarski dani kulture, Guitar fest, Lake Fest, Međunarodni festival glumca, Nikšićki književni susreti, Bijenale mladih u Nikšiću.</p>	Realizovano
--	--	---	-------------

Program rada JP "Kulturni centar" BAR	2019		
Strateški plan razvoja Opštine DANILOVGRAD	2012-2018	<p>Strateski prioritet 5-Kulturni razvoj.</p> <p>Mjera 1: Zastita i promocija kulturno - istorijskog nasleda :</p> <p>1.Program zastite i unapredenja postojećih i izgradnja novih kulturno - istorijskih spomenika;</p> <p>2.Program istrazivanja arheoloskih nalazista;</p> <p>3.Program za istrazivanje pecina (Stuvendula - Garac) i druga speloloska istrazivanja;</p> <p>4.Program kulturnih manifestacija.</p> <p>Mjera 2: Tradicionalno graditeljstvo i ocuvanje kulturnog identiteta:</p> <p>1.Donijeti odluku o zastiti, ocuvanju i unapredenju starih gradevina i arhitekture.</p>	2012-2018.
Strateški plan razvoja Opštine BUDVA	2014-2018	<p>PRIORITET 4 : Valorizacija prirodnih resursa i kulturnih dobara</p> <p>Mjera 4.1: Zaštita i očuvanje i valorizacija kulturno-istorijske baštine:</p> <p><u>Projekat 47:</u> Označavanje kulturno-istorijskih spomenika u Starom gradu;</p> <p><u>Projekat 48:</u> Novi Stari Gradovi - promocija kulturnog turizma kroz integrisana inovativna rješenja i povezivanje kultura;</p> <p><u>Projekat 49:</u> Revitalizacija i adaptacija bedema Starog grada Budve;</p> <p><u>Projekat 50:</u> Uređenje arheološkog parka Mirište ;</p> <p><u>Projekat 51:</u> Obnova i prezentacija ranohrišćanskog mozaika;</p>	

		<p><u>Projekat 52</u>: Obnova i prezentacija rimskog mozaika; <u>Projekat 53</u>: Signalizacija kulturnih dobara; <u>Projekat 54</u>: Rješavanje statusa kuće Čekrdekovića i njeno stavljanje u funkciju budvanske culture; <u>Projekat 55</u>: Opremanje muzejskih prostora; <u>Projekat 56</u>: Uspostavljenje radionice za izradu suvenira u JU Muzeji i galerije Budve, i dobijanje autentičnog budvanskog suvenira; <u>Projekat 57</u>: Sanacija zgrada/objekata koje koristi JU Muzeji i galerije Budve; <u>Projekat 58</u>: Vraćanje u vlasništvo Opštine objekta "Citadela" i njeno stavljanje u funkciju budvanske kulture.</p>	
<p>Strateški plan razvoja Opštine KOTOR</p>	<p>2013-2017</p>	<p>Mjera 3 -Razvoj izletničkog, marinskog, manifestacijskog i sportskog turizma:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrada sistema jedinstvene ponude (tzv. „gradska kartica“) u izletničkim i drugim programima kraćeg zadržavanja; • Izrada projekta pristupa i posjete lokalitetima koji do sada nijesu bili turistički valorizovani; • Izrada koncepta novih kulturnih sadržaja i programa u turističke svrhe; • Izrada koncepta samoodrživog koncepta finansiranja opštinskih turističkih manifestacija <p>Mjera 2 -Unapredjenje institucionalnog okvira, jačanje kulturne infrastrukture I</p>	

		<p>kapacitete aktera kulturnih programa u opštini Kotor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izdvajanje Gradske biblioteke i čitaonice i iz sastava KC „Nikola Đurković“ i osnivanje samostalne ustanove u skladu sa Zakonom o bibliotečkoj djelatnosti (uz formiranje Dječijeg odjeljenja biblioteke); • Nabavka prioritete opreme za institucije kulture (svjetlosnog i zvučnog parka, montažne bine, kvalitetnog aparata za digitalizaciju); • Osnivanje Gradskog muzeja u okviru OJU Muzeji Kotor; • Tehnološko i informatičko unaprijeđenje državnih ustanova kulture (Pomorski muzej, Arhiv itd). <p>Mjera 3 - Podrška savremenom kulturnom stvaralaštvu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formiranje Omladinske filharmonije Kotora; • Formiranje Galerije sa stalnom postavkom kotorskih likovnih umjetnika i formiranje „Otvorene galerije“ u Starom gradu; • Obezbeđivanje ateljea / studija koji bi se dodjeljivali na petogodišnji period na osnovu konkursa. 	
		<ul style="list-style-type: none"> • Obnavljanje vajarske kolonije u Kotoru i umjetničke intervencije u javnom prostoru – oživljavanje teritorije opštine skulpturama, muralima i instalacijama prilagođenim ambijentu; • Osposobljavanje nekog od adekvatnih prostora (Dom 	

		kulture u Škaljarima, Elektrana,...) za aktivnosti nezavisne kulturne scene u opštini Kotor.	
Strateški plan razvoja Opštine ŠAVNIK	2012-2017	Mjera 2.3- Razvijanje raznovrsne turističke ponude, turističkih kapaciteta i promocija turizma.	
Strateški plan razvoja Opštine PLUŽINE	2012-2017		
Strateški plan razvoja Opštine PODGORICA	2012-2017	Projekat br. 145: Izrada studije izvodljivosti za uređivanje naselja Sinjac uz obalu Malog Blata, Vranjine I Podhuma; Projekat br. 146: Organizovanje festivala, manifestacija i takmičenja.	
Strateški plan razvoja Opštine BERANE	2012-2017	PRIORITET 4. 4.1 Mjera - Unapređenje razvoja kulture, obrazovanja i sporta: <u>Projekat 4.1.1</u> Rekonstrukcija zgrade JU Centar za kulturu; <u>Projekat 4.1.2</u> Osnivanje TV studija Berane; <u>Projekat 4.1.3</u> Pokretanje lista Sloboda; <u>Projekat 4.1.4</u> Izrada nove i savremene dokumentacije postojećih fondova; <u>Projekat 4.1.5</u> Formiranje Centra za konzervaciju pri Polimskom muzeju; <u>Projekat 4.1.6</u> Program zaštite i očuvanja kulturnih dobara; <u>Projekat 4.1.7</u> Web prezentacija , izrada kataloga i vodiča u JU Polimski muzej.	

Strateški plan razvoja Opštine ANDRIJEVICA	2012-2017	<p>4.3.2 Očuvanje kulturnih i tradicionalnih vrijednosti:</p> <p>1. Opremiti višenamjenske domove u MZ za organizovanje kulturnih manifestacija;</p> <p>2. Obezbijediti sredstva i opremu za rad KUD „Komovi“ Andrijevica.</p>	
Strateški plan razvoja Opštine PLJEVLJA	2013-2017	<p>Prioritet 4: Unapređenje ambijenta za zadovoljenje potreba lokalnog stanovništva u oblasti kulture, obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite i sporta</p> <p>Mjera 4.1 Unapređenje razvoja kulture i sporta:</p> <p><u>Projekat 40</u> Rekonstrukcija Doma Kulture;</p> <p><u>Projekat 41</u> Organizovanje likovnih kolonija.</p>	
Opština PLAV	Jednogodišnji plan razvoja 2017		
Opština MOJKOVAC	NACRT		
Strateški plan razvoja Opštine CETINJE	2012-2016	<p>Prioritet 2: Valorizacija kulturno- istorijskih potencijala na održivi način</p> <p>Mjera 2.1 Zaštita i očuvanje kulturno-istorijske baštine:</p> <p><u>Projekat 27:</u> Cetinje - Siguran grad;</p> <p><u>Projekat 28:</u> Beautiful Cetinje;</p> <p><u>Projekat 29:</u> Rekonstrukcija tvrđave na Žabljaku Crnojevića i pristupnog puta.</p> <p>Mjera 2.2 Promocija kulturno-istorijske baštine:</p> <p><u>Projekat 30:</u> Rekonstrukcija hotela „Lokanda“;</p> <p><u>Projekat 31:</u> Međunarodna</p>	

		<p>kulturno-privredna saradnja - „Cetinje i gradovi pobratimi“; <u>Projekat 32</u>: Projekat Cetinje Card.</p> <p>Prioritet 3 Unapređenje i razvoj turizma Mjera 3.1 Izgradnja i održavanje turističke infrastructure:</p> <p><u>Projekat 33</u>: Projekat turističke signalizacije u istorijskom jezgru Cetinja.</p> <p>Mjera 3.2 JPP u funkciji kreiranja jedinstvene turističke ponude: Projekat 34: Izgradnja žičare Kotor-Lovćen-Cetinje;</p> <p>Mjera 3.3 Podsticanje razvoja novih vidova turizma: <u>Projekat 35</u>: Izgradnja eko naselja „Više palaca“ u Rijeci Crnojevića; <u>Projekat 36</u>: Izmještanje ikone Bogorodice Filermore; <u>Projekat 37</u>: Revitalizacija jednog od 14 mlinova u selu Poseljani (turistička valorizacija); Projekat 38: Valorizacija i aktiviranje Lipske pećine u turističke svrhe;</p> <p>Mjera 3.4 Promocija Prijestonice kao turističkog centra.</p>	Realizovano
--	--	--	-------------

Strateški plan razvoja Opštine TIVAT	2012-2016	<p>Mjera 4.1 Repozicioniranje turističke ponude Tivta u pravcu stvaranja prepoznatljive turističke destinacije za nautički, kulturni i sportski turizam :</p> <p><u>Projekat 4.1.4</u> Razvoj sportsko – rekreativnog i manifestacionog turizma u naseljima duž zaliva;</p> <p>Mjera 5.1: Unapređenje uslova za dalji razvoj kulture i sporta:</p> <p><u>Projekat 5.1.1</u> Donošenje strategije razvoja kulture;</p> <p><u>Projekat 5.1.5</u> Očuvanje tradicionalne kulturne baštine (folklor, tradicionalnih muzičkih instrumenata i sl.).</p>	
Strateški plan razvoja Opštine KOLAŠIN	2012-2016	<p>Prioritet 1: Razvoj i unapređenje turizma</p> <p>Mjera 1.1 Unapređenje kvaliteta turističkih usluga i razvijanje raznovrsne turističke i kulturne ponude:</p> <p>1. <u>Projekat:</u> Nabavka ozvučenja za kulturne manifestacije;</p> <p>2. <u>Projekat:</u> Zaštita kulturnog nasljeđa (renoviranje zgrade Muzeja i muzejskog prostora);</p> <p>3. <u>Projekat:</u> Stalna postavka Spomen dom – Gornja Morača.</p> <p>Mjera 1.2 Marketing i promocija turizma u Kolašinu:</p> <p>8. <u>Projekat:</u> Internet prezentacija Lokalne turističke organizacije opštine Kolašin u okviru web sajta Opštine Kolašin;</p> <p>9. <u>Projekat:</u> Izrada promotivnih materijala (brošure, mape) za potrebe LTO Kolašin;</p> <p>10. <u>Projekat:</u> Dani Kolašina u Crnoj Gori i regionu (kroz sajmove).</p>	
Opština GUSINJE	Jednogodišnji program 2016		

2. PRIMJERI DOBRE PRAKSE

2.1. PRIMJERI MODELA ORGANIZACIJE I FINANSIRANJA

Načini formiranja partnetstava, sa ciljem turističke valorizacije kulturnih dobara, od presudne su važnosti za stavljanje potencijala kulturne baštine u funkciju turističke ponude u cilju formiranja održivog proizvoda čiji će se finasijski efekti pozitivno odraziti kako na sistematsko očuvanje kulturne baštine, tako i na povećanje standarda učesnika u procesu, lokalne zajednice i države u cjelini.

- **ECONOMUSEUM Society, Canada**

<http://www.ameriquefrancaise.org/en/article/594/Economuseums: Keeping Traditional Crafts and Know-How Alive in French-Speaking Canada.html>

Mreža Economuseum osnovana je sa ciljem očuvanja nematerijalne kulturne baštine, starih tradicionalnih zanata i vještina kao i postizanje finansijske održivosti njihovih nosilaca. Fokus je usmjeren na kulturi (prikaz tradicionalnih zanata), obrazovanju (prijenos tradicionalnih znanja) i poslovnim mogućnostima savremenih proizvoda baziranih na tradicionalnim iskustvima (dodatna Artis preduzeća). Mreža doprinosi stvaranju kulturne raznolikosti, očuvanju baštine i ostvarivanju održivog razvoja.

Mrežu Quebec čini 40 economuseums-a u 13 različitim regija, a proširila se i na Evropu (Irska, Island, Holandija). Njegovi su članovi proizvođači predmeta umjetničkih zanata i vještina kao što je npr. izrada prehrambenih i drugih proizvoda koji primjenjuju tradicionalne ili autentične proizvodne tehnike i procese (proizvodnja sira, vina, stolarije, prerada ribe, proizvodnja stakla, muzičkih instrumenata, užadi, papira, tkanje i slično). Istovremeno ih interpretiraju i otvaraju svoje radionice posjetocima.

Definisani su jasni i strogi uslovi - članovi moraju biti upisani u registar pravnih lica, proizvoditi u skladu sa tradicionalnim tehnikama, imati ostvarenu reputaciju za kvalitet, biti fizički dostupni, imati redovno radno vrijeme za posjetioce od najmanje četiri mjeseca godišnje i godišnji promet od minimalno 75,000 kanadskih dolara, imati odgovarajući prostor u sklopu proizvodnih pogona - recepciju, proizvodni dio koji posjetioci mogu posmatrati, interpretaciju proizvodnih procesa – u prošlosti i danas, kao i prodajni prostor.

Partneri: Mreža je osnovana uz podršku Odjeljenja kanadskog nasljeđa vlade Kvebeka, Laval Univerziteta i partnera koje čini raznolika struktura privrednika, naučnih radnika, zanatlija.

Primjer Artis aktivnost-i ECONOMUSEUM-a je u jedinstvena interpretacija tradicionalnih legendi Kvebeka preko drvenih skulptura. Pored legendi o vješticama, duhovima, vukodlacima, starih i savremenih, izvedenih u drvetu, posjetioci imaju mogućnost da sretnu skulptore i razgovaraju sa njima.

Udruženje kontrolniše kvalitet, povezuje ih sa hotelskim sektorom i promovise članove na web-portalu i u štampanim medijima.

Mreža danas broji preko 40 članova, sa oko 400 zaposlenih, godišnju prodaju od oko 33 000 000 \$, više od 750.000 posjetilaca, sa tendencijom rasta. Evropske zemlje kao što su Irska, Island i Holandija planiraju uspostavljanje 18 ovakvih muzeja u sklopu projekta koji sufinansira EU.

Ukupna sredstva za ovaj projekt su \$2,5 miliona kanadskih dolara; ostale kanadske države preuzimaju ovaj koncept i organizuju partnerstva kako bi stručno i finansijskim podsticajima osposobile svoje proizvođače da zadovolje kriterijume članstva.

- "Najljepša sela Francuske"

<http://www.telegraf.rs/zanimljivosti/1927372-21-nestvarno-francusko-selo-zbog-ovih-mesta-bi-se-svako-vratio-zemljoradnji-foto>

<https://cordmagazine.com/markets/country-in-focus/france/turizam-skrivene-lepote-ruralne-francuske/>
"Najljepša sela Francuske" je nezavisno udruženje osnovano sa ciljem promocije malih, živopisnih francuskih sela koja spadaju u domen kulturne baštine kako bi se ostvarila dugoročna demografska i ekonomska održivost ovih mjesta kod kojih je bio vidan trend depopulizacije i propadanja vrijedne graditeljske baštine.

Osnovni kriterijum je da mjesto mora da ima manje od dvije hiljade stanovnika, da ima ruralni karakter i najmanje dva kulturna dobra od nacionalnog značaja.

Strogi uslovi su i prepoznavanje ozbiljne namjere da očuvaju nasljeđe netaknutim kao i uslovi vezani za estetski izgled, komunalnu infrastrukturu, uređenost, sistem informisanja i potvrda da inicijativa mora imati podršku stanovnika. **Ne ohrabruju se tzv. "etno-sela"** već se insistira da to bude živo, stvarno mjesto.

Selo koje želi da postane član udruženja mora prvo da podnese zvanični zahtjev, a ako bude prihvaćeno mora da plaća godišnju članarinu (tri eura po stanovniku); za uzvrat ima pravo da ističe svoje pripadništvo asocijaciji (recimo na druskim znacima, u brošurama, reklamama, na internetu, itd). Identični projekti su pokrenuti u Valoniji, Kvebeku, Italiji i Španiji.

Rezultati su formiranje prepoznatog brenda, porast broja posjeta za 10-15%, zaustavljanje depopulacije, razvijanje smještajnih kapaciteta u objektima tradicionalne gradnje sa očuvanjem kulturno-istorijskih i ambijentalnih vrijednosti pojedinačnih objekata i prostora unutar cjeline i u njenom okruženju, razvoj suplementarne eko ponude (gastonomija, vinarije, umjetnički i tradicionalni zanati sa pratećim radionicama).

Francuska, neprikosnoveno uspješna turistička destinacija na svjetskom nivou, u zavidnoj mjeri je svoju očuvanu i konzerviranu graditeljsku baštinu stavila u funkciju turističke ponude. Prema Trip Advisoru (https://www.tripadvisor.com/TravelersChoice-VacationRentals-cHigh_end-g1), među 25 najpopularnijih hotela nema nijednog novoizgrađenog već su svi smješteni u istorijskim objektima i objektima tradicionalne arhitekture.

Chateau de Balazuc B&B
Balazuc, Francuska

Mas Suejol
Anduze, Francuska

- **Bajburi**

Bajburi je selo u jugozapadnoj Engleskoj, koje je izgrađeno u 14.vijeku. U selu su kuće izgrađene od lomljenog kamena, a za turiste je najatraktivniji niz kuća u ulici Alington, koje su do 17.vijeka bile prodavnice vune, a tada su postale kuće tkalja. Najveća zgrada u selu je izgrađena u 17.vijeku i danas je hotel. U Velikoj Britaniji 25% turista boravi u ruralnim sredinama, a Nacionalna Agencija za turizam procjenjuje kvalitet smještaja.

- **Dvorac Gedele**

Dvorac Gedeleje, najveći barokni dvorac u Mađarskoj, poznat je po svojoj bogatoj istoriji i jedinstvenom arhitektonskom stilu. Danas predstavlja muzej sa 26 uređenih odaja u svom starom sjaju u kojima se prikazuje interesantan život carice Elizabete-Sisi i cara Franje Josipa I. Stalna postavka muzeja se nalazi na spratu prednja tri krila dvorca i sadrži tri tematske cjeline. Dvorac je vlasništvo Ministarstva nacionalne kulturne baštine Mađarske, Uprave grada Gedele i projektantskog biroa Manhil, što znači da je u nadležnosti države sa određenim stepenom samostalnosti. Dvorcem od 1994. godine upravlja Javno preduzeće Kraljevski dvorac. Mađarska je imala 4500 dvoraca i kurija, a danas se taj broj smanjio na 3500, različitih nivoa vrijednosti i zaštite. Promjenom društveno-ekonomskog sistema, u Mađarskoj devedesetih godina dvadesetog vijeka, privatizovano je oko 70% nekadašnjih plemićkih rezidencija. Dvorac Gedele je 1996. godine zvanično otvoren za posjetu. U dvorcu je zaposleno 60 osoba različitih profesija koje su zadužene za očuvanje dvorca i njegovu valorizaciju. Dvorac nudi usluge iznajmljivanja dvorana i organizovanja raznih promocija, skupova, seminara i vjenčanja. Marketing sektor promovise sve aktivnosti dvorca, koristeći različita sredstva masovne komunikacije, kao i preko raznih događaja i edukativnih razgovora u samom dvorcu. Nacionalna turistička organizacija pri Ministarstvu privrede Mađarske, koja ima mrežu informativnih centara po čitavoj zemlji, ima saradnju sa Javnim preduzećem Kraljevski dvorci čiji je rezultat otvaranja turističke informativne kancelarije u prizemlju dvorca Gedele. Internet prezentacija muzeja je pregledna, a moguće je pogledati na mađarskom, engleskom i njemačkom jeziku. Muzej može da se prati putem Twitter-a, facebook-a i You Tube. Dvorac godišnje posjeti oko 200 000 posjetilaca, od kojih su 40% strani turisti, najviše iz Njemačke, Francuske, Italije i Austrije (www.kiralyikastely.hu/).

2.2. TURISTIČKE RUTE I PUTEVI

Turističke rute i putevi su već prepoznati u Crnoj Gori kao jedan od segmenata turističke ponude, ali tek povezivanjem sa kulturnom baštinom i adekvatnim upravljanjem može se kao rezultat dobiti brend koji će ostvarivati poželjne finansijske efekte za lokalnu zajednicu i državu. U Evropi je zastupljeno 33 kulturne rute koje putovanjem kroz vrijeme i prostor doprinose upoznavanju kulturnog nasljeđa različitih zemalja Evrope.

Primjeri dobre prakse:

- **Ruta Sira i jabukovače (Ruta'l kuesu i la sidra), Asturija, Španija**

Ruta je osnovana 1999. godine u Asiegu, selu sa preko 100 stanovnika, u blizini nacionalnog parka Los Picos de Europa. Projekat su pokrenuli lokalni stanovnici, u saradnji sa proizvođačima sira i jabukovače, ostali stanovnici Asiega i geografa.

Rutu čine dva dijela: posjeta vezana za proizvodnju sira i jaja i ruralni pejzaž Asturije u kojem se posjetioci upoznaju sa autentičnom seoskom kulturom (oko dva sata na 2 km staze); i espiča-tradicionalni društveni skup. Revalorizaciji i očuvanje ruralnog pejzaža i graditeljskog fonda postaje imperativ pošto njegova eksploatacija u vidu obilazak i smještaja obezbjeđuje prihode.

Rutu čine dva dijela: posjeta vezana za proizvodnju sira (poznati asturijski sir, Kabrales), proizvodnja jabukovog vina sidra sa specifičnim načinom posluživanja, proizvodnja jaja i ruralni pejzaž Asturije u kojem se posjetioci upoznaju sa autentičnom seoskom kulturom (oko dva sata na 2 km staze); i espiča-tradicionalni društveni skup. Revalorizaciji i očuvanje ruralnog pejzaža i graditeljskog fonda postaje imperativ pošto njegova eksploatacija u vidu obilazaka i smještaja obezbjeđuje prihode.

Upravljanje: Formiranje turističkog proizvoda zasnovanog na tradicionalnoj austrijskoj kulturi rezultiralo je stvaranjem kompanije koja obezbjeđuje poslove i sprječava migraciju u gradove.

Finansiranje: Privatno uz značajan prihod od porodičnih resursa pri čemu prima subvencije za ekološku poljoprivredu i uzgoj životinja. Formiranje rute i njenu djelatnost nije pratilo finansiranje iz javnih fondova. Ona je dio većeg projekta, Caseria de Pamirandi ("Pamirandi Hunting") koji, pored turizma, podrazumijeva i dopunske aktivnosti koje podržavaju stazu. To uključuje ekološku poljoprivredu, ekološki uzgoj ovaca, proizvodnju i pružanje ruralnog smještaja.

Rezultati: Od prijema, popularnost rute je porasla sa 500, većinom domaćih posjetilaca, u 1999. na preko 5000 u 2009. godini. Još jedan pozitivan rezultat je stvaranje tri stalna i tri radna mjesta sa kraćim radnim vremenom. Po mišljenju inicijatora, budućnost sela ne leži u formiranju pseudo urbane kulture već u razvoju ruralne kulture, bez gubitka osnovnih vrijednosti. Ovaj projekat ima priliku da poveća brojeve međunarodnih posjetilaca kroz promociju na šire tržište kada se riješi pitanja jezika.

- **Projekat „Putevima Mocarta“**

Projekat „Putevima Mocarta“ je međunarodna mreža, koja povezuje gradove, regione i institucije u 10 evropskih država, koje je Mocart posjetio na svojim putovanjima. Cilj ove asocijacije, nastale 2002. godine u Salzburgu je da promoviše pristup Mocartu kroz njegova putovanja, predlažući turističke maršute i podstičući umjetničke, kulturne, obrazovne i akademske aktivnosti sa posebnim osvrtom na njegov život i rad, uz saradnju između članova njegove mreže. Mocartova ruta je proglašena „Velikom kulturnom rutom“ od strane Savjeta Evrope, koji je 2002. godine pokrenuo program „Kulturne rute“ u kojem je zastupljeno 33 rute, u kojoj saraduje preko 2000 partnera. Deset evropskih zemalja (Austrija, Njemačka, Belgija, Holandija, Francuska, Velika Britanija, Italija, Švajcarska, Sovačka i Češka) i 75 evropskih gradova, kroz prezentaciju svoje autentične povezanosti sa Mocartom, ostvaruju ujedinjenu ponudu pod nazivom „Mocartova putovanja kroz Evropu“. Kulturna ruta „Putevima Mocarta“ ima svoj sajt, na kojem je opisano deset najatraktivnijih ruta, čiji itinereri predlažu nekoliko tematskih putovanja, koje su namijenjene grupnim putovanjima, kao i individualnim putnicima. Organizacija „Putevima Mocarta“ pravi itinerer za turoperatore i individualne putnike, mape sa destinacijam koje je Mocart posjetio, promovišu Mocartove muzeje i festival, štampaju sav promotivni material, kao što su brošure i vodiče (<https://mozarteum.at/>; www.mozartways.com/index.php).

2.3. VJERSKI TURIZAM

Sinonim za vjerski turizam u Crnoj Gori predstavlja posjeta Manastiru Ostrog, ali nedostaje istraživanje o stvarnim efektima ove vrste turizma. To je prvenstveno iz razloga što se vjerski turizam uglavnom manifestuje kroz direktni kontakt posjetioca sa predstavnicima vjerskih zajednica, i ne predstavlja odraz zaokruženog turističkog proizvoda. Jedna od karakteristika vjerskog turizma je masovnost u određenim periodima – vjerskim praznicima i svjetkovinama kada posjeta daleko premašuje prijemne kapacitete mjesta posjete i može negativno da utiče na kulturno dobro.

- **Lurd**

Svetilište Lurdu jugozapadnom dijelu francuskih Pirineja jedno je od najpoznatijih Marijanskih svetilišta u Evropi koje predstavlja kombinaciju mjesta hodočašća, mjesto vjerskih događaja i mjesto vjerske turističke atrakcije. Osnovni motiv ovako velikog broja turista je činjenica da se 11. februara 1858.godine mladoj Bernadetici ukazala Bogorodica Devica Majka u pećini Masavil.

Godine 1947. je osnovan Međunarodni institut za Lurd, koji ima 25 članova, a koji su međunarodni priznati stručnjaci (načelnici klinika i šefovi fakultetskih katedri), od kojih nijesu svi katolici ni vjernici, ali njima predsjavaju biskupije Tarb i Lurd. Institut je osnovan zbog praćenja izliječenja svetom vodom, kojima je crkva priznala značaj čuda.

Sadržaji: U Lurdu od ustanova kultura postoji Muzej Rođenja Hrista, muzej Voštanih figura, muzej Mali Lurd i Muzej Pirineja. Muzej Rođenja Hrista ima stalnu postavku, koja je posvećena rođenju Isusa, najposjećeniji je muzej Voštanih figura (oko 2 miliona posjetilaca) u kojem postoji stalna postavka 18 scena sa preko 100 figura u prirodnoj veličini. Scena prikazuju život Isusa i sv. Bernadice. Muzej Mali Lurd je na otvorenom, koji prikazuje Lurd 1858. godine, kada se desilo ukazanje. Muzej Pirineja u okviru stalne postavke reprezentuju kulturu i tradiciju ovog kraja.

Efekte: U Lurdu živi oko 15.000 stanovnika, a svake godine ugosti oko 6 miliona turista. Po broju hotela se nalazi iza Pariza (sa 233 hotela), od kojeg je udaljen 822km i sa kojim je povezan brzom željeznicom (TZ). Na udaljenosti od 10km nalazi se aerodrom Tarbu, koji saobraća sa preko 50 avio kompanija (<https://en.lourdes-infotourisme.com/>; Office de tourisme de Lourdes).

2.4. INDUSTRIJSKA ARHITEKTURA KAO KULTURNO TURISTIČKI PROIZVOD

Tranzicioni procesi u Crnoj Gori ostavili su za sobom niz napuštenih industriskih objekata koji svojim prostornim kapacitetima mogu da, koristeći iskustva drugih zemalja, postanu vrijedni punktovi kulturnog turizma.

- **Zolveraj, Esen**

Industrijski lokalitet koji je 2001. godine upisan na Listu svjetske baštine UNESCO-a. Rudnik uglja Zolverajn i fabrika mrkog uglja, najveći objekti tih vrsta u Evropi sa vratilom u stilu Bauhauusa, koje se smatra arhitektonskim i tehničkim remek djelom. Nakon njegovog zatvaranja 1993. godine Vlada Njemačke ga pretvara u jedan od više tematskih parkova sa biciklističkim rutama. Transformacijom prostora, koji je

zbog odvođenja otpadnih voda u rijeku Emšer bio jedan od žarišta zagađenja okoline, stvoren je ambijent u kojem glavna djelatnost postaju kultura i turizam.

Zbog eksploatacije mrkog uglja došlo do ulegnuća zemljišta, pa je kanalizacija prebačena u kanalisanu rijeku Emšer, što je predstavljalo opasnost za zagađenje životne sredine. U Rurskoj oblasti je bilo više ovako problematičnih lokaliteta, pa je vlada Republike Njemačke pokrenula desetogodišnji program sa ciljem izgradnje više tematskih parkova sa biciklističkim rutama, što je dovelo do transformacije prostora, u kojem glavna djelatnost postaju kultura i turizam.

Sadržaji: Preuređen prostor se koristi za pozorišne predstave, koncerte, ples, restoran, organizaciju događaja, konferencija i privatnih zabava.

Efekti: 1,5 miliona posjetilaca (<https://www.zollverein.de/>).

2.5. ARHEOLOŠKI LOKALITETI

- **Arheološko nasljeđe Butrinta**

https://sr.wikipedia.org/sr-el/Nacionalni_park_Butrint

Arheološko nasljeđe Butrinta je jedno od od najvećih i najvažnijih arheoloških nalazišta u Albaniji i ono sadrži različite slojeve i objekte nastale u vremenskom rasponu bronzanog doba preko srednjeg vijeka do otomanskog perioda i početka XIX vijeka, a uključuje gradske bedeme, kasnoantičku krstionicu, baziliku, rimski amfiteatar i dva zamka. Nalazi se u prirodnom okruženju Nacionalnog parka Butrint, sa kompleksnim ekosistemom. Uvršten je u Uneskovu Listu svjetske baštine. Danas je to jedinstvo spomenika nastalih u rasponu od više od dvije hiljade godina – od helenističkih hramova iz 4. vijeka prije Hrista do otomanskih tvrđava izgrađenih početkom 19. vijeka. Prema klasičnoj mitologiji, Buthrotum su osnovala izbjeglice nakon pada Troje.

Osnivači: Ministarstvo kulture Albanije, UNESCO, Informacioni centar za studije o očuvanju i restauraciji kulturnih dobara, i Međunarodnovijeće za spomenike i gradove.

Partneri : Butrint fondacija, Svjetska banka i UNESCO, strani univerziteti i međunarodni stručnjaci i konsultanti

Upravljanje: direkcija u nadležnosti Ministarstva životne sredine Albanije sa sjedištem u Sarandi.

Prateći programi: glavni centar za škole arheologije i konzervacije, pozorišne predstave, koncerti i programi za lokalne škole i koledže.

- **Viminacijum, Stari Kostolac, Srbija**

Izvor: www.nationalgeographic.rs/reportaze/clanci/594-viminacijum

Arheološki lokalitet – ostaci jednog od najznačajnijih legijskih logora na Dunavu i grada nastalog u prvom vijeku, jedno vrijeme i glavnog grada rimske provincije Gornje Mezije, koja je obuhvatala najveći dio Srbije, sjevernu Makedoniju i dio sjeverozapadne Bugarske.

Sadržaji: Lokalitet čini sedam pokrivenih objekata otvorenih za posjetioce: sjeverna glavna kapija legijskog logora, rimske terme, rimski amfiteatar, mauzolej u kojem je najvjerojatnije sahranjen rimski imperator Hostilijan, mamut park, naučno istraživački i turistički centar, kao i zanatski centar sa pećima za proizvodnju keramike i opeke.

Prateći sadržaji: smještajni kapacitet od 16 soba sa kupatilom, uređenih u antičkom maniru, taverna u kojoj se organizuje degustacija hrane pripremljene prema rimskim receptima od Apicija i Plinija, suvenirnica sa velikim izborom suvenira, knjiga i edukativnih igara, prostor za skupove kao što su Međunarodni simpozijum o antičkoj keramici „Rei Cretariae Romanae Favtores“ sa učesnicima iz cijelog svijeta održan je 2010.godine i IX regionalni samit UNESCO-a pod nazivom „Savremena umjetnost i pomirenje“ kome su prisustvovali brojni predsjednici i ministri zemalja jugoistočne Evrope. Na DVD je dostupan TV film „Viminacium lumen meum“ (engleski, srpski jezik), kao i CD Viminacijum (na njemačkom, engleskom i srpskom jeziku).

Rezultati: zaposleno 20 osoba iz okolnih mjesta. Sa evropskim brodarima postignut je dogovor o satnici posjete Viminacijumu. Posjeta Viminacijumu uvrštena je u biciklističku rutu Atlantik – Crno more kao punkt D210, turističke signalizacije iz svih putnih pravaca.

- **Arheološko nalazište Čičen Ica**

Arheološko nalazište Čičen Ica nalazi se na poluostrvu Jukatan i predstavlja ostatak grada, koji su izgradile Maje. Čičen Ica je 7. jula 2007. godine proglašen za jedno od sedam svjetskih čuda, što je doprinijelo još većoj posjeti turista, koja iznosi oko 1,5 miliona godišnje. Država je uložila značajna sredstva u očuvanje i valorizaciju ovog arheološkog lokaliteta. Organizacija na lokalitetu i stručnost osoblja je na izrazito visokom nivou. Projekat „Mundo Maja“ ima za zadatak da turistički valorizuje kulturno nasljeđe Maja, a započeo je 1992. godine, kada je dobio službenu državnu potvrdu članica, a to su: Meksiko, Gvatemala, Honduras, Salvador i Belize. Ministarstvo turizma svake zemlje je ujedno i službeni predstavnik svake zemlje potpisnice projekta. Cilj projekta je formiranje originalnog turističkog proizvoda, na osnovu kulture Maja, koji će doprinijeti očuvanju kulturnih karakteristika Maja, uz ostvarenje ekonomskih efekata. Radi očuvanja arheološkog lokaliteta i svijesti da veliki broj turista može da ga ugrozi, njihov broj godišnje ne može da iznosi više od 1,5 miliona. Pored arheološkog lokaliteta se nalazi „Hacienda Chichen Resort“, koji ima četiri zvjezdice i predstavlja hacijendu, čiji rad je u skladu sa održivim turizmom. Predstavlja eko-kulturno utočište sa spa centrom, koji podržava kulturu Maja, jer 99% zaposlenih su Maje. Ambijent hacijende je jedinstven, u njemu dominira cvijeće, tropsko drveće i veliki broj tropskih ptica. Sobe su opremljene na originalan način, a u ponudi je i 15 bungalova, cijena apartmana je 260\$. U ponudi su i posebni paketi, koji traju 2 do 3 dana, što je naročito interesantno za turiste. To je objedinjena ponuda za studijsko putovanje u Čičen Icu, koja košta 1100\$, a obuhvata: trokrevetnu sobu sa doručkom u hotelu srednje klase, vodiča sve vrijeme studijskog putovanja, koji govori engleski i privatni transfer u klimatizovanom kombiju (www.haciendachichen.com/; www.ancient.eu/Chichen_Itzal/).

2.6. RITUALI I SVEČANOSTI, FESTIVALI

Brojnost festivala u Crnoj Gori u organizaciji kako državnih i lokalnih organa, tako i nevladinih organizacija zahtijeva strateški pristup kroz Strategije i Planove razvoja kulturnog turizma kako bi ove manifestacije bile kvalitetno ugrađene u kulturno turističke proizvode, a istovremeno bili smanjeni rizici od standardizacije.

- **Etno festival Kozara, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina**

Izvor: Svjetska turistička organizacija (UNWTO)

Lokacija / obim: region Kozara- devet opština Republike Srpske, Bosne i Hercegovine i Nacionalnog parka Kozara

Priroda turističkog iskustva: Četvorodnevni festival se održava u junu i djeluje kao katalizator razvoja ruralnog turizma u toj oblasti tokom cijele godine. Koristeći godišnje učešće između 200 i 400 članova kulturnih udruženja i muzičkih grupa, prikazana su razna kulturna dobra za turiste. Svako učesničko selo ima eko-etno-nacionalno tržište na kojem lokalna zajednica prodaje svoje proizvode posjetiocima. Posjetiocima se takođe ohrabruju da istraže sela i njihovu živu kulturu. Smještaj u seoskim domaćinstvima takođe daje finansijski podsticaj lokalnom stanovništvu

Prvi komercijalni etnoturizam u Bosni i Hercegovini, koji obuhvata posjetu etno kući sa trajnom izložbom tradicionalnih predmeta, tržnici i časove folklornog plesa.

Početak / partnerstva: Osmišljen u okviru Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Republike Srpske, Strategije razvoja grada Banjaluke i specifičnih turističkih strategija za područje, projekat je pokrenut u 2005. godini od strane lokalnih stanovnika, Turističke zajednice Banja Luka i članova kulturno-umjetničkog udruženja KUD Piskavica.

Finansiranje: Prvo izdanje je održano uz pomoć sredstava Evropske unije i sredstava Grada Banja Luka. Festival trenutno finansira opština Kozara, Ministarstvo turizma, međunarodni donatori i lokalni sponzori.

Ključni akteri uključuju lokalne stanovnike i vlasti, naučne institucije, kulturno-umjetnička udruženja, folklornu muziku i plesne grupe, nevladine organizacije i turiste.

Rezultati: Lokalni stanovnici, uz podršku Turističke zajednice Banja Luka, aktivno su uključeni u organizovanje festivala i podsticanje razvoja turizma. Oni imaju koristi od kurseva obuke, radionica i osnaživanja u oblasti seoskog turizma, očuvanja i korištenja tradicionalnih vrijednosti, održivog razvoja, zakonodavstva, pristupa sredstvima i permakulturi. Stanovnici i kulturna udruženja takođe su uključeni u prikupljanje informacija o kulturnom nasljeđu, gostoprimstvu, planiranju sela, kulturnim i zabavnim programima, kao i lokalne proizvodnje hrane i pića. Događaj doprinosi promociji planinskog regiona Kozara, a sa odličnim marketingom privlači pažnju sve veće međunarodne publike.

Efekte: U 2010. godini učestvovalo je 400 učesnika iz osam evropskih zemalja, kao i više od 10.000 posjetilaca, od kojih se dvije trećine mogu kategorizirati kao turisti. Još 1.000 je posjetilo područje u drugim periodima godina. Pokazuje pozitivan uticaj na lokalnu zajednicu kroz kulturnu razmjenu i njihovo direktno učešće u zaštiti i očuvanju tradicionalnih vrijednosti. Svi gosti i učesnici događaja odsijedaju u seoskim domaćinstvima, tako da se dio ekonomskih koristi vraća lokalnoj zajednici na dobit domaćih radnika.

Festival je predstavljen u svim planovima ruralnog razvoja u oblasti turizma i održivosti. Kao takav, to je odličan primjer integrisanog planiranja ruralnog razvoja koji sadrži turističko i nematerijalno kulturno nasljeđe kao ključnu komponentu.

2.7. INTERPRETACIJSKI CENTRI

Interpretacijski centri su savremeni proizvodi kulturnog turizma koji se osnivaju i grade sa ciljem da se posjetioci, na atraktivan, moderan, dinamičan, interaktivan bolje upoznaju sa kulturnom i prirodnom baštinom šireg područja (Skadarsko jezero, Durmitorsko područje), kao i da se upoznaju sa baštinom koja nije dostupna širokom krugu posjetilaca (podvodna baština crnogorskog dijela Jadrana).

Primjer: **Interpretacijski centar maritimne baštine ostrva Krka** koji na savremen i interaktivan način prikazuje i interpretira dugu i bogatu pomorsku tradiciju ostrva Krk

<https://www.grad-krk.hr/krk25-u-krku-otvoren-interpretacijski-centar-maritimne-bastine>

- **Romanički kompleks u dolini Boí (Vall de Boí)**

Izvor: [file:///C:/Users/Slavica/Downloads/03_42_1_4_2011_Carolina_Martin_Pinol%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Slavica/Downloads/03_42_1_4_2011_Carolina_Martin_Pinol%20(1).pdf)

Kompleks u dolini Boí, Francuska, sadrži devet romaničkih crkava sa nekim od najbolje očuvanih primjera zidnog slikarstva i romaničke arhitekture koja slijedi lombardsku romaniku.

Prostor za interpretaciju i sadržaje CRVB-a izabrali su stručnjaci za romaniku i historičari specijalizovani za ovu regiju. Osmišljena je interaktivna muzeološka postavka koja uključuje audiovizualne i muzeografske elemente koji na zabavan i didaktički način približavaju posjetiocu istorijski i umjetnički trenutak u kojemu su sagrađene romaničke crkve u dolini Boí.

Sadržaji Centra organizovani su u različite tematske cjeline. Na recepciji se nalazi pult na kojem se prodaju proizvodi povezani s periodom romanike. Uz recepciju su **dvije dvorane** u kojima se obrađuju različite teme. Svaka tematska cjelina je različito postavljena. Prvo područje predstavlja **audiovizualna prezentacija na velikom formatu pomoću kojega se posjetioci smještaju u kontekst istorijskih okvira romanike** na četiri jezika: engleski, francuski, kastiljanski i katalonski. **Interpretativni prostor gdje muzeografiju sačinjavaju predimenzionirane knjige** sataktivnim uređajem koji prikazuje romaničku ikonografiju i simboliku. Sljedeće područje, prezentirano je preko **velike otvorena knjige u kojoj se iznenada pojavljuje hroničar koji u prvom licu objašnjava događaje iz doline vezane za period romanike**. U **interaktivnom srednjovjekovnom skriptoriju** prikazuju se faze gradnje i restauracije uz primjenu raznovrsnih interaktivnih pomagala. Obilazak završava temom Glasovi doline. U Zadnjem prostoru **replika romaničke klupe** služi kao postolja na kojemu se pojavljuju tri **virtualne figure**, ključne osobe iz istorije doline **u formi svjedočenja u prvom licu prepričavaju događaje vezane za crkve i istorijski period u kojem su zaživjele**.

Centar je glavna okosnica turizma Doline Boí i predstavlja **kvalitetni brend sa vlastitim identitetom** različitim od ostalih destinacija. **Jedan je od glavnih katalonskih proizvoda** nastao na **inicijativi za obnovu kulturnih dobara i njihovog upisa na listu svjetske baštine**. Tek turistički sadržaji, kao što je Interpretacijski centar romanike, ubrzali su razvoj turizma i privlačenje posjetilaca koje između ostalog privlače i sadržaji vezani uz prirodnu baštinu kao što su Nacionalni park Aigüestortes, skijalište Boí Taüll Resort i toplice Caldes de Boí.

Izvor; NOVI OBRAZAC KULTURNIH USTANOVA: PRIMJER KATALONSKOG CENTRA ZA INTERPRETACIJU ROMANIKE dr. sc. CAROLINA MARTIN PIÑOL Sveučilište u Barceloni (Universitat de Barcelona)

Muzej Fride Kalo – „LA CASA AZUL “je rodna kuća Fride Kalo i nosi naziv “Plava kuća”, a nalazi se u Kojoakanu. Kuća ima deset soba i malu tropsku baštu, u svom središnjem dijelu. Frida je bila posvećena tradiciji svoje zemlje, a njena djela su u kolekcijama mnogih nacionalnih muzeja, najpoznatija djela su u

Muzeju modernih umjetnosti u Njujorku i u San Francisku. Muzej mjesečno posjeti oko 250 000 posjetilaca, od kojih su 45% stranci. Pristup je ograničen, a oni koji su kupili karte preko internet imaju prednost. Ulaznica za djecu je 15\$, za profesore i studente umjetnosti 40\$, za domaće stanovništvo 70\$ i za strance 120\$. Sajt muzeja omogućava uvid u Fridinu biografiju, kolekciju Fridinih umetničkih djela i njenih citata, video zapisi, kao i virtualnu posjetu muzeju. Sajt je na španskom jeziku, bez opcije za prevođenje. Muzej može da se prati putem Tvitera i Pinteresta. Plava kuća je u blizini Meksika Sitija i pravi je raj za turiste (<http://www.museofridakahlo.org.mx/en/the-blue-house/>).

Memorijalni centar Nikole Tesle je u vlasništvu Muzeja Like Gospić, koji spada pod Grad Gospić. Uređenje i izgradnju novih objekata jefinansirala država, uz pomoć donatora, a to su bila velika hrvatska preduzeća. Centar godišnje posjeti od 25 do 30 hiljada posjetilaca, najviše u proljeće, ljeto i jesen, a gosti su sa svih strana Svijeta. Memorijalni centar Nikole Tesle se nalazi u njegovom rodnom mjestu Smiljanu, kod Gospića u Lici. Centar se sastoji od rodne kuće, pravoslavne crkve Sv. apostola Petra i Pavla, gdje je Teslin otac, kao pravoslavni sveštenik služio liturgiju, poljoprivredni objekat, a tu su i tri nova sagrađena objekta. Oni predstavljaju multimedijalnu dvoranu u kojoj se prikazuje dokumentarni film o Tesli, a koja se iznajmljuje po potrebi u kulturne i sportske svrhe, naučno-istraživačka stanica, tačnije 10 puta umanjen Teslin laboratorij iz Colorado Springsa i dječije igralište. U planu je proširenje Memorijalnog centra sa ugostiteljskim sadržajem, tako da se turisti mogu zadržati cijeli dan. Projekat „Solarna oaza“, uz postojeće, uključivao bi i ugostiteljski objekat, koji bi imao u ponudi proizvode domaćih poljoprivrednih proizvođača, kongresni turizam, kulturni turizam, pa čak i kulturnu europsku rutu kao dio projekta. Cilj je ujediniti sve potencijale tog kraja u kompletnu turističku ponudu (www.mcnikolatesla.hr).

3. UPOREDNA ANALIZA KULTURNOG TURIZMA KONKURENTSKIH ZEMALJA

3.1. KULTURNI TURIZAM REPUBLIKE HRVATSKE I CRNE GORE

Do početka 2000-tih, kulturni turizam u nacionalnim okvirima Hrvatske nije bio prepoznat kao turistički proizvod. Promotivni material je bio bogat fotografijama kulturnog nasljeđa, ali se njihova funkcija svodila na promociju Hrvatske, kao atraktivne turističke destinacije. Popularizacija kulturnog turizma kao samostalnog turističkog proizvoda je počela izradom nacionalne strategije razvoja kulturnog turizma, koja je počela da se sprovodi 2012.godine. U svrhu afirmacije kulturnog turizma lansirani su Nacionalni dani kulturnog turizma održani 2007. godine u Rijeci, 2009.godine u Varaždinu, 2011.godine u Dubrovniku i 2012. godine u Poreču. Prema kriterijumima atraktivnosti, u Strategiji razvoja turizma u Republici Hrvatskoj do 2020. godine, kulturni turizam se smatra sektorom trustičke privrede sa značajnim potencijalom. Hrvatska ima dva spomenika kulture i četiri prostorne kulturno-istorijske cjeline upisane na UNESCO listu, a to su: Diklecijanova palata u Splitu, Eufrazijeva bazilika u Poreču, Romanički grad Trogir, Stari grad Dubrovnik, Šibenska Katedrala I Starigradsko polje na Hvaru.

Da bi se oblikovala ponuda u kulturnom turizmu Hrvatske, potrebno je uključiti inovacije i kreativnost, koja će omogućiti doživljaje zasnovane na lokalnoj i autentičnoj kulturi. Na razvoju kulturnog turizma u Hrvatskoj radi se već duži niz godina, a dokaz za to je Strategija kulturnog turizma 2003 i definisane smjernice i ciljevi razvoja kulturnog turizma u Strategiji razvoja hrvatskog turizma do 2020.godine, kao i Akcioni plan razvoja kulturnog turizma 2015. godine. Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do

2020. godine postavila je zadatak da Hrvatska bude novo, sadržajno i zanimljivo kulturno odredište, da veći gradovi budu uvršteni u zanimljive kulturno-turističke itinerere, da se osigura pristup novim turističkim segmentima i da Hrvatska postane destinacija sa bogatim kulturnim nasljeđem.

U Hrvatskoj kulturni resursi su nedovoljno iskorišćeni u formiranju turističke ponude. Jednim dijelom oni još nisu spremni za posjetu, a djelimično oni nisu izdiferencirani i valorizovani, barem nacionalne i regionalne kulturno-turističke atrakcije sa najvećim razvojnim potencijalom. Problemi koji se mogu identifikovati u razvoju kulturnog turizma u Hrvatskoj je nedovoljno zastupljena statistika (broj prodatih ulaznica), centralizacija i birokratizacija postupaka, površno znanje lokalnog stanovništva o vlastitom kulturnom nasljeđu, nedovoljna saradnja između sektora kulture i turizma, nedovoljno znanje kordinatora projekta o kulturnom menadžmentu i nepostojanje savjetodavne institucije za organizatore kulturno-turističkih projekata. Ministarstvo turizma je od 2002.godine uvelo periodično praćenje broja posjetilaca ustanovama kulture, među kojima je veliki broj turista, a to doprinosi elementarom uvidu u kulturnu participaciji turista, na osnovu kojih se mogu kreirati strategije i kulturno-turistički planovi.

Stanovništvo u Hrvatskoj nije u dovoljnoj mjeri upoznato sa svojim kulturnim nasljeđem, zbog čega ni ne mogu da osjećaju kulturno nasljeđe, kao turistički resurs. Osnovne škole u obrazovnim programima pružaju elementarno znanje o kulturnom nasljeđu i ne naglašavaju u dovoljnoj mjeri njegovu vrijednost. Takođe, u školama se nedovoljno uči o lokalnom kulturnom nasljeđu i njegovom značaju, što otežava stvaranje lokalnog kulturnog imidža. Lokalno kulturno nasljeđe je zbog potrebe raznih dozvola, ograničeno u apliciranju za kulturno-turističke projekte, jer produžava vrijeme za aplikaciju. Zbog tromosti birokratije dozvole često stižu kada je već prošao rok za aplikaciju. Ako je u projekat uključeno inostrano preduzeće onda se mora objaviti nadmetanje za najbolju ponudu, čak i u slučajevima kada se ne traži državna subvencija.

Saradnja između sektora kulture i sektora turizma nije na zadovoljavajućem nivou i dešava se samo na nivou pojedinačnih projekata. Savremeno turističko tržište očekuje kompleksne proizvode, što zahtijeva interdisciplinarnu saradnju i realizaciju zajedničkih ciljeva. Dosadašnja iskustva u razvoju kulturnog turizma pokazuju da je od najvećeg značaja stvaranje partnerstva kulturnog i turističkog sektora na nacionalnom nivou. Ovaj problem je trebalo prevazići formiranjem Ureda za kulturni turizam pri Hrvatskoj turističkoj zajednici, međutim Ured je ukinut i nastala je praznina u upravljanju razvojem kulturnog turizma. U području kulturnog menadžmenta, Hrvatska nema odgovarajući studijski obrazovni program. Kordinatori kulturnih projekata i zaposleni u ustanovama kulture završili su samo kurseve kulturnog menadžmenta u inostranstvu. Pojedinci zaposleni u kulturnom sektoru se oslanjaju na vlastito iskustvo, što nije dovoljno, jer se zahtjevi na tržištu mijenjaju. Sektor kulture i sektor turizma još uvijek nisu usaglašeni.

U Hrvatskoj ne postoji savjetodavna institucija za organizatore kulturno-turističkih projekata, kojoj bi se mogli obratiti sa najrazličitijim pitanjima za postupak pisanja i sprovođenje projekta. Osnovan je Ured za kulturni turizam 2004. godine u okviru Hrvatske turističke zajednice, koji je doprinio napretku u odnosu na prethodne godine, kada su državne institucije bile nezainteresovane za ovaj turistički proizvod. Oko 1500 predstavnika kulturnog i turističkog sektora prošlo je kroz program edukacije Ureda za kulturni turizam, međutim znanje o području razvoja kulturno-turističkog proizvoda je još uvek deficitarno i činjenica je da kulturni i turistički sektor ne nalaze način kako da prepoznaju zajedničke interese. Problemi u kulturnom turizmu Hrvatske su složeni i brojni, a da bi se doprinijelo njihovom rješavanju, potrebna je inicijativa i postupci, koji se nekada teško sprovode. Na primjer, problem sa kojim se susrijeće kulturni sektor je loša signalizacija objekata kulturnog nasljeđa, loša infrastruktura, neuređenost prostora, otežan pristup, nestručno upravljanje i nedovoljna promocija sa neodovarajućom interpretacijom.

U Crnoj Gori, kao i u Hrvatskoj, sektor kulture i sektor turizma nemaju zadovoljavajuću saradnju i ona se dešava samo na nivou pojedinačnih projekata. Stanovništvo u Crnoj Gori, kao i u Hrvatskoj nije u dovoljnoj mjeri upoznato sa svojim kulturnom baštinom, pa isto ne osjeća kulturnu baštinu kao turistički resurs. Takođe i u Crnoj Gori je ograničeno apliciranje za kulturno-turističke projekte, zbog potrebe za raznim dozvolama koje zbog nedovoljne efikasnosti u birokratskim postupcima kasno stižu. Međutim, Republika Hrvatska je prva u regionu uradila Strategiju razvoja kulturnog turizma sa akcionim planom 2015. godine i na taj način dala smjernice kao i ciljeve razvoja kulturnog turizma do 2020. godine.

3.2. KULTURNI TURIZAM REPUBLIKE SLOVENIJE I CRNE GORE

Strategija razvoja turizma republike Slovenije za 2017-2021 je urađen na osnovu prethodnih iskustava i razvojnih specifičnosti. Turističku privredu Slovenije karakteriše razvoj konkurentskih prednosti, promocija sistemskih rješenja, efikasno povezivanje nacionalnih, lokalnih, regionalnih i preduzetničkih poduhvata u oblasti razvoja turizma. Slovenija ima uspjeh u uvođenju savremenih metoda upravljanja i tehnika u oblasti strateškog planiranja i fokusiranja konkurentskih mreža kompanija. Strategija je fokusirana na ubrzanom razvoju turizma, a dizajnirana je da postigne planirane ciljeve do 2021. godine, kao što je naprimjer povećanje zaposlenih sa punim radnim vremenom u sektoru turizma od 8.000 do 12.000 i ostvarenje zarade od oko 4 milijarde Eura. Predložena nova strateška vizija za slovenački turizam je Slovenijakao globalna zelena butik destinacija za zahtjevne goste, koji traže raznovrsnost, aktivno iskustvo, mir i ličnu dobrotu.

Slovenci imaju veoma dobar odnos prema njihovoj nacionalnoj kulturi i u njoj je dobro razvijena mreža kulturnih institucija, organizacija i udruženja, pa u tom pogledu može da se poredi sa najrazvijenijim evropskim zemljama. Kulturni život je razvijen u najvećim gradovima, ali i u skoro svakom uglu Slovenije. Brojni dvorci, crkve, arhitektonska remek djela, stara gradska jezgra sa gotskom i baroknom arhitekturom (Ptuj, Piran, Škofja Loka, Kranj, Ljubljana), živopisna ruralna arhitektura za mala naselja i kuće (kozolci) sa originalnim rešenjima, kulinarske i vinske ture, kao i tradicionalni običaji svjedoče o raznovrsnosti života prošlih generacija u Sloveniji. Kulturno nasleđe na UNESCO listi su baština Merkura, Almaden i Idrija, praistorijka sojenica oko Alpa.

Slovenija je 2017. godine bila u centru pažnje u raznim oblastima, zahvaljujuću Ani Roš, koja je proglašena za najboljeg ženskog kuvara u 2017. godini, kao i drugih vrhunskih kuvara, Slovenija se smatra skriveni evropskim draguljom, kada je u pitanju hrana i piće. Pokretno kulturno nasljeđe se promovise u oko šezdeset muzeja sa brojnim muzejskim zbirkama. Najveći muzeji su Narodni muzej Slovenije i Muzej savremene istorije Slovenije, kao i regionani muzeji širom Slovenije. Najinteresantniji muzej je Kobarid muzej, koji je dobio nagradu za najbolji evropski muzej. Ikone slovenačke kulture su brojne, ali jedna od najpoznatijih je Lipica ergela, koja je prepoznata kao najstarije mjesto u Svijetu sa kontinuiranim uzgojom aristokratskih lipicanera. Od osnivanja 1580. godine, lipicaneri su ponos Slovenije, poznati po svojoj bijeloj boji, elenganciji i nevjerovatnim kapacitetom za učenje. Zatim Maribor, drugi po veličini slovenački grad sa najstarijom lozom na Svijetu i Ptuj jedinstven grad sa vinskim podrumima u starom dijelu grada. U Sloveniji je pronađen najstariji muzički instrument na svijetu, takozvana neandertala flauta, koja je izložena u Nacionalnom muzeju Slovenije u Ljubljani. Grad Idrija, sa napuštenim rudnikom žive, je dobro očuvan spomenik rane industrijske ere.

Za Slovenački turizam je karakteristično da je u okviru turističkih proizvoda obuhvatio i kulturni turizam i na taj način formirao svoj prepoznatljivi imidž, a svoju promociju je sproveo na ključnim tržištima, posebno u SAD i Francuskoj. Slovenija je 2017. godine bila i domaćin visokog profila međunarodne manifestacije, odnosno generalne skupštine Lufthansa, koja na svojim letovima promovise kulturno nasljeđe atraktivnih destinacija a Slovenija kao domaćin ovog značajnog događaja svakako će biti preporučena destinacija.

Poštovanje i zaštita nacionalnog kulturnog nasljeđa je obaveza svakog pojedinca. Slovenija gradi svoj identitet na svom bogatom kulturnom nasljeđu, koje Slovenci dobro poznaju. Vlada Slovenije odvaja značajna sredstva za kulturu i država u potpunosti finansira nacionalnu mrežu institucija i pokriva većinu programa, aktivnosti i projekte u oblasti međunarodne kulturne saradnje. Lokalne zajednice su odgovorne za biblioteke i druge kulturne institucije, kao i kulturno-umjetnička društva. Međutim, tržišni mehanizam, vlada cijelom industrijom zabave. Turistička organizacija je pripremila operativan plan za turistički marketing i promotivne aktivnosti, uključujući i digitalizaciju. Strategija za razvoj slovenačkog kulturnog turizma će uskoro da se završi, a napisali su je stručnjaci iz različitih oblasti. Ključna prednost Slovenije je u njenoj disperziji kulturnog turizma iz Goričko na sjeveroistoku do Pirana na jugozapadu, od Alpa na sjeverozapadu do Bele Krajine na jugu.

U Sloveniji je kulturni turizam tema zajedničkih sjednica parlamentarnih odbora za kulturu i ekonomiju. Trenutno se završava državna strategija za turizam kulturnog nasljeđa, takođe odbor za ekonomiju predlaže, da poglavlje o kulturnom turizmu treba da bude uključeno u strategiju za razvoj turizma.

Država Slovenija odvaja značajna sredstva za kulturu i država u potpunosti finansira nacionalnu mrežu institucija i pokriva većinu programa, aktivnosti i projekte u oblasti međunarodne kulturne saradnje, a lokalne zajednice su odgovorne ustanove kulture. Vlada Crne Gore takođe odvaja značajna sredstva za kulturu, ali ekonomska sredstva Crne Gore su znatno manja, nego u Sloveniji, jer Slovenija spada u razvijene zemlje Evropske Unije. Slovenački turizam je u okviru turističkih proizvoda obuhvatio i kulturni turizam, i na taj način formirao svoj prepoznatljivi imidž, a svoju promociju je sproveo na ključnim tržištima. U Crnoj Gori kulturni turizam nije u dovoljnoj mjeri vezan za ostale turističke proizvode i nije u dovoljnoj mjeri iskorišćen kao samostalni turistički proizvod, koji nema sezonalni karakter. Strategija za razvoj slovenačkog kulturnog turizma će uskoro da se završi, a napisali su je stručnjaci iz različitih oblasti. U Crnoj Gori se radi Program razvoja kulturnog turizma, a pišu ga turizmolozi, ekonomisti, konzervatori, arhitekte u saradnji sa kulturnim i turističkim sektorom Crne Gore.

3.3. KULTURNI TURIZAM REPUBLIKE SRBIJE I CRNE GORE

U Evropskom parlamentu pohvaljeni su kapaciteti koje Srbija ima u oblasti kulturnog turizma. Kultura mnogo više spaja ljude, nego što ih politika razdvaja, a kulturni turizam je velika šansa Srbije da popravi imidž u Svijetu. Turistički i kulturni potencijal Srbije može da bude šansa za prevazilaženje problema iz prošlosti, ali i za ostvarivanje ekonomskih efekata. Nominacija Novog Sada za Evropsku prijestonicu kulture 2021 je dokaz da je nešto pokrenuto i to je dobar znak, kada je u pitanju kulturni turizam i očuvanje kulturnog nasljeđa. Zatim sjajan primjer restauracije sinagoge u Subotici, koja je dobila stari sjaj i biće ponovo funkcionalna, a smatra se biserom srednjoevropske kulturne baštine. Obnova sinagoge počela je 2013. godine, sredstvima Evropske unije, kroz Program prekogranične saradnje Srbija-Mađarska. Projekat „DIAMOND – Dragulji na prekretnici vjekova – putovanje u čudesni svijet secesije “obuhvatio je, pored obnove fasade sinagoge i djelimičnu obnovu Grofove palate u Segedinu. Ukupna vrijednost projekta bila je 344.787 eura, Evropska unija finansirala je obnovu sa 100.000 eura, a kompletna restauracija sinagoge izvedena je uz pomoć vlada Srbije i Mađarske. Evropske nagrade za kulturno nasljeđe u junu 2018. godine u Berlinu, dodeljena je za tri laureata iz Srbije, a jedan je za projekat konzervacije srednjovjekovne tvrđave u vojvođanskom mjestu Bač. Za 15 godina, koliko rekonstrukcija traje, ovo zdanje je od neprepoznatljivosti postalo sve posjećenija turistička atrakcija. Dani slave srednjovjekovnog Bača završeni su prije tri vijeka i tvrđava je propadala, a boravak u njoj nije bio bezbjedan. Danas je posjećuje oko sedam hiljada ljudi godišnje. Za pažljivo obnavljanje uskoro će primiti i najviše evropsko priznanje, koje zovu još i „oskarom za konzervaciju “. Za restauraciju je od evropskih fondova dobijeno oko 700.000 eura. Da bi tvrđava zasijala punim sjajem, neophodna je daleko veća podrška, kako države, tako i privatnih investitora. Na

muzeje u Srbiji još uvijek se gleda kao trošak, mnogi od njih ne rade ili su u nekoj fazi rekonstrukcije. Noć muzeja je povod da se malo više o tome priča i oni posjete, ali čim manifestacija prođe, smanji se i interesovanje javnosti. Situacija se ipak polako mijenja jer muzeji počinju da se približavaju svijetu biznisa. Javlja se kolekcionari i privatnici, koji spašavaju zbirke dragocjenih stvari, koje su skupljale prašinu po tavanima i podrumima. Osim muzeja u državnom vlasništvu, prema nezvaničnim informacijama u Srbiji ima i oko 90 privatnih muzeja, ali prema podacima Ministarstva kulture zvanično je registrovano pet.

Srbija, kao i Crna Gora još uvek nema dovoljnu saradnju između sektora kulture i sektora turizma. Međutim, zahvaljujući pojedincima, koji su se našli na rukovodećim funkcijama i akcijama, koje su zasnovane na ličnoj inicijativi, kulturni turizam je počeo da se razvija i ima svijetlu budućnost.

3.4. KULTURNI TURIZAM REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE I CRNE GORE

Na prostoru Bosne i Hercegovine dolazi do mješavina novih i starih svjetova. Srednjovjekovno kulturno nasljeđe je dobro očuvano od starih franjevačkih i pravoslavnih manastira, do heraldskih mostova i džamija Osmanlija. Pored bogate kulturne baštine, u Bosni i Hercegovini desila se i posleratna „kulturna renesansa“ posebno u Sarajevu, koji je domaćin nekim od najavangardnijih festivala u jugoistočnoj Evropi, poput Sarajevo film festivala i Jazz festivala. Bosna i Hercegovina obiluje brojnim kulturnim nasljeđem. Kao najposjećenije turističke destinacije u oblasti kulturnog turizma mogu se izdvojiti naprimjer Bašćaršija, kao jedan od najimpresivnijih i najšarmantnijih trgovin

skih centara u zemlji. Mjesto za trgovinu i susrete već od 15. vijeka, jer su se karavani iz Azije, Dubrovnika i zapada ovdje sastajali i trgovali. Takođe, stari most u Mostaru je možda najreprezentativniji primjer otomanske kreativnosti i dalmatinskog zidarstva na zapadnom Balkanu. Ova predivna kamena struktura ne samo da spaja istočnu i zapadnu stranu Neretve, već i simbolizira raskršće istočne i zapadne civilizacije. Zatim Tekija na vrelu Bune izgrađena u 16. vijeku za potrebe derviškog reda i danas je najmističnije mjesto u Bosni i Hercegovini. Tekija je otvorena za posetioce tokom cijele godine, a u prelijepom vrtu, koji gleda na izvor Bune može se popiti osvježavajuće piće, turska kafa ili čaj. Travnička tvrđava je najimpresivnija tvrđava u Bosni i Hercegovini, koja još uvijek postoji i najbolje je očuvana od svih. Turski period obnovio je slavu Travnika, jer bio je glavni grad i vojni centar Otomanske imperije u Bosni i Hercegovini. Originalana trebinjski stari grad nastao je početkom 18. vijeka, a leži na obalama rijeke Trebišnjice, jedne od najvećih ponornica u Evropi, koja teče kroz samo srce grada. Rijeka i grad su bili oduvijek poznati po svojim starim mlinovima, dolapima na rijeci Trebišnjici. Mada, danas i nijesu u potpunoj funkciji, postoje kao simbol, ne tako davne prošlosti Hercegovine. Klobuk je najveća tvrđava u Trebinju, a nalazi se na samoj granici Hercegovine sa Crnom Gorom. Pretpostavlja se da je izgrađena u 9. vijeku.

Ovakvih mjesta, koja mogu zadovoljiti potrebe kulturnog turizma u Bosni i Hercegovini ima mnogo, ali se ona susrijeću sa mnogim specifičnim problemima, koji su nastali kao posljedica neorganizovanosti turističkog sektora, nedostatka finansijske podrške, kao i nedovoljne briga i nedostatka sredstava za održavanje kulturnog nasljeđa od strane opštinskih, kantonalnih i entitetskih organa. Upisana kulturna dobra iz Bosne i Hercegovine na UNESCO-ovoj Listi svjetske baštine samo su most Mehmed-paše Sokolovića u Višegradu i područje Starog mosta starog grada Mostara. Ovakav odnos državnih struktura, bez obzira na izrazito bogatu kulturnu baštinu, neće dovesti do adekvatne turističke valorizacije. Drugim riječima, državna intervencija, u cilju valorizacije kulturne baštine je neophodna. Kulturni turizam i uopšte turizam u Bosni i Hercegovini je trenutno nedovoljno razvijen i ona je najlošije pozicionirana zemlja na prostoru Balkana. Ona je prepoznata u uglednim svjetskim medijima poput CNN-a, The New York Timesa, The Guardian, kao i u specijalizovanim časopisima za turizam, međutim promet turista je nezadovoljavajući, pogotovo u odnosu na postojeće potencijale.

3.5. KULTURNI TURIZAM REPUBLIKE ALBANIJE I CRNE GORE

Kulturno nasljeđe i turizam imaju važnu ulogu u razvoju turizma u Albaniji. Prema zvaničnim podacima, broj posjetilaca spomenicima kulture, muzejima, dvorcima i arheološkim lokalitetima u 2016. godini je povećan za 17,5% u odnosu na 2015. godinu. Lokacije upisane na UNESCO listu su Butrinta, Berat i Đirokastra (Gjirokastra). Očekuje se da će Albanski dio Ohridskog jezera biti na UNESCO listi 2019. godine, a makedonski dio jezera je upisan na Listu svjetske baštine, kao prirodno i kulturno nasljeđe. Albanija predstavlja dobar primjer razvoja kulturnog turizma, kojem je posvetila značajnu pažnju izradom marketinške strategije u kulturnom turizmu. U ovoj zemlji je kulturna baština iskorišćena za socijalni i ekonomski razvoj. Jedan od najboljih primjera razvoja kulturnog turizma je Butrint za koji kažu da je mikrokosmos istorije Sredozemlja, jer je svjedok uspona i padova velikih carstava, koja su vladala ovim područjem. Danas je to jedinstvena prostorna kulturna-istorijska cjelina, nastala u rasponu, od više od dvije hiljade godina.

Arheološko nasljeđe Butrinta je jedno od najvećih i najvažnijih arheoloških nalazišta u Albaniji, jer sadrži različite predmete i strukture, koje potiču iz bronzanog doba, pa sve do srednjeg vijeka. U Butrintu se nalazi i pozorište iz helenističkog perioda, koje je izgrađeno na padini akropole i okrenuto je prema kanalu Vivari. Korišćenje prirodnog nagiba brežuljka pružilo je praktično rješenje za smještaj gledalaca, što je tipična karakteristika antičkih grčkih pozorišta. Krstionica je izgrađena u 6. vijeku, a predstavlja drugu po veličini krstionici u Istočnom rimskom carstvu, jer se najveća nalazi u Aja Sofiji u Istanbulu. Venecijanci su u 14. vijeku izgradili tvrđavu na vrhu brda, na zapadnom dijelu prostrane ravne površine antičke akropole. Kaštel na akropoli je najvažnija srednjovjekovna građevina Butrinta i uglavnom je produkt rekonstrukcije iz tridesetih godina dvadesetog vijeka. Butrint se nalazi u prirodnom okruženju, sa složenim eko sistemom od obližnjeg jezera i kanala, koji odvodi jezero u Jonsko more. Kombinacija kulturnog nasljeđa i prirodno okruženje čini Nacionalni park Butrint kulturno-prirodnim spomenikom. Park je postao centar kulture i prirode Albanije, a uz pomoć Butrint fondacije, Svjetske banke i UNESCO-a, situacija parka je poboljšana, pa je UNESCO uklonio Butrint sa liste ugroženog područja svjetske baštine 2005.godine. Danas se tu nalazi glavni centar za škole arheologije i konzervacije, koje je organizovala Butrint fondacija u partnerstvu sa albanskim institutima arheologije, stranim univerzitetima, međunarodnim stručnjacima i konsultantima. U parku se organizuje aktivan program događaja u pozorištu, kao i program za lokalne škole i koledže. U toku 2010. godine, vlasti su srušile preko 200 ilegalno izgrađenih objekata u selu Ksa.

Albanija je stvorila dobru podlogu za razvoj kulturnog turizma, u smislu jačanja institucija i strukturnih reformi, što je dovelo do vidnog razvoja kulturnog turizma. Na odličnom primjeru Nacionalnog parka Butrint pokazana je odlučnost države da sačuva izuzetno bogatu kulturnu baštinu, uz značajnu finansijsku podršku Američko-Albanskog fonda za razvoj i Svjetske banke. Crna Gora, u razvoju kulturnog turizma treba da preuzme primjer integrisane strategije i stvorene dobre podloge za razvoj kulturnog turizma, kao što je u Albaniji, koja se za relativno kratko vrijeme značajno pozicionirala u Svjetskoj turističkoj organizaciji kao zemlja u kojoj se razvija kulturni turizam. Ministarstvo kulture je odjeljenje albanske vlade odgovorno za turizam, kulturu, omladinu i sport. Ovo Ministarstvo u svojim okvirima ima sektor za kulturu i sektor za turizam, što je doprinijelo dobroj saradnji ova dva sektora, a što je za rezultat imalo razvoj kulturnog turizma. Crna Gora, za razliku od Albanije, nema dobru saradnju ova dva sektora, a nema ni značajnu finansijsku podršku iz inostranstva, međutim izradom Programa razvoja kulturnog turizma u Crnoj Gori, ovi problemi bi trebalo da se prevaziđu.

3.6. KULTURNI TURIZAM REPUBLIKE GRČKE I CRNE GORE

Savremena Grčka država ima korijene iz vremena Antičke Grčke, a Grčka se smatra kolijevkom savremene evropske civilizacije. Ona je domovina umjetnosti, pa se na UNESCO-voj listi svjetske baštine nalazi 18 lokaliteta. U Grčkoj svaki peti stanovnik zaposlen u turizmu, a kulturni turizam je razvijen i najviše se zasniva na kulturnom nasljeđu iz antičkog kritsko-mikenskog perioda, antičkog arhajskog perioda (Olimpija, Delfi, Korint, Epidaurus) i antičkog klasičnog perioda (Atina). Arheološki lokalitet Olimp godišnje zaradi oko 2,6 miliona eura, arheološki lokalitet Mikena godišnje zaradi oko 1,6 miliona eura, a arheološki lokalitet Akropolj godišnje zaradi oko 11,9 miliona eura. Posle antičkog perioda, na prostoru Grčke se razvijalo Vizantijsko carstvo, koje je bilo pod velikim uticajem grčke misli i umjetnosti, a grčki jezik je bio službeni. U trajanju od hiljadu godina, razvila se umjetnost, kultura i običaji, pod uticajem hrišćanstva, a u hrišćanskoj arhitekturi se razvio originalni vizantijski stil. Sveta Gora i Meteori su najpopularniji lokaliteti za posjetu turista, koji su nastali u ovom periodu. Kulturno nasljeđe Grčke, koje je svjedok ljudskih dostignuća, izaziva divljenje i predstavlja motiv za posjetu turista iz cijelog Svijeta. I upravo u ovoj zemlji, udvostručio se broj kineskih turista, koji uglavnom dolaze na grupna ljetovanja, ali sve je više i onih koji dolaze individualno. Posebno su im interesantni Kikladski arhipelag (Krit) i Atina. Smatra se da će se broj turista iz azijskih zemalja u narednoj deceniji drastično povećati. Zbog velikog broja turista iz Kine 2017. godine uvedeni su direktni letovi između Atine i Pekinga. Za razliku od Crne Gore, u Grčkoj postoji saradnja između kulturnog i turističkog sektora. Do 2012. godine, sektor kulture i turizma su bili spojeni u Ministarstvu kulture i turizma, što je doprinijelo da razvoj turizma u Grčkoj paralelno prati i razvoj kulturnog turizma, zasnovanog na izuzetno bogatoj kulturnoj baštini. Danas, ova dva sektora zbog velikog obima obaveza i odgovornosti, imaju dva odvojena ministarstva, ali saradnja između sektora kulture i sektora turizma se i dalje uspješno nastavlja.

4. RESURSI KULTURNOG TURIZMA

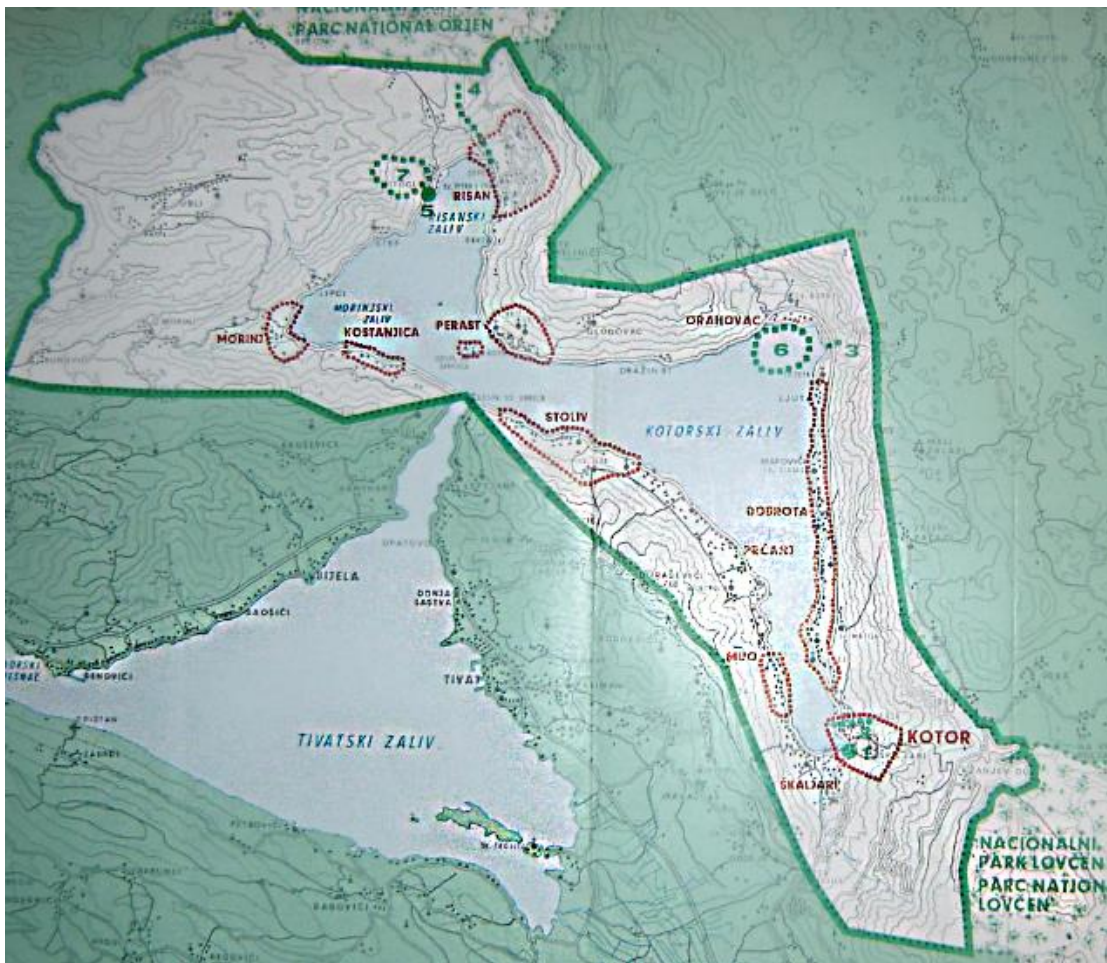
Položaj, geografske i klimatske karakteristike, kao i prirodne posebnosti Crne Gore, usloveli su raznovrsna kulturna kretanja na njenom tlu od praistorije do danas. Zahvaljujući tome, na području Crne Gore postoji veliki broj nepokretnih kulturnih dobara: kulturno-istorijskih cjelina, kulturno-istorijskih objekata i lokaliteta, pokretnih kulturnih dobara i nematerijalne baštine koji, kvalitetno valorizovani i prezentirani, predstavljaju ključnu komponentu razvoja kulturnog turizma.

Kulturna baština sagledana je prvenstveno sa stanovišta atraktivnosti i stepena spremnosti za ukjučivanje u turističku ponudu.

U tom smislu najatraktivniju osnovu predstavljaju kulturna dobra upisana na listu svjetske baštine UNESCO-a, kulturna dobra upisana na nacionalnu tentativnu listu, kulturno istorijske cjeline – urbane i ruralne aglomeracije, kulturno istorijski objekti sa posebnim osvrtom na sakralne objekte.

4.1. KULTURNA DOBRA NA LISTI SVJETSKE BAŠTINE UNESCO-a

- Karta br.1 Prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotora

Izvor: https://whc.unesco.org/en/list/125/multiple=1&unique_number=2122

- **Prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotora**

Upisano na listu svjetske baštine, nesumnjivo je prepoznato kao prostor koji harmoničnom simbiozom prirodnih fenomena i graditeljskog nasljeđa, bogatim fondom nepokretnih kulturnih dobara, institucija kulture i nematerijane kulturne baštine privlači sve značajniji broj posjetilaca. U okviru područja su zaštićene urbane aglomeracije Kotora i Perasta, kao i Risan sa ulicom Gabela, a u zaštićenoj okolini je kulturno dobro Stari grad Herceg Novi.

Turizam se u zaštićenom području manifestuje u tri prepoznatljive kategorije:

- Posjeta kruzera u okviru turističkih ruta krstarenja Jadranom i Mediteranom. Odlikuje je masovna posjeta u kratkom vremenskom trajanju od nekoliko sati što rezultira, površnim upoznavanjem sa kulturnim vrijednostima i slabijom potrošnjom. Osim nesumnjivih ekonomskih benefita evidentni su i negativni aspekti ove vrste posjeta zbog velikog pritiska na ograničene prostorne i infrastrukturne resurse kulturnog dobra.

- Održavanje manifestacija koje je tradicionalno vezano za ljetnji period kada je kupališna sezona u punom jeku, pa su posjetioci mahom turisti koji borave u obalnom području, lokalno stanovništvo i domaći turisti koji pretežno dolaze individualno, na nekoliko sati, sa prostora par sati vožnje od mjesta događanja, što uslošnjava rješenja stacionarnog saobraćaja.
- Kupališni turizam sa najizraženijim pritiskom u julu i avgustu kada je gotovo nemoguće da turista, u potrazi za novim doživljajima, koristi sopstveni prevoz kako bi se upoznao i sa kulturnim atraktivnostima van mjesta boravka i u zaleđu.

Kompleksan i obiman fond nepokretnih kulturnih dobara, nematerijalne baštine i manifestacija područja Bokotorskog zaliva zahtijeva izradu Strategije razvoja kulturnog turizma Boke Kotorske kojom bi se ostvarili ciljevi:

- Prostorna distribucija koja podrazumijeva formiranje proizvoda kulturnog turizma koji se ravnomjerno odvija kako na obalnoj liniji, tako i u zaleđu u kojem se nalaze vrijedne cjeline tradicionalnog graditeljstva;
- Vremenska distribucija koja podrazumijeva formiranje proizvoda kulturnog turizma koji će biti u ponudi u toku čitave godine, a podrazumijeva višednevni boravak organizovanih grupa;

- **Stećci – srednjovjekovni nadgrobnici spomenici**

Uvršteni su na listu svjetske baštine UNESCO-a 2016. u sklopu transnacionalne serijske nominacije Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske i Srbije. Od oko 3 500 stećaka rekonosiranih na području Crne Gore pretežno u Sjevernom i Centralnom regionu, na listu su uvrštene dvije nekropole u Durmitorskom području : Nekropola Grčko Groblje u Šćepan Polju u Plužinama; Nekropola Grčko Groblje i Žugića Bare u Novakovićima u Žabljaku;

Stećci - monolitni kameni nadgrobnici spomenici ukazuju na srednjovjekovno umjetničko stvaralaštvo autentičnog stilskog izraza sa prostora Crne Gore, prepoznati na turističkim, biciklističkim i pješačkim rutama, mogu biti jedna od značajnih komponenti turističke rute.

Formiranjem *interpretacijskog centra* u Novakovićima, Žabljak, u kojem bi na atraktivan, moderan, dinamičan i interaktivan način prezentirana interpretirana vrijednost ovog segmenta kulturne baštine, kako na zaštićenim lokalitetima tako i na prostorima Crne Gore i regiona, uz interpretaciju istorijskog konteksta koji je prethodio njihovoj pojavi, formirao bi se kulturnoturistički proizvod koji bi bio iskorak u kvalitetu ponude Sjevernog regiona i Crne Gore.

Uz pažljivo definisane prateće sadržaje (skupovi, kongresi, manifestacije, smještaj u obnovljenim objektima tradicionalnog graditeljstva, priključivanje na pješačke, biciklističke staze i rute, ugostiteljstvo sa srednjovjekovnom gastronomijom i sl.) kao i jasnu upravljačku strukturu prepoznatih partnera, može se obezbijediti održivost i privlačnost Centra.

Sve aktivnosti podrazumijevaju prethodno sproveden istraživački proces, konzervaciju i prezentaciju lokaliteta upisanih na listu svjetske baštine.

- **Venecijanski odbrambeni sistem između XV i XVII vijeka**

U transnacionalnoj, serijskoj nominaciji venecijanskog odbrambenog sistema sa Hrvatskom i Italijom na listu je upisano Utvrđenje Kotora koje kao sastavni dio Prirodnog i kulturnoistorijskog područja Kotora i postaje sastavni dio formiranja kulturno turističkog proizvoda Starog grada Kotora.

4.2. KULTURNA DOBRA NA NACIONALNOJ TENTATIVNOJ LISTI

Izvor: <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/state=me>

Kao kulturna dobra koja imaju a potencijal da budu upisana na Listu svjetske baštine UNESCO-a prepoznata su Istorijsko jezgro Cetinja, Stari grad Bar i arheološki lokalitet Duklja u Podgorici, Stari grad Ulcinj.

- **ISTORIJSKO JEZGRO CETINJA**

Predajom Nominacionog dosijea za upis na listu svjetske baštine, za Istorijsko jezgro Cetinja formalno je podnijeta kandidatura za upis na listu svjetske kulturne baštine UNESCO-a.

U kontinentalnom dijelu Crne Gore, Istorijsko jezgro Prijestonice Cetinje sa značajnim fondom nepokretnih kulturnih dobara (sakralnih, rezidencijalnih, javnih i memorijalnih objekata), kao i mrežom muzeja u sastavu Narodnog muzeja Crne Gore u koje su pohranjeni značajni fondovi pokretne kulturne baštine Crne Gore, i, konačno, Njegoševom rodnom kućom u Njegušima i Njegoševim mauzolejom na Lovćenu, decenijama predstavlja gotovo nezaobilaznu tačku interesa posjetilaca kako iz regiona tako i sa širih prostora.

Povećanje broja posjetilaca, naročito od vremena kada je Cetinje uključeno u ponudu kruzera usidrenih u Boki Kotorskoj još uvijek ne rezultira ekonomskim efektima koji bi značajno uticali na održivost kulturnih dobara i funkcionisanja institucija kulture koje su, dominantno, smještene u njima.

To ukazuje na potrebu sagledavanja mogućnosti dinamičnije, atraktivnije i modernije prezentacije i interpretacije nepokretne i pokretne baštine i formiranja pratećih sadržaja i manifestacija kojima bi se privukao segment posjetilaca spremnih da provedu u Cetinju i njegovoj okolini više od višesatnog boravka.

Istovremeno, obnova hotela "Lokanda", izvedena na prepoznatim autentičnim vrijednostima prvobitnog hotela koji je predstavljao, pored pružanja smještaja, svojevrsnu instituciju kulture od perioda izgradje sve do rušenja nakon zemljotresa 1979. godine, treba da obezbijedi deficitarne smještajne kapacitete u gradu.

- **STARI GRAD BAR**

Stari grad Bar, uvršten na domicilnu tentativnu listu, predstavlja svojevrsni primjer urbane aglomeracije koja se, nakon preko više od jednog vijeka, vraća u život, interpolacijom pažljivo osmišljenih funkcija kojima se na narušavaju neistraženi i nepripremljeni za prezentaciju, arheološki slojevi. Neraskidivo je vezan za Podgrađe u kojem se, nerijetko na neprimjerene načine, sprovodi „obnova“ graditeljskog fonda.

- **DUKLJA**

Najznačajniji antički lokalitet u Crnoj Gori predstavljaju ostaci rimskog grada Doclea. Lokalitet je udaljen oko 4 km od Podgorice, i smješten na prostranom ravnom platou koji je sa tri strane omeđen koritima rijeka Zete, Morače i Širalije.

Na lokalitetu se i dalje sprovode istraživanja, a tek odgovarajućom prezentacijom i izgradnjom nedostajuće turističke infrastrukture omogućilo bi se adekvatno uključivanje u kulturno turističke rute. Jedna od značajnih prethodnih aktivnosti je izmještanje željezničke pruge i objekata sa prostora lokaliteta sa ciljem obezbjeđivanja njegovog integriteta.

- **STARI GRAD ULCINJ**

Jedna od najstarijih urbanih aglomeracija na Jadranu u kojem je sudar kultura Orijenta i Zapada ostavio brojne tragove u kulturno istorijskom nasljeđu kako materijalnom tako i nematerijalnom.

Pritisak posjetilaca na grad u ljetnjoj sezoni izazvao je intenziviranje, često neregularne, gradnje u njegovoj zaštićenoj okolini, pa i samom Starom gradu, što narušava kulturno istorijske vrijednosti zaštićene cjeline.

Za sva kulturna dobra upisana na nacionalnu tentativnu listu zakonski je propisana obaveza izrade Menadžment planova u koje bi trebalo, da pored ostalog, budu ugrađeni i elementi kojima se kulturna dobra sagledavaju kao kulturno-turistički proizvodi na način kojim bi se obezbijedila njihova održivost.

4.3. KULTURNO ISTORIJSKE CJELINE

Kulturno-istorijska cjelina je urbano ili ruralno naselje ili njegov dio, uključujući pripadajuću infrastrukturu i izolovane ili povezane grupe građevina koje su svojim karakterističnim osobenostima dovoljno jedinstvene da predstavljaju topografsku cjelinu i mogu biti: stari grad, urbano ili ruralno naselje i homogena grupa građevina.

Kulturno-istorijske cjeline predstavljaju najvredniju komponentu identiteta kako turističkih centara u obalnom području Crne Gore tako i u cjelokupnom prostoru Crne Gore. Kontinuirani razvoj kroz vjekove starih gradova i urbanih cjelina ostavio je u baštinu fortifikacije, urbane matrice koje karakterišu uske ulice i trgovi uz koje su zbijeni blokovi kamenih kuća, sakralna i profana kulturna dobra.

U centralnom regionu urbane cjeline razvijale su se u skladu sa prirodnim okruženjem i istorijskim kontekstom u kojemu su nastale.

4.3.1. STARI GRADOVI, URBANE I RURALNE CJELINE

Stari gradovi Herceg Novi, Budva i Ulcinj predstavljaju okosnice razvoja turizma u obalnom području Crne Gore a najznačajniji resursi za razvoj kulturnog turizma nalaze se upravo u njima i njihovoj okolini. Istovremeno ove cjeline su i nosioci najznačajnijih kulturnih manifestacija prezentiranih u Aneksu II, kao i dominantno najzastupljenijeg, kupališnog turizma.

Urbana cjelina Sveti Stefan, od vremena šeste decenije XXI vijeka, kada je opustjela srednjevjekovna aglomeracija uz poštovanje konzervatorskih principa pretvorena u luksuzni hotel, predstavlja simbol turizma Crne Gore i primjer kako tradicionalna kuća i cjelina, adekvatno valorizovana i obnovljena, postaju jedan od i najisplativijih ekonomskih resursa.

Urbana cjelina Virpazara sa zaštićenom okolinom, uvrštena nedavno u Registar kulturnih dobara, zbog izrazitog povećanja posjete u zadnjoj deceniji, u opasnosti je da podleže pritiscima savremenih zahtjeva za povećanjem smještajnih kapaciteta.

Turistička atraktivnost ovih cjelina manifestuje se prvenstveno kroz njihovu ambijentalnu vrijednost i urbani sklad, ali povećanje njihove atraktivnosti u toku čitave godine moguće je sprovesti uz adekvatni

konzervatorski i prezentacijski tretman materijalne i nematerijalne kulturne baštine interpretirane u skladu sa savremenim standardima i pozitivnim iskustvima, uz naglašeniji marketing.

Zaštićene ruralne cjeline **Vranjina i Zaselak Lekovići u selu Godinje** na Skadarskom jezeru su primjeri cjelina tradicionalnog graditeljstva i života u ruralnom području. Dok je kontinuirani život u Vranjini ostavio tragove savremenih intervencija koje narušavaju vrijednosti cjeline i zahtijevaju kompleksan pristup u daljem unapređenju kulturnog dobra i njegovo uključivanje u turističku privredu, Zaselak Lekovići u Godinju, gotovo potpuno napušten moguće je mnogo efikasnije obnoviti koristeći iskustva primijenjena u obnovi Svetog Stefana, koji predstavlja primjer revitalizovanog kulturnog dobra sa funkcijom koja obezbjeđuje njegovu održivost.

Ove ruralne, kulturno – istorijske cjeline imaju veliki ali istovremeno neiskorišćeni potencijal u oblasti kulturnog turizma. Njihova turistička valorizacija kao punktova kulturnog turizma zahtijeva kompleksan rad na osmišljavanju proizvoda koj će i privući posjetioca i ispuniti njegova očekivanja, uz prethodno završene istraživačke i konzervatorske procese i prezentaciju.

Posebni interes posjetilaca prepoznaje se u obilasku **manastirskih i samostanskih kompleksa**, kulturno istorijskih cjelina (homogena grupa građevina koji u najvećem broju predstavljaju aktivna vjerska sjedišta koja su, sa rijetkim izuzecima, otvorena za posjetioca. U njima se nalaze reprezentativni primjeri freskoslikarstva, ikonostasi, bogate riznice, ikone i drugi pokretni fond, koji najčešće nije izložen u punom formatu, pošto nijesu stvoreni uslovi za njegovu stručnu i bezbjednu prezentaciju.). Posjeta manastirskim i samostanskim kompleksima, kao jedan vid vjerskog turizma, posebno je izražena u vrijeme vjerskih praznika i narodnih svjetkovina ali se manifestuje mahom posjetom lokalnog stanovništva iz gravitacionog područja.

Ekonomski efekti obilazka sakralnih kompleksa ne zasnivaju se na naplaćivanju ulaznica već na davanju priloga od kojih vjerske zajednice ulažu u održavanje graditeljskog fonda. Ovakav pristup, nerijetko, rezultira sprovođenjem neadekvatnih intervencija na kulturnim dobrima i sve izraženijom izgradnjom objekata u kompleksu kojima se narušava njihova kulturno istorijska vrijednost.

Manastir Morača i Manastir Piva sa očuvanim prirodnim okruženjem, nalaze se na tranzitnim saobraćajnicama što utiče na povećani obim posjete. Broj posjetilaca takođe je izraženiji kod manastirskih kompleksi na području opštine Budva (**Gradište, Praskvica, Podlastva**) koji se nalaze uz glavnu saobraćajnicu u obalnom području.

Posjeta **Manastiru Ostrogu** sa moštima Sv. Vasilija Ostorškog, prepoznatoj destinaciji **vjerskog turizma** u regionu, vezana je za značajne vjerske praznike i individualne posjete u toku čitave godine. Kroz izradu DUP-a Ostrog- Glava Zete pažljivo su razmatrani potrebni prostorni resursi za zadovoljenje smještajnih i sadržajnih kapaciteta kao i unapređenje infrastrukture čijom bi se realizacijom stvorio zaokružen turistički proizvod, koji predpostavlja i sanaciju prostora manastira u smislu unapređenja narušenih kulturnoistorijskih vrijednosti.

Samostan **Gospa od Škrpjela** sa legendom o nastanku i manastirskim muzejom, a zahvaljujući i činjenici da je jedan od najvidljivijih repera Bokokotorskog zaliva, takođe predstavlja privlačnu tačku za turističku posjetu.

Posjećenost **manastirskim kompleksima na Skadarskom jezeru** je u značajnoj mjeri uznapredovala u protekloj deceniji što se manifestuje nekotorlisanom gradnjom u kompleksima kojima se narušavaju kulturno-istorijske vrijednosti.

Manastirski kompleksi van značajnih komunikacija (Manastir Podvrh u Bijelom Polju, Manastir Trojica u Pljevljima, Manastir Nikoljac u Bijelom Polju) posjećeni su u manjoj mjeri i potrebno ih je vezati za specijalizovane turističke rute.

Formiranje višednevne “Manastirska tura” sa strateški lociranim smještajem u očuvanim i obnovljenim tradicionalnim cjelinama sa usputnim odmorom u ugostiteljskim objektima sa proizvodima nacionalne kuhinje, naročito jela stavljenih na listu nematerijalne kulturne baštine, predstavlja jednu od prioritarnih predstojećih aktivnosti u formiranju proizvoda kulturnog turizma.

4.4. KULTURNO ISTORIJSKI OBJEKTI

Kulturno - istorijski objekat je pojedinačni nepokretni objekat od arhitektonskog, arheološkog, umjetničkog, tehničkog, paleontološkog značaja ili drugog društvenog značaja.

Najzastupljeniji kulturno-istorijski objekti pretežno su objekti sakralne arhitekture, fortifikacije i memorijalni objekti.

- **Sakralni objekti**

Sakralni objekti sve tri vjeroispovjesti su distribuirani u čitavom prostoru Crne Gore i nailazimo na njih kako u okviru urbanih i ruralnih cjelina tako i pored puteva ili na lokacijama od značaja za tradiciju kraja.

Tipični primjeri sakralne arhitekture sa starim grobljima na kojima još uvijek postoji značajan broj starih nadgrobnih spomenika, karakteristika su kulturnog pejzaža na čitavoj teritoriji Crne Gore.

- **Fortifikacije**

Fortifikacije predstavljaju značajan resurs sa stanovišta formiranja proizvoda kulturnog turizma u Crnoj Gori kako zbog vrijednosti koja se odlikava u kvalitetu gradnje i raznorodnim oblicima prilagođenim terenu tako i zbog veličine prostora koji može da prihvati raznorodne sadržaje a da pri tom budu očuvane naslijeđene vrijednosti.

Često građene na teško pristupačnim mjestima, teško dostupne, neistražene, nevalorizovane u punom kapacitetu sa aspekta zaštite, zapustjele su i dijelom devastirane, pa zahtijevaju ozbiljan rad na pripremi za uključivanje u turističku ponudu.

Najviše privlače pažnju fortifikacije smještene uz saobraćajnice – Njegoševo Lesendro na Skadarskom jezeru, Kosmač-austougarsko utvrđenje iznad Budve, ostrvo Mamula na ulazu u Bokotorski zaliv, impresivna silieta Žabljaka Crnojevića vidljiva sa plovnih puteva po Skadarskom jezeru, obnovljeni Besac iznad Virpazara. To ih, vjerovatno, kandiduje za ubrzano uključivanje u kulturno turističke proizvode.

- **Memorijalni objekti**

Memorijalni objekti su rasprostranjeni na području čitave Crne Gore. Dominantno su to spomen ploče, spomen biste u parkovima, i spomen piramide na lokacijama na kojima su se odvijali događaji značajni za lokalnu i nacionalnu istoriju pretežno iz perioda NOB-a. Natpisi na spomen obilježjima koja nose sadržaje globalnih i evropskih vrijednosti a odnose se na stradanja u borbama u I svjetskom ratu, borbi protiv

fašizma i stradanje nedužnih trebalo bi da na adekvatan način budu prevedena na najmanje jedan svjetski jezik.

Manji je broj spomen lokaliteta-parkova (Grahovo, Berane, Pljevlja) koji predstavljaju urbanističko-arhitektonsko-skulptorska ostvarenja.

Najuspješniju turistička valorizacija ostvorena je kod Njegoševog mauzoleja na Lovćenu.

4.5. LOKALITETI ILI PODRUČJA

Lokalitet ili područje je zajedničko djelo čovjeka i prirode, koje je djelimično izgrađeno, dovoljno osobeno i homogeno da se može topografski definisati i mogu biti:

- 1) arheološka nalazišta;
- 2) kulturno - istorijska područja; i
- 3) kulturni pejzaž.

- **Arheološka nalazišta**

Teritorija Crne Gore izuzetno je bogata arheološkim lokalitetima, od tragova života u praistoriji, preko ilirskih/helenističkih i rimskih do ranohrišćanskih nalazišta i lokaliteta.

Praistorijska nalazišta – tumuli, pećine i gradine – od značaja su za dobijanje naučnih saznanja o životu na prostoru Crne Gore pa su zanimljiva uglavnom arheolozima, dok se njihovi nalazi čuvaju u muzejskim zbirkama.

Najznačajniji praistorijski arheološki lokalitet u Crnoj Gori - **Crvena Stijena u Petrovićima, Nikšić** predstavlja nalazište sa najdebljim kulturnim slojem i najbogatijom stratigrafskom raslojenošću na Balkanu (31 sloj) i izuzetno očuvanim ostacima materijalne kulture, koji pružaju uvid u razvoj paleolitskih kultura. Na lokalitetu se kontinuirano odvijaju arheološka istraživanja. Predstavlja lokalitet izuzetno osjetljiv na prisustvo većih grupa, ali formiranje turističkog proizvoda može biti realizovano adekvatnom virtuelnom rekonstrukcijom života i prostora lokaliteta i šire zone u posebnom interpretacijskom centru.

Najzastupljeniji oblik arheološkog nalazišta u Crnoj Gori su tumuli i ilirske gradine. Tumuli su (lat. tumulus, gomila) karakteristični nadgrobni spomenici nastali formiranjem zemljane ili kamene humke iznad jednog ili više grobova koji se javlja neolitu, a kao dominantan oblik sahranjivanja bronzanom i gvozdenom dobu traje sve do rimske dominacije Balkanom.

Brojne ilirske gradine, najstarije utvrđene aglomeracije u Crnoj Gori, podizane za odbranu komunikacija, građene su na strateški odabranim pozicijama na vrhu uzvišenja, a nerijetko su na njihovim pozicijama nadgrađivana srednjevjekovna utvrđenja. Najčešće su locirani na teško pristupačnim pozicijama pa je njihovo uključivanje u ponudu kulturnog turizma moguće prezentirati kroz virtuelni prikaz i kroz osmišljene avanturističke ture.

Turistička valorizacija tumula može se istražiti kroz oblik kreativnog turizma koji podrazumijeva i mogućnost uključivanja turista u arheološka istraživanja uz upoznavanje sa dometima ilirske kulture na području Crne Gore i regionu. Ovaj vid turizma ne podrazumijeva masovnost, ali prema iskustvima drugih zemalja, ima značajne ekonomske efekte naročito kada je povezan sa boravkom u obnovljenim objektima ruralnih cjelina, uz tradicionalnu gastronomsku ponudu lokalnog područja.

Najveći interes posjetilaca vezan je za arheološke lokalitete iz ilirskog/helenističkog, rimskog doba i ranog hrišćanstva, naročito kada se radi o istraženim, konzerviranim, dobro prezentiranim i interpretiranim ostacima većih cjelina (gradova, palata, vila). Na teritoriji Crne Gore, čak ni oni lako dostupni kao što su Duklja u Podgorici i Komini u Pljevljima, generalno nijesu istraženi i prezentirani i opremljeni turističkom infrastrukturom, u mjeri koja bi omogućila njihovo adekvatno uključivanje u turističke rute. Istu sudbinu dijele i ostaci kompleksa na Ostrvu Cvijeća.

Djelimično su pripremljeni za prezentaciju ostaci arhitekture ilirskog i rimskog perioda u Starom gradu Budva uz nedostatke koji značajno umanjuju njihovu vrijednost: Bazilika je ogoljena a podni mozaik deponovan u drugi prostor, ostaci termi su nepristupačni, ostaci antičke vile na Rimskom trgu leže bez vidljivog obilježja kao i ostaci pilona – kapije ilirskog bedema u suterenu butika. Ne održava se svijest o veličini i značaju nekropole na čijem je mjestu sagrađen hotel Avala, kroz štampani i virtuelni material.

Podvodni arheološki lokaliteti predstavljaju posebnu grupu lokaliteta koji se srijeću u crnogorskom podmorju koji još uvijek nisu dovoljno istraženi, koji su fizički nezaštićeni i nespremni za prezentaciju i uključivanje u ponudu kulturnog turizma.

Potpuno su neistraženi i neprepoznati podvodni lokaliteti Skadarskog jezera, u kojem se, nakon podizanja nivoa jezera polovinom XIX vijeka, mogu očekivati kako ostaci naseobina i infrastrukture (pristani, putevi, mostovi) od ilirskog perioda do XX vijeka tako i ostaci brodova, od ilirskog perioda do XX vijeka.

Među arheološke lokalitete spremne za uključivanje u kulturne rute spadaju Rimski mozaici u Risnu i Ostaci manastira Crnojevića na Cetinju.

Arheološka istraživanja, njihova konzervacija, prezentacija, interpretacija i opremanje turističkom infrastrukturom, predstavljaju izuzetno zahtjevan, spor i skup proces. U periodu do 2021. godine od, značaja je usmjeravanje kadrovskih potencijala i sredstava na lokalitete koji su vezani za prioritete kulturno turističke proizvode koje će biti definisane predstojećim aktivnostima nosioca razvoja kulturnog turizma u saradnji sa Ministarstvom kulture.

4.6. NEVALORIZOVANI SEGMENTI NEPOKRETNE KULTURNE BAŠTINE

Značajni broj nepokretnih dobara koji formira kulturni pejzaž Crne Gore i njenih regiona nije valorizovan što za posljedicu ima permanentnu devastaciju i degradaciju. Nevalorizovani segment kulturne baštine čine kulturni pejzaži, ruralne cjeline, grupacije i objekti, fortifikacije – sistem austrijskih i drugih utvrđenja, industrijski objekti, grupacije i objekti starih mlinova, mostovi, putevi.

Izražena potreba posjetilaca atrakcija kulturnog turizma je boravak u autentičnom okruženju i smještaj u objektima tradicionalnog graditeljstva sa ponudom proizvoda tradicionalne lokalne kuhinje.

Područje Nacionalnog parka Skadarsko jezero predstavlja jedinstveni prirodni i kulturno-istorijski prostor čije se vrijednosti kao kulturno istorijskog pejzaža i područja manifestuju kroz njegova svojstva: autentičnost i integritet, stepen očuvanosti i jedinstvenost i rijetkost u okviru svoje vrste. Skadarsko jezero u čijem se prostoru nalaze brojni primjeri materijalne kulture svih istorijskih epoha, čini osu oko koje su se prelamali svi istorijski procesi kojima je bio obilježen i nastanak Crne Gore kao države. Izuzetan značaj koji prostor NP Skadarsko jezero ima za društveni, istorijski ili kulturni razvoj Crne Gore i naroda i manjinskih nacionalnih zajednica koji u njoj žive, zahtijeva najveći stepena cjelovitog očuvanja i

unapređenja baziranih na održivom razvoju. U tom kontekstu predstavlja jedan od značajnijih resursa za razvoj kulturnog turizma.

U Zoni NP Skadarsko jezero prepoznate su brojne ambijentalne cjeline koje gotovo nenarušenim harmoničnim skladom prirodnog okruženja i graditeljske baštine predstavljaju potencijalna dobra: Ambijentalne cjelina Dračevica sa kulama, Karanikići, Ambijentalna cjelina Komarno, Starine sela Dupilo i Popratnica, Brod i Liman (Luke i Ponta) u Donjim Krnjicama, Perazići i Godinje, Sjerč sa pristanom Tejan.

Formiranjem jedinstvenog proizvoda kojim bi bile sačuvane prirodne vrijednosti, autentičnost i raznolikost prostora, graditeljskog nasljeđa i nematerijalne baštine, stvorili bi se uslovi za ekonomsku valorizaciju prostora.

Karta br 2. Područje NP Skadarsko jezero sa zaštitnom okolinom

Izvor: Slavica Jurišević, CAU Podgorica

4.7. NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA

Oblast zaštite nematerijalne kulturne baštine na univerzalnom planu relativno je nova, dok je na lokalnom nivou izučavanje duhovne kulture bilo zastupljeno kroz rad stručnjaka iz muzeja i drugih institucija čiji je to djelokrug posla.

Nematerijalno kulturno dobro može biti:

1. Jezik, govor, usmeno predanje, usmena književnost ili drugi usmeni izraz;
2. Izvođačka umjetnost;
3. Običaj, obred i svečanost;
4. Znanje ili vještina vezana za prirodu i svemir;
5. Kultno i znamenito mjesto;
6. Tradicionalan zanat ili vještina.

U turističkoj valorizaciji najznačajnije domete ostvarila je **izvođačka umjetnost** – folklorna i muzička baština - prezentirana kroz brojne manifestacije, festivale i svečanosti koje se održavaju na području Crne Gore.

Od izuzetnog značaja nesumnjivo je **Kolo bokeljske mornarice ili kolo Svetog Tripuna**, specifično kolo najstarije bratovštine pomoraca na Jadranu i jedne od najstarijih na svijetu, prema tradiciji i istorijskim indicijama osnovane 809. godine, kada su kotorski pomorci preuzeli relikvije hrišćanskog sveca mučenika Tripuna i kasnije ga proglasili zaštitnikom grada. Ovo nematerijalno kulturno dobro Crne Gore je trenutno u postupku nominacije za upis na UNESCO-vu listu nematerijalne baštine.

Takođe, izuzetno značajano je tradicionalno crnogorsko kolo, **Crnogorski oro**, koje je zbog posjedovanja kulturno-istorijskih vrijednosti zakonom zaštićeno i proglašeno za nematerijalno kulturno dobro od nacionalnog značaja. Predstavlja najčešće izvođeno tradicionalno kolo.

Status nematerijalnog kulturnog dobra dobilo je i 14 tradicionalnih plesova (narodnih igara/kola) praktikovanih u kolašinskom kraju krajem XIX, početkom XX vijeka i kasnije.

Ora/Kola danas izvode u stilizovanim verzijama folklorni ansambli-kulturno umjetnička društva. Promjena načina finansiranja uticala je na promjenu repertoara koji se bazira na osavremenjenim igrama kako Crne Gore tako i okruženja.

Dobro za koja se osnovano vjeruje da posjeduje kulturno-istorijske vrijednosti je i ulcinska tradicionalna igra, Kolo gusara – Gusharaveli, koja je prema predanju, predstavlja kombinaciju afričkog i albanskog ritma.

Nevalorizovano folklorno nasljeđe predstavljaju i igre koje se izvode na sjeveru Crne Gore, „Igra s mačevima” koja vuče korijene iz ilirskog doba koju danas nalazimo kod Albanaca koji žive u Crnoj Gori i druge.

Folklorno nasljeđe, sa raznolikošću i živopisnošću nošnji u kojima se prezentuje, može postati jedan od segmenata formiranog kulturno turističkog proizvoda, pri čemu je od značaja očuvanja izvornog izvođenja.

Muzička baština, narodne pjesme i pjevanje koje danas sriječemo u Crnoj Gori, spadaju među najstarije u Evropi i baštine uticaje istoka i zapada. Sačuvani su primjeri pjesama koje su Sloveni donijeli iz pradomovine, ladarice i dodolske, kao prporuše u Boki Kotorskoj, a Bugarštica iz Boke Kotorske iz XVII vijeka predstavlja najstariji sačuvani i zapisani motiv narodne pjesme iz Boke Kotorske.

U radu iz crnogorske istorije Fransoa Lenorman, arheolog i istoričar, daje se kratak opis pjesama koje su mu pjevali: „... junačke pjesme po formi su unekoliko slične pjesmama u ‘Ilijadi’, a po oštirini i surovom izrazu na Nibelunglid. Ljubavne pjesme, koje izražavaju osjećanja, ne liče na lirske pjesme ni jednog drugog naroda... Nema prefinjene galatnosti trubadura iz Francuske, ni mističnog zanosa njemačkih minezengera, ni vesele nježnosti starih engleskih pjesnika... Takve, i sa izrazom grube veličine, one ostavljaju utisak

bistrih jezera, opkoljenih i omeđenih sa svih strana strmim gudurama, kakve putnik može naći ponegdje u Crnoj Gori. Slikar i folklorista, Ludvik Kuba je ostavio jedan broj tačnih zapisa crnogorskih narodnih pjesama. ("KRATAK ISTORIJAT MUZIČKOG FOLKLORA U CRNOJ GORI", Slobodan Jerkov, MATICA, br. 65, proljeće 2016).

Nevalorizovanom muzičkom nasljeđu pripada i klapsko pjevanje koje je nastalo krajem XIX vijeka u Boki Kotorskoj, kao dio kulture mediteransko-primorskog prostora, a koje je kroz izvođenje mnogobrojnih bokeških klapa dobilo je prepoznatljiv bokeški izraz, sevdalinke (Podgorica i Bijelo Polje), muzička baština Malesije, Krajine i Ulcinja.

Muzička baština u Crnoj Gori još nije u dovoljnoj mjeri valorizovano što zahtijeva sistematski rad na njenom uključivanju na nacionalnu listu nematerijalnih kulturnih dobara, kao i iznalaženja.

Od muzičke baštine samo je pjevanje uz gusle na listi nematerijalne kulturne baštine (Bijelog Polja, Šavnika i Kotora).

Izvođačka umjetnost sama po sebi nije tržišno valorizovana kao samostalni proizvod, ali se kao sastavni dio atraktivnih programa može aktivno uključiti u formiranje autentičnog proizvoda kulturnog turizma. Očuvanje autentičnog izvođenja zahtijeva obezbjeđivanje finansijske podrške društvima koja u svojem repertoaru njeguju izvorni način izvođenja i aktivni su učesnici manifestacija baziranih na tradicionalnim običajima.

Običaj, obred i svečanost dijelom su obuhvaćeni manifestacijama prezentiranim u Aneksu II;

Ostali segmenti nematerijalne kulturne baštine tek su sporadično vidljivi u oblikovanju kulturno turističkih proizvoda.

4.8. REZULTATI

4.8.1. Prednosti

U skladu sa prikazom segmenata kulturne baštine relevantnih za razvoj kulturnog turizma može se konstatovati:

- Brojnost Starih gradova i urbanih cjelina u Primorskom regionu;
- Brojnost manastirskih kompleksa sa bogatim freskoslikarstom, ikonostasima i riznicama;
- Lokaliteti koji potencijalno mogu postati internacionalne turističke atrakcije - primarno oni upisani na listu svjetske baštine;
- Brojne kulturne institucije u urbanim sredinama – muzeji i galerije;
- Bogatstvo autentičnih, nematerijalnih kulturnih dobara;
- Bogatstvo legendi i mitova uz gotovo svaki lokalitet što zahtijeva stručno osmišljavanje za posjetioce, a predstavljaju i značajan potencijal za oblikovanje autentičnih suvenira.

4.8.2. Problemi i ograničenja

- Nedovoljan stepen revalorizacije i valorizacije sa utvrđivanjem granica kulturnih dobara i njihovih zaštićenih okolina za kulturna dobra koja pored kulturno istorijskih vrijednosti imaju i prostorne kapacitete za formiranje konkurentnih kulturno turističkih proizvoda;

- Nedovoljan stepen završenosti istraživačkih i prezentacijskih postupaka za kulturna dobra koja pored kulturno istorijskih vrijednosti imaju i prostorne kapacitete za formiranje konkurentnih kulturno turističkih proizvoda;
- Nelegalne intervencije u kulturno-istorijskim cjelinama i gradnja u njihovom okruženju;
- Putokazi su često loše postavljeni i zbunjujući,
- Primjeri neodgovarajuće interpretacije, u neskladu sa očekivanjima posjetilaca;
- Lokaliteti su slabo opremljeni turističkom infrastrukturuom (mogućnosti prilaza autobusima, parkinzi, recepcije, toaleti I drugo);
- U nedostatku usklađene koordinacije upravljačkih struktura ugrožava se održivost lokaliteta koji trenutno primaju veći broj posjetilaca, a da za to nisu odgovarajuće pripremljeni;
- Primjeri neodgovarajuće prezentacije kojim se umanjuju kulturno-istorijske vrijednosti kulturnog dobra;
- Nematerijalna kulturna baština je, još uvijek, nedovoljno zastupljena kroz manifestacije
- Sezonska koncentracija kulturnih dešavanja.

4.8.3. Aktivnosti

- Usklađivanje dinamike završetka postupaka revalorizacije i valorizacije za kulturna dobra koja budu uključena u prioritetne kulturno turističke proizvode do 2021 godine. Prioritete određivati u saradnji sa Upravom za zaštitu kulturnih dobara. Određivanje granica kulturnih dobara i njihove zaštićene okoline od značaja je za stvaranje uslova za izgradnju turističke infrastrukture.
- Preispitati potrebu izmjena zakonske regulative kojom bi se pojednostavili postupci utvrđivanja mjera za obnovu područja, cjelina i objekata sa ambijentalnim vrijednostima na osnovu snjernica za direktno sprovođenje;
- Izmjena planske dokumentacije radi stvaranja uslova za izgradnju turističke infrastrukture;
- Ublažavanje posljedica nelegalnih graditeljskih aktivnosti u okruženju kulturnih dobara u proteklom periodu, izradom sanacionih planova;
- Utvrđivanje jedinstvene mreže putokaza na bazi saradnje sa nosiocem razvoja kulturnog turizma i Uprave za zaštitu kulturnih dobara;
- Usklađivanje interpretacije kulturnih dobara koja ne treba da bude zasnovana isključivo na istorijskim podacima, već da je u nju ugrađeno i nematerijalno kulturno nasljeđe, predanja, prikaz specifičnosti gravitacionog područja i sl.;
- Opremanje putnom i turističkom infrastrukturuom;
- Uspostavljanje aktivne koordinacije upravljačkih struktura sa ciljem ostvarivanja odgovarajuće zaštite kulturnih dobara od fizičkih oštećenja I narušavanja ambijentalnih vrijednosti prostora podizanjem raznih vrsta privremenih objekata (kiosci, postavljanje na neodgovarajućim pozicijama informativnih panoa, antena za mobilnu telefoniju i sl.).
- Prezentaciju kulturnih dobara, naročito štampane i internet publikacije, vršiti na osnovu odobrenja Uprave za zaštitu kulturnih dobara u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara, tako da se eliminišu naučno neutemeljene inerpretacije.
- Formirati web prezentaciju na više jezika koja treba da postane osnovni izvor relevantnih podataka i saznanja o nepokretnim, pokretnim I nematerijalno kulturnim dobrima;
- Razvijati manifestacije zasnovane na nematerijalnoj baštini;

5. TURISTIČKA VALORIZACIJA KULTURNIH DOBARA

Turističko vrednovanje predstavlja utvrđivanje ili procjenu vrijednosti turističkih atraktivnosti, odnosno procjenu svih onih pojava, objekata ili prostora, koji imaju pored ostalih karakteristika i osobinu da su atraktivni za turiste i da kroz njih turisti mogu da zadovolje svoju turističku potrebu. Predmet turističke valorizacije mogu biti svi objekti, pojave i prostori, koji su nastali prirodnim procesom ili djelovanjem čovjeka. Ciljevi turističke valorizacije su procjena turističke vrijednosti svih pojedinačnih objekata nekog prostora ili prostora u cjelini. Turistička vrijednost je relativna veličina, koja zavisi od vremena, prostora, razvijenosti i karakteristika turističke tražnje, ali i od subjektivne procjene.

5.1. KVALITATIVNO-KVANTITATIVNA METODA

Kvalitativno-kvantitativna metoda turističke valorizacije kulturnog naslijeđa Crne Gore određuje stepen njegove privlačnosti i koliko ono može doprinijeti razvoju kulturnog turizma. Da bi se izvršila turistička valorizacija nekog prostora, potrebno je utvrditi raspoložive resurse i izvršiti procjenu vrijednosti tih resursa. Kombinovani kvalitativno-kvantitativni metod turističke valorizacije je komparativni metod, koji koristeći kvalitativne i kvantitativne izraze, odnosno numeričko-deskriptivnim putem, izražava vrijednost resursa. Primjenjuje se za procjenu značajnih kulturnih dobara, u slučaju kada posjeduju neku posebnu vrijednost, koja može da zadovolji turističke potrebe. Indikatori turističke valorizacije obuhvaćeni analizom su: geografski položaj, umjetnička vrijednost, turistička vrijednost ambijenta, atraktivnost i prepoznatljivost, izgrađenost i opremljenost prostora i usklađenost sa turističkim resursima u okruženju. Obradom svakog od navedenih indikatora i primjenom na kulturna dobra Crne Gore, izvršice se procjena Crne Gore, kao destinacije za razvoj kulturnog turizma. Indikatore turističke valorizacije ocijenili su zaposleni u sektoru kulture i sektoru turizma. Opšta turistička vrijednost kulturnog naslijeđa Crne Gore je izvedena iz vrednovanja elemenata turističke valorizacije u primorskom, centralnom i sjevernom regionu.

Tabela br.1 Kvalitativno-kvantitativna metoda turističke valorizacije kulturnog naslijeđa Crne Gore

Kulturna baština	Elementi turističke valorizacije							Opšta turistička vrijednost
	Mikrolokacijski položaj i dostupnost	Turistička vrijednost ambijenta	Kulturno istorijski	Umjetnička vrijednost	Turistička opremljenost	Uklopljenost u turističko bogatstvo	Turistička atraktivnost i prepoznatljivost	
Primorski region	4	5	5	5	3	4	4	4
Centralni region	4	4	5	5	3	3	4	4
Sjeverni region	4	5	5	5	3	4	4	4
Opšta turistička vrijednost	4	5	5	5	3	4	4	4

Izvor: dr Snežana Besermenji

Vrijednovanje: ocjena 1 (nedovoljan kvalitet) – nije za turističku prezentaciju; ocjena 2 (kvalitet zadovoljava) – lokalni turistički značaj; ocjena 3 (dobar kvalitet) – regionalni značaj; ocjena 4 (vrlo dobar kvalitet) – širi regionalni značaj; ocjena 5 (odličan kvalitet) – međunarodni turistički značaj.

Opšta turistička vrijednost kulturnog naslijeđa Crne Gore je vrlo dobra, što znači da ima širi regionalni i nacionalni značaj, ali da nije dovoljno turistički valorizovano, jer je umjetnička i kulturno-istorijska vrijednost odlična. To znači da kulturna baština Crne Gore ima potencijal za međunarodni značaj, ali da nije dovoljno turistički valorizovano, pa je prepoznato samo u regionu.

5.2. METODA PO MODELU HILARI DU KROS

Hilari du Kros model turističkog vrednovanja kulturnih dobara treba da omogući osposobljavanje i približavanje kulturnih potencijala i atraktivnosti rastućem turističkom tržištu. U procesu vrijednovanja se ocjenjuju subindikatori za turistički sektor i sektor upravljanja kulturnim dobrima. Subindikatore turističke valorizacije ocijenili su zaposleni u sektoru kulture i sektoru turizma Crne Gore.

Ocjena subindikatora u turističkom sektoru se zasniva na ocjeni svakog subindikatora ocjenom od 0 do 5, zatim se bodovi sabiraju i tržišna privlačnost kulturnih dobara u turističkom sektoru se ocjenjuje na sljedeći način: od 0 do 20 bodova - slaba privlačnost, od 21 do 40 bodova - srednja privlačnost, od 41 do 60 bodova - visoka privlačnost. Ukupna ocjena subindikatora turističkog sektora je 50, odnosno stepen tržišne privlačnosti je visok, a ukupna ocjena indikatora za sektor menadžmenta je 36, što predstavlja srednju vrijednost.

Tabela br. 2 Ocjena subindikatora turističkog sektora

SUBINDIKATORI TURISTIČKOG SEKTORA		
<i>SUBINDIKATORI TRŽIŠNE PRIVLAČNOSTI</i>	RASPON	Ocjena
Ambijent	0-5	5
Dobra su poznata van lokalne zajednice	0-5	4
Važan nacionalni simbol	0-5	4
Može da se ispriča interesantna priča	0-5	5
Različitost u odnosu na druga kulturna dobra	0-5	4
Privlačno mjesto za specijalne potrebe	0-5	4
Komplementarnost kulturnih dobara sa drugim turističkim proizvodima na destinaciji i u regionu	0-5	4
Turistička aktivnost u regionu	0-5	5

Destinacija asocira sa kulturom	0-5	3
<i>FAKTORI OD ZNAČAJA PRI OSMIŠLJAVANJU TURISTIČKOG PROIZVODA</i>	RASPON	OCJENA
Pristup	0-4	3
Transport	0-3	3
U bližoj okolini se nalaze druga kulturna dobra	0-3	3
Uslužne pogodnosti	0-5	3
<i>UKUPNA VRIJEDNOST OCJENA INDIKATORA TURISTIČKOG SEKTORA</i>	VISOKA	50

Izvor: dr Snežana Besermenji

Tabela br. 3 Ocjena subindikatora sektora menadžmenta kulturnih dobara

SUBINDIKATOR SEKTORA MENADŽMENTA KULTURNIH DOBARA		
<i>SUBINDIKATORI KULTURNOG ZNAČAJA</i>	RASPON	OCJENA
1. Estetska vrijednost	0-2	2
2. Istorijska vrijednost	0-2	2
3. Edukativna vrijednost	0-2	2
4. Društvena vrijednost	0-2	2
5. Naučno-istraživačka vrijednost	0-2	2
6. Rijetko kulturno dobro na destinaciji odnosno region	0-3	2
7. Doprinos kulturnih dobara u reprezentativnosti Crne Gore	1-4	3
<i>8. SUBINDIKATORI ROBUSNOSTI</i>	RASPON	OCJENA
9. Osjetljivost kulturnih dobara	0-4	3
10. Stanje reparacije	0-4	2
Plan za upravljanje kulturnim dobrima	0-5	3
Regularni monitoring i održavanje	0-5	3

Konsultacije sa partnerima u poslu (stejholderima), posebno u vezi sa investiranjem	0-5	4
Mogućnost negativnog uticaja velikog broja posjetilaca na stanje kulturnih dobara	1-5	3
Mogućnost da modifikacija, kao dio razvoja proizvoda, ima negativan uticaj na fizičko stanje kulturnih dobara	1-5	3
UKUPNA VRIJEDNOST INDIKATORA SEKTORA MENADŽMENTA KULTURNIH DOBARA	SREDNJA	36

Izvor: dr Snežana Besermenji

Na osnovu izvršene analize postavlja se *matrica tržišne privlačnosti/robusnosti* sa 9 ćelija, koje su označene sa M (x, y (x,y=1,2,3), gdje vrijednost x označava ocjenu kulturnog značaja, a vrijednost y ocjenu tržišne privlačnosti.

Ćelije su definisane na sljedeći način:

- M (1,1) - Visoka vrijednost indikatora kulturna značajnost/ robusnost i mala tržišna privlačnost.
- M (1,2) - Visoka vrijednost indikatora kulturna značajnost / robusnost i srednja tržišna privlačnost.
- M (1,3) - Visoka vrijednost indikatora kulturna značajnost / robusnost i velika tržišna privlačnost.
- M (2,1) - Osrednja vrijednost indikatora kulturna značajnost / robusnost i mala tržišna privlačnost.
- M (2,2) - Osrednja vrijednost indikatora kulturna značajnost / robusnost i srednja tržišna privlačnost.
- M (2,3) - Osrednja vrijednost indikatora kulturna značajnost / robusnost i velika tržišna privlačnost.
- M (3,1) - Mala vrijednost indikatora kulturna značajnost / robusnost i mala tržišna privlačnost.
- M (3,2) - Mala vrijednost indikatora kulturna značajnost / robusnost i srednja tržišna privlačnost.
- M (3,3) - Mala vrijednost indikatora kulturna značajnost/robusnost i velika tržišna privlačnost.

Tabela br.4 Matrica tržišne privlačnosti i robusnosti

	TRŽIŠNA PRIVLAČNOST		
KULTURNI ZNAČAJ I ROBUSNOST	0-20	21-40	41-60
0-20	M (3, 1)	M (3, 2)	M (3, 3)
21-40	M (2, 1)	M (2, 2)	M (2, 3)
41-60	M (1, 1)	M (1, 2)	M (1, 3)

Izvor: dr Snežana Besermenji

Pri formiranju matrice tržišne privlačnosti, kulturnog značaja i robusnosti na osnovu vrednovanja subindikatora zaposlenih u kulturnom i turističkom sektoru Crne Gore, vrednovana je ćelija M(2,3), što

znači da je tržišna privlačnost kulturnih dobara u Crnoj Gori velika, ali je kulturni značaj i robusnost osrednja.

5.3. VALORIZACIJA MANIFESTACIJA IZ OBLASTI KULTURE

Manifestacije su stare koliko i čovječanstvo. Plemenske zajednice su prve počele da organizuju neku vrstu svečanosti, na kojima su prenosili priče i pjesme, koje podsjećaju na savremene manifestacije. Novo vrijeme, zbog demografskog rasta i ekonomskog napretka, dovelo je do nastanka različitih vrsta i obima manifestacija. Manifestacione vrijednosti su vrlo raznovrsne. Obuhvataju sva ostvarenja koja se prikazuju na sceni, a koja podrazumijevaju posmatranje, kontaktiranje između stvaraoca, izvođača i posmatrača. Pored umjetničkih ostvarenja, u ova djela spadaju i ostvarenja scenske i filmske umjetnosti, predstave, priredbe i festivali, kulturne i zabavne manifestacije različitih sadržina (odgovarajućeg kulturnog nivoa).

Prema mjestu i značaju održavanja manifestacije se mogu izdvojiti kao lokalne, regionalne, nacionalne i međunarodne, a prema dinamici održavanja postoje one koje se održavaju svake godine, ali i svake druge (bijenale), treće (trijenale) itd. Vremenski okvir u kom se odvijaju manifestacije definisan je od jednog do nekoliko, pa i sedam dana. Manifestacije su „važne prilike za društvo, porodicu, pojedinca da izraze svoje identitete, način života, društvene odnose i osjećaje pripadanja“ (Getz, 1997). Festivali, ne samo da mogu privući posjetioce u mjesto održavanja, već mogu doprinijeti i „kreiranju pozitivnog imidža destinacije, obogatiti turistički doživljaj, te doprinijeti produžetku njihovog boravka“ (Baum, Hagen, 1999). Pozitivni uticaju manifestacija, odnosno događaja i festivala na lokalnu zajednicu dobrinosi poboljšanju pozitivne slike i imidža destinacije, podsticaj za razvoj i bolje održavanje postojeće infrastrukture, povećanje ponosa lokalnog stanovništva, ekonomski efekti, davanje prilike za zapošljavanje i volonterizam, identifikacija i promocija lokalne zajednice od regionalnog do međunarodnog nivoa, usmjeravanje mladih i smanjenje stope kriminala i devijantnih aktivnosti u društvu, povećan stepen komunikacije i druženja.

Tabela br. 5 Turistička valorizacija kulturnih manifestacija

REGION	Elementi turističke valorizacije								Opšta turistička vrijednost
	Mikrolokacijski položaj i dostupnost	Turistička vrijednost ambijenta	Kulturno istorijski značaj	Umjetnička vrijednost	Turistička opremljenost	Uklapljenost u turističko bogatstvo	Turistička atraktivnost i prepoznatljivost	Posjećenost	
SJEVERNI REGION	3	3	4	4	3	3	3	3	3
CENTRALNI REGION	5	4	4	5	4	4	4	5	4
PRIMORSKI REGION	4	4	4	5	4	4	4	4	4
UKUPNO	4	4	4	5	4	4	4	4	4

Izvor: dr Snežana Besermenji

Vrednovanje: ocjena 1 (nedovoljan kvalitet) – nije za turističku prezentaciju; ocjena 2 (kvalitet zadovoljava) – lokalni turistički značaj; ocjena 3 (dobar kvalitet) – regionalni značaj; ocjena 4 (vrlo dobar kvalitet) – širi regionalni značaj; ocjena 5 (odličan kvalitet) – međunarodni turistički značaj.

Na osnovu vrednovanja zaposlenih u kulturnom i turističkom sektoru može se zaključiti da manifestacije imaju odličnu umjetničku vrednost, a prilikom njihove organizacije turistička opremljenost je vrlo dobrog kvaliteta. Njihova turistička prepoznatljivost se odnosi na širi region.

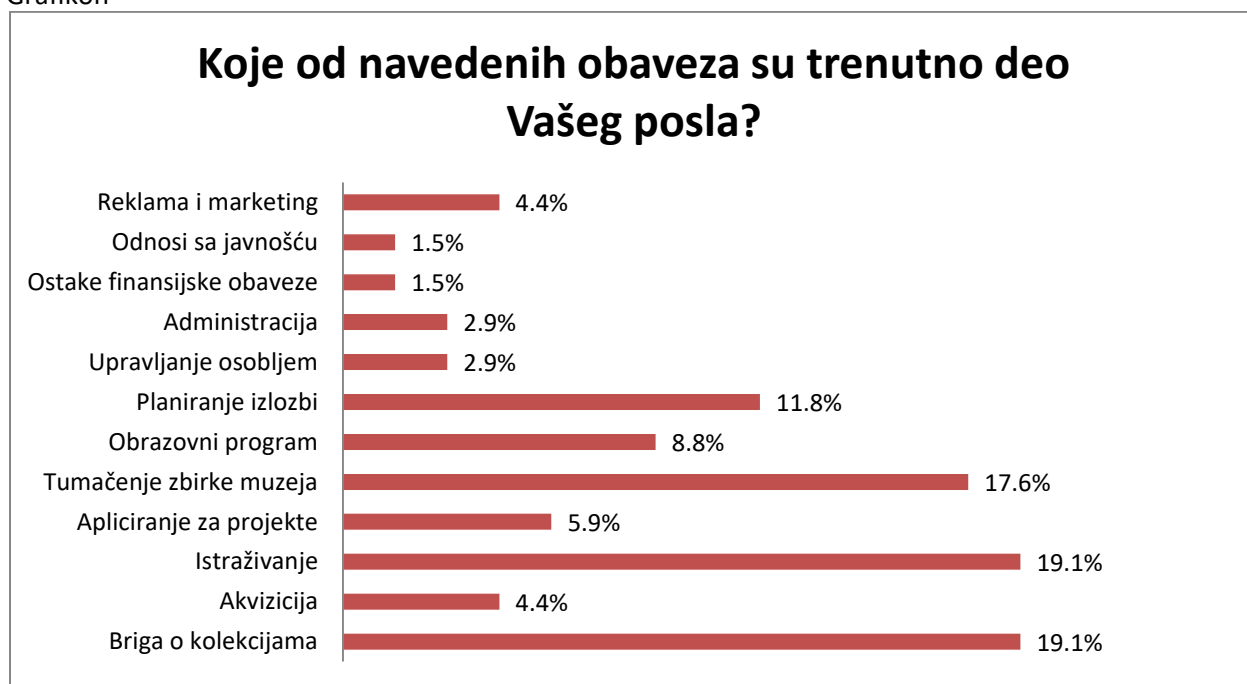
6. STANJE KULTURNO TURISTIČKE PONUDE

Da bi se dobio uvid u stanje kulturno-turističke ponude u Crnoj Gori, istraženi su stavovi zaposlenih u kulturnom i turističkom sektoru koji ukazuju na nedostatke, na osnovu kojih je urađen akcioni plan, čijim sprovođenjem će se navedeni nedostaci prevazići (istraživanja su sprovedena tokom maja, juna i jula 2018. godine, ispitivanje je obuhvatalo sedam anektnih upitnika koje su ispitanici popunjavali on-line).

KULTURNI SEKTOR

Zaposleni u kulturnom sektoru, koji su odgovorili na ankete, u okviru svog posla se bave istraživanjem, brigom o kolekciji, tumačenjem zbirke muzeja, planiranjem izložbi, obrazovnim programom, apliciranjem za projekte i akvizicijom. Navedeni deo poslova zauzima 69,1%, dok na administracija, finansije i upravljanje osobljem predstavlja 7,3% njihovih poslova. Najmanji deo posla se odnosi na reklame, marketing i odnose sa javnošću, samo 5,9%.

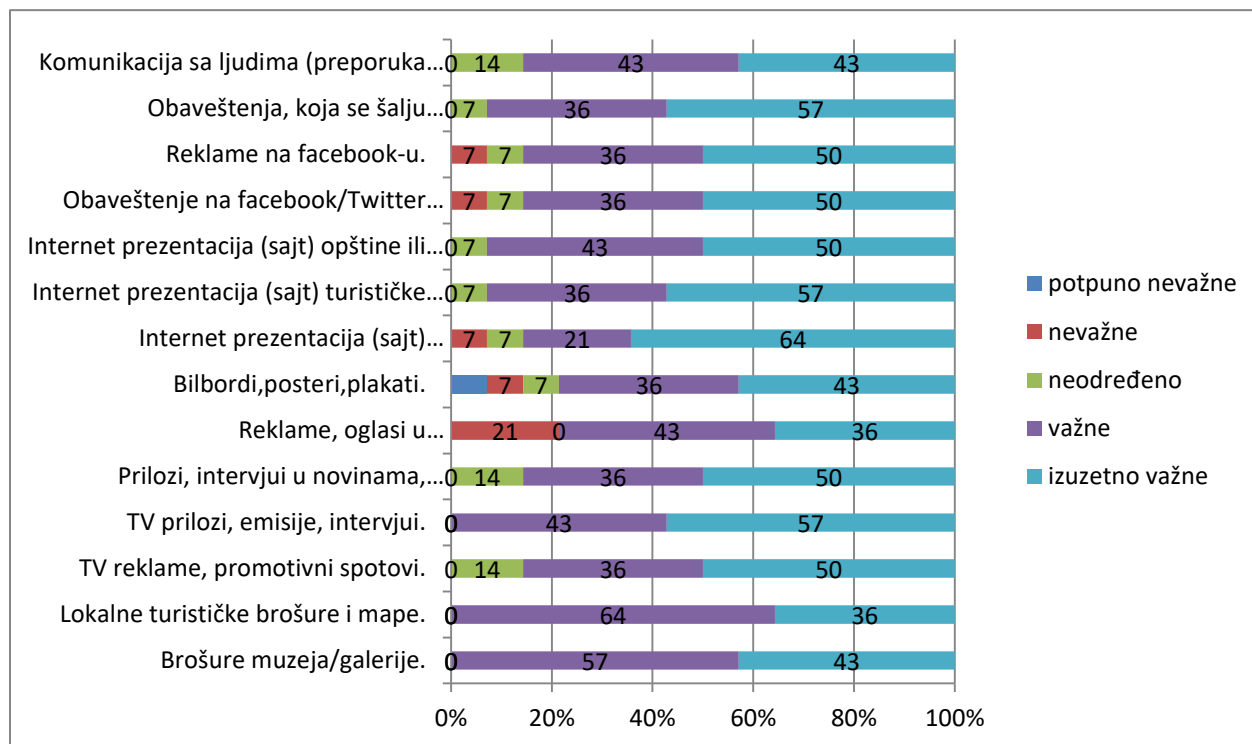
Grafikon

Zaposleni u kulturnom sektoru su najčešće kustosi 71%, zatim arheolozi 14%, etnolozi 7% i bibliotekari 7%. Značajan procenat od 14% zaposlenih ne govori ni jedan strani jezik, 50% govori engleski, 29% govori engleski i italijanski, a 7% ruski. Zaposleni u sektoru kulture imali su različite stavove o oblicima reklamiranja za privlačenje posjetilaca u njihove ustanove kulture, 43% je imalo stav, da je komunikacija sa ljudima izuzetno važna, 43% da je važna, a 14% nisu imali određen stav. Takođe 57% smatra, da obavještenja koja šalju su izuzetno važna, 36% ima stav da su važna, a 7% nema određen stav. Reklame na društvenoj mreži facebook 50% smatra da su izuzetno važne, 36% da su važne, 7% nema određen stav i 7% da su nevažne. Samo 50% ispitanih ima stav, da je internet prezentacija opštine izuzetno važna, 43% da je važna, a 7% nema određen stav. Internet prezentaciju turističke organizacije je izuzetno važna za

57% ispitanih, 36% ima stav da je važna, a 7% nema stav. Internet prezentacija ustanova kultura je izuzetno važna za 64% ispitanih, 21% smatra da je važna, 7% nema određen stav, a 7% ima stav da su nevažne. Samo 43% zaposlenih ima stav da su bilbordi, plakati i reklame izuzetno važne, 36% smatra da su važni, dok 7% smatra nevažne, 7% potpuno nevažne, a 7% nema određen stav. Reklame i oglase u novinama su za 43% važni, 36% izuzetno važni, a 21% nema određen stav.

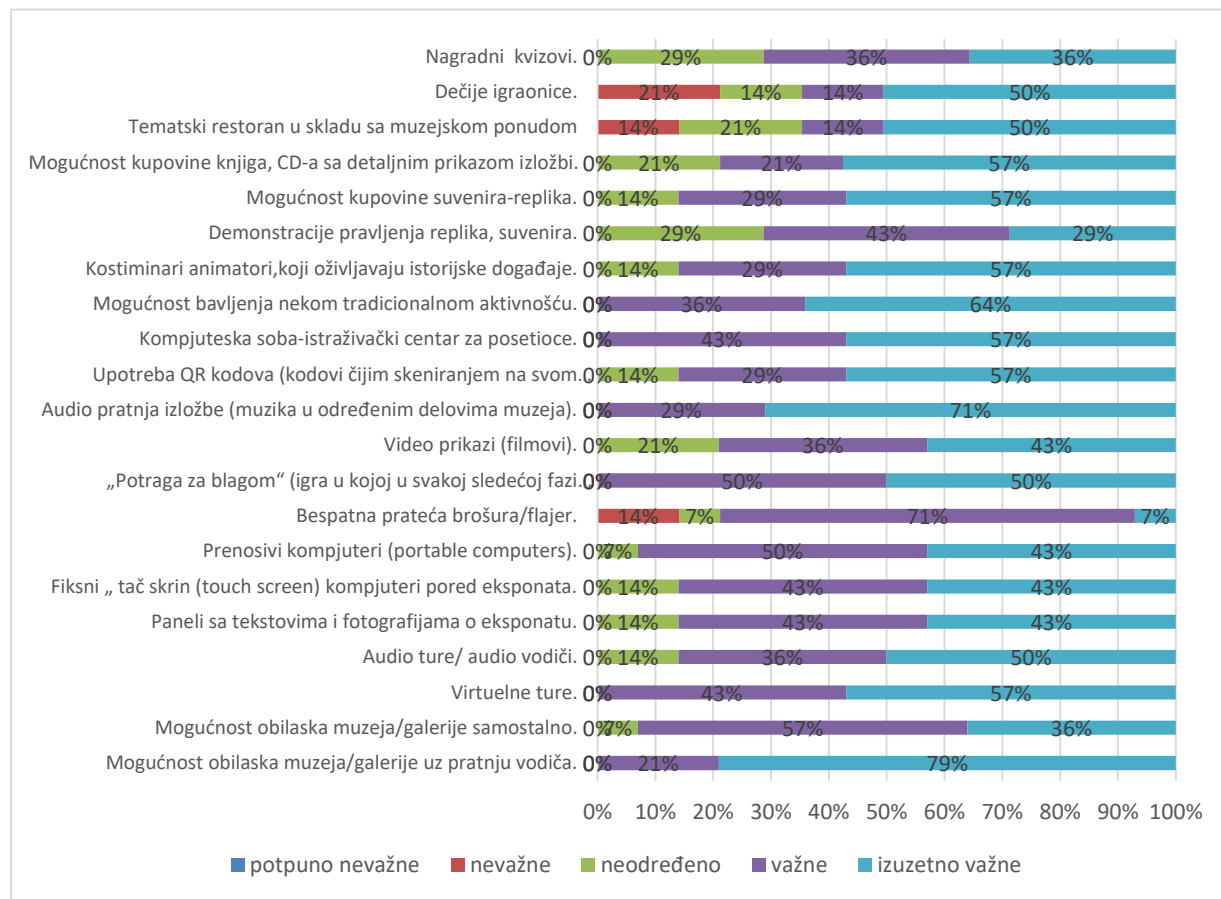
Grafikon

Prilozi i intervjui su izuzetno važni za 50% ispitanih, za 36% su važni, a 14% nema određen stav. Za 57% ispitanih TV prilozi, emisije i intervjui su izuzetno važni, a za 43% su važne. Promotivni spotovi i TV reklame su za 50% ispitanih izuzetno važne, za 36% su važne, a 14% nema određen stav. Lokalne turističke brošure i mape su izuzetno važne za 36% ispitanih, a važne su za 64%. Brošure muzeja/galerija su važne za 57% ispitanih i izuzetno važne za 43%. Zaposleni u ustanovama kulture su vrednovali i navedene elemente za poboljšanje ponude njihove ustanove. Najveći procenat od 79% je imalo stav da je izuzetno važno, da postoji mogućnost obilaska postavke uz pratnju vodiča, a 21% je imalo stav da je ova ponuda važna. Za poboljšanje ponude, kao izuzetno važne 71% zaposlenih je navelo video prikaze-filmove, 29% je imalo stav da je ovaj element ponude važan. Kao elementi za poboljšanje ponude 64% zaposlenih je navelo kao izuzetno važne demonstracije pravljenja replika i suvenira, a 36% kao važne. Takođe, 64% zaposlenih je navelo kao izuzetno važan element za poboljšanje ponude kompjutersku sobu, odnosno istraživački centar za posjetioce, a 36% je ovu ponudu smatralo važnom. Za poboljšanje ponude kao izuzetno važan element je navelo upotrebu QR kodova (kodovi čijim skeniranjem na svom telefonu dobijate informacije, slike, filmove, linkove ka sajtu ili sl.) samo 57% zaposlenih. Takođe samo 57% je navelo kao izuzetno važne virtualne ture. Besplatnu prateću brošuru flajer, kao element izuzetno važan za poboljšanje ponude je navelo 50% zaposlenih. Za poboljšanje ponude kao izuzetno važan element je 43% zaposlenih navelo mogućnost kupovine suvenira odnosno replika, zatim 43% je navelo mogućnost bavljenja nekom tradicionalnom aktivnošću, takođe 43% je navelo audio pratnju izložbe, odnosno muziku u određenim delovima muzeja. Fiksni tač skrin (touch screen) kompjuteri pored eksponata, kao element izuzetno važan

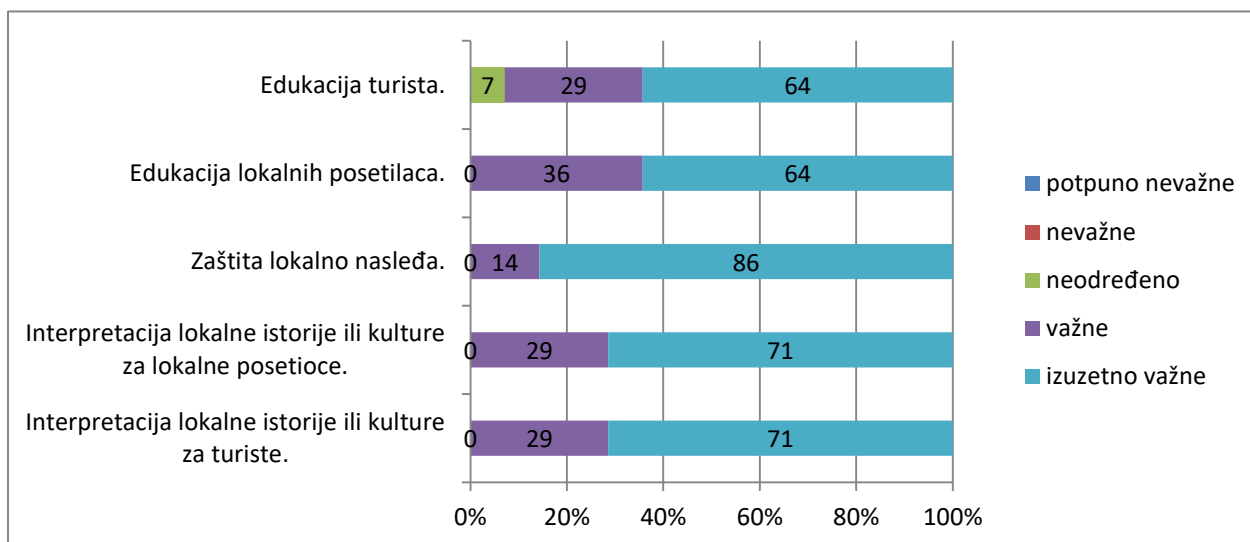
za poboljšanje ponude je navelo samo 36%, takođe je samo 36% kao izuzetno važne navelo audio ture 36%. Samo 36% je imalo stav da je izuzetno važan element mogućnost kupovine knjiga i CD-a sa detaljnim prikazom izložbe. Mogućnost obilaska muzeja galerije samostalno je od izuzetnog značaka za 29% zaposlenih, paneli sa tekstovima i fotografijama o eksponatu su od izuzetne važnosti za 29% zaposlenih. Samo 21% je kao izuzetno važan elemenat navelo igru „Potraga za blagom“ (igra u kojoj u svakoj sledećoj fazi posjetilac svojim izborom odabere sledeći eksponat, koji bi želeo da vidi). Tematske restorane i dječije igraonice, kao elemente poboljšanja ponude je naveo oko 64% zaposlenih. Organizovanje dječijih radionica je 64% zaposlenih smatralo izuzetno važnim i 36% važnim.

Grafikon

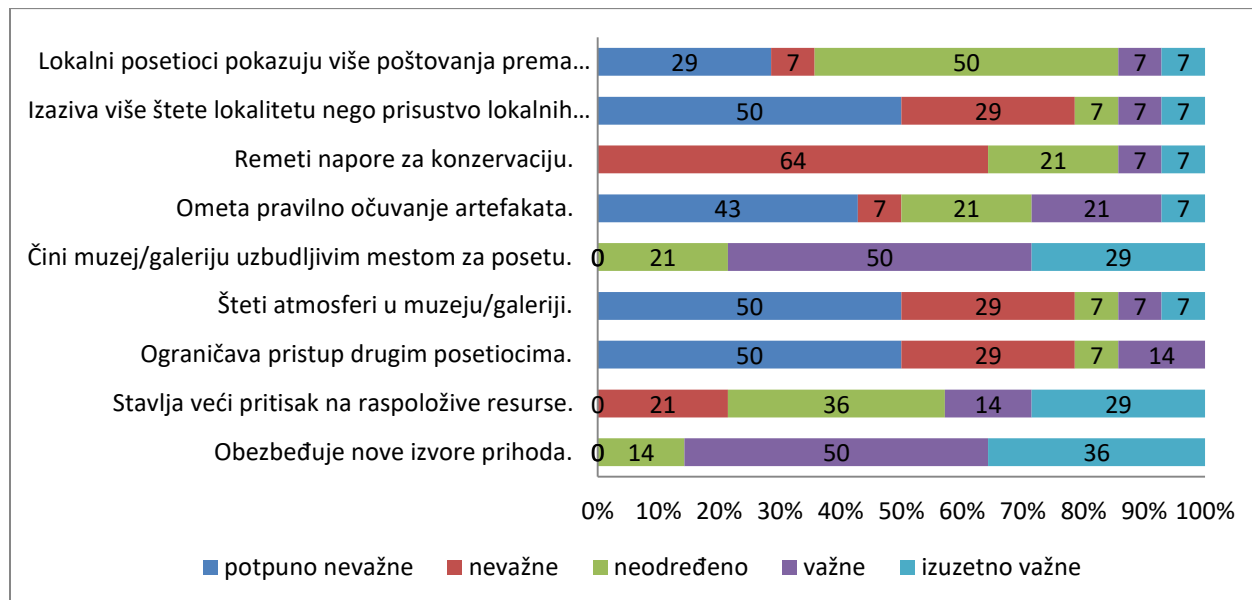
Današnje ustanove kulture imaju mnogo ciljeva, koje treba da ostvare. Zaštita lokalnog nasleđa je cilj za koji 86% zaposlenih u kulturnom sektoru smatra izuzetno važnim. Interpretacija lokalne istorije ili kulture je zadatak od izuzetne važnosti za 71% ispitanika, kako za lokalne posetioce, tako i za turiste. Navedeni zadatak je važan za preostalih 29% zaposlenih. Edukacija, kako lokalnih posjetilaca, tako i turista je izuzetno važan zadatak za 64% zaposlenih. Za 36% je važan zadatak samo za lokalne posetioce, 29% samo za turiste, a 7% zaposlenih je imalo neodređen stav u odnosu na zadatak edukacije turista.

Grafikon

Naš muzej/galerija je glavna turistička atrakcija u zajednici je stav izuzetno važan odnosno tačan za 43% zaposlenih, za 36% je važan, a 21% nije imalo stav. Zatim stav da kreiraju nove ili specijalne izložbe, da bi privukli turiste 50% smatra izuzetno važan, 50% važan. Stav, da je broj posjetilaca najbolji pokazatelj uspeha muzeja/galerije je 14% smatra izuzetno tačnim, 64% tačnim, 7% nema stav, a 14% ne tačnim. Turistički marketing je uticao, da povećamo pažnju na stvaranje pozitivnog iskustva turistima je stav za koji je 21% zaposlenih izuzetno važan, za 14% važan, a 64% nema stav. Muzej/galerija dobrovoljno učestvuje u turističkim inicijativama 21% zaposlenih smatra izuzetno tačnim, 57% tačnim, međutim 21% nema stav. Saradnja sa lokalnom turističkom organizacijom je izuzetno važan način privlačenja posjetilaca za 43% zaposlenih, za 43% važna, a 14% nema stav. Stav da je partnerstvo sa drugim turističkim atrakcijama važna za privlačenja posjetilaca, 43% zaposlenih smatra izuzetno važno, 43% važnom, i 14% nema stav. Naš muzej/galerija čini ovaj grad boljim mestom za poslovanje smatra izuzetno važnim stavom 43% zaposlenih, važnim 43%, a 14% nema stav. Naš muzej/galerija unapređuje kvalitet života lokalnog stanovništva je stav koji je izuzetno tačan za 43% zaposlenih, za 21% tačan, 21% nema stav, a za 14% ne tačan. Turisti su dobrodošli, jer provode više vremena u muzeju/galeriji nego drugi posjetioci je izuzetno tačan za 21% zaposlenih, tačan za 36%, a 43% nema stav. Turisti pokazuju više interesovanja za izložbe nego lokalni posjetioci za 36% zaposlenih je izuzetno tačan, za 14% tačan, 29% nema stav, za 7% je ne tačan i 14% izuzetno ne tačan. Turisti su ravnodušni prema eksponatima i sadržaju u muzeju/galeriji je stav za koji je 7% zaposlenih smatralo izuzetno tačnim, 21% tačnim, 29% nema stav, 21% smatra ne tačnim i 21% izuzetno ne tačnim. Turisti pokazuju više poštovanja prema osoblju nego lokalni posjetioci 21% samtra izuzetno tačnim, 14% tačnim, 29% nema stav, 21% ne tačnim i 14% izuzetno netačnim.

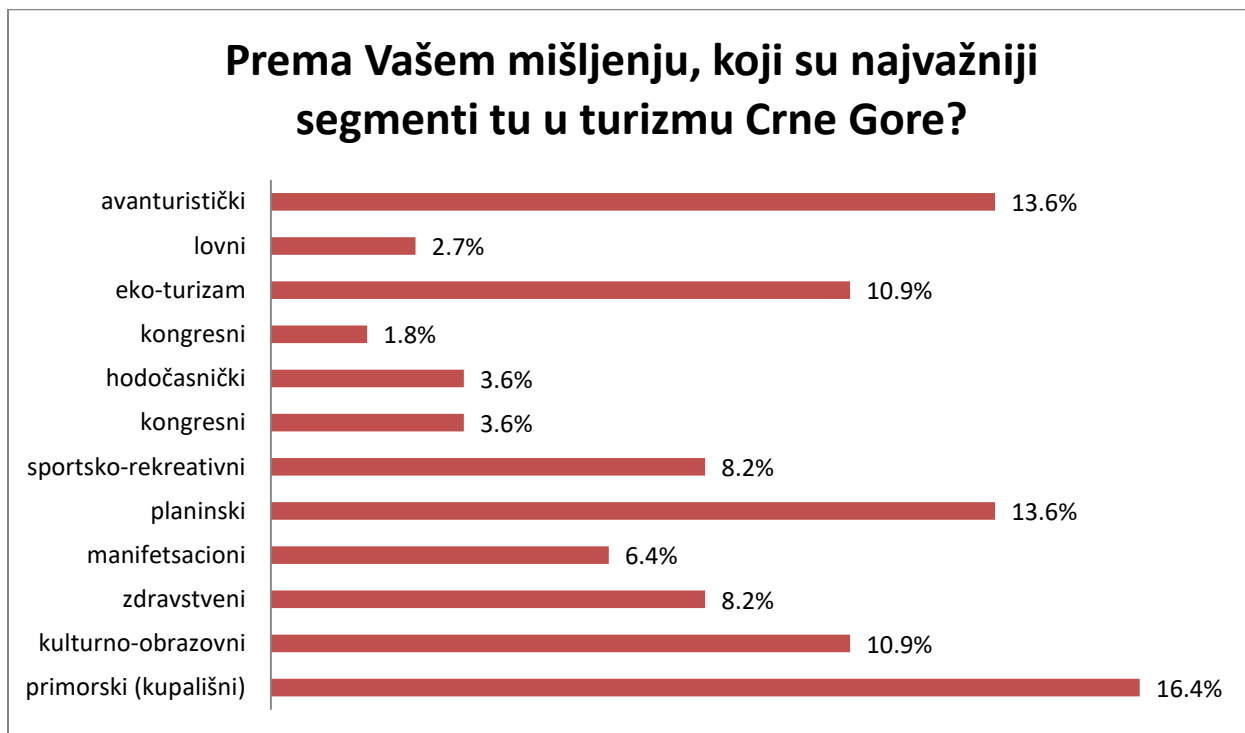
Grafikon

Stav prema lokalnim posetiocima ustanova kultura za 36% zaposlenih je, da je njihova posjeta izuzetno važna u obezbeđivanju prihod, za 50% je važna, 14% nije imalo određen stav. 50% zaposlenih je navelo ustanovu kulture kao uzbudljivo mjesto za posjetu, 29% kao izuzetno važno, međutim 21% nije imalo stav. Za 50% zaposlenih je stav kao ne važne, odnosno netačan, da prisustvo lokalnog stanovništva ograničava pristup drugim posetiocima i šteti atmosferi u ustanovi kulture, 29% zaposlenih je naveden stav smatra nevažnim. 50% zaposlenih je imalo stav da je potpuno nevažno, odnosno netačno, da turisti više štete lokaliteu nego lokalno stanovništvo, 29% je smatralo nevažno, a 7% izuzetno važno. Stav da lokalno stanovništvo ima više poštovanja prema lokalitetu označilo kao neodređeno 50%, samo 7% je označilo ovaj stav kao izuzetno važan, a 7% kao važan. Zadatak konzervacije ne štete posjetioci imalo je 64% ispitanika, međutim 7% je smatralo da izuzetno štete, a 7% da štete. Stav da posjetioci remete očuvanje artefakta je smatralo potpuno nevažnim, odnosno netačnim 43% zaposlenih, 7% netačnim, međutim, 7% je smatralo izuzetno važnim, odnosno izuzetno tačnim, a 21% tačni

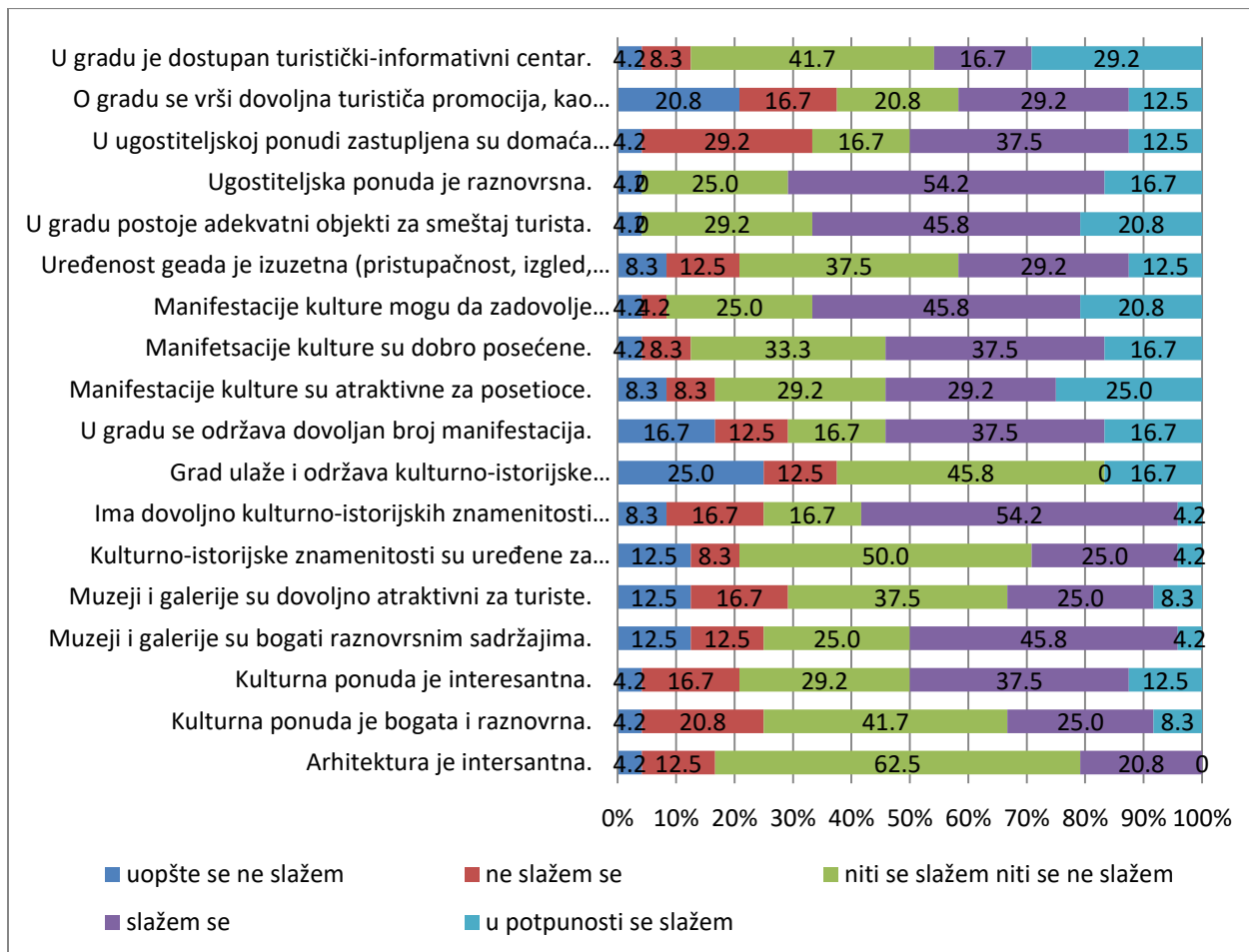
TURISTIČKI SEKTOR

Zaposleni u turističkom sektoru, koji su odgovorili na ankete zaposleni su u turističkim organizacijama, javnim preduzećima i turističkim agencijama. Na pitanje, koji segment u turizmu Crne Gore smatraju najvažnijim, kao najvažniji izdvojili su kupališni turizam (16%), zatim planinski (13,6%) i avanturistički (13,6%), a zatim kulturno-obrazovni (10,9%) i eko-turizam (10,9%).

Stav da je arhitektura interesantna imalo je 62,5% zaposlenih u turizmu, 28% nije imalo stav, 12,5% se nije složilo sa ovim stavom i 4,4% se uopšte nije složilo. Veliki procenat zaposlenih u turizmu 41,7% nema stav o tome da je kulturna ponuda bogata i raznovrsna, 25% se složilo sa ovim stavom i 8,3% se u potpunosti složilo. Međutim, 28% se nije složilo sa navedenim stavom, a 8,3% se uopšte nije složilo. Stav da je kulturna ponuda interesantna imalo je 37,5% zaposlenih, 12,5% se u potpunosti složilo, 29,2% nije imalo stav, 12,5% se nije složilo, a 12,5% se uopšte nije složilo.

Grafikon

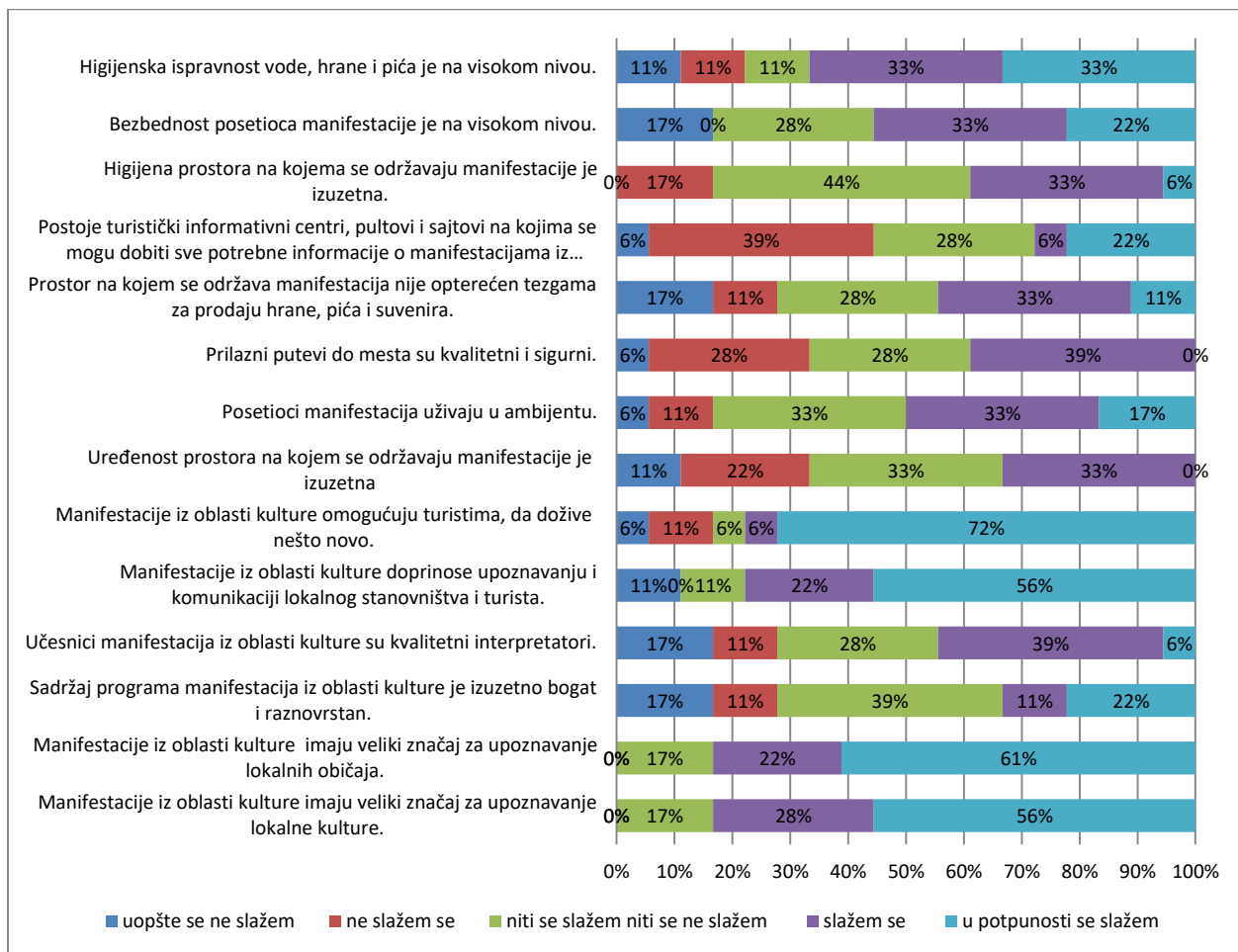
Sa stavom da su muzeji i galerije bogati raznovrsnim sadržajima u potpunosti se složilo 4,2% zaposlenih, 45,8% se složilo, 12,5% se uopšte nije složilo, 12,5% se nije složilo, a 25% nema stav. Zatim sa stavom, da su muzeji i galerije atraktivni za turiste složilo se 25%, a veoma se složilo 8,3% zaposlenih. Međutim, veoma visok procenat 37,5% nije imalo stav, 6,7% se nije složilo, a 12,5% se uopšte nije složilo sa navedenim stavom. Takođe veoma visok procenat zaposlenih 50% nije imalo stav o uređenosti kulturno-istorijskih spomenika za posjete, 25% se složilo sa ovim stavom, a 4,2% se veoma složilo. Sa navedenim stavom se nije složilo 8,3%, a uopšte se nije složilo 12,5% zaposlenih u turističkom sektoru. Sa stavom da ima dovoljno kulturno istorijskih znamenitosti složilo se 54,2% zaposlenih, a veoma se složilo 4,2%. Međutim, 16,7% se nije složilo, 8,3% se uopšte nije složilo i 16,7% nije imalo stav. Na stav da grad ulaže i održava kulturno-istorijske spomenike 45,8% zaposlenih nije imalo stav, 16,6% se u potpunosti složilo sa ovim stavom, a 25% se uopšte ne slaže i 12,5% se ne slaže. 37,5% se složilo sa stavom da se u gradu održava dovoljan broj manifestacija, a 16,7% se u potpunosti slaže. Sa navedenim stavom se uopšte ne slaže 16,7% zaposlenih, a ne slaže se 12,5%. Manifestacije kulture su atraktivne za posetioce slaže se 29,2%, a 25% se u potpunosti slaže. 29,2% zaposlenih na naveden stav nema stav, 8,3% se ne slaže i 8,3% se uopšte ne slaže. Sa stavom da su manifestacije dobro posećene ne slaže se uopšte 4,2%, ne slaže se 8,3% zaposlenih, u potpunosti se slaže 16,7%, a 37,5% se slaže. Za stav da manifestacije kulture mogu da zadovolje interesovanja mnogih ljudi 45,8% zaposlenih se složilo, u potpunosti se složilo 20,8%, međutim 25% nema stav, a 4,2% se uopšte ne slaže i 2% se ne slaže. Stav da je uređenost grada izuzetna (pristupačnost,

izgled, higijenski uslovi), 37,5% nema stav, a 29,2% se slaže i 12,5% se u potpunosti slažem. Međutim, 8,3% se uopšte ne slaže, a 12,5% se ne slaže. 45,8% smatra da u gradu postoje odgovarajući smještaji za turiste, 20,8% se u potpunosti slaže, ali sa ovim stavom se uopšte ne slaže 4% i 29,2% nema stav. 54,2% se slaže sa stavom da je ugostiteljska ponuda raznovrsna, 16,7% se u potpunosti slaže, 25% nema stav, a 4% se uopšte ne slaže. Sa stavom da je u ugostiteljskoj ponudi zastupljena domaća hrana i pića 37,5% se slaže, 12,5% se u potpunosti slaže, 4,2% se uopšte neslaže, 29,2% se ne slaže i 16,7% nema stav. Da se o gradu vrši dovoljna turistička promocija, kao destinaciji kulturnog turizma, 29,2% zaposlenih se slaže, 12,5% se u potpunosti slaže, 20,8% uopšte se ne slaže, 16,7% se ne slaže i 20,8% nema stav. U gradu je dostupan turistički-informativni centar, sa ovim stavom 4,2% se uopšte ne slaže, 8,3% se ne slaže, 41,7% nema stav, 16,7% se slaže, a u potpunosti se slaže 29,2%.

MANIFESTACIJE IZ OBLASTI KULTURE

Zaposleni u sektoru kulture i sektoru turizma su u anketama izrazili svoj stav prema manifestacijam iz oblasti kulture. Sa stavom da manifestacije iz oblasti kulture imaju veliki značaj za upoznavanje lokalne kulture u potpunosti se složilo 56% zaposlenih, 28% se složilo, a 17% nije imalo stav. Takođe, stav da manifestacije iz kulture imaju veliki značaj za upoznavanje lokalnih običaja u potpunosti se složilo 61% zaposleni, 22% se složilo, a 17% nije imalo stav. Zatim sa stavom, da je sadržaj programa manifestacija iz oblasti kulture izuzetno bogat i raznovrstan, u potpunosti se složilo 22%, složilo se 11%, nema stav 39%, a u potpunosti se nije složilo 17% i nije se složilo 11%. Sa stavom, da su učesnici manifestacija iz oblasti kulture kvalitetni interpretatori, u potpunosti se složilo 56% zaposlenih, 22% se složilo, 11% nije imalo stav, a 11% se uopšte nije složilo.

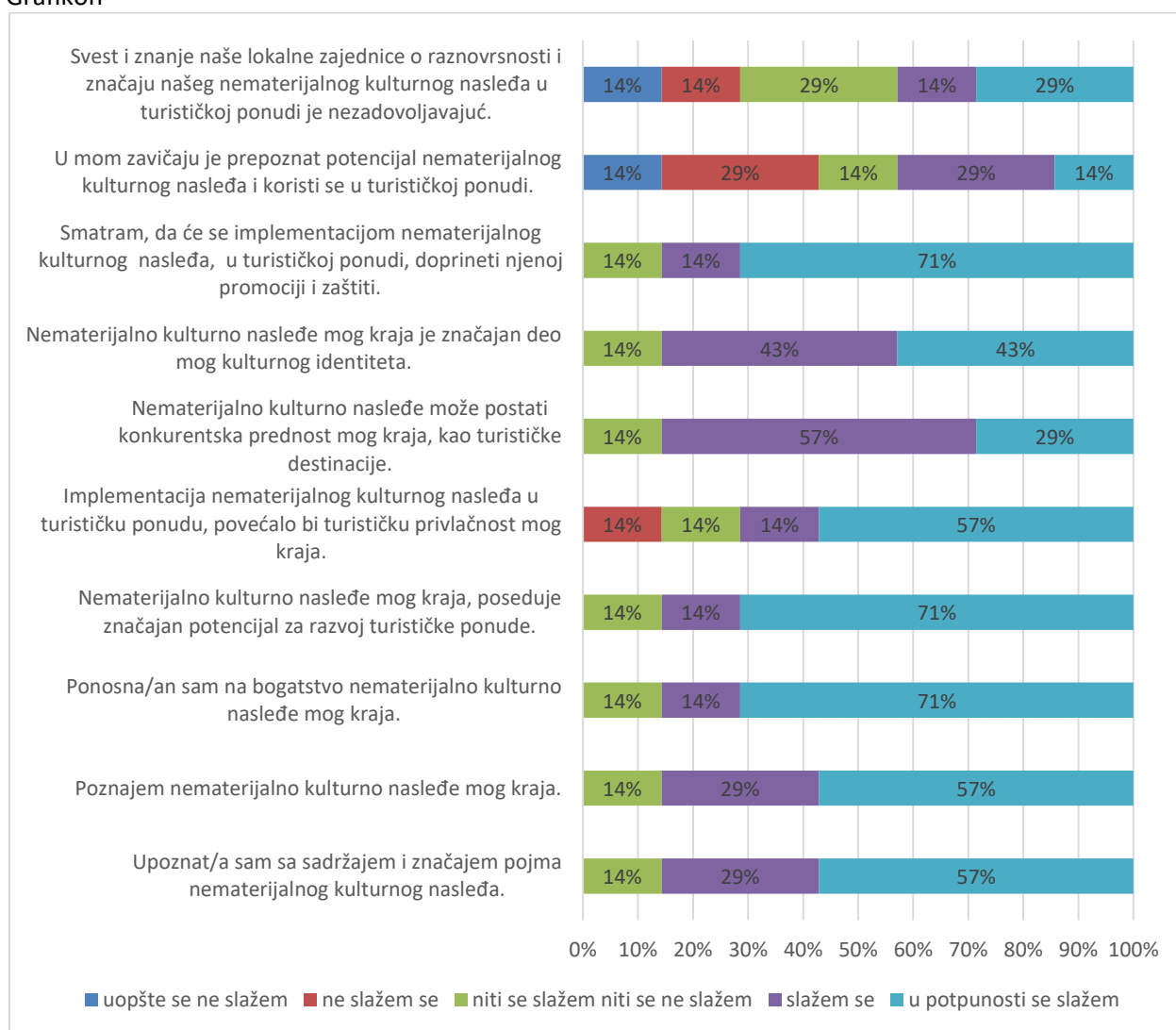
Grafikon

Manifestacije iz oblasti kulture doprinose upoznavanju i komunikaciji lokalnog stanovništva i turista je stav sa kojim se u potpunosti složilo 56% zaposlenih, 22% se složilo, 11% nije imalo stav, a 11% se uopšte nije složilo. Sa stavom da posetioci manifestacija uživaju u ambijentu se u potpunosti složilo 17%, a 33% se složilo, 33% nije imalo stav, 11% se nije složilo, 6% se uopšte nije složilo. Zatim sa stavom, da su prilazni putevi do mjesta gdje se održavaju manifestacije kvalitetni i sigurni složilo se 39% zaposlenih, 28% nije imalo stav, a 28% se nije složilo i 6% se uopšte nije složilo. Da prostor na kojem se održava manifestacija nije opterećen tezgama za prodaju hrane, pića i suvenira je stav sa kojim se u potpunosti složilo 11% zaposlenih, 33% se složilo, 28% nije imalo stav, 11% se nije složilo, a 17% se uopšte nije složilo. Sa stavom da postoje turistički informativni centri, pultovi i sajtovi na kojima se mogu dobiti sve potrebne informacije o manifestacijama iz oblasti kulture se nije složilo 39% zaposlenih, 6% se uopšte nije složilo, 28% nema stav, 6% se složilo, a 28% se u potpunosti složilo. Zatim sa stavom da je higijena prostora na kojima se održavaju manifestacije izuzetna složilo se 33% zaposlenih, 6% se u potpunosti složilo, 17% se nije složilo, a 44% nema stav. Bezbednost posjetioca manifestacije je na visokom nivou je stav sa kojim se složilo 33% zaposlenih, 22% se u potpunosti složilo, 17% se uopšte nije složilo, a 28% nema stav. Zatim sa stavom, da je higijenska ispravnost vode, hrane i pića je na visokom nivou se u potpunosti složilo 33% zaposlenih, 33% se složilo, 11% nema stav, 11% se ne slaže i 11% se uopšte ne slaže.

Zaposleni u sektoru kulture i turizma su upoznati sa sadržajem i značajem pojma nematerijalnog kulturnog nasleđa je stav sa kojim se 57% u potpuno složilo, 29% se složilo, a 14% nije imalo stav. 57% zaposlenih se u potpunosti slaže sa stavom da poznaje nematerijalno kulturno nasleđe svog kraja, 29% se slaže, a 14% nema stav. Ponosan sam na nematerijalno kulturno nasleđe mog kraja je stav sa kojim se u potpunosti slaže 71% zaposlenih, 14% se slaže, 14% nema stav. 71% zaposlenih se u potpunosti slaže sa stavom da nematerijalno kulturno nasleđe u njihovom kraju posедуje značajan potencijal za razvoj turističke ponude, 14% se slaže, a 14% nema stav. Implementacija nematerijalnog kulturnog nasleđa u turističku ponudu, povećalo bi turističku privlačnost mog kraja je stav sa kojim se u potpunosti slaže 57% zaposlenih, 14% se slaže, 14% nema stav. Sa stavom da nematerijalno kulturno nasleđe može postati konkurentna prednost mog kraja, kao turističke destinacije u potpunosti se složilo 29% zaposlenih, složilo se 57%, a 14% nema stav.

Grafikon

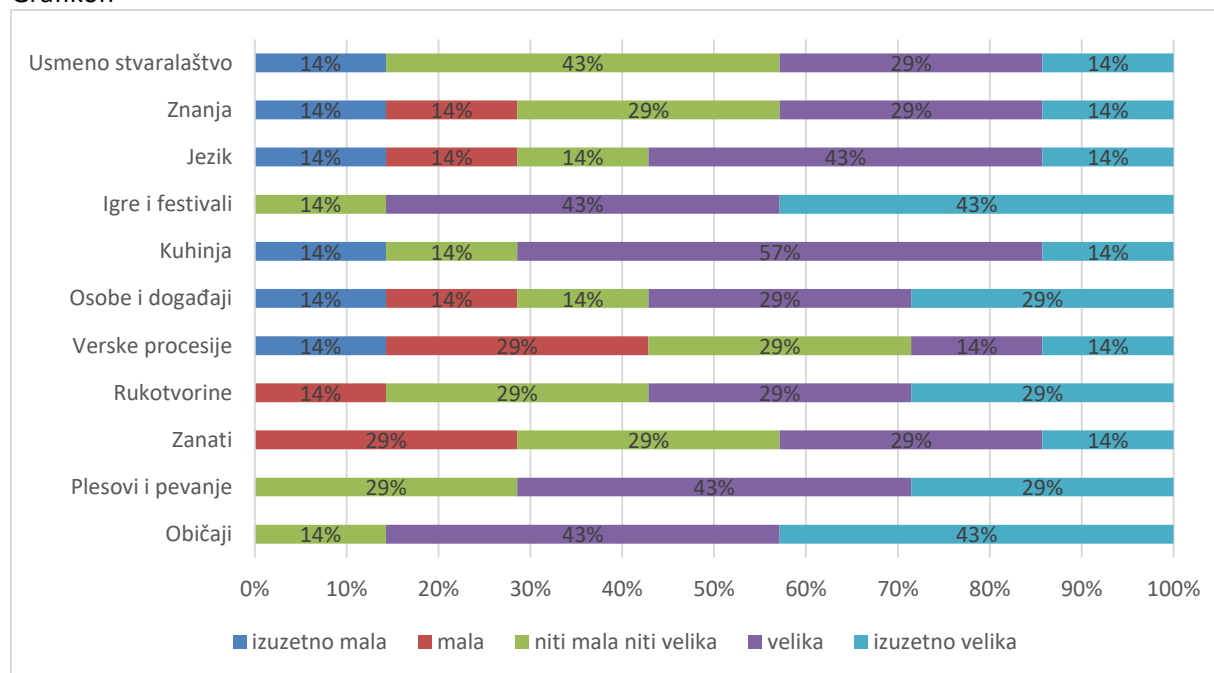

Nematerijalno kulturno nasleđe mog kraja je značajan dio mog kulturnog identiteta je stav sa kojim se u potpunosti složilo 43% zaposlenih, složilo se 43%, 14% nema stav. 71% zaposlenih se u potpunosti slaže sa

stavom da će se implementacijom nematerijalnog kulturnog nasleđa, u turističkoj ponudi, doprinijeti njenoj promociji i zaštiti, 14% se slaže, 14% nema stav.

U mom zavičaju je prepoznat potencijal nematerijalnog kulturnog nasleđa i koristi se u turističkoj ponudi je stav sa kojim se u potpunosti složilo 14% zaposlenih, 29% se slaže, 14% nema stav, 29% se ne slaže, a 14% se uopšte neslaže.

Grafikon

Turistička atraktivnost običaja u mom kraju je izuzetno velika za 43% zaposlenih, velika za 43% i 14% nema stav. Turistička atraktivnost plesova i pjevanja u mom kraju je izuzetno velika za 29% zaposlenih, velika za 43%, a nema stav 29%. Turistička atraktivnost zanata u mom kraju je izuzetno velika za 14% zaposlenih, velika za 29%, stav nema 29%, a za 29% mala. Turistička atraktivnost rukotvorina u mom kraju je izuzetno velika za 29% zaposlenih, velika za 29%, stav nema 29%, a za 14% je mala. Vjerske procesije su turistički atraktivne u njihovom kraju je izuzetno velika za 14% zaposlenih, velika za 14%, stav nema 29%, za 29% mala, izuzetno mala za 14%. Turistička atraktivnost osoba i događaja u mom kraju je izuzetno velika za 29% zaposlenih, velika za 29%, stav nema 14%, mala za 14% i izuzetno mala za 14%. Za 14% zaposlenih kuhinja u njihovom kraju ima izuzetno veliku atraktivnosti, velika za 57%, 14% nema stav, a za 14% izuzetno mala. Turistička atraktivnost igre i festivala u mom kraju je izuzetno velika za 43% zaposlenih, velika za 43%, stav nema 14%. Jezik u mom kraju je turistička atraktivnost je izuzetno velika za 14% zaposlenih, velika za 43%, stav nema 14%, a za 14% je mala i za 14% izuzetno mala. Znanje i usmeno stvaralaštvo je izuzetno atraktivno za 14% zaposlenih, a atraktivna za 29%

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Glavni nedostaci razvoja kulturnog turizma su:

- U sektoru kulture, nijesu u dovoljnoj mjeri primijenjene savremene tehnološke mogućnosti;
- U sektoru kulture, zaposleni nedovoljno poznaju savremene tehnološke mogućnosti;
- Veoma nezadovoljavajući odnos sa javnošću i nedovoljna marketing aktivnost;
- Zaposleni u sektoru kulture imaju pozitivan stav prema turistima, ali još uvijek postoji manji procenat zaposlenih koji imaju negativan stav prema turistima i ne govore ni jedan strani jezik;
- Uglavnom, zaposleni u sektoru kulture smatraju da kulturna baština u svom naselju i svom kraju predstavlja turističku atrakciju, ali postoji značajan procenat zaposlenih koji nema stav;
- Značajan procenat lokalnog stanovništva nije upoznato sa kulturnom baštinom;
- U turističkom sektoru nisu upoznati sa kulturnom ponudom ili smatraju da je nema;
- U turističkom sektoru značajan procenat zaposlenih nije upoznat sa vrijednostima kulturnog nasljeđa;
- Gradovi se nedovoljno promovišu kao destinacije kulturnog turizma;
- Kulturna dobra se ne održavaju;
- Potencijal nematerijalnog kulturnog nasljeđa nije dovoljno prepoznat i ne koristi se u turističkoj ponudi;
- U nekim gradovima nije dostupan turistički-informativni centar;
- U ugostiteljskoj ponudi je nedovoljno zastupljena domaća hrana i piće;
- Kulturnu baštinu ne prate uslužne pogodnosti;
- Manifestacije iz kulture imaju veliki značaj za upoznavanje lokalne kulture i običaja, ali nisu dovoljno zastupljene;
- Pristup, ambijent i higijena prostora na kojim se dešavaju manifestacije kulture, nije uvijek zadovoljavajući;
- Turistički informativni centri, pultovi i sajtovi na kojima se mogu dobiti sve informacije o manifestacijama nijesu dovoljno zastupljeni.

7. SWOT ANALIZA

SWOT analiza predstavlja analitičku metodu, kojom se definišu kritični faktori, koji imaju najveći uticaj na poslovanje na tržištu. Ona se obavlja kroz matricu koju čine četiri polja: *Strengths*- Snage, *Weaknesses*-Slabosti, *Opportunities*-Šanse, *Threats* - Prijetnje. Početna slova ovih elemenata na engleskom jeziku, daju naziv ove metode – SWOT. Snage predstavljaju pozitivne, a slabosti negativne unutrašnje faktore. Šanse predstavljaju pozitivne, a prijetnje negativne spoljašnje faktore.

SWOT analiza će poslužiti za razumijevanje trenutnog stanja razvoja kulturnog turizma u Crnoj Gori i definisanje strategije, koju treba primijeniti, da bi se postigao željeni razvoj kulturnog turizma u Crnoj Gori. Ova analiza će omogućiti, da se efikasnije koristi kulturna baština Crne Gore, da se unaprijedi razvoj kulturnog turizma, da se otkriju nove mogućnosti i iskoriste postojeće šanse, da se analizira konkurencija i da se kreira akcioni plan za razvoj kulturnog turizma u Crnoj Gori. Da bi SWOT analiza bila uspješna, treba realno navesti slabosti i šanse, zatim analiza mora biti precizna uz izbjegavanje uopštavanja, kao i da bude fokusirana na kulturni turizam kao segment turističke ponude Crne Gore.

Tabela br. 6 Matrica SWOT analize

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Crna Gora i turistička regija, kojoj pripada je jedna od vodećih u Svijetu (Mediteran); • Značajna kulturna tradicija i bogata kulturna baština, koje prate istoriju prostora na kojem se nalazi Crna Gora; • Kulturna dobra iz različitog istorijskog perioda i u različitim umjetničkim stilovima su zastupljena u svim gradskim naseljima; • Svi turistički proizvodi mogu biti obogaćeni i kulturnim turizmom, čime se može produžiti boravak turista; • Kulturna dobra predstavljaju mješavinu različitih kultura, jer se na ovim prostorima susreću Hrišćanstvo i Islam; • Razvoj kulturnog turizma u Crnoj Gori bi omogućio prisustvo turista tokom cijele godine; • Preduzetnička aktivnost u stvaranju; • Prelazak na tržišnu ekonomiju; • Nepostojanje terorističkih napada; • UNESCO je određena kulturna dobra uvrstila u svoju listu i na taj način podigao međunarodnu svijest o kulturnom nasljeđu Crne Gore; • Crna Gora je formirala svoju Tentativnu listu; • Postojanje turističke infrastrukture; • Održavanje kulturnih manifestacija; • Gostoljubivost stanovništva; • Klima; • Prirodno okruženje; • Sprovođenje ekološkog očuvanja okruženja; • Razvijen kupališni i sportsko rekreativni turizam; • Stvaranje uslova za uvođenje evropskih standarda; 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna povezanost kulture i turizma; • Nepostojanje definisane kulturne ponude Crne Gore; • Nedostatak strategije; • Loši sanitarni i higijenski uslovi; • Nedovoljno znanje stranih jezika, pogotovo njemačkog; • Nedovoljan stručni kadar; • Nezadovoljavajuće stanje reparacije; • Nedovoljan redovni monitoring i održavanje; • Nedovoljna signalizacija i putokazi za kulturna dobra kao i konfuzan saobraćaj; • Nije dovoljno dobra turistička infrastruktura; • I pored razvoja turizma, kao privredne djelatnosti sa značajnim ekonomskim efektima, značajan dio stanovništva ima nizak životni standard; • Neadekvatna promocija kulturnog nasljeđa; • Nedovoljna upoznatost lokalnog stanovništva sa vrijednostima kulturnog nasljeđa; • Nedovoljna javna svijest o vrijednostima kulturnog nasljeđa; • Slaba obaviještenost turista o kulturnom nasljeđu Crne Gore; • Nedovoljna ulaganja u razvoj kulturnog turizma; • Sezonska koncentracija prometa turista; • Sakralni objekti nisu uvek otvoreni; • U sektoru kulture zaposleni nedovoljno poznaju savremene tehnološke mogućnosti; • U sektoru kulture nisu u dovoljnoj mjeri primijenjene savremene tehnološke mogućnosti; • U sektoru kulture je nedovoljna marketinška aktivnost; • Potencijal nematerijalnog kulturnog nasljeđa nije dovoljno prepoznat i malo se koristi u turističkoj ponudi; • U ugostiteljskoj ponudi je nedovoljno zastupljena domaća hrana i piće, kao značajan element folklornog nasljeđa;
ŠANSE	PRIJETNJE

<ul style="list-style-type: none"> • Sve veći značaj kulturnog turizma; • Dalji razvoj turističke potražnje; • Kulturne rute; • Razvoj turizma, kao grane koja zauzima sve značajnije mesto u privredi Crne Gore; • Poboljšanje kvaliteta usluge; • Uključivanje Crne Gore u turističke ture, koje obuhvataju region Balkana i šire; • Razvijanje sve veće svijesti kod vlasti o potencijalu kulturnog nasljeđa Crne Gore; • Dobra saobraćajna povezanost većih gradskih naselja u državi, kao i u regionu; • Sve je veći procenat mladih koji putuju i obilaze kulturna dobra; 	<ul style="list-style-type: none"> • Loš rad komunalne službe; • Kulturna dobra se nedovoljno održavaju; • Blizina konkurentnih kulturnih dobara u susjednim zemljama; • Veća turistička ekspanzija susjednih zemalja, prije svega Hrvatske; • Ograničena ulaganja države i lokalnih vlasti; • Slaba profitabilnost; • Slaba informisanost turista; • Nedovoljna ulaganja;
--	--

Izvor: dr Snežana Besermenji

8. USKLADJENOST SA SREDNJOROČNIM PROGRAMOM RADA VLADE DO 2020 G.

PRIORITET 1: Crna Gora – država ekonomskog razvoja i novih radnih mjesta

				Veza sa razvojem proizvoda kulturnog turizma	
Ciljevi	KLJUČNE OBAVEZE	Ključne mjere /indikator uspjeha		OBAVEZE	NAPOMENA
		2019	2020		
1. Unaprijediti poslovni ambijent radi poboljšanja konkurentnosti privrede i poslovanja klastera uz povećanje zaposlenosti	1.1. Obezbijećemo podršku malim i srednjim preduzecima i preduzetnicima pružanjem neophodnih informacija o uspješnijem korišćenju mjera podsticaja i razvoja poslovanja (MEK)	Povećanje % iskorišćenosti sredstava namijenjenih za podršku privrednim subjektima kroz pojedinačne programe podsticanja razvoja biznisa	Povećanje % iskorišćenosti sredstava namijenjenih za podršku privrednim subjektima kroz pojedinačne programe podsticanja razvoja biznisa	Utvrđivanje % od sredstava za podršku subjektima koji razvijaju biznis baziran na održivom korišćenju materijalnih i nematerijalnih kulturnih dobara u funkciji kulturnog turizma – prvenstveno za razvoj proizvoda koji su utvrđeni programima.	<p>Aktivno očuvanje ambijentalnih vrijednosti koje se prvenstveno odnosi na obnovu i adaptaciju objekata i prostora tradicionalne arhitekture u ruralnim i ambijentalnim cjelinama (ANEKS II) prema strogim konzervatorskim principima.</p> <p>Objekti tradicionalne arhitekture treba da postanu dominantan oblik turističkog smještaja u vangradskim zonama (primjer Francuske) naročito u cjelinama kakve predstavljaju zaleđe Boke Kotorske i Primorja, Prostor NP Skadarsko jezero sa zaleđem, Durmitorsko područje, područja nacionalnih parkova.</p>
	1.2. Obezbijećemo unapređenje postojećih, kreiranje novih programa i realizacija kreditnih linija u cilju podsticanja i razvoja biznisa (MEK)	Obezbijeđena kreditna podrška posredstvom IRF-a, po povoljnim uslovima u iznosu od 140 miliona eura	Obezbijeđena kreditna podrška posredstvom IRF-a, po povoljnim uslovima u iznosu od 140 miliona eura		

				Veza sa razvojem proizvoda kulturnog turizma	
Ciljevi	KLJUČNE OBAVEZE	Ključne mjere /indikator uspjeha		OBAVEZE	NAPOMENA
		2019	2020		
					Turistički smještaj u objektima tradicionalnog graditeljstva može biti u pojedinačnim domaćinstvima ili u tzv. disperznim hotelima (primjer Šibenik-Staro gradsko jezgro) gdje se sa jedne recepcije upravlja smještajnim jedinicama organizovanim na širem području.
	1.3. Doprinijećemo unapređenju konkurentnosti prerađivačke industrije, kroz tehnološku modernizaciju, inovativnost i razvoj zanatstva (MEK)	Povećan broj podržanih privrednih subjekata za 30% u odnosu na 2018. g.	Povećan broj podržanih privrednih subjekata za 50% u odnosu na 2018.g.	Podrška subjektima koji rade na razvoju, obnovi i očuvanju tradicionalnih zanata koji se nalaze na listi nematerijalne kulturne baštine na prioritentnim kulturno turističkim rutama.	
	1.4. Očuvaćemo konkurentan i razvojno stimulativan poreski sistem (MIF)	Učešće bruto investicija u BDP-u na nivou od oko 20%	Učešće bruto investicija u BDP-u na nivou od oko 20%	Razviti stimulatvni poreski sistem sa obezbjeđivanjem vidljive podrške subjektima koji razvijaju biznis zasnovan na obnovi i korišćenju i turističkoj valorizaciji kulturnih dobara.	Zahtjevni, spori i skupi konzervatorski postupci na objektima tradicionalnog graditeljstva zahtijevaju posebne poreske olakšice kojima će biti favorizovane aktivnosti na obnovi vrijednih primjera objekata i cjelina prostora tradicionalne

				Veza sa razvojem proizvoda kulturnog turizma	
Ciljevi	KLJUČNE OBAVEZE	Ključne mjere /indikator uspjeha		OBAVEZE	NAPOMENA
		2019	2020		
					arhitekture u funkciji kulturnog turizma i očuvanja ambijentalnih vrijednosti Crne Gore koje su ključne za razvoj kulturnog turizma .
	1.5. Unaprijedićemo razvoj klastera kroz jačanje kapaciteta postojećih klastera i formiranje novih (MEK)	Realizacija programa finansijske i tehničke podrške/ Broj podržanih klastera – do 10	Realizacija programa finansijske i tehničke podrške/ Broj podržanih klastera – do 10		
	1.6. Omogućićemo nacionalno i međunarodno promovisanje Crne Gore kroz razvoj nacionalnog brenda (MEK)	Izrađena internet stranica nationbrand.me/ broj posjeta internet stranici	10% rast broja posjeta internet stranici	Promovisanje vrijednosti Crne Gore kao destinacije kulturnog turizma.	
	1.7. Stvorićemo uslove za unapređenje poslovnog ambijenta koji će biti prijemčiv za ulaganja, investicije i razvoj biznisa i tako stvoriti prostor za otvaranje radnih mjesta i	Praćenje i puna primjena zakona	Povećanje opšte stope zaposlenosti 48% Povećanje opšte stope radne aktivnosti iznad	Preduslovi za unapređenje poslovnog ambijenta i pokretanje biznisa u kulturnom turizmu u 2019. godini - Određivanje nosioca razvoja kulturnog turizma Crne gore;	Programe razvoja kulturnog turizma mogu se donositi na nivou - Lokalne zajednice, - dvije ili više lokalnih zajednica, - Na regionalnom nivou

				Veza sa razvojem proizvoda kulturnog turizma	
Ciljevi	KLJUČNE OBAVEZE	Ključne mjere /indikator uspjeha		OBAVEZE	NAPOMENA
		2019	2020		
	zapošljavanje, veću fleksibilnost, mobilnost na tržištu rada, zaštitu i sigurnost zaposlenih radnika kao i smanjenje neformalne zaposlenosti i suzbijanje rada na crno (MRSS)		55%. Smanjenje opšte stope nezaposlenosti anketna stop (prosječna) ispod 15%	<ul style="list-style-type: none"> - Određivaje nosioca razvoja kulturnog turizma u lokalnim zajednicama – Radnih grupa - Donošenje Programa za razvoj kulturnog turizma lokalnih zajednica; - Definisabje projekata za razvoj kulturno-turističkih proizvoda <p>U 2020. godini – razvoj proizvoda</p>	<p>Prioritetni projekti treba da budu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Formiranje kulturno turističke rute “Kroz Crnu Goru” u trajnu 5-7 dana i turistička valorizacija ključnih segmenata kulturne baštine koja reprezentuje atraktivnost zemlje, njene kulturno istorijske i prirodne vrijednosti;
2. Realizacija aktivnosti u cilju jačanja ekonomskog patriotizma	2.1. Promovisaćemo domaću privredu kroz promociju domaćih proizvoda i usluga, uz snažno jačanje ekonomskog patriotizma (MEK)	Broj preduzeća koja sprovodi programe Promocije domaćih proizvoda i usluga u funkciji izgradnje nacionalnog brenda ekonomskog patriotizma	Trend rasta iskorišćenosti domaćih proizvoda i usluga	Promocija i jačanje domaćih proizvoda koji se nalaze na spisku nematerijalne kulturne baštine uz strogu kontrolu autentičnih vrijednosti	
3. Podrška ravnomjernom razvoju jedinica lokalne samouprave	3.1. Unaprijedićemo politiku regionalnog razvoja, s posebnim fokusom na podršku manje razvijenim jedinicama lokalne samouprave (MEK)	Poboljšanje indeksa razvijenosti i konkurentnosti posebno manje razvijenih jedinica lokalne samouprave	Poboljšanje indeksa razvijenosti i konkurentnosti posebno manje razvijenih jedinica lokalne samouprave	Razvoj kulturnog turizma čija je okosnica očuvani ambijent sa očuvanim segmentima kulturne baštine predstavlja značajnu šansu za unapređenje razvoja	

				Veza sa razvojem proizvoda kulturnog turizma	
Ciljevi	KLJUČNE OBAVEZE	Ključne mjere /indikator i uspjeha		OBAVEZE	NAPOMENA
		2019	2020		
				manje razvijenih jedinica lokalne samouprave u kojima je očuvan tradicionalni graditeljski fond i vidljivije prezentirana nematerijalna kulturna baština.	
4. Stvaranje uslova za veće zapošljavanje, povećanje radne aktivnosti i mobilnosti radnika, te smanjenje nesklada između ponude i tražnje	4.1. Unaprijedićemo i finansijski ojačati mjere aktivne politike zapošljavanja kako bi se ubrzalo usklađivanje ponude i tražnje na tržištu rada (MRSS)	Uložiti najmanje 15 miliona eura aktivne mjere Programi i ciljne grupe će se definisati prema potrebi tržišta rada	Uložiti najmanje 15 miliona eura aktivne mjere Programi i ciljne grupe će se definisati prema potrebi tržišta rada	Razvoj kulturnog turizma otvara prostore za zapošljavanje i samozapošljavanje stanovništva usmjerenog na turističku valorizaciju tradicionalnog građevinskog fonda kojim raspolažu naročito u zonama gdje je sve izraženija disproporcija između ponude i tražnje (Durmitorsko područje, Skadarsko jezero,). Aktivna mjera za 2020. godinu: Pilot projekti turističke valorizacije vrijednih grupacija tradicionalne arhitekture u svakom od regiona kao nosioca, uzora i smjernica za dalje, individualne projekte podržane aktivnim mjerama za zapošljavanje. Iznos : 2 miliona eura	

				Veza sa razvojem proizvoda kulturnog turizma	
Ciljevi	KLJUČNE OBAVEZE	Ključne mjere /indikator i uspjeha		OBAVEZE	NAPOMENA
		2019	2020		
	4.2. Unaprijedićemo zapošljavanje mladih kroz kontinuirano prilagođavanje mjera koje obezbjeđuju kvalitetan prelazak iz svijeta obrazovanja u svijet rada (MRSS)	2.500 lica uključeno u programe	3.000 lica uključeno u programe	Uključivanje mladih u aktivnosti kao pod 4.1.	
	4.3. Razvijaćemo programe podrške za posebno osjetljive kategorije nezaposlenih lica (dugotrajno nezaposlena, žene, osobe sa invaliditetom) kako bi stekli znanja i vještine potrebne tržištu i dobili zaposlenje (MRSS)	500.000 eura Zavod za zapošljavanje CG Najmanje 100 novih mikro biznisa	500.000 eura Zavod za zapošljavanje CG Najmanje 100 novih mikro biznisa	Podrška za posebno osjetljive kategorije nezaposlenih lica sa uključivanjem u aktivnosti kao pod 4.1.	
	4.5. Razvijaćemo programe podrške za uključivanje žena na tržište rada, sa posebnim akcentom na bivše korisnice naknada (MRSS)	Uključeno najmanje 300 žena	Uključeno najmanje 500 žena	Programi podrške za uključivanje žena na tržište rada obihvata kroz aktivnosti kao pod 4.1.	
	4.6. Unaprijedićemo mogućnosti sticanja znanja, vještina i kompetencija kroz programe obrazovanja odraslih (MRSS)	Najmanje 600 uključenih u programe	Najmanje 800 uključenih u programe	Unaprijeđenje mogućnosti sticanja znanja, vještina i kompetencija iz oblasti kulturnog turizma – edukaciju stanovništva organizovati u vidu radionica na terenu u zonama kulturnih ruta utvrđenih usvojenim projektima.	

				Veza sa razvojem proizvoda kulturnog turizma	
Ciljevi	KLJUČNE OBAVEZE	Ključne mjere /indikator i uspjeha		OBAVEZE	NAPOMENA
		2019	2020		
	4.7. Podržaćemo žensko preduzetništvo kroz stvaranje povoljnog poslovnog ambijenta, pružanje stručnih konsultacija i povoljnih izvora finansiranja (MMP)	Povećan procenat od 10% realizovanih kredita odnosu na 2018. godinu	Povećan procenat 15% registrovanih preduzetnica u odnosu na 2019. godinu	Programi podrške ženskog preduzetništva za aktivnosti kao pod 4.1.	
5. Ostvarenje veze poljoprivrede sa trgovinom i turizmom kroz diverzifikaciju ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima	5.1. Unaprijedićemo razvoj ruralnog turizma kroz povezivanje turizma i poljoprivrede (MPR)	Povećanje broja seoskih domaćinstava, katuna i etno sela (sa brojem ležaja) Povećanje broja turista i noćenja u Seoskim domaćinstvima, katunima, etno selima	Povećanje broja seoskih domaćinstava, katuna i etno sela (sa brojem ležaja) Povećanje broja turista i noćenja u seoskim domaćinstvima, katunima, etno selima	U zonama kulturnih ruta utvrđenih usvojenim projektima kao i objektima i cjelinama iz Aneksa II, dominantan oblik smještaja treba da bude u obnovljenim objektima tradicionalne arhitekture u okviru aktivnih seoskih domaćinstava ili turističkih agencija koje upravljaju objektima u kojima nema aktivnih stanovnika .	Sa ciljem očuvanja ambijentalne vrijednosti prostora, insistirati na izgradnji etno sela čija se arhitektura zasniva na tradicionalnoj arhitekturi područja na kojem se gradi.
6. Povećanje primarne poljoprivredne proizvodnje (biljna proizvodnja i stocarstvo), organske proizvodnje, te rast dohotka na poljoprivrednim gazdinstvima;	6.1. Podržaćemo primarnu poljoprivrednu proizvodnju i prerađivačku agroindustriju kroz podsticanje korišćenja domaćih sirovina i investicije u fizički kapital i sektor prerade (MPR)	Ukupan iznos investicija 80 miliona eura, sa rastom od 100% u odnosu na prethodnu godinu	Ukupan iznos investicija 125 miliona eura, sa rastom od 56% u odnosu na prethodnu godinu	U zonama kulturnih ruta utvrđenih usvojenim projektima kao i objektima i cjelinama iz Aneksa II, posebno podržati poljoprivrednu proizvodnju (organsku) i preradu zasnovanu na tradicionalnim postupcima i vrstama.	Rekognosciranje starih poljoprivrednih i stočarskih vrsta i smjernice za njihovo očuvanje i unapređenje.

				Veza sa razvojem proizvoda kulturnog turizma	
Ciljevi	KLJUČNE OBAVEZE	Ključne mjere /indikatorii uspjeha		OBAVEZE	NAPOMENA
		2019	2020		
	6.2. Unaprijedićemo organsku proizvodnju u Crnoj Gori (MPR)	Povećanje broja proizvođača i površina pod organskom proizvodnjom za 10%	Povećanje broja proizvođača i površina pod organskom proizvodnjom za 15%	U zonama kulturnih ruta utvrđenih usvojenim projektima kao i objektima i cjelinama iz Aneksa II, posebno podržati poljoprivrenu proizvodnju (organsku) zasnovanu na tradicionalnim postupcima i vrstama.	
7. Unapređenje infrastrukture neophodne za razvoj i povezivanje ruralnih područja	7.1. Podržaćemo izgradnju i rekonstrukciju infrastrukture neophodne za razvoj i povezivanje ruralnih područja (MPR)	Ukupan iznos investicija 5 miliona eura	Ukupan iznos investicija 5 miliona eura	Posebnu pažnju usmjeriti na očuvanju starih, kamenih mostova. Posebnu pažnju usmjeriti na očuvanju i obnovi tradicionalnih puteva i komunikacija sa očuvanjem njihovih ambijentalnih vrijednosti (međe, zastori, zeleni fond) i njihovo uključivanje u pješačke i biciklističke staze.	
8. Poboljšanje uslova i kvaliteta života i ostanak stanovništva na selu	8.1. Podržaćemo učešće mladih ljudi u poljoprivrednoj proizvodnji (MPR)	Rast broja mladih ljudi zaposlenih u ruralnim područjima za 15%	Rast broja mladih ljudi zaposlenih u ruralnim područjima za 20%	Podrška aktiviranju mladih ljudi uključenih u ruralni turizam i poljoprivrednu proizvodnju kao pod 6.2.	

				Veza sa razvojem proizvoda kulturnog turizma	
Ciljevi	KLJUČNE OBAVEZE	Ključne mjere /indikator uspjeha		OBAVEZE	NAPOMENA
		2019	2020		
9. Unapređenje Crne Gore kao turističke destinacije	9.1. Ostvarićemo rast broja turista, noćenja i prihoda od turizma unapređenjem uslova poslovanja i povećanjem aviodostupnosti Crnoj Gori (MORT)	-Podsticajne mjere i mjere za divesifikaciju turističke ponude 1,1 miliona eura	-Podsticajne mjere i mjere za divesifikaciju turističke ponude 1,1 miliona eura	U skladu sa svjetskim tendovima potražnje za proizvodima kulturnog turizma podsticajne mjere za diversifikaciju treba da utiču na povećanje vidljivosti Crne Gore kao destinacije kulturnog turizma.	

PRIORITET 2: Crna Gora - država vladavine prava i dobrog upravljanja

				Veza sa razvojem proizvoda kulturnog turizma	
Ciljevi	KLJUČNE OBAVEZE	Ključne mjere / indikatori uspjeha		OBAVEZE	NAPOMENA
		2019	2020		
13. Unaprijeđenje ljudskih prava i sloboda svih društvenih grupa, manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.	13.1. Unaprijedicemo uslove života manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Crnoj Gori I omogućiti njihovu punu integraciju u crnogorsko društvo, uz ocuvanje I promociju njihovog identiteta. (MMP)	Ojačani kapaciteti institucija za očuvanje i unapređenje prava manjina (Fond za zaštitu I ostvarivanje manjinskih prava, Centar za očuvanje i unapređenje kulture manjina Crne Gore, nacionalni savjeti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica)	Statistički značajno je smanjena je etnička distanca i vecinskog stanovništva prema pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, kao i etnička distanca između njih.	Ojačani Centar za očuvanje i unapređenje kulture manjina Crne Gore treba kao konsultant Radne grupe treba da bude jedan od nosilaca kreiranja proizvoda kulturnog turizma u kojem su vidljive kulturno istorijske vrijednosti kulturne baštine manjina.	
	13.3. Unaprijedicemo položaj žena u crnogorskom društvu u cilju njihovog većeg učešća u politickom i javnom životu, boljeg ekonomskog položaja I borbe protiv svih oblika diskriminacije i nasilja. (MMP)	Povećan broj zaposlenih žena, Posebno procenat teže zapošljivih kategorija kroz programe podrške ZZCCG i IRF za 5%.	Povećan broj zaposlenih žena, Posebno procenat teže zapošljivih kategorija kroz programe podrške ZZCCG i IRF za 8%	Za aktivnosti kao pod 4.1.	

PRIORITET 3 : Crna Gora - država koja podstiče razvoj nauke, obrazovanja i kulture za bolji ekonomski rast

				Veza sa razvojem proizvoda kulturnog turizma	
Ciljevi	KLJUČNE OBAVEZE	Ključne mjere / indikatori uspjeha		OBAVEZE	NAPOMENA
		2019	2020		
21. Omogućiti internacionalizaciju obrazovanja i nauke					
22. Afirmisati Crnu Goru kao privlačnu filmsku destinaciju	22.1. Jačaćemo pozicioniranje Crne Gore kao destinacije za razvoj filmske industrije i filmskog turizma u kontekstu afirmacije koncepta kreativnih industrija (MKU)	Visina izdvojenih sredstava za filmski fond Broj snimajućih dana inostranih ekipa u Crnoj Gori, kao i iznos sredstava utrošenih za proizvodnju filmskih i televizijskih projekata u Crnoj Gori. Broj angažovanih domaćih filmskih radnika tokom snimanja inostranih filmskih i televizijskih projekata u Crnoj Gori.	Visina izdvojenih sredstava za filmski fond Broj snimajućih dana inostranih ekipa u Crnoj Gori, kao i iznos sredstava utrošenih za proizvodnju filmskih i televizijskih projekata u Crnoj Gori. Broj angažovanih domaćih filmskih radnika tokom snimanja inostranih filmskih i televizijskih projekata u Crnoj Gori.	Ojačati poziciju Crne Gore kao filmske destinacije u dijelu koji se odnosi na njene vrijednosti kao scenskog prostora koji karakteriše atraktivnost očuvanih kulturno istorijskih, ambijentalnih i prirodnih vrijednosti sa lokalnim specifičnostima. Kao indikator treba uzeti i broj filmskih lokacija koje su korišćenje tokom snimanja inostranih filmskih i televizijskih projekata u Crnoj Gori a koje su uvrštene u kulturne resurse.	
23. Valorizacija kulturne baštine u ekonomske i turističke svrhe i uspostavljanje javnoprivatnih partnerstava.	23.1. Radićemo na povećanju stepena valorizacije kulturne baštine (MKU)	Broj valorizovanih kulturnih dobara.	Broj valorizovanih kulturnih dobara.	Osim valorizacije kulturnih dobara- utvrđivanje kulturno istorijskih vrijednosti koja je u nadležnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, neophodno je sprovesti turističku valorizaciju kulturnih dobara koju	

				vrše djelatnici iz resora turizma i zaštite kulturnih dobara pod upravom Radne grupe za kulturni turizam.	
24. Afirmisati državni i kulturni identitet i multikulturalnost Crne Gore	24.1. Sprovođenje strateških planova i politika u cilju razvoja svijesti o kulturnom identitetu, kreiranja nacionalnih kulturnih proizvoda i produkcije međunarodnih događaja kojima se promoviše Crna Gora kao multikulturalna destinacija (MKU)	Povećan broj kulturnih proizvoda koji referišu na državni identitet i multikulturalnost Crne Gore. Povećan broj međunarodnih kulturnih događaja u Crnoj Gori	Povećan broj kulturnih proizvoda koji referišu na državni identitet i multikulturalnost Crne Gore. Povećan broj međunarodnih kulturnih događaja u Crnoj Gori	Ojačani Centar za očuvanje i unapređenje kulture manjina Crne Gore treba kao konsultant Radne grupe treba da bude jedan od nosilaca kreiranja proizvoda kulturnog turizma u kojem su vidljive kulturno istorijske vrijednosti kulturne baštine manjina.	
25. Razvijati sektor kreativnih industrija kao pokretača ekonomskog progresa	25.1. Stvaranje uslova za razvoj kreativnih industrija u cilju kreiranja novih radnih mjesta i ostvarivanja ekonomskog rasta (MKU)	Usvojene smjernice za razvoj kreativnih industrija u Crnoj Gori Stvaranje preduslova za unapređenje kreativnih industrija kroz djelovanje biznis inkubatora i inovativnih centara. Minimum 5 osnovanih start-up preduzeća u oblasti kreativnih Industrija. Povećan broj samozapošljenih u Kreativnim industrijama. Povećan broj edukovanih stručnjaka za rad u oblasti kulture.	Minimum 5 osnovanih start-up preduzeća u oblasti kreativnih industrija. Povećan broj samozapošljenih u kreativnim industrijama Povećan broj edukovanih stručnjaka za rad u oblasti kulture.		

PRIORITET 4: Crna Gora - država uspješnih infrastrukturnih projekata

PRIORITET 5: Crna Gora - država koja brine o zdravlju i dobrobiti svojih građana i zdravoj životnoj sredini

PRIORITET 6: Crna Gora - država sa snažnom međunarodnom pozicijom

				Veza sa razvojem proizvoda kulturnog turizma	
Ciljevi	KLJUČNE OBAVEZE	Ključne mjere / indikatori uspjeha		OBAVEZE	NAPOMENA
		2019	2020		
41. Produblivanje veza matične države sa crnogorskim iseljenicima	41.1. Produbićemo vezu matične države sa iseljenicima i njihovim udruženjima u cilju jačanja sveukupne povezanosti sa Crnom Gorom i realizacije projekata od obostranog	Formiraćemo informativni punkt/biro koji će stvoriti mogućnost za bržu i kvalitetniju razmjenu informacija sa iseljeničkim zajednicama	Otvorićemo „crnogorske sobe“u zemljama u kojima je prisutna brojna crnogorska iseljenička zajednica	Kroz produblivanje odnosa sa iseljincima i udruženjima iseljenika stvoriti model za obnovu i aktiviranje brojnih napuštenih objekata i cjelina graditeljskog nasljeđa koje je vlasnički još uvijek vezano za generacije iseljenika.	

CRNA GORA

MINISTARSTVO ODRŽIVOG RAZVOJA

I TURIZMA

Program razvoja kulturnog turizma Crne Gore s Akcionim planom 2019 - 2021. godine

Aneks 2

Mart 2019

SADRŽAJ

I UVODNE NAPOMENE	str. 3
II NEPOKRETNNA KULTURNA BAŠTINA U CRNOJ GORI	str. 6
III POKRETNNA KULTURNA DOBRA U CRNOJ GORI	str. 201
IV NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA U CRNOJ GORI	str. 225
V MANIFESTACIJE U CRNOJ GORI	str. 254
VI MUZEJI, BIBLIOTEKE, POZORIŠTE, KINEMATOGRAFIJA U CRNOJ GORI	str. 278
VII MODELI FORMIRANJA PROIZVODA KULTURNOG TURIZMA	str. 315

I

UVODNE NAPOMENE

Na osnovu podataka dobijenih od strane Uprave za zaštitu kulturnih dobara, dat je numerički prikaz kulturne baštine po opštinama:

Na osnovu spiska dobijenog iz M Uprave za zaštitu kulturnih dobara					
OPŠTINE	POKRETNİ	NEPOKRETNİ	SPOMEN OBILJEŽJA	NEMATERIJALNI	UKUPNO po Opštinama:
CRNA GORA				2	
ANDRIJEVICA			8		8
BAR	21	38	21	2	82
BERANE	11	5	32		48
BIJELO POLJE	8	7	17	1	33
BUDVA	21	27	23		71
CETINJE	255	67	55	1	378
DANILOVGRAD	9	9	27		45
GUSINJE		3			3
HERCEG NOVI	70	82	47	1	200
KOLASIN	6	5	20	1	32
KOTOR	144	435	29	8	616
MOJKOVAC		1	10		11
NIKŠIĆ	51	30	115		196
PETNJIĆA			1	1	2
PLAV		4	2		6
PLJEVLJA	8	16	42	1	67
PLUZINE		6	16		22
PODGORICA	17	47	75		139
ROZAJE		2			2
ŠAVNIK		7	10		17
TIVAT	8	11	15		34
ULCINJ	1	12	3	1	17
ŽABljAK		3	11		14

Sa ciljem da se bolje sagledaju mogućnosti objedinjavanja kulturnih dobara u kulturno turističke proizvode, pregled kulturne baštine u Crnoj Gori zasnovan je na teritorijalnom principu tako da su kulturna dobra su prezentirana po regionoma → opštinama → u okviru teritorija opština → u okviru gradova i naselja → u okviru kulturno-istorijskih cjelina.

Pregled kulturne baštine zasniva se na:

- Sažetom prikazu osnovnih podataka o kulturnim dobrima;
- Objedinjavanju više dobara koji se u Registru vode pojedinačno ali predstavljaju integralnu cjelinu u doživljaju posjetilaca (npr. Stari grad Koror sa bedemima, palatama i stambenim objektima prikazan je integralno, a posebno su izdvojene samo palate koje nose sadržaje od interesa za posjetioca npr.

Palata Grgurina-Pomorski muzej, Palata Bujović sa muzejskom postavkom u Perastu sl. Posebno su dati I sakralni objekti u okviru cjelina imajući u vidu da su to objekti koji su otvoreni za posjetu svakog zainteresovanog pojedinca bez naplaćivanja ulaznica)

- Presentaciji odnosa između pojedinih segmenata kulturne baštine (npr. Stari grad i manifestacije koje se odvijaju u njima, manastirski kompleksi i pokretna kulturna dobra, manastirski kompleksi i njihovi sadržaji od interesa za vjerski turizam itd.)

Imajući u vidu da je vremenski obuhvat Programa razvoja kulturnog turizma sa akcionim planom planiran do 2021.godine u pregled nijesu unijeta kulturna dobra koja nijesu spremna da se u planiranom periodu ozbiljnije uključe u kulturno turističke proizvode zbog činjenice da se:

- nalaze na teško dostupnim lokacijama;
- ne nalaze se na trasama važnijih saobraćajnica;
- imaju skromniji prezentacijski potencijal;
- arheološki lokaliteti nedovoljno istraženi, konzervirani ili prezentovani;
- aktivni stambeni objekti I sl.
- Srušena kulturna dobra (npr. Glavatovića džamija, hotel "Boka") za koja je postupak utvrđivanja mogućnosti obnove dugotrajan;
- Kulturna dobra koja nijesu rekognoscirana na terenu I sl.

Pregled kulturne baštine je aktivan proces koji kontinuirano treba da bude dopunjavani i praćeni od strane nosioca razvoja kulturnog turizma na državnom i lokalnom nivou u saradnji sa Upravom za zaštitu kulturnih dobara u skladu sa tokom valorizacije kulturnih dobara i planiranim projektima.

Izvori:

- <i>Spiskovi Uprave za zaštitu kulturnih dobara</i> - <i>Rješenja valorizovanih kulturnih dobara objavljena u Službenom listu Crne Gore</i> - <i>Dokumentacija Uprave za zaštitu kulturnih dobara</i> - <i>Studije zaštite kulturnih dobara u obuhvatu PPPN Obalno područje, NP Skadarsko jezero, Durmitorsko područje</i> - <i>Relevantna stručna literatura kojom se obrađuje kulturna baština.</i>	- <i>Studije zaštite kulturnih dobara za potrebe PUP-ova Kotora, Bara, Ulcinja, Cetinja...</i> - <i>Studije zaštite kulturnih dobara za potrebe DUP-ova</i> - <i>Izveštaj komisije za utvrđivanje stanja nepokretne kulturne baštine 2006. godine</i>

II

NEPOKRETNNA KULTURNA BAŠTINA U CRNOJ GORI

PRIMORSKI REGION

OPŠTINA BAR

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene						
1 2	Stari Bar sa čaršijom i podgrađem	Arheološki nalazi u okolini Bara ukazuju na postojanje naselja i prije rimskog kastruma u VI vijeku. Prvi put u istorijskim izvorima pominje se u X vijeku, pod nazivom Antibareos. Nalazio se u srednjevjekovnom saobraćajnom sistemu –Via de Zenta– kojim je Zetsko primorje bilo povezano sa centralnim oblastima Balkana. Vizantija je vladala Starim Barom 1018. godine, a pod zetsku vlast potpada 1042. godine, nakon pobjede Stefana Vojislava nad vizantijskom vojskom. U Baru je 1067. godine krunisan zetski kralj Mihailo. 1089. Godine. Barska episkopija dobija status arhiepiskopije. Od 1166. godine gradom vlada Vizantija do 1183. godine kada ga osvaja Stefan Nemanja. U toku prve polovine XV vijeka grad je pod različitim upravama: 1404-1412. je pod upravom Mlečana, 1412-1421. gradom vladaju Balšići, da bi od 1421-1427 godine bio u rukama despota Stefana Lazarevića. Od 1421. godine gradom, vrlo kratko, opet vladaju Mlečani, a od 1427. je pod vlašću despota Đurđa Brankovića. Nakon jednogodišnje vladavine Stefana Vukčića, 1442-1443. ponovo pada u ruke Mlečana. Od 1571. gradom vlada Otomansko carstvo, do 1878. g. kada ga oslobađaju Crnogorci nakon teškog bombardovanja, nakon kojeg je napušten a naselje se formira u podgrađu. O značaju grada svjedoči i činjenica da su od Mletačke republike dobili privilegiju kovanja novca. Najstariji arhitektonski ostaci vezuju se za crkvu Sv. Teodora iz VI vijeka. Značajniji pojedinačni objekti u Starom gradu: <ul style="list-style-type: none"> • Ulazna kapija - XIV-XVI v. • Carinarnica – XV v., u funkciji informativnog punkta sa prezentacijom nalaza, a na spratu su kancelarije, • Ljetnja pozornica sa adaptiranim prostorima za ateljee, • Crkva Sv. Nikole – XIII v., konzervirani ostaci zidova i fresko slikarstva, • Barutana – XVIII v., • Citadela Tatarovica – X – XIX v., vojna kapela, • Akvadukt – XVIII v., 	<p><i>Upisan na Tentativnu listu</i></p> <p><i>Predstoji izrada Menadžment plana</i></p> <p><i>Predstoji izrada Studije zaštite sa planom razvoja</i></p> <p><i>U gradu u kojoj se održavaju neki programi manifestacije Barski ljetopis na Ljetnjoj pozornici</i></p> <p><i>Stanje kulturnog dobra</i></p> <p><i>Veći dio objekata u sklopu cjeline (Stari grad) je oronuo, oštećenih konstrukcija i van funkcije.</i></p> <p><i>Podgrađe je zaraslo i zatrpano šutom. Izgradnjom savremenih objekata u neposrednoj blizini Škanjevića džamije, vizuelni integritet ovih kulturnih dobara je znatno degradiran. (Izvor: SZKD za potrebe PUP-a Opštine Bar, Obradivač: UZZKD)</i></p> <p><i>Zamišljen kao grad-muzej arhitektonske baštine, sa objektima u kojima su radionice ili ateljei umjetničkih zanata,</i></p>						
	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Bar</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Stari grad</td> </tr> <tr> <td>Kategorija</td> <td>Nacionalni, Na Tentativnoj listi</td> </tr> </table>	Lokacija	Bar	Vrsta	Stari grad	Kategorija	Nacionalni, Na Tentativnoj listi		
Lokacija	Bar								
Vrsta	Stari grad								
Kategorija	Nacionalni, Na Tentativnoj listi								
	 <p>Foto: Stari Bar sa Podgrađem, preuzeto iz SZKD za potrebe PUP-a Bara iz , UZZKD</p>								
	<p>Studijom zaštite kulturnih dobara su integralno obuhvaćena kulturna dobra Stari grad i Podgrađe, prethodno zaštićeni kao posebni spomenici kulture.</p>								

	<p>Izvor: http://www.jedro.bar/kolumna/1223-stari-grad-vrijeme-pod-opsadom-carsija</p> <p>Izvor: http://www.jedro.bar/kolumna/1223-stari-grad-vrijeme-pod-opsadom-carsija</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kapija – XI – XIV v., sl. 31, sa svratištem za putnike – zgrada je u ruševnom stanju, • Jedan od najstarijih srednjovjekovnih profanih objekata Staroga Grada je u ruševnom stanju i sklon je padu, • Crkva Sv.Jovana – 1927. god. sa palatom iz XV vijeka obnovljene 80-tih godina XX vijeka, • Crkva Sv.Venerande – XIV v., obnovljena je 80-tih godina XX vijeka, a ostaci živopisa na sjevernom zidu nijesu konzervirani. Van kulta je i koristi se za kulturna dešavanja, • Katedrala Sv.Đorđa – XI – XV v. • Crkva Sv.Katarine XIV v., • Jedini autentično očuvani dimnjak iz turskog perioda • Sat kula – 1752. god., sa južnom kapijom u podnožju • Srednjovjekovna spratna kuća s grbom u ruševnom stanju i sklona padu • Amam – XVIII vijek, obnovljen i u funkciji, • Kneževa i Episkopska palata – XV – XVI v., Episkopska palata dijelom sanirana, planirana namjena je Muzej Starog Grada • Kula u zapadnom uglu bedema • Bedemi XI – XIX v. <p>Podgrađe /Čaršija I podgrađe oko bedema</p> <p>Nakon napuštanja Starog Bara 1878. život se preselio u Podgrađe prvobitno prema sjeverozapadu. Starobarska čaršija je kulturno-istorijska cjelina koja se u periodu otomanske vladavine orijentalizirala u okviru srednjovjekovnog podgrađa. “Zanatske i trgovačke radnje, svratišta za putnike i podgradska staništa dobijaju istočnjački duh koji je kao veo pokrio prethodnu epohu i dao mu specifikum, sačinjen u sinergiji mediteranskih kultura.”</p> <p>Starobarska čaršija dobila je u periodu otomanske vladavine jednu od najljepših kaldrmi među stariim gradovima Mediterana. Bila je sagrađena je na srednjovjekovnoj podlozi, najvjerojatnije u XVII vijeku.</p>	<p><i>istraživačko-muzejski punktovi, objekti u funkciji turizma, turističko-servisni punktovi i radno-boravišni prostori za istraživanje i zaštitu grada; (Izvor: SZKD za potrebe PUP-a Opštine Bar, Obrađivač: UZZKD)</i></p>		
3	<p>Omerbašića džamija</p> <table border="1" data-bbox="215 1297 745 1353"> <tr> <td data-bbox="215 1297 432 1353">Lokacija</td> <td data-bbox="432 1297 745 1353">Brbot, Stari Bar</td> </tr> </table>	Lokacija	Brbot, Stari Bar	<p>Sagrađio je Omer-paša 1662. godine uz turbe koje potiče iz 1610. godine. Obnavljana je u više navrata: a poslije zemljotresa 1979. godine, 2006. i 2013.godine.</p>	
Lokacija	Brbot, Stari Bar				

	<table border="1"> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Period nastanka</td> <td>1662</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Vrsta	Sakralni objekat	Period nastanka	1662	Kategorija/značaj		<p>Kulturno dobro čini kompleks: džamija, Derviš Hasanovo turbe, manji objekat koji je služio kao gasalhana, a danas služi kao mekteb (vjerska škola) i džamijska kuća. U blizini se nalazi staro mezarje (groblje) sa nišanima.</p> <p>Džamija je građevina pravougaone osnove sa naknadno dozidanim minaretom uz južni zid. Pripada tipu mahalskih džamija sa minaretom.</p>	
Vrsta	Sakralni objekat								
Period nastanka	1662								
Kategorija/značaj									
4	<p>Ostaci trikonhalne crkve</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Topolica, Bar</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Arheološki lokalitet</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Topolica, Bar	Vrsta	Arheološki lokalitet	Kategorija/značaj		<p>Nalazi se u Barskom polju, na lokalitetu Topolica, danas u urbanoj zoni Novog Bara.</p> <p>Sagrađen je u drugoj polovini V ili početkom VI vijeka, sudeći prema nalazima dekorativne kamene plastike kao trikonhos – narteks sa sa polukružnim konhama. Na narteks se u VI-VIII vijeku nadovezuje eksonteks sa bočnim paraklisima. Nalazi svjedoče da je crkva bila aktivna do XIII vijeka.</p>	
Lokacija	Topolica, Bar								
Vrsta	Arheološki lokalitet								
Kategorija/značaj									
5	<p>Bivši dvorac Kralja Nikole</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Topolica, Bar</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Topolica, Bar	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj		<p>Omiljeni ljetnjikovac Nikole I sagrađen je 1885. godine prema projektu dvorskog arhitekta Josipa Sladea, na samoj morskoj obali, na lokalitetu Topolica u Baru. Dvorski kompleks čini "Veliki i Mali dvorac" sa kulama i stražarama, dvorskom kapelom i zimskom baštom. Okružen je velikim dvorskim parkom. Veliki dvorac rađen je kao reprezentativni rezidencijalni objekat u eklektičkom maniru.</p> <p>Uz sjevernu fasadu Velikog dvorca 1910. godine dozidana je svječana balska dvorana sa aneksom, u stilu secesije. Takozvani Mali dvorac, nalazi se izvan dvorskog parka, uz šetalište, blizu morske obale i skromnijih je dimenzija. Dvorska kapela je u neposrednoj blizini Malog dvorca i predstavlja manji objekat pravougaone osnove.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Od 1960. godine, u zgradi Velikog dvorca smješten je Zavičajni muzej. • Zavičajni muzej upravlja sa 11 zbirki i 8 predmeta sa statusom pokretnog kulturnog dobra.
Lokacija	Topolica, Bar								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj									
6	<p>Zgrada monopola duvana</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Gradska zona, Bar</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Industrijska arhitektura</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>Lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Gradska zona, Bar	Vrsta	Industrijska arhitektura	Kategorija/značaj	Lokalni	<p>Na Pristanu, u podnožju brda Volujice, 1903. godine izgrađena je moderna, tehnički opremljena zgrada za potrebe Monopola duvana koja je bila u finkciji sve do 1943. godine. Nakon II svjetskog rata često je mijenjala namjenu, a u zemljotresu iz 1979. godine bila je znatno oštećena. Danas je pretvorena u odlagalište.</p> <p>Ima osnovu pravougaonog oblika, a zidana je od tesanog kamena u cementnom malteru, dok je zapadna fasada u pojedinim zonama omalterisana. Na fasadama su evidentni motivi venecijanske arhitekture.</p>	
Lokacija	Gradska zona, Bar								
Vrsta	Industrijska arhitektura								
Kategorija/značaj	Lokalni								
7	<p>Jednobrodna crkva kod sela Ckla</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Ckla</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Arheološki lokalitet</td> </tr> </table>	Lokacija	Ckla	Vrsta	Arheološki lokalitet	<p>Srednjevjekovna sakralna građevina o kojoj nema poznatih pisanih izvora. Bila je očuvana do krovnog vijenca do treće decenije XX vijeka.</p> <p>Crkva je bila jednobrodna građevina skromnih dimenzija sa polukružnom apsidom na istočnoj strani i dograđenom pripratom na zapadnoj strani.</p>	-		
Lokacija	Ckla								
Vrsta	Arheološki lokalitet								

	Kategorija/značaj		
8	Stari bunar, Ostros		<p>Vezuje se za Kosaru i prisustvo vladarske kuće Vojislavljevića na prostoru Krajine. Prema predanju sagrađen je 1001.godine, Nalazi se u blizini ostataka Manastira Prečista Krajinska, nedaleko od lokalnog puta Ostros-Vladimir.</p> <p>Oko bunara sagrađena je kružna platforma ograđena niskim pižunom u koje su sa dvije strane ostavljeni uski otvori za prilaz bunaru. Stari bunar se sastoji od kružnog grla, čija dubina iznosi 12 m, a visina iznad zemlje 1 m.</p>
	Lokacija	Ostros	
	Vrsta	Infrastrukturni objekat	
	Kategorija/značaj	lokalni	
9	Manastir Prečista Krajinska		<p>Prvi put se pominje u XI vijeku vezano za priču o Vladimiru I Kosari. U očuvanom prirodnom okruženju danas se nalaze konzervirani ostaci arhitektonskog kompleksa koji čine ostaci manastirske crkve posvećene Uspenju Bogorodice, priprata i kula (zvonik) na kojoj nijesu do kraja sprovedeni radovi na restauraciji zadnje etaže.</p> <p>Kompleks čini trikonhalna crkva (o vremenu nastanka postoje oprečna mišljenja), uz koju se kasnije (XIV –XV vijek) dograđuje narteks a u zadnjoj fazi kula-zvonik sa prostorijom sa južne strane.</p> <p>Ne postoji čvrst dokaz da je postojala starija crkva na ovom mjestu.</p>
	Lokacija	Ostros	
	Vrsta	Arheološki lokalitet	
	Kategorija/značaj		
10	Lokalitet Tophala		<p>Pretpostavlja se da je trikonhalna crkva sa pripratom, danas očuvana do visine cca 60 cm. građena tokom XII vijeka i da je mogla biti uzor ostalim trikonhalnim crkvama nastalim na ostrvima Skadarskog jezera u XIV vijeku.</p> <p>Kula je najvjerovatnije podignuta u XIV vijeku. Ima analogije sa manastirskim kompleksima Svete Gore, istog perioda. Sličnost se ogleda u pilastrima sa spoljašnje strane zidova. Kula je kvadratne osnove, sa stranama dužim od 12 m, sa četiri snažna pilastra na uglovima i još četiri na zidovima između njih.</p>
	Lokacija	Ostvo Tophala, Skadarsko jezero	
	Vrsta	Arheološki lokalitet	
	Kategorija/značaj		
11	Manastir Moračnik		<p>Osnivanje Manastira vezuje se za početak XV vijeka, a njegova izgradnja se pripisuje Balši III Đurđeviću. U istorijskim izvorima se prvi put pominje 1417. godine u jednoj povelji Balše III.</p> <p>Manastirski kompleks sastoji od trikonhallne crkve posvećene Sv.Bogorodici, ostataka priprate, prizidane bočne kapele, ostataka konaka i moćne kule sa jugoistočne strane.</p> <p>U centralnom dijelu ostrva nalaze se neistraženi ostaci manje jednobrodne crkve Preobraženja Gospodnjeg.</p>
	Lokacija	Ostrvo Moračnik, Skadarsko jezero	
	Vrsta	Sakralni kompleks	
	Kategorija/značaj	nacionalni	

12	Manastir Beška		<p>Smatra se da je manastir osnovan krajem XIV vijeka kada je Đurđe II Stracimirović Balšić sagradio crkvu Sv. Đorđa. U blizini Đurđeva žena Jelena podigla je 1439. godine svoju grobnu crkvu, posvećenu Presvetoj Bogorodici, o čemu svjedoči ktitorski natpis nad ulazom u crkvu.</p> <p>Kompleks čine trikonhalna crkva Sv. Đorđa, crkva Sv. Bogorodice sagrađena na temeljima starije trobrodne bazilike koja se vezuje za period Vojislavljevića, ostaci prvobitnih konaka s kraja XVI vijeka i zgrade novih konaka i pomoćnih objekata sagrađenih u prvoj deceniji XXI vijeka.</p> <p>Manastir je u srednjem vijeku bio važan prepisivački centar u kome su nastala i dva poznata rukopisa: Šestodnevnik i Gorički zbornik.</p>	
	Lokacija	Ostrvo Beška, Skadarsko jezero		
	Vrsta	Sakralni kompleks		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
13	Manastir Starčevo		<p>Izgradnja Manastira Starčevo vezuje se za 1376 - 1378 godine. Osnivač je starac Makarije po kome su manastir i ostrvo dobili ime. U grobici u južnoj, bočnoj kapeli, po sopstvenoj želji, sahranjen je u 1540. godine vojvoda Božidar Vuković-Podgoričanin.</p> <p>Sa istočne strane kompleks je omeđen nepristupačnim masivom stijena, a sa zapadne i jugoistočne strane visokim snažnim zidom sa, u zadnjoj deceniji podignutom, monumentalnom kapijom.</p> <p>Kompleks manastira se sastoji iz trikonhalnog hrama posvećenog Uspenju Bogorodice sa pripratom i bočnim kapelama-paraklisima, zgrade konaka i pomoćnih objekata.</p> <p>Krajem XIV vijeka u manastiru se nalazio poznati prepisivački centar u kome su nastala dva značajna rukopisa Prolog Starčeve Gorice i Četvoroevanđelje Starčeve Gorice.</p>	
	Lokacija	Ostrvo Starčevo, Skadarsko jezero		
	Vrsta	Sakralni kompleks		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
14	Utvrđenje Grmožur		<p>Utvrđenje su podigli Turci 1843 na minijaturnom ostrvu u godinjskom zalivu radi ometanja komunikacije između Crmničke i Riječke nahije. Crnogorci su ga osvojili u 1878. i ubrzo pretvorili u zatvor.</p> <p>Prostor utvrđenja čine dva objekta, između kojih je, u sjeverozapadnom dijelu, dvorište ograđeno visokim zidom sa kulom orijentisanom prema Vranjini i velikom polukružnom kulom orijentisanom prema plovnom putu iz pravca Skadra.</p> <p>Lokalno stanovništvo zvalo ga je "Ostrvo zmija", a ornitolozi, danas, i "Ostrvom ptica"</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Stanište pelikana
	Lokacija	Ostrvo, Skadarsko jezero		
	Vrsta	Fortifikacija		
	Kategorija/značaj			
15	Utvrđenje Besac		<p>Utvrđenje su sagradile otomanske vlasti nakon pada Donje Zete 1478. godine na uzvišenju jugoistočno od Virpazara, na važnom strateškom položaju sa kojeg je mogla da se vrši kontrola saobraćaja po Skadarskom jezeru. Početkom XVIII vijeka osvajaju ga Crnogorci. Između dva svjetska rata u njemu je bila žandarmerijska stanica,</p>	<ul style="list-style-type: none"> • uključivanje restauriranog utvrđenja Besac u kulturnu rutu 'Čuda Skadarskog jezera'
	Lokacija	Boljevići, Virpazar		

	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="212 199 441 264">Vrsta</td> <td data-bbox="441 199 732 264">Fortifikacija</td> </tr> <tr> <td data-bbox="212 264 441 325">Kategorija/značaj</td> <td data-bbox="441 264 732 325"></td> </tr> </table>	Vrsta	Fortifikacija	Kategorija/značaj		<p>a u vrijeme italijanske okupacije- zatvor. Teško je oštećeno u zemljotresu 1979. godine.</p> <p>Utvrđenje čine bedemi sa osmatračnicama-stražarama na sjevernom i južnom uglu i ulaznom kapijom uz zapadni ugao južnog bedema. Unutar ograđenog prostora u sjevernom dijelu je kula, masivna, spratna pravougaona građevina ojačana sa dvije kružne kule. Prizemlje je zasvedeno je plitkim segmentnim svodom. Na zidovima kule su brojne puškarnice i otvori za topove. Južno od kule je prizemni, dvodjelni objekat kasarne pokriven dvovodnim krovom i manji pomoćni objekat.</p> <p>Opsežne konzervatorske mjere kojima su predhodila arheološka i arhitektonska istraživanja sprovedene su 2013. godine u saradnji sa Delegacijom Evropske Unije u Crnoj Gori, u okviru višekorisničkog projekta IPA (Instrument za predpristupnu podršku).</p>	<p>nastale u okviru IPA projekta HERA;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organizovanje multimedijalnog festivala "Besac Fest" u produkciji turtističke organizacije Guliver iz Podgorice.- sa cjelomjesečnim programom zanimljivih i važnih pozorošnih, književnih i muzičkih dešavanja 		
Vrsta	Fortifikacija								
Kategorija/značaj									
16	<p>Kulturno-istorijska cjelina Virpazar</p> <table border="1"> <tr> <td data-bbox="212 660 441 719">Lokacija</td> <td data-bbox="441 660 732 719">Virpazar</td> </tr> <tr> <td data-bbox="212 719 441 778">Vrsta</td> <td data-bbox="441 719 732 778">Kulturno-istorijska cjelina</td> </tr> <tr> <td data-bbox="212 778 441 837">Kategorija/značaj</td> <td data-bbox="441 778 732 837">Nacionalni</td> </tr> </table> <p>Izvor: http://outdoorandmore.me/en/must-see-places/virpazar</p>	Lokacija	Virpazar	Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina	Kategorija/značaj	Nacionalni	<p>Naselje na ušću rijeka Crmnice i Orahovštice prvi put se pominje pod imenom Vir 1242.godine u povelji kralja Vladislava. Na obližnjem lokalitetu Mijele, nekropola iz ranog srednjeg vijeka svjedoči o slovenskim naseljima u ovom području.</p> <p>O srednjovjekovnom značaju ovog kraja svjedoči i utvrđenje Besac, sagrađeno na uzvišenju nad Virpazarom, krajem XV vijeka.</p> <p>Naselje Vir pominje se 1527. godine kada Skenderbeg Crnojević na Viru okuplja crmničku vlastelu da bi odredio granice zemljišta manastira Sv.Nikola i Zabešana, a 1692. godine N. Eric ističe značaj mjesta za trgovinu sa Skadrom. Ovaj prostor je služio Crmničanima kao pazar do kojeg s dolazilo čunovima. Tek je 1897. sagrađen most preko Orahovštice, a 1905. preko Crmnice.</p> <p>Varoš postaje trgovački centar nakon oslobođenja od 1888. god. povezan kolskim putem sa Barom, a od 1908. god. i željezničkom prugom uskog kolosjeka. Od 1864. U njemu je Carinarnica. Vodovod je sproveden 1913. godine, sa Igumanove vode.</p> <p>Naselje se razvilo po obodu ostrva uz koji su građeni spratni objekti u nizu, a u centralnom prostoru bio je pazar. Ubrzo je formiran i centralni niz kuća. Nakon izgradnje mostova preko rijeka Crmnice i Oraovštice početkom XX vijeka širi se i na desnu obalu Crmnice kuda prolazi uskotračna pruga kojom je povezano sa Barom.</p> <p>Prvobitno, pretežno kamene, spratne kuće sa malterisanim fasadama, sa dvovodnim krovovima pokrivenim kanalicom, u prizemlju imaju poslovni prostor a sprat je namijenjen stanovanju. Ređi su bili primjeri kuća građanih pod uticajem orijentalne arhitekture: prizemlje građeno na kamenim stubovima i sprat, vjerovatno, izveden u bondručnoj konstrukciji i plitki četvoroovodni krov pokriven kanalicom.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • U Virpazaru se održava niz manifestacija vezanih za tradicionalne proizvode i aktivnosi na jezeru • Predstavlja polazišnu tačku za plovne rute po jezeru i vinske puteve • Pojačana potražnja za smještajnim kapacitetima prijeti da ugrozi kulturno istorijske specifičnosti mjesta i njegove okoline ukoliko se bude bazirala na izgradnji novih objekata umjesto na promišljenoj obnovi tradicionalnih cjelina i objekata.
Lokacija	Virpazar								
Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina								
Kategorija/značaj	Nacionalni								

17	Veliki most		<p>Današnji most preko Crmnice sagrađen je 1905. na mjestu starijeg.</p> <p>Most preko Crmnice je kamena mostovska konstrukcija sa tri lučna otvora. Uz centralne stubove mosta i na uzvodnoj i na nizvodnoj strani izvedeni su dobro zidani, blago zaobljeni valobrani. Čitavom dužinom mosta uz kolovoz podignuta je niska kamena ograda.</p>	
	Lokacija	Virpazar		
	Vrsta	Inžinjerska arhitektura		
	Kategorija/značaj	lokalni		
18	Ambijentalna cjelina Lekovići		<p>Osnivanje Godinja se vezuje za X vijek i dukljanskog kneza/kralja Vladimira, a ima i podataka da su tu rado boravili i zetski gospodari Balšići i Crnojevići, kasnije i vladarska porodica Petrović. Najraniji pomen je iz 1242. godine u povelji kralja Stefana Vladislava, kojom se Godinje daruje manastiru Sv.Nikole na Vranjini.</p> <p>Matricu ambijentalne cjeline čine kameni objekti locirani uz kaskadnu naseljsku komunikaciju. Cjelinu, skladno uklopljeni u prirodno okruženje, karakterišu tradicionalna privredna, odbrambena i javna arhitektura, a posebno je vrijedan kompleks - ostaci dvora Balšića. Ambijentalnu cjelinu Lekovića čini 55 kuća, tri zidana mosta i po dva mlina, guvna i zidane vode.</p>	
	Lokacija	Godinje		
	Vrsta	Ruralna cjelina		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
19	Manastir Orahovo		<p>U vranjinskim poveljama iz XII vijeka postoje indicije da je manastir sa crkvom Sv.Nikole u Orahovu sagradio episkop Ilarion 1233.godine kad i istoimeni crkvu na Vranjini.</p> <p>Manastirski kompleks čini crkva Sv.Nikole, Crkva Sv.Jovana Krstitelja, aktivno groblje i zgrada konaka koji se nalaze u okviru kamenim zidom ograđene crkvene porte.</p> <p>Crkva Sv.Jovana Krstitelja je tip zasvedene jednobrodne crkve nerasčlanjene osnove sa polukružnom apsidom na istočnoj strani i jednodjelnim, recentno izvedenim, zvonikom na preslicu na zapadnoj strani.</p> <p>Mlađa manastirska crkva Sv.Nikola je tip zasvedene, trotravejne, jednobrodne crkve sa polukružnom apsidom na istočnoj strani i trodjelnim zvonikom na prelicu na zapadnoj strani..</p> <p>Sa sjeverne strane crkve je zgrada manastirskog konaka sa karakteristikama srednjevjekovne gradnje, spratna kamena građevina sa zasvedenim prizemljem.</p>	
	Lokacija	Orahovo, Crmnica		
	Vrsta	Kulturno istorijska cjelina		
	Kategorija/značaj	lokalni		
20	Crkva Sv.Atanasija		<p>Arhitektonske karakteristike, arhaična forma i prelomljeni, gotski svod nad naosom vežu objekat za grupu crkava sa pravouglom apsidom koje pripadaju periodu XIV i XV vijeka.</p>	
	Lokacija	Sotonići, Crmnica, Bar		
	Vrsta	Sakralni objekat		

	<table border="1"> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Kategorija/značaj	lokalni	<p>To je jednobrodna građevina zasvedena prelomljenim svodom, sa nerasčlanjenim unutrašnjim prostorom i pravougaonom apsidom prislonjenom uz stijenu na istoku. Na zapadnoj strani se nalaze ostaci šire priprate sa ulazom na južnoj strani, sa zidovima visine očuvanim do visine oko 2m.</p> <p>U okviru priprate se nalazi nekoliko monolitnih nadgrobnih ploča. Jednodjelni zvonik na preslicu postavljen je na stijeni iza apside.</p>					
Kategorija/značaj	lokalni								
21	<p>Crkva Sv. Petke</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Sotonići, Crmnica, Bar</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Sotonići, Crmnica, Bar	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Nalazi se u očuvanom prirodnom okruženju iznad puta Podgorica-Petrovac. Sagrađena je u XVIII vijeku.</p> <p>Crkva je poluoblíčastim svodom zasvedena, jednobrodna građevina, nerasčlanjene osnove, sa polukružnom oltarskom apsidom na istočnoj strani i jednodjelnom preslicom na zapadnoj.</p> <p>Ispred naosa je u XIX vijeku dozidana šira priprata očuvana do visine krovnog vijenca.</p>	
Lokacija	Sotonići, Crmnica, Bar								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
22	<p>Crkva Sv. Jovana i Sv. Arhanđela Mihaila</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Sotonići, Crmnica, Bar</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Sotonići, Crmnica, Bar	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Dvojna crkva sagrađena krajem XVIII vijeka, u okviru ograđene porte u kojoj je seosko groblje. Nastala je u jednom dahu, sa centralnom pozicijom ulaza, rozete na zapadnoj i okulusa na istočnoj fasadi, kao i jedinstvenom obradom krovnog vijenca i lučnih kamenih okvira motivom tordiranog vijenca oko prozorskih otvora.</p> <p>Na istočnoj strani su dvije oltarske apside, a nad zapadnim zidom crkve uzdiže se trodjelni zvonik na preslicu, ispod koga je u zid ugrađena ploča sa natpisom, nad slijepom, osmokrakom rozetom u bogato profilisanom kružnom okviru.</p> <p>Oltarski prostor u obje crkve je odvojen od naosa sa dva stilski ujednačena drvena ikonostasa, rad Vasilija i Milivoja Đinovski iz 1909. godine, sa bogatom dekoracijom i pozlatom.</p>	
Lokacija	Sotonići, Crmnica, Bar								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
23	<p>Manastir Donji Brčeli</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Donji Brčeli, Crmnica</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Kulturno istorijska cjelina</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Donji Brčeli, Crmnica	Vrsta	Kulturno istorijska cjelina	Kategorija/značaj		<p>Osnivanje manastira vezuje se za početak XV vijeka. Smatra se da je prvobitnu crkvu Sv. Nikole podigla Jelena Balšić. Današnji izgled manastirska crkva dobila je za vrijeme knjaza Nikole 1861. godine. U okviru manastira je radila osnovna škola otvorena 1868. godine. Manastirski kompleks je obnavljan 1891. godine, a u II svjetskom ratu su porušeni konaci i škola. Nakon zemljotresa 1979. godine, zgrada konaka sjeverno od crkve je restaurirana, a ostali ostaci starih konaka su konzervirani.</p> <p>Manastirski kompleks čine crkva Sv. Nikole i ostaci starih konaka. Crkva Sv. Nikole je svodna, jednobrodna, četvorotravejna građevina, izdužene pravougaone osnove, sa apsidom na istočnoj strani i trodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj.</p> <p>U crkvi se nalazi ikonostas rad Vasilija Đinovskog sa početka XX vijeka.</p>	
Lokacija	Donji Brčeli, Crmnica								
Vrsta	Kulturno istorijska cjelina								
Kategorija/značaj									

		U Manastiru Donji Brčeli je ubijen i sahranjen 22.09.1773. godine crnogorski vladar Šćepan Mali.	
24	Manastir Gornji Brčeli		<p>Sagrađen je u centralnom dijelu istoimenog sela početkom XVIII vijeka, a njegov osnivač je vladika Danilo Petrović koji ga je koristio kao zimsku rezidenciju. Dozidan je u vrijeme Petra I Petrovića Njegoša, a obnovljen 1906. godine. U okviru manastira je 1832. godine Njegoš osnovao prvu školu za obuku sveštenika i vojnih starješina.</p> <p>Kompleks čine crkva posvećena Pokrovu Bogorodice, konaci i pomoćni objekti, ograđeni visokim kamenim zidom na kojem je, pored kapije je jednodjelni zvonik na preslicu.</p> <p>Crkva je jednobrodna građevina pravougaone osnove sa polukružnom apsidom na istočnoj strani. Građena je bijelim i sivim tesanicima složenim u previlne horizontalne redove.</p> <p>U crkvi se nalazi ikonostas iz 1928. godine, rad Petra Čolanovića.</p> <p>Zapadno od crkve nalaze se ostaci krila konaka sa karakterističnim voltovima i terasama. Istočno od crkve nalaze se ostaci stare škole.</p>
	Lokacija	Gornji Brčeli, Crmnica	
	Vrsta	Sakralni kompleks	
	Kategorija/značaj		
25	Zemljište oko Donjeg i Gornjeg manastira		<p>Prema narodnim predanju Donji manastir sa crkvom posvećenom Sv.Čudotvorcu Nikolaju, sagradila je kraljica Jelena, supruga Uroša Velikog Nemanjića u XIII vijeku. Za kuću sjeverno od crkve smatra se da je bila ljetnjikovac gospodara Balšića.</p> <p>Gornji manastir je, po predanju, iz vremena Balšića, a današnji hram Pokrova Presvete Bogorodice je početkom XVIII vijeka sagradio vladika Danilo I.</p> <p>Na području koje zahvataju ova dva manastira i prostor između njih registrovani su ostaci arhitekture ranijih perioda (vjerovatno iz XIV-XV vijeka).</p>
	Lokacija	Donji i Gornji Brčeli	
	Vrsta	Arheološki lokalitet	
	Kategorija/značaj		
26	Crkva Sv.Trojice		<p>Ostaci crkve Sv.Trojice se nalaze na vrhu planine Rasotac, iznad sela Gornji Brčeli.</p> <p>Crkva je sagrađena kao manja jednobrodna građevina pravougaone osnove od lomljenog i pritesanog kamena. Očuvan je dio oltarske apside do visine 50 cm i jugozapadni dio do visine 70 cm, dok su ostali zidovi potpuno urušeni.</p>
	Lokacija	Rasovac, Gornji Brčeli	
	Vrsta	Sakralni objekat	
	Kategorija/značaj		
27	Crkva Sv.Mučenika Jevstahija		<p>Nalazi se u blizini sela Tomići.</p> <p>Prema arhitektonskim karakteristikama smatra se da je nastala u periodu između XV i XVI vijeka.</p>
	Lokacija	Donji Brčeli, Crmnica	
	Vrsta	Sakralni objekat	

	Kategorija/značaj	lokalni	Predstavlja jednobrodnu građevinu nerasčlanjene osnove sa polukružnom oltarskom apsidom na istočnoj strani i jednodjeljnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi.	
28	Manastir Ratac		<p>Smatra se da su Manastir Ratac osnovali u XI vijeku benediktinci, koji su na ove prostore došli iz Monte Kasina u južnoj Italiji.</p> <p>Ruševine na malom polustrvu Ratac, između Sutomora i Bara, potiču od nekada ugledne i bogate benediktinske opatije, prvobitno posvećene Sv.Mihailu a kasnije Sv.Mariji. U istorijskim izvorima prvi put se pominje 1247. godine. Od 1443. godine je pod mletačkom upravom, a 1571. godine Otomani i su ga spalili i razrušili.</p> <p>Među ostacima više građevina identifikuju se četvorotravejna crkva iz XI vijeka, manja dvotravejna crkva iz XII vijeka, trobrodna bazilika započeta u XIV vijeku, objekti stambene i ekonomske namjene i odbrambena kula.</p>	
	Lokacija	Sutomore		
	Vrsta	Arheološki lokalitet		
	Kategorija/značaj			
29	Utvrđenje Nehaj		<p>Pominje se u pisanim zvorima iz XVI vijeka kao "Fortezza de Spizi" (1542.godine) i "Nechaia" (1550.godine).</p> <p>Na vrhu strmog uzvišenja koje dominira Spičanskim poljem formirano je utvrđenje nepravilne je osnove prilagođeno konfiguraciji terena koncipirano za borbu vatrenim oružjem.</p> <p>Fortifikaciju čini sistem visokih odbrambenih zidova i kula. Uz kapiju smještenu na zapadnoj strani je cistijerna a nešto istočnije barutana. Stambeni i pomoćni objekti smješteni su u južnom dijelu grada..</p> <p>Na najvišoj koti nalazi se crkva posvećena Sv.Dimitriju koja je sagrađena prije gradnje utvrđenja.</p>	
	Lokacija	Sutomore		
	Vrsta	Fortifikacija		
	Kategorija/značaj			
30	Crkva Sv.Dimitrija		<p>Crkva Sv.Dimitrija, čija se gradnja vezuje za XIII – XIV vijek , nalazi se na najvišem platou utvrđenja Nehaj. Koncipirana je kao jednobrodna, dvotravejna građevina pravougaone osnove, zasvedena blago prelomljenim svodom, sa polukružnom oltarskom apsidom na istočnoj strani. Ispred zapadne strane crkve nekada se nalazila priprata, koja je bila naknadno dozidana. Građevina je zidana pritesanim kamenom sлагanim u horizontalne redove..</p> <p>Tragovi freskomaltera ukazuju da je unutrašnjost crkve bila živopisana.</p> <p>Danas je u ruševnom stanju.</p>	
	Lokacija	Nehaj, Sutomore, Bar		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj			
31	Crkva Sv.Roka		<p>Pretpostavlja se da je sagrađena sredinom XIV vijeka, kada je došlo do velike epidemija kuge. Prvobitna crkva urušena je u odronu izazvanom radovima na</p>	
	Lokacija	Spič, Bar		

	<table border="1"> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj		<p>pristupnoj saobraćajnici tunelu Sozina, 2004/05. godine. Zbog opasnosti od daljeg urušavanja dislocirna je.</p> <p>Manja jednobrodna građevina, nepravilne pravougaone osnove koja se sužava prema oltaru, bez oltarske apside. Zidana je pritesanim kamenom, nejednake veličine, sleganim u pravilnije horizontalne redove. Bila je zasvedena segmentastim svodom, a sa zapadne strane je imala manji dozidani prostor.</p>			
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj									
32	<p>Crkva Sv.Petke</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Šušanj, Bar</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Šušanj, Bar	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj		<p>Prema arhitektonskim karakteristikama izgradnja crkve vezuje se za srednji vijek. Crkva je manja svodna, jednobrodna građevina nerasčlanjene osnove sa polukružnom apsidom I, naknadno dozidanim, jednodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi. Zasvedena je podužnim prelomljenim svodom.</p> <p>Uz zapadnu fasadu je, 1796. godine dozidan otvoreni trijem.</p> <p>U okviru porte ograđene kamenim zidom je groblje sa više starih grobova.</p>	
Lokacija	Šušanj, Bar								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj									
33	<p>Crkva Sv.Nikole</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Mikulići, Bar</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Mikulići, Bar	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj		<p>Smatra se da je crkva Sv.Nikole sagrađena u kasnom srednjem vijeku na ostacima starije crkve.</p> <p>Locirana je u očuvanom prirodnom ambijentu šumovite padine Rumije.</p> <p>Crkva je svodna, dvotravejna, jednobrodna građevina pravougaone osnove sa apsidom na istočnoj strani i jednodjelnom zvonikom na preslicu na zapadnoj.</p> <p>U crkvenoj porti ograđenoj kamenim zidom evidentni su ostaci temeljne zone starijeg objekta i stare grobnice.</p>	
Lokacija	Mikulići, Bar								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj									
34	<p>Crkva Sv.Ilije</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Velje Selo, Pečurice, Bar</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Velje Selo, Pečurice, Bar	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj		<p>Na osnovu arhitektonskih karakteristika i nekropole u blizini pretpostavlja se da je crkva sagrađena u XV vijeku.</p> <p>Crkva predstavlja manju jednobrodnu građevinu, sa polukružnom apsidom na istočnoj strani i jednodjelnom preslicom, sagrađenom u XIX vijeku, na zapadnoj fasadi.</p> <p>U porti crkve nalazi se nekropola sa više kamenih nadgrobnih ploča. Porta je ograđena niskom kamenom ogradom zidanom u suvomeđi sa ulaznom kapijom na zapadnoj strani.</p> <p>U crkvi se nalazi kameni ikonostas novijeg datuma.</p>	
Lokacija	Velje Selo, Pečurice, Bar								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj									
35	<p>Crkva Sv.Vračeva</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Komina, Pečurice, Bar</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Arheološki lokalitet</td> </tr> </table>	Lokacija	Komina, Pečurice, Bar	Vrsta	Arheološki lokalitet	<p>Prema arhitektonskim karakteristikama sagrađena je u kasnom srednjem vijeku. Pripada tipu jednobrodnih, zasvedenih, dvotravejnih građevina sa polukružnom apsidom na istočnoj strani. Zapadna fasada je potpuno srušena.</p> <p>Sa unutrašnje strane na južnom zidu i na nižim zonama oltarskog prostora primjetni su tragovi fresko maltera.</p>			
Lokacija	Komina, Pečurice, Bar								
Vrsta	Arheološki lokalitet								

	Kategorija/značaj		
36	Crkva Sv.Katarine		Prema arhitektonskim karakteristikama datuje se u srednji vijek. Jednobrodna građevina nerasčlanjene osnove sa plitkom, spolja polukružnom apsidom na istočnoj strani. Zidovi crkve očuvani su u visini cca 3m.
	Lokacija	Ravna, Bar	
	Vrsta	Sakralni objekat	
	Kategorija/značaj		
37	Veliki pijesak		Lokalitet se nalazi u središnjem dijelu uvale Veliki pijesak, ispod puta Bar-Ulcinj. Nad ostacima kasnoantičke rimske vile iz polovine IV vijeka nadograđene su dvije ranovizantijske crkvene građevine na čijim se ostacima raspoznaje više faza dogradnji. Prva crkva je nastala najkasnije sredinom V vijeka dogradnjom apsida uz prvobitni objekat. Ubrzo je srušena, a njena obnova se vezuje za Justinijanov period i prvu polovinu VI vijeka. Današnji ostaci su rezultat intervencija koje se datuju u period VI - VII vijeka. Uočavaju se i intervencije iz VIII ili XI vijeka, a bila je u funkciji do XI vijeka. Danas je nad ostacima sagrađena montažna crkva I montažni smještajni objekat u njenoj blizini.
	Lokacija	Veliki pijesak, Dobra voda	
	Vrsta	Arheološki lokalitet	
	Kategorija/značaj		
38	Zaliv Bigovica		Zaliv je služio kao prirodno pribježište za bodove po čemu je i dobio ime koje se izvodi iz slovenske riječi big (bijeg). Na lokalitetu je evidentirana velika količina krhotina antičkog transportnog materijala-pretežno amfora ali i stakla I metalnih predmeta.
	Lokacija	Zaliv Bigovica	
	Vrsta	Podvodni arheološki lokalitet	
	Kategorija/značaj		
39 61	MEMORIJALNI OBJEKTI - 1. Spomenik palim Crnogorcima u borbi protiv Turaka, Stari Bar		Memorijalne objekte čine pretežno spomen ploče, u novijem periodu zamijenjene pločama od crnog granita sa ponovljenim originalnim tekstom.

<ol style="list-style-type: none"> 2. Spomen-ploča na mjestu strijeljanja rodoljuba 3. Spomen-ploča na mjestu pogibije Blaža Orlandića, Godinje 4. Spomen-ploča u znak borbe od 13. Jula, Virpazar 5. Spomenik palim Crnogorcima u I svjetskom ratu, Stari grad Bar 6. Spomen-ploča na početak partizanskih akcija u selu Spiču, Mišići 7. Spomen-ploča pripadnicima NOR koje je ital. okupator bacio u bunar, Tatarovica, Stari Bar 8. Spomen-ploča na mjestu bivšeg logora, Brčeli 9. Spomen-ploča Ivu Nikiću, Limljani 10. Spomen-ploča Ristu Markoviću, Mijela 11. Spomen-ploča na zgradi Šlakovića, Stari Bar 12. Spomen-ploča strijeljanim rodoljubima, Belveder, Stari Bar 13. Spomen-ploča na rodnoj kući Jovana Tomaševića osnivača KPJ za Crnu Goru, Brčeli 14. Spomenik u Gornjim Seocima posvećen poginulim borcima u Narodnoj revoluciji 1941-1945 godine, Gornje Seoce 15. Spomenik u Donjim Seocima posvećen poginulim borcima iz tog kraja u NOR 1941-1945, Donje Seoce 16. Spomen-ploča u Gornjim Seocima 17. Spomen-ploča na Gatu br. 2 u Luci Bar posvećena trojici strijeljanih rodoljuba, Gornje Seoce 18. Spomenik Narodnom heroju Branku M. Đonovću, Tomići, Crmnica 19. Koncentracioni logor P.M. 137 - Bar 20. Rodna kuća Jovana Tomaševića, Brčeli 	<p>Od memorijalnih objekata u turističkoj ponudi od značaja je Spomenik palim Crnogorcima u borbi protiv Turaka u Podgrađu Starog Bara, koji svoje mjesto može da zauzme u turi obilaska Starog Bara il Podgrađa.</p> <p>Kao kompleks izdvaja se Spomenik u Donjim Seocima, koji svojom pozicijom pored frekfentne saobraćajnice i lijepo uređenim manjim parkom nudi mogućnost interpolacije raznih prigodnih sadržaja.</p>	
--	--	--

DOBRA ZA KOJA JE PRIHVAĆENA INICIJATIVA ZA USPOSTAVLJANJE ZAŠTITE

1. Banja – Zgrada starog anti maleričnog dispanzera (Doma narodnogzdravlja u Baru), podnožje Starog Bara
2. Crkva Sv.Ilije, Mačuge
3. Dom kulture, Novi Bar
4. Dom revolucije, Novi Bar
5. Hotel Korali, Sutomorska riva, Sutomore
6. Krajinske uble u Boljevićima, Ostros
7. Ostaci crkve Sv.Spasa, selo Menke
8. Robna kuća, Topolica
9. Selo Gornja Brca, Sutomore
10. Stare česme i bunari u Baru
11. Škanjevića Džamija, Stari Bar
12. Tvrđava Tabija, Golo brdo, Sutomore
13. Vijadukt u Zupcima, Zupci

POTENCIJALNI ARHEOLOŠKI LOKALITETI

1. Arheološki lokaliteti kopna i podmorja
2. Austrougarsko utvrđenje, Spas, Kopac
3. Crkva Sv.Romana, Sutomore
4. Crkva Sv.Stasija, Sustaš
5. Gradina (Lokalitet Vrh od grobovlja), brdo Volujica
6. Gradina iznad kuća Brkanovića, Dobre Vode
7. Muratovića groblje, Čikmiri
8. Ostaci crkve Sv.Ćirka, Dapčevići
9. Ostaci crkve Sv.Gospođe, Dapčevići
10. Ostaci crkve Sv.Nikole, Lisičići
11. Ostaci crkve Sv.Spasa, Dapčevići
12. Popova glavica, Čantići
13. Slovenska nekropola, Mijela 71 Tumul, Šušanj
14. Tumul, Durakovići
15. Tumul 1, Dobre vode
16. Tumul 1, Komarno
17. Tumul 1, Lisice

18. Tumul 2, Dobre vode
19. Tumul 2, Komarno
20. Tumul 2, Lisice
21. Tumul, Glavoč, Brčeli
22. Tumul, Volujica
23. Velja Mogila, Šušanj
24. Zemljan, Ravanj
25. Crkva u Briski
26. Crkva u Marsti jepoviće
27. Crkva u Runji
28. Crkvište, Livari
29. Dvije Gradine u Koštanjici
30. Gradina Mali Bes, Virpazar
31. Gradina u Ostrosu
32. Jugo-zapadna obala Skadarskog jezera (pećine kod Murića, između Seoca i naselja Pristan)
33. Lokalitet Kunja, Godinje
34. Lokalitet Mijela, Virpazar
35. Naselje oko prečiste Krajinske, Ostros
36. Ostaci crkve iz XV vijeka, Dragovići
37. Ostaci crkve u Tejanima
38. Ostaci crkvišta, Gornja Briska
39. Priobalni dio Dračevice (Podvodni lokalitet)

PROSTORI SA IZRAŽENIM AMBIJENTALNIM VRIJEDNOSTIMA I PRIMJERI TRADICIONALNOG GRADITELJSKOG NASLJEĐA

U formiranju kulturno turističkog proizvoda prostori sa izraženim ambijentalnim vrijednostima i primjeri tradicionalnog građiteljstva, koji su brojni na području opštine Bar, naročito u prijezerskom dijelu, predstavljaju značajan potencijal za koji postoji izraženo interesovanje posjetilaca.

Prostorni potencijal cjelina u kojima je velik broj tradicionalnih objekata očuvanih do visine krovnog vijenca pruža mogućnost da se, uz odgovarajuću stručnu obnovu i adaptaciju, realizuje značajan broj smještajnih jedinica na uštrb savremene gradnje. Iskustvo vodećih mediteranskih turističkih destinacija (Francuska, Italija) potvrđuje da je opredjeljenje da se maksimalno čuvaju i unapređuju prostori sa ambijentalnim

vrijednostima i adaptiraju za smještajne kapacitete jedan od ključeva uspjeha njihovih turističkih privreda.

1. **Ambijentalna cjelina Dračevica sa kulama, Dračevica**
2. **Ambijentalna cjelina Karanikići**
3. **Ambijentalna cjelina Komarno**
4. **Ambijentalna cjelina Starine sela Dupilo i Popratnica**
5. **Ambijentalne cjeline Brod i Liman (Luke i Ponta), Donje Krnjice**
6. Crkva Sv.Marka, Turčini
7. Crkva Sv.Nikole i Sv.Jovana, Boljevići
8. Crkva Sv.Tome, Limljani
9. Kuća Kaice Velovića, Gornji Tuđemili
10. Kuća Plamenca, Kolata, Boljevići
11. Kula Đurišića, Boljevići
12. **Mlinovi u basenu Skadarskog jezera**
13. **Osnovna škola u Gluhom Dolu, Crmnica**
14. **Osnovna škola u Mrkojevićima, Pečurice**
15. **Ribarsko naselje Pristan, Donja Seoca**
16. **Ribarsko naselje Raduš, Donja Seoca**
17. **Zidani izvori, ublovi i bisti jerne u basenu Skadarskog jezera**

EVIDENTIRANA DOBRA ZA KOJA SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

1. **Ambijentalna cjelina Perazići, Godinje**
2. **Ambijentalna cjelina Sječ sa pristanom**
3. **Ambijentalna cjelina Tejani**
4. Barska Nadbiskupija, Stari Bar
5. Crkva Sv.Andrija, Dupilo
6. Crkva Sv.Ante Padovanski, Karanikići
7. Crkva Sv.Arhanđela Gavrila, Dupilo
8. Crkva Sv.Arhanđela Mihaila, Gluhi Do
9. Crkva Sv.Arhanđela Mihaila, Krnjice
10. Crkva Sv.Bogorodice, Gluhi do, Crmnica
11. Crkva Sv.Đorđa, Brijege
12. Crkva Sv.Đorđa, Komarno
13. Crkva Sv.Gospođe, Trново
14. Crkva Sv.Gospođe, Virpazar
15. Crkva Sv.Jovana Bogoslova, Dračevica
16. Crkva Sv.Jovana i Sv.Arhanđela Mihaila, Donja Seoca
17. Crkva Sv.Jovana Krstiteljja, Limljani
18. Crkva Sv.Jovana Krstiteljja, Godinje
19. Crkva Sv.Lazara, Đuravci
20. Crkva Sv.Marije, Sutomore
21. Crkva Sv.Marije, Gretva
22. Crkva Sv.Mučenika Aleksandra, Tejani
23. Crkva Sv.Nikole, Godinje
24. Crkva Sv.Nikole, Gornja Seoca
25. Crkva Sv.Nikole, Zupci
26. Crkva Sv.Nikole, Limljani
27. Crkva Sv.Nikole, Zebes, Virpazar
28. Crkva Sv.Petke, Limnjani, Crmnica
29. Crkva Sv.Petke, Sutomorsko polje, Sutomore
30. Crkva Sv.Petke, Tuđemili, Stari Bar
31. Crkva Sv.Petke, Milovići
32. Crkva Sv.Petke, Kruševica
33. Crkva Sv.Petra i Pavla, Donje Polje, Livari
34. Crkva Sv.Stefana Dečanskog, Mišići, Čanj, Sutomore
35. Crkva Sv.Venerande, Dobreci, Livari
36. Crkva Sv.Vita, Zapadno od Starog Bara
37. Česma sjeverozapadno od kulturnog dobra Stari grad Bar, Turčini
38. Česma u naselju Brbot
39. Džamija, Bobovište
40. Džamija, Donji Murići
41. Džamija, Ćurjan
42. Džamija, Runja
43. Džamija, Mali Ostros
44. Džamija, Veliki Ostros
45. Džamija, Koštanjica 4
46. Džamija, Tejani
47. Džamija, Gornji Murići

- 48. Džamija Arbneš
- 49. Džamija u Ljubanovićima, Ckla
- 50. Kadijina Česma, Stari Bar
- 51. Mostovi na Oraovšti ci
- 52. Pristan sa školom i bunarom, Donji Murići**
- 53. Pristan, Ckla
- 54. Selo Šestani
- 55. Spomen obilježje u Reni
- 56. Stara Škola, Dobreci, Livari
- 57. Škola, Komarno
- 58. Tradicionalna kuća Krajine, Ljubatovići, Ckla
- 59. Zaselak Pristan**
- 60. Zaselak Raduš**

OPŠTINA BUDVA

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene						
1	Stari grad Budva	<p>Prvi pisani pomen Budve u V vijeku prije nove ere potiče od Sofokla, kao i u mitovima vezanim za Kadmosa i Harmoniju, doseljenika iz grčke Tebe. Najstariji tragovi naselja vezuju se za IV vijek prije nove ere, za period helenizma, kada se formira kao trgovački emporijum sa svim odlikama grčkih gradova tog vremena. Grad je bio opasan "kiklopskim" bedemima i sastojao se iz akropole (na mjestu današnje Citadele) i Podgrađa. Rimljani grad proširuju i utvrđuju i iz tog vremena se pominje kao "opidum civium romanorum". Iz rimskog perioda su ostaci velike trobrodne bazilike sa podnim mozaicima i bunar na platou ispod Citadele. U neposrednoj blizini su ostaci termi, a nedaleko moćni stubovi sa kapitelima ukazuju na postojanje reprezentativnih objekata u utvrđenom gradu. U periodu ranog hrišćanstva grad nastavlja da živi, da bi ga u IX vijeku razorili Saraceni. U ranom srednjem vijeku Budva potpada pod vizantijsku vlast a krajem X vijeka je u sastavu Dukljanskog kraljevstva sve do dolaska Nemanjića 1181. godine. U sastavu Srpske despotovine je do njenog pada pod Otomansku vlast 1439.godine što je iskoristila Mletačka republika i od 1443. godine uspostavila vlast na obalnom pojasu Donje Zete, od rijeke Bojane do Kotora. U zadnjoj deceniji XIV vijeka i dvije decenije XV vijeka Budva je bila u sastavu Crnojevičke, a zatim Balšićke države. Poslije pada Mletačke republike 1797.godine Budva ulazi u sastav Austrougarske.</p> <p>U gradu se nalazi nekoliko sakralnih objekata. Urbani sklop je tipično mediteranskog tipa koji karakterišu uske ulice i male pjacete.</p> <p>Bedemi sa bastionima - Grad je opasan bedemima sa kulama i kapijama, čiji djelovi potiču iz IX, XII, XIII, perioda Mlečana i vremena Austrije. Na najisturenijem dijelu nalazi se Citadela, gradska tvrđava sa tragovima objekata iz XIII-XIV vijeka, perioda Mletačke vladavine i vremena Austrougarske.</p> <p>Stari grad Budva je kompletno obnovljen poslije velikih oštećenja koja je pretrpio u katastrofalnom zemljotresu 1979. godine.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • U Starom gradu se odvija niz manifestacija i festivala koji privlače velik broj posjetilaca ne samo u vrijeme kupališne sezone. Najznačajniji je festival "Grad teatar". • Mit o postanku Budve http://montenegrina.net/fokus/tragajuci-za-%E2%80%9Ekniqom-postanka%E2%80%9C-drevne-budve-vlado-d-duletic/ • Od značaja je formiranje zaokruženog proizvoda kulturnog turizma koji će stvoriti uslove za ciljanu posjetu gradu u toku čitave godine. 						
-	Bedemi sa bastionima								
2	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Budva</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Stari grad</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table> 			Lokacija	Budva	Vrsta	Stari grad	Kategorija/značaj	nacionalni
Lokacija	Budva								
Vrsta	Stari grad								
Kategorija/značaj	nacionalni								
3	Crkva Santa Maria in Punta	<p>Crkva se nalazi u sklopu gradskih bedema, na najisturenijem dijelu prema moru, po čemu je i dobila ime. Po natpisu na kamenoj ploči, sada uzidanoj u unutrašnjost crkve, doznaje se da je crkva izgrađena 840 godine.</p> <p>Crkva je jednobrodna zasvedena građevina s pravougaonom apsidom, orijentisana pravcem sjever-jug. Više puta je prepravljena i sasvim je izgubila prvobitni izgled iz IX</p>	<ul style="list-style-type: none"> • U crkvi se odvijaju programi vezani za manifestaciju "Grad Teatar" 						
	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Stari grad, Budva</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>			Lokacija	Stari grad, Budva	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	nacionalni
Lokacija	Stari grad, Budva								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	nacionalni								

		vijeka. Najstariji dio je apsida i južni dio naosa. Zvonik je sagrađen u XVII, a velika dekorisana rozeta u XVIII vijeku. Crkva je odavno izvan kulta.							
4	Crkva Sv.Ivana Krstitelja <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Stari grad, Budva</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Stari grad, Budva	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj		<p>Jedna od najstarijih budvanskih crkava koja je tokom vremena pretrpjela znatne izmjene. Sagrađena je u XII vijeku kao katedralna crkva i to je bila do ukidanja Budvanske biskupije 1828.godine. Stradala je u zemljotresu 1667. godine. Uz crkvu je vitki, visoki, troetažni zvonik podignut 1850.godine, a sjeverno je zgrada Biskupskog dvora-kamene dvospratne građevine koja se južnim zidom oslanja na sjeverni zid bazilike.</p> <p>Od prvobitne crkve iz XII vijeka ostao je prezviterijum zasveden prelomljenim gotičkim svodom, djelovi sjevernog zida sa ostacima freskoslikarstva i oltar sa ikonom Bogorodice /budvanske Madone/. Crkvi izgled trobrodne bazilike daju joj sjeverna kapela i dvije kapele na južnoj strani centralnog broda.</p> <p>U crkvi su su sahranjivani crkveni dostojanstvenici i budvanski plemići.</p>	<p>Pokretna kulturna dobra:</p> <ul style="list-style-type: none"> Zbirka crkve sv Ivana Krstitelja
Lokacija	Stari grad, Budva								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj									
5	Crkva Sv.Save Osvećenog <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Stari grad, Budva</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Stari grad, Budva	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj		<p>Nema pouzdanih podataka o vremenu podizanja crkve.</p> <p>Crkva je mala jednobrodna, trotravejna građevina zasvedena poluoblíčastim svodom, sa polukružnom apsidom, bez zvonika. Poznato je da su u crkvom franjevci ustupali pravoslavnim vjernicima. U doba austrijske okupacije služila je u vojne svrhe.</p> <p>Prilikom sanacije otkriveni su ostaci fresko-slikarstva koji se datiraju u XII vijek i fragmenti originalnog natpisa na latinskom jeziku.</p>	
Lokacija	Stari grad, Budva								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj									
6	Crkva Sv.Trojice <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Stari grad, Budva</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Stari grad, Budva	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj		<p>Uz zalaganje crnogorskog vladike, Austrougarske vlasti dozvolile su izgradnju crkve Svete Trojice koja je započela 1798. a završena 1804. godine.</p> <p>Crkva je jednobrodna, četvorotravejna građevina zasvedena poluoblíčastim svodom sa polukružnom apsidom, kupolom bez postolja nad entralnim trevejom i trodjelnim zvonikom na presilicu na pročelju. Najuži, istočni travej sa apsidom formira oltarski prostor odvojen od naosa reprezentativnim ikonostasom. Nad zapadnim travejom je sagrađena horska galerija. Crkva je rađena je pravilnim tesanicima, ružičaste i sive boje, složenim u naizmjenične horizontalne redove.</p> <p>Ikonostas iz XIX vijeka je rad grčkih ikonopisaca.</p> <p>Ispred crkve nalazi se grob poznatog književnika Stjepana Mitrova Ljubiše.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Pokretno dobro: Zbirka crkve Sv.Trojice
Lokacija	Stari grad, Budva								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj									
7	Ostaci vile urbane u recepciji bivšeg hotela "Avala" i prostor sa prezentiranim antičkim grobnicama	<p>Ispod nivoa poda recepcije starog hotela "Avala" nalaze se ostaci arhitekture veće rimske stambene zgrade (villa urbana) koja se datira u I – II vijek, sa djelovima termi - hipokausta i fragmentima podnog mozaika prostoriji koja izlazi iz gabarita hotela.</p>							

	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Budva</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Arheološki lokalitet</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Budva	Vrsta	Arheološki lokalitet	Kategorija/značaj		<p>Mozaik je rađen od bijelih i crnih tesela sa predstavama morskih životinja i ima direktnih analogija sa mozaicima iz Ostije kod Rima.</p>	
Lokacija	Budva								
Vrsta	Arheološki lokalitet								
Kategorija/značaj									
8	<p>Prostor između hotela "Avala" i gradskih bedema</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Budva</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Arheološki lokalitet</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Budva	Vrsta	Arheološki lokalitet	Kategorija/značaj		<p>U neposrednoj blizini hotelskog kompleksa Avala nalaze se rekonstruisane reprezentativne rimske grobnice, dislocirane sa prostora budvanske nekropole. Ispod nivoa poda recepcije starog hotela "Avala" nalaze se ostaci veće rimske stambene zgrade (villa ubrana) sa djelovima hipokausta i fragmentima podnog mozaika u jednoj prostoriji. Vjeruje se da se ostaci vile nalaze i na prostoru između hotela "Avala" i gradskih bedema.</p>	
Lokacija	Budva								
Vrsta	Arheološki lokalitet								
Kategorija/značaj									
9	<p>Most iz Napoleonove epohe</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Velja voda, Budva</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Infrastrukturni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Velja voda, Budva	Vrsta	Infrastrukturni objekat	Kategorija/značaj		<p>Sagrađen je između 1807 – 1815.godine u vrijeme francuske vladavine. Konstrukciju mosta čini blagi luk nad kojim je gazišna površina od kamenih ploča sa niskom kamenom ogradom po obodu. Prilazne popločane staze denivelisane su sa po dva stepenika u odnosu na gazišnu površinu mosta. Građen je grubim tesanicima, a gazišta i prilaz izvedeni su kamenim pločama.</p>	
Lokacija	Velja voda, Budva								
Vrsta	Infrastrukturni objekat								
Kategorija/značaj									
10	<p>Crkva Sv.Nikole</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Ostrvo Sv.Nikola, Budva</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Ostrvo Sv.Nikola, Budva	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Sagrađena je na zaravnjenom platou na krajnjem sjevernom dijelu ostrva Sv.Nikola poznatog i kao <i>Školj</i>. Prema predanju sagradili su je krstaši kao zavjetnu crkvicu. Prvi pouzdani izvor o njenom postojanju je prikaz na graviri iz XVI vijeka. Današnji izgled je rezultat građevinskih intervencija izvedenih 1846. godine. Crkva je jednobrodna, svodna, trotaravejna, sa polukružnom apsidom na istočnoj i jednodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi. Oko crkve se nalaze brojni stari grobovi. Na groblju pored crkve sahranjivani su i stanovnici Budve sve do 1936, kada je formirano novo groblje.</p>	
Lokacija	Ostrvo Sv.Nikola, Budva								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
11	<p>Manastir Podostrog</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Maine, Budva</td> </tr> </table>	Lokacija	Maine, Budva	<p>Prvi pouzdani podaci o manastiru potiču iz 1630. godine, kada je obnovljen živopis male crkve Uspenja Bogorodice. Na osnovu stilskih odlika arhitekture može se pretpostaviti da su crkvu zidali Crnojevići u XV vijeku. Podostrog je kasnije bio rezidencija crnogorskih mitropolita. U njemu je boravio i umro vladika Danilo Petrović. Vladika Sava Petrović je</p>	<p>U Podostrogu, gdje je rado boravio zimi, vladika Petar II Petrović napisao je Slobodijadu i dio Gorskog vijenca.</p>				
Lokacija	Maine, Budva								

	<table border="1"> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Kulturno-istorijska cjelina</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>1847. godine podigao drugu, veliku crkvu posvećenu Uspenju Bogorodice. U Bokljeskom ustanku 1869.godine spaljene su obje crkve.</p> <p>Manastirski kompleks čine dvije crkve i konaci sa voltovima, iznad kojih je velika kamena terasa sa bunarom. Nukleus manastira predstavlja mala crkva Uspenja Bogorodice, sa kasnije dozidanom pripratom. Zasvedena je blago prelomljenim svodom, Unutrašnjost je živopisana.</p> <p>Velika crkva Sv Gospođe, locirana nedaleko od ulaza u kompleks, predstavlja monumentalnu trotravejnu građevinu zasvedenu poluoblčastim svodom sa osmostranom kupolom bez postolja nad centralnim travejom i polukružnom apsidom na istočnoj fasadi. Kompleks je nestručno obnovljen u novije doba.</p>			
Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina								
Kategorija/značaj	nacionalni								
12	<p>Manastir Podlastva</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Lastva Grbaljska, Budva</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Kulturno-istorijska cjelina</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Lastva Grbaljska, Budva	Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina	Kategorija/značaj		<p>Manastir je, od postanka, bio duhovni i politički centar Grblja. Prvi pisani pomen o Podlastvi datira iz 1419. godine. U njemu je proglašen Grbaljski zakonik 1427 godine. Zapaljen je od strane Mlečana 1452.g. Pominju se obnove u XVII i početkom XVIII vijeka. Drastično je oštećen u Bokeljskom ustanku iz 1869, nakon čega je obnovljen 1875. Od Austrijanaca strada 1915.godine i biva zapušten do 1936. U manastiru je u XX vijeku radila narodna škola.</p> <p>Crkva Uspenja Bogorodice podignuta je na mjestu ranohrišćanske bazilike iz V-VI vijeka, o čemu svjedoče otkriveni fragmenti mozaika i parapetne ploče. Crkva je jednobrodna izdužena građevina sa polukružnom apsidom i trodjelnim zvonikom na preslicu. U starijem dijelu hrama pronađeni su fragmenti starijeg živopisa koji se vezuju sa kotorsko slikarstvo XV vijeka. Crkva je ponovo islikana krajem XVII vijeka. Današnji izgled dobija u obnovi iz XIX vijeka rušenjem zapadnog zida starije faze građevine i produženjem hrama za još dva traveja.</p> <p>Sa južne strane crkve nalazi se dvospratna zgrada konaka sa zasvedenim prizemljem, na koju se nadovezuje mlađe krilo.</p> <p>U novijem periodu u kompleksu su sagrađeni objekti koji narušavaju kulturne vrijednosti kompleksa.</p>	<p>Pokretno dobro: Zbirka manastira Podlastva</p>
Lokacija	Lastva Grbaljska, Budva								
Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina								
Kategorija/značaj									
13	<p>Manastir Praskvica</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Budva</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Kulturno-istorijska cjelina</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Budva	Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Manastir je poznat kao duhovni i politički centar Paštrovića. Glavna crkva Sv.Nikole izgrađena je 1413. godine o čemu svjedoči povelja Balše III. U vrijeme francuskog pohoda početkom XIX vijeka stradao je veći dio pokretnog fonda i manastirska arhiva. Današnji izgled crkve potiče iz 1847 godine ali su u sjevernom paraklisu očuvane freske s kraja XVI ili početka XVII vijeka.</p> <p>Bogato ukrašeni ikonostas iz 1864 godine rad je Nikole Aspiotija.</p> <p>Manja crkva posvećena Sv.Trojici, izgrađena je u XVII vijeku. Crkvu je islikao zoograf Radul sa pomoćnikom Dimitrijem Daskalom, 1680 godine.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pokretno dobro: Zbirka manastira Praskvica, metal, ikone, knjige, tekstil
Lokacija	Budva								
Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina								
Kategorija/značaj	nacionalni								

		<p>U malom manastirskom spratnom objektu, uz sjeverni dio crkve Sv.Trojice, radila je škola.</p> <p>U manastirskom konaku, je bogata riznica sa vrijednim eksponatima, izložena bez muzeološke koncepcije.</p>		
14	Manastir Duljevo		<p>Manastir je osnovan u prvoj polovini XIV vijeka kao metoh manastira Dečani. Rušen je i obnavljan 1785. Godine više puta - za vrijeme napada Mahmut-paše Bušatlije, a zatim za vrijeme I svjetskog rata. Manastirski kompleks čini crkva Sv.Stefana, zgrade konaka i ogradni zid sa kapijama. Sa južne strane je aktivno seosko groblje.</p> <p>Crkva Sv.Stefana je jednobrodna, izdužena građevina sa polukružnom apsidom na istočnoj strani i jednodjelnim zvonikom na zapadnoj fasadi. Stariji, srednjovjekovni dio crkve je dobro proporcionisan i ima blago prelomljeni gotički svod. U nepoznato vrijeme crkva je produžena i dobila je današnji izgled.</p> <p>Poslije zemljotresa 1979.godine, u ovom prostoru je otkriven kvalitetan živopis sa krakterističnim stilskim prožimanjem gotičkih i vizantijskih elemenata.</p> <p>U mlađem krilu konaka radila je seoska škola.</p>	
	Lokacija	Kuljače, Budva		
	Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina		
	Period nastanka	XIV vijek		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
15	Sveti Stefan		<p>Prema predanju ostvo je bilo naseljeno prije podizanja srednjovjekovnog naselja. Prvi pomen planirane gradnje vezuje se za 1355.godinu kada je sagrađeno 12 kuća, po jedna za svako od 12 paštrovskih bratstava u koje su sklanjali porodice prilikom napada. Utvrđenje je vremenom ojačavano kulama i bedemima, a naselje je postalo trgovački i politički centar Paštrovića, građeno i razvijano do polovine XX vijeka kada je kratkotrajo zapustjelo U njemu je zasijedao narodni sud "bankada".</p> <p>Objekti imaju vrijednosti tradicionalne narodne arhitekture, a očuvane su četiri crkve od kojih je najstajija Sv.Stefana iz XV vijeka.</p> <p>Od 1960.godine je ekskluzivno turističko naselje-grad hotel.</p>	<p>Grad – hotel u kojem su odsjedale poznate zvijezde: Orson Welles, Elizabeth Taylor, Sophia Loren, Marilyn Monroe, Princess Margaret, Carlo Ponti, Ingemar Stenmark, Kirk Douglas, porodica Beckam.</p>
	Lokacija	Budva		
	Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina		
	Kategorija/značaj			
16	Drobni pijesak		<p>Drobni pijesak je prirodno žalo koji predstavlja jedinstveni spomenik istorije Paštrovića. Na lokalitetu se u prošlosti odvijao društveni, plemenski i politički život Paštrovića i zasijedala Paštrovska bankada na kojoj su donošene sve odluke važne za plemeniski život. Svake godine na Vidovdan birane su sudije i vlastela im je predavala zakonik i pečate – simbole uprave.</p>	
	Lokacija	Budva		
	Vrsta	Memorijalno mjesto		
	Kategorija/značaj			
17	Manastir Reževići		<p>Narodno predanje postanak manastira veže za XIV vijek. U XV vijeku pominje se živopisac Nikodim Reževići. Arhimandrit N. Vuković 1780. godine počinje sa gradnjom gradi crkve Sv.Trojice ali njen završetak prekidaju razaranja manastira 1785.godine u pohodu</p>	
	Lokacija	Budva		

	<table border="1"> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Kulturno-istorijska cjelina</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Mahmut paše Bušatlije i kasnije 1812.godine u vrijeme francuske okupacije. . U drugoj polovini XIX vijeka, arhitekta D. Perazić obnavlja crkvu Uspenja Bogorodice, koristeći materijal sa razrušenog hrama Sv.Stefana. Između crkava podignut je visoki zvonik-kula 1839..godine. Manastir je stradao od Turaka 1785 i od Francuza 1812 godine. Italijani su ga opljačkali i zapalili 1941 godine.</p> <p>Kompleks se sastoji od dvije crkve sa zvonikom i zgrade konaka, a opasan je kamenim zidom.</p> <p>Stara crkva Uspenja Bogorodice je malih dimenzija. U prvobitnom dijelu crkve sačuvan je živopis iz XVI-XVII vijeka.</p> <p>Velika crkva Sv.Trojice ima karakterističan poprečni transept i sjevernim zidom naslanja se na malu Bogorodičinu crkvu. Pored vrata je kamena ploča sa zapisom.</p> <p>U apside je vidljiv stariji sloj fresaka ispod mlađeg slikarstva.</p> <p>Od ikonostasa A. Lazovića iz 1833 godine sačuvani su samo fragmenti..</p> <p>Ikonostas je rad M. Gregovića. U novije vrijeme crkva je neuko islikana. Od treće crkve Sv.Stefana očuvan je dio sjevernog zida sa freskama, koji se našao u korpusu zgrade konaka.</p>			
Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina								
Kategorija/značaj	nacionalni								
18	<p>Ostaci vile rustike sa mozaikom</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Mirišta, Petrovac, Budva</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Arheološki lokalitet</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Mirišta, Petrovac, Budva	Vrsta	Arheološki lokalitet	Kategorija/značaj		<p>Ostaci kasnoantičke villae rustica-e sa mozaikom, otkriveni su 1902 godine. Mozaik otkriven u podu ostataka građevine datovan je u IV vijek. Polihromni mozaik izdijeljen je u kasete u okviru kojih se nalaze različiti geomterijski i vegetabilni motivi.</p> <p>Nad mozaikom je podignut zaštitni paviljon.</p>	
Lokacija	Mirišta, Petrovac, Budva								
Vrsta	Arheološki lokalitet								
Kategorija/značaj									
19	<p>Ostaci kastela i lazareta</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Petrovac, Budva</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Fortifikacija</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Petrovac, Budva	Vrsta	Fortifikacija	Kategorija/značaj		<p>Utvrđenje su izgradili u XVI vijeku Mlečani uz dozvolu paštrovske "bankade". U utvrđenju se nalazio stalni mletački garnizon. Danas su od prvobitne tvrđave sačuvani samo ostaci.</p> <p>U neposrednoj blizini je u istom periodu Mlečani su sagradili i Lazaret, prvu sanitarnu zgradu u ovom kraju koja je služila je za smještaj bolesnika od zaraznih bolesti. Lazaret je bio očuvan samo u zidinama.</p> <p>Sedamdesetih godina XX vijeka obnovljeni ostaci kompleksa dobili su turističko-ugostiteljsku ulogu.</p>	
Lokacija	Petrovac, Budva								
Vrsta	Fortifikacija								
Kategorija/značaj									
20	<p>Crkva Sv.Tome</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Petrovac, Budva</td> </tr> </table>	Lokacija	Petrovac, Budva	<p>Po predanju sagrađena je u XV ili XVI vijeku. Obnovljena je 1885. godine, od kada datira njen današnji izgled.</p> <p>Jednobrodna, trotravejna građevina zasvedena poluoblíčastim svodom, sa polukružnom apsidom na istočnoj i trodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi. Na zapadnoj</p>					
Lokacija	Petrovac, Budva								

	<table border="1"> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj		fasadi, nad ulaznim portalom je duboka lučno završena luneta a nad njom četvorokraka kamena rozeta.			
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj									
21	Manastir Gradište <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Budva</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Kulturno-istorijska cjelina</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Budva	Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Prvi pomen manastira je iz 1305. godine, a češće se u pismenim izvorima pominje od XVII vijeka. Više puta je stradao od otomanskih pohara, naročito u pohodu Mahmud-paše Bušatlije 1785. godine, a novije doba u zemljotresu 1979 godine.</p> <p>Manastirski kompleks se sastoji od tri crkve, konaka i groblja.</p> <p>Glavna crkva je posvećena Sv.Nikoli, a riječ je o prostranoj jednobrodnoj, četvorotravejnoj građevini zasvedenoj poluoblíčastom svodom, građevini islikanoj freskama koje je radio pop Strahinja iz Budimlja i manjim dijelom majstor Kozma.</p> <p>Ikonostas u crkvi uradio je i islikao Vasilije Rafailović, 1796 godine.</p> <p>Na platou starog groblja je i crkva Sv Save podignuta u XIX vijeku na mjestu neke starije građevine.</p> <p>Treća crkva posvećena Uspenju Bogorodice, grobljanska kapela malih dimenzija, nalazi se izvan ogradnog zida.</p>	
Lokacija	Budva								
Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina								
Kategorija/značaj	nacionalni								
22	Crkva Sv.Krsta <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Novoselje, Petrovac</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Novoselje, Petrovac	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Nalazi se na Paštrovačkoj gori, u selu Novoselje neposredno sa desne strane puta Petrovac-Virpazar.</p> <p>Datira se u XV vijek. Sa zapadne strane dograđena je u XIX vijeku priprata nerasčlanjene osnove, sa trodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnom pročelju.</p> <p>Crkva je jednobrodna, zasvedena, trotravejna građevina sa polukružnom apsidom na istočnoj strani. Pri dogradnji priprate srušen je zapadni zid naosa. Dograđeni dio je veće visine i širi od naosa.</p> <p>Stariji dio crkve je živopisan u XVII vijeku.</p>	
Lokacija	Novoselje, Petrovac								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
23	Manastir Stanjevići <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Budva</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Kulturno-istorijska cjelina</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Budva	Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina	Kategorija/značaj		<p>Sagrađen je na mjestu mletačkog utvrđenja koje su Venecijanci ustupili vladiki Danilu poslije turskog rušenja Cetinjskog manastira. Godine 1736. vladika Sava podiže crkvu Sv.Trojice i otvara školu za sveštenike. U Stanjevićima Petar I proglašava prvi Crnogorski zakonik, 1898. godine. Njegoš ih prodaje Austriji, 1839. godine. U Bokeljskom ustanku, manastir je razrušen.</p> <p>Stanjevići imaju izgled tvrđave koju čine dva masivna objekta. Na nižem je ulazna partija sa glavnom kapijom, a u prizemlju su bili voltovi. Viši objekat je služio za stanovanje.</p>	
Lokacija	Budva								
Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina								
Kategorija/značaj									

		<p>Crkva Sv.Trojice je jednobrodna, svodna građevina sa polukružnom apsidom, zidana od crkvenastog i sivog kamena. Austrijanci su iznad krova crkve dozidali aneks fortifikacione namjene.</p> <p>Kompleks je nestručno obnovljen u novije doba.</p>								
24	Tvrđava Đurđevac	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Pobori, Budva</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Fortifikacija</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Pobori, Budva	Vrsta	Fortifikacija	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Prvi put se u pisanim izvorima pominje 1426.godine. Sagradio je Stefanica, sin Đurđa Đuraša. Izgrađena je na obroncima Lovćena, kao važan strateški objekat koji je kontrolisao vezu između Grblja i Crne Gore. Danas u ruševinama sa nešto bolje su očuvanim ostacima crkve Sv.Đorđa. Utvrđenje je srušeno 1435. godine.</p> <p>Crkva je mala, jednobrodna građevina nerasčlanjene osnove, zidana od tesanika sa izrazito debelim zidovima. Obrušena je do krovnog vijenca.</p>	
Lokacija	Pobori, Budva									
Vrsta	Fortifikacija									
Kategorija/značaj	lokalni									
25	Crkva Sv.Petra	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Mažići, Budva</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Mažići, Budva	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj		<p>Grobljanska crkva sagrađena u XVIII vijeku na inicijativu generala Rada Krapovića. U okviru crkvene porte nalazi se i manja crkva Sv Pavla.</p> <p>Crkva Sv Petra je jednobrodna, trotravejna građevina zasvedena poluoblíčastim svodom, sa polukružnom apsidom na istoku i jednodjelnom preslicom na zapadnoj fasadi. U konhi apsida i niši na sjevernom zidu vidni su ostaci živopisa iz XIX vijeka.</p> <p>Crkva Sv Pavla je zasvedena, jednobrodna građevina, nerasčlanjene osnove, sa polukružnom apsidom na istočnoj fasadi.</p> <p>Ikonostas u crkvi Sv Petra je bio tipičan primjer levantijskog baroka XVIII vijeka.</p>	
Lokacija	Mažići, Budva									
Vrsta	Sakralni objekat									
Kategorija/značaj										
26	Crkva Sv.Dimitrija	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Brajići, Budva</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Brajići, Budva	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj		<p>Locirana u centralnom dijelu sela Brajići južno od puta Budva-Cetinje. Sagrađena je 1875.godine nad ostacima manje, starije građevine.</p> <p>Crkva Sv.Dimitrija je jednobrodna, zasvedena, kupolna, trotravejna građevina sa polukružnom apsidom na istočnoj i trodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj strani.</p> <p>U crkvenoj porti ograđenoj niskim zidom nalazi se aktivno groblje u okviru kojeg je spomen-kosturnica posvećena stradalim na bojištima Jugoslavije. U sjeverozapadnom uglu porte izgrađen je manji spratni, kameni stambeni objekat,</p>	
Lokacija	Brajići, Budva									
Vrsta	Sakralni objekat									
Kategorija/značaj										
27	Tvrđava Kosmač	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Brajići, Budva</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Fortifikacija</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Brajići, Budva	Vrsta	Fortifikacija	Kategorija/značaj		<p>Izgrađena za 1850. godine vrijeme austrougarske okupacije kao ključni fortifikacioni objekat na granici prema Crnoj Gori. Kasnije je dograđena u troetažnu građevinu koja je služila kao kasarna. Konačni izgled dobila je 1909.godine.</p> <p>Tvrđava izdužene osnove u formi prelomljenog pravougaonika ima moćne polukružne kule na sjevernoj fasadi i jednu u centralnom dijelu južne fasade. Tehnički dobro građena, debelih je zidova kiklopske strukture.</p> <p>U sklopu zidina su magacinske prostorije i cistijerna za vodu.</p>	
Lokacija	Brajići, Budva									
Vrsta	Fortifikacija									
Kategorija/značaj										

<p>28 - 51</p>	<p>MEMORIJALNI OBJEKTI</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Spomen groblje interniraca I svjetskog rata; Buljarica 2. Spomen-česma posvećena Stani P. Vuković; Pržno 3. Spomenik poginulim borcima u NOR-u; Brajići 4. Spomenik poginulim Paštrovićima u NOR-u; Tvrđava Lazaret, Petrovac 5. Spomen-ploča na mjestu pogibije Stane i Milice Medigović; Petrovac 6. Spomen-ploča na rodnoj kući Nika Anđusa; Tudorovići kod Svetog Stefana 7. Spomen-ploča poginulim borcima u toku NOB-a; Stanišići 8. Spomen-ploča poginulim drugovima u bici na Paštrovnici 25. III 1942; Donji Pobori 9. Spomen-ploča poginulim rodoljubima iz toga kraja; Buljarica 10. Spomen-ploča posvećena 13-to julskom ustanku; Lapčići 11. Spomen-ploča posvećena 13-to julskom ustanku; na Osnovnoj Školi, Maine 12. Spomen-ploča posvećena devetorici strijeljanih rodoljuba iz ovog kraja; na mjestu Tolinjak, Grbalj 13. Spomen-ploča posvećena formiranju prvog partizanskog bataljona; Ograđenica 14. Spomen-ploča posvećena poginulim borcima iz sela Brajića; Brajići 15. Spomen-ploča posvećena revolucionarnom radu prve komunističke opštine 1920 i 1921 g; na zgradi NOO, Petrovac 16. Spomen-ploča strijeljanim rodoljubima ovog kraja; Sveti Stefan 	<p>Memorijalne objekte čine pretežno spomen ploče, u novijem periodu zamijenjene pločama od crnog granita sa ponovljenim originalnim tekstom.</p>	
--------------------------------------	--	---	--

<p>17. Spomen-ploča šestorici rodoljuba strijeljanih od strane okupatora 1941. kod invalidskog odmarališta, Petrovac</p> <p>18. Spomen-ploča u spomen rodoljuba Paštrovića palih u NOR-u; na tvrđavi Lazareta, Petrovac</p> <p>19. Spomen-ploča u znak borbe od 18. jula 1941. Godine, Brajići</p> <p>20. Spomen-ploča u znak sjećanja na formiranje prve partizanske ćelije, na zgradi Apoteke</p> <p>21. Spomen-ploča u znak sjećanja na žrtve okupatora (na strijeljane dvije istaknute prvoborke), Kruševica</p> <p>22. Spomen-ploča Vasu Mitroviću, Pržno</p> <p>23. Spomen-ploča Vukici Mitrović, Sveti Stefan</p>		
--	--	--

**EVIDENTIRANA DOBRA DOBRA ZA KOJA SE POUZDANO
VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI**

1. Antička kapija	(Stari grad Budva)	13. Crkva Sv.Gospođe	Rustovo, Sveti Stefan
2. Antička vila	Golubovići,	14. Crkva Sv.Ilije	Petrovac
3. Arapova kula	Ivanovići, Maine,	15. Crkva Sv.Jovana	na putu Sv Stefan-
Petrovac
4. Arheološki lokalitet Tunja		16. Crkva Sv.Neđelje	ostrvo Katič kod
Petrovca
5. Armenkova gomila	Drenovice,	17. Crkva Sv.Neđelje	Česminovo, Sveti
Stefan
6. Austrougarsko utvrđenje i tumul	Paštrovska gora	18. Crkva Sv.Nikole	Rafailovići, Bečići
7. Crkva	u mjestu Borete,
Maine	19. Crkva Sv.Nikole	Buljarica
8. Crkva	Zečevo selo, Pobori	20. Crkva Sv.Nikole	Petrovac
9. Crkva i samostan Sv.Vida	Petrovac,	21. Crkva Sv.Pavla	Mažići
10. Crkva Lesendro	Paštrovska gora,	22. Crkva Sv.Petke	Bečići
11. Crkva Sv.Antona	u Budvi		
12. Crkva Sv.Dimitrija	Tudorovići		

23. Crkva Sv.Preobraženje	Bečići	58. Fortica	u Ograđenici,
24. Crkva Sv.Spasa	brdo Spas	59. Gomila	Paštrovići
25. Crkva Sv.Spasa	Markovići		na Urovici,
26. Crkva Sv.Stefana	Duljevo	60. Gomila Kosmač,	Markovići, Maine
27. Crkva Sv.Tome	Bečići	61. Gomila Mijovića krš,	Brajići
28. Crkva Sv.Vida	Petrovac	62. Gradina i tumul	Paštrovići
29. Crkva sv.Đorđa	Mrtvica, Kuljače		na Košljunu,
30. Crkva sv.Đorđa	Pobori	63. Gradina i tumul,	Košljun, Maine
31. Crkva sv.Gospođe	Rustovo	64. Gradina i tumul,	Zagradac
32. Crkva sv.Gospođe	Golubovići	65. Gradina Obla glava,	Ograđenica
33. Crkva sv.Ilije	Novoselje,Paštrovići	66. Higijenski zavod odnosno Riječno	Duletići, Maine
34. Crkva sv.Ilije	Duletići, Maine	brodarstvo	na Slovenskoj plaži
35. Crkva sv.Jovana	Tudorovići	67. Hotel Miločer sa devet pratećih	
36. Crkva sv.Jovana	Markovići, Maine	objekata i vilom Topliš	
37. Crkva sv.Jovana	Bečići	68. Hotel Mogren	u Budvi
38. Crkva sv.Jovana	Gornji Pobori	69. Hotel Palas u Petrovcu	
39. Crkva sv.Jovana Preteče	Stanišići, Maine	70. Ivančeva gomila,	Katun, Paštrovići
40. Crkva sv.Luke	Lapčiči, Maine	71. Kanjoševa kula,	Kanjoši, Paštrovići,
41. Crkva sv.Mine	Zagradac, Buljarica		Buljarica
42. Crkva sv.Neđelje	Petrovac	72. Katolički samostan	Petrovac
43. Crkva sv.Neđelje	Vrba	73. Kula Boškovića,	Paštrovići
44. Crkva sv.Nikole	Vrba, Paštrovići	74. Kula Divanovića,	Divanovići,
45. Crkva sv.Nikole	Stojanopvići, Brajići		Paštrovići
46. Crkva sv.Nikole	Čučuci, Paštrovići	75. Lokalitet Babin Vir,	Bečići
47. Crkva sv.Petke	Maine	76. Lokalitet Brdo Kalac,	Drenovice
48. Crkva sv.Petke	Tudorovići	77. Lokalitet Gradac,	Kaluderac
49. Crkva sv.Petke	Kanjoš	78. Lokalitet Karaula	Katun
50. Crkva sv.Petra	Androvići,	79. Lokalitet Kneževo selo	Drenovice, Buljarica
	Kaluđerac	80. Lokalitet Midžorov krš	Buljarica
51. Crkva sv.Roka	Brda, Paštrovići	81. Lokalitet Mirište	Rijeka Reževića
52. Crkva sv.Roko	Katun	82. Lokalitet Orašč	Lapčiči, Maine
53. Crkva sv.save	Rijeka Reževića	83. Luka Budva, amforište	
54. Crkva sv.Save	Đenaš, Paštrovići	84. Manastir Vojnici i crkve	
55. Crkva sv.Spiridona	Ograđenica	Sv.Dimitrija i sv.Nikole,	Kuljače
56. Crkva sv.Tome	Žukovica		
57. Crkva sv.Vračeva	Golubovići		

85. Mlin za masline	(Stari grad Budva)	96. Srzentića kula, Brda, Paštrovići
86. Objekat Jugoslovenskog riječnog brodarstva (Higijenski zavod)		97. Škola kod manastira Reževići, Katun
87. Objekat Lučke kapetanije		98. Škola u Zečevo selo, Pobori
88. Ostaci antičke građevine	(Stari grad Budva)	99. Tumul i gradina Pobori
89. Ostrvce i kućište Kršić, Pržno		100. Tumul Kapa, Ravne, Paštrovići
90. Požmin gomila, Drenovice		101. Tumul Plat, Katun
91. Ranohrišćanska bazilika (Stari grad Budva)		102. Tumul Rebro, Petrovac
92. Rimske terme (Stari grad Budva)		103. Tumuli Brda, Paštrovići
93. Rimski pločnici (Stari grad Budva)		104. Tumuli Granice, Brajići, Maine
94. Saborna crkva Sv. Nikole, Tudorovići		105. Tumuli Mijovića krš, Paštrovići
95. Spomen dom Crvena komuna,	Reževići	106. Tvrđava Mogren kod Budve
		107. Vilina pećina, Lapčići, Maine
		108. Vilina pećina, Uglješići
		109. Spomen groblje, Buljarica

OPŠTINA HERCEG-NOVI

Br	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene			
1-3	Urbana cjelina Stari grad Herceg Novi, Zapadno i Istočno podgrađe i Zidine starog hercegnovskog grada	<p>U izvorima Stari grad Herceg Novi se prvi put pominje 1382. godine kada je bosanski kralj Tvrtko I izgradio je tvrđavu Sveti Stefan. Nakon njegove smrti kralja, tvrđavu je preuzeo knezu Sandalj Hranić, a potom i Herceg Stjepan Vukčić Kosača, pod čijom je vladavinom ojačala ekonomska moć zasnovana na trgovini solju i zanatskim radionicama a naselje je dobilo status grada i njegovo današnje ime.</p> <p>Od 1482. godine gradom skoro dva vijeka vlada Otomansko carstvo sa prekidom od 1538-1539.godine, kada je preuzimaju Španci. Nakon ponovnog ulaska Španaca u grad 1688. godine grad je uključen u sastav Venecijanske Republike pod imenom Castelnuovo - "Novi grad" ili "Nova tvrđava". Krajem XVIII vijeka grad je privremeno bio u vlasti Austrije, Rusije, Francuske, Crne Gore. Nakon završetka I svjetskog rata 1918. godine, postao je dio Jugoslavije i Crne Gore.</p> <p>Jezgro, omeđeno sistemom fortifikacija, čine stambeni, sakralni i javni objekti locirani uz uske ulice koje u nepravilnom sistemu vode prema centralnom starogradskom trgu kojim dominira crkva Sv Arhandela Mihajla. Graditeljska cjelina datira, sa skromnim ostacima, od kasnog srednjeg vijeka, preko markantnih objekata mletačkog perioda, turske karakteristične odbrambene arhitekture, do objekata sa početka XX vijeka. Pored kulturnoistorijskih vrijednosti pojedinačnih objekata, arhitektura ima ambijentalnu vrijednost, prepoznatljivu u spletu strmih ulica i stepeništa koje prate nagib terena.</p> <p>Zapadno i istočno podgrađe se nastaju istovremeno sa srednjovjekovnim gradom, danas su najstarije građevine od XVII vijeka. Potpuno definisanje urbanog sklopa grad je dobio u drugoj polovini XIX i početkom XX vijeka.</p> <p>Zidine starog hercegnovskog grada predstavljaju sistem kontinualnih fortifikacija koji je u današnjem obliku uobličen je u toku otomanske dominacije kada su srednjovjekovni bedemi učvršćeni i ojačani kulama. Oštećenja koja je utvrđenje pretrpjelo tokom mletačke opsade kao i uslijed klizišta i zemljotresa, popravljana su bez bitnijih promjena originalnog sklopa ali su intervencije recentnim materijalima i neplanski il nekontorlisano ozelenjavanje učinile sistem fortifikacije teško čitljivim.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • U Starom gradu se odvija niz manifestacija i festivala koji privlače velik broj posjetilaca ne samo u vrijeme kupališne sezone. • Najznačajniji je festival "Praznik mimoze" • Od značaja je formiranje zaokruženog proizvoda kulturnog turizma koji će stvoriti uslove za ciljanu posjetu gradu i njegovom zaleđu u toku čitave godine. 			
	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Herceg-Novi</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Stari grad, fortifikacije</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table> <p>Izvor: https://waytomonte.com/rs/p-931-the-old-town-herceg-novi</p> <p>Stari grad Herceg Novi sa podgrađima Izvor: Studija zaštite kulturnih dobara u obuhvatu PPPN Obalno područje</p>	Lokacija		Herceg-Novi	Vrsta	Stari grad, fortifikacije
Lokacija	Herceg-Novi					
Vrsta	Stari grad, fortifikacije					
Kategorija/značaj	nacionalni					
4	Tvrđava Forte Mare	<p>Oko srednjovjekovnog naselja koje je osnovao bosanski kralj Tvrtko, u vrijeme Stefana Vukčića Kosače formira se značajniji utvrđeni grad. Na današnjoj tvrđavi sačuvan je samo jugoistočni dio odbrambenog zida iz vremena prije otomanskog osvajanja 1482. godine.</p>				
	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Herceg-Novi</td> </tr> </table>	Lokacija	Herceg-Novi			
Lokacija	Herceg-Novi					

	<table border="1"> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Fortifikacija</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Vrsta	Fortifikacija	Kategorija/značaj	nacionalni	Radikalna rekonstrukcija izvršena je u vrijeme njihove dominacije, kada je dobila današnje gabarite, oblike i visine, sve do odbrambene krune sa otvorima za topove. Sredinom XVI vijeka tvrđava se pominje kao "jaka kula" i kao "kula Abas-paše", a početkom XVIII vijeka rekonstruisali su je Mlečani. Sadašnji izgled tvrđave uglavnom su dali Austrijanci koji su 1833 izveli niz dogradnji.			
Vrsta	Fortifikacija								
Kategorija/značaj	nacionalni								
5	Kanli kula <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Herceg-Novi</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Fortifikacija</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Herceg-Novi	Vrsta	Fortifikacija	Kategorija/značaj	nacionalni	U fortifikacionom smislu predstavlja citadelu, poslednje branjeno uporište u utvrđenom gradu. Čini se izvjesnim da je započeta još u srednjem vijeku, a svoj današnji oblik poprima tokom XVI vijeka. Od objekata u unutrašnjosti očuvana je cistijerna, koja je tokom XVI i XVII vijeka korišćena kao zatvor. Na zidovima se još uvijek nalaze brojni crteži iz tog vremena, od kojih se ističu oni sa predstavama galija. Nakon zemljotresa 1979. godine kula je adaptirana u ljetnju pozornicu, čime je donekle narušena njena autentičnost.	
Lokacija	Herceg-Novi								
Vrsta	Fortifikacija								
Kategorija/značaj	nacionalni								
6	Izvor Karača /Izvor Karadža, Crna Voda/ <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Herceg-Novi</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Infrastrukturni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Herceg-Novi	Vrsta	Infrastrukturni objekat	Kategorija/značaj	nacionalni	Prisustvo stalnog izdašnog izvora pitke vode bio je jedan od bitnih motiva za formiranje nukleusa grada na ovom području u vrijeme Stjepana Vukšića Kosače. U vrijeme otomanske vladavine 1482.godine izvor, nazvan Karače (Crna voda), je kaptiran i sistemom kanala sproveden kroz grad. Kaptaza je nakon oštećenja u ratu sa Špancima i u zemljotresima kvalitetno popravljena i kao takva korišćena i u vrijeme vladavine Venecije i Austrougarske. Danas je u okviru privremenog objekta podignutog u zadnjoj deceniji XX vijeka.	
Lokacija	Herceg-Novi								
Vrsta	Infrastrukturni objekat								
Kategorija/značaj	nacionalni								
7	Kompleks - crkva Sv.Antuna, Samostan sestara Milosrdnica sa grobljem i dio palate Burović <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Zapadno podgrađe</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Kulturno istorijska cjelina</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Zapadno podgrađe	Vrsta	Kulturno istorijska cjelina	Kategorija/značaj	lokalni	Crkva Sv.Antuna sagrađena je oko 1710.godine. Samostanski kompleks čine crkva Sv.Antuna sa kulom-zvonikom, samostan, zapadni dio palate Burović koji koristi hercegno vsko pozorište i malo groblje. Objekti se razvijaju oko unutrašnjeg dvorišta atrijuma. Crkva Sv.Antuna je barokna građevina sa ravnom tavanicom i prigradenim transeptom i bočnim oltarima, sakristijom i zvonikom-kulom na sjevernoj strani. Samostan, je jednostavna kamena građevina sa suterenom, prizemljem i potkrovljem, a zapadni dio palate Burović je dvospratna kamena građevina sagrađena krajem XVII vijeka.	
Lokacija	Zapadno podgrađe								
Vrsta	Kulturno istorijska cjelina								
Kategorija/značaj	lokalni								
8	Kuća i park Olge Komnenović <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Istočno podgrađe</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Istočno podgrađe	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj		Porodična kuća koju su Mirko i Olge Komnenović zavještali gradu sagrađena je na atraktivnoj lokaciji na grebenu iznad morske obale sa prostranim vrtom-đardinom koji je nekada bio botanička bašta sa 135 vrsta drveća, žbunja, puzavica, cvijeća i saksijskih vrsta. Kuća je građena krajem XVIII vijeka, ili početkom XIX vijeka, u jadransko primorskom maniru, kao spratna kamena građevina sa viđenicom izvedenom u centralnoj zoni potkrovlja u pseudo-baroknom maniru. Objekat je dograđen početkom XX vijeka.	<ul style="list-style-type: none"> • Od 1953. godine u objektu je smješten Zavičajni muzej Herceg Novog • Pokretna kulturna dobra: <ul style="list-style-type: none"> - Arheološka zbirka - Lapidarijum - Numizmatička zbirka - Ikonografska zbirka
Lokacija	Istočno podgrađe								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj									

			<ul style="list-style-type: none"> - Pomorska zbirka - Etnografska zbirka - Zbirka NOB-a - Kulturno historijska zbirka, i drugi <ul style="list-style-type: none"> - Pojedinačni premeti
9	Stambena zgrada i galerija Voja Stanića		<p>Sagrađena je u XIX vijeku kao kameni spratni objekat sa potkrovljem na čijem je zapadnom dijelu formirana viđenica dvostrano orijentisana otvorena prema moru i prema dvorištu na sjevernoj strani.</p>
	Lokacija	Škver	
	Vrsta	Profani objekat	
	Kategorija/značaj	lokalni	
10	Tvrđava Španjola		<p>Sagrađena na uzvišenju sjeveroistočno od grada.</p> <p>Po zauzimanju grada otomanske vlasti su na tom mjestu sagradile manje utvrđenje, koje su Španci za vrijeme uprave gradom 1548.godine proširili i ojačali. Nakon ponovnog preuzimanja grada otomanske vlasti su porušile ranije utvrđenje i podigle tvrđavu današnje veličine i oblika. Današnji izgled Španjola u potpunosti dobija u periodu vladavine Austrougarske..</p> <p>Utvrđenje je kvadratne osnove sa četiri isturena kružna bastiona na uglovima. Glavni ulaz je dodatno obezbijeđen spoljašnjim zidom, tzv. predstražom. U sklopu utvrđenja nalaze se stambeni i ekonomski objekti i skladišta.</p>
	Lokacija	Herceg Novi	
	Vrsta	Fortifikacija	
	Kategorija/značaj	nacionalni	
11	Manastir Savina		<p>Nalazi se na uzdignutom platou u podožju Savinske dubrave.</p> <p>Najstariji dio kompleksa, crkva Sv Save nastao je u XI vijeku. To je jednobrodna, zasvedena građevina nerasčlanjene osnove, sa polukružnom apsidom i jednodjelnom preslicom. Prostrani trijem je kasnije dozidan.</p> <p>Mala crkva Uspenja Bogorodice iz XV vijeka je jednobrodna, trotravejna građevina, zasvedena prelomljenim svodom, sa polukružnom apsidom i jednodjelnim zvonikom na preslicu.</p> <p>Ispod fresaka iz XVI vijeka nađene su freske koje pripadaju kotorskom gotičkom slikaru Lovru Marinovu Dobričeviću, a sve freske je djelimično preslikao Aleksije Lazović 1831. godine.</p> <p>Velika crkva Uspenja Bogorodice građena je od 1776 do 1799 godine. To je jednobrodna, trotravejna građevina sa kupolom na kockastom tamburu, polukružmom apsidom i trospratnim zvonikom flankiranim uz zapadno pročelje.</p> <p>Ima duborezni pozlaćeni ikonostas.</p> <p>Uz manastir je konak u kojem je smješten manastirski muzej sa bogatom zbirkom crkvenih knjiga, posuda i ikona.</p>
	Lokacija	Herceg-Novi	
	Vrsta	Sakralni kompleks	
	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Pokretna kulturna dobra:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zbirka male crkve manastira Savine • Zbirka velike crkve manastira Savine • Zbirka muzeja manastira Savine

12	Crkva Sv.Ane		<p>Prema narodnom predanju prvobitna crkva bila je bila posvećena Sv.Petki. Kasnija crkva sagrađena je kao zadužbina porodice Nikijelo-Gonzagi. Obnovljena je 1710.godine.</p> <p>To jednobrodna, zasvedena građevina nerasčlanjene osnove, sa polukružnom apsidom na istočnoj stani i jednodjelnom preslicom na zapadnoj fasadi.</p> <p>U sredini crkve je grobnica porodice Gonzaga iz 1604. Godine, vremena španskog osvajanja Herceg-Novog.</p> <p>Uz crkvu je aktivno groblje.</p>	
	Lokacija	Savinska Dubrava		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
13-14	Škola u kojoj je učio Njegoš i Crkva Sv.Spasa		<p>Ograđeni sakralni kompleks obuhvata dvije crkve, kuću u kojoj je učio vladika Petar II Petrović Njegoš, parohijski dom i groblje.</p> <p>Crkva Sv.Spasa je građena od korčulanskog kamena, a na ulaznoj fasadi dominira portal sa stubovima i timpanonom, nad kojim je rozeta i trodjelna preslica.</p> <p>Mala crkva Sv.Đorđa je sagrađena krajem XVII vijeka na ostacima turske džamije. Ikonostas je rad Nikole Aspiotija.</p> <p>Škola u kojoj je učio Njegoš je mala, prizemna građevina, djelimično ukopana u zemlju. Obije crkve imaju veliki broj vrijednih ikona, srebrnih sasuda i starih štampanih knjiga.</p>	
	Lokacija	Topla, Herceg-Novi		
	Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
15	Ruševina Episkopske rezidencije Ljubibratića		<p>Objekat je sagrađen krajem XVII vijeka. Od 1690.-1716. godine služio je kao episkopska rezidencija Savatija Ljubibratića. Početkom XIX vijeka objekat su spalili Francuzi pri čemu je ostao sačuvan samo zvonik i istočni zid sa apsidolom na spratu.</p> <p>Dvospratna građevina sa kapelom Sv.Nikole na nivou prvog sprata i jednodjelnim zvonikom na preslicu na južnoj strani.</p> <p>Prostorije na spratu koriste se za povremene izvožbe.</p>	
	Lokacija	Topla, Herceg-Novi		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
16	Zadužbina " A. Duković "		<p>Sagrađena je krajem XIX vijeka. Kamenu kuću spratnosti P+2 sa prostranim, nekada, uređenim vrtom, poklonila je Herceg-Novom Eliza Lombardić, potomak istaknute pomorsko-trgovačke porodice Duković, za potrebe školovanja mladih talenata. Objekat je malterisan. U unutrašnjosti je sačuvana tipična organizacija primorske kuće sa pregradnim zidovima od bondruka-čatme.</p>	
	Lokacija	Topla, Herceg-Novi		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
17	Kuća Miroslava Šturmbergera		<p>Sagrađio je u prvoj polovini XIX vijeka kapetan Šturmberger i u njoj izložio bogatu zbirku koju je skupljao tokom dugog niza godina. Nalazi se u prostranom terasastom vrtu punom mediteranskog drveća, između koga su smješteni eksponati iz života pomorskog kapetana.</p> <p>Kuća je spratna kamena građevina, netipičnog arhitektonskog sklopa, sa viđenicama i ograđenom terasom na krovu, bogato profilisanim portalima i neobaroknim prozorima.</p>	
	Lokacija	Baošići, Herceg-Novi		
	Vrsta	Profani objekat		

	Kategorija/značaj	lokalni		
18	Crkva Sv.Stefana		<p>Locirana je pored puta prema selu Sušćeapan.</p> <p>Arheološki nalazi kamene plastike preromaničkog perioda (dvije parapetne ploče sa releafom tročlanog prepleta) ukazuju na postojanje crkve na lokalitetu još u X-XI vijeku.</p> <p>Današnji izgled crkve rezultat je obnove krajem XIX vijeka.</p> <p>To je jednobrodna, zasvedena građevina nerasčlanjene osnove, sa polukružnom apsidom na istočnoj i trodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi.</p> <p>U ograđenoj crkvenoj porti je aktivno groblje.</p> <p>U crkvi se čuva zbirka crkvenih predmeta.</p>	<p>Pokretna kulturna dobra:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zbirka crkve Sv.Stefana
	Lokacija	Sušćeapan, Herceg-Novi		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
19 - 20	Crkva Sv.Tome		<p>Jednobrodna građevina sa polukružnom apsidom na istočnoj, a ulazom i zvonikom na preslicu na zapadnoj strani. Iznad portala je ugrađena ploča sa natpisom o gradnji crkve.</p> <p>Oko crkve se u okviru ograđene porte nalazi prostrano groblje.</p> <p>Oltar u dvorištu crkve Sv.Tome je dio crkve Sv.apostola Petra i Pavla čiji se skromni arhitektonski ostaci, dio istočnog zida sa plitkom apsidom i časna trpeza, nalaze u porti crkve Sv.Toma. Crkva Sv.Petra I Pavla bila je sagrađena u prvoj polovini XVII vijeka na ruševinama veće srednjevjekovne crkve koja je srušena krajem XVI ili početkom XVII vijeka.</p>	<p>Pokretna kulturna dobra:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zbirka crkve Sv.Tome
	Lokacija	Trebesin, Herceg-Novi		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
21	Crkva Sv.Jovana		<p>Nalazi se na teško pristupačnoj poziciji sjeveroistočno od zaseoka Rajevći.</p> <p>Nema podataka o vremenu nastanka ali se u istorijskim izvorima pominje obnova crkve 1721. i 1842. godine, kao i izrada ikonostasa 1910. godine.</p> <p>To je jednobrodna zasvedena građevina nerasčlanjene osnove sa polukružnom apsidom na istočnoj i jednodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi.</p>	
	Lokacija	Rajevći, Sutorina		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
22	Crkva Sv.Trifuna		<p>Prema sačuvanim fragmentima freskoslikarstva datuje se u kraj XVI ili početak XVII vijeka.</p> <p>To je jednobrodna građevina malih razmjera, nerasčlanjene osnove, zasvedene poluoblíčastim svodom, sa polukružnom apsidom na istočnoj i jednodjelnim zvonikom na preslicu zapadnoj strani.</p> <p>U unutrašnjosti su sačuvani fragmenti živopisa datovanog u početak XVII vijeka.</p>	
	Lokacija	Klinci, Luštica		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
	Crkva Sv.Arhandžela Mihaila		<p>Sagrađena je 1670. godine, a portal je izmijenjen 1898. godine.</p> <p>Crkva je smještena na platou ograđenom kamenim zidom.</p> <p>To je jednobrodna građevina pravougaone, nerasčlanjene osnove, sa polukružnom apsidom na istočnoj, a portalom i zvonikom na preslicu sa jednim otvorom na zapadnoj strani.</p>	
	Lokacija	Klinci, Luštica		

	<table border="1"> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Presvedena je poluobličastim svodom. Fasade su od precizno obrađenog kamena. U donjoj zoni krovnog vijenca izgrađen je friz slijepih arkada na konzolama.</p> <p>U crkvi se čuvaju vrijedne bogoslužbene knjige iz XVI vijeka.</p>			
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
23	<p>Crkva Sv.Petke</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Mrkovi ,Luštica</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Mrkovi ,Luštica	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj		<p>Sagrađena je 1596. godine. Više puta je prepravljana i dograđivana. Prvi put se u pisanim izvorima pominje 1605.godine.</p> <p>To je jednobrodna građevina, nerasčlanjene osnove zasvedene poluobličastim svodom. Priprata širih dimenzija sa jednodjelnim zvonikom na preslicu kasnije je dozidana. Kasniji živopis iz 1704.godine je rad Dimitrija Daskala.</p>	
Lokacija	Mrkovi ,Luštica								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj									
24	<p>Crkva Sv.Tome</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Kuti, Herceg-Novi</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat /ostaci/</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Kuti, Herceg-Novi	Vrsta	Sakralni objekat /ostaci/	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Nema poznatih pisanih izvora nastanku crkve ali se prema arhitektonskim karakteristikama datuje u XI vijek.</p> <p>To je bila, trotravejna, jednobrodna crkva sa iznutra polukružnom a spolja pravougaonom apsidom na istočnoj strani i ulazom na zapadnoj strani. Uočavaju se dvije faze gradnje: starija, kojoj pripadaju sjeverni zid sa lezenama i dio apside i mlađa kojoj pripada južni zid od pravilnih, većih kamenih blokova.</p> <p>Unutrašnjost crkve bila je ukrašena fresko dekoracijom, nastalom krajem XI i početkom XII vijeka.</p>	
Lokacija	Kuti, Herceg-Novi								
Vrsta	Sakralni objekat /ostaci/								
Kategorija/značaj	nacionalni								
25	<p>Crkva Sv.Andrije</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Ožegovići, Kuti</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Ožegovići, Kuti	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Nema podataka o vremenu izgradnje crkve ali postoje navodi da je produžena 1799.godine. Jednobrodna građevina pravougaone, nerasčlanjene, izdužene osnove sa polukružnom apsidom na istočnoj, ulazom i jednodjelnom preslicom na zapadnoj strani.</p> <p>Oko crkve je staro seosko groblje, a porta je ograđena kamenim zidom Sjeverno od crkve su ostaci spratnog kamenog objekta koji je od prve polovine XIX vijeka do 1908. godine služio kao prva osnovna škola u Kutima.</p>	
Lokacija	Ožegovići, Kuti								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
26	<p>Crkva Sv.Trojice</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Kuti, Herceg-Novi</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Kuti, Herceg-Novi	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Sagrađena je 1812.-1836. godine na temeljima starije, manje crkve iz VIII vijeka.</p> <p>To je prostrana, jednobrodna kupolna građevina, pravougaone osnove, sa polukružnom apsidom na istočnoj i ulazom na zapadnoj strani. Pred ulazom je podignut zvonik-kula koji se završava osmougaonim postoljem nad kojim je kube. Presvedena je poluobličastim svodom iz koga izrasta kvadratno postolje osmougaonog tambura, koje se završava kupolom.</p> <p>U ograđenoj crkvenoj porti je seosko groblje.</p>	
Lokacija	Kuti, Herceg-Novi								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								

27	Crkva Sv.Đorđa		Sagrađena je oko 1550.godine. Obnovljena je 1801.godine. Građevina srednjih dimenzija, jednobrodna, nerasčlanjene osnove zasvedene poluobličastim svodom, sa polukružnom apsidom na istočnoj i ulazom na zapadnoj strani, iznad koga je jednodjelni zvonik na preslicu. Zidana je dobro obrađenim kvaderima a pokrivena dvoslivnim krovom sa pokrivačem od kanalice.	
	Lokacija	Kuti, Herceg-Novi		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
28	Crkva Sv.Gospođe		Prema istorijskim izvorima crkva je sagrađena 1698. godine na ostacima starije iz VII vijeka. To je jednobrodna građevina malih dimenzija, nerasčlanjene osnove, zasvedene poluobličastim svodom, sa polukružnom apsidom na istočnoj i ulazom na zapadnoj strani, nad kojim je jednodjelni zvonik na preslicu.	
	Lokacija	Kuti, Herceg-Novi		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
29	Crkva Sv.Ilije		Sagrađena je 1912. godina na temeljima starije koja se datuje u srednji vijek. To je građevina krstoobrazne osnove sa plitkim transeptom i sa kupolom osmougaoanog tambura na kockastom postolju. Na zapadnoj strani je trodjelni zvonik na preslicu.	Pokretna kulturna dobra: • Cvetni Triod - knjiga sa drvenim koricama u kožnom povezu s kraja XVIII v
	Lokacija	Presjeka, Kuti		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
30	Crkva Sv.Jovana		Prema istorijskim izvorima vezuje se za XV vijek. Bila je je jednobrodna, trotravejna crkva sa polukružnom apsidom na istočnoj strani. Temeljna zona zidova sačuvana je na južnoj, istočnoj i zapadnoj strani, dok je sjeverni zid sasvim uništen, a ne mogu se uočiti ni tragovi poda.	
	Lokacija	Kuti, Herceg-Novi		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
31	Crkva Sv.Vavedenja		Utvrđeni manastirski kompleks sa crkvom Vavedenja Bogorodice lociran u sjevernoj zoni u zaleđu palže Žanjic. Najstariji dio cjeline predstavlja jednobrodna crkva koja po predanja potiče iz XI-XII vijeka. Prvi put se u istorijskim izvorima pominje 1508.godine kao crkva Sveta Marija "De Sagnic". Oko nje su u kasnijoj fazi izgrađeni zidovi utvrđenja približno kvadratne osnove sa kružnom kulom u sjeverozapadnom uglu, kao i manja manastirska zgrada prislonjena uz zidove na južnoj i istočnoj strani utvrđenja. Prvobitni krovni pokrivač od kamenih ploča zamijenjen je kanalicom u poznijim pregradnjama.	
	Lokacija	Žanjica, Luštica		
	Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina		
	Kategorija/značaj	lokalni		

32	Utvrđenje Mamula		<p>Sagrađila ga je Austija 1853.godine na ostrvu Lastavica, na ulazu u Bokokotorski zaliv.</p> <p>Fortifikacioni kompleks koji čini sistem prizemnih prostorija lučnog oblika sa ravnim krovom i masivne kružne kule u sjeverozapadnom dijelu. Ulaz u kompleks, do koga se dolazi preko pokretnog mosta nad širokim rovom, je sa sjeveroistočne strane. Arhitektonsko rješenje utvrđenja je maksimalno prilagođeno karakteristikama terena kamenitog ostrva. Zidano je krupnim kvaderima precizno klesanog kamena sa nglšenim oblicima otvora. Utvrđenje nikada nije korišćeno u vojne svrh već se u njemu tokom oba svjetska rata nalazio zloglasni zatvor.</p>	
	Lokacija	Lastavica		
	Vrsta	Fortifikacija		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
34	Crkva Sv.Andrije		<p>Ne postoje pouzdani podaci o nastanku crkve. Smatra se da je obnovljena 1851.godine. Postoje podaci da je bila živopisana.</p> <p>Crkva je malih razmjera, nerasčlanjene osnove zasvedene poluobličastim svodom, sa polukružnom apsidom na istočnoj i jednodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi. Zidana je od kamena u pravilnim redovima.</p>	
	Lokacija	Luštica, Herceg-Novi		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
35	Crkva Sv.Đorđa		<p>Prema istorijskim podacima obnovljene je 1781.godine.</p> <p>Crkva se nalazi u okviru prostranog ograđenog dvorišta u kome su smještene i stara i nova zgrada seoske škole. Jednobrađna građevina nerasčlanjene osnove zasvedene poluobličastim svodom, sa polukružnom apsidom na istočnoj, i ulazom i naknadno dozidanim jednodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj strani. Zidana je fino obrađenim kvaderima, a krov je dvovodan, pokriven kanalicom.</p> <p>Ikonostas iz 1751.godine rad je čuvenog ikonopisca Rafaila Dimitrijevića.</p>	
	Lokacija	Radanovići, Luštica		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
36	Crkva Sv.Gospođe		<p>Jednobrađna građevina sa polukružnom apsidom na istočnoj, i ulazom na zapadnoj strani, nad kojim je zvonik na preslicu sa jednim zvonom. Sa južne i zapadne strane okružena seoskim grobljem.</p> <p>U crkvi se nalazi zbirka ikona i kandila.</p>	<p>Pokretno kulturno dobro:</p> <ul style="list-style-type: none"> Zbirka crkve Sv.Gospe
	Lokacija	Ubli, Herceg-Novi		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
37	Crkva Sv.Gospođe		<p>Jednobrađna građevina izdužene pravougaone osnove sa polukružnom apsidom na istočnoj i zvonikom na preslicu sa jednim zvonom na zapadnoj strani. Crkva je zasvedena polukružnim svodom, pokrivena dvoslivnim krovom sa pokrivačem od kanalice.</p> <p>Sanirana poslije zemljotresa 1979 godine.</p>	
	Lokacija	Velje Brdo, Herceg-Novi		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		

38	Crkva Sv. Ilije		<p>Sagrađena je u XVII vijeku.</p> <p>Malih razmjera, nerasčlanjene osnove zasvedene poluoblčastim svodom, sa polukružnom apsidom na istočnoj i jednodjelnim zvonikom na preslicu nad portalom na zapadnoj strani.</p> <p>Dvododni krov pokriven je kamenim pločama.</p>	
	Lokacija	Mokrine, Herceg-Novi		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
39	Crkva Sv. Krsta		<p>Pominje se u katastarskom popisu iz 1726.godine.</p> <p>To je jednobrodna građevina, zasvedena poluoblčastim svodom, nerasčlanjene osnove, sa polukružnom apsidom na istočnoj i ulazom na zapadnoj strani, nad kojim je zvonik na preslicu sa tri zvona.</p> <p>Ikonostas iz 1875.godineje rad grčkog ikoopisca Nikole Aspiotija.</p> <p>Unutar prostrane crkvene porte ograđene niskim kamenim zidom nalazi se mali objekat crkvenog doma I staro seosko groblje.</p>	
	Lokacija	Mokrine, Herceg-Novi		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
40	Crkva Sv. Ilije		<p>Ne postoje pouzdani podaci o vremenu izgradnje.</p> <p>Na samoj granici Crne Gore sa Hrvatskom, na razmeđi Ubala i Gornjeg Morinja, na mjestu sa kojeg se pruža jedinstven pogled na cijelu Boku Kotorsku, Lovćen i dio Konavla sagrađena je jednobrodna crkva crkva skromnih dimenzija i obrade.</p> <p>To je jednobrodna, zasvedena građevina nerasčlanjene osnove, sa polukružnom apsidom na istočnoj i trodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi.</p>	
	Lokacija	Ilijina Kita, Žvinje		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
42	Crkva Sv. Jovana		<p>Na osnovu arhitektonskih karakteristika datuje se u XIV vijek.</p> <p>Jednobrodna, zasvedena građevina nerasčlanjene osnove, sa pokukružnom apsidom na istočnoj i zvonikom na preslicu sa jednim otvorom. Pokrivena je kamenim pločama.</p> <p>Posjeduje vrijedne bogoslužbene predmete.</p>	
	Lokacija	Kalimož,		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
43	Crkva Sv. Jovana		<p>Jednobrodna građevina pravougaone osnove sa polukružnom apsidom na istočnoj i zvonikom na preslicu na jedno zvono na zapadnoj strani. Iznad portala je polukružna niša u kojoj je oslikan krst. Sakralni objekat. Fasade su izvedene od kamena u pravilnim redovima.</p>	
	Lokacija	Rajevići, Sutorina		
	Vrsta	Sakralna arhitektura		
	Kategorija/značaj	lokalni		

44	Crkva Sv.Neđelje		<p>Sagrađena je u početkom XVI vijeka.</p> <p>To je jednobrodna, zasvedena građevina nerasčlanjene osnove, sa polukružnom apsidom na istočnoj i jednodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi.</p> <p>Na nadvratniku je natpis o gradnji crkve.</p> <p>Oko crkve je niskim kamenim zidom ograđena porta u kojoj se ne vrši sahranjivanje.</p>	
	Lokacija	Mojdež, Herceg-Novi		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
45	Manastir Potplatine, ruševine		<p>Prvi pisani tragovi o manastiru su zemljišne knjige započete 1.oktobra 1687. godine pod upravom proveditora D.Kornera koje je do 1690.godine završio mletački mjernik Frančesko Barbieri. Manastir je uništen u eksploziji 1806.godine.</p> <p>Ruševine manastira obrasle su gustim zelenilom I teško čitljive.</p>	
	Lokacija	Mojdež, Herceg-Novi		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
46	Crkva Sv.Nikole		<p>Jednobrodna građevina sa polukružnom apsidom na istoku. Nad ulazom na zapadnoj fasadi je trostruki zvonik na preslicu. Crkva je ima prostranu horsku galeriju.</p> <p>Na ikonostasu se prepoznaju stare ikone, rad Aleksija Lazovića Bjelopoljca iz 1806 godine.</p> <p>U crkvi se čuva izuzetno vrijedna ruska plaštanica iz 1884 godine, kao i ostale crkvene dragocjenosti.</p>	
	Lokacija	Baošići, Herceg-Novi		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
	Zbirka crkve sv Nikole			
47	Crkva Sv.Nikole		<p>Na osnovu arhitektonskih karakteristika datuje se u period XVII-XVIII vijeka.</p> <p>Manja jednobrodna, zasvedena građevina, nerasčlanjene osnove, sa polukružnom apsidom na istočnoj strani.</p> <p>Na oltarskoj pali slikanoj na drvetu prikazane su stojeće figure Sv.Nikole, Sv.Antona, i Sv.Tripuna.</p>	
	Lokacija	Đurići, Kamenari		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
48	Crkva Sv.Neđelje		<p>Sagrađena je 1867. godine na temeljima starije crkve iz 1675.godine.</p> <p>To je jednobrodna, trotravejna građevina sa kupolom na osmostranom tamburu, polukružnom apsidom na istoku i kulom zvonika na zapadu.</p> <p>Porta je ograđena kamenim zidom.</p>	
	Lokacija	Jošica, Kamenari		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		

49	Crkva Sv.Srđa i Vakha		<p>U literaturi se navodi da je sagradio Primislav "kralj slovinski" u drugoj polovini VIII vijeka.</p> <p>To je jednobrodna kupolna građevina sa visokim plitkim transeptom, polukružnom apsidom na istočnoj i ulazom na zapadnoj strani. Nad ulazom je naknadno izgrađen trodjelni barokni zvonik na preslicu izbačen iz ravni zida. Crkva je zasvedena gotičkim prelomljenim svodom iz kojeg izrasta nisko kubično postolje visokog okruglog tambura koji se završava kupolom.</p> <p>Ikonostas iz 1803.godine je rad bjelopoljskih ikonopisaca Simeona I Aleksija Lazovića.</p>	
	Lokacija	Podi, Mandići		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Period nastanka	Druga polovina VIII vijeka		
	Kategorija/značaj	lokalni		
50	Crkva Sv.Nikole		<p>Tipična jednobrodna grobljanska crkva, zasvedena poluoblíčastim svodom nad nerasčlanjenom osnovom. sa polukružnom apsidom na istočnoj i trodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi. Dvoslivni krov pokriven je kamenim pločama.</p> <p>Oko crkve je ograđena porta u kojoj se nalazi crkveni dom i aktivno groblje.</p>	
	Lokacija	Podi, Mandići		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
51	Turski čardaci		<p>Datiraju se u XVII vijek.</p> <p>Južno od porte crkve Sv.Toma u Trebesinu nalaze se kameni ostaci kule-čardaka. Kameni objekat kvadratne osnove ima suteran, prizemlje i dva sprata. Objekat je koncipiran kao uobičajeni tip stambenog objekta kod kojeg su primarne odbrambene funkcije</p>	
	Lokacija	Podi		
	Vrsta	Profana arhitektura		
	Kategorija/značaj	lokalni		
52	Klanac "Tajni vrh"		<p>Lokalitet Tajni vrh ili Tajne grede je mjesto na kojem su se Crnogorci 1687.godine sakrili, dočekali i porazili Topal-pašu. Događaj je opisan u Gorskom vijencu.</p> <p>Na lokalitetu je na stijeni ugrađena spomen-loča 1912.godine i spomen kosturnica sa spomen pločom.</p>	
	Lokacija	Kameno		
	Vrsta	Memorijalno mjesto		
	Kategorija/značaj	lokalni		
53	Crkva Sv.Petra sa gomilama /crkva Sv,Petra I Pavla/		<p>Smatra se da je sagrađena u XIV-XV vijeku. Crkva je porušena do temelja u zemljotresu 1979.godine. Na njenim temeljima sagrađena je nova 2002. Godine.</p> <p>Bila je jednobrodna građevina pravougaone osnove sa apsidom na istočnoj i ulazom na zapadnoj strani. Nad ulazom je bio jednodjelni zvonik na preslicu. Imala je dvovodni krov pokriven kanalicom a iznutra je bila zasvedena pokružnim svodom.</p>	
	Lokacija	Brguli, Luštica		
	Vrsta	Sakralni objekat		

	Kategorija/značaj	lokalni	Na crkvenom imanju se, osim ograđene porte u kojoj je pored crkve i omanji crkveni dom, nalaze i gomile /tumuli/.	
54	Crkva Sv.Gospođe i staro groblje		<p>Nema pisanih podataka o vremenu izgradnje crkve.</p> <p>To je jednobrodna, dvotravejna građevina zasvedena poluobličastim svodom sa sa polukružnom apsidom na istočnoj i ulaznim portalom na zapadnoj strani nad kojim je jednodjeljni zvonik na preslicu. ,</p>	
	Lokacija	Bijela, Herceg-Novi		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
55	Crkva Sv.Petra		<p>Prema fragmentima kamenog natipisa uzidanog u crkvu, vrijeme gradnje manastira se može datovati u IX vijek.</p> <p>Crkva je malih razmjera, pravougaone osnove, jednobrodna, sa polukružnom apsidom na istočnoj i ulazom na zapadnoj strani, bez zvonika. Prilikom zidanja je korišćen materijal sa starog benediktinskog manastira, porušenog 1242 godine.</p>	
	Lokacija	Bijela, Herceg-Novi		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
56	Razvaline dvora Osman Kapetana		<p>U gornjoj zoni Bijele nalaze se ostaci (dijelovi prizemlja i sprata) kule koja se datuje u XVII vijek, zarasli u vegetaciju i teško čitljivi.</p>	
	Lokacija	Bijela, Herceg-Novi		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
57	Ostaci manastira Sv.Petra		<p>Od manastira je ostala samo crkvice sagrađena početkom XIX vijeka u koju su sekundarno ugrađeni djelevi kamene plastike sa prvobitne manastiske crkve koji se datiraju u X-XI vijek.</p> <p>Za zidanje crkve korišćen je kamen sa benediktinskog samostana srušenog 1242.godine.</p> <p>Crkva je jednobrodna, zasvedena građevina nerasčlanjene osnove, sa polukružnom apsidom na istočnoj fasadi.</p>	
	Lokacija	Bijela, Herceg-Novi		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
53	Crkva Rize Bogorodice		<p>Nastanak crkve vezuje se za XII vijek i period rane romanike, o čemu svjedoči apsida i temelji crkve koji se nalaze u podu novosagrađene crkve.</p> <p>Crkva je jednobrodna kupolna građevina, zasvedena poluobličastim svodom, sa ulazima na zapadnoj i istočnoj strani. Ispred ulaza na zapadnoj strani dozidana je kula zvonika sa tri zvona. Na istočnoj strani, crkva je završena sa dvije apside, starijom koja je manja i omalterisana i</p>	
	Lokacija	Bijela, Herceg-Novi		
	Vrsta	Sakralni objekat		

	Kategorija/značaj	lokalni	novija, veća, kamena apsida. Crkva je zidana tesanicima kamena u pravilnom slogu sa spojnicama od maltera. Monumentalni ikonostas rad je grčkog ikonopisca Nikole Aspiotija.	
54	Hercegnovski lazaret u Meljinama		Izgradnja je započela 1729.godine na morskoj obali u Meljinama. Kao Lazaret funkcionisao je do 1830.godine. Čitav kompleks objekata organizovan je oko atrijuma u kojem su bile kapela posvećena Sv.Roku i česma. Austrijanci, su koristili s objekte Lazareta za vojne potrebe. Do Lazareta je 1741. godine sproveden vodovod iz Manastira Savina. Za potrebe Lazareta Venecijancisu izgradili dva pristaništa za brodove. Kompleks Lazareta je obnovljen za potrebe hotela sa 5 zvezdica.	
	Lokacija	Meljine		
	Vrsta	Profana arhitektura		
	Kategorija/značaj	lokalni		
55	Crkva Sv.Stefana		Datuje se u XVIII vijek. Izgrađena je na teško pristupačnom uzvišenje iznad Đenovića. Crkva Sv.Stefana kao jednobrodna građevina zasvedena poluobičastim svodom sa polukružnom apsidom na istočnoj strani i dvodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj. Iznad ravne nadvratne gede ulaza nalazi se plitka luneta a nad njom, uski otvor tipa puškarnice.	
	Lokacija	Đenovići, Herceg-Novi		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
56	Časna trpeza u crkvi Sv.Nikole, Baošići		Datovana je u XVI vijek I smatra se da potiče iz prvopbitne crkve posvećene Sv.Nikoli. Postavljene je lijevo od ulaza današnje crkve. Čini je masivna kamena ploča postavljena na kameni postament na kojem je profilisani ukt+ras.	
57 - 63	Tumuli 1.Tumuli kod crkve Sv.Petra,Klin, Bijela 2.Tumuli, Podi, 3.Tumul, Klinci, Luštica 4.Tumul "Gomila Glavica" Mrkovi, Luštica 5.Kameni tumuli, Žlijebi 6.Tumul kod crkve Sv.Tekle, Kalimož 7.Tumul, Brežine, Mojdež		Tumul 1 -Kameni tumul kružne osnove djelimično razgrađe Tumul 2- Veliki kameni tumul sa nalazima grnčarije na površini Tumul 1 – Ne postoji Tumul 2 – U značajnoj mjeri razgrađen U većoj mjeri razgrađen I devastiran Kameni tumul srednje veličine, u većoj mjeri razgrađen. Tumul 1 – razgrađen sa sjeveroistočne strane Tumul 2- djelimično razgrađen na zapadnoj strani i na vrhu kalote Kameni tumul srednje veličine sa nalazima grnčarije na površini, u značajnoj mjeri razgrađen Kameni tumul srednje veličine sa nalazom grnčarije na površini, djelimično razgrađen	

64	MEMORIJANI OBJEKTI		
-	1. Zgrada sa spomen-pločom		
101	2. Pećina; Sušćepan		
	3. Spomen-ploča na mjestu pobjede u 1942; Kulina		
	4. Spomen-ploča na mjestu pobjede u 1942; Jeremija		
	5. Spomen-ploča na mjestu pobjede u 1941; Cerovik		
	6. Spomen-ploča na mjestu pobjede u 1941; Ledenice		
	7. Spomen-ploča na mjestu pogibije Vukadina Samardžića i dr; Gornje Krivošije		
	8. Spomen-ploča u mjestu formiranja Orjenskog odreda 1941 g; Vrbac		
	9. Spomenik strijeljanim bokeljima iz I svjetskog rata; Savina		
	10. Ubalska planina, poznata iz NOB-a		
	11. Spomen-ploča na mjestu strelišta rodoljuba; Kameno		
	12. Spomen-ploča na mjestu pogibije Nikole Đurkovića; Podi		
	13. Spomen-ploča Branku Orleandiću; Podi		
	14. Spomen-ploča trojici strijeljanih rodoljuba; Mojdež		
	15. Spomen-ploča u znak sjećanja na sjedište komiteta; Baošići		
	16. Spomen-ploča na rodnoj kući Dr Sima Miloševića, člana AVNOJ-a; Kamenari		
	17. Spomen-bista Iliji Kišiću; OŠ „Ilija Kišić“, Zelenika		
	18. Spomen-grobnica posvećena strijeljanim rodoljubima; Kameno		
	19. Spomen-ploča u znak sjećanja na uništenje italijanskog reflektora od strane pripadnika Orjenskog bataljona; Tvrđava Španjola		

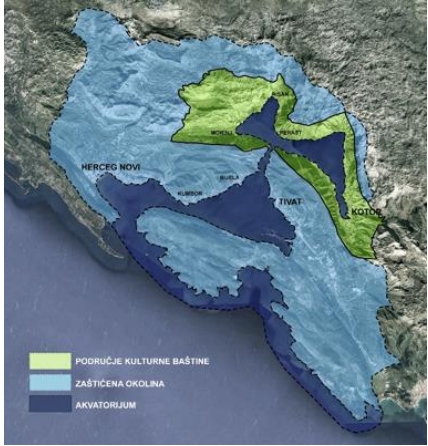
<p>20. Spomen-ploča strijeljanim pomorskim oficirima od strane Austrije; Tvrđava Španjola</p> <p>21. Spomen-bista Milanu Vukoviću; osnovna škola</p> <p>22. Spomen-ploča u znak sjećanja na boravak francuskog pisca Pjer Lotija; Baošići</p> <p>23. Spomenik sa spomen-pločom; Baošići</p> <p>24. Spomenik sa kosturnicom, posvećen palim borcima i žrtvama fašizma 1941-45</p> <p>25. Spomenik sa kosturnicom, posvećen žrtvama fašističkog terora od 1942-43; Prevlaka</p> <p>26. Spomenik sa spomen-grobnicom, posvećen strijeljanim borcima; Baošići</p> <p>27. Spomen-ploča palim borcima; Kruševica</p> <p>28. Spomen-ploča palim borcima; Mokrine</p> <p>29. Spomen-ploča palim borcima; na Domu kulture, Đenovići</p> <p>30. Spomen-ploča palim borcima; na Radničkom domu, Bijela</p> <p>31. Spomen-česma posvećena palim borcima i žrtvama fašističkog terora; Baošići</p> <p>32. Spomen-česma posvećena palim borcima; Đenovići</p> <p>33. Spomen-ploča u znak sjećanja na oslobođenje grada</p> <p>34. Spomen-ploča na kući u kojoj se nalazila bolnica Orijenkog odreda 1941-42; Vrbanj</p> <p>35. Spomen-ploča na zgradi u kojoj je Njegoš učio osnovnu školu; Topla</p> <p>36. Spomen-bista Nikoli Đurkoviću, Herceg Novi</p> <p>37. Spomen-bista Dašu Pavičiću; u dvorištu Osmogodišnje škole u Toploj</p>		
---	--	--

**EVIDENTIRANA DOBRA DOBRA ZA KOJA SE POUZDANO
VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI**

1. Crkva Sv.Spiridona	Đenovići	34. Dvorana Park	
2. Crkva Sv.Stefana	Šćepoševićo, Sutorina	35. Gomila	iznad uvale Dobreč
3. Crkva Sv.Trojice	Rose, Luštica	36. Gomila	u selu Klinci
4. Crkva Sv.Vasilja Ostroškog	Kumbor	37. Gomila Gomiljar	u Begovićima
5. Crkva Sv.Vračeva	Ratiševina	38. Gomila Gradište	u Radovanićima
6. Crkva sv.Ane	Đurići	39. Gomila kod crkve sv.Petra i Pavla	u Brgulima
7. Crkva sv.Neđelje	Ratiševina	40. Gomila Kosmač	u Begovićima
8. Crkva sv.Nikole	Radovanići, Luštica	41. Igalo- mala kuća za željezničke
građevinske radnike koja je
napuštena	
9. Crkva sv.Roka	Meljine	42. Kamena kula	Trebesin
10. Crkva sv.Spiridona	Ilijina Kita	43. Kameni most kod Mlinova	Podi
11. Crkva sv.Tome	Trebesin	44. Kameno selo Žlijebi, Herceg Novi	
12. Crkva sv.Trojice	Ratiševina	–	
13. Crkva Svete Gospođe	Prijevor	45. Kamenolom	u Đurićima
14. Crkva Svete Petke	Petijevići, Mokrine	46. Kobila donja (fortifikacija)	
15. Crkva Svete Tekle	Kruševice	47. Kobila gornja (fortifikacija)	
16. Crkva Svete Varvare	Mokrine	48. Kobila, flankirana baterija	
17. Crkva Svetog Arhanđela Mihaila	Kruševice	49. Kobila, stražarsko utvrđenje	
18. Crkva Svetog Arhangela Mihaila	Brajkovina, Podi	50. Kobila, torpedna baterija	
19. Crkva Svetog Đorđa	Lazarevići (Kosići), Mokrine	51. Kompletna trasa bivše željeznice	
20. Crkva Svetog Đorđa	Ubli	52. Lokalitet Crkvina,	Rose
21. Crkva Svetog Jeremije	Kruševice	53. Lokalitet Obale u selu Klinci	
22. Crkva Svetog Jovana	Bronzići, Kameno	54. Mala-Gornja gomila	u Eracima
23. Crkva Svetog Jovana	Kruševice	55. Milašinića mlin	Herceg Novi
24. Crkva Svetog Nikole	Kameno	56. Mlinovi u Mojdežu	
25. Crkva Svetog Nikole	Žlijebi	57. Most na Sutorini	
26. Crkva Svetog Nikole	Kruševice	58. Mostovi Herceg Novog	
27. Crkva Svetog Petra	Trebesin	59. Objekat Dječjeg odjeljenja u Igalu	(KP192, KO Topla 1 i 2)
28. Crkva Svetog Stefana	Sasovići	60. Objekat Opštine (KP145/26)	u Herceg Novom
29. Crkva Svetog Stefana	Kameno	61. Objekat Pošte (KP145/25)	u Herceg Novom
30. Crkva Svetog Vasilija	Svrčuge, Mokrine	62. Objekat preko puta parka Boka	
31. Disanova gomila,	Brguli	63. Objekat u nastavku opštine u
Herceg Novom	
32. Dvije zone potencijalnih
arheoloških lokaliteta podmorja			
33. Dvorac Ivana Burovića	Herceg Novi		

64. Ostaci bazilike na lokalitetu Male Rose	Luštica	76. Vila Galeb u Igalu
65. Rezidencija Savatije Ljubibratića	Topla	77. Zavičajni muzej Herceg Novi
66. Rimski put	Luštica	78. Zelenika – magacin
67. Ruralna cjelina	Žvilje	79. Zelenika – mulo na kojem se nalazio vojni kolosek gdje se istovarala roba za vojsku, a kasnije i za manje brodice
68. Samostan Sv.Frana	Herceg Novi	80. Zelenika – pomoćne zgrade u kojima danas žive nasljednici nekadašnjih željezničara
69. Seoska cjelina Kruševice		81. Zelenika – stanica Zelenika
70. Seoska cjelina	Žlijebi	82. Zelenika – tunel ispod Lalovine
71. Sutorina – stanica Sutorina sa malom zgradom toaleta		83. Željeznička stanica u Zelenicci
72. Sutorina – veliki propust za vodu u Sutorini iznad magistrale u blizini raskrsnice za Njivice		
73. Topla – tunel na Toploj		
74. Tvrđava Ponta Oštro na sjevernoj strani ulaza u Boku		
75. Velja-Donja gomila u Eracima		

OPŠTINA KOTOR

B r.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene
1	<p>Prirodno i kulturno-istorijsko područje Kotora</p> <p>Izvor: Studija vizuelnog uticaja zaštite kulturnih dobara za hotel "Teuta" Risan</p>	<p>Kulturno-istorijsko područje čini vrijedan i specifičan prostor sa karakterističnim interakcijama čovjeka i prirode koji obuhvata unutrašnji dio kotorsko-risanskog zaliva i širok priobani pojas u kojem su povoljni geografski i klimatski uslovi omogućili nastanjivanje čiji se tragovi se prate od neolita. Kulturni slojevi manifestuju se kroz praistorijske lokalitete (Lipci) ilirske i helenističke lokalitete III-II vijeka p.n.e. (Risan), ranohrišćanske sakralne građevine V i VI vijeka, materijalne ostatke iz vremena Vizantijske vladavine od 476.g. do osamostaljenja Duklje 1042.g. i Nemanjićke države do 1371.godine. Materijalne ostatke od IX-XV vijeka karakterišu graditeljsko-stilske karakteristike preromanike, romanogotike i rane gotike koje se manifestuju na brojnim sakralnim objektima, stambenim objektima i fortifikacijama Kotora. Nakon kratkotrajnih faza ugarske i bosanske vlasti i perioda samostalnosti od 1391-1420.g. Kotor pod svoju zaštitu stavlja Mletačka Republika do 1797.g. kada Boku preuzima Austija. Poslije kratkotrajne ruske uprave nad gradom nastupa period francuske vladavine do 1813., pa Druge Austijske vladavine do oslobođenja 1918.godine kada je do 1923.godine u okviru Dalmacije kada se pripaja Zetskoj oblasti u okviru kraljevine Jugoslavije. Nakon II svjetskog rata, kao dio Crne Gore nalazi se u okviru Socijalističke Jugoslavije, a nakon osamostaljenja Crne Gore 2006.g. ostaje u Republici Crnoj Gori.</p> <p>Kulturno-istorijskom prostoru pripadaju Stari grad Kotor, Stari grad Perast, Risan, Dobrota, Ljuta, Donji Orahovac, Dražin rt, Strp, Lipci, Donji Morinj, Gornji Morinj, Kostanjica, Donji stoliv, Prčanj, Muo, Škaljari.</p> <p>Stare gradove Kotor i Perast karakteriše urbanizam uspješno integrisan u prirodno okruženje sa brojnim primjerima arhitektonskih djela visokog kvaliteta. Sa naseljima u zalivu bili su nosioci kreativnih procesa u regionu, a "njihova umjetnost, zlatarske i graditeljske škole ostavile su dubok trag i trajno uticale na umjetnost područja jadranske obale." (Komitet za svjetsku baštinu, Doha 2014.g.)</p> <p>Zaštićenu okolinu kulturnog dobra čini širi prostor u koji je uključen veći dio teritorija opština Herceg Novi i Tivat.</p>	<p>Kulturno dobro "Prirodno i kulturno istorijsko područje Kotora upisano je na listu svjetske baštine UNESCO-a"</p>

2	<p>Stari grad Kotor sa bedemima</p> <table border="1" data-bbox="203 233 696 405"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Kotor</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Stari grad</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>Međunarodni</td> </tr> </table> <p>Izvor: https://eu.wikipedia.org/wiki/Kotor#Hiri_senidetauk</p>	Lokacija	Kotor	Vrsta	Stari grad	Kategorija/značaj	Međunarodni	<p>Stari grad Kotor, najveća stara urbana cjelina u Crnoj Gori, razvila se na trouglastom prostoru između gorskog zaleđa i mora, rijeke Škurde i vrela Gurdić.</p> <p>U antičkom periodu antički pisci Livije, Plinije Stariji i Ptolomej pominju kao grad <i>Akruvijum</i> za koji se smatra da se nalazio na mjestu ili u blizini današnjeg Kotora. Antički slojevi grada otkriveni su u skromnom obimu (krstionica iz VI vijeka u crkvi sv. Marije Koledate napravljena od rimskih spolija). Od VII vijeka se pojavljuje pod imenom <i>Dekadron (Anonimni geograf iz Ravene)</i> i <i>Dekatarum (Pop Dukljanin, XII vijek)</i>, ime na osnovu kojeg je izveden slovenski naziv - Kotor. Pisani izvori pominju "gornji grad", što se odnosi na najstariji dio naselja, na vrhu brda Sv.Ivan, i "donji grad", koji su 841. opustošili Saraceni, a krajem X vijeka car Samuilo. U XI vijeku je u sastavu dukljanske države Vojsavljevića. Od 1168.godine ponovo je pod vlašću Vizantije od čije se vlasti nakratko oslobađa nakon smrti vizantijskog kralja Manojla Komnina pa je od 1180. godine samostalna mala republika do 1185. godine kada potpada pod vlast Nemanjićke Raške. U ovom periodu građene su najvrednije građevine Kotora, romaničke crkve, brojne palate i fortifikacije. Nakon propasti Raške 1371. kraće vrijeme gradom vladaju ugarsko-hrvatski kraljevi, zatim bosanski kralj Tvrtko, da bi od 1391-1420. bio samostalan do potpadanja pod mletačku vlast sve do 1797.godine.</p> <p>Predstavlja jedinstvenu urbanističku cjelinu srednjovjekovnih ulica i trgova među kojima su: <i>Trg od oružja</i> tipičan primjer barokne urbanizacije sa objektima javne namjene, utilitarne vojne funkcije i stambene arhitekture reprezentativnog karaktera; <i>Trg od brašna</i> okružuju istaknuti primjeri palata, stambene arhitekture i ostaci crkve Sv. Nikole mornara (danas poslovni prostor). <i>Trg Sv. Tripuna (Pjaca)</i> ispred istoimene katedrale sa građevinama javnog karaktera; <i>Škaljarska pjaca</i> okružena stambenim objektima; <i>Pjaca od muzeja</i> je prostor kojim, pored stambene arhitekture, dominira palata Grgurina (Pomorski muzej); <i>Pjaca od kina</i> sa crkvom Gospe od Anđela (danas kino "Boka"), crkvom Sv. Mihaila i zgradom starog sjemeništa - Seminarivm Leoninum; <i>Trg Sv. Luke</i> sa sakralnim građevinama (Sv. Luka, Sv. Nikole, Sv. Spiridon) zgradom Muzičke škole i stambenim objektima. <i>Trg Parilo</i> sa crkvom Sv. Marije Koledate, koja se nalazi u centralnom dijelu, dok stambena arhitektura zauzima položaj po obodu. U sistemu ulica izdvaja se ulica koja se proteže od gradskih vrata na Škurdi do Gurdića na koju su oslonjene značajne gradske institucije i sakralni objekti.</p> <p>Na kotorskim građevinama prisutni su primjeri graditeljstva romanike XII vijeka, gotike XV vijeka, renesanse XVI vijeka, preko baroknih palata XVII-XVIII vijeka, do građanske utilitarističke arhitekture XIX vijeka. Posebno značajno mjesto zauzima pet romaničkih crkava XII-XIII vijeka, kao i jedinstven fortifikacioni sistem koji zaokružuje urbano jezgro grada.</p> <p>Najvrijedniji sakralni objekti i kompleksi (kulturalna dobra) u Starom gradu Kotoru su: Katerdala Sv. Tripuna, crkve Sv. Ane, Sv. Josipa, Sv. Luke, Sv. Mihaila, Sv. Mihaila, Sv. Marije Koledate, Sv. Nikole, Sv. Pavla, Gospe od Milosrđa, Dominikanski samostan, Franjevački samostan sa crkvom Sv. Klare, Kompleks samostana Sv. Franja sa srednjovjekovnim grobljem na Gurdiću, Samostanski kompleks sa crkvom Gospe od anđela (kino "Boka"), Samostanski kompleks sa crkvom Sv. Franja, Biskupska palata, Riznica Srpske pravoslavne crkve.</p>	<p>Mletačko utvrđenje Kotora upisano je na listu svjetske baštine UNESCO-a u okviru serijske nominacije Italije, Hrvatske i Crne Gore.</p>
Lokacija	Kotor								
Vrsta	Stari grad								
Kategorija/značaj	Međunarodni								

		<p>Javne građevine (kulturna dobra) su; Državna zgrada broj 211, Istorijski arhiv, Dom pomorstva (Bokeljska mornarica), Kula gradske straže, Kula sa gradskim satom, Mletačka vojna bolnica, Stara apoteka, Stara gimnazija, Stara vijećnica, Vladičanski dvor, Zgrada istorijskog arhiva, Zgrada zatvora.</p> <p>Palate (kulturna dobra) su: Kneževa palata, Palata Beskuća, Drago, Grgurina, Pima, Vrakjen, Grubonja, Robna kuća "Napredak".</p> <p>U Starom gradu Kotoru odnosno 224 stambena objekta.</p> <p>Građevine Kotora, brojne crkve, palate i drugi objekti zidani su uglavnom od kamena. Fasade su kamene, ređe malterisane. Krovovi - jednovodne, dvovodne pokriveni kanalicom, dok po konstrukciji krov može biti prost - sa jednom, dvije, tri ili četiri vode, ili složen. Krov kuće ili palate može imati i vidionice, i to jednu, dvije, a rjeđe i više.</p> <p>Fortifikacioni sistem tvrđave i bedema sastoji se iz dvije cjeline. Jednu čine bedemi koji opasuju staro urbano jezgro, a drugu bedemi koji se penju istočnom i južnom stranom brda sveti Ivan i sastaju se u na vrhu formirajući jedinstvenu cjelinu u koju je uključena i crkva Gospe od Zdravlja. Ukupna dužina bedema iznosi preko 4 km, debljina 2-15 m, a visina dostiže mjestimično i 20m. Građeni su nekoliko vjekova a konačan oblik dobijaju uglavnom u periodu od XVI-XVIII vijeka.</p> <p>Mletačko utvrđenje Kotora - Bedemi oko urbanog jezgra su ojačani sistemom bastiona: <i>Bastion Gurdić</i> iz 1460. godine na južnom dijelu, u blizini izvora Gurdić, <i>bastion</i> iz 1785. godine (prema staroj mletačkoj bolnici), krajem XIX vijeka srušen od strane austrijskih vlasti radi prolaza priobalnog puta a bedem je pojačan eskarpom; nakon zemljotresa 1667. godine izgrađeni su <i>bastioni Korner i Valijer</i> u kojem su pronađeni su ostaci srednjovjekovnog bedema sa kapijom romano-gotičkog stila iz XIV vijeka; <i>bastion Citadela</i> s početka XVI vijeka; <i>bastion Bembo</i> na sjevernom bedemu; <i>bastion Riva</i>, pored sjevernih gradskih vrata. U grad se ulazi kroz troje vrata: "Vrata od mora" ili "Glavna gradska vrata" izgrađena u renesansnom stilu 1555. godine, zatim "Vrata od rijeke" ili "Sjeverna gradska vrata", obnovljena 1540. godine, a na južnoj strani "Vrata od Gurdića" obnovljena krajem XVIII vijeka.</p> <p>U današnjem obliku bedemi Kotora su jedinstven primjer srednjovjekovne fortifikacione arhitekture na Mediteranu.</p> <p>U crkvama i brojnim kulturnim institucijama nalaze se dragocene zbirke pokretnog fonda.</p>							
3	<p>Toranj sa satovima</p> <table border="1" data-bbox="203 1126 696 1302"> <tr> <td data-bbox="203 1126 434 1185">Lokacija</td> <td data-bbox="434 1126 696 1185">Kotor</td> </tr> <tr> <td data-bbox="203 1185 434 1244">Vrsta</td> <td data-bbox="434 1185 696 1244"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="203 1244 434 1302">Kategorija/značaj</td> <td data-bbox="434 1244 696 1302">nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Kotor	Vrsta		Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Trg kod glavnih gradskih vrata Kotora tradicionalno se naziva "Trg od oružja", po mletačkom Arsenalu koji se na njemu nalazio. Definitivno je uobličen tokom XVIII-XIX vijeka, a okružuju ga renesanso-barokne palate i zgrade građanske arhitekture. Predstavlja tipičan primjer barokne urbanizacije u kojoj dolaze do izražaja objekti javne namjene, vojne funkcije i stambene arhitekture reprezentativnog karaktera.</p>	
Lokacija	Kotor								
Vrsta									
Kategorija/značaj	nacionalni								

4	Katedrala Sv.Tripuna		<p>Posvećene ja zaštitniku grad, setitelju čiji je kult prenijet iz Male Azije početkom IX vijeka. Katedrala Sv.Tripuna je kulturno dobro najvišeg ranga i kompleksne istorijske, kulturne, graditeljske i umjetničke vrijednosti. Podignuta je 1166. godine nad ostacima prvobitne crkve iz 809. godine kao trobrodna bazilika sa tri apside na istočnoj, i zvonnicima, međusobno povezanim trijemom, na zapadnoj strani. Unutrašnjost je bila oslikana 1331. godine. U radikalnoj rekonstrukciji 1584-1613. godine uklonjena je kupola i nestalo je freskoslikarstvo. Zvonice srušeni u zemljotresu 1667. godine, obnovljeni su u današnjem obliku. Jedinstvenu funkcionalnu cjelinu sa crkvom čine sakristija i riznica sa izuzetno bogatim zbirka pokretnog spomeničkog fonda.</p> <p>Tokom sanacionih radova otkriveni su vrijedni fragmenti fresko slikarstva iz XIV vijeka. Kameni ciborijum sa pozlaćenom srebrnom oltarskom palom je remek-djelo kotorskog srednjovjekovnog zanatstva.</p>	<p>Pokretna kulturna dobra:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zbirke Katedrale Sv.Tripuna koju čine umjetničke slike, plastika, metal, staklo, drvo, vez, čipke.
	Lokacija	Stari grad, Kotor		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
5	Crkva Sv.Luke		<p>Prema ktitorskom natpisu na zapadnoj fasadi crkvu je 1195. godine sagradio Mavo Kazafrangi sa ženom Bonom. Od 1511. godine predata je sestrama franjevkama, a 1657. ustupljena je pravoslavnim vjernicima. Do 1812. u crkvi je postojao i katolički oltar.</p> <p>Crkva je primorski tip romaničke jednobrodne kupolne crkve blizak vizanijskom tipu crkava sažetog upisanog krsta. Uz sjeverno fasadu je dograđena kapela Sv.Spiridona, sa kitnjastim italo-kritskim ikonostasom iz XVIII vijeka. U crkvi su očuvani ostaci fresko slikarstva iz vremena gradnje i originalne srednjovjekovne grobnice.</p> <p>Bogat ikonostas, rad bokokotorske slikarske škole, upotpunjuje izuzetno visoke spomeničke vrijednosti crkve, koje se svrstavaju u najznačajnija kulturna dobra ovoga područja.</p>	<p>Pokretna kulturna dobra:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zbirka crkve Sv.Luke
	Lokacija	Stari grad, Kotor		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
6	Crkva sv Marije Koledate		<p>Podigli su je 1221. godine kneževi Dersa I Bizak, na mjestu ranohrišćanske bazilike iz VI vijeka. U XIV vijeku dograđena je sa sjeverne strane kapela Sv Ivana. Obnavljana je 1434. i 1682. godine. Reprezentativan primjer romaničke, jednobrodne, trotravejne kupolne građevine sa polukružnom apsidom i poznijim baroknim, troetažnim zvonikom na istočnoj strani. Fasade su izvedene od naizmjenično složenih horizontalnih redova kamena u dvije boje sa bogatim detaljima kamene plastike. Prilikom poslednje sanacije krovu je vraćen prvobitni pokrivač od kamenih ploča. Očuvani su fragmenti fresko slikarstva s početka XIV vijeka.</p>	<p>Pokretna kulturna dobra:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zbirka crkve sv .Marije Koledate
	Lokacija	Stari grad, Kotor		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
7	Crkva Sv.Mihaila		<p>Prvi put se pominje u povelji o osveštavanju katedrale Sv Tripuna 1166. godine. Jednobrodna crkva sa polukružnom apsidom na istočnoj strani i izraženim brojnim gotičkim arhitektonskim detaljima. Produžava kontinuitet kultnog mjesta od ranohrišćanskog perioda preko preromanike i romanike, o čemu, osim istorijskih zapisa, svjedoče i konkretni nalazi djelova arhitekture prvobitnih građevina, kao i vrijedni fragmenti fresko slikarstva iz XIV vijeka. Kompleksnim sanacionim radovima omogućeno je sagledanje svih faza građevine kroz stoljeća.</p>	
	Lokacija	Kotor		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Period nastanka	X-XI -XII vijek		
	Kategorija/značaj	nacionalni		

8	Crkva Sv.Nikole		<p>Sagrađena je 1902-1909.godine na mjestu dominikanske crkve Sv Nikola koju je službeno predana pravoslavicima dekretom maršala Marmona 1810. Uz prvobitnu crkvu prilagođenu potrebama bogoslužnja sagrađene zvonik 1835. godine. Nakon što je uništena u požaru 1896. Godine na mjestu prvobitne sagrađena je današnja crkva.</p> <p>Crkva je orijentisana u pravcu sjever-jug sa osnovom u obliku slobodnog sažetog krsta i masivnom kupolom sa osmostranim tamburom. Ulaz flankiraju dva zvonika sa osmostranim ložama za zvona. Fasade su od kamenih kvadera pikovanih površina.</p> <p>Crkva je primjer eklektične arhitekture sa reminiscencijama na srednjovjekovne vizantijske crkve.</p>	<p>Pokretna kulturna dobra:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zbirka crkve sv.Nikole
	Lokacija	Stari grad, Kotor		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Period nastanka	1902-1909.godine		
	Kategorija/značaj	lokalni		
9	Crkva Sv.Pavla		<p>Prema kitorskom natpisu na zapadnom zidu podigli su je 1263.godine Pavle Bari i njegova žena Bona koji su je 1266. predali dominikancima. U XVII vijeku sagrađena je nova crkva nad ostacima prvobitne. U vrijeme francuske okupacije pretvorena je u kasarnu a oltar I mošti Blažene Ozane prenijeti su u crkvu Marije Koledate gdje se I danas nalaze.</p> <p>Crkva je jednobrodna, sa polukružnom apsidom, orijentisana u pravcu sjever-jug. Naos je zasveden krstatistm svodom i prelomljenim lucima. Od ulice je odvojena visokim srednjovjekovnim zidom koji formira uzdignuti plato pred crkvom.</p> <p>U luneti arkosolijuma sačuvan je fragmen freskoslikarstva iz XIII vijeka</p>	<p>Adaptirana je kao multifunkcionalna dvorana</p>
	Lokacija	Stari grad, Kotor		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
10	Crkva Sv.Ane		<p>Na osnovu stilskih karakteristika datira se u kraj XII ili početak XIII vijeka.</p> <p>Prvobitno je to bila zasvedena, dvotravejna, jednobrodna građevina sa kulpolom. U XVI ili XVII vijeku dograđena je sa sjeverne strane bočna kapela i povezana sa crkvenim brodom.</p> <p>Tragovi živopisa otkriveni su u unutrašnjim prostorima i na zapadnoj fasadi.</p>	
	Lokacija	Stari grad, Kotor		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
11	Crkva Sv.Josipa		<p>Sagrađena je 1631.godine nad ostacima srednjovjekovne crkvice Sv.Magdalene, uz franjevački samostan koji je ugašen 1820. godine, Sa sjeverne strane, vjerovatno krajem XIX vijeka, dograđena je sakristija. Na jugoistočnom uglu crkve izgrađen je dvoetažni zvonik-kula.</p> <p>Ulazni portal izveden je u baroknom maniru.</p> <p>U podu crkve nalaze se grobnice kotorskih porodica XVII-XVIII vijeka.</p> <p>Glavni oltar djelo je Frančeska Kapabjanke. Uz istočni zid je drveni oltar prenijet iz crkve Sv Mihaila , a uz zapadni mermerni oltar Sv Križa.</p>	
	Lokacija	Stari grad, Kotor		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
12	Samostanski kompleks sa crkvom Gospe od Anđela (Kino "Boka") Crkva Sv.Pavla		<p>Kompleks je nastao početkom XVI vijeka pretvaranjem palate porodice Bolica u samostan sa dogradnjom crkve. Nakon teških oštećena u zemljotesu 1667. godine crkva je obnovljena 1722. godine.</p>	

	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Stari grad, Kotor</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Stari grad, Kotor	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>To je jednobrodna crkva, nerasčlanjene osnove dograđena pod pravim uglom u odnosu na dvospratnu građevinu prvobitne palate čime se formira klauster. Prema romanogotskim elementima zidanja i fasade datira u drugu polovinu XIII ili prvu polovinu XIV vijeka.</p> <p>Samostanski objekti sa crkvom uobličavaju južnu i zapadnu stranu Trga od Kina.</p>	
Lokacija	Stari grad, Kotor								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
13	<p>Dominikanski samostan</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Stari grad, Kotor</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Stari grad, Kotor	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Dominikanski red prisutan je u Kotoru od 1266. godine sa sjedištem u romaničkoj crkvi sv. Pavla apostola zapadno od katedrale Sv. Tripuna. Nakon šest decenija grade novi samostan na Tabačini na imanju koje im je darovao, kotorski plemić Nikola Buća. Zbog opasnost od napada turskog gusara i admirala Hajredin Barbarose. 1539. godine mletačke vlasti su naredile rušenje samostana.</p> <p>Gradnja novog samostana u gradu počela je 1545. godine u sjevernom dijelu, uz bedeme. Tu je sagrađen samostan i prostrana lijepa crkva Sv. Nikole, jednobrodna građevina s jednostavnom arhitektonskom dekoracijom i sa osam oltara.</p> <p>Samostan je stradao u potresu iz 1563. godine a u požaru 1622. izgorio je arhiv u kojem je bila "znamenita knjižnica" i katastar grada Kotora.</p> <p>Nakon zemljotresa 1667. godine, kad je spravnjen sa zemljom, crkva i samostan su djelomično obnovljeni.</p> <p>Na oltarima u crkvi bila su djela najznačajnijih slikara tog perioda: Tizianova slika- Poklon Triju Mudraca, slika Jacopa Palme, dvije Tintorettove slike, slike Santacrocea, Veronesea, Andrije Medulića, Tripa Kotoranina (Kokolje).</p> <p>Mletačke vlasti donijele su odluku o ukidanju samostana 1781. godine, a 1798. Austrougarske vlasti su ga pretvorile u kasarnu.</p> <p>Do danas se očuvalo samo jedno krilo samostanskog trijema (klaustra) u kojem se nalazio bunar sa kamenom krunom. Od nekadašnjeg sklopa crkve sačuvala se nekadašnja kapela Gospe Ružarija s jugozapadne strane podignuta 1621. godine koja je bila povezana s crkvom posebnim prolazom i iznad kojeg je mala soba koja je pripadala nekadašnjem samostanu Sv. Nikole. Ulazna vrata imaju renesansne okvire iz 16. stoljeća izrađene od korčulanskog kamena. Na mjestu nekadašnje crkve 1902. godine započeta je, a 1909. dovršena današnja monumentalna pravoslavna crkva sv. Nikole.</p>	
Lokacija	Stari grad, Kotor								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
14	<p>Franjevački samostan sa crkvom Sv. Klare</p> <table border="1"> <tr> <td>Kotor</td> <td>Stari grad, Kotor</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni kompleks</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Kotor	Stari grad, Kotor	Vrsta	Sakralni kompleks	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Kotorski biskup Dujmo, po ovlaštenju pape Urbana V, sagradio je na mjestu starog ženskog benediktinskog samostana manastir za opatice i trideset klarisa. One ga po nalogu pape Grgura XIII predaju franjevcima kada se mijenja i patron crkve. Oštećen je i obnavljan nakon zemljotresa 1667. godine i velikog požara 1897. godine kada je po drugi put crkva posvećena Sv. Klari.</p> <p>Kompleks čine crkva svete Klare sa zvonikom i samostanske zgrade koncentrisane oko zatvorenog atrijuma. Crkvu svete Klare odlikuje renesansno prostorno rješenje i barokna obrada unutrašnjosti koja kulminira bogato obrađenim oltarom od bijelog i crvenog mermera, djelom Franćeska Kabjanke iz 1708. godine.</p>	<p>Pokretna kulturna dobra:</p> <ul style="list-style-type: none"> Zbirka crkve sv.Klare
Kotor	Stari grad, Kotor								
Vrsta	Sakralni kompleks								
Kategorija/značaj	lokalni								

		U samostanu se čuva izuzetno vrijedna biblioteka sa oko 20000 knjiga, brojnim inkunabulama i rukopisima, kao i zbirka umjetničkih slika i ikona.	
15	Samostanski kompleks Sv.Franja		Kompleks čine temelji crkve Sv.Franja, kapele Sv.Katarine, manastirskih zgrada, 137 grobnice i temelji ogradnog zida sa kulama, kao i ostaci odbrambenih objekata iz mletačkog perioda. Prvobitnu crkvu Sv.Franje je 1288.godine podigla kraljica Jelena, žena kralja Uroša I. Porušena je po nalogu mletačkih vlasti pred napad Turaka 1657. godine a samostan je izmješten na Gurdić gdje je 1688. godine sagrađena nova crkva sa stilskim karakteristikama baroka, a kasnije i zvonik nad zasvedenim prolazom. Sklop samostanskih objekata razvijen je oko atrijuma. Posebnu vrijednost čine nadgrobne ploče sa natpisima i grbovima znamenitih kotorskih porodica, koji pružaju dragocjene podatke za proučavanje istorije srednjevjekovnog Kotora.
	Lokacija	Stari grad, Kotor	
	Vrsta	Sakralni kompleks	
	Kategorija/značaj	lokalni	
16	Palata Grgurina		Palata je pripadala plemićkoj porodici Grgurina koja se u XVII vijeku doselila iz Kopra (Istra). Sagrađio je konte Marko Grgurina poslije zemljotresa 1667.godine. Palats predstavlja tipičan primer zrelog baroka – simetrična kompozicija glavne fasade na kojoj dominiraju balkoni, profilisani portali i svječani ulaz. Građena je lijepo klesanim kvaderima korčulanskog kamena. Konzole, balusteri, profilisani nadvratnici i drugi elementi su kao obrađen građevinski materijal dopremani sa Korčule. Unutrašnji raspored, posebno prvog sprata ("piano nobile"), tipičan je za barokne palate u Boki. Oko velikog svečanog salona u centru raspoređene su četiri prostorije. Velika kamena terasa sa lođom i ograđeni vrt sa hortikulturom dopunjavali su barokni prostorni utisak. Na terasi je ugrađen veliki porodični grb sa kozom (tal. Capra), simbolom grada Kopra, kao sećanje na porodično poreklo.
	Lokacija	Stari grad, Kotor	
	Vrsta	Profani objekat	
	Kategorija/značaj	nacionalni	
17	Zgrada istorijskog arhiva		Nalazi se na Trgu Ustanika mornara (Trg Svetog Tripuna), preko puta katedrale. Smatra se da je sagrađena u XVII-XVIII vijeku nad ostacima srednjevjekovnog objekta. Treći sprat nadzidan je u XIX vijeku. Još se članom 435 Statuta grada Kotora određuju tri arhivska depoa za čuvanje vrijednih spisa. U zemljotresu 1667.godine teško je oštećena gotička palata naspram katedrale u kojoj je bila kancelarija u kojoj se čuvala arhivska građa.
	Lokacija	Stari grad, Kotor	
	Vrsta	Profani objekat	
	Kategorija/značaj	nacionalni	
18	Stara apoteka – Palata Grubonja		Nalazi se u blizini Sjevernih gradskih vrata. Građena je u XVI vijeku u renesansnom stilu. Na njoj je, na kamenoj ploči, uklesan amblem stare gradske apoteke koja se prvi put spominje u notarskoj knjizi iz 1326. godine. Kotorska apoteka je jedna od najstarijih gradskih apoteka u Evropi. Današnji izgled palate rezultat je sanacije sredinom 60-ih godina dvadestog vijeka kada je izvedena rekonstrukcija pročelja fasade. Objekat ima prizemlje i dva sprata. Odlike renesanse prepoznatljive su u profilaciji prozora čije pragove nose konzole u obliku lavljih glava.
	Lokacija	Stari grad, Kotor	
	Vrsta	Profani objekat	
	Kategorija/značaj	lokalni	

	<p>Zgrada istorijskog arhiva</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Škaljari, Kotor</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Škaljari, Kotor	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Zgrada u koju je smješten Istorijski arhiv građena je kao stambena kuća porodice Čelanović kojoj je oduzeta u procesu nacionalizacije nakon II svjetekog rata.</p> <p>Kuća je samostojeća spratna, kamena građevina sa malterisanim fasadama obrađenim u duhu eklekticizma. Pročeljem je oslonjena na Njegoševu ulicu. Sa dvorišne strane je 1970. godine dograđen dvospratni aneks sa savremenim depoima i tada je predana na korišćenje Istorijskom arhivu.</p> <p>Dragocjene arhivalije deponovane u ovoj zgradi čini je značajnim kulturnim dobrom ovoga područja.</p>	<p>48 zbirke zaštićene su kao pokretna kulturna dobra</p>
Lokacija	Škaljari, Kotor								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	nacionalni								
19	<p>Crkva Gospe od snijega (stara)</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Škaljari</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Škaljari	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Prvi pomen je u crkvenim dokumentima 1519. godine iako ima indicija je je postojala u srednjem vijeku. Današnji izgled ima karakteristike gradnje XVII-XVIII vijeka. Poznata je i kao Sv Luka.</p> <p>Jednobrodna građevina, zasvedena poluoblčastim kamenim svodom, sa polukružnom apsidom na istoku i trodijelnom preslicom na zapadnoj fasadi. Nad jednostavno profilisanom arhitravnom gredom nad ulazom, polukružna luneta formirana je od spolija sa preromaničke građevine. Nad lunetom je osmokraka rozeta.</p>	
Lokacija	Škaljari								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
20	<p>Crkva Gospe od snijega (nova)</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Škaljari</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Škaljari	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Nakon kupovine parcele od crkve Sv Andrija 1887. godine, odobren je projekat 1897. godine i postavljen kamen temeljac 1898.godine.</p> <p>U ograđenoj crkvenoj porti sagrađena je jednobrodna građevina nerasčlanjene osnove sa prezbiterijumom i petougaoanom sakristijomna južnoj strani i sa troetažnom kulom- zvonikom nad ulaznim vjetrobranom na sjevernoj fasadi.</p>	
Lokacija	Škaljari								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
21	<p>Pravoslavno groblje sa kapelom Pokrova Bogorodice</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Škaljari</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Škaljari	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Kapela je sagrađena 1846. za potrebe pravoslavnog groblja, po uzoru na crkvu Sv. Luka u Starom gradu Kotoru. To je jednobrodna, kupolna crkva sa polukružnom apsidom na istoku i trodijelnom preslicom na zapadnoj fasadi. Na zapadnoj fasadi je Ističe se ulazni portal sa naglašeim timpanonom u neolasičnom stilu..</p> <p>Na groblju su sahranjene mnoge značajne ličnosti iz kulturnog života Kotora i šire regije.</p>	<p>Pokretno kulturno dobro: Zbirka crkve Sv.Pokrova Matere Božije</p>
Lokacija	Škaljari								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
22	<p>Crkva Sv Mihovila sa rimokatoličkim gradskim grobljem</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Škaljari</td> </tr> </table>	Lokacija	Škaljari	<p>Nakon zabrane sahranjivanja u Starom gradu formirano je groblje za sve tri religije u Škaljarima, pored potoka Zverinjak.</p> <p>Kapela je sagrađena 1865.godine prema projektu gradskog arhitekta Marka Benconija kao oktogonalni korpus sa trijemom, sa piramidalnim krovom na kojem je osmougaona lanterna. Timpanon trijema nose četiri stuba u toskanskom stilu.</p>					
Lokacija	Škaljari								

	<table border="1"> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Groblje, ograđeno kamenim zidom sa kapijama na istočnoj i sjevernoj strani, ima posebne parcele za vojničko groblje poginulih u I svjetskom ratu, na kojem su sahranjene i vođe Ustanka mornara protiv Austrougarske flote 1918. godine.</p>			
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
23	<p>Crkva Sv.Vicencija</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Škaljari</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Škaljari	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Prema ktitorskom napisu pored ulaznog portala izgradio je Trifon Zifra 1828.godine na svom imanju zapadno od porodične vile.</p> <p>To je jednobrodna, trotravejna građevina zasvedena poluoblčastim kamenim svodom, zidana od tesanog kamena. Vidljivi su ostaci probitne dekoracije, od koje se naročito ističe renesansni portal, vjerovatno se neke starije kotorske crkve.</p>	
Lokacija	Škaljari								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
24	<p>Crkva Sv Kuzme i Damjana</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Muo</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Muo	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Sagrađena 1778. godine uz ostatke crkve iz XIII vijeka koji su pretvoreni u sakristiju . U podu crkve je nekoloiko grobnica.</p> <p>To je jednobrodna građevina nerasčlanjene osnove, zasvedena plitkim svodom,. Na pročelju je prostrani ulaz nad kojim je profilisana arhitravna greda nad kojom je naglašena rozeta. Pročelje završava trodjelnom preslicom.</p> <p>U crkvi se od 1810.-1864.godine čuvao sarkofag sa moštima Blaženog Gracije.</p>	
Lokacija	Muo								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
25	<p>Ulica Lukovića</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Prčanj</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Infrastrukturni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Prčanj	Vrsta	Infrastrukturni objekat	Kategorija/značaj		<p>Čini je 10 kuća bratstva Lukovića. Predstavlja arhitektonsko-urbanističku cjelinu nastalu u periodu između XVII i XVIII vijeka. Ulični niz, od obale odvojen nekada popločanom ulicom, sada većim dijelom asfaltiranom saobraćajnicom. U zbijeni niz pretežno dvospratnih kamenih kuća inkorporirana je crkva Gospe od Karmena. Prizemni dio kuća bio je namijenjen poslovanju i trgovini a gornje etaže imale su stambenu funkciju. Iza kuća bila su dvorišta sa pomoćnim objektima, bunarima i vrtom.</p> <p>Fasade uličnog fronta zidane su klesanim kamenom sa otvorima opervaženim okvirima od klesanog kamena. Naročito se ističu bogato dekorisani barokni balkon .</p>	
Lokacija	Prčanj								
Vrsta	Infrastrukturni objekat								
Kategorija/značaj									
26	<p>Franjevački samostan sa crkvom Sv.Nikole</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Prčanj</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni kompleks</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Prčanj	Vrsta	Sakralni kompleks	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Gradnja crkve trajala je od 1730. do 1739.godine, a samostan je završen 1769.godine. Obaveza franjevaca bila je da otvore osnovnu školu za mještane, a u samostanu je djelovala i škola za pomorce i apoteka za čije se potrebe ljekovito bilje uzgajalo u prostranom samostanskom vrtu.</p> <p>Samostanski kompleks sačinjavaju crkva Sv.Nikola i tri samostanska krila koja zatvaraju klaustar. Dva krilakompleksa povezana su sa atrijumom preko trijemova.</p> <p>Crkva je jednobrodna sa fino obrađenom glavnom fasadom od tesanog korčulanskog kamena, nad čijim ulazom je kitnjasta rozeta i zvonik na preslicu.</p> <p>Samostan ima vrlo bogatu biblioteku, zbirke slika, teksta i metala.</p>	
Lokacija	Prčanj								
Vrsta	Sakralni kompleks								
Kategorija/značaj	lokalni								

27	Crkva Rođenja Bogorodice (Bogorodičin hram)		<p>Gradnja crkve počela je 1789.godine prema projektu Bernandina Makarucija i sa kraćim i dužim prekidima trajala do 1901. godine, dok je monumentalno barokizirano stepenište arhitekta Milana Karlovca završeno 1913.godine.</p> <p>Obrada crkve ukazuje na uticaje rimskog baroka. Trobrodna, četvorotraveja građevina završava se u gornjoj zoni naglašenom masom centralnog broda i transepta nad čijim je presjekom kupola čija polukalota završava naglašenom lanternom.</p> <p>U crkvi su vrijedne zbirke srebra, tekstila, slika i skulptura najpoznatijih umjetnika.</p>	<p>Pokretno kulturno dobro:</p> <p>Zbirka crkve Rođenja Bogorodice</p>
	Lokacija	Prčanj		
	Vrsta			
	Kategorija/značaj	lokalni		
28	Ostaci crkve Sv.Tome		<p>U dokumentima se pominje 1326. godine ali prema arhitektonskim karakteristikama pripada preromanici IX-XI vijeka. Od objekta su očuvani istočni zid sa apsidom, djelovi sjevernog i južni zid očuvani do visine od oko 2m, su fino oblikovani stub sa kapitelom. Prilikom istražnih radova arhitektura građevine je bliže određena a otkriveni su fragmenti stubovi i kamena ploča sa ornamentom tročlanog prepleta.</p> <p>Osnova crkve je složeniji tip centralne građevine krstoobraznog oblika sa naosom u obliku blago deformisanog kvadrata sa tri polukužne konhe spolja ravno završenih zidnih ravni na istočnom, južnom i zapadnom zidu i ulazom na sjevernoj strani. Nad centralnim dijelom naosa bila je kupola oslonjena na četiri stuba.</p>	
	Lokacija	Prčanj		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
29	Crkva Sv Antuna Padovanskog		<p>Sagrađio je kapetan Bruno Lazari krajem XVII vijeka na imanju porodice Lazari. Otvoreno predvorje pokriveno je u XIX vijeku.</p> <p>Crkva je je jednobrodna građevina nerasčlanjene osnove zasvedena poluobličastim svodom sa pravouglom apsidom zasvedenom krstastim svodom i jednodjelnim zvonikom na preslicu nad ulaznom kapijom.</p>	
	Lokacija	Prčanj		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
30	Crkva Sv Ivana Krstitelja		<p>Izvori ukazuju da je na lokaciji postojala crkva u XIII vijeku. U dokumentima se pominje 1397.godine, kasinije, 1500. kao posjed porodice Drago, a oko 1590. kao posjed porodice Grgurović-Verona. Obnovljena je početkom XVII vijeka od kad je u posjedu porodice Gjurović.</p> <p>To je jednobrodna građevina nerasčlanjene osnove zasvedena poluobličastim svodom sa pravouglom apsidom uz koju je dograđena sakristija i jednodjelnim zvonikom na preslicu na naglašeno visokom pročelju.</p>	
	Lokacija	Prčanj		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
31	Stara župna crkva		<p>Pominje se 1399. godine kao <i>Santa Maria de Parzana</i>. Prepravljena je 1672.godine. Oko 1740.godine sa zapadne strane dograđena je osmougaona kapela sa kupolom.</p>	
	Lokacija	Prčanj		

	<table border="1"> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>U crkvi se nalaze grobnice uglednih prčanjskih porodica a na groblju su sahranjene i druge važne ličnosti među kojima je čuveni pomorac Ivo Vizin (1806 — 1868) koji je na brodu <i>Splendid</i> u periodu od 1852-1859 oplovio svijet.</p> <p>Crkva je kompleksan građevina nastala u različitim vremenskim periodima. Uz zapadnu stranu prvobitne zasvedene građevine dograđen je prostrani brod, a uz istočni dio osmostrana kapela. Uz uz južni zid prvobirne crkve flankiran je dvoetažna kula- zvonik sa satom.</p>			
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
32	<p>Crkva Sv.Ane</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Prčanj</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Prčanj	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Na osnovu materijalnih ostataka datira se u srednji vijek. Locirana je u brdu iznad Perasta . U dokumentima se javlja kao Crkva Sv. Petke i Sv. Venerande.</p> <p>Osnovni korpus nosi odlike gotike kao i unutrašnjost oslikana freskama koje bi mogle poticati najkasnije iz prve polovine XV vijeka.</p> <p>Crkva je jednobrodna, dvotravejna građevina zasvedena prelomljenim svodom. Njena prvobitna, vjerovatno polukružna apsida, nakon požara 1693.godine, zamijenjena je apsidom pravougaonog oblika u restauraciji građevine početkom XVIII vijeka. Pročelje je jednostavno sa jenodjelnim zvonikom na preslicu.</p> <p>Prema rijetkom potpisu koji je Tripo Kokolja ostavio u dnu oltarske freske, može se utvrditi da je ponovo oslikana 1708. godine.</p>	
Lokacija	Prčanj								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
33	<p>Palata “Tri sestre”</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Prčanj</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Prčanj	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj		<p>Sagrađena je u XV vijeku kao letnjikovac kotorske plemićke porodice Buća. Prema legendi, izgradile su je tri sestre o tri sestre Buća koje su u živjele u tri trakta spojena u jedinstvenu arhitektonsku cjelinu. I pored mnogobrojnih prepravki na objektu su očuvani autentični gotički elementi.</p> <p>Palata je jedan od rijetkih objekata profane arhitekture u gotičkom stilu u Boki.</p> <p>Dva krajnja trakta povezana terasom u nivou prvog sprata nastala su istovremeno o čemu svjedoče tipični gotički prozori s prelomljenim lukom balkon u nivou prvog sprata. Kasnije dograđeni središnji dio ima skromnije arhitektonske elemente. U palatu se ulazilo spoljašnjim stepenicama na prvi sprat. Uz sjevernu stranu podignuta je kapela posvećena Sv. Jeronimu.</p>	<p>Nematerijalno kulturno dobro od lokalnog značaja</p> <ul style="list-style-type: none"> • Legenda o tri sestre – Tre sorelle
Lokacija	Prčanj								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj									
34	<p>Grad Perast</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Perast</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Kulturno-istorijska cjelina</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Perast	Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Grad je fomiran u podnožju brda Sveti Ilija, nasuprot tjesnaca Verige. Naziv je dobio po ilirskom plemenu Pirusta. Iako se njegova istorija prati od neolita, preko ilirsko-rimskog perioda i doseljavanja Slovena, ranog hrišćanstva, mletačke vladavine, procvat grada vezan je za period XVII-XVIII vijeka, kada je zahvaljujući pomorstvu dostigao zavidni ekonomski i kulturni značaj.</p> <p>Najstariji pomen Perasta iz 1336.godine ukazuje da je u to vrijeme naselje bilo malo ribarsko selo sa brodogradilištem.</p> <p>Nakon otomanskog osvajanja obale od Herceg Novog do Risna, 1482.godine Perast ima značajnu ulogu u očuvanju plovnog puta kroz tjesnac Verige prema Kotoru. Razvija se odbrambeni sistem izgradnjom tvrđave Svetog Krsta nad centralnom zonom grada i nizom odbrambenih kula na obali</p>	
Lokacija	Perast								
Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina								
Kategorija/značaj	nacionalni								

		<p>(sačuvana kula Visković iz 1500.). Sastavni dio odbrambenog sistema su crkva Gospa od Anđela sa utvrđenjem na istočnom rtu tjesnaca Verige kao I utvrđene na ostrvu Sv. Đorđe.</p> <p>Perast je urbanistička cjelina longitudinalnog tipa sa mrežom starih upravnih komunikacija koje povezuju gornje zone grada. Prvobitno su na širem obalnom pojasi bile samo odbrambene kule. U centralnoj zoni bile je prostrani trg sa crkvom Sv. Nikole koji je strmom poprečnom komunikacijom vezan sa tvrđavom Sv.Krsta</p> <p>Krajem XVII vijeka grad koji se naglo razvija, zbog ograničenih prostornih kapaciteta I prestanka opasnosti od napada Otomanske imperije spušta se do obale uz koju vodi glavna gradska saobraćajnica. Obnavljaju se stare palate grade nove u baroknom stilu - Visković, Bujović, Zmajević (Biskupija), Smekia (s porodičnom crkvom Sv. Marka) iz 16. v, potom, Mazarović, Balović, Bronza. Među sakralnim građevinama dominantne su crkva Sv. Nikole (17. v) sa zvonikom visokim 55 metar, kapela Gospa od Rozarija (mauzolej biskupa Zmajevića) i osmougaoni zvonik – jedan od najljepših na jadranskoj obali.</p> <p>U to vrijeme radi čuvena pomorska škola Marka Martinovića u kojoj se obučavaju pitomci Petra Velikog, peraštanin Matija Zmajević je admiral ruske flote a u Boki stvara najčuvaniji barokni slikar s ovih prostora – Tripo Kokolja.</p>							
35	<p>Crkva Sv.Gospođe</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Perast</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Perast	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj		<p>Peraštani pravoslavne vjere na molbu da im se omogući izgradnja nove crkve ili dozvoli korišćenje neke od katoličkih, uz angažovane pomorskog kapetana Đuranovića, Sagrađena je 1757.godine.</p> <p>Crkva je jednobrodna građevina nerasčlanjene osnove, sa polukružnom apsidom na sjevernoj i trodjelnim zvonikom na preslicu na južnoj fasadi.</p> <p>U ograđenoj porti istočno od crkve izgrađena je svještenska kuća-kameni dvospratni objekat. Crkva ima i zbirku ikona iz XII-XIX vijeka, kao i zbirku crkvenih knjiga iz XIX vijeka.</p>	<p>Pokretno kulturno dobro:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zbirka crkve Sv.Bogorodice
Lokacija	Perast								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj									
36	<p>Pomorska škola Martinović</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Perast</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Perast	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj		<p>Izuzetna pomorska vještina, dokazana u mnogim bitkama i podvizima krunisanim najvišim odlikovanjima, proslavila je Peraštane širom Evrope. Poznato je da je u Perastu već početkom XVI vijeka postojala privatna pomorska škola, najstarija na Jadranu. Posebno je značajno što su se u periodu od januara 1697. do septembra 1698. pod rukovodstvom čuvenog pomorca Marka Martinovića ovdje školovali odabrani ruski plemići za buduću flotu Petra Velikog.</p> <p>Objekat je kamena, spratna kuća, skromne arhitektonske obrade građena u stilu primorske tradicionalne arhitekture.</p>	
Lokacija	Perast								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj									

37	Kuća Miroslava Montanija (Rodna kuća Tripa Kokolje)		<p>U kući je 1661. godine rođen jedan od najpoznatijih predstavnika baroknog slikarstva na istočnoj obali Jadrana.</p> <p>Rodna kuća Tripa Kokolje nalazi se z obalnu saobraćajnicu Ima prizemlje i sprat, a okružena je vrtom. Građena je od kamena u stilu tradicionalne primorske arhitekture.</p>	
	Lokacija	Perast		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
38	Crkva i ostrvo Gospe od Škrpjela		<p>Ostrvo nastalo trudom Peraštana koji su nanosili kamenje oko prvobitne hrđi i tako formirali ostrvo na kome su sagradili crkvu posvećenu Bogorodici.</p> <p>Crkva ima osmostrano kube i okrugli barokni zvonik, dok je unutrašnjost ukrašena uljanim slikama na platnu u bogato pozlaćenim okvirima – životnim djelom peraškog slikara Tripa Kokolje, a centralno mjesto na raskošnom oltaru zauzima ikona Bogorodice, rad Lovra Marinova Dobričevića iz XV ijeka.</p> <p>Posebnu vrijednost predstavlja zbirka od oko 2000 srebrnih zavjetnih pločica reljefno ukrašenih. Neposredno uz crkvu je kuća u kojoj se čuvaju zbirke crkvenih predmeta i umjetničkih djela..</p>	
	Lokacija	Perast		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
39	Crkva i ostrvo Sv.Đorđa		<p>Prema nalazima na ostrvu se odvijao život još u ilirskom periodu. Hroničari navode da je na njemu bila kula ilirske kraljice Teute. Prvi arhivski pomen crkve Sv. Đorđa zabiježen je 1166.godine. Prema nalazima ornamentike vjeruje se da je sadašnja crkva sagrađena na mjestu starije iz IX vijeka koja je bila u sastavu benediktainske opatije. Kasnije je više puta mijenjala patrona, više puta stradala i obnavljana. U vrijeme francuske vladavine služila je kao kasarna.</p> <p>Kompleks čine crkva Sv. Đorđa sa manastirskim zgradama i utvrđenjem. Crkva je jednobrodna građevina sa pravougaonom apsidom i kulom-zvonikom na sjeveroistočnom uglu.</p> <p>U kompleksu su očuvani zasadi starih čempresa i borova.</p> <p>U groblju na ostrvu Peraštani su sahranjivani do 1866.godine.</p>	<p>Za ostrvo je vezana Legenda o nesrećnoj ljubavi peraštanke Katicice Kalfić i francuskog vojnika, nematerijalno kulturno dobro</p>
	Lokacija	Perast		
	Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
40	Urbano jezgro Risan		<p>Razvoj grada prati se od lirske utvrđenja na Gradini, preko rimskog kulturnog sloja na lokalitetu Carine i rimske vile sa mozaicima iz II vijeka, do srednjovjekovne ulice Gabela orijentalnog tipa, uz koju su 32 zaštićena objekta nastala od kraja XVII do kraja XIX vijeka i palata Ivelić reprezentativni primjer barokne stambene arhitekture.</p> <p>Trg 21. Novembar sa 10 zaštićenih objekata formirao se na presjeku ulice Gabele i priobalne saobraćajnice.</p> <p>Nedaleko od trga je crkveni kompleks koji čine crkve Sv. Arhanđela i crkva SV. Petra I Pavla, a u obalnom dijelu prema Perastu kulturna dobra Zadužbina Ljubatovića i dalje manstir Banja.</p> <p>U neposrednom zaleđu nalaze se imanja imućnih risanskih porodica iz otomanskog I mjletačkog perioda sa reprezentativnim stambenim zgradama, vrtovima i terasastim obradivim povrtšinama.</p>	
	Lokacija	Risan		
	Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina		
	Kategorija/značaj	nacionalni		

41	Područje između rta Murove i rta Strpačkog		Područje između rta Murove i rta Strpačkog predstavlja dio akvatorija risanskog zaliva u kojem su rekonosirani ostaci brodova iz antičkog perioda, I - IV v.n.ere. Brodske tovare činile su amfore za vino ili ulje, grčke i južnoitalske provincijencije, u rasponu od IV v.prije nove ere do VI vijeka nove ere.	
	Lokacija	Risan		
	Vrsta	Podvodni arheološki lokalitet		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
42	Pećina Lipci		Pri rekonosiranju terena 1955.g. otkrivena je okapina - litica sa crtežima i fragmentima keramike na tlu, koja se datuje u period od 1 200-800 prije nove ere. Na litici visokoj oko 49 m., na visini od cca 5.6 m. nalaze se crteži koji prikazuju scenu lova koja sadrži prikaz dva lovca na konjima, sedam jelena, brod sa jedrima i simbole svastike.	
	Lokacija	Lipci, Risan		
	Vrsta	arheološki lokalitet		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
43	Arheološki lokalitet Carine		O vrijednosti lokaliteta svjedoče istraživanja koja je u XIX vijeku vršio ser A.Evans, krajem XIX vijeka H.Riči, između dva svjetska rata D.Vuksan direktor Državnog muzeja na Cetinju, u toku italijanske okupacije 1941.-43.) dr Valenti. Nakon zemljotresa 1979.g. na lokalitetu je pronađena značajna količina pokretnog arheološkog materijala, kao i u zaštitnim iskopavanjima 1988.g. Od 2001.g. vrše se kontinuirano sistematska arheološka istraživanja. Ostaci građevina na lokalitetu, kao i arheološki materijal - keramika, metal, staklo, novac svjedoče o naselju koje se razvijalo u helenističkom periodu I tokom rimske vladavine.	
	Lokacija	Risan		
	Vrsta	arheološki lokalitet		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
44	Palata Ivelić		Sagrađena je u XVIII vijeku neposredno iza uličnog niza u centralnoj zoni ulice Gabela. Locirana je u istočnom dijelu prostranog dvorišta ograđenog kamenim zidom sa kružnim kulicama na uglovima. Ima dva sprata sa potkrovljem i viđenicama. Karakteriše je bogato raščlanjena fasada sa parnim ulazima, ponavljanjem simetričnih otvora i dvojnim balkonom sa lijepom kamenom balustradom. Niža bočna krila nejednake dužine imaju samo jedan sprat kasnije su dograđena. Iako u krajnje zapuštenom stanju, palata Ivelić svojim graditeljskim vrijednostima i stilskim osobinama, kao i stepenom sačuvanosti izvornog rješenja i obrade, predstavlja jedinstven primjer baroknog graditeljstva u Risnu.	Nakon obnove planirano je da se u nju useli Međunarodni arheološko-istraživački centar
	Lokacija	Risan		
	Vrsta	Profana arhitektura		
	Kategorija/značaj	lokalni		
45	Rimski mozaici		Nalaze se u podu ostataka rimske vile iz II vijeka nove ere. Prvi put ih 1920.g. spominje Vil de Somier, a od 1930.g. istraživanja sprovodi D.Vuksan. Rimski mozaici ukrašavaju podove u četiri od pet prostorija istočnog dijela vile, i dvije prostorije u zapadnom dijelu, a u ostalim prostorijama očuvani su samo tragovi mozaičnih podova. U centralnoj	
	Lokacija	Risan		

	<table border="1"> <tr> <td>Vrsta</td> <td>arheoliški lokalitet</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Vrsta	arheoliški lokalitet	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>zoni jedne od prostorija izveden je kružni medaljon na kome je prikazan grčki bog sna <i>Hypnos</i> u vidu krilatog dječaka oslonjenog na uzglavlje.</p> <p>Mozaici su Izvedeni u tehnicu opus tessellatum.</p>			
Vrsta	arheoliški lokalitet								
Kategorija/značaj	nacionalni								
46	<p>Kompleks crkve Sv.Petra i Pavla</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Risan</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni kompleks</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Risan	Vrsta	Sakralni kompleks	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Kompleks sačinjavaju: crkva Sv.Petra i Pavla, mala crkva Sv.Arhangela Mihaila, i gradsko groblje. Crkva Sv.Petra i Pavla sagrađena je 1601.godine prema projektu mletačkog protomajstora Antonia Koste koji je istovremeno izvodio I Bogorodični hram u Prčanju. Zvonik je sagrađen 1906.godine. Crkva Sv.Petra i Pavla je trobrodna građevina, sa kupolom sa oktogonalnim tamburom na kubičnom postolju, sa stilskim karakteristikama baroka na fasadama. Apsida je polukružna. Crkva Sv. Arhaandela Mihajla sagrađena je u vrijeme epidemija kuge. U ravni poda je kosturnica za koju se vjeruje da su u njoj sahranjeni posmrtni ostaci stanovnika umrlih u jednoj od epidemija. Ima bogate zbirke ikona, crkvenih knjiga i predmeta od srebra i tekstila.</p>	
Lokacija	Risan								
Vrsta	Sakralni kompleks								
Kategorija/značaj	lokalni								
47	<p>Zadužbina Ljubatovića sa crkvom Sv.Dimitrija</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Risan</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profana arhitektura</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Risan	Vrsta	Profana arhitektura	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Podignuta je na rtu Rtac, 1888.godine kao zadužbina stare risanske porodice Ljubatović, sa ciljem da bude utočište i lječilište za stare.</p> <p>Spratni objekat izdužene osnove, simetrično koncipirane, sa naglaskom na, sada srušenu, troetažnu kulu zvonika crkve Sv Dimitrija u centralnoj zoni objekta.</p>	
Lokacija	Risan								
Vrsta	Profana arhitektura								
Kategorija/značaj	lokalni								
48	<p>Manastir Banja</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Risan</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni kompleks</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Risan	Vrsta	Sakralni kompleks	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Prema narodnom predanju na lokaciji je bilo rimsko kupatilo (banje) koja su u snažnom zemljotresu nestala u moru zajedno sa antičkim Risnom. Osnivanje manastira pripisuje se Nemanjićima koji su ga dodijelili kao metoh Sv.Arhanđelu na Prevlaci. Nema pouzdanih podataka o izgledu manastira u prethodnom periodu. Redikalno je obnovljen u XIX vijeku.</p> <p>Manastirski kompleks čine crkva Sv.Đorđa, dvije zgrade konaka i groblje u neposrednoj blizini. Crkva je jednobrodna, zasvedena poluoblíčastim svodom, sa uskim pijevničkim transetom, sa polukružnom apsidom i jednodjelnim zvonikom na preslicu na pročelju. Iznad vrata je niša sa ikonom Sv.Đorđa i rozetom.</p> <p>Ispred crkve je posebno ozidan trodjelni zvonik na preslicu.</p> <p>Masivne zgrade konaka locirane su ispred crkve, na terasasto formiranoj port .</p> <p>Manastir ima bogatu riznicu u kojoj se posebno izdvaja zbirka ikona bokokotorske slikarske škole i epitrahilj svetog Save.</p>	
Lokacija	Risan								
Vrsta	Sakralni kompleks								
Kategorija/značaj	lokalni								
49	<p>Crkva Sv Jovan</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Male, Risan</td> </tr> </table>	Lokacija	Male, Risan	<p>Sagrađena je najkasnije 1758. godine kada je darovano zvono sa prigodnim natpisom.</p>					
Lokacija	Male, Risan								

	<table border="1"> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Sagrađena je u očuvanom prirodnom ambijentu ruralnog naselja Male u zaleđu Risna. Nalazi se u ograđenoj porti. Predstavlja grobljansku crkvu, jednobrodne, nerasčlanjene osnove, sa polukružnom apsidom na istoku i jednodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi. Zapadnu fasadu karakterišu barokni elementi ulaznog portala nad kojim je osmokraka rozeta.</p>			
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
50	<p>Crkva Sv.Luke</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Smokovac, Risan</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Smokovac, Risan	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Pretpostavlja se da je sagrađena u XV vijeku.</p> <p>Crkva je jednobrodna sa niskim pijevničkim transeptom, sa polukružnom apsidom na istočnoj. Naos je zasveden visokim, prelomljenim gotičkim svodom. Priprata je prizidana u novije vrijeme. Pročelje je prizidan trodjelni zvonik na preslicu ispod kojeg je šestokraka rozeta. Zidani ikonostas sa neuko oslikanom freskodekoracijom nastao je u prvoj deceniji XXI vijeka.</p>	
Lokacija	Smokovac, Risan								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	nacionalni								
51	<p>Crkva Sv.Ane</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Gornjii Stoliv</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Gornjii Stoliv	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Prema raspoloživoj dokumentaciji datira se u XII-XIII vijek.</p> <p>To je jednobrodna građevina prisljonjena oltarskom zonom uz stijenu sa pročeljem završenim jednodjelnom preslicom.</p>	
Lokacija	Gornjii Stoliv								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
52	<p>Crkva Sv.Ilije</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Gornjii Stoliv</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Gornjii Stoliv	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Prema natpisu nad ulazom proširena je 1557.godine. Troetažni zvonik je podignut 1883.godine uz sjeverni ugao pročelja.</p> <p>Nalazi se na najvišljjoj tački naselja, u okviru porte uz čiju je južnu stranu spratna crkvena kuća i mala kapela Sv Antuna, a zapadno od ogradnog zida porte je objekat stare škole.</p> <p>Crkva je jednobrodna, trotravejna građevina zasvedena poluoblíčastim svodom, sa kvadratnom apsidom-prezbiterijumom na istoku uz koju je sa sjeverne strane prisljonjena sakristija.</p>	
Lokacija	Gornjii Stoliv								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
53	<p>Crkva Sv.Bazilije</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Donji Stoliv</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Donji Stoliv	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Prema ktitorskom natpisu ispisanom u fresko tehnicu na italijanskom i staroslovenskom jeziku iznad južnog ulaza, na unutrašnjem zidu crkve, bila je posvećene Sv Gospođi. Oslikao je 1451.godine Mihailo iz Kotora, učenik Jove zografa iz Debra.</p> <p>Crkva je jednobrodna kamena građevina nerasčlanjene osnove, presvedena blago prelomljenim gotičkim svodom, sa polukružnom apsidom na istoku.</p>	
Lokacija	Donji Stoliv								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								

54	Crkva Imena Marijinog		<p>Prema natpisu na pročelju sagrađena je 1774.godine kao porodična kapela porodice Milatović U crkvi se čuvaju artefakti prenijeti iz kotorske crkve Sv Pavla u XIX vijeku od kojih je najznačajnije drveno raspeće is početka XVII vijeka.</p> <p>Crkva je jednobrodna građevina sa pravougaonom apsidom u čijem je nastavku nešto sužena sakristija, a uz zapadni ugao pročelja troetažna kula zvonika završena krovom u obliku četverostrane piramide.</p>	
	Lokacija	Donji Stoliv		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
55	Crkva Sv.Đorđa		<p>Sagrađena ne krajem XVIII vijeka na temeljima starije građevine. Priprata sa trodjelnim zvonikom na preslicu dozidana je 1870. godine. U crkvenoj porti pregovarali su vladika Petar I Petrović Njegoš i francuski general Gotije, za vrijeme francuske okupacije Boke 1807-1813. godine.</p> <p>Crkva je jednobrodna, trotravejna građevina zasvedena poluoblčastim svodom sa polukružnom apsidom na istočnoj i dograđenom pripratom sa trodjelnom preslicom na zapadnoj fasadi.</p>	
	Lokacija	Mirac		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
56	Crkva Sv.Đorđe		<p>Sagradilo je bratstvo Šofrana. Malih je dimenzija, sa polukružnom apsidom na istoku i otkrivenom pripratom na zapadu nad čijim je bočno postavljenim ulazom u sanacionim radovima krajem XX vijeka izveden jednodjelni zvonik na preslicu.</p> <p>Vrijedni živopis rad je Dimitrija Daskala iz 1699. godine.</p> <p>Ikonostas je rad majstora bokokotorske škole Dimitrijevića-Rafailovića.</p>	
	Lokacija	Šišići		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
57	Crkva Sv.Nikole		<p>Sagrađena je u XVII vijeku na mjestu starog manastira Sv Nikole koji, po predanju, potiče iz IX vijeka a razrušili su ga otomanski osvajači u XIV vijeku kada je razrušen i grad Grispoli po kojem je Grbalj dobio ime.</p> <p>Pripada tipu jednobrodni, zasvedenih crkava nerasčlanjene osnove sa polukružnom apsidom na istoku. Uz zapadno pročelje dozidana je visoka dvoetažna priprata sa spoljnim stepeništem za ulaz na gornji nivo. Na pročelju priprate je jednodjelni zvonik na preslicu.</p>	
	Lokacija	Donji Grbalj		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
58	Crkva Sv.Georgija		<p>Ubrzo nakon izgradnje početkom XVIII vijeka crkva je obnovljena 1765.godine kada je dozidana priprata sa jednodjelnim zvonikom na preslicu koji je zamijenjen trodjelnim u obnovi početkom XX vijeka.</p> <p>Pripada tipu jednobrodnih, zasvedenih crkava, nerasčlanjene osnove, sa polukružnom apsidom na istoku i trodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnom pročelju na kojem je nad ravnom arhitravnom gredom nad ulazom isvedena minijturna luneta na nad njom osmolisna, slijepa rozeta. Ulaz je nadvišen u odnosu na nivo porte sa četiri polukružna stepenika, dok je u istočnom dijelu, zbog pada terena, apsidalni dio gotovo utopljen u teren.</p>	
	Lokacija	Glavati, Donji Grbalj		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		

59	Crkva Sv.Nikole		<p>Grobna crkva sagrađena je 1757.godine na temeljima starije.</p> <p>Pripada tipi jednobrodnih, zasvedenih trotravejnih crkava sa kupolom na kružnom tamburu nad centralnim travejem, visokom polukružnom apsidom na istoku I trodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnom pročelju na kojem je nad arhitravnom gredom nad ilazom ugrađena kamena ploča sa natpisom o darodavcima. Nad njom je, u luneti, prikaz patrona crkve u mozaiku novijeg datuma.</p>	
	Lokacija	Glavati, Donji Grbalj		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Period nastanka	1757.godine		
	Kategorija/značaj	lokalni		
60	Crkva Sv.Petke		<p>Grobljanska crkva sagrađena 1859-1862.godine na mjestu starije.</p> <p>Pripada tipi jednobrodnih, zasvedenih trotravejnih crkava sa elipsastom kupolom nad centralnim travejem, polukružnom apsidom na istoku.</p> <p>Prvobitni ikonostas iz 1877.godine bio je rad Josifa Katurića, kaluđera iz manastira Banje.</p>	
	Lokacija	Glavatičići, Donji Grbalj		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
61	Crkva Roždestva Bogorodice		<p>Podignuta je u XVII vijeku a obnovljena 1876. godine.</p> <p>Pripada tipu jednobrodnih građevina nerasčlanjene osnove, sa polukružnom apsidom na istoku i započetim postoljem za zvonik za prelicu na zapadnoj fasadi. Ispred ulazu se nalaze ostaci priprate stare crkve na čijem je zapadnom zidu sagrađen viskok trodjelni zvonik na preslicu.</p>	
	Lokacija	Kovači, Donji Grbalj		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
62	Crkva Sv.Arhandela Mihaila		<p>Grobljanska crkva, sagrađena u XIX vijeku na mjestu starije koja se datira u XV (XVI) vijek.</p> <p>Pripada tipu jednobrodnih, trotravejnih, zasvedenih crkava sa kupolom nad centralnim travejem, polukružnom apsidom na istoku I trodjelnom preslicu na zapadnom pročelju na kojem je nad ravnom nadvratnom gredom izvedena polukružna luneta u punoj širini vrata a nad njom osmokraka rozeta.</p>	
	Lokacija	Kovači, Donji Grbalj		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
63	Crkva Sv.Save		<p>Smatra se da je podignuta u srednjem vijeku ali je više puta prepravljana. Današnji izgled je rezultat obnove u XX vijeku. Prvobitno je imala dugačku pripratu u kojoj je do 1874.godine radila seoska škola.</p> <p>Nova crkva čiji zidovi obuhvataju staru crkvu nikada nije završena.</p>	
	Lokacija	Savina Glavica, Donji Grbalj		
	Vrsta	Sakralni objekat		

	Kategorija/značaj	lokalni	Starija crkva je jednobrodna, zasvedena građevina nerasčlanjene osnove sa polukružnom apsidom na istoku i jednodjelnom preslicom na zapadnom pročelju, dok je nova crkva trotravejna sa polukružnom apsidom, a gornja zona nije završena.	
64	Crkva Sv.Rize Bogorodice		Grobjanska crkva sagrađena u ograđenoj porti u XVIII vijeku . Pripada tipu jednobrodnih crkava, nerasčlanjene osnove sa polukružnom apsidom na istoku. Na zapadnoj strani dograđena je otvorena priprata na čijem je pročelju visoki jednodjelni zvonik na preslicu. Ikonostas je rad Daskala Rafailovića.	
	Lokacija	Krimovice, Donji Grbalj		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
65	Crkva Sv.Vartolomeja		Sagrađena je u XVI vijeku a dograđena u XVII vijeku. Ikonostas je iz 1891.godine rad Josifa Katurića, kaluđera manastira Banja. Pripada tipu jednobrodnih zasvedenih građevina nerasčlanjene osnove, sa polukružnom apsidom na istoku i jednodjelnom preslicom na zapadu. Temeljena je na stijeni, U strukturi zida jasno se uočavaju dvije faze zidanja.	
	Lokacija	Krimovice, Donji Grbalj		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
	Tumul Mala Gruda		Datira se u period 1900-1800. godine pprije nove ere. U istraživačkoj kampanji 1970-71. godine otkriveni su nalazi keramike sa karakteristikama vučedolske kulture, djelovi zlatne dijademe, srebrna sjekira, zlatni bodež. Nalazi su pohranjeni u kotorskom muzeju.	
	Lokacija	Liješevići, Donji Grbalj		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
66	Crkva Sv.Roždestva Presvete Bogorodice (Sv Gospođa)		Podignuta je u prvoj polovini XX vijeka na ostacima znatno starije crkve. Pripada tipu jednobrodnih, trotravejih, zasvedeni poluobličastim svodom, sa polukružnom apsidom na istoku.	
	Lokacija	Kubasi, Grbalj		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
67	Crkva Sv.Trojice		Smatra se da je podignuta u XVII vijeku na mjestu kuće popa Pavla Marovića.	

	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Kubasi, Grbalj</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Kubasi, Grbalj	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Mala jednobrodna, zasvedena građevina sa polukružnom apsidom na istoku i jednodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi koju karakteriše jednostavna obrada. Naos je proširen na sjevernom koji se oslanja na stijenu. Ulaz je asimetrično postavljen u odnosu na oltarski prostor.</p>	
Lokacija	Kubasi, Grbalj								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
68	<p>Crkva Sv.Đorđe</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Liješevići, Grbalj</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Liješevići, Grbalj	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Nema materijalnih ostataka starije crkve mada su, prema predanju, na groblju sahranjeni monasi koji su sredinom XV vijeka napustili razrušeni manastir Sv Mihaila na Prevlaci. Kako je ikonostas iz 1752.godine može se zaključiti da je sadašnja crkva sagrađena u prvoj polovini XVIII vijeka.</p> <p>Mala jednobrodna, zasvedena građevina, nerasčlanjene osnove, sa polukružnom apsidom na istoku. Na pročelju je nad arhitravnom gredom ulaza mala lučno završena luneta, a u zoni sljemena minijaturni krst.</p>	
Lokacija	Liješevići, Grbalj								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
69	<p>Tvrđava "Goražda"</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Mirac</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Fortifikacija</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Mirac	Vrsta	Fortifikacija	Kategorija/značaj		<p>Sagrađena je na uzvišenju sa kojeg se kontorliše šire područje Kotorskog zaliva.</p> <p>Građena je u više faza. Od 1869. Do 1914. godine kada je dobila današnji izgled. Dosta je stradala u napadu crnogorske vojske 19- 23 oktobra 1914.godine.</p> <p>Većim dijelom je ukopana u teren i obuhvaćena bedemima.</p>	
Lokacija	Mirac								
Vrsta	Fortifikacija								
Kategorija/značaj									
70	<p>Sakralni kompleks u Pelinovu</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Pelinovo, Kotor</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni kompleks</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Pelinovo, Kotor	Vrsta	Sakralni kompleks	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Ograđeni sakralni kompleks čine crkva Sv Trojice i crkva Sv Nikole.</p> <p>Crkva Sv Trojice je saborna, reprezentativnog izgleda i dimenzija. Pripada tipu jednobrodnih građevina sa polukružnom apsidom na istočnoj i trodjelnom preslicom na pročelju.</p> <p>Crkva Sv Nikole je malih dimenzija, sa znatno dužom pripratom. Apsida je polukružna a trodjelni zvonik na preslicu je na sastavu crkve i priprate.</p>	
Lokacija	Pelinovo, Kotor								
Vrsta	Sakralni kompleks								
Kategorija/značaj	lokalni								
71	<p>Crkva Sv.Petra</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Ljuta, Dobrota</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Ljuta, Dobrota	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Jednobrodna barokna građevina sagrađena je 1780.godine sa zapadnom fasadom građenom od pravilno oblikovanih i složenih tesanika od korčulanskog kamena. Ima bogato ukrašenu dvanaestolisnu rozetu iznad visokih kamenih vrata, i tri velika kipa na krovnom zabatu. Uz južni ugao crkvenog broda sagrađen je dvoetažni zvonik završen šestostranim piramidalnim krovom.</p> <p>Enterijer krasi tri barokna mramorna oltara sa oltarskim palama.</p>	
Lokacija	Ljuta, Dobrota								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
72	<p>Crkva Sv.Ivana</p>	<p>Na osnovu arhitektonskih karakteristika predpostavlja se da je izgrađena u XVI vijeku, vjerovatno dogradnjom starije, manje kapele o čemu svjedoče tragovi u strukturi istočnog zida. Crkva je</p>							

	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Dobrota</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Dobrota	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>jednobrodna građevina sa pravougaonom apsidom na istočnoj strani i jednodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi. Nad jednostavno profilisanom arhitravnom gredom nad ulazom, od spolija sa starijeg gotičkog objekta, izvedena je polukružna luneta sa ugrađenim krstom. Na mjestu rozete ugrađen je trolisni kameni motiv – ostatak bifiore sa nekog starijeg objekta.</p> <p>Unutrašnji prostor zasveden je prelomljenim svodom. U zapadnoj zoni naosa izveden je drveni crkveni hor.</p>		
Lokacija	Dobrota									
Vrsta	Sakralni objekat									
Kategorija/značaj	lokalni									
73	Kompleks crkve Sv.Eustahija	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Dobrota</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni kompleks</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Dobrota	Vrsta	Sakralni kompleks	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Starija crkva istog patrona koja je bila u blizini pominje se u dokumentima u prvoj polovini XIV vijeka.</p> <p>Kompleks crkve Sv.Eustahija čine crkva sagrađena 1773. godine, zvonik, župna kuća, dvorište sa pristupnim stepeništem i groblje sa grobnicama čuvenih dobrotskih kapetanskih porodica. Impozantan zvonik, iako podignut mnogo kasnije, sa crkvom čini skladnu cjelinu koja dominira okolinom.</p> <p>Barokni stil građevine naročito je izražen u raskošnoj obradi enterijera: umjetnički oblikovani oltari kao pokloni dobrotskih bratstava, ciklus od 12 velikih slika na platnu, koje pokrivaju plafon, bogat crkveni inventar i zbirke pokretnog spomeničkog fonda, od kojih posebnu vrijednost ima zbirka dobrotskih čipki i dr.</p>	
Lokacija	Dobrota									
Vrsta	Sakralni kompleks									
Kategorija/značaj	nacionalni									
74	Kompleks crkve Sv.Mateja	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Dobrota</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Kulturno-istorijska cjelina</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Dobrota	Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Prvi pisani pomen crkve je 1298. godine. Današnja crkva sagrađena je 1670.godine od priloga poznatih pomorskih porodica, na mjestu starije srušene u zemljotresu 1667.godine.</p> <p>Kompleks se nalazi na popločanom platou ojačnom bedemom prema moru.</p> <p>Čine ga crkva, zvonik, crkvena zgrada za stanovanje, ograđeno dvorište i pristupno stepenište sa bedemom, kao i groblje, koje je probijanjem magistrale odječeno od cjeline.</p> <p>Arhitektonska skladnost kompleksa naglašena je i u enterijeru.</p>	
Lokacija	Dobrota									
Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina									
Kategorija/značaj	nacionalni									
75	Crkva Sv.Ilije	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Plagenti, Dobrota</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Plagenti, Dobrota	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Prema arhitektonskim karakteristikama procjenjuje se da je najvjerovatnije sagrađena u XII vijeku. Prvi pisani pomen crkve je iz 1430. godine.</p> <p>Sagrađena je na zaravnjenom vrhu visoke stijene na krajnjoj tački poluostrva Plagenti.</p> <p>Crkva je jednobrodna trotravejna građevina romaničkih karakteristika, zasvedena nepravilnim poluobljčastim svodom. Na istočnoj strani je plitka, polukružna apsida a na zapadnoj je, nad jednostavno profilisanom ravnom arhitravnom gredom, izveden slijepi luk oslonjen na konzole. Dvoslivni krov pokriven je pravilno obrađenim i složenim kamenim pločama.</p> <p>U enterijeru su u oltarskoj zoni sačuvani tragovi freskoslikarstva.</p>	
Lokacija	Plagenti, Dobrota									
Vrsta	Sakralni objekat									
Kategorija/značaj	nacionalni									
76	Crkva Sv.Mihovila	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Dobrota</td> </tr> </table>	Lokacija	Dobrota	<p>Sagrađena je u prvoj polovini XVIII vijeka u kompleku kuća Nika Tomova Radimiri, kao porodična kapela.</p>					
Lokacija	Dobrota									

	<table border="1"> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Crkva je mala jednobrodna građevina, nerasčlanjenog prostora, zasvedena poluobličastim svodom, bez apside,. Na zapadnoj fasadi iznad jednostavno profilisane arhitravne gede ugrađena je manja šestokraka rozeta, a u vrhu zabata minijatirni jednodjelni zvonik na preslicu.</p> <p>Dvoslivni krov pokriven kanalicom oslanja se na podužne zidove preko profilisanog, naglašenog krovnog vijenca.</p>			
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
77	<p>Crkvina (Crkva Svih Svetih-nova)</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Dobrota</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Dobrota	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Sagrađena je u drugoj polovini XVIII vijeka kao jednobrodna sa pravougaonom apsidom. Nikada nije bila u kultu. Jedno vrijeme poslije II svjetskog rata služila je kao skladište, a od 1950. godine adaptirana je za stanovanje. Od crkve je sačuvan barokni portal. Spoljni zidovi izvedeni od dobro obrađenih tesanika korčulanskog kamena. Na zidovima su, u fazi prilagođavanja za stambenu namjenu, probijeni prozorski otvori opervaženi kamenim okvirima bez profilacije.</p>	
Lokacija	Dobrota								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
78	<p>Crkva Svih Svetih (Sv Vrača)</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Dobrota</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Dobrota	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Crkva Svih Svetih, poznata kao crkva Sv Vrača (prvobitno posvećena svetim vračevima Kuzmi i Damjanu), sagrađena je krajem XV ili početkom XVI vijeka.</p> <p>Današnji izgled je posljedica mnogobrojnih prepravki. Prema ostacima se vidi da je prvobitno bila zasvedena prelomljenim svodom. Prema kamenoj ploči ugrađenoj nad ulaznim portalom, obnovljena je 1889.godine kada je uklonjen glavni brod kojem je prijetilo urušavanje, a oltarski prostor je transformisan u crkvu.</p>	
Lokacija	Dobrota								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
79	<p>Zgrada "Centralne komisije"</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Dobrota</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profana arhitektura</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Dobrota	Vrsta	Profana arhitektura	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Poznata kao palata "Vida Lušina" nekadašnja palata prvobitno vlasništvo porodice Ivanović, zatim Tripković, prema arhitektonskim karakteristikama datira se u kraj XVIII ili početak XIX vijeka. Dugo vremena je bila u derutnom stanju. Danas je kompletno obnovljena sredstvima brodovlasnika Boža Dabinovića u spomen njegovom ocu akademiku Antonu Dabinoviću. Obnovljena palata data je na korišćenje biblioteci Više pomorske škole.</p> <p>To je dvospratni kameni objekat sa elementima tradicionalne gradnje, skromnih arhitektonskih karakteristika</p> <p>U palati je održana Skupština ujedinjenja Crne Gore i Boke Kotorske 1813 godine, kao i sjednica Pokrajinskog vijeća i Centralne komisije. Ovdje su donijete i sve glavije odluke pravne organizacije privremene vladavine ujedinjenih provincija Crne Gore i Boke Kotorske.</p>	
Lokacija	Dobrota								
Vrsta	Profana arhitektura								
Kategorija/značaj	lokalni								
80	<p>Palata Tripković</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Dobrota</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Dobrota	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj		<p>Jednu od najimpozantnijih baroknih kapetanskih palata u Dobroti sagradio je kapetan Andrija Tripković krajem XVIII vijeka.</p> <p>Locirana je na uzdignutom platou ograđenom kamenim zidom koji završava balustradom. Ispred palate se nalazi pristanište-ponta sa mandračem, a iza terasasti vrtovi. Palata je tipični primjer barokne dvospratne kamene građevine sa naglašenom centralnom zonom na čijem je vrhu izveden</p>	
Lokacija	Dobrota								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj									

		belveder sa zabatom baroknih linija. Objekat karakteriše skladnost proporcija i kvalitet obrade arhitektonskih elemenata.							
81	Palata Natale i Vido Milošević – "Veliki palac", Dobrota	<p>Palatu su 1828. godine zidala braća Božan (Natale) i Vido Milošević, pomorski kapetani i brodovlasnici.</p> <p>Iako je građena po uzoru na dobrotске barokne palate sa belvederom sa kasnobaroknim elementima, palata Milošević ipak ima klasicistički karakter.</p> <p>Palata velikih dimenzija, postavljena je na uzvišenju, u vrtu koji se proteže na dva nivoa. Cio kompleks je ograđen zidom na kojmu je ulazna partija naglašena sa dva arkadna portala sa monogramima graditelja.</p> <p>Građena kao dvojna kuća sa prizemljem, dva sprata i potkrovljem sa prostranim belvederom. Balkone i portale za vrata na drugom spratu karakteriše bogata kasnobarokna obrada. Specifičnost objekta su isturene kule- puškarnice na uglovima.</p> <p>U palati je očuvano autentično rješenje enterijera i bogat inventar stilskog namještaja, slika i drugih predmeta vezanih za porodičnu tradiciju.</p>							
	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Radomir, Dobrota</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Radomir, Dobrota	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	nacionalni		
Lokacija	Radomir, Dobrota								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	nacionalni								
82	Palata Dabinović	<p>Poznata kao <i>Kokotova kula</i> sagrađena je polovinom XVIII vijeka.</p> <p>Palata je spratni objekat sa potkrovljem na kojmu je prostrani belveder koji završava timpanonom flankiranim sa dvije velike kasnobarokne volute. Na portalima ja takođe zastupljena kasnobarokna obrada.</p> <p>Barokni izraz prepoznatljiv i u obradi enterijera i karakterističnom rasporedu prostorija.</p>							
	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Dobrota</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Dobrota	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	nacionalni		
Lokacija	Dobrota								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	nacionalni								
83	Palata Ivanović	<p>Kompleks palate sagrađene u prvoj polovini XVIII vijeka čine glavni objekat sa aneksom, pomoćnim zgradama, bistijernom i terasastim vrtom oko kojeg je ogradni zid sa ulaznim portalom, nad kojim je porodični grb.</p> <p>Palata Ivanović je tipična barokna palata sa tri etaže i belvederom /viđenicom/. Belveder nad tri centralne ose otvora završava klasicističkim timpanonom. Centralna osa simetrije palate naglašena je portalima i balkonima na prvom i drugom spratusa ogradama od kovanog željeza, kao i elipsastim prozorom na viđenici. Svi otvori na fasadi imaju jednostavnu baroknu profilaciju.</p>							
	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Dobrota</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Dobrota	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	nacionalni		
Lokacija	Dobrota								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	nacionalni								
84	Kuća Boža Dabinovića (Palata Radimiri Dabinović, Krivi palac)	<p>Sagrađena je u prvoj polovini XVII vijeka. Današnji izgled dobila je na prelasku XVIII u XIX vijeka. Dobila je naziv „Krivi palac“ po glavnoj fasadi koja ima karakterističan blagi lom u osnovi. Nastao je tako što je uz prvobitno izgrađenu kuću dograđen istovjetni objekat. Sa centralno postavljenom viđenicom u zoni krova i primjenom baroknih elemenata u obradi kamene plastike ostvarena je barokna koncepcija kubusa i prostora.</p>							
	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Radimir, Dobrota</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> </table>	Lokacija	Radimir, Dobrota	Vrsta	Profani objekat				
Lokacija	Radimir, Dobrota								
Vrsta	Profani objekat								

	<table border="1"> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Kategorija/značaj	lokalni	<p>U prizemlju ima dva naglašena ulazna portala, a na drugom spratu dva balkona na kamenim ornamentisanim konzolama sa neogotskim balustradama od kovanog gvožđa.</p> <p>U kasnijim fazama je dograđivana prema vrtu i na prelasku iz XVIII u XIX vijek dobija danšnji izgled</p>					
Kategorija/značaj	lokalni								
85	<p>Kuća Pavla Kamenarovića Palata Kamenarović</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Dobrota</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Dobrota	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Locirana je na lokalitetu "Kamenari" u središnjoj zoni Dobrote u kompleksu kuća Kamenarovića doseljenih iz Hercegovine 1500.godine pod prezimenom Krasoević. Kompleks čini palata sa, terasasti vrt sa starinskim bunarom i ogradni zid sa naglašenim ulaznim portalima barokne obrade.</p> <p>Palata je koncipirana kao dvojna kuća-cjelina dva identična simetrična dijela sa dva zasebna dvorišta i ulaza. Ima prizemlje i dva sprata. Prostori prizemlja zasvedeni su krstastim svodovima.</p> <p>Opremljena je stilskim namještajem, slikama, ogledalima, bibliotekom i različitim predmetima donijetih sa dalekih putovanja.</p>	
Lokacija	Dobrota								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
86	<p>Kuća Matovića</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Ilijaševići, Dobrota</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Ilijaševići, Dobrota	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Kuća je ograđeni građevinski kompleks nastao početkom XIX vijeka, u dužem periodu sukcesivno dograđivan. Po arhitektonskoj koncepciji to je, danas, artijumski građevinski blok koji definišusa tri strane dvospratna zakošena krila a prema moru ogradni zid sa ulaznim portalom.</p> <p>Rješenje je očito posljedica položaja parcele u odnosu na morsku obalu i nastojanja da se što iskoristi raspoloživa lokacija.</p>	
Lokacija	Ilijaševići, Dobrota								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
87	<p>Slavjanska čitaonica</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Dobrota</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Dobrota	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Namjenski projektovani prostor koji je do 1941.godine služio kao centar za društvena, kulturna i politička okupljanja Dobročana.</p> <p>Prostrana spratna građevina sa visokim postamentom i naglašenim krovnim vijencem. Masa centralnog dijela naglašena je kako u osnovi tako i u visini. Arhitektonsku obradu malterisanih fasada karakterišu pseudoklaicistički elementi i naglašavanje uglova lezenama izvedenim u malteru.</p>	
Lokacija	Dobrota								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
88	<p>Crkva Sv.Đorđe</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Donji Orahovac</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Donji Orahovac	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Sagrađena je na visokoj stijeni odakle dominira okolinom. Prvi put se pominje 1446 godine, a današnji izgled je iz 1883 godine, kada je prvobitna crkvice pretvorena u oltar a dozidani prostrani narteks preuzeo je funkciju glavnog crkvenog prostora.</p> <p>Živopisana je vjerovatno početkom XVII vijeka.</p> <p>Plato na kome je crkva obuhvaćen je ogradnim zidom, nad čijom kapijom je trodjelni zvonik na preslicu. Oko crkve je mjesno groblje sa starim grobnicama.</p>	
Lokacija	Donji Orahovac								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	nacionalni								
89	<p>Kuća Miloša Vukasovića</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Dražin vrt, Orahovac</td> </tr> </table>	Lokacija	Dražin vrt, Orahovac	<p>Kuća u kojoj se rodio i živio do odlaska u Južnu Ameriku 1870. godine pomorski kapetan Miloš Vukasović koji je u Buenos Airesu osnovao parobrodarsko društvo "La Platense" koje će dugi niz godina biti najjače u Južnoj Americi.</p>					
Lokacija	Dražin vrt, Orahovac								

	<table border="1"> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Spratna kuća građena je u duhu primorske tradicionalne arhitekture sa netipičnim asimetričnim rješenjem.</p>			
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
90	<p>Kula Baja Pivljanina</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Dražin Vrt, Orahovac</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Dražin Vrt, Orahovac	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Predstavlja interesantan primjer primorske arhitekture iz XVII vijeka koja u sebi spaja stambene i pomoćne funkcije sa odbrambenim.</p> <p>Građevinu karakteriše nevelika osnova koja se ponavlja kroz prizemlje, dva sprata i potkrovlje, sa manjim prozorskim otvorima i puškarnicama na gornjim etažama.</p>	
Lokacija	Dražin Vrt, Orahovac								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
91	<p>Crkva Sv. Petke</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Bunovići, Morinj</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Bunovići, Morinj	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Predpostavlja se da je sagrađena u XVII vijeku i kasnije nekoliko puta popravljena.</p> <p>Arhitektura crkve karakteristična je za ovo područje: jednobrodna je, nerasčlanjene, izdužene osnove, sa polukružnom apsidom na istoku i trojelnim zvonikom na preslicu nad ulazom. Krov je dvovodni, pokriven "mediteranom".</p> <p>U crkvenoj porti je lokalno groblje.</p>	
Lokacija	Bunovići, Morinj								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
92	<p>Kuća vojvode Tome Milinovića</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Donji Morinj</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Donji Morinj	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Prema natpisu o gradnji na sjevernoj fasadi sagrađeno je 1848. godine Kirile Matov Milinović. U kući je od 1928. godine osnovna škola.</p> <p>Kuća je spratna građevina sa visokim potkrovljem sa centralnom viđenicom orijentisanom prema moru i dozidanom kružnom kulom uz sjeverozapadni ugao.</p>	
Lokacija	Donji Morinj								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
93	<p>Prva škola na narodnom jeziku</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Svrčak, Morinj</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Svrčak, Morinj	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>U periodu od 1803-1918 u Morinju je radila prva škola na narodnom jeziku u Boki Kotorskoj.</p> <p>Otvaranje ovakve škole u uslovima strane dominacije na ovim prostorima sa ciljem da se očuva nacionalni integritet i snažna nacionalna svijet događaj je od izuzetnog značaja. Škola je do 1871. radila u kući Kirila Milinovića na Svrčku, koju je on testamentom izričito zavještao u tu svrhu.</p> <p>To je dvospratna kuća pokrivena četvorovodnim kovom sa kanalicom jednostavne arhitektonske obrade.</p>	
Lokacija	Svrčak, Morinj								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								

<p>MEMORIJALNI OBJEKTI</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Spomen-ploča posvećena pogibiji Miroja Jovanovića, Veljka Čatovića i Jovana Radulovića, 2. Spomenik u Kotoru palim borcima i žrtvama rata, Park „Sloboda“ 3. Spomenik u Prčnju posvećen palim borcima iz tog kraja, Prčanj 4. Spomen-ploča učenicima palim u borbi NOV, Kotor, na zgradi srednje pomorske škole u Kotoru 5. Spomen-ploča u Prčnju na zgradi Doma kulture „Sloboda“ posvećena trojici prvoboraca iz tog kraja, Prčanj 6. Spomen-ploča u Prčnju podignuta u znak formiranja I ilegalnog NOO, Prčanj 7. Spomen-ploča u Muo posvećena deseterici palih boraca iz tog kraja, Muo 8. Spomen-ploča u Stolivu na zgradi Doma kulture posvećena osmorici palih boraca toga kraja, Stoliv 9. Spomen-ploča na Domu kulture u Škaljarima posvećena palim borcima iz tog kraja, Škaljari 10. Spomen-ploča u Kavaču posvećena palim borcima Kavača 11. Spomen-ploča na Domu kulture u Dobroti posvećena palim borcima toga kraja, Dobrota 12. Spomen-ploča u Zalazima na zgradi gdje je bio smješten okružni komitet KPJ za Boku, Zalazi 13. Spomen-ploča na Trojici posvećena strijeljanim rodoljubima iz Krtola, Škaljari 14. Spomen-ploča posvećena borcima I Bokeške brigade poginulim za 		
---	--	--

	<p>oslobođenje Boke novembra 1944. g., Mirac - Pipoljevac</p> <p>15. Spomen-ploča posvećena bitci protiv Italijana 25. marta 1942. g., Bratišići, Grbalj</p> <p>16. Spomen-ploča posvećena formiranju prvog ilegalnog NOO za Grbalj, Gorovići</p> <p>17. Spomen-ploča posvećena palim borcima i žrtvama rata iz Trešnjice, , Grbalj</p> <p>18. Spomen-ploča u Perastu podignuta dvojici palih boraca II Dalmatinske brigade, poginulim 1944 godine za oslobođenje Perasta</p> <p>19. Spomen-ploča narodnom heroju Nikoli Đurkoviću, Risan</p> <p>20. Spomen-ploča borbama koje su vođene za oslobađanje Grkavca</p> <p>21. Spomen-ploča u mjestu pobjede u 1941. g., Cerovik, Donje Krivošije</p> <p>22. Spomen-ploča posvećena partijskoj organizaciji Dragalja koju su u maju 1942 zarobili i strijeljali na ovom mjestu, Dragalj</p> <p>23. Spomen-ploča u Dragalju podignuta palim borcima i žrtvama rata iz ovoga kraja, , Dragalj</p> <p>24. Spomen-ploča devetorici boraca Orienskog i Lovćenskog odreda, Lipci</p> <p>25. Spomen-biste narodnih heroja Nikole Đurkovića i Sava Ilića, Risan</p> <p>26. Spomen-bista posvećena narodnom heroju Mašu Brguljanu, Park „Sloboda“</p> <p>27. Spomen-bista posvećena Veljku Drobnjakoviću, OŠ Veljko Drobnjaković, Risan</p> <p>28. Spomen-kosturnica palim borcima II Dalmatinske brigade, Dobrota</p>		
--	---	--	--

	29. Spomen-ploča pobuni mornara austro-ugarske flote stacionirane u vodama Boke Kotorske, Škaljari		
--	--	--	--

EVIDENTIRANA DOBRA ZA KOJA SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

1. Austrougarska carina		16. Crkva Gospe od Karmena	Perast
2. Austrougarski put ka utvrđenju Vrmac		17. Crkva Gospe od zdravlja	(u brdu iznad Perasta)
3. Babina gomila	Pelinovo, Donji Grbalj,	18. Crkva na tumulu	Ledenice,
4. Babina gomila	Pelinovo, Donji Grbalj	19. Crkva Pokrova Bogorodice	Dragalj
5. Babina gomila	Nalježići	20. Crkva presvetog Otkupljenja	Perast
6. Baterija for Škaljari		21. Crkva sa grobljem	Malev do, Donje Krivošije
7. Baterija for Trašte		22. Crkva sv Gospođe	Višnjeva, Donji Grbalj
8. Baterija fortifika. Trojica		23. Crkva sv Ivana (stara)	Dobrota
9. Baterija fortifikac. Kavač		24. Crkva Sv.Andrije	Krimovica, Donji Grbalj,
10. Baterija polustalnog tipa Škaljari – stara		25. Crkva Sv.Ane	iznad Perasta sa pristupnim putem i kapelicama
11. Bistijerna i gumno u dvorištu porodice Štiletta	Lješevići, Donji Grbalj,	26. Crkva Sv.Arhandela	Kuti, Luštica
12. Bistijerna kod kuće Stanka Giljače	Lješevići, Donji Grbalj,	27. Crkva Sv.Bogorodice	Krimovica, Donji Grbalj
13. Bjelića gomila	Vranovići, Donji Grbalj,	28. Crkva Sv.Dujma	Škaljari
14. Boškovića gomila	Višnjevo	29. Crkva Sv.Đorđa	Kubasi, Donji Grbalj
15. Cistijerna	Bigova, Donji Grbalj,	30. Crkva Sv.Gospođe	Lješevići, Donji Grbalj
31. Crkva Sv.Haritona	Lješevići, Donji Grbalj	43. Crkva Sv.Lazara	Mrkova, Luštica
32. Crkva Sv.Ilije	brdo Sutilija, Zagora, Donji Grbalj	44. Crkva Sv.Luke	Smokovac
33. Crkva Sv.Ilije	Gornji Stoliv	45. Crkva Sv.Marka	Perast
34. Crkva Sv.Ivana Krstitelja	Perast	46. Crkva Sv.Nikole	Donje Ledence
35. Crkva Sv.Jovana	Dragošvo Selo, Donje Krivošije	47. Crkva Sv.Nikole	Bigova, Donji Grbalj
36. Crkva Sv.Jovana	Kubasi, Trešnjica, Donji Grbalj	48. Crkva Sv.Nikole	Ercegovići, Grbalj
37. Crkva Sv.Jovana	Pobrđe, Zagora, Donji Grbalj	49. Crkva Sv.Nikole	Ravnica, Gornji Orahovac
38. Crkva Sv.Jovana	Pobrđe, Donji Grbalj	50. Crkva Sv.Nikole	Lješevići
39. Crkva Sv.Jovana Bogoslova	Svrčak, Morinj	51. Crkva Sv.Nikole	Glavati, Donji Grbalj
40. Crkva Sv.Jovana Bogoslova	Ubalac, Gornji Orahovac	52. Crkva Sv.Nikole sa nedovršenom crkvom i zvonikom	Perast
41. Crkva Sv.Jovana Krstitelja	Velje selo, Gornji Orahovac	53. Crkva Sv.Pantelejmona	Klinci, Luštica
42. Crkva Sv.Jovana Krstitelja	Velinići, Gornji Orahovac	54. Crkva Sv.Petke	Gornje Ledence

55. Crkva Sv.Petke	Poljice, Donje Krivošije	91. Crkva sv.Spasa	Strp
56. Crkva Sv.Petke	Oraovački do, Gornji Orahovac	92. Četrnaest kamenih tumula	-Ograđena gomila, Višnjevo, Donji Grbalj
57. Crkva Sv.Petke	Glavatičići, Donji Grbalj	93. Deset kamenih tumula	Zagora, Donji Grbalj
58. Crkva Sv.Save	Morinj	94. Devetnaest kamenih tumula	Krimovice, Donji Grbalj
59. Crkva Sv.Save	Klinci, Luštica	95. Dragalj humke	
60. Crkva Sv.Save	Savina Glavica, Donji Grbalj	96. Dva tumula	u sjevernom dijelu K.O. Kovači
61. Crkva Sv.Sergeja	Višnjeva, Donji Grbalj	97. Dva tumula u središnjem dijelu K.O.	Glavati
62. Crkva Sv.Stefana	Vranovići, Donji Grbalj	Glavati – sjeveroistočno od crkve Crkva	
63. Crkva Sv.Stefana(Stjepana?)	Krimovica, Donji Grbalj	Sv.Georgija	
64. Crkva Sv.Teodora Tirona	Zagora, Donji Grbalj	98. For Crkvice	
65. Crkva Sv.Tome	Gornji Morinj, Morinj	99. For Dragalj – samo memorijalno – srušena	
66. Crkva Sv.Tripuna	uvala Suvara, Morinj	je zbog novog puta	
67. Crkva Sv.Tripuna	Mrkova, Luštica	100. For Greben	
68. Crkva Sv.Trojice	Kubasi	101. For Kom	
69. Crkva Sv.Vartolomeja	Mardari, Luštica	102. For Ledenice – Velenjak	
70. Crkva Sv.Vartolomeja	Krimovica, Donji Grbalj	103. For Površnica	
71. Crkva Sv.Varvara (Vara)	Vranovići, Donji Grbalj	104. For Stražnik	
72. Crkva Sv.Vasilija Velikog	Zagora, Donji Grbalj	105. For Sv.Nikola	
73. Crkva sv.Arhanđela Mihaila	Lastva grbaljska, Gornji Grbalj	106. For Uber	
74. Crkva sv.Đorđa	Kraljev do, Gornji Grbalj	107. For Unter	
75. Crkva sv.Đorđa	Ukropci, Kubasi, Donji Grbalj	108. Fortifikacija Vrmac	
76. Crkva sv.Gospođe	Gradac, Nalježići, Donji Grbalj	109. Gomila sa stubom,	Nalježići
77. Crkva sv.Gospođe	Kostanjica	110. Gomile,	Dragalj
78. Crkva sv.Gospođe	Kubasi, Donji Grbalj	111. Gomile, bez navedenog mjesta	
79. Crkva sv.Ivana	Lipci	112. Gospa od Rozarija	Perast
80. Crkva sv.Ivana	Kostanjica	113. Gradina, refugijum i grad Mirac,	Mirac
81. Crkva sv.Jovana	Dub, Donji Grbalj	114. Grupa forova Jankov vrh	
82. Crkva sv.Mihovila	Perast	115. Grupacija tumula	sjeverozapadno od Markovića
83. Crkva sv.Neđelje	u Kumboru		gomile
84. Crkva sv.Neđelje	Šišići, Gornji Grbalj	116. Grupacija tumula	jugoistočnom dijelu K.O. Zagora
85. Crkva sv.Nikole	Vranovići, Donji Grbalj	117. Grupacija tumula između crkve Uspenja	Lješevići;
86. Crkva sv.Nikole	Vranovići, Donji Grbalj	Bogorodice i crkve Svete Petke	
87. Crkva sv.Petke	Prijevor	118. Grupacija tumula jugozapadno od crkve	Krimovice
88. Crkva sv.Petke	Lješevići, Donji Grbalj	Sv.Andrije	
89. Crkva sv.Petra	Pelinovo, Gornji Grbalj	119. Grupacija tumula u blizini crkve Svetog	Glavati
90. Crkva sv.Save-crkva u crkvi (Crkva	na međi pet sela, Donji Grbalj	Save	
Petoselica)			

120. Grupacija Tumula,	Dragalj	153. Kraljevića gomila,	Glavatičići, Donji Grbalj
121. Grupacije tumula	u sjeverno dijelu K.O. Kubasi	154. Kuća Petričevića	u Dobroti
122. Grupacije tumula sjeverno i južno	od (stare), crkve Sv. Ilije Zagora,	155. Kuća porodice Lipovac,	Škaljari
	u neposrednoj blizini	156. Kuća Vzin	Prčanj
123. Hotel	Gornje Krivošije	157. Kula Ripavica-Kovačija,	Nalježići, Donji Grbalj
124. Hrid sa crkvom sv. Nikola	Grbalj	158. Kula,	Bigova, Donji Grbalj
125. Humke kod crkve	u selu Dragalj	159. Kulica Buća,	Vranovići, Donji Grbalj
126. Humke-7,	Ledenice	160. Lokalitet Bigova	
127. Ilirska tvrđava Gradina –	iznad Risna	161. Lokalitet Dragalj	
128. Kamena gomila-	Stražnik, Bigova, Donji Grbalj	162. Lokalitet Grabovac,	Lješevići, Donji Grbalj
129. Kamena gomila Prijeradi,	Gornji Grbalj	163. Lokalitet Knež Laz	
130. Kameni tumul-	Ograđena gomila, Glavatičići,	164. Lokalitet Morinj-podni mozaik	Donji Morinj
	Donji Grbalj	165. Lokalitet Orašće	Vranovići, Donji Grbalj
131. Kameni tumul Bućini,	Glavatičići, Donji Grbalj	166. Lokalitet Štrekanica,	na granici Dragalja prema
132. Kameni tumul Glavati	Glavatičići, Donji Grbalj		Grahovu
133. Kameni tumul iznad Čolana,	Glavatičići, Donji Grbalj	167. Lušina gomila,	Lješevići, Donji Grbalj
134. Kameni tumul južno od crkve sv. Jovana	u Pobrđu, Donji Grbalj	168. Mala Gruda,	Lješevići, Donji Grbalj
135. Kameni tumul Tomaševa gomila,	Vranovići, Donji Grbalj	169. Markovića gomila – zapadno od crkve	Krimovica
136. Kameni tumul Zagora,	Donji Grbalj	Rize Bogorodice	
137. Kameni tumul,	Lješevići, Donji Grbalj	170. Marovića gomila, Kubasi, Donji Grbalj	
138. Kameni tumul-gomila Kovač,	Donji Grbalj	171. Međa, Ograđena Gomila, Višnjevo,	
139. Kameni tumuli kod crkava sv. Haritona i		Donji Grbalj	
Petke,	Lješevići, Donji Grbalj	172. Miljokaz, Ledence	
140. Kameni tumuli Njegaljevica,	Glavati, Donji Grbalj	173. Mirin grad, Lastva grbaljska, Gornji	
141. Kameni tumuli,	Glavatičići, Donji Grbalj	Grbalj	
142. Kameni tumuli,	Kubasi, Donji Grbalj	174. Mirine (Šebeljgrad)	Lastva Grbaljska
143. Kamenolom i humka,	Nalježići	175. Mlini Čatovića	Morinj
144. Kapela Sv. Trojstva	Stoliv	176. Mlinovi u Morinju (Svrčak i u polju)	
145. Karaula Bunovići		177. Modernističke kuće u Njegoševoj ulici	
146. Kompleks fabrike Rivijera		178. Naselje Gornji Prčanj	
147. Kompleks kuća uz kapelu Sv. Antuna	Prčanj	179. Naselje Gornji Stoliv	
148. Kompleks porodice Đurković,	Risan	180. Naselje Svrčak,	Morinj
149. Kompleks Sv. Antona sa crkvom i	Perast	181. Naselje Špiljari	
samostanom,		182. Nekropola pod stećcima	Gornje Krivošije
150. Kompleks utvrđenja	Crkvice	183. Nekropola stećaka i crkva,	Dragalj
151. Kompleks Vojvodića sa dva mlina	Morinj	184. Nekropole pod stećcima i groblje,	
152. Kraljeva kuća	Sutvara	Dragalj	

185. Nekropole stećaka, Dragalj		212. Pećina Tamnica	Perast
186. Niz kuća uz uvalu Glavati	Prčanj	213. Pećina Tamnica i Spila	Perast
187. Njegoševa ulica, Kotor –integralno: poprečni profili, objekti uličnog fronta sa obje strane (osim hotela Fjord), parkovske zelene površine		214. Petnaest kamenih tumula Višnjevo,	Donji Grbalj
188. Ograđena gomila sa grupacijom tumula sjeverno od crkve Svetog Srđa	Višnjeva	215. Pješačka staza za katun Vališta	Dobrota
189. Oklopljeni for Dvrsnik		216. Pješačka staza za Male Zalaze	Dobrota
190. Oklopljeni for Grabovac		217. Pješačka staza za Velike Zalaze	Dobrota
191. Oklopljeni fortifikac. Vrmac		218. Platačka gomila - istočno od crkve Sv. Stjepana u Krimovici	
192. Olupina Parobroda Oreste - rt Jaz - podmorje		219. Područje starog Prčanja uz stari put	Prčanj
193. Olupine motornog broda KARLOTA - Mala Krekavica	Krimovice -podmorje	220. Područje Maale sa kompleksima starih imanja i kuća, popločanim potokom i kamenim mostom, Risan	
194. Olupine motornog broda Maria Pompei - Velika Krekavica	Krimovice -podmorje	221. Priobalni niz kuća od palate Tri sestre do samostana Sv. Nikole sa kapelom Gospe od Karmena	Prčanj
195. Olupine torpednog razarača HUSAR - Seka Albaneze	greben Kalafat, Glavatičići - podmorje	222. Priobalni put Stoliv – Kotor sa mandračima i pontama; kišobranaste pitospore duž starog puta koje su integralni autentični dio priobalnog graditeljstva	
196. Palata Balović	Perast	223. Priobalno naselje Muo	
197. Palata Bronza	Perast	224. Put Donje Ledenice	
198. Palata Bujović, Perast		225. Put Donji Stoliv – Gornji Stoliv	
199. Palata Čorko	Perast	226. Put Pipoljevac – Goražda	Grbalj
200. Palata Mazarović	Perast	227. Put Risan-Greben	
201. Palata Mrša	Perast	228. Put Trojica Luković	Muo
202. Palata Smekja („Jadran“)	Perast	229. Put Velja Rijeka-Stara župna crkva*Markov rt	Prčanj
203. Palata Šestokrilović	Perast	230. Raškov brijeg sa kućom porodice Bilafer do magistrale	Dobrota
204. Palata Štukanović	Perast	231. Rimski put, Ledenice	
205. Palata Visković	Perast	232. Ruralna cjelina Gornji Orahovac	
206. Palata Zmajević / Biskupija/sa crkvom Gospe od Ruzarija i zvonikom, Perast		233. Ruralna cjelina Ljuta	
207. Pavležina gomila, Pelinovo, Donji Grbalj		234. Ruralna cjelina Mali Zalazi	
208. Pečatni dolac	Nalježići	235. Ruralna cjelina Veliki zalazi	
209. Pećina Daletina	Dobrota;	236. Ruralni kompleks sa kulom	Vranovići, Grbalj
210. Pećina Doletina		237. Ruševine crkve Sv. Pavla, Muo	
211. Pećina Spila	Perast		

238.Seoska cjelina Šišići, Gornji Grbalj		263.Tumula u blizini Grupe forova Jankov vrh	Krivošije gornje
239.Seoska cjelina u Sutvari, Gornji Grbalj		264.Tumuli kod crkve Petoselice - sv.Save, Donji Grbalj	
240.Sistem bistjerni	Ledenice	265.Tumuli Kubasi, Donji Grbalj	
241.Spasov krst-ostaci crkve, bez navedenog mjesta		266.Tumuli Pelinovo, Donji Grbalj	
242.Srednjevjekovni put, Čavor		267.Tumuli Ravni, Lješevići, Donji Grbalj	
243.Stambeni objekat na Staroj Slanici u Risnu (KP933-KO Risan)		268.Tumuli Velja Rudina, Pelinovo, Donji Grbalj	
244.Stara škola	Kljavići, Gornji Orahovac	269.Tumuli-6 Grabovac, Lješevići, Donji Grbalj	
245.Stari pješački put Kotor – Cetinje		270.Tumuli-7 Gradišta, Kubasi, Donji Grbalj	
246.Šest humki JZ od Dragalja		271.Tvrđava Sv.Krst	Perast
247.Šest kamenih tumula u Pobrđu, Donji Grbalj		272.Tvrđava Donji Grkavac	Krivošije
248.Škola	Gornje Krivošije	273.Tvrđava Gornji Grkavac	Krivošije
249.Trobrodna bazilika Šebeljgrad na imanju Živanović		274.Tvrđava Grabovac	Gornji Grbalj
250.Tumul iznad Žandarmerijske kasarne – Ježevići		275.Tvrđava iznad Orahovca	
251.Tumul kod crkava sv.Nikole i sv.Trojice u Pelinovu, Donji Grbalj		276.Tvrđava Sv.Ivan	Stari grad Kotor
252.Tumul Kosmata ili Janovića, Lješevići, Donji Grbalj		277.Tvrđava Sveti Križ iznad Perasta	
253.Tumul Krstac, Nalježići, Donji Grbalj		278.Upravna zgrada Jugooceanije u Kotoru	
254.Tumul Kulježa i Drakulovića gomila, Vranovići, Donji Grbalj		279.Ušće rijeke Ljuta sa mlinom za žito i ostacima crkve Sv.Krsta	Dobrota
255.Tumul Lušina gomila – u sjevernom dijelu K.O. Lješevići		280.Utvrđeni logor Crkvice	
256.Tumul Mačkova gomila		281.Utvrđeni logor Grkavac - donje Ledence	
257.Tumul na granici K.O. Kovači i K.O. Glavati		282.Utvrđenje na Trojici	Škaljari
258.Tumul u blizini crkve Crkva Sv.Trojice	Kubasi	283.Uvala Bigova	Glavatičići-podmorje
259.Tumul u Nalježićima		284.Velika gomila, Lješevići, Donji Grbalj	
260.Tumul u okviru lokaliteta Bigova		285.Velika gruda, Lješevići, Donji Grbalj	
261.Tumul u Pelinovu		286.Velje selo	Gornji Orahovac
262.Tumul u Višnjevu istočno Platačka gomila u Krimovici		287.Vila Anđelija	Dobrota
		288.Vile nastale u drugoj polovini XX vijeka sa lijeve strane ulice sa velikim parkovskim površinama	
		289.Zaprečna tvrđava Goli vrh	
		290.Zaprečna tvrđava Grkavac	
		291.Zaprečna tvrđava Šanik	

292.Zaprečna tvrđava Vranovo
brdo(tvrđava Sv.Andrije)

293.Zaprečno utvrđenje Cerovik

294.Zaprečno utvrđenje Sutvara

295.Zdenovo gumno

296.Zgrada Jugooceanije

297.Žandarmerijska kasarna

Bigova, Donji Grbalj

Ježevići

298.Likovna zbirka Galerije solidarnosti u
Kotoru

299.Top Falkonet, inv.br. V 273, Etnografska
zbirka, podzbirka oružje, Muzej grada
Perasta

OPŠTINA TIVAT

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene
1	Crkva Gospe od Anđela		
	Lokacija	Verige, Lepetani	
	Vrsta	Sakralni objekat	
	Kategorija/značaj	lokalni	
2	Kompleks Buća – Luković		
	Lokacija	Tivat	
	Vrsta	Profani objekat	
	Kategorija/značaj	lokalni	
3	Crkva Sv. Antuna		
	Lokacija	Belanovo	
	Vrsta	Sakralni objekat	
	Kategorija/značaj	lokalni	

4	Poluostrvo Prevlaka sa ostacima manastira Sv.Mihaila		<p>Najstariji nalazi vezuju se za novac ilirskog kralja Balajosa, a najkasnije u I vijeku izgrađena je <i>villa maritima</i>. Ostaci trobrodne bazilike su iz VI vijeka a na njenim temeljima su u IX I XI vijeku benediktinci sagradili manastir Sv Mihaila prenoseći njegov kult sa Monte Gargana. Početkom XIII vijeka manastir postaje sjedište Zetske episkopije, a 1346,. dobija status mitropolije. Za vrijeme Nemanjića crkva je obnovljena, dobija kupolu, ojačava se kontraforama i uz sakristiju iz XI vijeka, dograđuje se aneks. Naglo propada u drugoj polovini XIV vijeka kada se nad ovim područjem smjenjuju vlasti Balšića, Crnojevića, Sandalja Hranića, kotorske vlastele i Mlečana.</p> <p>Ostaci crkve Sv. Mihaila prate formu trobrodne bazilike nad kojom je crkva izgrađena. U osovini centralnog broda je veća polukružna apsida a u osovini bočnih su manje, iznutra polukružne spolja paravougaone apside.</p> <p>Na lokalitetu su nađeni mnogobrojni, vrijedni primjerci preromaničke kamene plastike, fragmenti živopisa iz XIII vijeka, novac Stefana Prvovenčanog.</p>	
	Lokacija	Prevlaka, Tivat		
	Vrsta	Arheološki lokalitet		
	Kategorija/značaj	lokalni		
5	Crkva Sv.Trojice		<p>Sagrađena je 1833. godine kao zadužbina kontese Katarine Vlastelinović. To je jednobrodna građevina nerasčlanjene osnove zasvedene poluobločastim svodom, sa polukružnom apsidom na istoku i trodjelnim zvonikom na preslicu na zapadu. Građena je od tesanika a pokrivena je kanalicom.</p> <p>Na zapadnoj fasadi, iznad portala, je kamena ploča sa ktitorskim natpisom, a iznad ploče je ugrađena spolija sa preromanskim prepletom, koja može poticati sa crkve Sv.Mihaila čiji su temelji u neposrednoj blizini.</p> <p>Na lokalnom groblju, u ograđenoj porti je i grob Katarine Vlastelinović.</p>	
	Lokacija	Ostrvo Cvijeća, Prevlaka		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
6	Palata Verona – Bizanti		<p>Nije poznato vrijeme gradnje kompleksa sa palatom.</p> <p>Utvrđena palata, smještena na samoj obali mora, prvobitno je pripadala kotorskoj plemićkoj porodice Bizanti, da bi početkom XVIII vijeka prešla u ruke porodice Verona sa Prčanja.</p> <p>Njen položaj, kao i reprezentativna gradnja sa centralnom kulom i bočnim krilima, pristan za brodove i prostrano imanje u zaleđu sa nekoliko bunara sa slatkom vodom, karakterišu stambene ansamble poznatih kotorskih vlastelskih porodice na obali Tivatskog zalive.</p>	
	Lokacija	Račica, Tivat		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
7	Crkva Sv.Gospođe		<p>Prvi pisani pomen crkve je 1594. godine. Obnovljena je polovinom XIX vijeka kada je produžena i sagrađena je kula-zvonik.</p>	
	Lokacija	Radovići		

	<table border="1"> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Crkva je velikih dimenzija, trotravejne osnove zasvedene pouobličastim svodom, za kupolom na kvadratnom postolju i sa polukružnom apsidom na istočnoj strani. Na zapadnoj strani, ispred ulaza, je impozantna kula-zvonik nad trijemom, po ugledu na manastir Savinu, koji se završava osmostranim kubetom.</p> <p>Oko crkve je lokalno groblje, okruženo ogradnim zidom, sa ulazom na zapadnoj strani.</p>			
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
8	<p>Crkva Sv.Luke</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Gošići</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Gošići	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Crkva je vjerovatno podignuta na mjestu nekadašnje benediktinske opatije iz XIV vijeka. Crkva je proširena 1776. godine. Poznato je da je do polovine XIX vijeka bila živopisana.</p> <p>Sadašnja crkva je jednobrodna građevina, nerasčlanjene osnove zasvedene poluboličastim svodom, sa polukružnom apsidom na istoku i kulom- zvonikom nad ulazom na zapadu. Crkva je građena od pritesanog kamena, presvođena je, a pod je popločan kamenim pločama.</p> <p>Teren u neposrednoj okolini crkve je evidentiran kao značajan arheološki lokalitet iz ilirskog i rimskog perioda.</p>	
Lokacija	Gošići								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
9	<p>Crkva Sv.Petra</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Bogdašići</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Bogdašići	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Na starijem natpisu, ugrađeno u crkvu pominje se benediktinski klaustor i majstor Regulus iz XI vijeka. Kasniji, staroslovenski natpis je o izgradnji crkve 1268-69. godine. Ugašenu benediktinsku opatiju u vrijeme episkopa Neofita preuzima pravoslavna crkva a u XV vijeku ponovo rimokatolici. Današnja građevina rezultat je obnove izvedene u XVII vijeku.</p> <p>Crkva je jednobrodna, sa kvadratnom apsidom u širini naosa i niskim bočnim kapelama. Na apsidu se nadovezuje župnikova kuća spratni kameni objekat sa dograđenim krilom. Na pročelju crkve je trodjelni zvonik na preslicu.</p>	
Lokacija	Bogdašići								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
10	<p>Crkva Sv.Vida</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Gornja Lastva</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Gornja Lastva	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>U dokumentima se prvi put pominje 1327 godine, ali se pretpostavlja da je sagrađena na starijem kulturnom mjestu. Na nadvratniku i kamenici za blagoslovenu vodu uklesani su krstovi vizantijskog tipa.</p> <p>Crkva je jednobrodna građevina, dvotravejna građevina zasvedena poluobličastim svodom, sa polukružnom apsidom na istočnoj, a ulazom jednodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj strani.</p> <p>Rekonstruisana je poslije zemljotresa 1979 godine.</p>	
Lokacija	Gornja Lastva								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								

11	Crkva Sv.Srđa, Nikole I Dimitrija		<p>Nije poznato vrijeme izgradnje crkve. Prvi pisani pomen je iz 1328, godine u kotorskim notaskim spisima. Spolija sa natpisom ugrađena nad nadvratnom gredom na zapadnoj fasadi datovana je u početak IX vijeka.</p> <p>Crkva je jednobrodna, nerasčlanjene osnove sa pravougaonom apsidom na istoku i ostacima jednodjelne preslice na zapadu.</p>	
	Lokacija	Đurđevo brdo, Mažine		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
12 - 27	MEMORIJALNI OBJEKTI			
1. Spomen-ploča Marku Lukšiću, Lepetani				
2. Spomen-ploča na mjestu pogibije Nika Anđusa i dr., Mrčevac				
3. Spomenik Tivćanima poginulim u NOB-u				
4. Spomen-ploča u znak sjećanja na borbe koje je vodila II Dalmatinska brigada tokom 1944. godine, Lepetani				
5. Spomen-ploča u znak sjećanja na borce koji su poginuli prilikom uništenja njemačkog garnizona 1943.g., Lepetani				
6. Spomen-ploča Marku Lukšiću i drugovima i Spomen-ploča, Verige, Lepetani				
7. Spomen-ploča na pogibiju narodnog heroja Nika Anđusa i drugova, Mrčevac				
8. Spomen-ploča poginulim članovima Sreskog i Okružnog komiteta KPJ za Boku, Gradiošnica				
9. Spomen-ploča poginulim rodoljubima u borbi protiv italijanskih fašista, Podgorac, Krtole				
10. Spomen-ploča obješenim rodoljubima od strane okupatora, Radovići, Krtole				
11. Spomenik rodoljubima iz Grblja, Plaža „Pržno“, Krtole				
12. Spomenik				
13. Spomenik rodoljubima obješenim 1944. godine od strane okupatora				

	14. Spomenik posvćen palim borcima NOV-a i žrtvama fašističkog terora sela Donja Lastva 15. Spomenik sa bistama oficira bivše Jugoslovenske vojske, Gradski park		
--	---	--	--

EVIDENTIRANA DOBRA ZA KOJA SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

1. Ambijentalna cjelina Bjelila	– Kakrc	23. Crkva Sv.Ivana	Bogišići
2. Ambijentalna cjelina Bogišići		24. Crkva Sv.Ivana	Tivat
3. Ambijentalna cjelina Donja Lastva		25. Crkva Sv.Ivana	Đuraševići
4. Ambijentalna cjelina Đuraševići i Meštrovići		26. Crkva Sv.Jovana	Đuraševići
5. Ambijentalna cjelina Đurđevo Brdo		27. Crkva Sv.Kuzmana i Damjana	Gornji Bogdašići
6. Ambijentalna cjelina Gornja lastva		28. Crkva Sv.Marije	Gornja Lastva
7. Ambijentalna cjelina Gornji Krašići		29. Crkva Sv.Marije-Ane	Lepetani
8. Ambijentalna cjelina Kostići		30. Crkva Sv.Nikole	Gornji Krašići
9. Ambijentalna cjelina Lepetane		31. Crkva Sv.Roka	Donja Lastva
10. Ambijentalna cjelina Milovići		32. Crkva Sv.Save	Tivat
11. Ambijentalna cjelina Prtkovići		33. Crkva Sv.Spasa	Radovići, Krtoli
12. Ambijentalna cjelina Radovići		34. Crkva Sv.Šimuna	Đurđevo Brdo
13. Antička vila u Božinovićima	, Bogdašići,	35. Crkva sv.Srđa	Đurđevo brdo
14. Bivši Pomorski Arsenal odnosno MTRZ "Sava Kovačević"		36. Crkva sv.Vida i gradina	
15. Crkva Mučenika	Krašići,	37. Fortifikacija Donja Lastva	
16. Crkva Sv.Agata	na Mrčevcu	38. Fortifikacija Nakuk	
17. Crkva Sv.Antona	, Tripovići,	39. Fortifikacija Podkuk	
18. Crkva Sv.Antuna	, Lepetani,	40. Fortifikacija Ruljina	
19. Crkva Sv.Anuncijata	Seljanovo	41. Fortifikacija Mažina	
20. Crkva Sv.Arhanđela Mihaila	Đuraševići	42. Gomila	na padini Đurđevog
21. Crkva Sv.Đorđa	Gornji Bogdašići		brda, Nikolići
22. Crkva Sv.Gospa od Otoka		43. Gomila	na Kalcu
		44. Gomila od Hrasne	u Gošićima

45. Gospa od Milosti, crkva-konak-otok		
46. Granična i gomila Bijelića,	Đuraševići	
47. Hotel Kamelija	u Donjoj Lastvi	
48. Hotel Mimoza		
49. Kapela Sv.Mihaila,	Tivat	
50. Kompleks Drago sa crkvom Anuncijate,	Seljanovo	
51. Kuća Drago	Donja Lastva	
52. Kuća Jakonja sa kapelom Sv.Jakova		
53. Kuća kapetana Nikolića	Donja Lastva	
54. Kuća na ruševinama Svetog Spasa	Grgurevina	
55. Kuća porodice Fažo		
56. Kuća Radali	Seljanovo	
57. Kuća sa kulom Buća	Tripovićima	
58. Kuća Vizin,	Seljanovo	
59. Kuća Vrakjen	Tivat	
60. Kula	na Dančulovini	
61. Lokalitet Bačve-cistijerna		
62. Lokalitet Bobovište – grad		
63. Lokalitet Mrceljovina		
64. Lokalitet rt Seljanovo, ambijentalna cjelina		
65. Niz kuća kojeg sačinjavaju stara škola i kuće Gašparina		Donja Lastva
66. u blizini crkve Sv.Roka		
67. Ostaci crkve sv.Nikole i groblje na Čelu u Gornjoj Lastvi		
68. Ostrvo sv.Marko, Krtole		
69. Palata Zmajević – Jakonja		Donja Lastva
70. Rezervat „Solila“		
71. Solana Solila		
72. Vila „Marija“		
73. Vila Grabić, Seljanovo		
74. Umjetnička i etnografska zbirka Centra za kulturu Tivat		

ULCINJ

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene						
1	<p>Stari grad Ulcinj</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Ulcinj</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Stari grad</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>Nacionalni</td> </tr> </table> 	Lokacija	Ulcinj	Vrsta	Stari grad	Kategorija/značaj	Nacionalni	<p>Jedan od najstarijih gradova na Jadranskoj obali čiji najraniji tragovi vode u V vijek p. n. e. Osnovali su ga Kolhiđani kao Colihinium, 163. god. p.n.e osvojili su ga Rimljani od ilirskog plemena Olcinijatas i nazvali Olcinijum. Za vrijeme rimske vladavine bio je grad sa naročitim privilegijama (opida civijum romanorum) a kasnije grad sa samostalnim statusom (Municipij). Obnovljen je i utvrđen u vrijeme Justilijana. Srpski župan Stefan Nemanja zauzeo ga je 1183. godine a kasnije su njime vladali Balšići, Mlečani i Otomanska imperija. Bedemi koji ga okružuju, direktno izbijajući iz mora, obuhvataju površinu od 3 ha. Unutar bedema smještena je na najvišem kamenom platou citadela dok naselje zahvata prostor južno od nje.</p> <p>Pored sjeverne kapije grada je glavni plato uz koji se nalazi Kula Balšića ispred koje je Mali ili Trg robova, ograđen prostorom pod voltovima.</p> <p>U blizini je i dio bedema iz mletačkog perioda, poznatiji kao Balani, rampa - ravelina i turska česma iz 1749. godine. Ispred južnog ulaza u grad nalaze se temelji nekadašnje pravoslavne Bogorodične crkve, iz XII vijeka, kasnije pretvorene u katoličku - crkvu Sv.Marka. Nedaleko je velika mletačka gradska cisterna, a malo dalje je i turska barutana iz XVIII vijeka. U blizini je Palata Venecija u čijoj se neposrednoj blizini bili Dvori Balšića iz XIV vijeka.</p> <p>Prije ulaska u Stari grad nalazi se turbe, svojevrsni pečat vremena iz doba vladavine Otomanskog carstva.</p> <p>Ulcinj, odnosno tadašnja luka Valdanos bio je piratsko utočište, a za taj period vezuje se dovođenje oko 100 crnih, robova, koji su u Ulcinju živjeli do 1900. godine. Oni su nakon oslobođenja uzeli prezimena porodica u kojima su služili i postali ravnopravni građani.</p> <p>Unutar grada obuhvaćenog bedemima sa očuvanim karakteristikama srednjevjekovnog, mletačkog i otomanskog utvrđivanja, sa citadelom u sjevernoj zoni uz čiju su južnu stranu bili objekti javnog karaktera oko Trga Robova a na ostalom prostoru, uz mrežu strmih, krivudavih ulica i trgova razvili su se blokovi stambenih objekata sa, pretežno, očuvanim karakteristikama orijentalne arhitekture.</p>	- Na Tentativnoj listi
Lokacija	Ulcinj								
Vrsta	Stari grad								
Kategorija/značaj	Nacionalni								
2	<p>Muzej crkva-džamija</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Stari grad, Ulcinj</td> </tr> </table>	Lokacija	Stari grad, Ulcinj	<p>Prema natpisu na nadvratnoj gredi crkva je sagrađena u XIII – XIV vijeku. U džamiju je pretvorena 1569.godine.</p> <p>To je bila jednobrodna građevina pravougaone osnove sa zvonikom, dvovodnim krovom i apsidom na istoku. Građena je od klesanih kvadera složenih u pravilne redove. Pretvaranjem</p>	U objektu je danas smješten arheološki muzej.				
Lokacija	Stari grad, Ulcinj								

	<table border="1"> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj		u džamiju uklonjeni su apsida i zvonik a postavljeni mihrab i minber i minare sagrađeno uz južni zid.					
Vrsta	Profani objekat										
Kategorija/značaj											
3	<table border="1"> <tr> <td colspan="2">Sahat-kula</td> </tr> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Stari grad, Ulcinj</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Sahat-kula		Lokacija	Stari grad, Ulcinj	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj		Izgrađena je 1754.godine dobrovoljnim prilozima stanovnika. Četvorougona je osnove sa drvenim međuspratnim konstrukcijama i stepeništem. Na zadnoj etaži je lođa sa četiri polukružno završena otvora ispod kojih je sat.	
Sahat-kula											
Lokacija	Stari grad, Ulcinj										
Vrsta	Profani objekat										
Kategorija/značaj											
4	<table border="1"> <tr> <td colspan="2">Saborna crkva Sv.Nikole</td> </tr> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Podgrađe, Ulcinj</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Saborna crkva Sv.Nikole		Lokacija	Podgrađe, Ulcinj	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj		Sagrađena je 1890. godine na mjestu manastira Sv. Arhandjela iz XV vijeka. Podigao je Kralj Nikola I u slavu Crnogoraca poginulih u borbi za oslobođenje Ulcinja 1878. godine. Građevina trikonhalne osnove, sa pijevnicama na sjevernoj i južnoj strani i apsidom na istoku. Nad centralnim dijelom se uzdiže kupola koja počiva na heksagonalnom tamburu. Zvonik dozidan 1933 godine ispred pročelja povezan je sa ulazom natkrivenim trijemom oslonjenim na četiri stupca. Ikonostas je poklon ruskog konzula.	
Saborna crkva Sv.Nikole											
Lokacija	Podgrađe, Ulcinj										
Vrsta	Sakralni objekat										
Kategorija/značaj											
5	<table border="1"> <tr> <td colspan="2">Bećir-begova kuća</td> </tr> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Star grad, Ulcinj</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Bećir-begova kuća		Lokacija	Star grad, Ulcinj	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj		Na osnovu arhitektonskih karakteristika datuje se u srednji vijek. Stambeni kompleks sa Bećir-begovom kućom podignut je na samom rubu starog grada. Kuća je podijeljena na dva dijela, koji su u prizemlju zasvedeni poluoblčastim svodovima. Ima prizemlje i dva sprata, a zidana je od grubo tesanog kamena sa prozorskim okvirima i konzolama od fino obrađenog kamena.	
Bećir-begova kuća											
Lokacija	Star grad, Ulcinj										
Vrsta	Profani objekat										
Kategorija/značaj											
6	<table border="1"> <tr> <td colspan="2">Pašina džamija sa hamamom</td> </tr> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Pristan, Ulcinj</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Pašina džamija sa hamamom		Lokacija	Pristan, Ulcinj	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj		Sagrađena je početkom XVIII vijeka, a 1743. Skadarski Jusuf-paša podigao je hamam. Unutar harema uz džamiju je hamam, a u istočnom dijelu kompleksa nalazi se turbe. Na platou je dozidan prizemni objekat sa prostorom za pranje prije molitve i stepenište kao veza sa galerijom i minaretom. Džamija pripada tipu "kuće" – sa jedinstvenim prostorm pod četvorovodnim krovom. Kompleks je ograđen kamenom ogradom. Specifičan je kameni minaret koji iz kvadratne prelazi u dvanestougonaonu osnovu.	
Pašina džamija sa hamamom											
Lokacija	Pristan, Ulcinj										
Vrsta	Sakralni objekat										
Kategorija/značaj											

	Pašina kuća sa tavanicom u duborezu		Sagrađena je 1743. godine kao zadužbina Sinan- paše. Urušena u zemljotresu 1979 godine, do kada je korišćena za stanovanje. Imala je stilski i estetski vrijednu dekoraciju tavanice u obliku kvadrata u koji je upisan osmougao, ispunjen floralnom ornamentikom. Nakon oštećenja na kući, ovaj izuzetno vrijedan duborez čuva se u Etnografskom muzeju.	
	Lokacija	Podgrađe, Ulcinj		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj			
	Namazjah džamija		Sagrađena je 1728. godine. To je jednodobna građevina izdužene osnove sa četvorovodnim krovom, sa niskim kamenim minaretom na kružnom postolju. Džamija je osvijetljena prozorima postavljenim u dva reda. Zidana je od pritesanog kamena, a minber, mahvil, pod, tavanica i krovna konstrukcija su od drveta.	
	Lokacija	Ulcinj		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj			
	Utvrđeni grad Svač		Prvi put se u dokumentima pominje kao biskupsko sjedište 1067. godine ali se na osnovu arheoloških nalaza može utvrditi postojanje naselja još u VII-VIII vijeku. Utvrđeni grad smješten je na vrhu grebena, a imao je snažne bedeme sa kulama na tri strane. Na najistaknutijem mjestu utvrđenja podignuta je jednobrodna katedrala posvećena Sv. Jovanu. Uz nju je bila prislonjena kula u koju je zadirala apsida crkve. Na prostranoj zemljanoj površini na prilazu Svaču nalazi se podgrađe gdje su danas vidljivi ostaci manastira Svete Bogorodice, manastirske kapije, vizantinske kapele i ostaci još sedam crkava.	
	Lokacija	Šas, Vladimir, Ulcinj		
	Vrsta	Arheološki lokalitet		
	Kategorija/značaj			
	Kruč		Lokalitet koji čine ostaci arhitekture (VI vijek) rimske vile je djelimično istražen. U sondažnim istraživanjima definirane su dvije veće pravougaone prostorije, dio termi zidanih u opus quadratum tehnici i ostaci drugih prostorija.	
	Lokacija	Kruč, Ulcinj		
	Vrsta	Arheološki lokalitet		
	Kategorija/značaj			
12	Crkva Sv.Nikole pod Bijelom Gorom		Crkva je izgrađena 1866.-1869. Godine na ruševinama starije iz doba Balšića. To je jednobrodna građevina nerasčlanjene pravougaone osnove, sa polukružnom apsidom na istoku i jednodjelnim zvonikom na preslicu na zapadu. Građena je od kamena u krečnom malteru, a krov je dvovodni i pokriven kanalicom.	
	Lokacija	Bijela Gora, Ulcinj		

	Vrsta	Sakralni objekat	Oko crkve je aktivno pravoslavno groblje.	
	Kategorija/značaj			
13 -	MEMORIJALNI OBJEKTI			
15	1. Spomen-ploča palim borcima za oslobođenje Ulcinja, Bijela Gora 2. Kuća revolucionara Nikole Đ. Đakonovića, Meterizi 3. Spomen-ploča sedmorici palih boraca u NOB, Vladimir			

EVIDENTIRANA DOBRA ZA KOJA SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

ARHEOLOŠKI LOKALITETI

1. Lokalitet Pavare
2. Lokalitet Rastiš sa tri tumula
3. Lokalitet Brklja
4. Lokalitet Šančevi
5. Lokalitet Gač
6. Lokalitet Gajat
7. Tri kamena tumula na imanju Petra Spahića
8. Lokalitet Duškokuć
9. Tumul na imanju Milovana Vujoševića
10. Lokalitet Rupa duboka
11. Lokalitet Možura – devet kamenih tumula
12. Ostrvo Stari Ulcinj
13. Gradina
14. Srednjevjekovni drum
15. Lokalitet Crkvina (Ćirik)
16. Ostaci arhitekture na imanju Delića
17. Lokalitet Savardak

18. Lokalitet Gradina
19. Lokalitet Crkvica, Valdanos
20. Parobrod „Carola“
21. Parobrod „Goritia“

INFRASTRUKTURNI OBJEKTI

22. Stari most na Klezni

KULTURNO-ISTORIJSKE CJELINE

23. Selo Mide
24. Selo Suma
25. Selo Možura
26. Ulcinjska Solana

MEMORIJALNI OBJEKTI

27. Dva turbeta porodice Pulti (Resulbegović)

28. Turbe-Familije Fani

PROFANI OBJEKTI

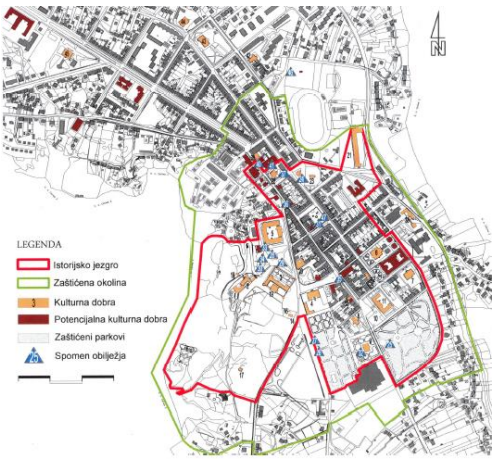
- 29. Kula Balšića
- 30. Upravna zgrada „Bajo Sekulić“ – Solana
- 31. Vila „Nikci“, Ulcinj

SAKRALNI OBJEKTI

- 32. Džamija Vrhpezar
- 33. Džamija u Gornjim Kravarima
- 34. Crkva Sv.Đorđa
- 35. Crkva Sv.Vasilija Ostroškog
- 36. Crkva Sv.Petra i Pavla u Salču

SREDIŠNJI REGION

OPŠTINA CETINJE

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene						
1	<p>Istorijsko jezgro Cetinja</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Cetinje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Kulturno-istorijska cjelina</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table> 	Lokacija	Cetinje	Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Pod najezdom Otomanske imperije, Ivan Crnojević preselio je centar zetske države u podlavlčanski dolac, gdje je 1482.godine podigao sebi dvorac, a dvije godine kasnije Manastir posvećen Bogorodici u koji je 1485. premjestio sjedište Zetske mitropolije. Nakon pada Zete (1499.), tek 1701., Vladika Danilo obnavlja Cetinjski manastir. Početkom XIX vijeka vladika Petar I podiže na sjevernoj strani Manastira prvi administrativni objekat – Sionicu. Kasnije, za potrebe Senata, državne administracije, kao i za svoju rezidenciju Njegoš podiže Biljardu (1838), u čijoj blizini počinju da se grade i prve stambene kuće.</p> <p>Na planu iz 1860., koji predstavlja prvo urbanističko iscrtavanje Cetinja, uočava se da osim Manastira, Biljarde i Tablje postoji formirano naselje uz dvije ulice- Dvorske u pravcu istoka i Katunske u pravcu sjeverozapada. Stambene kuće bile su prizemne, zidane od grubo tesanog kamena u „suvomeđi“ ili krečnom malteru, sa dvovodnim krovovima pokrivenim slamom.</p> <p>Krajem XIX vijeka Cetinje se ubrzano razvija, kuća evoluirala prema savremenim potrebama, ulice su šire sa zasađenim drvoredima i formiranju se dva gradska parka (dvorski i gradski). U gradu se, 1891.godine, gradi moderni vodovod i uvodi., uvodi električno osvjetljenje (1910). Gradi se nova gradska pijaca sa tezgama -Balšića Pazar (1884).</p> <p>Početkom XX vijeka evropske države već imaju ili grade na najljepšim lokacijama, rezidencije za svoja diplomatska predstavništva od kojih su arhitektonski najznačajnija: austrijsko, rusko, francusko, englesko i italijansko.</p> <p>Između dva svjetska rata, podignut je i jedan broj reprezentativnih objekata javne namjene: Zgrada Banske uprave, Žandarmerijska stanica, zgrada Državne hipotekarne banke, zgrada Crkvenog suda, Osnovna škola „Njegoš“. U ovom periodu sagrađeni su hoteli „Njujork“, „Beograd“ i „Nikšić“. Nakon završetka Drugog svjetskog rata, nakon preseljenja administrativnog centra u Podgoricu, usporava se razvoj grada čija se urbana matrica i dalje čuva kroz planove arhitekta Bogdana Bogdanovića (1956). i arhitekta Vukote Vukotića (1957).</p> <p>U periodu nakon zemljotresa 1979. Izvršeni su brojni radovi na sanaciji i revitalizaciji kulturno-istorijskih dobara.</p>	- Nalazi se na Tentativnoj listi
Lokacija	Cetinje								
Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina								
Kategorija/značaj	nacionalni								

2	Cetinjski manastir		<p>Cetinjski manastir je obnovio Vladika Danilo između 1701. i 1704. godine, nedaleko od prvobitnog manastira Crnojevića. Ubrzo poslije podizanja Manastir doživljava drastična rušenja, 1712. i 1714. a zatim 1785. godine od strane Otomanske vojske.</p> <p>Petar I podigao je za sebe izdvojenu ćeliju, tzv. Isposnicu. Vladika Petar II Petrović Njegoš proširuje konake. U devetoj deceniji XIX vijeka formira se dvorsko porodično groblje. Godine 1896. na kuli-zvoniku u gornjoj etaži postavljen je sat, a zvonik se završava konstrukcijom za zvono. Manastir je radikalno obnovljen 1925-27. godine kad je srušena zgrada Njegoševog konaka i na njenom mjestu dozidan mitropolitov stan. U ovoj intervenciji kula-zvonik dobio je današnji izgled.</p> <p>Značajne izmjene na Manastiru bile su 1962. i 1963. godine kada su otvoreni zazidani voltovi u prizemlju centralnog konaka, kao i 80-ih godina prošlog vijeka kada je sagrađen Mitropoljski dvor.</p> <p>Cetinjski manastir je složeno zdanje, čiji nukleus čini crkva posvećena Rođenju Bogorodice. Crkva je jednobrodne osnove sa, bočnim pijevnicama u vidu nižeg transepta, pripretom i visokom polukružnom apsidom. U crkvu su ugrađeni ktitorska ploča Ivana Crnojevića i kapiteli i dekorativni elementi sa starog Manastira.</p> <p>Uz bočne zidove naosa su grobovi knjaza Danila i velikog vojvode Mirka Petrovića.</p> <p>Sa jugozapadne strane na crkvu se naslanja staro krilo konaka. Kompleks je opasan kamenim zidom sa kapijom, koja vodi u popločano dvorište – Stabor, gdje su grobovi Vladike Save, porodice knjaza Danila i Vladike Mitrofana Bana.</p> <p>Ikonostas je rad grčkih majstora iz sredine XIX vijeka.</p>	<p>- Pokretna kulturna dobra</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Jevanđelje Divoša Tihoradića 2. Zbirka metala 3. Zbirka tekstila 4. Zbirka emajla 5. Zbirka ikona 6. Zbirka ordenja 7. Zbirka pečata 8. Zbirka rukopisnih knjiga 9. Zbirka štampanih knjiga 10. Krst Petra Petrovića Njegoša 11. Mitra Petra I <p>U crkvi je manastirska svetinja, Ćivot Sv. Petra Cetinjskog U manastiru su pohranjene dvije velike hrišćanske relikvije – ruka Svetog Jovana Krstitelja i čestica Časnog Krsta Gospodnjeg.</p>
	Lokacija	Cetinje		
	Vrsta	Kulturno-istorijska cjelina		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
3	Biljarda		<p>Vladika Petar II Petrović Njegoš 1838. godine podigao je zgradu za centralnu vlast i svoju rezidenciju, prema nacrtu ruskog diplomate i pukovnika Jakova Nikolajeviča Ozereckovskog.</p> <p>Biljarda je do 1867. godine služila kao dvorska rezidencija crnogorskih knjaževa. U njoj su do 1910. bila smještena ministarstva i državne institucije, prve srednje škole i dr. Zdanje Njegoševe Biljarde je više puta trpjelo izmjene.</p> <p>Spratna kamena građevina, osnove razvijene u obliku slova L smještena je u dvorištu ograđenom je kamenim zidom sa kružnim kulama na uglovima.</p>	<p>U Biljardi je smješten Njegošev muzej sa 19 zbirki i pojedinačnim predmetima koje predstavljaju pokretna kulturna dobra.</p>
	Lokacija	Cetinje		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
4	Dvorac Kralja Nikole		<p>U narodu poznat kao Palac dominira Dvorskim trgom. Izgrađen je 1867. godine kao spratna građevina pravougaone osnove sa potkrovljem. Objekat je proširen 1871. godine dogradnjom bočnih krila prema dvorištu (austrijski inženjer Pakler).</p>	<p>U dvorcu Kralja Nikole I smješten je Narodni muzej Crne Gore sa 28 zbirki i mnogobrojnim pojedinačnim predmetima koji su</p>
	Lokacija	Cetinje		
	Vrsta	Profani objekat		

	<table border="1"> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Neoklasičističke elemente dobija u rekonstrukciji 1910.g. prema projektu italijanskog arhitekta Ferdinanda Balaka. Novi elemenat je ulazni trijem lociran u središnjoj osi pročelja sa natkrivenim balkonom sa balustradom na prvom spratu. Preko stepeništa na dvorišnoj fasadi uspostavljena je veza sa dvorskim parkom. Ispred bočnih dvorišnih kapija podignute se dvije stražarnice.</p> <p>Enterijer Dvora, u duhu secesije, bio je prilagođen rezidencijalnom životu.</p> <p>U dvorišnoj zgradi je Bibliotečko-arhivsko odjeljenje, prizemna građevina skronih arhitektonskih karakteristika.</p>	predstavljaju pokretna kulturna dobra.				
Kategorija/značaj	nacionalni								
5	<p>Vladin dom</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Cetinje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Cetinje	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Sagrađen je 1909/10. godine, za potrebe Narodne skupštine i smještaj državnog aparata, prema projektu italijanskog arhitekta A. C. Koradinija.</p> <p>Nakon Drugog svjetskog rata u zgradi su bile smještene brojne institucije, Štamparija i Pošta.</p> <p>U vrijeme gradnje, najveća građevina u Crnoj Gori, predstavlja spratni objekat koji se razvija oko prostranog atrijuma. Na naglašenom pročelju, nad ulaznim trijemom dominira raskošna atika sa skulpturama, reljefnim ukrasima i satom.</p> <p>U enterijeru se ističe svečana sala „Ivan Crnojević“, bogato ukrašena dinastičkim grbovima i različitim dekorativnim elementima u štukaturi.</p>	Stalne postavke istorijskog, arheološkog i umjetničkog muzeja i plava kapela sa ikonom Bogorodice Filermose.
Lokacija	Cetinje								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	nacionalni								
6	<p>Zetski dom</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Cetinje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Cetinje	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Knjaževsko crnogorsko pozorište sagrađeno je 1884 – 1896. godine prema projektu trogirskog inženjera Josipa Sladea kao bazilikalna građevina naglašenim ulaznim trijemom na pročelju.</p> <p>Enterijer je bio po uzoru na evropska pozorišta sa parterom, kraljevskom ložom i bočnim ložama na dvije galerije, u pozlatama i štukaturama, kristalnim ogledalima i raskošnim lusterima. Zavjesu portala od crvenog pliša oslikao je češki slikar Zigler, dok je tavanicu iznad partera oslikao češki slikar Ženišek.</p> <p>Objekat je zapaljen pri povlačenju austougarskih trupa 1916.g. a obnovljen je 1931. godine sa značajnim izmjenama na pročelju i u enterijeru.</p> <p>Rekonstrukcijom iz 1985 je vraćen autentični izgled timpanona i trijema i osavremenjeni su scenski prostora.</p>	
Lokacija	Cetinje								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	nacionalni								
7	<p>Bivše Rusko poslanstvo u Kraljevini Crnoj Gori</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Cetinje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> </table>	Lokacija	Cetinje	Vrsta	Profani objekat	<p>Sagrađeno je 1903.godine prema projektu italijanskog arhitekta Koradinija, u stilu kasnog ruskog baroka - „Peterburškog ampira“. Sastoji se od podruma, prizemlja, sprata i naglašene mansarde. Na fasadama su otvori naglašeni bogatom štukaturom sa motivima fantastičnih bića, girlandi i palmi.</p> <p>Nakon požara 2012. Godine, dok je u njoj bila smještena Akademija likovnih umjetnosti, gađevina je obnovljena 2015. g. za potrebe Ministarstva vanjskih poslova.</p>			
Lokacija	Cetinje								
Vrsta	Profani objekat								

	Kategorija/značaj	nacionalni		
8	Bivše Englesko poslanstvo u Kraljevini Crnoj Gori		<p>Izgrađena je 1913. godine po projektu engleskog arhitekta Hartija. Za prvobitnu namjenu služila je do 1915. godine.</p> <p>To je jednostavna spratna građevina sa potkrovljem izvedena je u duhu engleskog ljetnjikovca tipičnog za početak XX vijeka.</p>	
	Lokacija	Cetinje		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
9	Plavi dvorac		<p>Izgradnja Dvora prijestolonasljednika Danila započela je 4. juna 1894. godine. Na njegovoj izgradnji angažovani su italijanski i najbolji lokalni majstori, dok su nadzor vodili inženjeri Marko Đukanović i Miloš Lepetić.</p> <p>Građen je u maniru imperijalnog stila - ampira. Na spratnoj građevini sa visokim potkrovljem fasade su rasčlanjene prislonjenim pilasterima završenim korintskim kapitelima izvedenim u malteru. Nad lučnim portalom na pročelju izveden je konzolni svečani balkon.</p> <p>U dvorišnom prostoru bilo je izgrađeno tenisko igralište i bazen, a 1910. godine i betonski podijum za skejting.</p> <p>Nakon 1916. godine, kada je objekat izgubio rezidencijalni karakter, u njemu je bila smještena Velika gimnazija, a nakon II svjetskog rata, stalna postavka Umjetničke galerije i Muzej NOB-a. Služio je i kao ekspozicioni prostor svih do sada održanih postavki Cetinjskog bijenala.</p>	Rezidencija Predsjednika Crne Gore
	Lokacija	Cetinje		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj			
10	Grand hotel "Lokanda"		<p>Izgradnjom Lokande 1863. godine Cetinje dobija prvi hotel za potrebe izvanjaca koji su pokazivali sve veći interes za Crnu Goru.</p> <p>Nad prvobitno prizemnim objektom sa osam soba i restoranom, 1881. godine se gradi sprat, tako da je hotel imao dvadeset soba, dva restorana, kafanu, kupaonicu, čuvenu francusku kuhinju, najbolja vina. U hotelu se igrao bilijar, šah i karte, organizovane su igranke, maskenbali, dočeci novih godina, birane su najlepše devojke... Gosti su bili poznate ličnosti iz sveta diplomatije, ali i umetnosti, kao što su Bernard Šo, pesnik Bajron, koji se oduševljavao lepotama Crne Gore, i drugi. Diplomate, novinari i putopisci, radoznalci i boemi su bili redovni gosti, a birano osoblje hotela je govorilo nekoliko jezika. U hotelu su se prodavale i strane novine.</p>	
	Lokacija	Cetinje		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		

		<p>Prije II svjetskog rata objekat ima podrum, prizemlje, dva sprata i potkrovlje. Naglašavanjem bočnih krila, blago izvučenih iz ravni fasade stvorena je dinamična arhitektonska kompozicija čistih linija i skladnih proporcija. Strogost kompozicije razbijena je formiranjem prostrane polukružne terase oslonjene na kružne stubove, ispred istočnog krila.</p> <p>Objekat je zbog teških oštećenja koja je pretrpio u zemljotresu 1979. srušen.</p>								
11	Zgrada bivšeg đvojačkog instituta "Carica Marija"	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Cetinje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Cetinje	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Sagrađena 1869. godine prema projektu austrijskog inženjera Paklera za potrebe „Đvojačkog instituta carice Marije Aleksandrovne“, prvog ženskog srednjoškolskog zavoda u Crnoj Gori.</p> <p>Objekat je pretrpio više adaptacija čime je umnogome izgubio svoj autentični izgled. Današnji izgled rezultat je obnove nakon zemljotresa, prema projektu arh. Tupe Vukotića, kada je preuređen za studentski dom.</p>	
Lokacija	Cetinje									
Vrsta	Profani objekat									
Kategorija/značaj	lokalni									
12	Bivše Tursko poslanstvo u Kraljevini Crnoj Gori	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Cetinje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Cetinje	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj		<p>Kuća vojvode Maša Vrbice je 1888. otkupljena za potrebe Turskog poslanstva. Poznata i pod nazivom Pašina kuća, koristila se za potrebe Turskog poslanstva do oktobra 1912. godine.</p> <p>Objekat je jednostavna spratna cetinjska kuća .</p>	
Lokacija	Cetinje									
Vrsta	Profani objekat									
Kategorija/značaj										
13	Apoteka u Njegoševoj ulici br. 17	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Cetinje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Cetinje	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj		<p>Prva državna. u Crnoj Gori apoteka osnovana 1878. godine nalazi se na današnjoj lokaciji od 1931. g.</p> <p>Posebnu vrijednost jednostavne spratne cetinjske kuća sa potkrovljem, pretstavlja očuvani autentični enterijer, rad austrougarskih majstora .</p>	
Lokacija	Cetinje									
Vrsta	Profani objekat									
Kategorija/značaj										
14	Dvorska crkva na Ćipuru	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Cetinje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Cetinje	Vrsta		<p>Na temeljima Crnojevića manastira knjaz Nikola je podigao dvorsku kapelu posvećenu Rođenju Bogorodice. Zbog loše izvedenih građevinskih radova, crkva je ubrzo srušena. Ponovo je izgrađena 1890. Prije sanacionih radova 1989. imala je drveni hor u zapadnom traveju.</p>	<p>U crkvi su grobnice -sarkofazi osnivača Cetinja Ivana Crnojevića, Kralja Nikole I i Kraljice Milene.</p>		
Lokacija	Cetinje									
Vrsta										

	<table border="1"> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>To je jednobrodna, petotravejna, zasvedena kupolna građevina sa polukružnom apsidom na istoku i trojelnim zvonikom na preslicu na zapadu. Nad ulaznim portalom je kamena ploča sa ktitorskim natpisom.</p>					
Kategorija/značaj	nacionalni								
15	<p>Ostaci Manastira Crnojevića,</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Ćipur, Cetinje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Ćipur, Cetinje	Vrsta		Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Nakon podizanja manastira u njega se sa Oboda 1485. g. presejlava rezidencija crnogorskog mitropolita i štamparija Crnojevića. Biva privremeno napušten 1496.g nakon stradanja u napadu otomanske vojske, kada je došlo i do gašenja štamparije. Konačno je razoren 1692.g.</p> <p>Prema opisu u Marijana Bolice iz 1614.g. „Sinjor knjaz Ivan Crnojević sagradio je mali ali prekrastan Manastir“</p> <p>Manastir je pretstavljao je složeni kompleks dimenzija cca 40 x 40 m, U središtu je, na platou na najvišoj tački huma sagrađena crkva Rođenja Bogorodice sa tijekomom, a po obodu konaci i pomoćni objekti. Sa sjeverne strane prizidana je manja jednobrodna crkva posvećena Sv.Petru, istočno od nje je cisterna za vodu, a uz nju, nad voltom koji je premoščavao sjeverni krak nekadašnje Cetine, prostorija koja je, vjerovatno služila za potrebe štamparije.</p>	
Lokacija	Ćipur, Cetinje								
Vrsta									
Kategorija/značaj	nacionalni								
16	<p>Grob Vladike Danila na Orlovom kršu</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Cetinje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Memorijalni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Cetinje	Vrsta	Memorijalni objekat	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Sagrađen je 1896. godine na uzvišenju Orlov krš, koje dominira Cetinjskim poljem, na mjestu gdje se nalazila odbrambena kula koju je podigao Ivan Crnojević.</p> <p>Izveden je na osnovu makete spomenika koju je izradila princeza Jelena u saradnji sa francuskim arhitektom Frušoom.</p> <p>Na vještački zaravnjenom platou, na izdignutom četvotouglaonom podijumu postavljen je kameni srkofag nad kojim je svodna konstrukcija koja se preko polukružnih kamenih lukova oslana na četiri vitka stuba kružne osnove. Na sarkofagu, rebrastom svodu, stubovima i lucima ugrađeni su kameni elementi u bogatom reljefu.</p> <p>Ceremonija prenošenja i sahrane posmrtnih ostataka vladike Danila izvršena je 15. januara 1897.godine.</p>	
Lokacija	Cetinje								
Vrsta	Memorijalni objekat								
Kategorija/značaj	nacionalni								
17	<p>Mlin Ivana Crnojevića</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Cetinje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Cetinje	Vrsta		Kategorija/značaj	lokalni	<p>Ivan Crnojević je da bi regulisao proticanje vode kroz ponor ispod Orlovog krša njegov površinski dio obložio zidovima i nedaleko od njega 1484. godine podigao vodenicu za potrebe dvora i Manastira. Od XVIII vijeka ne služi osnovnoj namjeni.</p> <p>To je bio prizemni objekat pravougaone osnove sa dvovodnim krovom, vratima i prozorskim otvorom manjih dimenzija na zabatu.</p> <p>Sačuvani svod nad nekadašnjim vodotokom jedini je vidljivi arhitektonski element prvobitnog objekta koji je prezidan u devetoj dečeniji XX vijeka.</p>	
Lokacija	Cetinje								
Vrsta									
Kategorija/značaj	lokalni								

18	Tablja		Vladika Petar II Petrović Njegoš 1833. godine podiže odbrambenu kulu Tablju koja se koristila za ispaljivanje počasnih salvi prilikom dolaska važnih gostiju na Cetinje. Običaj isticanja odsječenih turskih glava ukinut je 1850. g. Srušena je 1934. godine, nakon čega je na stijeni u blizini ozidana manja kula-zvonara.	
	Lokacija	Cetinje		
	Vrsta	Fortifikacioni objekat		
	Kategorija/značaj			
19	Reljef Crne Gore		Izveden je 1916.godine po ideji majora Hubke, za potrebe boljeg sagledavanje teritorije Crne Gore u objektu lociranom u južnom dvorišti Biljarde. Nakon zemljotresa 1979. godine prvobitna bazikalna konstrukcija nad reljefom zamijenjena je novom čiji je autor arhitekta Dragoslav Mijušković. Reljef je rađen veoma precizno, na islikanoj betonskoj podlozi, u razmjeri 1: 10.000. Sagledavanje reljefa obezbijeđeno je sa betonske staze i čelične mostovske konstrukcije.	
	Lokacija	Cetinje		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
20	Zgrada arhiva Crne Gore		Zdanje današnjeg Državnog arhiva sagrađeno 1931.godine je za potrebe žandarmerijske stanice, a nakon II svjetskog rata ovdje je radila Štamparija „Obod“. Za potrebe Državnog arhiva zgrada je adaptirana 1980. godine. Zdanje se sastoji od podruma, prizemlja, sprata i potkrovlja. Fasadni zidovi su obrađeni u duhu klasicizma sa naglašenim poljima između otvora u obliku plitkih pilastera. . Prema projektu Vukote Vukotića 1967. godine dograđeno je mansardno potkrovlje. U zdanju se čuva istorijsko-dokumentaciona građa od neprocjenjivog državnog značaja.	
	Lokacija	Cetinje		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
21	Zgrada bivšeg vojnog stana		Objekt je 1895.godine sagrađen za potrebe crnogorske vojske. U sanaciji 80-tih godina XX vijeka sa dvorišne strane dograđena je sportska hala. Prostor Vojnog stana danas služi za potrebe smještaja javnih službi, preduzetništva, ugostiteljstvo, sport i kulturu. Monotoniju spratne kamene građevine sa potkrovljem, izdužene pravougaone osnove razbijaju naglašeni centralni ulazni dio na pročelju i naglašena krila sa dvorišne strane.	
	Lokacija	Cetinje		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
22	Bivše Francusko poslanstvo u Kraljevini Crnoj Gori		Sagrađena 1910. godine na osnovu projekta firme „Perret Freres“ i svjetski poznatog arhitekta Ogista Perea - tvorca armiranog betona. Za potrebe Francuskog poslanstva zgrada je služila do 1915. godine. Između dva svjetska rata, u njoj je radila Narodna, a zatim Srpsko-albanska banka. Nakon II svjetskog	U objektu je smješteno muzejsko odjeljenje - stare i rijetke knjige. Nacionalne biblioteke Đurđe Crnojević.
	Lokacija	Cetinje		

	<table border="1"> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj		<p>rata korišćena je za potrebe UDBA-e za Crnu Goru, a od 1949. godine Centralne biblioteke "Đurđe Crnojević".</p> <p>Građevinu karakteriše osobeni izraz francuske secesije koje se manifestuje kroz upotrebu gledosanje polihromne keramike kojom su naglašeni arhitektonski elementi.</p> <p>U entreijeru pažnju privlači foaje sa mermernim mozaik podovima, kao i 9 kamina u 9 salona, pri čemu je svaki druge boje mermera i drugačijeg izgleda.</p>			
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj									
23	<p>Vlaška crkva</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Cetinje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Cetinje	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj		<p>Prvobitna crkva je 1450. od „plota“ i „kočeva“, na nekropoli sa oko 150 stećaka koji su prilikom izgradnje ugrađeni u njene temelje. Današnju crkvu izgrađena je na starim temeljima 1864. godine.</p> <p>Pripada tipu jednobrodnih, zasvođenih crkava, s polukružnom apsidom na istoku i trodjelnim zvonikom na preslicu na zapadu.</p> <p>Nad portalom je četvrtasta kamena ploča sa natpisom o obnovi crkve.</p> <p>Ikonostas iz 1878. godine je djelo Vasilija Đinovskog.</p> <p>Prilikom arheoloških istraživanja sprovedenih 1985. godine otkriveni su fragmenti fresko-slikarstva.</p> <p>Crkva i konzervirano groblje oko nje ograđeni su originalnom ogradom od 1544 puščane cijevi zaplijenjene od Otomanske vojske.</p>	
Lokacija	Cetinje								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj									
24	<p>Spomenik potoljenim dobrovoljcima kod Medove – “Lovčenska vila”</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Cetinje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Memorijalni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Cetinje	Vrsta	Memorijalni objekat	Kategorija/značaj		<p>Spomenik je podignut 1939. godine dobrovoljnim priložima u znak sjećanja na Crnogorce koji su 1915. godine, kao dobrovoljci iz Sjedinjenih Američkih Država, pritekli u pomoć svojoj domovini u Prvom svjetskom ratu. Njihov brod bio je torpedovan i potopljen nadomak albanske luke Šinđon, u Medovskom zalivu.</p> <p>Spomenik čini visoko postolje na kojem je u bronzi izlivena figura djevojke – simbolično okrenute ka Lovčenu, u čijoj je lijevoj ruci lovorov vijenac, a u desnoj mač (rad akademskog vajara Rista Stijovića). Na postolju su sa svih strana ugrađene bronzane ploče sa reljefnim prikazom scena vezanih za događaj kojem je spomenik posvećen.</p>	
Lokacija	Cetinje								
Vrsta	Memorijalni objekat								
Kategorija/značaj									
25	<p>Bolnica “Danilo I”</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Cetinje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Cetinje	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj		<p>Sagrađena je 1872 – 1873. godine prema planu francuskog ljekara G. Frilley od novca dobijenog prodajom darova donesenih na krštenje prestolonasljednika Danila. Proradila je 1875. godine, a ranjenici iz hercegovačkog ustanka bili su prvi pacijenti. Krov, gdje je bila smještena operaciona sala bio je od stakla, jer do 1910.godine nije bilo struje.</p> <p>Uoči Balkanskih ratova, 1912.godine, bolnica je proširena, rekonstruisana i modernizovana a 1913. proradio je i prvi rendgen.</p>	
Lokacija	Cetinje								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj									
	<p>Zgrada zetske banovine</p>	<p>Sagrađena je 1932.godine prema projektu arh. Nikole Krasnova.</p>							

	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Bajova ulica 2</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Bajova ulica 2	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj		<p>Masivna administrativna zgrada sagrađena za potrebe Banske uprave na lokaciji između zgrade bivšeg Ruskog poslanstva i pozorišta „Zetski dom“ narušila je smirenost ambijenta u kojem su dominirali skadni objekti Zetskog doma i Ruskog poslanstva.</p> <p>Objekat je klasični administrativni zatvoreni paralelopiped sa dva unutrašnja dvorišta. Ima suteran, prizemlje i dva sprata. Osa objekta naglašena je podizanjem četvrtog sprata u centralnom dijelu i formiranjem trodjelnog trijema sa balkonom na prvom spratu, koji ponavljanjem trijema na objektu Zetskog doma, nastoji da pomiri različite gabarite i arhitektonske izraze. Predimenzioniranost objekta ublažena je podizanjem parka ispred ulazne fasade.</p>	
Lokacija	Bajova ulica 2								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj									
26	<p>Zgrada bivše Crnogorske banke Kraljevine Crne Gore</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Cetinje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Cetinje	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Porodična kuća afirmisanog neimara Miloša Lepetića izgrađena od 1899-1906.godine zakupljena je za potrebe Poštansko-telegrafске stacije, a od 1910. Crnogorske banke, kada je i radikalno preuređena i podignuta za jedan sprat. Projekat njene rekonstrukcije je uradio arhitekta iz Vojvodine, Momčilo Tapavica i Dragutin Belada.</p> <p>Crnogorska banka ju je koristila kao svoj poslovni prostor sve do Drugog svjetskog rata. Danas je objekat u vlasništvu Centralne Banke Crne Gore i u njemu je smješten Muzej novca.</p>	Muzej novca
Lokacija	Cetinje								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
27	<p>Kuća Vukotića</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Njegoševa ul. br. 135</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Njegoševa ul. br. 135	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Izgrađena je 1910. prema projektu Jovana Maguljanija.</p> <p>“Kvadratna kuća”, prva kuća građena u armiranom betonu, sa karakteristikama ranog kubizma.</p> <p>Kvadratno rješenje osnove se dosljedno sprovodi po vertikali i rezultira sažetim volumenom čiste kocke postavljene na prošireni postament prizemlja do kojeg vodi naglašeno ulazno stepenište. Prošireni dio prizemlja sa , pod uticajem predhodnih trendova, prvobitno je formirao trijem raščlanjen otvorima završenim segmentnim lucima.</p>	
Lokacija	Njegoševa ul. br. 135								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
	<p>Kuća Đukanovića</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Njegoševa ulica</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Njegoševa ulica	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Izgrađena je 1910. godine prema projektu Marka Đukanovića, građevinskog inženjera i predsjednika Državnog savjeta Kraljevine Crne Gore,.</p> <p>Koncipirana je, u neorenesansnom stilu kao dvospratni objekat sa mansardnim krovom, sa pročeljem na kojem su, ispred trodjelnog ulaznog trijema, postavljene skulpture koje simbolizuju četiri godišnja doba.</p>	
Lokacija	Njegoševa ulica								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
27	<p>Crkva Sv. Antuna Padovanskog</p>	<p>Građena 1901 – 1912. godine prema projektu italijanskog arhitekta Koradinija koji je predviđao raskošnu građevinu od koje se odustalo zbog nedostatka sredstava.</p>							

	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Cetinje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Cetinje	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	Na prozorima su vitraži, od kojih izdvaja vitraž na srednjem prozoru sjevernog zida sa predstavom patrona hrama, Sv.Antuna Padovanskog.	
Lokacija	Cetinje								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
28	Bivše Austrougarsko poslanstvo u Kraljevini Crnoj Gori <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Cetinje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Cetinje	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj		<p>Sagrađeno je 1896 – 1899. godine prema projektu Josipa Sladea. Za potrebe poslanstva korišćen sve do 1914. Između dva svjetska rata u objektu je bila smještena Komanda zetske divizije, a nakon II svjetskog rata, u zgradi su se nalazile razne pedagoške ustanove. Obimni sanacioni radovi izvedeni su nakon zemljotresa 1979.g. kada je u nju smješten Republički zavod za zaštitu kulturnih dobara.</p> <p>Objekt je spratna građevina sa suteranim i potkrovljem sa naglašenom centralnom, ulaznom zonom. Uz zapadnu fasadu je kapela dozidana rimokatolička kapela čije visoko pročelje završava atikom na kojoj su tri niše sa skulpturama Bogorodice sa Hristom i dva anđela. Oko objekta je prostrano ograđeno dvorište u čijem su sjeverozapadnom dijelu pomoćni objekti, a u sjeveroistočnom – teniski teren.</p>	
Lokacija	Cetinje								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj									
29	Stara električna centrala <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Cetinje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Cetinje	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Za projektovanje, izvođenje i ostale radove oko elektrifikacije grada bila je 1910.godine angažovana firma Antuna Krausa, Austrijanac iz Trsta.</p> <p>1976. godine objekat se preuređuje u muzej.</p> <p>Prvobitni objekat centrale bio je prizemni, kameni, sa ravnim krovom.</p> <p>Postrojenje tipa termoelektrane, prateći alati, aparati i oprema, pisana i foto dokumentacija su sada muzejski eksponati, jedini te vrste u Crnoj Gori.</p>	Tehnički muzej
Lokacija	Cetinje								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
30	Bivše Italijansko poslanstvo u Kraljevini Crnoj Gori <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Cetinje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Cetinje	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Građeno 1905 – 1910.godine po projektu italijanskog arhitekta Koradinija.</p> <p>Objekat je spratna građevina sa suteranim i potkrovljem sa centralnom, ulaznom zonom naglašenom trijemom iznad kojeg je svečani balkon.</p> <p>U ograđenom dvorištu nalazi se i kasnije sazidan objekat kojim su prošireni prostorni kapaciteti biblioteke.</p> <p>Sa sjeveroistočne strane je teniski teren.</p>	U objektu je smještena Nacionalna biblioteka Đurđe Crnojević.
Lokacija	Cetinje								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	nacionalni								
31	Žabljak Crnojevića <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Žabljak Crnojevića Skadarsko jezero</td> </tr> </table>	Lokacija	Žabljak Crnojevića Skadarsko jezero	<p>Prema nekim mišljenjima, Žabljak se može datirati u X vijek, vrijeme dukljanskih vladara Vojislavljevića. Prvo pisano svjedočanstvo je iz mletačkih arhiva iz 1453. g. Bio je sjedište Zetske države od 1466. do 1478. Za vrijeme Stefana I Ivana Crnojevića.</p>					
Lokacija	Žabljak Crnojevića Skadarsko jezero								

	<table border="1"> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Fortifikacija</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Vrsta	Fortifikacija	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Tokom srednjeg vijeka postao je, za to vrijeme, veliko naselje od 300 kuća i nazivan je „varoš“. Godine 1479. pada pod tursku vlast sve do 1878. kada je pripojen Crnoj Gori.</p> <p>Utvrdjenje, smješteno na vrhu uzvišenja, čine bedemi sa šest kula građeni u različitim fazama i unutrašnji prostor u kojem je, pored dvorca Crnojevića, cistijerne i stambenih i pomoćnih objekata, postojala crkva posvećena Sv.Đorđu koju su Otomani pretvorili u džamiju.</p>			
Vrsta	Fortifikacija								
Kategorija/značaj	nacionalni								
32	<p>Manastir Kom Crnojevića sa crkvom Uspenja Bogorodice</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Odrinska gora, Skadarsko</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Odrinska gora, Skadarsko	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Manastir smješten na južnom obodu Odrinske gore osnovali su Lješ I Đurađ Crnojević. Opasan je zidom sa dvije kapije. Osim crkve posvećene Uspenju Bogorodice, u kompleksu su zgrade konaka i pomoćnih objekata. Kula zvonara i nekoliko objekata sagrađeni su početkom XXI vijeka.</p> <p>Crkva je sagrađena četvrtinom XV vijeka ali postoji pretpostavka da je tada obnovljena postojeća crkva iz XIII ili XIV vijeka. Sredinom XV vijeka dograđeni su paraklisi i trijem. Manastir je aktivno živio do pada Žabljaka, 1478.godine. Jedno vrijeme u njemu je bilo i sjedište Zetske mitropolije. Njegoš je 1831. godine na Komu rukopoložen za arhimandrita.</p> <p>Crkva, jednobrodna građevina zasvedena blago prelomljenim svodom s bočnim kapelama-paraklisima i polukružnom apsidom na istoku i trijemom na zapadu.</p> <p>Živopisana je u dva navrata, po drugi put osamdesetih godina XVI vijeka.</p> <p>U podu naosa nalaze se četiri reljefno ukrašene grobne ploče članova dinastije Crnojevića, ispod kojih nema grobova.</p>	
Lokacija	Odrinska gora, Skadarsko								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	nacionalni								
33	<p>Obod Crnojevića</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Riječki grad</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Fortifikacija</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Riječki grad	Vrsta	Fortifikacija	Kategorija/značaj		<p>Sagrađen je prije pada Žabljaka, 1475. godine. U okviru grada sagrađen je i manastir Sv Nikole. Od 1475. do 1482.godine Obod je sjedište države Ivana Crnojevića i Zetske mitropolije. Srušen je 1692. godine. Za Obodski grad vezuje se rad štamparije Crnojevića. U manastiru Sv Nikole pisana je 1485. godine čuvena Povelja Ivana Crnojevića, kojom dariva dobra Cetinjskom manastiru.</p> <p>Fortifikacioni sistem očuvan je u fragmentima. Ostale su zidine na jugoistočnom dijelu, prema kojima se može suditi o solidnosti gradnje cijeloga grada. U crkvenoj porti sačuvani su ostaci cistijerne.</p>	
Lokacija	Riječki grad								
Vrsta	Fortifikacija								
Kategorija/značaj									

34	Crkva Sv.Nikole		<p>Obnovljena je 1743. godine na mjestu starije od koje je sačuvana sjevena pijevnica i zazidani luk nekadašnjeg trijema na sadašnjoj priprati.</p> <p>Pripada tipu jednobrodnih, zasvedenih građevina sa niskim transptom koji formiraju bočne pijevnice. Na istoku je polukružna apsida a na pročelju trodjelni zvonik na preslicu.</p>	
	Lokacija	Riječki grad		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj			
35	Kuća Sv.Petra na Rijeci Crnojevića		<p>Sagrađena je između 1810. i 1815. godine za rezidencijalne potrebe Petra I. Nastala je među prvim kućama koje se oko 1800. godine grade u Rijeci Crnojevića.</p> <p>U kući je 1873. godine radila pilana koju je osnovalo crnogorsko-austrijsko društvo, tako da ovaj objekat ujedno predstavlja i prvi industrijski objekat.</p> <p>Objekat je saniran 1986. godine. Danas je dio njenog enterijera preuređen i služi za obavljanje vjerskih obreda.</p> <p>Prvobitno jednostavna, spratna kamena kuća sa dva naglašena luka u prizemlju nad kojima je bila terasa ubrzo je, u više navrata, dograđivana i nadziđivana. Nove partije objekta izvedene su pod uticajem orijentalne arhitekture u bondruku.</p>	
	Lokacija	Rijeka Crnojevića		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj			
36	Most knjaza Danila		<p>Most je između 1853. i 1855.godine zamijenio manji drveni most postavljen u Njegoševo vrijeme. Istovremeno na lijevoj obali rijeke knjaz Danilo je za potrebe svog zimovnika sagradio jednospratnu kuću, koja zajedno sa mostom čini arhitektonsku i kulturno-istorijsku cjelinu poznatu kao „Mostina“.</p> <p>Premošćavanje rječnog korita izvedeno je pomoću dva asimetrična segmentna svoda koji se oslanjaju na obale i na središnji stub. Masivnost centralnog stuba razbijena je izvođenjem olakšavajućeg luka. Na desnom obalnom stubu je olakšavajući otvor manjeg raspona.</p>	
	Lokacija	Rijeka Crnojevića		
	Vrsta	Infrastukturni		
	Kategorija/značaj			
37	Vladičina kula		<p>Poznata i kao Kula Sv. Petra sagrađena je 1808. god na vrhu Karučkog brijega kao zimovnik mitropolita Petra I. Pored stambene imala je i odbrambeni karakter. Prilikom napada Omer-paše na Crnu Goru 1862. iz nje je pružan snažan otpor. Poslije smrti Petra I u kuli je neko vrijeme radila škola koja se pominje 1871.</p> <p>Objekat izdužene osnova koji je u sjevernoj polovini imao sprat sa tavanskim prostorom iznad njega, a niži dio imao je potkrovlje o čemu svjedoči niz manjih prozorskih otvora iznad očuvanih tragova drvene međuspratne konstrukcije i prozor na zabatu sa kojeg se pružao pogled na Karučki zaliv.</p>	
	Lokacija	Karuč		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj			
	Stražarska ribarska kućica na Karuču		<p>Stražarska kućica je prizemni objekat pravougaonog oblika, sa debelim kamenim zidovima i krovom na dvije vode. Sa zadnje strane krov se direktno oslanja na stijene. Dva</p>	

	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Karučki zaliv</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Karučki zaliv	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	lokalni	mala prozora na istočnom zidu gledaju na vodu, tako da je stražar mogao istovremeno da osmatra oba oka.	
Lokacija	Karučki zaliv								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
38	Tvrđava Lesendro <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Vranjina, Skadarsko jezero</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Fortifikacija</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Vranjina, Skadarsko jezero	Vrsta	Fortifikacija	Kategorija/značaj		<p>Kroz čitavo XVIII i pogotovo u prvoj polovini XIX vijeka, Ceklinjani su u borbama po Jezeru prolazile pored Lesendra, nazivanog „ključem Jezera“. Da bi obezbjeđivalo komunikaciju između Riječke i Crmničke nahije, vladika Rade je odlučio da na njemu, kao predstražu protiv Turaka, sazida tvrđavu zvanu „Vladičina kula“, u martu 1843. godine. Nedugo nakon izgradnje, u septembru iste godine, Turci su, osvojili Lesendro i Vranjinu. Njegaš je jako žalio za izgubljenim, vrlo značajnim strateškim i saobraćajnim položajem, pa je u narodu ostala izreka „izgore ka' vladika za Lesendrom“. Lesendro je oslobođeno 1878. godine, i na njemu je podignuta oružnica za ratne zalihe. Izgradnjom magistralnog puta 1959. godine, i uspostavljanjem željezničke linije, ostrvo je povezano sa kopnom, .</p> <p>Utvrđenjem dominiraju ostaci dvije veće kružne kule i više manjih, objekat nekadašnje oružarnice i nekoliko pratećih objekata.</p>	
Lokacija	Vranjina, Skadarsko jezero								
Vrsta	Fortifikacija								
Kategorija/značaj									
39	Crkva Blagovještenja <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Jeksa, Čukovići</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Jeksa, Čukovići	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj		<p>Iz sačuvanog natpisa koji se nalazi iznad ulaznih vrata saznajemo da su ktitori bili prevziter Vučina i vojvoda Mirčeta Vujović. Izgrađena je 1620.-1621.</p> <p>To je jednobrodna, trotravejna, zasvedena građevina, sa plitkim bočnim pijevnicama u zoni centralnog traveja, sa plotkom polukružnom apsidom na istoku i ostacima priprate i jedne prostorije na zapadnoj strani.</p> <p>Unutrašnjost crkve je u cjelosti živopisana 1626/27 godine, a na zapadnom zidu sačuvan je ktitorski natpis.</p> <p>U crkvi je sačuvana prvobitna oltarska trpeza sa oslikanim zidanim postoljem.</p>	
Lokacija	Jeksa, Čukovići								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj									
40	Crkva Sv.Nikole, <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Rvaši</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Rvaši	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj		<p>Nalazi se u selu Rvaši u okviru ograđene porte. Istočno od crkve, u istoj porti nalazi se starija crkva uz koju se vrši sahranjivanje.</p> <p>Sagradili su je mještani 1872.godine.</p> <p>Crkva je jednobrodna, četvortravejna, zasvedena građevina sa trodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi i polukružnom apsidom na istočnoj.</p> <p>Ikonostas je oslikan 1889. godine.</p> <p>Ispred crkve je je grob crnogorskog junaka Kenja Jankovića.</p>	
Lokacija	Rvaši								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj									

41	Kuća Kenja Jankovića		<p>Kenjo Janković (1794 -1861.) je znameniti crnogorski junak proslavljen po po tome što je 1835 i 1852.godine predvodio napade i osvajao Žabljak Crnojevića.</p> <p>Objekat je stradao u zemljotresu 1979. godine.</p> <p>To je bila kamena, spratna kuća, dimenzija sa odlikama tradicionalnog graditeljstva. U prizemnom, ekonomskom dijelu je pojata, trijem i dva prostora za ostavu. Spratni, stambeni dio imao je tri prostorije.</p> <p>Danas je kuća u ruševinama obraslim u gisto zelenilo.</p>	
	Lokacija	Rvaši		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj			
42	Manastir Ćelija Dobrska		<p>Pretpostavlja se da je crkva sagrađena u drugoj polovini XV vijeka, na mjestu gdje je postojala ćelija nekog isposnika. U manastiru je radila druga narodna seoska škola, koju je 1842. osnovao Njegoš, a postojala je sve 1912. godine.</p> <p>Manastirski kompleks se sastoji iz crkve posvećene Uspenju Bogorodice i zgrada konaka. Sa sjeverne strane kompleks je opasan zidom. Crkva ima jednobrodnu, trotravejnu osnovu sa polukružnom apsidom na istoku, jednodjelnim zvonikom na preslicu i trijemom na zapadnoj strani.</p> <p>U manastirskoj porti nalazi se se grob vladike Save Očinića i guvno koje je podigao vladika Danilo Petrović.</p>	
	Lokacija	Dobrsko selo		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj			
43	Crkva sv Ćekle		<p>Sagradili su je na mjestu starije crkve koju su Turci porušili 1692. ili 1714. godine, Mihaljevići, ceklinski starosjedioci i posvetili je sv. Ćekli kao svom krsnom imenu. Crkva je obnovljena 1898. godine.</p> <p>Sadašnja crkva je jednobrodna građevina sa polukružnom apsidom i zvonikom na preslicu s jednim otvorom. Iznad vrata je kamena ploča sa zapisom o načinu i vremenu obnove crkve, a iznad zapisa šestolisna kamena rozeta u čijem centralnom dijelu je ulesano "sveti Đorđe hram".</p>	
	Lokacija	Strugari		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj			
44	Crkva sv Jovana Krstitelja		<p>Crkvu su na mjestu ranijeg hrama iz XV vijeka podigli mještani 1862. godine</p> <p>Crkva Sv. Jovana je jednobrodna građevine zasvedena poluobličastim svodom sa polukružnom apsidom na istoku.</p> <p>Priprata je imala drvenu tavanicu, niža je od hrama i rustično zidana sa otvorima u vidu puškarnica. Na zapadnom zidu priprate je prostrani portal lučno završen nad kojim se uzdiže jednodjelni zvonik na preslicu.</p>	
	Lokacija	Košće		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj			

45	Crkva sv Stefana		<p>Prema predanju sagrađena je na temeljima starijoj crkve iz XIV vijeka.</p> <p>Crkva u Čistom polju je hram malih dimenzija sa lučnom nišom umjesto apsidalnog prostora na istočnoj strani i jednodjelnim zvonikom na preslicu.</p>	
	Lokacija	Čisto Polje, Ljubotinj		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj			
46	Crkva sv Dimitrija		<p>Crkva je nastala zalaganjem kralja Nikole koji je za izgradnju crkve priložio svotu od 200 fiorina u znak sjećanja na umrlog sina Dimitrija, o čemu postoji zapis na ikonostasu.</p> <p>U prostornom pogledu crkva Sv.Dimitrija je prostrana jednobrodna, četvorotravejna građevina zasvedena poluoblíčastim svodom, sa polukružnom apsidom i zvonikom na preslicu sa tri otvora.</p>	
	Lokacija	Ljubotinj		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj			
47	Crkva sv Nikole		<p>Podignuta je na mjestu gdje je ranije postojala crkva koju je 1480. godine sagradio Božina Sarap. U narodu je poznata kao „Sarapova crkva“. Obnovljena je zaslugom kralja Nikole u XIX vijeku.</p> <p>Crkva Sv.Nikole je jednobrodna, trotravejna, zasvedena poluoblíčastim svodom, sa apsidom na istoku i ulaznim vratima i jednodjelnim zvonikom na preslicu na zapadu.</p>	
	Lokacija	Boguti, Ljubotinj		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj			
48	Kuća u kojoj se rodio vladika Rade		<p>Godine 1779. ili 1782.godine , kuću je podigao Petar I Petrović, i podijelio je između svoja tri brata. Središnji dio pripao je Tomu Markovu Petroviću, Njegoševom ocu. 1836. godine slameni krov zamijenjen je kanalicom, a 1936. vršena je rekonstrukcija u kojoj su izmijenjeni položaji i veličina vrata</p> <p>Objekat je veća kamena kuća, pravougaone osnove na svoltanim konobama u podrumskoj etaži i prizemljem. Pripada tipu tradicionalne arhitekture sa odlikama narodnog neimarstva Katunske nahije.</p> <p>Prizemlje ima tri prostorije i četvrtu, koja je preko stepeništa povezana sa podrumom. Prozorski i vratni otvori su naglašeni bolje klesanim kamenom, dok se na podrumskom dijelu nalaze puškarnice.</p>	Muzejska postavka
	Lokacija	Njeguši, Cetinje		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj			

49	Rodna kuća kralja Nikole		<p>Kuću je podigao veliki vojvoda Mirko Petrović.</p> <p>Rodna kuća kralja Nikole je spratna građevina s četvoroslivnim krovom, zidana kamenom, malterisanih i bojenih fasada i nije tipična za tradicionalnu arhitekturu ovog podneblja. Na desnoj, bočnoj fasadi, je svoltani podrum na nižem dijelu terena koji zahvata objekat. Na glavnoj fasadi je ulaz u stambeni dio objekta koji je u vidu polukružnog trijema oslonjenog na dva stuba. Kamena terasa dio je šireg dvorišta i kompleksa kuća Petrović.</p>	
	Lokacija	Njeguši, Cetinje		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj			
50	Kuća Toma Petrovića		<p>Sagrađio je Njegošev otac 1836.godine. Njegoš je koristio za boravak i prijem gostiju u periodima kada je boravio na Njegušima.</p> <p>Kuća je veća spratna građevina pravougaone osnove, sa dvodjelnim trijemom na centralnoj zoni pročelja. Dio prizemlja je zasveden. Na zidovima su puškarnice i panjege. Posjetioci XIX vijeka opisuju ovu kuću kao bolju crnogorsku kuću opremljenu tradicionalnim pokućstvom s izuzetkom zasebne, gostinske sobe koja je imala savremenu opremu.</p>	
	Lokacija	Erakovići		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj			
51	Crkva sv Đorđa		<p>Crkvu sv. Đorđa podigao je Njegošev otac Tomo 1856. godine.</p> <p>Crkva je u osnovi jednobrodna, trotravejna građevina, zasvedena poluoblíčastim svodom, sa polukružnom apsidom i trodjelnim zvonikom na preslicu.</p> <p>U crkvi su sahranjeni Njegoševi roditelji, otac Tomo i majka Ivana, rođena Proroković. Monumentalni ikonostas iz 1856. godine rad je Nikole Aspiotija.</p>	
	Lokacija	Erakovići, Njeguši		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj			
52	Crkva Uspenja Bogorodice		<p>Crkva je saborni hram plemena Njeguši. Podignuta je 1760. godine na ostacima starijeg hrama. Poznata je i pod nazivom Sv.Gospođa.</p> <p>U pogledu prostorne koncepcije to je jednobrodna, petotravejna crkva zasvedena poluoblíčastim svodom, sa polukružnom apsidom na istoku i zvonikom na zapadnoj strani.</p>	
	Lokacija	Raičevići, Njeguši		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj			

53	Preobraženska crkva, Guvno, Ruševine starog hrama Ivana Crnojevića		<p>Podignuta je krajem XIX vijeka na mjestu na kome je polovinom XVIII vijeka postojao manastir koji su, na mjestu starog Manastira Ivana Crnojevića, podigli vladika Sava (1735.- 1781) i Vasilije Petrović, a koji je uništen u požaru.</p> <p>Crkva je skromnih dimenzija. U osnovi, to je jednobrodna građevina sa polukružnom apsidom na istoku i jednodjelnim zvonikom na zapadu. Zasvedena je poluobličastim svodom ojačanim poprečnim lukom oslonjenim na par pilastera. Pod je od kamenih ploča.</p> <p>Dva istovjetna guvna prečnika 14 m, sagrađena su uz južnu fasadu nekadašnjih konaka.</p>	
	Lokacija	Ivanova korita		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj			
54	Mauzolej Petru II Petroviću Njegošu		<p>Oko 1845. godine, Njegoš je sagradio crkvicu S.. Petra u koju su iz Cetinjskog manastira prenijeti njegovi posmrtni ostaci 1854. godine. Godine 1916. po naređenju austrijskih okupacionih vlasti, iz kapele oštećene u granatiranju, ostaci su ekshumirani i prenijeti u Cetinjski manastir, sve do 1925. godine kada su prenijeti u crkvu - kapelu koju je obnovio kralj Aleksandar kao kapelu sv. Đorđa.</p> <p>Povodom stogodišnjice Njegoševe smrti odlučeno je da se Njegošu podigne monumentalni mauzolej, po idejnom projektu vajara Ivana Meštrovića. Arhitektonski dio realizovao je Harold Bilinić, a Meštrovićeve ideje u jablanički granit prenio je Andrija Krstulović.</p> <p>Mauzolej na Lovćenu je završen 1974. godine. Predstavlja kompleks arhitektonskih i umjetničkih ostvarenja podignut po zamisli hrvatskog vajara Ivana Meštrovića.</p> <p>Mauzoleju se pristupa dugim tunelom probijenim u kamenom masivu Lovćena sa stepeništem od 461 stepenika. Od tunela popločana staza vodi preko prostrane kamene terase do atrijuma s bunarom.</p> <p>Na ulazu su dvije monumentalne figure Crnogorki isklesane u jablaničkom crnom granitu. Ispred centralne niše dominira monumentalna sjedeća Njegoševa figura sa otvorenom knjigom u krilu i orlom iznad glave. Kapela je zasvođena prostorija sa šest bočnih i centralnom nišom. Na visini od devet metara svod je prekriven mozaikom sa 200.000 pozlaćenih pločica.</p> <p>Preko portika i stepeništa silazi se do kripe u kojoj je sarkofag s Njegoševim posmrtnim ostacima.</p> <p>Iz mauzoleja se na sjeverozapadnoj strani preko uzane staze izlazi na vidikovac.</p>	
	Lokacija	Jezerski vrh, Lovćen		
	Vrsta	Memorijalni objekat		
	Kategorija/značaj			

57	Crkva Uspenja Bogorodice		<p>Nema podataka o vremenu podizanja crkve. Iz nje su braća Milići pružali otpor turskom napadu 1714. godine kada su svi izginuli. Iznad vrata su uklesani Njegoševi stihovi koji opisuju njihovu pogibiju.</p> <p>Crkva je izrazito skromnih dimenzija. Po prostornoj koncepciji pripada tipu jednobrodnih, dvotravejnoj građevina, zasvedena poluobličastim svodom sa plitkom polukružnom apsidom na istoku i jednodjelnom preslicom na zapadu. Osvijetljena je nizom otvora u vidu proreza koji su služili kao puškarnice.</p> <p>Na sredini zapadne fasade su tri pravilno raspoređene kamene konzole koje su najvjerojatnije nosile drveni trijem.</p>	
	Lokacija	Resna		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj			
58	Crkva Sv.Jovana		<p>Na osnovu istorijskih izvora se ne može tačno datirati a narodno predanje kaže da je građena sredinom XV vijeka. Obnovljena je u XIX vijeku.</p> <p>Crkva skromnih dimenzija pripada tipu jednobrodnih zasvedenih građevina nerasčlanjene osnove sa jednodjelnim zvonikom na preslicu na zapadu i polukružnom apsidom na istoku. Unutrašnji zidovi su oživljeni nizom niša. Oltarska pregrada sa dva lučno završen otvora je zidana i malterisana. Osvijetljena je uskim otvorima - puškarnicama koji se nalaze na apsidi i bočnim zidovima.</p> <p>U dovratnicima su ugrađeni stećci sa karakterističnom dekoracijom. Zidana je tesanim kamenom ali su sekundarno korišćeni stećci kao građevinski materijal. Krov je pokriven kamenim pločama.</p> <p>Sondama su ispod kreča na oltarskoj pregradi konstatovani tragovi bojenog sloja te se može pretpostaviti da je bila živopisana po ugledu na crkve u Vrelima i Očinićima živopisanim u vrijeme vladavine vladike Petra I Petrovića Njegoša.</p>	
	Lokacija	Blace, Bjelice		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj			
59	Crkva Sv.Jovana Krstitelja		<p>U literaturi postoje pretpostavke da je mogla biti sagrađena za života Ivana Crnojevića, najvjerojatnije između 1485. i 1490. godine.</p> <p>Crkva je jednobrodna, zasvedena poluobličastim svodom sa polukružnom apsidom na istoku i jednodjelnim zvonikom na preslicu. Od stare crkve očuvana su vrata sa rustičnim okvirom i karakterističnim načinom zatvaranja. Krov je pokriven kamenim pločama.</p> <p>Novoizrađeni ikonostas u crkvi intenzivnog i neprimjerenog kolorita, rad je Radomira Živkovića, neukog slikara.</p>	
	Lokacija	Ržani Do, Bata Cucka		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj			

55	Zgrada O.Š. „Šunjo Pešikan”		Sagrađena zahvaljujući donaciji Petra II Petrovića Njegoša. Prvobitno, bila je to manja kamena građevina koja je vremenom bitno promijenila izgled i veličinu. Sadašnji izgled datira iz perioda sanacije i dogradnje izvedene 1981. godine. Od prvobitnog objekta škole ostalo je malo i nesagledivo je. Očuvan je kulturno istorijski i memorijalni značaj time što je zadržana osnovna, prvobitna namjena objekta.	
	Lokacija	Trešnjevo		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj			
57 - 111	MEMORIJALNI OBJEKTI			
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Spomen-ploča na kući u kojoj je poginuo Marko Mašanović, Njegoševa 52, Istorijsko jezgro Cetinja 2. Memorijalni muzej sa spomen-pločom u rodnoj kući Jovana Tomaševića, Istorijsko jezgro Cetinja 3. Spomen-ploča trojici strijeljanih Bjeloša, Istorijsko jezgro Cetinja 4. Bista Ljube Nenadovića, Istorijsko jezgro Cetinja 5. Bista Sime Milutinovića, Istorijsko jezgro Cetinja 6. Bista Nikca od Rovina, Istorijsko jezgro Cetinja 7. Bista Vuka Mandušića, Istorijsko jezgro Cetinja 8. Spomen-kosturnica rodoljubima i žrtvama fašizma sa područja opštine Cetinje, Istorijsko jezgro Cetinja 9. Spomen-bista posvećena Jovanu Tomaševiću, Istorijsko jezgro Cetinja 10. Spomen-bista posvećena Marku Mašanoviću, Istorijsko jezgro Cetinja 11. Spomenik na Balšića Pazaru, Istorijsko jezgro Cetinja 12. Spomen-ploča (na restoranu „Crmnica“), Gradska biblioteka Njegoš, 13. Spomen-ploča, Ul. Jovana Tomaševića br. 2, Istorijsko jezgro Cetinja 14. Spomen-ploča na zgradi Komiteta Cetinje, Istorijsko jezgro Cetinja 			

<p>15. Spomen-ploča na zgradi P T T, Istorijsko jezgro Cetinja</p> <p>16. Spomen-ploča na Umjetničkoj galeriji, Istorijsko jezgro Cetinja</p> <p>17. Spomen-grobnica Musi Butahodžiću, Novo groblje</p> <p>18. Spomen-ploča na kući Radovana Špadijera</p> <p>19. Bunker iz doba okupacije u II Svjetskom ratu, Okolina Cetinja</p> <p>20. Spomen-dom u Bajicama, Bajice</p> <p>21. Spomen-ploča povodom Belvederskih događaja, Belveder</p> <p>22. Kuća Mihaila Bastaća, Rijeka Crnojevića</p> <p>23. Spomen-ploča prvim obješenim taocima u Rijeci Crnojevića</p> <p>24. Spomen-ploča strijeljanim rodoljubima u Rijeci Crnojevića</p> <p>25. Spomenik borcima palim u oslobodilačkim ratovima 1919-1945 Rijeka Crnojevića</p> <p>26. Spomen-ploča na stijeni posvećena partizanskim borbama 13 i 15 jula 1941godinePavlova strana u blizini Rijeke Crnojevića</p> <p>27. Spomen-ploča na rodnoj kući Marka, Steva i Nikole Mašanovića, Gornji Ceklin</p> <p>28. Spomen-ploča na kući Janka Lopičića, Gornji Ceklin</p> <p>29. Zgrada Stražarica i Spomen-ploča (objekat škole), Gornji Ceklin</p> <p>30. Spomen-ploča, Gornji Ceklin</p> <p>31. Spomenik Ljubotinjanima palim u NOR-u, Ljubotinj</p> <p>32. Spomen-ploča na kući Ilije Jankovića, Jankovića Krš</p> <p>33. Spomen-ploča na mjestu pogibije Dušana Vlahovića i Jovana Vujanovića, Bukovica</p> <p>34. Spomen-ploča na zgradi bivšeg NOO, Čevo</p>		
---	--	--

<p>35. Spomen-ploča posvećena bitci na Koščelima, Koščeli</p> <p>36. Spomen-dom sa spomen-pločom 74. Dobrljana palim u NOR-u, Dobrsko selo</p> <p>37. Piramida sa spomen-pločom Nikoli Đuriću, Grab, Cuce</p> <p>38. Spomen-ploča na mjestu pogibije Branka Đurica, Cuce</p> <p>39. Spomen-ploča na zgradi bivšeg NOO, Bata Cucka</p> <p>40. Spomen-ploča na stijeni, Obzovica</p> <p>41. Spomen-ploča 23-ci strijeljanih partizana, Dubovik</p> <p>42. Zgrada bivše Sokolske opštine sa spomen-pločom, Đinovići</p> <p>43. Spomen-ploča strijeljanim rodoljubima u doba okupacije, Humci</p> <p>44. Spomen-ploča u znak borbi od 1712. i od jula 1941. godine, Carev laz</p> <p>45. Spomen-ploča na ruševinama kuće Đ. Miloševića, Čekanje</p> <p>46. Spomen-grobnica u čast dvadesetjednog poginulog borca iz bratstva Kustudije, Majstori</p> <p>47. Ruševine i mjesto poznato iz NOB-a, Meterizi</p> <p>48. Zgrada Osnovne škole „Milovan Čelebić“ sa spomen – pločom, Kukovo prisoje, Štitari</p> <p>49. Spomen-grobnica na Velestovu, Velestovo</p> <p>50. Spomenik palim borcima i strijeljanim rodoljubima iz bratstva Vojvodića, Crmnica</p> <p>51. Spomen-obelisk posvećen Lovčenskom partizanskom odredu, Štitari</p> <p>52. Spomen-ploča na kući Stevana Milanovića , Dobrska Župa, Peleši</p> <p>53. Spomen-česma sa pločom na Ivanovim koritima, Ivanova korita, Lovćen</p> <p>54. Grobnica Nikca od Rovina, Rovine</p>		
---	--	--

EVIDENTIRANA DOBRA ZA KOJE SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

1. 6 tumula sa obje strane puta iznad lokacije Krug	Trnjine	35. Crkva Sv.Đorđa	Tomići, Bjelice
2. Ambijentalna cjelina Rijeka Crnojevića		36. Crkva Sv.Đorđa	Vučići Do
3. Arhitektonsko ambijentalni kompleks	Krajnji Do	37. Crkva Sv.Đorđa	Gađi
4. Banski stanovi	Cetinje	38. Crkva Sv.Đorđa	Vučići Do, Čeklići
5. Živa pećina i još jedna potkapin u blizini na ulazu u selo.	Barjamovica	39. Crkva Sv.Đorđa	Meterizi
6. Bistijerna	Vojkovići	40. Crkva Sv.Đorđa	Dujeva
7. Bivša upravna zgrada Oboda	Cetinje	41. Crkva Sv.Đorđa	Ljubotinj
8. Bivši hotel „Beograd“	Cetinje	42. Crkva Sv.Đorđa (Trojice)	Uba
9. Bivši hotel „Nikšić“	Cetinje	43. Crkva Sv.Gospođe	Gospoština
10. Bivši hotel „Njujork“	Objekat Pošte	44. Crkva Sv.Ilije	Kosijeri
11. Brovska pećina	Donja Brova	45. Crkva Sv.Ilije	Vojnići, Čevo
12. Bugarsko poslanstvo u bivšoj Kralj CG	Gradska kafana	46. Crkva Sv.Ilije	Ilijnski Do, Čeklići
13. "Crkovna" kuća Kustudija	Majstori, Lovćen	47. Crkva Sv.Ilije – Stećak	Kosijeri
14. Crkva	u Vukodolu	48. Crkva Sv.Jeremije	Žanjev Do
15. Crkva kod Bostura	Lovćen	49. Crkva Sv.Jovana Krstitelj – Stećak	Resna
16. Crkva Mala Gospođa	Cuce	50. Crkva Sv.Jovana	Građani
17. Crkva Rođenja Bogorodice	Kobilji Do	51. Crkva Sv.Jovana	Očinići
18. Crkva Rođenja Bogorodice	Đinovići	52. Crkva Sv.Jovana	Guše
19. Crkva Rođenja Bogorodice	Župa Dobrska	53. Crkva Sv.Jovana	Donja Zaljut
20. Crkva Rođenja Bogorodice (staro groblje)	Cetinje	54. Crkva Sv.Jovana	Šišovići
21. Crkva Sv.Arhađela Mihaila u zaseoku Miške	Čevo	55. Crkva Sv.Jovana	Mali Zalazi
22. Crkva Sv.Arhađela Mihaila	Ubli Čevski	56. Crkva Sv.Jovana Bogoslova	Petrov Do
23. Crkva Sv.Arhađela Mihaila	Raičevići, Njeguši	57. Crkva Sv.Jovana Krstitelja	Radomir
24. Crkva Sv.Arhađela Mihaila	Gornji Ulići	58. Crkva Sv.Jovana Krstitelja	Čelopek
25. Crkva Sv.Arhađela Mihaila	Barjamovica	59. Crkva Sv.Jovana Krstitelja	Bjelilo, Donja Zaljut
26. Crkva Sv.Arhađela Mihaila	Bošnjani	60. Crkva Sv.Jovana Krstitelja	Bajice
27. Crkva Sv.Arhađela Mihaila	Smokovci	61. Crkva Sv.Jovana Krstitelja	Lipa Cucka
28. Crkva Sv.Atanasija	Riječki grad	62. Crkva Sv.Luke	Štitari
29. Crkva Sv.Bogorodice	Njeguši	63. Crkva Sv.Luke	Mracelj
30. Crkva Sv.Dimitrija	Ugnji –	64. Crkva Sv.Mrate ili Sv.Stefana na Mratinju	Začir
31. Crkva Sv.Đorđa	Prediš, Bjelice	65. Crkva Sv.Neđelje	Erakovići, Njeguši
32. Crkva Sv.Đorđa	Raičevići , Njeguši	66. Crkva Sv.Nikole	Očinići (živopis)
33. Crkva Sv.Đorđa	Meterizi	67. Crkva Sv.Nikole	Vignjevići, Ljubotinj
34. Crkva Sv.Đorđa	Šabani, Gornji Ljubotinj	68. Crkva Sv.Nikole	Milijevići
		69. Crkva Sv.Nikole	Grab, Cuce
		70. Crkva Sv.Nikole	Donji Ulići
		71. Crkva Sv.Nikole	Dragomi Do, Čeklići

72. Crkva Sv.Nikole	Riječani	113. Crkva Sv.Trojice	Majstori
73. Crkva Sv.Nikole	Jankovića krš, Jankovići	114. Crkva Sv.Trojice	Čeklići
74. Crkva Sv.Nikole	Njive (Seljani)	115. Crkva Sv.Vasilija Ostroškog	Obzovica
75. Crkva Sv.Nikole	Kopito, Njeguši	116. Crkva Sv.Vračeva	Velji Zalazi
76. Crkva Sv.Nikole	Prekornica	117. Crkva sv.Đorđa	Žabljak Crnojevića
77. Crkva Sv.Nikole	Trnjine	118. Crkva sv.Đorđa	Donji kraj, Gornji Ceklin
78. Crkva Sv.Nikole	Dugi Do, Njeguši	119. Crkva sv.Đorđa	Vrba, Njeguši
79. Crkva Sv.Nikole	Začir	120. Crkva sv.Đorđa,	Vrba, Njeguši
80. Crkva Sv.Nikole	Trešnjevo	121. Crkva sv.Jovana Krstitelja	Đalci
81. Crkva Sv.Nikole	Ivanovo polje, Meterizi	122. Crkva sv.Nikole	Donji kraj, Gornji Ceklin
82. Crkva Sv.Nikole	Češljari	123. Crkva sv.Nikole	Drušići
83. Crkva Sv.Nikole	Dubova	124. Crkva sv.Nikole	Dodoši
84. Crkva Sv.Nikole	Šišovići	125. Crkva sv.Nikole,	Drušići
85. Crkva Sv.Nikole	Donja Dubova	126. Crkva sv.Petke	Vojkovići
86. Crkva Sv.Nikole	Bjeloši	127. Crkva sv.Trojice	Uba
87. Crkva Sv.Nikole	Čevo	128. Crkva Sv.arhandela Mihaila – Stećak	Barjamovica
88. Crkva Sv.Nikole	Dubova	129. Crkva Svetog Jovana Krstitelja – Stećak	Blace
89. Crkva Sv.Nikole	Dujeva	130. Crkva Svetog Nikole – Stećak	Trešnjevo
90. Crkva Sv.Pantelejmona	Velestovo	131. Crkva Svetog Panteleja – Stećak	Velestovo
91. Crkva Sv.Paraskeve	Dobrsko selo	132. Crkva Uspenja Bogorodice	Dodoši
92. Crkva Sv.Petke	Vrba, Njeguši	133. Crkva Uspenja Bogorodice	Zovina
93. Crkva Sv.Petke	Kučišta	134. Crkva Uspenja Hristovog	Bokovo
94. Crkva Sv.Petke	Čukovići	135. Crkva Velje Gospođe – Stećak	Resna
95. Crkva Sv.Petke	Mikulići	136. Crkvena kuća	Trešnjevo
96. Crkva Sv.Petke	Čeklići	137. Crnogorska guvna na prostoru NP Lovćen	(Više opština)
97. Crkva Sv.Petra	Vojkovići	138. Ctkva sv.Jeremije	Njeguši
98. Crkva Sv.Petra Cetinjskog	Bobija	139. Tumuli i Mala pećina.	Češljari - Riječka nahija
99. Crkva Sv.Petra i Pavla	Donji Ulići	140. Dom kulture Marko Mašanović	Ceklin
100. Crkva Sv.Petra i Pavla	Vrela	141. Drobiška pećina,	Dujeva
101. Crkva Sv.Petra i Pavla	Ugnji	142. Duhovni centar	(sada Bogoslovija),–
102. Crkva Sv.Sava	Vučići Do	143. Duhovni centar (sada Bogoslovija)	Cetinje
103. Crkva Sv.Save	Erakovići , Njeguši	144. Dva crkvišta u ataru Orašana	Kosijeri - Riječka nahija -
104. Crkva Sv.Save	Krajnji Do, Čeklići	145. Dva tumula	na lokaciji Blatište, Ivanova Korita
105. Crkva Sv.Spasa	Rijeka Crnijevića	146. Dva tumula kod spomen ploče,	Ivanova Korita
106. Crkva Sv.Spasa	Tomići, Stavor	147. Dva tumula,	Markovina
107. Crkva Sv.Spasa - Stećak	Bokovo	148. Dvije stambene vile	Cetinje
108. Crkva Sv.Spasa (Uspenja Hristovog)	Markovina	149. Dvorac Kralja Nikole Ljeskovac,	Rijeka Crnojevića
109. Crkva Sv.Stefana	Dujeva	150. Gornji Ulići -	Riječka nahija-
110. Crkva Sv.Stefana	Zagora	151. Grab - Javorova i Mirina pećina	
111. Crkva Sv.Stefana	Jezer	152. Grad Soko,	Štitari-
112. Crkva Sv.Stefana	Zagora	153. Kompleks tradicionalne arhitekture	Građani

154. Grand Hotel	Cetinje	195. Orlov krš – arheološki lokalitet	Cetinje
155. Crkva Sv.Luke	Košćeli - Riječka nahija	196. Osnovna škola	na Ljubotinju
156. Kružna kamena formacija,	Špuri, Šinđon	197. Ostaci antičke komunikacije,	Trešnjevo
157. Kuća Gvozdencića	u Vučem Dolu	198. Ostaci crkve Sv.Mitra, Ljumovići,	Jankovića Krš
158. Kuća Laza Vučkovića u Vrpolju	Pjaca na Njegušima	199. Ostaci crkve u Đalcima	Đalci
159. Kuća Spasića	Cetinje	200. Ostaci crkve u Gospoštinama,	Rvaši
160. Kuća Vučkovića	Cetinje	201. Ostaci stare crkve na uzvišenju Mogila,	Dujeva
161. Kuća Vujovića	Njogoševa ulica	202. Pećina Duruk,	Jankovića Krš
162. Kuća Vukotića	Cetinje	203. Pećina Koronjina	Cetinje
163. Kuće Gvozdencića u Vučem Dolu		204. Podgrađe Žabljaka Crnojevića	
164. Kuće Petrovića	u Erakovićima	205. Gradina iznad sela Poseljani	Poseljani - Riječka nahija
165. Kuće Vukotića	u mjestu Miške, na Čevu	206. „Rimsko groblje“	Prekornica - Riječka nahija
166. Lipska pećina -	Riječka nahija	207. Crkva Sv.Nikole	Prekornica - Riječka nahija
167. Lokacija Mogila-tumuli,	Dujeva	208. Stećak	Prosjeni do - Katunska nahija
168. Lokalitet „Crkvica“,	Dodoši	209. Selo Resna i voda	Resna
169. Lokalitet crkva Sv.Nikole,	Jankovića Krš	210. Crkva Sv.Jovana i devastirani tumul	Ržani do – Katunska nahija
170. Lokalitet Crkvice,	zaselak Pipac, Rvaši	211. Ržiška gradina,	Trešnjevo
171. Lokalitet Crkvice,	Vićentijeva greda, Dodoši	212. Saborna crkva Sv.Ilije,	Ilinski do
172. Lokalitet Crkvište,	Bokovsko brdo, Bokovo	213. Saborna crkva Svetog Nikole – Stećak,	Čevo
173. Lokalitet Dobra voda,	Prošeni Do	214. Selo Dodoši	
174. Lokalitet Gomilica,	Češljari	215. Selo Jezer	
175. Lokalitet Grčka voda	Lipa Cucka	216. Selo Strugari	
176. Lokalitet Grobnice	Špuri, Šinđon	217. Selo Štitari	
177. Lokalitet Kula-Kulina	Prevlaka	218. Seocka pećina,	Prevlaka
178. Lokalitet Ljubina dolina	Lipa Cucka	219. Soko-grad	Štitari
179. Lokalitet Magazin,	Kupljena glavica, Šinđon	220. Spomen dom,	Njeguši
180. Lokalitet Miške (tri tumula)	Čevo	221. Spomen kompleks	Gornji Ceklin
181. Lokalitet Pešin do	Štitari	222. Spomenik Ivana Crnojevića,	Cetinje
182. Lokalitet Pijavice, tumuli Strugari	GornjiCeklin	223. Spomenik partizanu borcu, Bata, Cuce	
183. Lokalitet Škrke	Cetinje	224. Srpsko posl. u bivšoj Kraljevini Crnoj Gori	Cetinje
184. Lokalitet Voda,	Cucka rupa, Lipa cucka	225. Stan Mitropolita kod Cetinjskog manastira	Cetinje
185. Lokaliteti Sinjački krš i Močila,	Zagora	226. Stara barutana i kuća Perka Vukotića	Čevo
186. Ljetnja pozornica	Cetinje	227. Stećak u porti crkve Svetog Nikole,	Grab
187. Milačka pećina,	Poseljani	228. Trasa Trojica - Krstac na starom putu Kotor	
188. Mlinovi	Vrela	– Cetinje	
189. Nadgrobni spomenici "Cucka raspeća"	Grab	229. Gradac	Trešnjevo
190. Naselje Karuč	Skadarsko jezero	230. Tumul 1,	Ivanova Korita
191. Naselje Poseljani	Skadarsko jezero	231. Tumul 4 kod kuća Draškovića	zaseok Zaljuće, Čevo
192. Njemačko poslanstvo u bivšoj Kraljevini CG	Cetinje	232. Tumul 5,	Čevo
193. U blizini crkve Sv.Nikole	Očinići	233. Tumul	Trnjine
194. Odmaralište	Ivanova korita	234. Tumul,	Njeguši

235. Tumul,	Pejovići kod Prediša	250. Vodička gomila,	Jankovića Krš
236. Tumul,	Štitari	251. Vodička pećina,	Jankovića Krš
237. Tumul,	Velestovo	252. Vodovod Koritnik	Njeguši
238. Tumuli,	Gornji Ceklin,	253. Tumuli	Vukmirovići
239. Tumuli ,	Ljubina dolina, Lipa Cucka	254. Začirska pećina,	Začir
240. Tumuli 6, 7, 8, 9,	Čevo	255. Zadrudni dom,	Njeguši
241. Tumuli	Resna	256. Zgrada bivše Hipotekarne banke	Cetinje
242. Tumuli,	Bjelice	257. Zgrada Crkvenog suda-Bogoslovija- Bogoslovska škola	Cetinje
243. Tumuli,	Prediš	258. Zgrada Osnovne škola Njegoš	Cetinje
244. Ublovi Durmitori	Gornji Ceklini	259. Zgrada Trgoprometa-Galerija	Cetinje
245. Pećina južno od sela na uzvišenju Krš	Ugnji	260. Zgrada Zadrudnog doma	Cetinje
246. Vasiljev krš-tumuli,	Zagora		
247. Vezačka pećina,	Rvaši		
248. Vinarija u Njegoševom parku	Cetinje		
249. Vladičina bašta, arheološki lokalitet	Cetinje		

OPŠTINA DANILOVGRAD

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene	
1	Manastir Ostrog	<p>Gornji manastir u okolini pri vrhu Ostroške grede osnovao je mitropolit zahumsko-budimljanski Vasilije Jovanović (1610 - 1671), koji se na mestu današnjeg manastira nastanio 1656. godine i ostao do svoje smrti 1671. godine. Po završetku rata s Turcima, manastir je obnovljen 1881. godine pod nadzorom kralja Nikole, a 1926. godine obnovljen prema projektu ruskog arhitekta Vladimira Sukurenka, nakon požara koji je prethodio 1923. godine, ne oštetiivši crkvu Vavedenja Presvete Bogorodice i mošti Svetog Vasilije.</p> <p>Manastirski kompleks sastoji se od Gornjeg i Donjeg manastira.</p> <p>U sklopu Gornjeg manastira nalaze se pećinske crkve Časnog Krsta i Vavedenja Bogorodice u kojoj se nalazi se čivot sa moštima Svetog Vasilija koji je nakon smrti 1671. godine kanonizovan i proglašen za čudotvorca. Unutrašnjost crkve u XVII vijeku oslikali su Jovan i Radul, poznati zografi tog vremena.</p> <p>U sklopu Donjeg Manastira smještena je crkva Svete Trojice iz XIX vijeka i zgrade manastirskih konaka.</p>	<p>Od 1678. godine, dan smrti Sv Vasilije praznuje se kao dan Svetog Vasilija Ostroškog i nastaje kult nastao na čudima koja su pripisivana moštima Sv Vasilija Ostroškog.</p> <p>U manastiru su se još od tog vremena ustalili i narodni sabori za Trojičindan, Petrovdan, Ilindan, Veliku Gospojinu i dan Svetog Vasilija.</p>	
	Lokacija			Danilovgrad
	Vrsta			Kulturno-istorijska cjelina
	Kategorija/značaj			
2	Manastir Ždrebaonik	<p>Prema predanju podignut je kao filijala Manastira Morača neposredno nakon njegove izgradnje u XIII vijeku. Postojeća crkva sagrađena je 1818. na vidljivim ostacima starije, sagrađene krajem XVI ili početkom XVII vijeka. Manastir je obnavljan 1885. godine. Priprata i zvonik dozidani su 1926. god.</p> <p>Manastirska crkva Sv Arhanđela Mihaila je jednobrodna, trotravejna, sa naosom zasvedenim poluoblíčastim svodom i polukružnom apsidom na istočnoj strani. Uz zapadnu fasadu dograđene priprate, u kojoj je formiran hor, flankirana je dvoetažna kula-zvonik.</p> <p>Ikone na zidanoj oltarskoj pregradi su rad slikarske porodice Đinovski.</p>	<p>U crkvi je od 1920. godine pohranjen čivot sa moštima Sv Arsenija srpskog.</p>	
	Lokacija			
	Vrsta			Kulturno-istorijska cjelina
	Kategorija/značaj			
3	Gradina Martinića	<p>Predstavlja lokalitet od prvorazrednog značaja za crnogorsku istoriju i kulturu. Ne pominje se u istorijskim izvorima. Smatra se da je u pitanju Porfirogenitova Lontodokla, utvrđeni grad u koji je u doba avaro-slovenske navale (VI-VII vijek) izmješten gradski život antičke Duklje.</p> <p>Vjeruje se da je grad razoren 997. godine.</p> <p>Gradina je locirana je na površi prirodno zarubljenog brda, uz sam obod istočne strane Bjelopavličke ravnice oko dva sata hoda od ruševina antičke Doklee. Prilaz lokalitetu vodi kroz imanje, između kuća smještenih na obodu uzvišenja.</p>	<p>Rekonstuisana oltarska pregrada iz predromaničkog doba - jedna od najraskošnijih na širokom potezu jadranske obale, prezentaran aje u Zavičajnom muzeju u Danilovgradu.</p>	
	Lokacija			
	Vrsta			Arheološki lokalitet
	Kategorija/značaj			

		<p>Lokalitet čini prostrani plato nepravilnog oblika okružen bedemima visokim oko 6-7 metara sa tri kapije i šest kula viših za oko 3 metra.</p> <p>Unutar širokog gradskog prostora izdiže se centralni kompleks za koji se smatra da predstavlja unutrašnje utvrđenje koje je služilo i kao palata.</p> <p>Desetak metara sjeverno od kompleksa nalaze se ostaci trobrodne, troapsidalne bazilika, koja je, sudeći prema dosadašnjim saznanjima, adaptacija starije, kasnoantičke bazilike.</p> <p>U prostoru bazilike otkriven je bogat fond dekorativne preromaničke kamene plastike koja je formirala oltarsku pregradu.</p>								
4	Crkva Sv. Đorđa	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Miokusovići</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Miokusovići	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj		<p>Prema predanju sagrađena je odmah nakon bitke na Martinićima 1796. godine. Bila je poprište otpora prilikom pohoda Omer paše 1862.godine, kada je u njoj stradalo 13 Martinića. Više puta je stradala i obnavljana.</p> <p>To je jednobrodna, zasvedena građevina sa polukružnom apsidom na istočnoj i jednodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi.</p> <p>U crkvi je skroman ikonostas, rad sikarske porodice Đinovski.</p>	
Lokacija	Miokusovići									
Vrsta	Sakralni objekat									
Kategorija/značaj										
5	Adžijin most	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Miokusovići</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Infrastrukturni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Miokusovići	Vrsta	Infrastrukturni objekat	Kategorija/značaj		<p>Nalazi se na rijeci Sušici, na staroj trasi karavanskog puta koji je od Skadra preko Duklje vodio do Nikšića. Izuzev zapisa koji svjedoče da potiče iz perioda otomanske vladavine, nema preciznih podataka o godini njegove gradnje i o Adžiji po kome je nazvan.</p> <p>Mostovsku konstrukciju čini elegantni, u temenu blago prelomljeni luk, izveden dobro obrađenim i složenim tesanicima.</p>	
Lokacija	Miokusovići									
Vrsta	Infrastrukturni objekat									
Kategorija/značaj										
6	Grad Spuž s bedemima	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Spuž</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Fortifikacija</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td></td> </tr> </table>	Lokacija	Spuž	Vrsta	Fortifikacija	Kategorija/značaj		<p>Utvrđenje se nalazi na lokalitetu Glavnica (165 m nadmorske visine) koje dominira jugoistočnim dijelom Bjelopavlićke ravnice.</p> <p>Prvi istorijski pomen odnosi se na boravak kralja Tvrtka "pod Spužem u Zeti" 1379. godine. Spuž je postao jedno od graničnih naselja Otomanskog carstva u drugoj polovini XV vijeka. Njegovo utvrđivanje otpočelo je krajem XVII vijeka, kada je Spuž postao tursko uporište iz kojeg su kretali pohodi na Crnu Goru.</p> <p>Smatra se da utvrđenju predotomanskog perioda pripadaju ostaci u centralnom dijelu citadele a da je današnje utvrđenje skoro u potpunosti iz otomanskog perioda, zajedno sa zidovima kojima je vezano za podgrađe.</p>	
Lokacija	Spuž									
Vrsta	Fortifikacija									
Kategorija/značaj										

7	MEMORIJALNI OBJEKTI		
-	1. Zajednički spomenik izgorelim		
24	Bjelopavličima, Gornji Martinići		
	2. Spomen-ploča na mjestu pogibije Boška		
	Jankovića, Ostrog		
	3. Spomen-ploča u znak likvidacije četničkog		
	rukovodstva Crne Gore, Ostrog		
	4. Spomenik nadgrobni Jova, Glavica		
	5. Spomenik poginulim borcima		
	Danilovgrada i Bjelopavlića u NOR		
	6. Spomenik 13-torici poginulih boraca, Viš		
	7. Spomenik strijeljalim 25-orici partizana u		
	znak odmazde, Šarena ploča		
	8. Spomenik u Lazine, Lazine		
	9. Spomenik odluci o početku oružane borbe		
	protiv okupatora u srezu		
	danilovgradskom, Grlić		
	10. Spomenik na mjestu formiranja		
	partizanskog odreda „Bijeli Pavle“, Dolovi		
	11. Spomen-ploča, Gostilje		
	12. Spomen-ploča, Gostilje		
	13. Spomen-ploča, OŠ, Orja luka		
	14. Spomenik palim borcima u NOR-u i		
	nevinim žrtvama fašističke i nacističke		
	okupacije u II Svjetskom ratu, Donji		
	manastir Ostrog		
	15. Spomen-ploča , Donji manastir Ostrog		
	16. Spomen-ploča, (na stijeni kod Donjeg		
	manastira Ostrog)		
	17. Spomenik u znak sjećanja na strijeljane		
	rodoljube iz toga kraja, Bešin Uba		
	18. Spomen-ploča, Zadržni dom, Donji		
	Zagarač		
	19. Spomen-ploča, Manastir Ždrebaonik		
	20. Spomen-ploča , Zadržni dom Jelenak		
	21. Spomen-ploča, Gornji manastir Ostrog		

<p>22. Spomen-ploča, OŠ „Milisav Koljenšić“, Slap 23. Spomenik u znak sjećanja na pregovore 26. oktobra 1941. o napuštanju italijanskih snaga iz Crne Gore, Donji Martinići 24. Spomen-ploča (zgradi Osnovne škole Spuž) 25. Spomen-ploča (Zadružni dom Spuž) 26. Stara košćela, Orja luka 27. Spomen-ploča u mjestu gdje je 18 jula 1941 likvidiran italijanski garnizon, Bralenovica</p>		
---	--	--

EVIDENTIRANA DOBRA ZA KOJE SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

1. Crkva Blagovještenja	u selu Glizica, Martinići,	24. Ivanova kula	na vrhu Malog Garča, Gornji Zagarač
2. Crkva Sv.Arhandela Mihaila	na Nožici	25. Kula Milatovića	u Dabovićima
3. Crkva Sv.Bogorodice	Zuri	26. Lokaliet Ljubičića gomila,	Jabuka
4. Crkva Sv.Đorđa	selo Sretnja	27. Lokaliet Srebrna gomila,	Brzo
5. Crkva Sv.Jovana Krstitelja	Zagarač	28. Lokalitet Babina jama	, Bare Šumanovića,
6. Crkva Sv.Nikole	Orja Luka	29. Lokalitet Bandići sa tumulom,	selo Bandići
7. Crkva Sv.Petra Cetinjskog	Spuž	30. Lokalitet Bistijerna sa tumulima,	Gornji Frutak
8. Crkva Sv.Petra i Pavla	Bandići	31. Lokalitet Bjelova glavica,	Jelenak
9. Crkva Sv.Save	Frutak	32. Lokalitet Crkvina,	Gornji Martinići
10. Crkva Sv.Simeona	Donji Zagarač	33. Lokalitet Dolovi,	Donji Rsojevići
11. Crkva Sv.Vrača	Slatina	34. Lokalitet Donji Frutak,	Frutak
12. Crkva sv.Gospođe	Gornji Rsojevići	35. Lokalitet Đeđezi	selo Đeđezi
13. Crkva sv.Nikole	Jelenak	36. Lokalitet Đeviža crkva,	Vuksanovo gumno, Gradina
14. Crkva sv.Nikole	Podvrće	37. Lokalitet Đuričkovići,	Gornji Zagarač
15. Crkva sv.Nikole	Povrpoljina, Donji Zagarač	38. Lokalitet Glavica	Brijestovo,
16. Crkva sv.Nikole	Poda	39. Lokalitet Glavica sa stećcima,	Donji Frutak
17. Crkva sv.Nikole	Poda	40. Lokalitet Glavica u porti crkve sv.Save	Donji Frutak
18. Crkva sv.Petke	Bare Šumanovića	(sv.Spasa),	
19. Crkva sv.Spasa	Vinići	41. Lokalitet Gomila Doljana,	Bandići
20. Devet tumula	u Gornjem Frutku, Frutak	42. Lokalitet Gomila kod grobovlja,	Jabuka
21. Devet tumula,	Frutak	43. Lokalitet Gomile,	Vinići
22. Hotel Zeta	Danilovgrad	44. Lokalitet Gradac Jovanovića sa	Gornji Rsojevići,
23. Istorijsko jezgro Danilovgrad		ostacima crkve sv.Đorđa	

45. Lokalitet Graovište	Vinići	73. Lokalitet Prgomet	Jelanak
46. Lokalitet Grobnice	Plana	74. Lokalitet Raskršće	Donji Frutak
47. Lokalitet Gumno	Stanjevića Rupe, Gradina	75. Lokalitet Rudine	Kriva Ploča
48. Lokalitet izvorište Vrba	, Brijestovo,	76. Lokalitet Rudine-	Burova Glava, Kriva Ploča
49. Lokalitet Kamenica	, Gornji Rsojevići/Jovanovići,	77. Lokalitet Rudine-	Zabjelaš do, Kriva Ploča
50. Lokalitet Katunina	Jabuke	78. Lokalitet Rudine kod Jasenovca	Kriva Ploča
51. Lokalitet Komarda	Brijestovo	79. Lokalitet Sađevac sa ostacima bedema,	Bandići
52. Lokalitet Konopište – Podmakljinje	Orja Luka	80. Lokalitet Sađevac sa tumulom,	Bandići
53. Lokalitet Konjova šuma	Jabuke	81. Lokalitet Sjenokos-	Doljani, Bandići
54. Lokalitet Koravac	Jabuke	82. Lokalitet Šipkova glavica,	Gradina
55. Lokalitet Kosova Gomila	Vinići	83. Lokalitet Velja Gomila,	Vinići
56. Lokalitet Krivjača	Vinići	84. Lokalitet Vinići	, selo Vinići
57. Lokalitet Krst	Kujava	85. Lokalitet Vinići sa kamenim tumulom	, Vinići
58. Lokalitet Krst Kujavski	Plana	86. Lokalitet Vinići sa ostacima kuće	Vinići
59. Lokalitet Kukavičina gomila	Stanjevića Rupe, Gradina	87. Lokalitet Zaglavica,	Bare Šumanovioća
60. Lokalitet Kulina Piperska	Orja Luka	88. Lokalitet Zavala	, Gornji Rsojevići,
61. Lokalitet Kurilo	, Vinići,	89. Lokalitet zemljane gomile,	Jabuke
62. Lokalitet Lećeviše-Mala Gomila	Jelenak	90. Lokalitet Zmijinje kopito,	Grić
63. Lokalitet Luke	Đežezi	91. Obala Zete,	Spuš
64. Lokalitet Lukovići	Jelenak	92. Ostaci mosta na Zeti	Spuš
65. Lokalitet Milina gomila	selo Petrovač	93. Tumuli u Kujavi,	selo Kujava
66. Lokalitet Petrovač	Plana	94. Turski most na potoku Vranjak,	Jelenak
67. Lokalitet Plana-srednjekovni put	Jelenak	95. Velja i mala gomila, Plana	
68. Lokalitet Pod Bjelovu	Vinići	96. Zgrada bivšeg dvorca kralja Nikole Petrovića	Rsojevići
69. Lokalitet Podkuk	Bandići	97. Zorska crkva,	selo Grbe
70. Lokalitet Podkuk,	Slatina		
71. Lokalitet Popovići	Gostilje Brajovičko		
72. Lokalitet Preobraženje			

OPŠTINA NIKŠIĆ

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene
1	Crvena Stijena		
	Lokacija	Nikšić	
	Vrsta	Arheološki lokalitet	
	Kategorija/značaj	nacionalni	
<p>Pećina otkrivena 1954. godine smatra se nalazištem sa najdebljim kulturnim slojem (od musterijena do bronzanog doba), najbogatijom stratigrafskom raslojenošću na Balkanu i izuzetno očuvanim ostacima materijalne kulture, koji pružaju uvid u razvoj paleolitskih kulture. Predstavlja lokalitet sa kulturama srednjeg i mlađeg paleolita, mezolita, starijeg i srednjeg neolita i ranog bronzanog doba. Najstariji kameni artefakti su stari oko 180.000 godina, a nalazi o postojanju pračovjeka preko 100.000 godina. Rezultati istraživanja pokazali su postojanje 31 kulturnog sloja.</p>			
2	Crkva Sv.Apostola Petra i Pavla		
	Lokacija	Nikšić	
	Vrsta	Sakralni objekat	
	Kategorija/značaj	nacionalni	
<p>Sagrađena na staroj nekropoli stećaka od kojih su neki ugrađeni u zidove crkve. Pravougaona građevina sa polukružnom apsidom na istoku i spratnom kulom-zvonikom na zapadnoj strani. Istočna polovina sa apsidom sa očuvanim ostacima živopisa nije starija od XVII vijeka. Dogradnja sa zapadne strane je, najvjerovatnije, izvršena u prvoj polovini XVIII vijeka kada su prošireni svi prozori na crkvi i uokvireni fino klesanim kamenim gredama. Kula-zvonik sa piramidalnim krovom završetkom sagrađena je poslije oslobođenja Nikšića od Turaka krajem XIX vijeka</p>			
3	Dvorski kompleks Kralja Nikole		Zavičajni muzej
	Lokacija	Nikšić	
	Vrsta	Profani objekat,	
	Kategorija/značaj	nacionalni	
<p>Dvorski kompleks kralja Nikole čine zgrade dvora i ljetnjikovca sagrađenog u periodu od 1878 –1890. godine. Reprezentativna građevina podignuta za potrebe crnogorskog dvora završena je u avgustu 1900. godine.</p> <p>Dvorac kojeg je projektovao dr Josip Slade u neorenesansnom stilu. Služio je kao ljetnja rezidencija crnogorskom vladaru. Poslije Prvog svjetskog rata u njemu je bila osnovna škola, zatim gimnazija, sve do 1957.godine. Danas se u Dvorcu nalazi Zavičajni muzej, Gradska biblioteka, Galerija i Arhiv, Zavičajni muzej.</p> <p>Dvorac je prostrana, spratna, kamena, građevina sa bočnom krilima koja su na pročelju blaže ispuštena. Njihova masa naglašava pročelje sa trijemom (kasnije zastakljenim) koji je provlači kroz oba nivoa.</p> <p>Ulazna zona u centralnom dijelu pročelja naglašena je trouglastim timpanonom u zoni krova.</p>			

4	Ljetnjikovac knjaza Nikole		<p>Ljetnjikovac knjaza Nikole sagrađen je 1876-1878. godine u blizini Saborne crkve u Nikšiću. Služio je kao ljetnja rezidencija crnogorskom vladaru i za razgovore sa crnogorskim glavarima o političkim pitanjima užeg ili šireg značaja.</p> <p>Takvu funkciju Ljetnjikovac je imao sve do 1900. Godine i izgradnje novog dvorca. Zgrada se sastoji od podruma, prizemlja i sprata, a građena je od poluobrađenog kamena sa dersovanim fugama. U neposrednoj blizini nalaze se i prateći objekti: zgrada za perjanike – pratnju i konjušnica</p>	
	Lokacija	Nikšić		
	Vrsta	Profani objekat,		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
5	Saborna crkva Sv.Vasilija Ostroškog		<p>Djelo je ruskog arhitekta Mihaila Timofeeviča Preobraženskog. Sagrađena je u slavu poginulih crnogorskih i hercegovačkih junaka u ratovima od 1875.-1880. godine. Predradovi su počeli 1886. godine. Komisija koju su predvodili vojvoda Šako Petrović i inženjer dr. Josip Slade, izabrali su za mjesto izgradnje crkve Petrovu glavicu.</p> <p>Kamen temeljac za Sabornu crkvu postavljen je 17.jula 1895. G, a završena je 28.8. 1900. godine.</p> <p>Između dva rata na zvoniku je postavljen veliki sat, prečnika 2,36 m.</p> <p>Na zaravnjenom vrhu uzvišenja Petrova glavica do kojeg se stiže monumentalnim stepeništem sagrađena je crkva sa osnovom upisanog krsta nad čijim se presjekom uzdiže kuplola na poligonalnom tamburu a pročelje je naglašeno masivnim trodjelnim zvonikom na preslicu.</p> <p>Razućenost arhitektonskih masa i dekorativni elementi u duhu ruske secesije realizovani su uzanatskoj besprekornoj obradi kamena.</p>	
	Lokacija	Nikšić		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
6	Džamija		<p>Jedini spomenik islamske arhitekture iz otomanskog perioda Podigao je Hadži Ismail Lekić, 1804.godine.</p> <p>Uz jednosravni pravougaoni prostor uz kooji je tipični munare, na pročelju je naknadno dograđen drveni zatvoreni trijem. U ograđenom dvorištu nalaze se grobovi nikšićkih muslimana, boraca iz II svj.rata.</p>	
	Lokacija	Nikšić		
	Vrsta	Sakralni objekat,		
	Kategorija/značaj	lokalni		
7	Gradski bedemi – ostaci Onogošta		<p>Sagrađen na vrhu stjenovite glavice izduženog oblika na istočnom obodu Nikšićkog polja u zapadnom podnožju brda Studenačke glavice.</p> <p>Onogošt (Sanderua, Anderva, Nagoste, Anagastum, Onogošt, Nikšić, je naselje, dvor i naziv za župu koje prethodi nastanku Nikšića. Naziv Onogošt dolazi iz veza sa Gotima u predslovenskom vremenu. Osnivanje grada se vezuje za postojanje rimskog kastruma srušenog u invaziji varvara.</p>	
	Lokacija	Nikšić		
	Vrsta	Fortifikacija		
	Kategorija/značaj	nacionalni		

		Fortifikacioni sistem činili su Gornji grad na glavici sa bedemima i šest kula i utvrđeno podgrađe - Donji grad sa pet kula koji je u periodu razvoja grada u potpunosti nestao.	
8	Carev most		<p>Carev most se ubraja u najljepše objekte ove vrste u Crnoj Gori. Izgrađen je 1896. godine, a po nekim podacima kao godina njegove izgradnje navodi se 1894. godine. Plan za gradnju mosta, po nalogu knjaza Nikole, izradio je dr. Josip Slade. Građen je uz pomoć ruskog cara Aleksandra III po kome je most i dobio ime.</p> <p>Carev most je najveći građevinski poduhvat onog vremena. Mostovsku konstrukciju dužine 269 m. i visine preko 13 m. nosi 18 svodova.</p> <p>. Gradili su brojni zidari i kamenoresci iz Boke i čitave Crne Gore, pod nadzorom Miloša Lepetića.</p>
	Lokacija	Nikšić	
	Vrsta	Infrastrukturni objekat	
	Kategorija/značaj	nacionalni	
9	Kula Lekovića		<p>Podigla je begovska porodica Lekovića u XVII vijeku.</p> <p>To je spratna kamena građevina sa zasvedenim prostorom u prizemlju i stambenim na spratu. Zidana je dobro tesanim i složenim kamenim blokovima.</p>
	Lokacija	Kočani	
	Vrsta	Profani objekat	
	Kategorija/značaj	lokalni	
10	Kula u starom selu		<p>Kula "Volticu" je gradio knjaz Danilo od 1853. do 1855.godine na blagom uzvišenju u Starom selu u Župi Nikšićkoj koja je tada bila pod otomanskom vlašću. Nakon oslobođenja Nikšića, Voltica je izgubila strateški značaj i kralj Nikola dodijelio je Grujici Stojanoviću za zasluge u oslobodilačkim ratovima. Od tada do 1960.godine imala je stambenu namjenu.</p> <p>To je spratni objekat pravougaone forme sa dvije masivne kružne kule na naspramim uglovima.</p>
	Lokacija	Župa Nikšićka	
	Vrsta	Fortifikacija	
	Kategorija/značaj	lokalni	
11	Manastir Kosijerevo		<p>Smatra se da je podignut u prvoj polovini XIV vijeka. Turci su ga porušili 1807.godine a obnovio ga je Dionisije Dobričevac 1817. godine. Sa prvobitne pozicije dislociran je 1966. godine zbog izgradnje akumulacionog jezera.</p> <p>Manastirska crkva posvećena Rođenju Bogorodice je četvorotravejna crkva trolisne osnove sa kupolom nad centralnim travejem i drugom nad kulom zvonika nad zapadnim travejem.</p>
	Lokacija	Petrovići	
	Vrsta	Sakralni objekat	
	Kategorija/značaj	lokalni	
12	Manastir Župa		Manastir čine crkva Sv.Luke i zgrade konaka.

	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Župa</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni kompleks</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Župa	Vrsta	Sakralni kompleks	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Na temeljima crkve iz doba Crnojevića XV vijek, u XIX vijeku kralj Nikola sagradio je crkvu za dušu stricu Danilu.</p> <p>Crkva je naglašeno visoka, jednobrodna kupolna građevina sa visokim transeptom koji formiraju dvije plitke bočne pijevnice.</p> <p>U crkvi je raskošan ikonostas iz 1881.godine .</p>	
Lokacija	Župa								
Vrsta	Sakralni kompleks								
Kategorija/značaj	lokalni								
13	<p>Most na Moštanici</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Moštanica</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Infrastrukturni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Moštanica	Vrsta	Infrastrukturni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Sigurnih istorijskih podataka o dobu njegove gradnje nema, ali naučnici smatraju da je djelo rimske mostogradnje iz III vijeka čemu prilog svjedoče nalazi rimskog novca i tragovi naselja iz tog perioda. U popravkama u vrijeme osmanske vlasti u donje zone ugrađeni su stećci sa obližnje nekropole ali je zadržan tipično rimski arhitektonski sklop. Nakon rušenja u II svjetskom ratu rekonstruisan je 1957.godine.</p> <p>Most dužine 22 m, ima 6 lučno zasvedenih okana raspona oko 5,5 metara, a između njih su zasvedeni "štedni" otvori.</p>	
Lokacija	Moštanica								
Vrsta	Infrastrukturni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
14	<p>Ostaci nekropole stećaka</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Prigradina, kod Velimlja</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Arheološki lokalitet</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Prigradina, kod Velimlja	Vrsta	Arheološki lokalitet	Kategorija/značaj	lokalni	<p>U porti crkve sv Arhanđela Mihaila nalazi se reprezentativna skupina stećaka. Stećci sa uklesanim natpisom ugrađeni su u zidove postojeće crkve.</p>	
Lokacija	Prigradina, kod Velimlja								
Vrsta	Arheološki lokalitet								
Kategorija/značaj	lokalni								
15	<p>Ostaci nekropole stećaka</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Šipačno</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Arheološki lokalitet</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Šipačno	Vrsta	Arheološki lokalitet	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Nedaleko od Vidrovana, u blizini osnovne škole nalazi se nekropola sa 56 stećaka od kojih 14 ima klesane ukrase.</p>	
Lokacija	Šipačno								
Vrsta	Arheološki lokalitet								
Kategorija/značaj	lokalni								
16	<p>Ruševine kastela – Salthua</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Vliusi, Riječani</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Arheološki lokalitet</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Vliusi, Riječani	Vrsta	Arheološki lokalitet	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Neistražen lokalitet poznat u nauci po dva natpisa iz I vijeka. Smatra se da je Saltua bila satelitski kastel "res publicae Docletum" kakav su Rimljani podizali oko gradova koji su bili centar provincija ili oblasti.</p>	
Lokacija	Vliusi, Riječani								
Vrsta	Arheološki lokalitet								
Kategorija/značaj	lokalni								

17	Crkva Sv.Arhandela Mihaila		<p>Prema fresko natpisu iznad vrata crkva je živopisana 1602. Godine zaslugom Ivana Petrovića Banjanina i njegove majke Margite i sinova.</p> <p>Crkva je mala, rustična jednobrodna građevina, sa polukružnom apsidom, bez zvonika.</p> <p>Na staroj oltarskoj pregradi ikona sv. Jovana, rad je radionice Dimitrijevića-Rafailovića.</p>	
	Lokacija	Stražica, Petrovići		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
18	Crkva Sv.Đorđa		<p>Prema narodnom predanju podiglo je bratstvo Trebješana 1741. godine. Više puta je rušena. Obnovu iz 1905.godine pomogla je knjeginja Milena.</p> <p>To je jednobrodna građevina sa polukružnom apsidom i jednodjelnim zvonikom na preslicu.</p> <p>Freskodekoracija je sasvim uništena.</p>	
	Lokacija	Trebjesa		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
19	Crkva Sv.Jovana Krstitelja		<p>Prema natpisu u luneti nad ulazom sagradilo je bratstvo Komnenić 1510. godine i obnovilo 1896.godine.</p> <p>To je rustična jednobrodna građevina sa polukružnom apsidom I, kasnije dozidanim, jednodjelnim zvonikom na preslicu.Bila je pokrivena kamenim pločama.</p>	
	Lokacija	Tupan		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
20	Crkva Sv.Jovana		<p>Prema narodnom predanju sagradio je knez Grbač Cvjetković sa ocem vojvodom Cvjetkom (XV-XVI vijek). Prema natpisu uklesanom na južnom dovratniku obnovljena je 1830.godine.</p> <p>To je jednobrodna građevina sa polukružnom apsidom I, kasnije dozidanim, jednodjelnim zvonikom na preslicu.</p> <p>U podu crkve su tri nadgrobne ploče sa ćirilskim zapisima koji govore da su tu sahranjeni njeni ktitori.</p> <p>U temeljnoj zoni uzidani su stećci kojih ima i u crkvenoj porti.</p>	
	Lokacija	Drijenak, Petrovići		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
21	Crkva Sv.Jovana		<p>O vremenu podizanja crkve svjedoči ploča sa uklesanim natpisom koji navodi da je "hram sačinjen 1500.g. obnovljen 1907.g. od strane bratstva Miljsnićs"</p> <p>To je jednobrodna građevina zasvedena poluoblčastim svodom, sa polukružnom apsidom na istočnoj i jednodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi. U temeljnoj zoni uzidani su ornamentisani stećci.</p>	
	Lokacija	Klenje, Velimlje		
	Vrsta	Sakralni objekat		

	Kategorija/značaj	lokalni	U crvenoj porti je aktivno groblje sa reprezentativnim primjerima ornamentisanih grobnica – sarkofaga iz XIX vijeka.	
22	Crkva Sv.Nikole		<p>Nema pisanih podataka o vremenu gradnje ali se na osnovu očuvanog živopisa u oltaru koji se pripisuje majstoru Radulu može datovati u drugu polovinu XVII vijeka. U obnovi 1911.godine naos je produžen za još jedan travaj.</p> <p>To je jednobrodna, četvorotravejna građevina zasvedena poluoblíčastim svodom, sa polukružnom apsidom na istočnoj i, kasnije dozidanim, jednodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi.</p>	
	Lokacija	Drenoštica		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
23	Crkva Sv.Nikole		<p>Prema sačuvanom ugovoru između dubrovačkih majstora I monaha Lavrentija sagrađena je 1499-1502.godine. Obnovljena je 1879. godine kada je prezidana zzapadna fasada I prošireni prozorski otvori.</p> <p>To je jednobrodna, trotravejna građevina zasvedena poluoblíčastim svodom, sa polukružnom apsidom na istočnoj i jednodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi.</p> <p>Živopisana početkom XVI vijeka.</p> <p>Ikonostas s početka XX vijeka rad rad Vasa Vujičića sa Dolova.</p> <p>U porti su ostaci srednjevjekovne nekropole stećaka I reprezentativni primjeri grobnica -klesanih sarkofaga iz XIX vijeka.</p>	
	Lokacija	Grahovo		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
24	Crkva Sv.Spasa		<p>Locirana je na nevelikom uzvišenju u ruralnom ambijentu sela.</p> <p>To je jednobrodna, petotravejna građevina zasvedena poluoblíčastim svodom, sa polukružnom apsidom i jednodjelnim zvonikom na preslicu.</p> <p>Živopis koji se pripisuje popu Strahinji iz Budimlja (1548 -1632.g) javlja se samo u starijem, istočnom dijelu, dok je zapadni travaj kasnije dograđen.</p> <p>U crkvenoj porti ograđenoj niskim kamenim zidomje aktivno seosko groblje.</p>	
	Lokacija	Dragovoljići		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
25	Crkva Sv.Spasa		<p>Podignuta je 1864. g u čast velike bitke u Grahovcu 1858. g. po naredbi kralja Nikole na simboličan način, jer je, kao i bitka na Grahovcu, njena gradnja počela u utorak, a završena u četvrtak, na Spasovdan. Njeni temelji su iskopani na mjestu gdje se nalazio šator Husein paše, komandanta turske vojske.</p> <p>Crkva je malih dimenzija, jednobrodne osnove sa polukružnom apsidom i jednodjelnim zvonikom. Na crkvi je postavljena spomen ploča, prilikom proslave stogodišnjice bitke, sa natpisom: Spomenik je vašeg junaštva, Crna Gora i njena sloboda.</p>	
	Lokacija	Grahovac		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		

		Ikonostas je radio Vaso Krstov Vujičić 1907. g. i Marko Đ. Vujović sa Cetinja							
	Tvrđava Klačina <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Jezero Slano</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Fortifikacija</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Jezero Slano	Vrsta	Fortifikacija	Kategorija/značaj	lokalni	Nalazi se na malom otoku usred jezera Slano. Sagradili su ga Nikšićki muslimani 20-ih godina XVIII vijeka.	
Lokacija	Jezero Slano								
Vrsta	Fortifikacija								
Kategorija/značaj	lokalni								
	Duga, klanac sa utvrđenjem <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Planina Golija, Nikšić</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Memorijalni</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Planina Golija, Nikšić	Vrsta	Memorijalni	Kategorija/značaj	lokalni	Klanac Duga prostire se u dužini 4-5 km na nadmorskoj visini od oko 1500 m. Prostor brane tri kule - Presjeka, Nozdra i Smederevo. Imao je značaj u oslobodilačkim borbama Crnogoraca sa Otomanima u XVIII i XIX vijeku.	
Lokacija	Planina Golija, Nikšić								
Vrsta	Memorijalni								
Kategorija/značaj	lokalni								
	<ol style="list-style-type: none"> Krst kameni Deda Vukovića Spomen-ploča u mjestu borbe od 1.V 1941 Spomen-ploča na mjestu gdje je Sava Kovačević topom tukao neprijatelja Spomenik Pješivcima palim u NOPU Spomen-ploča OZRINIĆIMA palim u NOB-u Spomen-ploča VIDROVČANIMA palim u NOB-u Kuća gdje je bilo sjedište nikšićkog NOP-a Spomen-ploča palim borcima Spomen-ploča na mjestu Savine pobjede iz 1941. Grobnica serdara Šćepana i narodnog heroja Lazara Radojevića Bista Savi Kovačeviću Bista Radoja Dakića Pećina Jakova Dakovića Spomenik palim borcima NOP-a sa područja Pješivaca u Drugom svjetskom ratu 	<p>Javorak Grahovo</p> <p>Bogetići Ozrinići Vidrovan Trubjela Vilusi Grahovo</p> <p>Bogetići</p> <p>Mrkošnica Rubež Bukovik Trebjesa</p> <p>Krstac, Golija Uzdormir</p>							

15. Spomen-ploča palim borcima u Domu SSRN		
16. Spomen-ploča palim borcima u Domu SSRN		
17. Spomen-ploča na zgradi gdje je izašao prvi broj 'Pobjede'	Krnovo	
18. Spomen-ploča palim borcima		
19. Spomen-ploča strijeljanim borcima i rodoljubima tokom 1942. godine	Riđani	
20. Spomenik u znak sjećanja na pale borce i žrtve fašističkog terora	Begova Korita,	
21. Spomen-ploča	Grahovo	
22. Spomen-ploča događaju u kojem je uništen četnički gvozdeni puk		
23. Spomen-ploča o razradi odluke CK.KPJ o organizovanju ustanka protiv fašističkog okupatora	Grahovo Grahovo Vranduk, Velimlje	
24. Spomen-ploča u Gimnaziji		
25. Spomen-ploča na mjestu dogovora za borbu		
26. Spomen-ploča poginulim od bombardovanja	Petrovići, Velimlje	
27. Spomenik Jovanu Kovačeviću		
28. Spomen-ploča u školi gdje je u toku NOB-a bila bolnica		
29. Spomen-piramida na bitku iz 1941 godine	Velimlje	
30. Spomenik palim borcima i žrtvama fašizma sa područja Banjana i Oputne Rudine	Velimlje	
31. Spomen-ploča palim borcima Banjsko-vučedolskog bataljona	Vučji do Šipačno	
32. Spomenik junacima iz Vučeldolske bitke	Dragovoljici	
33. Spomen-ploča na Budoškoj Pećini u kojoj su izginuli pozadinci	Lukovo Zahumlje	
34. Spomenik narodnom heroju Ljubu Ćupiću	Straševina	
35. Spomen-ploča	Bratogošt	
36. Spomen-ploča	Kablana Glava	
37. Spomen-ploča	Vidrovan	
38. Spomen-ploča	Vidrovan	

39. Spomen-ploča	Pandurica	
40. Spomen-ploča	Vraćenovići	
41. Spomen-ploča	Orah	
42. Spomen-ploča	Straševina	
43. Spomenik	Dubočke	
44. Spomen-ploča	Velimlje	
45. Spomen-ploča	Riječani	
46. Spomen-ploča	Koprivice - Čista Vlaka	
47. Spomen-ploča	Grkinja	
48. Spomen-ploča	Ivanje	
49. Spomen-ploča	Đapa	
50. Spomen-ploča	Riši Do	
51. Spomen-ploča ubistvu špijuna Košaka	Orani Do	
52. Spomen-ploča	Stuba	
53. Spomen-ploča	Trubjela	
54. Spomen-ploča	Miločani	
55. Spomen-ploča	Bogmilovići	
56. Spomen-ploča	Borak	
57. Spomen-ploča	Šipačno	
58. Spomen-ploča	Srijede	
59. Spomen-ploča	Golija - Krstac	
60. Spomen-ploča	Željev do	
61. Spomen-ploča	Strekanica	
62. Spomen-ploča	Golija, Štukina Glavica	
63. Spomen-ploča	Moštanica	
64. Spomen-ploča	Zgrada zatvora u Nikšiću	
65. Spomen-ploča	Vidrovan	
66. Spomen-ploča	Smederevo (Srijede)	
67. Spomen-ploča	Javorov do	
68. Spomen-ploča	Bršno	
69. Spomen-ploča	Grahovo	
70. Spomen-ploča	KarađorđevA 26	
71. Spomen-ploča	Gračanica	
72. Spomen-ploča	Trubjela	
73. Spomen-ploča	Plana	
74. Spomen-ploča	Zgrada bolnice u Nikšiću	

75. Spomen-ploča	Vrbica	
76. Spomen-ploča Luju Daviču	Trepča	
77. Spomen-ploča	Zakraja	
78. Spomen-ploča	Trg Slobode	
79. Spomen-ploča	Zgrada broj 30 u ulici Novice Cerovića	
80. Spomen-ploča (zgrada bolnice)	Gradac	
81. Spomen-ploča	Orah	
82. Spomen-ploča	Gornje Polje	
83. Spomen-ploča	Krst, Pješivci	
84. Spomen-ploča na kući br 5	Vraćenovići	
85. Spomen-ploča	Velimlje	
86. Spomen-ploča	Bogetići	
87. Spomen-ploča	Trubjela	
88. Spomen-ploča	Krnovo	
89. Spomen-ploča	kuća Tomaševića	
90. Spomen-ploča	Stadion u Nikšiću	
91. Spomen-ploča	Kočane	
92. Spomen-ploča	Kočane	
93. Spomen-ploča	Osječanica	
94. Spomen-ploča	Vilusi	
95. Spomen-ploča đe je bilo sjedište AFŽ-a	Župa	
96. Spomen-ploča	Miolje polje, Župa	
97. Spomen-ploča	Lukovo	
98. Spomen-ploča	Žirovnica	
99. Spomen-ploča	Vidrovan	
100. Spomen-ploča	Crni Kuk	
101. Spomen-ploča	Župa	
102. Spomen-ploča	Macavare	
103. Spomen-ploča	Tupan	
104. Spomen-ploča	Klenak	
105. Spomen-ploča	Petrovići	
106. Spomenik sa tri spomen ploče	Broćanac	
107. Spomen-ploča	Granice	
108. Spomen-ploča	Trepča	
109. Spomen-ploča		

110. Spomen-ploča		
111. Spomen-ploča		
112. Spomen-ploča		
113. Spomen-ploča		
114. Spomen-ploča		

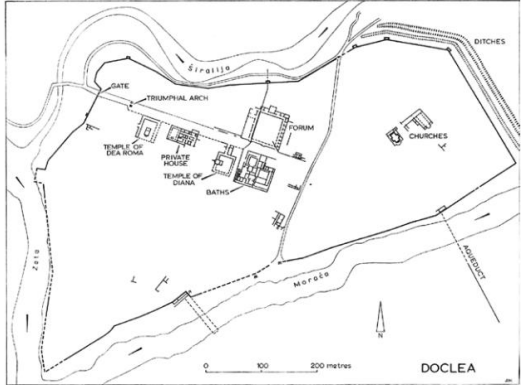
EVIDENTIRANA DOBRA ZA KOJE SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

1. Arheološki lokalitet – Donji grad.	Ispod gradskih bedema Onogošt,	20. Dva ogromna tumula,	Gornja Trepča
2. Bezimena potkapina	, Milovići,	21. Đačka pećina,	Riđani
3. Borjanina-Berenguzina pećina	, Miljanići,	22. Đurđevska crkva	Grahovu
4. Cmilova pećina	, Željev Do,	23. Globušnica-	Turčinova greda
5. Crkva	u Štedimu	24. Gomile-	Proplanci, Rastovac
6. Crkva sv Đorđa	Bogetići	25. Gradina	u Brezoviku
7. Crkva Sv.Đorđa-Đurđevska crkva (Crkva Kovačevića) sa nadgrobnim spomenicima (spomenik Serdaru Paju Jezdovu Kovačeviću, spomenik ruskom ljekaru Petru Vasilijevom Palisadovu i spomenik poginulim Petrovićima)	Grahovo	26. Gradina	iznad stare pruge, Donja Trepča
8. Crkva Sv.Luke	Dragovoljčići	27. Gradina,	Rastovac
9. Crkva Sv.Nikole	Vidrovan	28. Grčko groblje,	Gornje Crkvice
10. Crkva Sv.Nikole	Banjani	29. Grčko groblje,	Vidov potok, Rastovac
11. Crkva Sv.Save	Počivala	30. Grčko groblje,	Jasenovo polje
12. Crkva sv.Jovana	Petrovići	31. Groblje	na Grahovcu
13. Crkva sv.Vavedenja	Dragovoljčići	32. Groblje sa stećcima,	Štedim
14. Četiri tumula na imanju Lučića	Banjani	33. Gusareva gomila,	Kočane
15. Devet tumula,	Dubrava, Glibavac	34. Hadži Ismailov most	
16. Dom kulture		35. Ilirska tvrđava i pećina na Kašljevcu	lokalitet Kovačina, Grahovo
17. Dom kulture,	Nikšić	36. Ilirski tumuli	na području Banjana
18. Drulića pećine,	imanje Koprivica	37. Jakšića pećina-Rukovačka pećina	
19. Dva miljokaza,	Drpe	38. Jama Culjuša,	Milovići
		39. Jokina pećina,	imanje Kovačevića
		40. Kameni krst-stećak,	Vir
		41. Kameni tumul,	Kruševačka glavica, Glibavac
		42. Kočanska crkva i tumuli pored nje,	Kočane
		43. Krst u Peraj Dolu	

44. Kuća Boža Petrovića	Brezovica	78. Nekropola stećaka	Gradac
45. Kuća Dobrilovića	u Nikšiću	79. Nekropola stećaka	Vilusi
46. Kula Đakovića,	Grahovo	80. Nekropola stećaka,	Moštanica
47. Kula Kujačića	Nudol	81. Nekropole pod humkama,	Štrpce
48. Lazova pećina,	Bačovići, Klenak	82. Nekropole pod tumulima,	Vračenovići
49. Lokalitet Arboretum-miljokazi,	Grahovo	83. Nikšina ploča na Dublju (stećak)	Zagrad
50. Lokalitet Bogomolja,	Salthua, Riječani	84. Pećina Bećiruša	
51. Lokalitet Bojina Gomila,	Zagora	85. Pećina Bela dolina,	Bročanać Nikšićki
52. Lokalitet Crkvina,	Zaslap	86. Pećina Grabovica,	Grahovo
53. Lokalitet Grčko groblje	Vračenovići	87. Pećina Nikčevića,	Opačica
54. Lokalitet Grčko groplje	Zaslap	88. Pećina Perovića,	na izlazu tunela NK-PG
55. Lokalitet Kameni krst	Zaslap	89. Pećina Prigrađe,	Klenak, Banjani
56. Lokalitet Koprivice	Dolovi	90. Pećina Sirbaba,	Donja Trepča
57. Lokalitet Manastir	Vodni Do, Gornja Trepča	91. Pećina Šabanovača,	potez Lukovo-Ivanje
58. Lokalitet pod Brankovicom sa nadgr. Spom. iz 1792.godine	Grahovo	92. Pećina u Trebjesi	
59. Lokalitet Pod Lokvice	Koprivice	93. Pećina u Žirovnici,	brdo Žirovnica
60. Lokalitet Razvaline-Snježice, tumuli	Zebljak	94. Pećina Vergašuša,	Bačovići, Klenak
61. Lokalitet Razvršje	Zavrh	95. Pećine Rašulja	
62. Lokalitet Stoci,	Zaslap	96. Pelina pećina,	Perovići, Pelino brdo
63. Manina pećina,	Jasenovo Polje	97. Perova pećina,	Zanugline, Crni kuk, Banjani
64. Misijeva ljut-pećina,	Jasenovo Polje	98. Pet tumula u Vilonom polju,	Gornji Bročanac
65. Mlinska pećina, na izvoru Zete, Vir		99. Poklonac sa dva tumula,	Stuba
66. Most na Duklu - Hadži Ismailov most na ušću Bistrice u Zetu	Nikšić	100. Potopljena crkva i stećci,	Slano jezero, Kuside
67. Motel Jastreb		101. Riđanska pećina,	Peraj do
68. Mramorci,	Štedim	102. Rimski bunar	Riječani
69. Naselje Grahovo		103. Sedam tumula na lokalitetu Knež Do,	Počekovići
70. Nekropola pod humkama,	Gornja Vrbica	104. Selina pećina,	brdo Tisovac
71. Nekropola pod humkama,	Grahovo	105. Seosko groblje,	Gornja Vrbica
72. Nekropola pod humkama,	Podvrš	106. Seosko groblje,	Pilatovci
73. Nekropola pod humkama,	Vračenovići	107. Spomen park Ustanka i Revolucije	Grahovo
74. Nekropola pod stećcima	Vidne- Počekovići	108. Sremslova gomila,	Petrovići
75. Nekropola pod tumulima,	Petrovići	109. Srijensle pećine, Petrovići,	Stajkova gomila
76. Nekropola pod tumulima,	Zaslap	110. Stećak Kameni krst,	Rastovac
77. Nekropola stećaka	Moštanica	111. Stećak na seoskom groblju,	Nudo
		112. Stećak u Barama	uz put-ispred kuće Draškovića, Grahovo

113. Stećak-Kadijina ploča (Kulina),	Zaslap	144. Tvrđava Trebjesa	
114. Stećci kod škole	Šipačno	145. Uništeni tumul sa cistom,	centar Petrovića
115. Stećci pored crkve sv.Đorđe,	Vraćenovići	146. Vasilička pećina,	Vasilička glavica
116. Stećci u Spili Grahovskoj		147. Velja pećina, u kamenolomu	Stuba, lokacija Gola glava
117. Šipova gomila,	Petrovići	148. Vilina pećina,	
118. Štedimska pećina,	Štedim	149. Vodna pećina,	Riđani
119. Tumul kod kuće Baćovića,	Podine, Gornji Broćanac	150. Volat u kući Janjuševića,	Rastovac
120. Tumul kod kuće Lučića,	Gornji Broćanac	151. Vrbička pećina,	Presjeka
121. Tumul kod vojnog vodovoda,	Brezovik	152. Zvonovića pećina,	Velimlje, potez Zaljuta
122. Tumul na Kosmatoj Glavici,	Petrovići	153. Nadgrobni spomenici komandira Nikole	Grahovo
123. Tumul na Maloj gradini,	Donja Trepča	Andrijana i Sava Nikolina	
124. Tumul na putu,	Pilatovci	154. Kovačevića na groblju crkve sv.Vasilija	
125. Tumul na Rupama,	Glibavac	Ostroškog u Spilu	
126. Tumul na Velikoj Gradini,	Donja Trepča	155. Spomen obilježje bolnici Crvenog krsta	Brankovica
127. Tumul sa stećcima,	Bajova torina, Gornji Broćanac	156. Spomenik harambaši i perjaniku Ristu	Grahovo
128. Tumul sa stećcima,	Riječani	Manojloviću ispred Nikoljske crkve	
129. Tumul Šumata Glavica,	Vilusi	157. Spomenik Jovana Milutinova Kovačevića	pod Brankovicom
130. Tumul Vidne,	Počekovići	iz 1792.godine	
131. Tumul, Leskovac		158. Azane – ostaci crkve	na groblju sela Azane
132. Tumuli ispod Velike gradine,	Donja Trepča	159. Džamija	u Petnjici
133. Tumuli iznad sela Riječani		160. Gornja Vrbica-slučajni nalazi, u	
134. Tumuli južno od manastira Kosijerevo,	Donje Selo, Petrovići	petnjičkom regionu	
135. Tumuli na visoravni	Gornja Trepča	161. Gradina Godočelje,	iznad sela Godočelje
136. Tumuli na Vučkovini,	Vilusi	162. Gradina-Tucanje,	selo Tucanje iznad Šabotića
137. Tumuli oko lokaliteta Crkva,	Gornja Trepča	163. Pećina Grad u Radmanskoj klisuri	
138. Tumuli sa stećcima kod crkve,	Gornji Broćanac	164. Praistorijski lokalitet Torine	Radmanci
139. Tumuli Stara Tlačina,	Šipačno		
140. Tumuli u Gornjem Broćancu	Klenak		
141. Tumuli, Gluščevine,			
142. Tumuli, Vidrovan			
143. Tupanjsko groblje,	Gornji Broćanac		

OPŠTINA PODGORICA

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene						
1	<p>Duklja / Doclea</p> <table border="1" data-bbox="215 371 741 544"> <tr> <td data-bbox="215 371 454 427">Lokacija</td> <td data-bbox="454 371 741 427">Podgorica</td> </tr> <tr> <td data-bbox="215 427 454 483">Vrsta</td> <td data-bbox="454 427 741 483">Arheološki lokalitet</td> </tr> <tr> <td data-bbox="215 483 454 544">Kategorija/značaj</td> <td data-bbox="454 483 741 544">nacionalni</td> </tr> </table> <p data-bbox="331 943 633 959">Fig. 3: Plan of known structures at Doclea (source: Munro 1896)</p>	Lokacija	Podgorica	Vrsta	Arheološki lokalitet	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Najznačajniji ostaci urbanog centra iz perioda rimske dominacije nastao u I vijeku. Duklja je dobila ime po ilirskom plemenu Dokleati koji se se prvi put pominju u djelu Plinija Starijeg.</p> <p>Grad je dobio status opštine tokom I vijeka, u vrijeme dinastije Flavijevaca, najvjerovatnije u doba Vespazijana. Velika razaranja pretrpio je u zemljotresu 518. godine, a ubrzo i u napadu Avara. Nastavlja da a funkcioniše kao značajna naseobina do sedmog vijeka, pošto je postojala biskupija Duklje sve do 602. godine naše ere. Prema mišljenju većine naučnika prestala je da “živi” u vrijeme doseljavanja Slovena krajem VI i početkom VII vijeka.</p> <p>Duklja je locirana u neposrednoj blizini glavnog rimskog puta koji je od sjevernog Jadrana išao obalom u pravcu Skadra, na zaravnjenom platou sa tri strane oslonjenom na obale rijeka Morače, Zete i riječice Širalije.</p> <p>Mada prirodno utvrđena sa tri strane, Duklja je bila opasana moćnim bedemima debljine od 2 do 2,5 metara.</p> <p>U urbanom arealu raspoznaju se dvije zone - zapadna sa javnim građevinama iz rimskog perioda i istočna sa ranohrišćanskim hramovima.</p> <p>U zapadnoj insuli, od gradske kapije kapije u branjene moćnom polukružnom kulom u sjeverozapadnom dijelu bedema, prolazeći kroz trijumfalnu kapiju, prema jugoistoku proteže se <i>Cardo</i>, široka ulica koja sječe gradski areal na dva nejednaka dijela. Uz nju se sa južne strane nižu hram boginje Rome, veća palata sa atriumom, Dijanin hram i Velike terme. Preko puta termi kao centralni dio gradskog života nalazi se Forum sa gradskom bazilikom. Sa istočne strane Foruma, uz poprečnu ulicu <i>Decumanus</i> je kapitolni hram, a preko puta njega Male terme.</p> <p>Istočnu zonu, od VI vijeka centar ranosrednjevjekovne Duklje I episkopsko sjedište, karakterišu ranohrišćanski hramovi locirani u centru, pročeljima orijentisani prema ulici koja se pružala u pravcu sjeveroistok-jugozapad.</p> <p>Snabdijevanje grada vodom vršeno je vodovodom koji bio doveden sa izvora Cijevne.</p> <p>Danas je, zbog železničke pruge izgrađene preko Dijaninog hrama kao i trase lokalnog puta, istraživana i vidljiva samo zona oko foruma.</p>	<p>Na Tentativnoj listi Podgorička čaša</p>
Lokacija	Podgorica								
Vrsta	Arheološki lokalitet								
Kategorija/značaj	nacionalni								

2	Doljani		<p>Na oko 3 km severozapadno od Duklje, na lokalitetu Crkvine u selu Doljanima 1956–1960. godine otkriveni ostaci čine ranovizantijskog kompleksa (V – IX vijek) sa ostacima trobrodne bazilike sa kasnije dograđenom pripretom i trikonhosa sa atrijumom očuvanim do visine 1,5 m.</p> <p>U sjevernoj prostoriji uz narteks nalazi se reprezentativni kameni sarkofag.</p>	
	Lokacija	Zlatica, Podgorica		
	Vrsta	Arheološki lokalitet		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
3	Crkva Sv.Đorđa		<p>Sagrađena je na ostacima starije građevine otkrivene u temeljnoj zoni apside U zidove je ugrađeno dosta antičkog materijala. Sačuvala je elemente preromaničkih spomenika X i XI v.</p> <p>To je manja jednobrodna građevina sa polukružnom apsidom, sa kubičnom kupolom na srednjem traveju dok je zapadni travej nad kojim je bila četvrtasta kula-zvonik kasnije skraćen. Široka priprata na čijoj je ulaznoj fasadi trodjelni zvonik na preslicu dograđena je 1880.godine. Crkva je nakon dogradnje priprate. još uvijek imala stari četvrtasti zvonik. koji je sa slijepim kubetom porušen 1931.godine a na mjestu starog kubeta izgrađena je kupola.</p> <p>Živopisana je u drugoj polovini XVI vijeka.</p> <p>Ikonostas je rad radionice braće Đurovski.</p> <p>Podgoričko jevanđelje Sv.Đorđa danas se nalazi u jednoj biblioteci u Petrogradu”</p>	
	Lokacija	Podgorica		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
4	Dvorski kompleks na Kruševcu		<p>Kompleks čine Dvorac-rezidencija Mirka Petrovića sagrađen 1891.-1894. godine, Perjanički dom Dvorac Petrovića – izložbeni prostor, Dvorska kapela, Trpezarija (botanička bašta), Upravna zgrada CSU CG i Muzički paviljon (tipa glorijet) , kao i dvije zgrade Kliničkog centra CG.</p> <p>Smješten je u ograđenom parku.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Centar savremene umjetnosti
	Lokacija	Podgorica		
	Vrsta	Profani objekat,		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
5	Tvrđava Ribnica		<p>Aheološka istraživanja utvrdila su da na lokaciji tvrđave nema materijalnih dokaza o postojanju antičkog naselja Birziminijum prema Stikotiju, Alate prema P. Mijoviću, kao ni srednjevjekovnog grada u kojem je, prema prepisu Žitija Simeona Mirotočivog, koje je sačinio Stefan Prvovenčani 1216.godine, rođen Stefan Nemanja.</p> <p>Izgradnja tvrđave, koja se prema defteru iz 1485. godine zove Depedogen (Pod brdom /Goricom) započela je 1474. godine na ušću rijeke Ribnice u Moraču,</p>	
	Lokacija	Podgorica		
	Vrsta	Fortifikacija		
	Kategorija/značaj	lokalni		

		<p>nakon otomanskog osvajanja Podgorice, za odbranu granice sa državom Crnojevića.</p> <p>Tvrđava je zidana kamenom iz ostataka antičke Duklje. U više navrata je prepravljena, proširivana, ojačavana i dograđivana.</p> <p>Od tvrđave, iz prvog perioda upotrebe vatrenog oružja, ostao je dio zida sa petostranom kulom i trouglastim izbačenim dijelom - lažna kula.</p>		
6	Stari most na ušću Ribnice		<p>Most na Sastavcima obnovljen je u prvoj polovini XVII vijeka od strane Adži-paše Osmanagića, pa je ovaj most poznat još i kao Adži-pašin most. Nekadašnja vodenica uzvodno od mosta srušena je odronjavanjem dijela obale.</p> <p>Mostovdnu konstrukciju čini veliki luk kojim je premošćeno rječno korito, mali luk na lijevoj obali i zasvedeni otvor u masi oslonca kojisu omogućavali propuštanje vode u periodima visokog vodostaja.</p>	
	Lokacija	Podgorica		
	Vrsta	Infrastrukturni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
7	Tabački most na Ribnici		<p>Most preko Ribnice sagradio je, tabački esnaf (tabak- koža), najvjerovatnije tokom XVII vijeka sjeverno gradskih bedema u zoni gdje su bile klaonice i štavionice kože. Po esnafu nosi naziv Tabački most. Bio je jedina veza otomanske Podgorice sa desnom obalomi Ribnice na kojoj je u XIX vijeku oformljena Mirkova, tj. Nova varoš, Oko Tabačkog mosta bio je čitav niz privrednih sadržaja: mlinovi, zanatske radnje i sl.</p> <p>Most dužine 32 m. Izveden je kao jednolučni sa rasponom luka od oko 8 m.</p>	
	Lokacija	Podgorica		
	Vrsta	Infrastrukturni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
8	Starodoganjska džamija		<p>Najstarija džamija u Podgorici, sagrađena u drugoj polovini XV vijeka, a prepravljena 1927. godine kada je izgubila prvobitni izgled. Nalazi se u Staroj varoši u ograđenom dvorištu-hamamu u kojem je smješten i objekat-sjedište Mešihata Islamske zajednice u Crnoj Gori.</p>	Sjedište Mešihata Islamske zajednice u Crnoj Gori.
	Lokacija	Stara varoš, Podgorica		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
9	Osmanagića džamija		<p>Podigao je krajem XVII vijeka hadži Mehmed-paša Osmanagić. Teško je oštećena u bombardovanju u drugom svjetskom ratu. Obnovljena je 1997. godine.</p>	Muzej Marka Miljanova
	Lokacija	Stara varoš, Podgorica		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	lokalni	lokalni		

10	Sahat kula		<p>Sagrađio ju je turski vezir Hadži-paša Osmanagić. Prema izvorima, satni mehanizam uradio je 1890. godine Pietro Colbachin iz Italije. Dugo vrijeme, ona je služila za odbranu od neprijatelja i kao gradski sahat.</p> <p>Kula je kvadratne osnove, visine 19 m., na zadnjoj etaži sa lođom mad kojom je četvorovodni krov koji završava osmostranim tamburom pokrivenim kanalicom.</p>	
	Lokacija	Stara varoš, Podgorica		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
11	Kuća Čubranovića		<p>Jedan od rijetko sačuvanih objekata staropodgoričke arhitekture.u Džeher mahali u Staroj varoši.</p> <p>Sagrađena je 1630. godine kao porodična kuća sa prepoznatljivim elementima orijentalne arhitekture. Nakon oslobođenja Podgorice od osmanske vlasti januara 1879.godine, jedno vrijeme je služila i kao sjedište prve lokalne vlasti i opštinske uprave, sa vojvodom Ilijom Plamencem, kasnije vojvodom Markom Miljanovim, na čelu.</p>	
	Lokacija	Stara varoš, Podgorica		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
12	Zgrada republičkog zavoda za zaštitu prirode		<p>Sagrađena je 1920. godine na centralnom trgu Stare varoši, u blizini sat kule.</p> <p>Masivni sparatni, kameni objekat nema arhitektonskih elemenata karakterističnih za Staru varoš već nosi karakteristike gradske arhitekture s početka XX vijeka.</p>	Prirodnjački muzej
	Lokacija	Stara varoš, Podgorica		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
13	Zgrada Opštine Podgorica		<p>Nalazi se u centralnom bloku zapadnog poteza Mirkove varoši, frontom orijentisana prema Njegoševoj ulici. Od nje je je povučena u dubinu i odvojena uređenom parkovskom površinom čime je udjješno interpolirana u usitnjenu strukturu tradicionalne gradnje Mirkove varoši. Dvije decenije nakon izgradnje izvršene su izmjene na građevinskom korpusu pri čemu je očuvan izvorni duh građevine koja je danas trospratni objekat sa naglašenim centralnm i dijelom i sa smaknutom i suženom petom etažom.</p>	
	Lokacija	Podgorica		
	Vrsta	Arhitektura XX vijeka		
	Kategorija/značaj	lokalni		
14	Zgrada Pošte		<p>Sagrađena je 1948. godine prema projektu arhitekta Vujadina Popovića.</p>	
	Lokacija	Podgorica		

	<table border="1"> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Arhitektura XX vijeka</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Vrsta	Arhitektura XX vijeka	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Nalazi se na ukrštanju Ulice Slobode, sa bulevarom Svetog Petra Cetinjskog. Kao prvi moderni odjekat na ovom potezu diktirao je buduću arhitekturu na Bulevaru koji je isti autor vizionarski provukao u širini od 90 m do obale Morače gdje je 1948.godine počela izgradnja Blažovog mosta koji je omogućio širenje grada I na drugu obalu rijeke.</p> <p>Zgrada Pošte je dvospratni, ugaoni objekat sa ravnim krovom. Karakteriše ga čista forma i promišljeno proporcionisanje odnosa puno-prazno. Dinamika reljefa žene u pokret, u postavljene na kamenom platnu južne fasade, dodatno nagašava pročišćenu arhitektonsku formu koja nastaje u tradicionalnom okruženju Podgorice razrušene u ratnim razaranima.</p>			
Vrsta	Arhitektura XX vijeka								
Kategorija/značaj	lokalni								
15	<p>Zgrada bivše Muške zanatske škole</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Podgorica</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Arhitektura XX vijeka</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Podgorica	Vrsta	Arhitektura XX vijeka	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Sagrađena je 1941. godine prema projektu Petra Periša Vukotića na uglu ulice Novaka Miloša i Omladinskih brigada. Objekat je, i pored intervencija u unutrašnjosti i dodavanja potkrovnih etaže, u spoljašnjosti očuvao prvobitnu formu, proporcije, karakteristične arhitektonske elemente otvora i ulaznog portala i autentičnu gradaciju materijala na fasadama.</p>	
Lokacija	Podgorica								
Vrsta	Arhitektura XX vijeka								
Kategorija/značaj	lokalni								
16	<p>Labud plaža</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Obala Morače, Podgorica</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Arhitektura XX vijeka</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Obala Morače, Podgorica	Vrsta	Arhitektura XX vijeka	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Labud plaža, ugostiteljski objekat sagrađen je 1960. godine, prema projektu arhitekta Vukote Tupe Vukotića na obali Morače u zaleđu Njegoševog parka zasnovanog 1925.godine i rekonstruisanog 1951.godine.</p> <p>Objekat ugrađen u stjenovito korito rijeke predstavlja kombinaciju otvorenih i zatvorenih, natkritih i nenatkritih prostora, tretiranih u natur-betonu i partija obloženih rječnim oblucima kojima je prekrivena plaža.</p>	
Lokacija	Obala Morače, Podgorica								
Vrsta	Arhitektura XX vijeka								
Kategorija/značaj	lokalni								
17	<p>Crkva Sv.Gospođe</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Čepurci, Podgorica</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Čepurci, Podgorica	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Nalazi se na centralnom podgoričkom groblju</p> <p>Prema natpisu na ploči iznad ulaza crkvu je obnovio 1890.godine Hadži Mitrov Mihatov pošto je "vjekovoma bila srušena". To je jednobrodna, trotravejna grobljanska crkva zasvedena poluoblíčastim svodom. Na zapadnoj fasadi je trodjelni zvonik na presliu. Fasade su malterisane.</p> <p>Ikonostas je rad slikarske radionice Đinovskhi.</p>	
Lokacija	Čepurci, Podgorica								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
18	<p>Tamnica Jusovača</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Podgorica</td> </tr> </table>	Lokacija	Podgorica	<p>Poznati nekadašnji zatvor u Podgorici koji su osnovale otomanske vlasti. Nadogrudio ga je u XIX vijeku Juso Mučin Krnjić po kojem je i dobila ime. Crnogorske vlasti ga otkupljuju 1893. godine. Kao zatvor nastavlja da funkcioniše i u doba Kraljevine Jugoslavije, kada su bili zatočeni borci protiv srpske okupacije</p>					
Lokacija	Podgorica								

	<table border="1"> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Crne Gore, za vrijeme II svjetskog rata i nakon njega, do kraja šezdesetih godina XX vijeka.</p> <p>U kompleksu ograđenom kamenim zidom sa betonskim stražarskim kulama na uglovima, su dva spratka kamena objekta.</p> <p>Kompleks je u ruševnom stanju.</p>			
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
19	<p>Ostaci tvrđave na Crvenoj Stijeni</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>iznad Lužnice, kod Tološa</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Fortifikacioni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	iznad Lužnice, kod Tološa	Vrsta	Fortifikacioni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Nema pouzdanih dokaza o vremenu nastanka ove fortifikacije. Na osnovu njene arhitekture (karakteristična lučno zasvedena kapija od klesanog kamena) može se zaključiti da je nastala u vrijeme Austrougarske monarhije, mada je lokalno stanovništvo naziva "Turska tvrđava".</p> <p>Bedemi zatvaraju elipsoidni prostor utvrđenja u čijem su središnjem dijelu ostaci kasarne, spratnog kamenog objekta sačuvanog u pojedinim zonama do visine krovnog vijenca. Debljina zidova je oko 1 m, a očuvani su u visini oko 3,5m. U istočnom dijelu nalaze se podzemne prostorije tamnice i bistjerne.</p>	
Lokacija	iznad Lužnice, kod Tološa								
Vrsta	Fortifikacioni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
20	<p>Velje Ledine</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Gostilj, Zeta</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Arheološki lokalitet</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Gostilj, Zeta	Vrsta	Arheološki lokalitet	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Na lokalitetu je bila nekropola ilirskog plemena Labeata (III – I vijek p.n.e.) , otkrivena 1956-1958.g. u kojoj je istraženo 131 grobova sa nalazima keramika, ratna oprema, nakit i novac iz vremena kralja Gencija (150-167. god. prije n.e.).</p>	<p>Nalazi su dio zbirke Muzeja i galerija Podgorica.</p>
Lokacija	Gostilj, Zeta								
Vrsta	Arheološki lokalitet								
Kategorija/značaj	nacionalni								
21	<p>Mjace Trpezulje, Kremenjače, Mliništa i Stari Viganj</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Mataguži</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Arheološki lokalitet</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Mataguži	Vrsta	Arheološki lokalitet	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Svi lokaliteti nalaze se u zoni Starih Mataguža koji su danas, najvećim dijelom, pod vodom jezera ili u močvari.</p> <p>Mjace Ostaci urbane aglomeracije iz helenističkog perioda sa lokacijama: Crkvine lokalitet na kojem su sondažnim istraživanjima 1985.g. konstatovani ostaci bedema rimskog logora, Đurići- dvije keramičke peći I Kremenjače- keramički material.</p> <p>Trpezulje, Kremenjače, Mliništa i Stari Viganj Prema izvorima, na ovom prostoru su se krajem XIX vijeka nalazili ostaci crkve tzv. "Crkvina", velike kamene nadgrobne ploče i časna trpeza, od koje i potiče toponim Trpezulje. Pretpostavlja se da su Turci crkveno kamenje upotrijebili za izgradnju mosta na rijeci Mrki. Iznad Trpezulje, nalaze se Vignjišta, u kojima su se nalazile kovačke radionice, a na rijeci Mrke, nalazila su se Mliništa.</p>	
Lokacija	Mataguži								
Vrsta	Arheološki lokalitet								
Kategorija/značaj	nacionalni								

22	<p>Vranjska crkva sv. Nikole i tvrđava u Vranju</p> <table border="1" data-bbox="215 284 741 520"> <tr> <td data-bbox="215 284 454 371">Lokacija</td> <td data-bbox="454 284 741 371">Vranjska gora, Vranj, Zeta</td> </tr> <tr> <td data-bbox="215 371 454 459">Vrsta</td> <td data-bbox="454 371 741 459">Akralni objekat Arheološki lokalitet</td> </tr> <tr> <td data-bbox="215 459 454 520">Kategorija/značaj</td> <td data-bbox="454 459 741 520">nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Vranjska gora, Vranj, Zeta	Vrsta	Akralni objekat Arheološki lokalitet	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Po predanju crkva je sagrađena u XIV vijeku. Sadašnji izgled rezultat je obnove 1994. godine.</p> <p>To je jednobrodna, zasvedena građevina sa poligonalnom, petostranom, apsidom na istočnoj i sa spratnom kulom- zvonikom na zapadnoj fasadi.</p> <p>Nalazi se u polju, uz južne obronke Vranjske gore. U prostranoj ograđenoj crkvenoj porti je aktivno groblje.</p> <p>Vranjska gora (nmv 85m) sa položajem u centralnom dijelu zetske ravnice nedaleko od Starih Mataguža kao strateški važani položaj vjerovatno je korišćena od najstarijih vremena. Na platou na vrhu brda do kojeg se stiže starim, kaldrmisanim putem sa istočne strane, nalaze se neistraženi ostaci fortifikacionog objekta- tvrđave.</p> <p>U istorijskim izvorima Vranj se pominje, u vezi sa okršajem 1041. godine u kojem dukljanski knez Vojislav pobijedio vizantijsku vojsku, pa je kasnije, nakon pobjede nad vizantijskom vojskom u Tuđemilskoj bitci 1042. godine, od Vizantije zadobio priznanje nezavisnosti Duklje.</p>	
Lokacija	Vranjska gora, Vranj, Zeta								
Vrsta	Akralni objekat Arheološki lokalitet								
Kategorija/značaj	nacionalni								
23	<p>Crkva Sv. Trojice</p> <table border="1" data-bbox="215 754 730 927"> <tr> <td data-bbox="215 754 454 810">Lokacija</td> <td data-bbox="454 754 730 810">Vukovci, Zeta</td> </tr> <tr> <td data-bbox="215 810 454 866">Vrsta</td> <td data-bbox="454 810 730 866">Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td data-bbox="215 866 454 927">Kategorija/značaj</td> <td data-bbox="454 866 730 927">lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Vukovci, Zeta	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Sazidana je na temeljima stare crkve iz 1336. godine, o čemu postoji zapis na ikonostas. Crkva je porušena 1690. godine, od strane Turaka, a obnovljena je 1792. godine, nakon čega je ponovo srušena. Današnji izgled dobila je prilikom zadnje obnove u periodu od 1909. do 1922. godine</p> <p>Crkva tipologijom pripada većim jednobrodnim, četvorotravejnim, zasvedenim građevinama sa polukružnom apsidom, kupolom i kulom- zvonikom. Ikonostas je rađen 1872. godine.</p> <p>Prostrana porta sa grobljem ograđena je kamenim zidom sa dvije kapije starije faze.</p>	
Lokacija	Vukovci, Zeta								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
24	<p>Crkva Sv. Đorđa</p> <table border="1" data-bbox="215 1069 730 1241"> <tr> <td data-bbox="215 1069 454 1125">Lokacija</td> <td data-bbox="454 1069 730 1125">Srpska, Zeta</td> </tr> <tr> <td data-bbox="215 1125 454 1181">Vrsta</td> <td data-bbox="454 1125 730 1181">Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td data-bbox="215 1181 454 1241">Kategorija/značaj</td> <td data-bbox="454 1181 730 1241">lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Srpska, Zeta	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Ne postoje precizni podaci o vremenu gradnje crkve. Pisani izvori ukazuju da su u ovoj crkvi Turci uhvatili vladiku Danila prilikom njenog osveštavanja 1701/2. godine. S obzirom na taj podatak, pretpostavlja se da je izgrađena krajem XVII vijeka. Prema zapisanom predanju, podignuta je na mjestu stare crkve koja je bila od pruća i/ili drveta, a oltar od kamena. Današnji izgled crkve datira iz 1893. godine, kada je obnovljena i proširena izgradnjom zvonika.</p> <p>Crkva Sv. Đorđa je poluoblíčastim svodom zasvedena, jednobrodna petotravejna građevina, na istoku sa polukružnom apsidom i troetažnom kulom- zvonikom na centralnom dijelu zapadnog pročelja. U zapadnom traveju podignut je drveni hor sa stepeništem, koji je povezan sa gornjim djelovima zvonika.</p>	
Lokacija	Srpska, Zeta								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								

		<p>Ikonostas je s početka XVIII vijeka a ikone je 1881.godine radio rusk slikar Pelegrinov.</p> <p>U prostranoj porti ograđenoj niskim kamenim zidom je aktivno groblje, sa grobnicama iz različitih perioda.</p>							
25	<p>Balšića grad</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Ponari, Zeta</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Fortifikacija</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Ponari, Zeta	Vrsta	Fortifikacija	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Ne postoje precizni istorijski podaci o periodu nastanka . Prema predanju sagradili su ga Balšići tokom XIV i početkom XV vijeka. Na Ponarskoj gori, na platou na dominantnom položaju u odnosu na Skadarsko jezero i zetsku ravnicu nalaze se ostaci srednjovjekovnog fortifikacionog objekta izdužene trapezoidne forme. Unutar bedema očuvanih do visine od 2-3m, u otomanskom periodu ugrađena je kula pravougaone osnove sa dvije naspramne kružne kule pri čemu je južna kula sagrađena nad uglom starije fortifikacije.</p> <p>Fragmenti praistorijske i antičke keramike otkriveni na platou ukazuju na moguće ranije faze fortifikacije na lokalitetu.</p>	
Lokacija	Ponari, Zeta								
Vrsta	Fortifikacija								
Kategorija/značaj	lokalni								
26	<p>Naselje Vranjina</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Vranjina</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Ruralna cjelina</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Vranjina	Vrsta	Ruralna cjelina	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Po predanju, čitavo ostrvo Vranjina i zemlja do ispod Žabljaka Crnojevića, je svojevremeno bila svojina nekog Mećukukića iz Spuža pa se na mjesto današnjeg sela naselilo siromašno stanovništvo koje je obrađivalo njegovo imanje.</p> <p>Selo je nastalo krajem XVII i početkom XVIII vijeka. Bilo je izloženo napadima i razaranju od otomanske vojske, 1843 i 1862. godine .</p> <p>Vranjina je selo zbijenog tipa. Kuće su grupisane pri samoj vodi, u uvali koju čine dva vranjinska brda. Prvobitno su bile dominantno orijentisane zabatima prema vodi (sjeveru). Izmjeđu kuća su uski , strmi, krivudavi prolazi koji vode do obale.</p> <p>Zadnjih decenija je sprovedeno je niz intervencija na objektima kojima je narušen autentični sklad cjeline.</p>	
Lokacija	Vranjina								
Vrsta	Ruralna cjelina								
Kategorija/značaj	lokalni								
27	<p>Tvrđava Oblun</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Vukovci, Zeta</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Fortifikacija</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Vukovci, Zeta	Vrsta	Fortifikacija	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Najstariji pisani pomen Obluna je u Barskom rodoslovu (Regnum Sclavorum).</p> <p>Na vrhu istoimenog brda na manjem kamenitom platou. formirano je pravougaono utvrđenje, dimenzija cca 80 x 55 m, bez kula. Na južnoj strani platoa ostaci bedema su neprepoznatljivi, sa istoka i zapada vidni u temeljnoj zoni, a najbolje je očuvan dio bedema je sa sjeverne strane.</p> <p>U centralnom dijelu platoa, na dominantnoj koti, koju predstavlja veća zaravnjena stijena (velika kamena ploča), nalaze se ostaci manje jednobrodne crkve</p>	
Lokacija	Vukovci, Zeta								
Vrsta	Fortifikacija								
Kategorija/značaj	lokalni								

		Zbog pokretnih nalaza iz bronzanog doba do srednjeg vijeka pojedini autori smatraju da leži na ostacima akropole Ilirsko-grčkog grada.							
28	Crkva Sv.Đorđa	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Blizna</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Blizna	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Prema predaju sagrađena je 1693. godine na temeljima starije crkve.</p> <p>To je jednobrodna, zasvedena građevina sa jednodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi i polukružnom apsidom na istočnoj. Na apsidi su sačuvani ostaci krovnog pokrivača od kamenih ploča.</p> <p>Ikonostas je rad Petra Čolanovića iz 1928. godine.</p>
Lokacija	Blizna								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
29	Crkva Vaznesenja Gospodnjeg	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Ubli</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Ubli	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Sagrađena je na 1895. godine pored starije crkve Sv. Jovana.</p> <p>To je jednobrodna, zasvedena građevina sa trodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi i polukružnom apsidom na istočnoj.</p> <p>Ikonostas iz 1897.godine rad je majstora Vasilija Đinovskog.</p>
Lokacija	Ubli								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
30	Crkva Sv.Jovana Krstitelja	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Kosor, Kuči</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Kosor, Kuči	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Duhovno i svjetovno stajalište plemena Kuči. Sagrađena je početkom XVIII vijeka uz novčanu pomoć ruske kraljice Jelisavete. Stradala je u poharama Kuča 1774 i 1856.</p> <p>To je jednobrodna, zasvedena građevina sa jednodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi i polukružnom apsidom na istočnoj.</p> <p>Prvobitni ikonostas radio je Maksim Tujković 1745.godine.</p> <p>Sadašnji ikonostas je sa kraja XIX vijeka.</p>
Lokacija	Kosor, Kuči								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
31	Crkva Sv.Petra Cetinjskog	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Bezjovo, Kuči</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Bezjovo, Kuči	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Obnovljena je 1889. Godine.</p> <p>To je jednobrodna, zasvedena građevina sa sa polukružnom apsidom i jednodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi i polukružnom apsidom na istočnoj.</p>
Lokacija	Bezjovo, Kuči								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
32	Crkva Sv.Gospođe	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Draževina, Gradac</td> </tr> </table>	Lokacija	Draževina, Gradac	<p>Obnovljena je 1889. godine. U njoj je 1796. godine Petar I pričestio vojsu prije bitke na Krusima.</p> <p>To je grobna crkva, jednobrodne osnove sa polukružnom apsidom i jednodjelnim zvonikom na preslicu.</p>				
Lokacija	Draževina, Gradac								

	<table border="1"> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni				
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
33	<p>Zgrada osnovne škole</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Gradac</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Gradac	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Najstarija škola u području Lješanske nahije, sagrađena 1863.godine. Služila je kao zborna mjesto stanovnika Lješanskog kraja. Nalazi se u porti crkve Sv. Petka nedleko od sela</p> <p>To je spratni kameni objekat skromnih arhitektonskih karakteristika tradicionalne gradnje.</p>	
Lokacija	Gradac								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
34	<p>Crkva Pahomija Komanina /ruševine/</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Orahovac</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Orahovac	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Pretpostavlja se da je podignuta u XVI vijeku. Zapustjelaje u periodu širenja kuge (XVIII-XIX vijek), a najvjerojatnije u tom periodu je nastala i legenda da će se bolest zaustaviti ako se crkva razida i prenese na obližnje uzvišenje. Na dominantnom brdu južno od predmetne crkve 1868. godine sazidana je nova crkva, za koju je upotrebljen kamen sa starijeg objekta.</p>	
Lokacija	Orahovac								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
35	<p>Crkva Sv.Arhanđela Mihaila</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Gornji Rogami</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Gornji Rogami	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Obnovljena je 1878. godine, vjerovatno na mjestu ranosrednjevjekovne sa koje su ugrađeni nadvratna greda sa tri uklesana krsta u kružnom okviru, bifora nad nadvratnom gredom i kamena ploča s arhaičnim reljefnim prikazom Arhanđela Mihaila sa mačem u desnoj i vagom u lijevoj ruci.</p> <p>Crkva je jednobrodna trotravejna građevina zasvedena poluobličastim svodom, sa polukružnom apsidom na istoku i jednodjelim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi.</p> <p>Obnovljena je 2016. godine.</p> <p>Oko crkve je prostrana, neograđena crvena porta sa nevelikim, aktivnim grobljrm. Južno od ulaza u crkvu zajedničko grobno mjesto gdje su sahranjena 62 poginula junaka u Vučedolskom boju.</p>	
Lokacija	Gornji Rogami								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
36	<p>Manastir Ćelija Piperska</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Crnci, Stijena Piperska</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> </table>	Lokacija	Crnci, Stijena Piperska	Vrsta	Sakralni objekat	<p>Manastir je osnovao, u prvoj polovini XVII veka Sveti Stefan Piperski koji je 1667. godine sagradio malu crkvu posvećenu Rođenju Presvete Bogorodice, a nešto kasnije školu i monašku kuhinju. Crkvena porta ograđena je zidom visokim oko 2 m.</p>			
Lokacija	Crnci, Stijena Piperska								
Vrsta	Sakralni objekat								

	<table border="1"> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Kompleks čini crkva - jednobrodna kupolna građevina sa niskim poprečnim transeptom i kasnije dograđenom pripratom; konaci uz zapadni zid porte, mađupnica i obnovljeni objekat škole iz 1815, godine.</p> <p>Objekti uz sjeverni zid sa kapijom i kulom nad njom sagrađeni su početkom XXI vijeka.</p>					
Kategorija/značaj	lokalni								
37	<p>Manastir Duga</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Bioče</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Bioče	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Sagrađena je 1755. godine na mjestu starije, čiji su ostaci temelja očuvani u oltarskom prostoru. Priprata je dozidana 2003. g.</p> <p>Manastirska crkva, jednobrodna građevina sa polukružnom apsidom na istoku i trodjelnim zvonikom na preslicu na zapadnoj fasadi.</p> <p>Unutrašnjost je živopisana.</p> <p>Ikonostas je rad Marka Čelebanovića.</p>	
Lokacija	Bioče								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
38	<p>Crkva Uspenja Hristovog</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Lijeva Rijeka</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Lijeva Rijeka	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Sagrađena je 1861. godine u čast pobjede nad Osmanlijama.</p> <p>To je grobna crkva, jednobrodne osnove sa polukružnom apsidom na istoku i trodjelnim zvonikom na preslicu na zapadu.</p> <p>Ikonostas je rad Petra Čolanovića iz 1902. godine.</p>	
Lokacija	Lijeva Rijeka								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								

39	MEMORIJALNA DOBRA		
-			
115	<ol style="list-style-type: none"> 1. Spomenik Marku Miljanovu, Medun 2. Spomen mjesto pogibije Mahmud-paše Bušatlije, Krusi 3. Spomen-ploča na mjestu gdje je radila tehnika PK KPJ za C. Goru 4. Spomen-ploča na kući Glavnog štaba NOPO Crne Gore 5. Spomen-ploča u znak VII pokrajinske konferencije, Vranjske Njive 6. Spomen-ploča u znak osnivačke konferencije CK Omladine 1942, Crnci 7. Spomen-ploča u znak pobjede nad Talijanima 18. X 1941. godine, Jelin Dub 8. Spomen-ploča na mjestu pogibije nar. Her. Ljubice Popović, Orahovac, Kuči 9. Gimnazija sa spomen pločom palim đacima u NOB-u, Gimnazija "Slobodan Škerović" 10. Kuća T. Vujoševića gdje su održavani ilegalno sastanci PK KPJ za Crnu Goru 11. Kuća Pavla Lakovića, odakle je ilegalno rukovodio PK KPJ za Crnu Goru 12. Kuća gdje je održan sastanka PK KPJ za Crnu Goru 1942. godine 13. Kuća G. Radonjića gdje je radila tehnika PPKPJ za Crnu Goru 14. Spomen-ploča GNO sa imenima poginulih i strijeljanih rodoljuba 15. Spomen-grobnica palih heroja, brdo Gorica 16. Spomenik Božidaru Vukoviću, Park na bulevaru Sv.Petra Cetinjskog, 17. Spomen-ploča u fabrici "Radoje Dakić" 18. Spomen-ploča na groblju strijeljanih Ljubović 19. Spomen-ploča u zadrugi „Napredak” Podgorica 		

<p>20. Spomen-ploča u "NA-MI" trinajestorici strijeljanih u NOB</p> <p>21. Spomen-ploča na groblju strijeljanih kod kuće Rakića, Cijevna</p> <p>22. Spomen-ploča na groblju strijeljanih, Farmaci</p> <p>23. Spomen-ploča na groblju strijeljanih, Ribnička Vrela</p> <p>24. Spomen-ploča posvećena 18-torici palih boraca u NOB, fabrika namještaja „Marko Radović“</p> <p>25. Spomen-ploča na groblju strijeljanih, Čepurci</p> <p>26. Spomen-ploča u kući M. Vučinića, Vranjske Njive</p> <p>27. Bista Ivana Milutinovića, Park između bulevara Sv. Petra Cetinjskog, bulevara Kralja Nikole i rijeke Ribnice</p> <p>28. Spomen-ploča na kući V. Mrenovića, Ul. Mušikića 22</p> <p>29. Spomen-ploča u kući J. Klikovca</p> <p>30. Spomenik strijeljanom borcu Dalmatinske brigade istočno od mosta na Sitnici</p> <p>31. Spomen-ploča u Zadruzi „Jedinstvo“, Zadruga „Jedinstvo“</p> <p>32. Spomen-ploča na kući Periše Vujovića</p> <p>33. Bioče, historijsko mjesto iz NOB-a</p> <p>34. Kuća glavnog štaba NO PO za Crnu Goru, Radovče</p> <p>35. Spomen-groblje strijeljanih i umrlih rodoljuba u I Sv.ratu, Vuksan Lekić</p> <p>36. Spomenik podignut u znak sjećanja iz 1943. godine, Vranjske Njive</p> <p>37. Mareza</p> <p>38. aula zgrade Glavnog grada</p> <p>39. Spomen-ploča, Hol Poljoprivrednog instituta</p> <p>40. hol škole Slobodan Škerović</p>		
--	--	--

<p>41. Spomen-ploča, Mjesna kancelarije Donja Gorica</p> <p>42. Spomen-ploča, Ravni Laz</p> <p>43. Spomen-ploča, Cerovice, Piperska brda</p> <p>44. Spomen-ploča na kući Jagoša Maraša, Bijelo polje, Zeta</p> <p>45. Spomen-ploča, Orahovo, Kuči</p> <p>46. Spomen-ploča, hol OŠ, Gornji Komani</p> <p>47. Karađorđev park</p> <p>48. Spomen-bista posvećena Savu Pejanoviću, OŠ "Savo Pejanović"</p> <p>49. Spomen-bista posvećena Budu Tomoviću, KIC "Budo Tomović"</p> <p>50. Spomen-bista posvećena Marku Radeviću, srednja škola inz. Marko Radević</p> <p>51. Spomen-bista posvećena Mitru Bakiću, Bulevar Mitra Bakića, broj 114</p> <p>52. Spomen-bista posvećena Boru Četkoviću, OŠ "Milorad Musa Burzan"</p> <p>53. Spomen-bista posvećena Miloradu Musi Burzanu, OŠ „Milorad Musa Burzan“</p> <p>54. Spomen-bista posvećena Ivanu Uskokoviću</p> <p>55. dvorište OŠ „Ivan Ceković“</p> <p>56. Spomen-bista posvećena Raku Mugoši, Mjesna kancelarija Donja Gorica</p> <p>57. Spomen-bista posvećena Milanu Vukotiću, OŠ "Milan Vukotić", Golubovci</p> <p>58. Spomen-bista posvećena Stanku Dragojeviću</p> <p>59. Spomen-piramida posvećeno borcima palim u NOR-u, Mataguži</p> <p>60. Spomenik podignut u Balabanima</p> <p>61. Spomenik osnivaču KPJ za Crnu Goru Jovanu Tomaševiću</p> <p>62. Spomenik posvećen poginulim borcima u NOR i poginulim narodnim herojima, Đini</p>		
---	--	--

<p>Vrbici, Ljubici Popović, Jeleni Četković i Raku Mugoši</p> <p>63. Spomenik podignut u selu Gradac</p> <p>64. Spomenik palim borcima u NOR-u 1941-1945. god, Rogami, brdo Trijepač</p> <p>65. Spomenik podignut kod sela Mataguži, a posvećen je palim u 1912. g. Mataguži</p> <p>66. Spomen-bista posvećena Moši Pijade, Bulevar Ivana Crnojevića</p> <p>67. Spomen-piramida posvećeno Luki Vukotiću, selo Gostilj</p> <p>68. Spomenik podignut poginulim borcima na Kalinovik iz 1914., dvorište škole, Lješkopolje</p> <p>69. Spomen-piramida posvećena Jovu Šanoviću, Gostilj</p> <p>70. Spomen-grobnica u znak sjećanja na poginule borce NOB, Golubovci</p> <p>71. Spomen-grobnica, Golubovci</p> <p>72. Spomen-grobnica neznanim jugoslovenskim borcima, Ubli</p> <p>73. Spomen-groblje u Koniku</p> <p>74. Spomen-piramida posvećena Nikoli Radulovom Ivanoviću i Branku Novakovom Vujoševiću, Lijeva Rijeka</p> <p>75. Zgrada osnovne škole, Gradac</p> <p>76. Rodna kuća narodnog heroja Ivana Milutinovića, Cerovice, Piperska brda</p>		
--	--	--

EVIDENTIRANA DOBRA ZA KOJE SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

1. Arheološki lokalitet Đuteza	Tuzi, Podgorica	6. Crkva	Liješnje
2. Blok 5	Podgorica	7. Crkva	u Lekićima – Grbavci
3. Buac (staro groblje, nadgrobne ploče)	Grbavci	8. Crkva Hristovog Vaznesenja	Farmac
4. Carinarnica	(sada Privredni sud)	9. Crkva na Sinjcu	Skupo
5. Crkva	u Đurkovićima	10. Crkva na Sinjcu,	
		11. Crkva na Valezi,	Berislavci, Zeta

12. Crkva Sv.apostola Petra i Pavla	Bandići,	48. Crkva sv.Kirika i Julite	Donja Gorica
13. Crkva Sv.apostola Petra i Pavla	Komani	49. Crkva sv.Kirika i Julite, Donja Gorica	
14. Crkva Sv.Arhandžela Mihaila	Gornji Crnci	50. Crkva Uspenja Bogorodice	Bioče
15. Crkva Sv.Arhandžela Mihaila	selo Lutovo	51. Crkva Uspenja Bogorodice	Bioče
16. Crkva Sv.Dimitrija	Orahovo, Kuči	52. Crkva Vaznesenja	Momišići
17. Crkva Sv.Đorđa	Stijena Piperska	53. Crkva Vaznesenja	Kržanja
18. Crkva Sv.Đorđa	Beri	54. Crkva Vaznesenja Gospodnjeg	Klopot -
19. Crkva Sv.Đorđa	Berislavci	55. Crkva Vaznesenja Gospodnjeg	Mrke -
20. Crkva Sv.Đorđa	Momišići	56. Crkva Vaznesenja Gospodnjeg	Kržanja -
21. Crkva Sv.Gospođe	Draževina	57. Crkva Vaznesenja Gospodnjeg (sv.Spasa)	Gornje Stravče -
22. Crkva Sv.Ilije	Rači -	58. Dječji vrtić	na Koniku
23. Crkva Sv.Ilije	Komovi, Kuči	59. Dječji vrtić na Koniku, Podgorica,	Podgorica
24. Crkva Sv.Jovana Bogoslova	Ubli	60. Doclea – zapadna nekropola	lokalitet Bjelovine – D. Rogami
25. Crkva Sv.Luke	Raće	61. Doclea – zapadna nekropola, lokalitet Bjelovine	
26. Crkva Sv.Mihaila	Komani	62. Grob hadži Barjama Drickovića, Drač	
27. Crkva Sv.Nikole	Pelev Brijeg, Bratonožići	63. Hotel Crna Gora	Podgorica
28. Crkva Sv.Nikole	Momče -	64. Hotel Podgorica	Podgorica
29. Crkva Sv.Nikole	Parci, Gradac-	65. Izvršno vijeće (sada Predsjednik CG i druge službe)	Podgorica
30. Crkva Sv.Nikole	Seoštica -	66. Kapela Čepurci	Podgorica
31. Crkva Sv.Nikole	Liješta -	67. Kneževića glavica na putu Golubovci-Balabani	
32. Crkva Sv.Nikole	Momišići, Kličica	68. Kuća Milonjića Bana u Draževini	Lješanska nahija -
33. Crkva Sv.Nikole	Stanislavci	69. Kuća Milovana Radunovića, Progonovići	Progonovići
34. Crkva Sv.Nikole (Nikolj crkva)	Golubovci	70. Kuća Rista Stijovića i ulica Braće Zlatičana, Stara Varoš	Stara varoš, Podgorica
35. Crkva Sv.Paraskeve	Krusi	71. Kuća u ul. Petra Prlje br.25 i ul. Petra Prlje –od Trga sa sahat kulom zaključno sa kućom br.43 u Staroj Varoši	Stara varoš, Podgorica
36. Crkva Sv.Petke	Kurilo		
37. Crkva Sv.Petke	Golubovci		
38. Crkva Sv.Petke	Gradac		
39. Crkva Sv.Petke	Mahala, Golubovci		
40. Crkva Sv.Proroka Ilije	Ožezi, Piperi		
41. Crkva Sv.Spasa	Stravče		
42. Crkva Sv.Trojice	Goljemadi		
43. Crkva Sv.Vasilija Ostroškog	Brežine, Lješanska nahija		
44. Crkva Sv.Vrača	Staniseljići		
45. Crkva Sv.Vračeva	Oraovica, Komani		
46. Crkva sv.Dimitrija	Bijelo Polje,Zeta		
47. Crkva sv.Đorđa	Doljani		

72. Kuća u ulici Gojka Radonjića br.24
, Stara Varoš	u Staroj Varoši		
73. Kula Đurakića, Vranjina			
74. Kula Pandurica, Petrovići, Piperi			
75. Kula Radunova, Progonovići			
76. Kulturno istorijski kompleks Četak,
Brskut			
77. Leksikografski zavod	Podgorica		
78. Lokalitet Bojčin			
79. Lokalitet Crkvine, brdo Mali
Čardak			
80. Lokalitet Dajbabe, tumul			
81. Lokalitet Divangrad, Grbavci			
82. Lokalitet Dušići			
83. Lokalitet Gomila na imanju
Pavićevića na putu ka Ublima			
84. Lokalitet Gomile (mozaik i tumul),
Donje Selo, Dajbabska gora			
85. Lokalitet Grot, Donja Gorica			
86. Lokalitet Ilirsko groblje-Nikoljska
glavica, Gornji Crnci, Piperi			
87. Lokalitet Kulica, Vranjina			
88. Lokalitet Lekići - stara crkva,
Grbavci			
89. Lokalitet Lekovići, Lekaj			
90. Lokalitet Novo Selo – uzvišenje
sv.Srđ sa ostacima crkve			
91. Lokalitet Potkapina , Bioče			
92. Lokalitet Prenkočevići			
93. Lokalitet Tojeć, staro groblje			
94. Lokalitet Vladni			
95. Lokalitet Vruća pećina -			
96. Lokalitet-tumuli Roge			
97. Mala crkvica, Momišić			
98. Manastir Čelija, Orahovo			
99. Nekropola Momišići			
		100.Nekropola u Momišićima sa
ostacima crkve	
		101.Nizamska kula na Čemovskom
polju	
		102.Osnovna škola , u selu Gradac	
		103.Ostaci crkve u Berima	
		104.OŠ Maksim Gorki	Podgorica
		105.OŠ Radojica Perović	Podgorica
		106.Poslovni centar Kruševac	Podgorica
		107.Ruševine crkve u Dobrotićima,
Liješne	
		108.Saborna crkva na Ublima	
		109.Sadova glavica, tumul između sela
Ljajkovići i Botun	
		110.SC Morača	Podgorica
		111.Selo Mrke -	
		112.Skaline	Podgorica
		113.Služba društvenog knjigovodstva	
		114.Spomen kompleks na Barutani	
		115.Spomenički kompleks na Krusima	
		116.Spomenik Njegošu, Njegošev park	
		117.Spomenik Partizanu borcu na
Gorici	Podgorica
		118.Stambena zgrada na uglu ulica
Slobode i Novaka Miloševa	Podgorica
		119.Stambena zgrada u Bulevaru
Svetog Petra Cetinjskog	Podgorica
		120.Stambeno poslovna zgrada u ulici
Slobode (do Pošte 1)	Podgorica
		121.Stara škola u Srpskoj	
		122.Stara Varoš	
		123.Starovaroški portali i bunari	
		124.Tvrđava Šipčanik, Tuzi	
		125.Upravna zgrada Aluminijskog
kombinata	
		126.Utvrđenje na Malom brdu	

127. Uvrđenje na Veljem brdu
128. Vila na Gorici, Podgorica
129. Vinogradi Plantaža 13 jul,
Ćemovsko polje
130. Zemljani tumul-Odžina glavica,
Mataguži

131. Zgrada dnevnog lista Pobjeda
132. Zgrada Komore
133. Zgrada ranije Vlade, društveno-
političkih organizacija
134. Zgrada RZUP-a

Podgorica
Podgorica
Podgorica
Podgorica

OPŠTINA TUZI

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene	
1	Kirza	Na osnovu nalaza keramičkog materijala, lokalitet je datovan u period kasne antike. Na lokalitetu su prema narodnom predanju postojali ostaci objekta - crkve. Na kući Nika Camaja ugrađeni su elementi dekorativne plastike, a nalažene su i grobne konstrukcije antičke nekropole.		
	Lokacija			Sukuruć
	Vrsta			Arheološki lokalitet
	Kategorija/značaj			lokalni
2	Caf kiša	Ostaci crkve - prostrana jednobordna građevina sa apsidom. Zidovi očuvani očuvani do visine od 1,5 m. U arheološkim istraživanjima 2017. godine otkriveni su ostacii crkve iz XVI vijeka i prostrana kripta ispod poda. U oltarskom prostoru otkriveni su ostaci freskoslikarstva. Oko crkve je groblje koje nije aktivno više od 150 godina. U literaturi se navodi da se prije izgradnje crkve, ispred nje, u neposrednoj blizini, nalazi kućište koje Hoti zovu „Špija kraljic“ (kraljičina kuća) a koje prestavlja ostatke manjeg sakralnog objekta.		
	Lokacija			Vuksan-Lekići, Tuzi
	Vrsta			Arheološki lokalitet
	Kategorija/značaj			lokalni
3	Tvrđava Planinica	Na brdu Pplaninica iznad sela Dinoši nalaze se ostaci fortifikacija kvadratne osnove građene zidovima, debljine 1,5m, zidanim u suvomeđi. U centralnom dijelu utvrđenja je veliki kameni tumul.		
	Lokacija			Dinoši
	Vrsta			Fortifikacija
	Kategorija/značaj			lokalni
	Tvrđava Dečić	Ostaci manje fortifikacije locirani na teško pristupačnoj poziciji na najisturenijoj tački brda Dečić (nmv 650 m). Prema stilu gradnje vezuje se za otomanski period.		
	Lokacija			Piskala, Tuzi
	Vrsta			Fortifikacija
	Kategorija/značaj			lokalni

	Kula Camovića	<p>Podizanje objekta datira se u XIX vijek.</p> <p>Stambeni kompleks ograđen visokim kamenim zidom sa kružnim odbrambenim kulama na uglovima zida na kojem je ulazna kapija.</p> <p>Kuća za stanovanje je očuvana u prizemnom dijelu u kojem je jedna od prostorija zasvedena voltom, dok je sprat kasnije sagrađen.</p>		
	Lokacija		Vuksan-Lekići, Tuzi	
	Vrsta		Profani objekat	
	Kategorija/značaj	lokalni		
	1. Spomen-ploča, Tuzi 2. Spomen-bista posvećena Mahmutu Lekiću, Dvorište OŠ "Mahmut Lekić"			

EVIDENTIRANA DOBRA ZA KOJE SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

1. Tvrđava Šipčanik	Tuzi	4. Tvrđava Đuteza	
2. Spomen groblje Vuksanlekići	kod Tuzi	5. Vodo-zahvat vodovoda Doklea	Dinoša, rijeka Cijevna
3. Ostaci crkva sv.Mihaila,	Lapče, Dinoša		

SJEVERNI REGION

ANDRIJEVICA

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene
1	MEMORIJALNI OBJEKTI 1. Spomen-ploča na mjestu borbe protiv okupatora. Veliki Krš 2. Spomen-ploča na mjestu pogibije narodnog heroja Branka Deletića. Trešnjevik 3. Spomen-ploča na mjestu prvih borbi jula 1941. g. Crvena Prla 4. Spomen-ploča na mjestu pogibije rukovodioca sreza andrijevačkog, Trešnjevik 5. Spomen-ploča na zgradi u kojoj je radila partijska škola 1943-44., Dom zdravlja 6. Spomen-ploča na zgradi iz koje je izvedeno i strijeljeno 20 rodoljuba 1943. g., Dom zdravlja 7. Spomen-ploča palim žrtvama sa područja Bihora 8. Spomen-ploča poginulim borcima sa terena Slatine 9. Spomen-ploča žrtvama sela Trešnjeva u toku NOB-a, Trešnjevo 10. Spomen-ploča žrtvama sela Božići u toku NOR-a, Božići		

EVIDENTIRANA DOBRA DOBRA ZA KOJA SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

1. Crkva na Carine	Komovi	5. Lokalitet Markova Pećina	iznad sela Slatine
2. Lokalitet Navotina-abri	na Marsenića rijeci	6. Lokalitet Namastir	Košutiće
3. Lokalitet Trebački krš,	selo Trepča	7. Lokalitet Slatina	
4. Lokalitet Ulotina	pored Lima	8. Spomen kompleks na Knjaževcu	Andrijevica

BERANE

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene						
1	Manastir Đurđevi Stupovi <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Berane</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Berane	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Manastir sa crkvom Sv.Đorđa podigao je u XII vijeku Stefan Prvoslav (1174-1244), sin župana Tihomira. U periodu otomanske okupacije u manastiru se permanentno organizovao otpor protiv okupatora. Od 18. do 20. pet puta je pljačkan i paljen - 1738, 1825, 1862, 1875. i 1912. godine.</p> <p>Od prvobitnog manastirskog kompleksa očuvana je samo crkva Sv.Đorđe koja ima složeni arhitektonski sklop u kojem se prepoznaju tri prostorne cjeline. Najstariji dio je jednobrodne osnove sa polukružnom apsidom, kupolom na osmostranom tamburu bez postolja nad centrlnim travejom i nižom pripratom. Uz njenu zapadnu stranu, u drugoj etapi, dograđena je priprata sa dvije bočne kule između kojih je kula zvonika, a znatno kasnije, prije 1346. godine, dodata je ispred nje još i spoljna priprata. Gradivo su sivi krečnjak i siga, složeni u nepravilne horizontalne redove.</p> <p>Od nekadašnjeg živopisa očuvani su samo fragmenti. Sa djelova fresaka u oltaru i priprati nestao je bojeni sloj. Manje površine živopisa u spoljnoj priprati sa su kvalitetnije i datuju se okvirno u sredinu XIV vijeka.</p>	
Lokacija	Berane								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	nacionalni								
2	Rimski <i>castrum</i> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Dolac</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>arheološki lokalitet</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Dolac	Vrsta	arheološki lokalitet	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Na lokalitetu Dolac nalaze se ostaci rimskog vojnog logora – castruma. U iskopavanjima 1953 godine otkriveni su ostaci i naselja. Vojni logor je veličine 32 x 10 m sa pet prostorija, ispred logora se nalazilo vježbalište 44 x 32 m. Lokalitet je samo djelimično istražen.</p>	
Lokacija	Dolac								
Vrsta	arheološki lokalitet								
Kategorija/značaj	nacionalni								
3	Zgrada stare osnovne škole <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Berane</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Profani objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Berane	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Prostrana, jednostavna zgrada izdužene pravougaone osnove sa prizemljem i spratom. Građena je od pritesanog kamena, sa krovom na dvije vode. Zgrada je više puta prepravljena.</p>	
Lokacija	Berane								
Vrsta	Profani objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
4	Manastir Šudikova	<p>Prvi pomen Šudikova potiče iz XVI vijeka. Tokom XVI i XVII vijeka manastir je bio važan kulturno prosvjetiteljski centar, gdje je radila plodna prepisivačka</p>	<p>U manastiru Šudikova nastalo je nekoliko pisanih spomenika:</p>						

	<table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Budimlje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Budimlje	Vrsta	sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>radionica iz koje se sačuvano više rukopisa. U Šudikovu jeradila i fresko-ikonopisačka škola iz koje je potekao jedan od najpoznatijih slikara sa kraja XVI i početka XVII vijeka, zograf pop Strahinja iz Budimlja. U znak odmazde za savez Vasojevića sa Austrijom, Turci su srušili manastir do temelja 1738 godine, nakon čega manastir nije obnavljen sve do početka XXI vijeka, 2005.godine.</p>	<p><i>Svetootački zbornik</i>, danas se nalazi se u manastiru Svete Trojice u Pljevljima, <i>Minej</i> iz 1573. g. koji se danas čuva u Narodnoj biblioteci u Beogradu. <i>Psaltir</i> iz 1592. g., koji se danas nalazi u Beču, <i>Molebnik</i> iz 1600. godine koji se nalazi u biblioteci grofa Uvarova u Moskvi</p>
Lokacija	Budimlje								
Vrsta	sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
5	<p>Ruševine crkve</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Budimlje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>arheološki lokalitet</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Budimlje	Vrsta	arheološki lokalitet	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Na groblju u Budimlju nalaze se ostaci crkve sa većom pripratom. Crkva je bila jednobrodna sa pravougaonom apisdrom. Ostaci zidova građeni od pritesanog kamena, očuvani su do visine od 80 cm.</p>	
Lokacija	Budimlje								
Vrsta	arheološki lokalitet								
Kategorija/značaj	lokalni								
	<p>MEMORIJALNI OBJEKTI</p> <ol style="list-style-type: none"> Spomen-obelisk na mjestu gdje je 17.12.1941. strijeljano 9 rodoljuba, Jasikovac Spomen-ploča 14-torici taoca dovedenih iz nikšićkog zatvora i strijeljanih 1943, u Ivangradu, Gradsko groblje Spomen-bista posvećena Radmili Nedić, Gradsko groblje Spomen-ploča na mjestu pogibije narodnog heroja Milića Keljanovića, Trešnjevik Spomen-ploča na mjestu pogibije narodnog heroja Milana Kuća, Kaludra, Bihor Spomen-ploča održanoj Skupštini za izbor I sreskog narodnooslobodilačkog odbora od 21. jula 1941. g., Zgrada „Doma trezvenosti“ Spomen-ploča posvećena demonstraciji i štrajku učenika Spomen-ploča posvećena demonstracijama 1937. godine i otporu naroda ovog kraja protiv ondašnje vlasti, Podgrađe 	<p>Od značaja za formiranje kulturno turističkog proizvoda Polimlja je Spomenik Slobode na Jasikovcu (1972.g.), jedan od najneobičnijih spomenika u Crnoj Gori, djelo arh. Bogdana Bogdanovića.</p> <p>Sagrađen je na šumovitom uzvišenju Jasikovac, na kojem su 1862. godine Turci sagradili vojno utvrđenje, a u čijem je podnožju bilo sagrađeno naselje za oficire turske vojske i njihove porodice viđenije muslimanske porodice begovskog porijekla.</p> <p>Impozantna kupa visoka 18 metara, koja podsjeća na fišek metka, simbol je borbe za oslobođenje koja se u ovom kraju vodila tokom Balkanskih, Prvog i Drugog svjetskog rata. Okružena je sa 40 granitnih blokova na kojima je sa preko 10.000 slova ispisana istorija Polimlja.</p>							

<p>9. Spomen-ploča posvećena demonstracijama 1940. godine i otporu – sukobu naroda ovog kraja protiv ondašnje vlasti, Zagrađe</p> <p>10. Spomen-ploča narodnom heroju Radomiru Mitroviću, Bioča</p> <p>11. Spomen-ploča na mjestu gdje je pukla prva puška jula 1941 god. na području bivšeg beranskog sreza, Miljac, Lužac</p> <p>12. Spomen-ploča u znak sjećanja na formiranje I bataljona i I brigade Komskog NO Odreda Goražde, Makve</p> <p>13. Spomen-ploča na mjestu gdje je formiran II bataljon „Miloš Mališić“, Bistrica</p> <p>14. Spomen-ploča na mjestu gdje je 1943 god. zarobljen bataljon Italijana, u zoni Pašića jezera</p> <p>15. Spomen-ploča o donošenju odluke o dizanju ustanka u beranskom srezu, Lužac</p> <p>16. Spomen-obelisk palim borcima na području sela Petnjika</p> <p>17. Spomen-obelisk palim borcima sa područja sela Lužac</p> <p>18. Spomen-grobnica Dušanu Novakoviću, Kape Kaludarske</p> <p>19. Bista Ivana Milutinovića, Berane</p> <p>20. Spomen-ploča palim žrtvama ovoga kraja u NOR-u, Polica</p> <p>21. Spomen-ploča palim žrtvama sa područja sela Budimlje</p> <p>22. Spomen-ploča o pogibiji 42 partizana 24. januara 1942. g., Lubnice</p> <p>23. Spomen-ploča poginulim borcima i žrtvama fašističkog terora sa terena Marsenića Rijeke</p> <p>24. Spomen-ploča na Gimnaziji, sjedište I SNO, 18.VII 1941.g., Berane</p> <p>25. Spomen-ploča strijeljanim 22 rodoljuba dovedenih iz Barskog logora, Gradsko groblje</p>		
---	--	--

	26.Spomen-ploča strijeljanim 42 partizana od strane okupatora, Lubnice 27.Spomen-ploča poginulim borcima sa prostora Dulipolja, Konjusi		
--	--	--	--

EVIDENTIRANA DOBRA DOBRA ZA KOJA SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

1. Abri, pećinski otvori	u kanjonu rijeke Bistrice	22. Lokalitet Lužac	
2. Beran-krš kod Beransela		23. Lokalitet Lužac, tumuli	
3. Bihor grad	u Zaostru	24. Lokalitet Šudikova	u Tifranskoj klisuri
4. Crkva Sv.Arhanđela Mihaila	Nožice	25. Lokalitet Tifran	u Tigranskoj klisuri
5. Crkva Sv.Janje	Lubnica	26. Lokalitet Torine	
6. Crkva Sv.Jovana Krstitelja	Lubnica	27. Lokalitet Turijak	
7. Crkva Sv.Luke ili Manastir Ćelija	Kaludra	28. Lokalitet Uroševica ili Manastir Sv.Arhanđela,	Uroševica
8. Čađina pećina	kanjon rijeke Bistrice	29. Minina pećina	
9. Donje Luge-nekropola pod humkama		30. Ostaci vile rustike na lokaciji Kupilište	
10. Gradac	u Budimlju	31. Partizansko groblje na Brezni	
11. Gradac i Gradina,	iznad sela Buča	32. Pećina Gotovuša, iznad izvora Petnjičke rijeke	
12. Hotel Lokve	Berane	33. Samograd, Brzava	
13. Kišna pećina,	selo Skakavac	34. Staro gradsko groblje kod Đurđevih stupova	
14. Kuća Gavra Vukovića		35. Utvrđeni grad Tumbarica u Donjoj Ržanici	
15. Kuća kod česama		36. Zgrada arhiva na Balabandi	
16. Lokalitet Abri,	Kaludra	37. Župan pećina, iznad sela Lubnice	
17. Lokalitet Beran krš			
18. Lokalitet Crkvina-ostaci crkve,	Donja Ržanica		
19. Lokalitet Gradac,	Bistrica		
20. Lokalitet Kremenštica	u Budimlju		
21. Lokalitet Lisijevo polje			

BIJELO POLJE

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene						
1	<p>Crkva Sv.Nikole</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Nikoljac, Bijelo Polje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Nikoljac, Bijelo Polje	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Nalazi se na gradskom groblju u Nikoljcu.</p> <p>Istraživanja su pokazala više građevinskih faza, a na osnovu kovanog novca pronađenog unutar zidina grobnice, pretpostavlja se da temelji crkve datiraju iz perioda 1370-1390. G. U pisanim izvorima XVI i XVII vijeka pominje se kao manastir sa bogatom prepisivačkom djelatnošću.</p> <p>Crkva je u osnovi trobrodna bazilika sa nadvišenim srednjim brodom iz koga direktno, bez postolja, izrasta osmostrana kupola. Na istočnoj strani se nalazi prostrana polukružna apsida, dok je na zapadnoj strani bio prizidan otvoreni drveni trijem. Pored glavnih zapadnih vrata crkva ima i sporedna koja se nalaze na sjevernoj strani.</p> <p>U unutrašnjosti crkve gotovo u potpunosti očuvan je živopis iz druge polovine XVI vijeka.</p> <p>Prvobitni ikonostas iz 1627. i 1628. godine stradao je, a na njegovom mjestu je, kaluđer Maksim Tujković iz Cetinjskog manastira, 1723. i 1724. godine izradio najljepi ikonostas risanske radionice, Oporke ikonostasa, vršene su 1803. i 1804. i konačno 1837. godine (Aleksije Lazović).</p>	<p>Nikoljac ima vanredno bogatu riznicu pokretnog fonda, metala, 69 rukopisnih i 96 štampanih knjiga, kao i ikone i ikonostas. Rukopisi, od kojih je najpoznatije Četvoroevanđelje sa kraja 13. vijeka pisano na pergamentu, datiraju od kraja 13. do 19. vijeka. Među štampanim knjigama je i petnaestak iz štamparije Božidara i Vićenca Vukovića.</p>
Lokacija	Nikoljac, Bijelo Polje								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	nacionalni								
2	<p>Crkva Sv.Petra</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Bijelo Polje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Bijelo Polje	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Nalazi se u okviru ograđene porte, u urbanom jezgri Bijelog Polja.</p> <p>Crkvu je sazio krajem XII vijeka knez Miroslav, brat Nemanjin, o čemu govori sačuvani natpis na portalu. U crkvu je prenešeno XIII vijeka sjedište Humske episkopije iz Stona.</p> <p>Prvobitna crkva je jednobrodna, svodna građevina, rasčlanjena sa dva para pilastera na tri traveja. Nad centralnim dijelom uskog centralnog traveja je četvrtasto kube. Na istočnoj strani izvedena je spolja i iznutra pravougaona apsida. Ispred naosa je bila priprata sa monumetalnim romanskim portalom sa Miroslavljenim natpisom i četvorougaonom prostorima sa bočnih strana.</p> <p>Uz sjeverni podužni zid, u drugoj fazi, bio je dozidan praklis, a uz zapadnu fasadu dvije karakteristične visoke kule. Kasnije je dograđena sjeverna kapela i južni paraklis pravougaonog oblika kada su probijeni prolazi u prostoru zapadnog traveja i nad njima naknadno izgrađeni luci. Oba paraklisa oslanjaju se na istočne zidove kula</p>	<p>Smatra se da je u crkvi ispisano i čuveno Miroslavljevo jevanđelje, otkriveno krajem XIX. Pisano je na tankom bijelom pergamentu (41,8 x 28,4 cm) sa 296 minijatura, zastavica i inicijala u okviru 181 lista.</p>
Lokacija	Bijelo Polje								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	nacionalni								

		<p>Treća faza obuhvata vrijeme pretvaranja u džamiju kada je srušena južna kulu, a vjerovatno i spoljna priprata, južni paraklis, sjeverna kapela, kupola nad transeptom, i južni dio svoda nad transeptom.</p> <p>Pravoslavnoj vjeri je vraćena između 1921. i 1923. godine, a u potpunosti obnovljena 80-tih godina XX vijeka.</p>	
3	Bogorodičina crkva		<p>Nalazi se u selu Bistrica na lokalitetu Voljavac.</p> <p>Sagrađena je u 1186. godine i smatra se jednom od prvih zadužbina Stefana Nemanje na ovim prostorima. Brojni nalazi kasnoantičkog materijala na lokalitetu, nekoliko nadgrobnih stela i fragmenti epigrafskog spomenika ukazuju da je ovaj lokalitet bio značajno kulturno mjesto i u kasnoantičkom periodu. Nakon skidanja obrušenog puta, otkrivene su i nove prostorije na sjevernoj, južnoj i zapadnoj strani hrama, koje pripadaju kasnijoj fazi proširivanja crkvenog prostora. Sondažna istraživanja pokazala su da se na prostoru oko crkve nalaze brojni srednjovjekovni grobovi.</p> <p>U XVIII vijeku crkvu su porušili Turci, a neki kažu da je baš od njenih porušenih zidova sagrađen kameni most na Bistrici.</p> <p>Crkva je jednobrodna građevina pravougaone osnove, sa polukružnom apsidom. Bočne fasade rasčlanjene su plitkim lezenama.</p> <p>Ostaci jako oštećenog živopisa koji se datira u XII (XIII) vijek vidljivi su na zapadnoj fasadi i zapadnom zidu naosa.</p> <p>Crkva je rekonstruisana 1995. godine kada je podignut i manastirski konak.</p>
	Lokacija	Bistrica, Bijelo Polje	
	Vrsta	Sakralni objekat	
	Kategorija/značaj		
4	Crkva Sv. Jovana		<p>Nalazi se u Zatonu na Limu.</p> <p>Smatra se da je sagrađena u IX ili X vijeku.</p> <p>Crkva je u obliku trikonhosa. Uz zapadni travej je dozidana priprata. Sa strana priprate su dozidane dvije pravougaone prostorije. Bočne kohne imaju karakteristične apsidirole koje su naznačene i u spoljašnjim zidovima. Crkva je zidana lomljenim pritesanim kamenom, a spolja je bila malterisana.</p> <p>Po fragmentima freskomaltera može se zaključiti da je bila živopisana. Pronađeni su ostaci starog poda od kamenih ploča.</p> <p>Na jednom grobu bila je upotrijebljena rimska ara, što svjedoči da je ovo područje bilo naseljeno u rimsko doba.</p>
	Lokacija	Zaton	
	Vrsta	Sakralni objekat	
	Kategorija/značaj	lokalni	

5	<p>Crkva Sv.Nikole</p> <table border="1" data-bbox="215 233 790 403"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Podvrh</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Podvrh	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Manastir Podvrh smešten je na platou između krša zvanog Vrh i leve obale rijeke Bistrice, iznad ulaza u Đalovića klisuru.</p> <p>Crkva ima osnovu upisanog sažetog krsta čije slijepo kube, bez tambura počiva na pilastrima. Crkva ima pripratu i drveni trijem. Čitav korpus građevine sa kubetom, polukružnom apsidom, pripratom i trijemom pokriven je jedinstvenim visokim krovom sa krovnim pokrivačem od klisa.</p> <p>Zapadna fasada crkve visokog trouglastog zabata, ukrašena je freskama.</p> <p>Živopisao ju je pop Strahinja iz Budimlja 1613 godine.</p> <p>Ikonostas urađen u bogatom duborezu i pozlati oslikao je 1665. godine majstor Jovan Kozma a dovršio njegov učenik i pomoćnik Radul.</p>	<p>U ovoj crkvi je pronađeno Divoševo Jevanđelje nazvano po naručiocu, usorskom vlastelinu Divošu Tihoradiću (1332-1333). Pisao ga je Manojlo Grk, koji je tridesetih godina XIV vijeka živio i radio u Kotoru. Odlikuje se naročito ljepotom slikarskih ukrasa.</p> <p>Sada se čuva u Cetinjskom manastiru.</p>
Lokacija	Podvrh								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
6	<p>Džamija</p> <table border="1" data-bbox="215 643 790 813"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Bijelo Polje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Bijelo Polje	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Gradska (Jusuf) džamija u Gornjoj Mahali na sadašnjoj lokaciji nalazi se od 1741. godine. Tu je prenešena iz sela Jabučino, 5 km udaljenog od grada, da nakon povlačenja otomanske vojske, ne bi bila prepuštena propadanju. Kamen po kamen, na rukama mještana, u koloni dugoj desetak kilometara, prenešena je, kažu, za 48 sati</p> <p>Džamija je pravougaone osnove sa malim, kasnije dograđenim zatvorenim trijemom ispred ulaza na sjevernoj fasadi, pored kojeg je ugrađena ploča sa natpisom. Zidovi su malterisani i bojeni bijelo.</p> <p>Munare je sa zapadne strane i povezano sa objektom u visini naglašenog postamenta. Nad postamentom je malterisani, osnovni poligonalni kubus minareta nad kojim je sagrađen tipični balkon sa donjom zonom u vidu presječene, obrnute kupe nad kojim je šetnica sa ogradom. Nad šetnicom se usko cilindrično tijelo minareta završava krovom u obliku izdužene kupe.</p> <p>U haremu (dvorištu) džamije nalazi se i nekoliko mezara, među kojima i grob imama hafiz Mustafe Gušmirovića, zbog čega ovu džamiju često nazivaju i Gušmirska džamija.</p>	
Lokacija	Bijelo Polje								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
	<p>Ostaci Hajdar-pašine džamije</p> <table border="1" data-bbox="215 1222 790 1393"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Radulići</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Radulići	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Tačna godina gradnje nije poznata, ali se vjeruje da je to bilo krajem XVII ili početkom XVIII vijeka, imajući u vidu da je Hajdar-paša Selim došao u Bihor sultanovim beratom od 1689. g. Zapaljena je u toku Drugog svjetskog rata.</p>	
Lokacija	Radulići								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								

<p>http://www.polimskimuzej.me/</p>	<p>Hajdar – pašina džamija u Raduliću predstavlja porodično vakufsko zdanje podignuto krajem XVII vijeka sa svim vrhunskim odlikama osmanske arhitekture toga doba.</p> <p>To je jednokupolna džamija kvadratne osnove, sa minaretom uz južni ugao. Zidana priklesanim kamenim blokovima složenim horizontalne redove. Lučne i svodne konstrukcije građevine i minare rađeni su od fino obrađene sige.</p> <p>Najboje je očuvan jugoistočni zid na kojem se nalazi mihrab dok se u zidu, desno od njega, uočavaju otvori za učvršćivanje mimbera. Zid je očuvan u visini od oko 5 metara sa lukom od sige i djelimično očuvanim pandantifima do nivoa osnove kupole. U pandantifima su vidljivi ostaci keramičkih akustičkih lonaca (cilindričnog oblika).</p> <p>Sjeverno od džamije sistematski su ostaci turbeta. Unutar turbeta, do vrata koja se nalaze u jugoistočnom zidu, otkriveni su ostaci nadzemnog sarkofaga rađenog od poliranih blokova žutog miluta.</p>	
<p>MEMORIJALNI OBJEKTI</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Spomen-ploča u znak prvih borbi jula 1941. g., Biov grob 2. Spomen-ploča na mjestu pogibije Alekse - Beća Đilasa, Slijepac Most 3. Spomen-ploča posvećena partizanskoj akciji na rušenju mosta na Ribarevinama 4. Spomen-ploča u znak prvih borbi jula 1941.g., Šakovići 5. Spomen-ploča u znak prvih borbi 1941.g., Krstac 6. Spomenik palim borcima sreza bjelopoljskog, Gradski park, , Bijelo Polje 7. Spomen-ploča u znak sjećanja na oslobođenje Bijelog Polja , Bijelo Polje 8. Spomenik palim borcima i žrtvama rata sela Ujniče u toku NOB-a, Ujniče 9. Spomenik palim borcima i žrtvama rata sela Čeoča i Sela 10. Spomenik palim borcima i žrtvama fašističkog terora sa područja Lješnice 		

<p>11. Spomen-ploča na školi u znak formiranja i partizanske čete bjelopoljskog odreda, Jabučno</p> <p>12. Spomen-ploča palim borcima Krajiške brigade, Slijepac most</p> <p>13. Spomen-bista posvećena Tomašu Žižiću, , Bijelo Polje</p> <p>14. Spomen-bista posvećena Rifatu Burdžoviću, Bijelo Polje</p> <p>15. Spomenik palim borcima Zlatarskog bataljona, Klanac iznad sela Graba</p> <p>16. Spomenik palim borcima sela Grančarevo</p> <p>17. Spomen-ploča u znak sjećanja na dan dizanja ustanka u srezu bjelopoljskom 1941., Tomaševo</p>		
--	--	--

EVIDENTIRANA DOBRA DOBRA ZA KOJA SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

1. Crkva Sv.Ilije	Tomaševo
2. Crkva Sv.Jovana	Sutivan
3. Crkva Sv.Tome	Brzava
4. Crkva Sv.Trojice	Majstorovina
5. Crkva Uspenja Presvete Bogorodice	Pavino Polje
6. Crkva Uspenja Presvete Bogorodice	Vranštica
7. Crkva Vavedenja Bogorodice	Bliškovo
8. Lok. Crkva i seosko groblje,	Osmanbegovo-Petrovo selo, Korita
9. Lokacija Antički hram	Podbrijeg (Podgajnice), selo Zaton
10. Lokacija Gradina	selo Muslići
11. Lokacija Manastir Vranštica	selo Tomaševo
12. Lokalitet Bijedići	
13. Lokalitet Crkva i seosko groblje	Osmanbegovo(Petrovo selo), Selo Korita
14. Lokalitet Crkvište	Kula, selo Kostenica
15. Lokalitet Grčko groblje	Grubješići u Pavinom Polju

16. Lokalitet Krstače	selo Pavino Polje
17. Lokalitet Osoja	Požuber, selo Lekovići
18. Lokalitet Pavin i Ahmetov grob	Pavino Polje
19. Lokalitet Selište	mjesto Crkvina, selo Kostenica
20. Most na rijeci Bistrici	Gubavač
21. Ostaci crkve i manastira Kladnik	Pavino Polje, selo Kičava
22. Ostaci crkve u Kičavi	Tomaševo
23. Slijepač most	
24. Utvrđeni grad na Gradini iznad Korita	
25. Utvrđeni grad Samograd na Brzavi	

OPŠTINA GUSINJE

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene	
1	Crkva Sv.Đorđa	<p>Podignuta 1926.godine na mjestu starijeg objekta. Jednobrodne je osnove sa širokom apsidom na istoku i trodjelnom preslicom na zapadnom pročelju. Nad lučno završenim ulaznim portalom je pravougaona niša u koju je ugrađena ploča sa natpisom a nad njom nala osmokraka, slijepa rozeta. Crkva ima lažni drveni svod. U zapadnom traveju je drvena galerija-hor.</p> <p>Ikonostas je rad Petra Čolanovića iz 1926 godine. U crkvi je i 50-ak štampanih ruskih knjiga, od kojih sedam iz XVIII vijeka.</p>		
	Lokacija			Gusinje
	Vrsta			Sakralni objekat
	Kategorija/značaj			lokalni
2	Vezirova džamija	<p>Džamiju su podigli turski dostojanstvenici iz Skadra.</p> <p>Po arhitektonskom sklopu predstavlja tipičan primjer islamske arhitekture XVIII vijeka u Crnoj Gori.</p> <p>Džamija je četvrtaste osnove, zidana kamenom utopljenim u krečni malter. Više puta je prepravljana i obnavljana tako da su neki djelovi degradirani. Minaret je od drveta i završava se otvorenom, kružnom galerijom.</p> <p>Posebnu vrijednost predstavlja soferluk-trijem sa djelovima u duborezu i slijepim arkadama, kao i enterijer sa duboreznim ukrasima.</p>		
	Lokacija			Gusinje
	Vrsta			Sakralni objekat
	Kategorija/značaj			lokalni

EVIDENTIRANA DOBRA DOBRA ZA KOJA SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

1. Crkva Velikomučenika	u centru Gusinja	3. Stara gusinjska kuća u centru
2. Lokalitet Humka	na putu od Gusinja ka Vusanju	Gusinja

OPŠTINA KOLAŠIN

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene	
1	Manastir Morača	<p>Nalazi se, na prirodnoj zaravni u proširenom delu kanjona, na desnoj obali Morače.</p> <p>Manastirski kompleks se sastoji od saborne crkve Uspenja Bogorodice, male crkve Svetoga Nikole i zgrada konaka u okviru porte opasane visokim zidom sa dvije kapije.</p> <p>Manastirsku crkvu Uspenja Bogorodice sagradio je Stefan, sin Vukanov, unuk Nemanjin 1252 godine, o čemu govori uklesani natpis u luneti glavnog portala. Početkom XVI vijeka, Truci su opustošili manastir. Iguman Toma i knez Vučić Vučetić iz Rovaca obanvljaju Moraču 1574 godine. U periodu otomanske dominacije manastir je bio važan politički i kulturno-prosvetni centar, posebno u XIX vijeku. Manastir Moraču sačinjavaju centralni hram Uspenja Bogorodice, mala crkva Sv.Nikole iz XVII vijeka i zgrade konaka, koje zajedno sa ogradnim zidom formiraju jedinstven kompleks.</p> <p>Bogorodična crkva je jednobrodna kupolna građevina sa karakterističnim bočnim pijevnicama, raškog tipa. Uz prostranu pripratu sa sjeverne strane nalazi se paraklis Sv.Stefana. U spoljnoj obradi fasada, portala, prozora i u pojavi niza slijepih arkadica, ispod krovnog vijenca, uočljivo je prisustvo romanike.</p> <p>U XVII vijeku, u Morači rade najbolji slikari i konopisci tog vremena. Pop Strahinja iz Budimlja živopiše proskomidiju, Georgije Mitrofanović zapadnu fasadu i istočni zid priprate, a čuveni Kir Kozma islikava praklis Sv.Stefana i malu crkvu Sv.Nikole. Njegovo djelo je monumentalna žitijna ikona Sv.Simeona i Sv.Save, sa raskošnim pozlaćenim duborezom. Duborez visokog kvaliteta ponavlja se i na ikonostasu.</p>		
	Lokacija			Morača, Kolašin
	Vrsta			Sakralni kompleks
	Kategorija/značaj			nacionalni
2	Ostaci barutane	<p>Objekat barutane sagrađen je u XVIII vijeku.</p> <p>Barutana je služila za očuvanje oružja i baruta.</p> <p>Objekat ima krstastu osnovu. Po očuvanim visinama može se zaključiti da je imala prizemlje i sprat. Barutana je zidana od relativno krupnih, poluobrađenih kamenih blokova utopljenih u krečni malter.</p>		
	Lokacija			Vinića Brdo
	Vrsta			fortifikacija
	Kategorija/značaj			lokalni

3	Most Knaza Danila na Mrtvici		<p>Most je podigao 1858. godine knjaz Danilo za "dušu majci Krstinji", kako stoji u natpisu ugrađenom u ogradu mosta.</p> <p>Kamenu konstrukciju mosta dugog 168 m. čine dva luka nejednakih raspona sa temeljima na stijeni. Luci mosta su naglašeni uvučenim redom kamena, iznad kojeg su uski pojasni vijenac poluobljučastog profila.</p>	
	Lokacija	Rijeka Mrtvica		
	Vrsta	Infrastrukturni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
	MEMORIJALNI OBJEKTI			
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Gimnazija u kojoj su u toku NOB-a održani mnogi sastanci, Kolašin 2. Spomen-ploča, Zavičajni muzej Kolašin 3. Spomen-ploča, Kolašin 4. Spomen-ploča, Kolašin 5. Spomen-ploča, Kolašin 6. Spomen-ploča na mjestu gdje je strijeljano 500 rodoljuba, Breza, Kolašin 7. Spomenik palim borcima iz sreza Kolašinskog, Kolašin 8. Kuća u kojoj je bilo odredište PK KPJ za Crnu Goru, Kolašin 9. Kuća gdje je održan I kongres CNO, Kolašin 10. Kuća u kojoj je održano I, II i III zasjedanje ZAVNO-a Crne Gore, Kolašin 11. Spomen-ploča u mjestu sjedišta SK KPJ za Kolašin, Drijenak 12. Kuća u kojoj je održan I kongres AFŽ Crne Gore, Kolašin 13. Spomen-ploča narodnom heroju Vukmanu Kruščiću, Mateševo 14. Grob i spomenik Buda Tomanovića, Crkvine 15. Grob i spomenik Baja Sekulića, Crkvine 16. Spomen-ploča, Barutana 17. Spomen-ploča, Gornje Lipovo 			

18. Spomen-ploča, Vrlostup		
----------------------------	--	--

EVIDENTIRANA DOBRA DOBRA ZA KOJA SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

1. Crkva Sv.Ahandžela Mihaila	Lutovo	8. Crkva sv.Nikole	Grablja, Gornja Rovca -
2. Crkva Sv.Dimitrija	u Kolašinu	9. Crkva Uspenja Bogorodice	Mrtvo Duboko -
3. Crkva Sv.Ilije	Dragovića Polje -	10. Hotel Bjelasica (sada Bjanka)	
4. Crkva Sv.Ilije	Velje Duboko -	11. Kaluđerski most na Morači -	
5. Crkva Sv.Luke	Međuriječje -	12. Most Grlo na rijeci Morači	
6. Crkva Sv.Trojice	Lipovo	13. Partizansko groblje na Brezi	kod Kolašina
7. Crkva sv.Jovana	Mioljica -		

OPŠTINA MOJKOVAC

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene
1	Manastir Dobrilovina	<p>Na mjestu današnjeg hrama Sv.Đorđa postojala je starija građevina koja se pominje 1593 godine. Današnja manastirska crkva podignuta je 1609. godine zaslugom igumana Jovana, vojvode Radiča Miloševića i grupe lokalnih knezova. Dobrilovina je bila zajednički hram i zborna mjesto za vjernike sa obje obale Tare.</p> <p>Crkva Sv.Đorđa je jednobrodna, sa blago naglašenim poprečnim transeptom, koji formira krstoobraznu osnovu. Na presjeku brodova uzdiže se kupola sa kružnim tamburom. Uz naos se nalazi pravougaona priprata. Zapadna fasada je prezidana 1880. godine, a do tada je bila islikana freskama i uz nju se oslanjao drveni trijem. Umjesto trijema uz zapadnu fasadu kasnije je flankiran troetažni drveni zvonik. Crkva je pokrivena klisom a zvonik šindrom.</p> <p>Grupa lokalnih majstora živopisala je crkvu 1613 godine. Usljed čestih stradanja Dobrilovine, freske su veome oštećene i fragmentovano očuvane. U priprati je prikazan ciklus Sv.Đorđa a u naosu je data uobičajena ikonografska šema.</p> <p>Ruševine konaka, spratne kamene građevine izdužene osnove nalazile se izvan uže manastirske porte, sa jugozapadne strane. U obnovi početkom XXX vijeka potpuno su uklonjene, a u zapadnom dijelu porte, bez saglasnosti službe zaštite, sagrađena je nova zgrada konaka neprimjerenog arhitektonskog rješenja.</p>	
	Lokacija	Mojkovac	
	Vrsta	Sakralni objekat	
	Kategorija/značaj		

<p>MEMORIJALNI OBJEKTI</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Spomen-ploča u znak sjećanja na i borbe jula 1941. godine, mOJKOVAC 2. Spomen-ploča u znak sjećanja na formiranje i udarne čete i i narodnoslobodilačkog odbora na području sadašnje opštine Mojkovac 3. Spomenik Prvoj partijskoj konferenciji, Rudnica 4. Spomen-piramida borcima i narodnim herojima koji su na položaju Krstac - Razvršje izgubili živote, Krstac 5. Spomen-ploča, Most na Tari 6. Spomen-ploča, Podbišće 7. Partizansko groblje, Podbišće 8. Spomen-česma sa spomen-pločom poginulim borcima iz sela Gojakovići u toku NOR-a 9. Spomen-piramida poginulim borcima iz sela Stevanovac 10. Rodna kuća Vuka Kovijanića, Podbišće 		
--	--	--

EVIDENTIRANA DOBRA DOBRA ZA KOJA SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

1. Crkva Ružica	,Sinjajevina,	7. Jame Brskova	Rudarsko okno - Marića Luka
2. Crkva Sv.Hrista	Markovina	8. Manastirska pećina, arheološki lokalitet	
3. Crkva Sv.Trojice	Prošćenje	9. Mlinovi na Bistrici,	Bistrica
4. Gradac	na Brskovu	10. Stećci pored crkve sv.Trojice	selo Pošćenje
5. Gradac na Brskovu		11. Šalintrača-arheološki lokalitet, Dobrilovina	
6. Hotel Mojkovac	Mojkovac	12. Vodenice na Bistrici	

OPŠTINA PETNJICA

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene
1	MEMORIJALNI OBJEKTI Spomen-ploča palim žrtvama sa područja Bihora		

EVIDENTIRANA DOBRA DOBRA ZA KOJA SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

1. Azane – ostaci crkve	na groblju sela Azane
2. Džamija	u Petnjici
3. Gornja Vrbica-slučajni nalazi, u petnjičkom regionu	
4. Gradina Godočelje,	iznad sela Godočelje
5. Gradina-Tucanje,	selo Tucanje iznad Šabotića
6. Pećina Grad u Radmanskoj klisuri	
7. Praistorijski lokalitet Torine u Radmancima	

OPŠTINA PLAV

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene
1	Kula Redžepagića		Smatra se da je sagradio Hasan beg Redžepagić 1671.godine. Kula je primjer "utvrđenog stana" i predstavlja tipičan primjer autentične arhitekture ovog kraja. Snažni kameni korpus kule izveden je nepravilno obrađenim kamenom. Pored funkcionalne organizacije prostora narodni graditelj je, u kamenu i drvetu, sačinio vrijednu arhitektonsku cjelinu. Prizemlje i prvi sprat su kameni, dok su centralni dio prve etaže, druga etaža i krov od bondruka.
	Lokacija	Plav	
	Vrsta	Profani objekat	
	Kategorija/značaj	lokalni	
2	Manastir Brezojevica		Narodno predanje postanak manastira Brezojevice na Limu, sa crkvom Sv.Trojice veže za srednji vijek. Godina živopisanja hrama 1566. je i najstariji pisani podatak o njemu. Brezojevački manastir je bio aktivan do 1850. godine kada su ga napustili monasi perđ najezdom Turaka. U krugu manastira radila je poznata narodna škola. Crkva Sv.Trojice je jednobrodne osnove zasvedene poluoblíčastim svodom, sa izrazito prostranom apsidom i pripratom. Na zapadnoj fasadi iznad lučnih vrata nalaze se tri lučno zasvedene plitke niše. Na južnom zidu su još jedna vrata i niz od tri prozora. Gradivo je grubo pritesan kamen. Crkva je živopisala grupa lokalnih majstora 1566-67 godine. Zbog čestih stradanja manastira očuvan je samo u fragmentima.
	Lokacija	Plav	
	Vrsta	Sakralni objekat	
	Kategorija/značaj	lokalni	
3	Careva džamija		Džamija u Plavu je jedan od najstarijih objekata u gardu. Podigao ju je sultan Abdul Hamid, a njen današnji izgled datira iz XVIII vijeka. Osnovni korpus džamije pravougaonog oblika izveden je u kamenu, a njen ulazni dio, takozvani seferluk, građen je od drveta. Džamija je malterisana i ima prizemlje i sprat. Krov, minaret, soferluk i još neki elementi su nanovo izgrađeni od drveta. Posebnu vrijednost objekta čini duborez i arabeske.
	Lokacija	Plav	
	Vrsta	Sakralni objekat	
	Kategorija/značaj	lokalni	
4	Zgrada bivše OŠ Brezojevica		Sagrađena je 1893.godine u u središtu sela. Funkcionisala je kao osnovna škola tri godine. Godine 1912. je spaljena, nakon toga obnovljena, a ponovo spaljena 1941 godine. Na očuvanim ostacima građevine obnovljena je 1986-87.
	Lokacija	Brezojevica, Plav	

	Vrsta	Prifani objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
	MEMORIJALNI OBJEKTI			
	1. Spomen-ploča u znak borbe protiv okupatora, Čakor			
	2. Spomen-ploča na mjestu pogibije Beša Bašića i drugova, Dolja			

1. EVIDENTIRANA DOBRA DOBRA ZA KOJA SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

2. Crkva sv.Troice		8. Lokalitet Velika Jerina-utvrđenje	
3. Humka Grnčar,	na desnoj obali Grnara	9. Lokalitet Vezirova Brada iznad Ali pašinih izvora	u granicama NP Prokletije
4. Humka,	Brezojevica	10. Lokalitet Volušnica,	staza ka Prokletijama
5. Latinsko groblje,	Brezojevica	11. Redžepagića džamija	
6. Lokalitet Gradac	u Plavu	12. Stara škola u Velici kod Murine	
7. Lokalitet Gradac,	Brezojevica		

OPŠTINA PLJEVLJA

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene						
1	<p>Husein Pašina džamija</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Pljevlja</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Pljevlja	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Džamija je zadužbina Husein paše Boljanića (umro 1594.godine), porijeklom iz pljevaljskog sela Boljanića. Husein paša je obavljao visoke funkcije na Porti, službovao je u Egiptu, pa je svom zavičaju podario jednu od najljepših džamija na Balkanu, kojoj su se divili putopisci iz XVII vijeka.</p> <p>Džamija je zdanje kvadratne osnove sa plitkom i širokom kupolom. Krov je oživljen sa još dvije male dekorativne kupolice visokog tambura. Ispred ulaza je prostrani trijem, oslonjen na tri masivna mermerna kružna stuba, između kojih su razapeti šiljasti, orijentalni lukovi. Trijem je natkriven sa tri plitke kupolice, od kojih je središnja blago nadvišena. Prozori, raspoređeni po logičkoj gradaciji vertikale, imaju takođe šiljaste orijentalne lukove. Uz džamiju se nalazi vitko minare, visoko 42 metra, sa dekorativnom šerifom pri vrhu.</p> <p>Obredni djelovi enterijera – mihrab, mimber i mahvil – dekorisani su ornamentima slikanim i u mermeru klesanim i bojenim. Zidovi i kupola islikani su stilizovanom, polihromnom ornamentikom – arabeskama.</p> <p>U džamiji se čuva zbirka rukopisnih i štampanih Kurana. Ispred zdanja je nalazi obavezni šadrvan.</p>	
Lokacija	Pljevlja								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	nacionalni								
2	<p>Manstir Sv.Trojica</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Pljevlja</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Kultuno-istorijska cjelina</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Pljevlja	Vrsta	Kultuno-istorijska cjelina	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Prvi pisani pomen manastira potiče iz 1537. godine, kada ga je pomenuo jeromonah Sava, prvi poznati trojički prepisivač. Više puta obnavljan i dograđivan, današnji oblik ima od XVI vijeka kada je za vrijeme igumana Visariona sagrađena crkva. Krajem istog vijeka dozidana je priprata, dar monaha Georgija Poblacanina, njegovog sina Ananija i sinovca, spahije Vojina.</p> <p>Crkva je slijepa trobrodna bazilika sa dolje polukružnom, gore poligonalnom apsidom. 1692. godine dozidana je priprata nadvišena kubetom na visokom tamburu koji je oslonjen na nisko kvadratno postolje. 1875.godine dozidana je spoljna priprata-eksonarteks. Samostojeća dvoetažna kula -zvonik sagrađen je sa južne strane naosa.</p> <p>Manastirski konaci uokviruju crkvenu portu sa tri strane. Na velikom konaku sagrađenom u XIX reflektuju se uticaji orijentalne arhitekture.</p>	<p>Pokretno dobro: Riznica Manastira Sv.Trojica</p>
Lokacija	Pljevlja								
Vrsta	Kultuno-istorijska cjelina								
Kategorija/značaj	nacionalni								

		<p>Živopis iz 1592-5.godine djelo je popa Strahinje iz Budimlja.</p> <p>U XVI, XVII, pa i XVIII vijeku manastir Sveta Trojica je bio poznat i kao vrlo značajan prepisivački i književni centar.</p> <p>Riznica i biblioteka Sv.Trojice su jedne od najbogatijih i najznačajnijih u Crnoj Gori. Posjeduje zbirke obrednih predmeta, ikona i tekstila, koa i veliki broj rukopisa i starih štampanih knjiga. U Sv.Trojici se sačuvao gramentovani primjerak Trebnika Crnojveića iz 1595 godine.</p>							
3	<p>Lokalitet Komini</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Pljevlja</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Arheološki lokalitet</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Pljevlja	Vrsta	Arheološki lokalitet	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Ostaci, još uvijek većim dijelom neistraženog rimskog grada sa dvije nekropole, nalaze se u neposrednoj blizini Pljevalja. Prva arheološka istraživanja obavljena su krajem XIX vijeka, ali su tek sistematska istraživanja iz 1964. i sa prekidima do 1974. godine dala poznate rezultate. Pitanje vremena nastanka i ime grada ostali su nepoznati, a grad je poznat kao Municipijum S.</p> <p>Nadgrobni spomenici Komina posebno su zanimljivi i značajni za sagledavanje razvoja rimske provincijske umjetnosti, koja je ovdje prožeta lokalnom, ilirsko-keltskom tradicijom.</p> <p>Sondažna istraživanja 2007-8. godine su potvrdila pretpostavku da se radi o velikom rimskom gradu, opasanom bedemima, sa kapijama, forumom i drugim pratećim javnim građevinama, svetištima, kako rimskih tako i orijentalnih božanstava (Serapis, Mitra, Izida).</p>	
Lokacija	Pljevlja								
Vrsta	Arheološki lokalitet								
Kategorija/značaj	nacionalni								
4	<p>Manastir Dovolja</p> <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Premćani</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Premćani	Vrsta	Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Nije pouzdano utvrđeno vrijeme izgradnje crkve posvećene Uspenju Bogorodice.U istorijskim izvorima prvi put se pominje 1513.godine. Više puta je doživio razaranja nakon kojih je obnavljan. Prema izvorima iz XVII vijeka bio je bodat I ugledan sa imanjima do limske (prijepoljske) doline I granica pribojske opštine. Nakon požara 1886.godine nije onavljan do početka XXI vijeka..</p> <p>Manastirska crkva Uspenja Bogorodice je jednobrodna, trotravejna, izdužena građevina sa kupolom i pripratom. Kupola je imala visok okrugli tambur, koji se sa unutrašnje strane oslanjao na poprečne i bočne ojačavajuće lukove, čiji su nosači bili snažni pilastri. Kupola je bila očuvana u periodu između dva svjetska rata. Spoljne fasade su bile malterisane, bez ukrasa. U apsidi se nalaze tri, simetrično raspoređene niše. Zapadno od crkve sačuvani su ostaci prostranih konaka sa zasvedenim prostorijama.</p>	
Lokacija	Premćani								
Vrsta	Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								

5	Manastir Dubočica		<p>Manastir sa crkvaom Sv.Nikole prvobitno se nalazio na obali Čehotine, a izgradnjom akumulacionog jezera za potrebe TE "Pljevlja" morala je biti premještena na sadašnju lokaciju je u selu Otilovići.</p> <p>Crkva je jednobrodna, trotravejna građevina sa pripratom, presvođena poluoblíčastim svodom. Spolja je malterisana i bez izrazitih arhitektonskih detalja.</p> <p>Živopis je iz 1565.godine.</p> <p>Deizisna ploča na ikonostasu iz 1682.godine, pripisuje majstorskom krugu Radula.</p>	
	Lokacija	Otilovići		
	Vrsta	Sakralni kompleks		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
6	Manastir Sv.Arhanđela Mihaila		<p>Prvi pomen manastira iz 1591. godine, kada je crkva obnovljena i živopisana od strane popa Strahinje iz Budimlja.</p> <p>Crkva je hram jednobrodne osnove, sa kupolom, bez priprate. Prostorni sklop i upotrijebljeni materijal slični su kao na obližnjoj Dovolji. Olatarska apsida ima tri karakteristične niše. Kupolu su nosili luci, oslonjeni na četiri snažna pilastra. Pored glavnog portala, crkva je imala još jedna vrata na južnom zidu.</p> <p>Prilikom istraživačkih radova pronađeni su ostaci dva luksuzna mermerna ornamentisana svijećnjaka, kao i fragment Raspeća sa nekog srebrnog litijskog krsta.</p> <p>Pored crkve, sa južne strane, nalaze se ostaci manastirskih konaka.</p>	
	Lokacija	Luke, Đurđevića Tara		
	Vrsta	Sakralni kompleks		
	Kategorija/značaj	nacionalni		
7 - 47	MEMORIJALNA DOBRA			
1. Spomen-ploča palim borcima, Odžak				
2. Spomen-ploča razoružanju neprijateljske posade, Meljak				
3. Spomen-ploča na mjestu prvih borbi jula 1941. godine, Komino				
4. Pljevlja - čitav grad kao istorijsko mjesto				
5. Spomen-ploča prvom sreskom narodnooslobodilačkom odboru sreza 7, Kosanica				
6. Spomen-grobnica palih boraca iz raznih brigada NOV, Kruševo				

<p>7. Spomen-bista narodnog herojgg Vladimiru Kneževiću Volođi, Čitluk</p> <p>8. Spomen-bista posvećena Velimiru Jakiću, Čitluk</p> <p>9. Spomen-ploča đacima Pljevaljske gimnazije palim u NOB</p> <p>10. Zabrđe</p> <p>11. Spomen-ploča na školi, Vodno</p> <p>12. Spomen-ploča na Omladinskom domu, Podborovi</p> <p>13. Spomen-ploča na Đurđevića Tari</p> <p>14. Spomenik III sandžačkoj brigadi, Vrulja</p> <p>15. Spomen-grobnica u znak sjećanja na 23 borca II Proleterske brigade, Šula</p> <p>16. Spomen-ploča posvećena formiranju prvog NOO, Bobovo</p> <p>17. Spomen-česma poginulim borcima bivše Opštine Bobovo</p> <p>18. Spomen-ploča poginulim borcima bivše Opštine Boljanići</p> <p>19. Spomen-ploča poginulim borcima sela Mataruga i Ljutića</p> <p>20. Spomen-ploča poginulim borcima iz sela Kozice</p> <p>21. Spomen-ploča poginulim borcima iz sela Obarde</p> <p>22. Spomen-ploča poginulim borcima sela Crljenica</p> <p>23. Spomen-ploča poginulim borcima sa područja bivše Opštine Gotovuše</p> <p>24. Spomen-česma poginulim borcima sela Zabrđa</p> <p>25. Spomen-ploča poginulim borcima sa područja Maoča</p> <p>26. Spomen-ploča poginulim borcima sela Odžaka i Zekovice</p> <p>27. Spomen-ploča poginulim borcima sela Premćana</p> <p>28. Spomen-ploča poginulim borcima sela Otilovići</p>		
---	--	--

<p>29. Spomen-ploča posvećena I zasjedanju ZAVNOS-a 20.11.1943</p> <p>30. Spomen-ploča na osnovnoj školi posvećena sastanku Mjesnog komiteta KPJ za Pljevlja, na kome je donijeta odluka o dizanju ustanka, Kruševo</p> <p>31. Spomenik palim borcima iz pljevaljske bitke 1.XII 1941, Stražica</p> <p>32. Spomen-bista posvećena narodnom heroju Živku Džuveru, Bobovo</p> <p>33. Spomen-ploča posvećena formiranju I partizanske pljevaljske čete, Vrulja</p> <p>34. Spomen-ploča posvećena formiranju I partizanske ćelije 1941 u Meljaku</p> <p>35. Spomen-ploča u znak sjećanja na dan kad je ovaj rudnik od strane okupatora onesposobljen za dalju eksploataciju, Rudnik Šuplja stijena, Šula</p> <p>36. Spomen-grobnica u znak sjećanja na 82 poginula partizana, Bobovo</p> <p>37. Spomen-ploča, Maoče</p> <p>38. Spomen-ploča, Brvenica</p> <p>39. Spomen-grobnica u znak sjećanja na pale borce sela Kosanica</p> <p>40. Spomen-bista posvećena Milu Peruničiću, Park</p>		
--	--	--

EVIDENTIRANA DOBRA DOBRA ZA KOJA SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

1. Arheološki lokalitet Doganje		8. "Crkva" na lokaciji Rukačice	, Otilovići,
2. Bajramovo brdo	, Hoćevina,	9. Crkva Sv. Ilije	Ilino Brdo
3. Bojovića gradina	, Potpeć,	10. Crkva sv. apostola Petra i Pavla	Boljanići
4. Brdo Drašilanovići		11. Crkva sv. Petke u Pljevljima	selo Gradac
5. Brdo Gradina	, Bušnje,	12. Crkva sv. Vasilija Ostroškog	Ocrkavlje, Smrdan, selo
6. Bunar Vodno			Malo Krće, Veliko Krće
7. Crkva i spomenici u Mataruškom polju	, Mataruge,	13. Crkvana ispod kuća Mršovića	Kruševo

14. Crkvetine, ostaci velike crkve		44. Grčko groblje kod OŠ,	ispod brda Vid, Poblacé
15. Crkvice	selo Srdanov grob	45. Grčko groblje Podborova,	Maoče
16. Crkvina	na Krstu, Mataruge	46. Grčko groblje Prisoje,	Poblacé
17. Crkvina-Kučište	zaselak Bara, selo
Poblacé	47. Grčko groblje Radovića lokva,	Crljenice
18. Crkvine	Pučilovina, selo Donje
Nange	48. Grčko groblje sa stećcima i bunarom,	Dulanovina, Crljenice
19. Crkvine	Crkveno vrelo, Nemanja	49. Grčko groblje,	Gradina
20. Crkvine	Kruševo	50. Grčko groblje,	Kragujevo brdo, Kotlajići
21. Crkvine i humke	na Ocrkovlju, Brvenice	51. Grčko groblje,	Premćani
22. Crkvište Bitine	Kosanica	52. Grčko groblje,	lokalitet Rat, Bukovica
23. Crkvište i ostaci turske kule	Borčani, Maoče	53. Grčko groblje,	selo Mrčevo
24. Crkvište, stećci i tursko groblje kod kuće Jelovaca	Čestin	54. Grčko groblje,	Šljivansko
25. Četiri gomile iznad Medene stijene	Ljutići	55. Grčko groblje,	Brankovo brdo, Kruševo
26. Čelište	zaselak Poda, Bobovo	56. Grčko groblje,	Grobnice, selo Kakmuže
27. Gačevića groblje-	groblje na Molitvi, Ljutići	57. Grčko groblje,	Vrbica
28. Glavica	i ispod Glavice, Tikova,
Brvenica	58. Grob sa stelom,	Ćirovići, Ljutići
29. Gornje Crkvine,	selo Lučića Meljak	59. Groblje	u Kržavi, Bukovica
30. Grad Koznik,	Kozice	60. Groblje	uz Volodetr, Hoćevina
31. Gradac – Gradina,	Bobovo	61. Groblje Markovića	u Vodnom
32. Gradina	Veliki Pliješ	62. Gromila Gradina,	Šumane
33. Gradina i humke,	Donji Rađevići	63. Gromile	uz put Pljevlja – Bijelo
34. Gradina i pećina-	Gornje selo, Bjeloševina,
selo Strahov Do		Polje, Matarige
35. Gradina Mali Pliješ		64. Hadži – Alijine džamija	
36. Gradina,	Crljenice	65. Hadži – Rizvan Čauš džamija	u selu Mijakovići
37. Gradina,	selo Gradac	66. Hadži – Zekerija (Serhat) džamija	u selu Njivice
38. Gradina,	Dragaši	67. Hotel Pljevlja	u Mijakovićima
39. Gradina, podrgrađe i dvije gromile,	Vrulja	68. Humka	u selu Maoče
40. Grčko groblje	na Kapetanovini,
Vodoplav-Luka, Odžaci	69. Humka	Rađevići
41. Grčko groblje	iznad Od vrela, Vlaovići	70. Humka	Bobovo
42. Grčko groblje	u šumi Cicovinma,
Bukovice	71. Humka	u podnožju Malog Pliješa
43. Grčko groblje Bitine,	Kosanica	72. Humka Dublje,	u selu Otilovići
		73. Humka istočno od Jelovog panja,	Poblacé
		74. Humka Kalušić	Đurđevića Tara
		75. Humka kod škole	
		76. Humka Kujundžinica,	
		77. Humka na Karazuli,	
		78. Humka na putu Zelene Lokve – Vidre	

79. Humka na raskrsnici Odžića i Trnovice,	Mala Luka	108. Lokalitet Dub,	selo Radeta
80. Humka na Ravnoj njivi,	Lever Tara	109. Lokalitet Džamija,	Strahov Do
81. Humka Radovića lokva,	Crljenice	110. Lokalitet Grad,	Brezojevica, Maoče
82. Humka sa kućom na njoj, selo Zenice		111. Lokalitet gradina	Košuta Do, Crljenice
83. Humka sa nadgrobnim spomenicima ispod Koznika,	Kozice	112. Lokalitet Gradina	Meljena
84. Humka sela Mataruge		113. Lokalitet Granica (Meteriz), humke	Hoćevina
85. Humka uz put Vrulja – Kaljig,	Brezojevica, Maoče	114. Lokalitet Jaglija-austougarske kaserne i bunar	Crljenice
86. Humke	u Čirovićima, Ljutići	115. Lokalitet Jasike	selo Kovač
87. Humke	u Donjim Leverima	116. Lokalitet kod Hrasta	selo Židovići
88. Humke	u Srdanovom grobu	117. Lokalitet kod škole sela Šljivansko	
89. Humke Boljanića		118. Lokalitet Krš	Jasen
90. Humke Hoćevine,	pored puta, na brdu	119. Lokalitet Krševi	Duboka Dolina,
	Guke i Vukovom brdu,		Hoćevina
	pored groblja,	120. Lokalitet Mejtef	selo Gradac
91. Humke i gromile kod seoskog groblja,	Čestin	121. Lokalitet Metaljka,	Meljena
92. Humke i stari put na Gnjolom brdu,	Gotovuša	122. Lokalitet Mramorje	Budijevići
93. Humke na putu Mataruge-Otilovići		123. Lokalitet Nijemčevine	Kruševo
94. Humke na Stražici,	lokacija Livadak i	124. Lokalitet Ornice-Lagum	Meljena
	gromile, brdo	125. Lokalitet Ploče	Drum, Orlja, Brvenica
	(Pod)Milodijeva, selo	126. Lokalitet Pod Rudinom	Otilovići
	Bušnje	127. Lokalitet Podosoje	uz put Meljak-Gradac
		128. Lokalitet Polje	selo Malo Krće
95. Humke sela Ljutići		129. Lokalitet radov do	Brvenica
96. Humke uz put Potkovača ka selu Dubac		130. Lokalitet Rid-ostaci crkve	zaselak Đalovića,
97. Izvor Ustavan,	Bušnje		Poblaće
98. Jakupov grob-humka sa stećkom,	Boljanići	131. Lokalitet Rudina	Otilovići
99. Karaula na brdu Kričak,	Kosanica	132. Lokalitet Rukačice sa gromilama, Otilovići	
100. Karaula na Štrbini,	Premćani	133. Lokalitet sa tumulima Petrovače,	Bukovice
101. "Kaurko groblje",	Podgrobnica, Boljanići	134. Lokalitet Stolovi,	Brezojevica, Maoče
102. Krst sa antropomorfnom predstavom,	Kaljig, Maoče	135. Lokalitet Trgovište-bunar, gomile,	selo Ljiljanići
103. Kuća Šećerovića,	ul. Tanasija Pejatovića u	136. Lokalitet Trkalište,	Židovići/Guke
	Pljevljima	137. Lokalitet Trlica	
104. Kuće Selmanović Šadije	u Pljevljima	138. Lokalitet Varošiče-Zelena Luka,	u podnožju brda Gradina
105. Kula Gundulije Muja,	Lađana	139. Lokalitet Vješala,	Donje Nange
106. Lokalitet Bjeluša-rudnik,	Kujundžinica, Poblaće	140. Lokalitet Zminja glavica,	Strahov Do
107. Lokalitet Crkvine,	Strahov Do		

141. Loptasti kamen	u Potkukanju, Kukanj, Potoci selo Kukanj	168. Ostaci arhitekture	kod kuća Zečevića, selo Trnovice
142. Mala Gradina,		169. Ostaci džamije Burići, Poblacé	
143. Mališina pećina, Ljutići		170. Ostaci jednobrodne crkve	Otilovići
144. Manastirski kompleks na lokaciji Orlić, ispod sela Kozice		171. Ostaci rimskog vodovoda, Stari Meki Do, Bobovo	
145. Manastirski kompleks na lokaciji Orlić, ispod sela Kozice		172. Ostaci srednjovjekovnog puta Pljevlja-Foča, Bukovica	
146. Marina šuma, selo Vrulja		173. Pećina ispod Gospića vrha,	Ljutići
147. Medena stijena, Ljutići		174. Pet humki na lokaciji Tursko groblje, Ljutići	
148. Mekropola Crkvište, Maoče, Borčani		175. Put Drašilanovići-selo Kržave	
149. Mitreum u Lever Tari, Durmitor		176. Reljin kamen, selo Krupice-Barice	
150. Mitreum u Lever Tari, Durmitor – el. urađen ali fale kat. podaci za rješenje		177. Rimski cipusi i arhitravna greda kod kasarne u Pljevljima	
151. Monumentalna kamena humka, Boljanići		178. Rudnik gvožđa Orlić, Kozice	
152. Most na Đurđevića Tari		179. Sahat kula u Pljevljima	
153. Mramor,	selo Rađevići	180. Savremeno groblje Crkvine, Riječko Brdo, Maoče	
154. Mramorovi-nekropola stećaka Romač,	Bukovice	181. Savremeno groblje sela Kotlajići	
155. Nekropola Breze,	Kukanj, Potoci	182. Seoski put Tikova – Orlja	
156. Nekropola Crkvine,	Židovići	183. Seosko groblje Gradina	
157. Nekropola i "crkva"	u Lizine vode, Mataruge	184. Seosko groblje i humke u zaseoku Poda, Brvenica	
158. Nekropola Konj,	Rađevići	185. Seosko groblje i karaula sela Vaškova	
159. Nekropola pod tumulima Veselo brdo, Bukovica		186. Seosko groblje sela Jabučno	
160. Nekropola pod tumulima, Boljanići		187. Seosko groblje u selu Veliko Krće	
161. Nekropola stećaka	na brdu Zaviđen, Elezovići, Glisnica	188. Seosko groblje, Gornje Šljivansko	
162. Nekropola stećaka	na putu od Trnovice ka rijeci Voloder, Trnovice	189. Seosko groblje, selo Lađana	
163. Nekropola stećaka Aljevina,	Brezojevica, Maoče	190. Seosko groblje sela Jubovo	
164. Niša u Romanov dolu, Srdanov grob		191. Spomen kuća Raonića, Đurđevića Tara	
165. Obrađeni, ukrašeni kamen kod hotela Gold,	naselje Kamen u Pljevljime	192. Stara "česma" u Podosoju, selo Potpeće	
166. Ocrkvlje,	Ilijina glavica, selo Boljanići	193. Stara kaldrma i Stari most, šuma Bogdanica, Pračice	
167. Osnovna škola "Boljanići"		194. Stara škola u selu Meljak	
		195. Stari put Pljevlja – Srdanov grob, izvor, Kotline	
		196. Stećak kod OŠ Radoje Tošić, selo Srdanov Grob	
		197. Stećak sanduk, Omar, Rađevići	
		198. Stećak u parku kod Zelengore u Pljevljima, selo Gradac	

199. Stećak, humka i savremeno groblje u selu Odžaci		
200. Stećci i humke u Žugića Luci, Lever Tara		
201. Stećci kod kuća Mašovića, selo Gornji Gradac		
202. Stećci na Ornici,	Kukanj, Potoci	
203. Tumul Carska kuća, Ljutići		
204. Tumul i seosko groblje u selu Potkovač		
205. Tumul Kukanj, Potoci		
206. Tumul na Mehovom brdu, Boljanići		
207. Tumul Orlja, Brvenica		
208. Tumul sa stećcima i posebno usadnik stećak, kod seoske škole, Glisnica		
209. Tumul sa stećkom, selo Mrčevo		
210. Tumul u selu Vijenac		
211. Tumuli na brdu Jasen		
212. Tumuli na Čardaku, Bukovica		
213. Tumuli na Klopetu, Vrulja		
214. Tumuli Oglavina, selo Strahov Do		
215. Tumuli u selu Veliko Krće		
216. Tumuli-Borikovice, Bukovice		
217. Tursko groblje i gromile, Tupan		
218. Tursko groblje na Sedlarima, Brvenica		
219. Tursko groblje Tikova, Brvenica		
220. Tursko groblje, selo Zenice		
221. "Tursko groblje", škola na Potrebi, selo Čestin		
222. Utvrđenje Kukanj,	Potoci	
223. Velja gromila, Boljanići		
224. Vodenice na Leverskoj rijeci		
225. Zgrada bivše Pljevaljske gimnazije		
226. Zgrada doma omladine - Zavičajni muzej		
227. Zid međaš i "kuća",	Rašće, Otilovići	
228. Spomenik	na Stražici	

OPŠTINA PLUŽINE

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene						
1	Nekropola stećaka "Grčko groblje" <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Zagrađe, Šćepan Polje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Arheološki lokalitet</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>međunarodni</td> </tr> </table>	Lokacija	Zagrađe, Šćepan Polje	Vrsta	Arheološki lokalitet	Kategorija/značaj	međunarodni	<p>Nalazi se istočno u širem predgrađu Soko grada, prijestonog grada vladarske porodice Kosača. Nekropola zauzima prostor nepravilno izduženog oblika sa prilazom sa istočnog dijela, a stećci su različite orijentacije. Nekropolom dominira stećak u vidu monumentalnog sanduka poznat kao stećak Petka Krstjanina iz sredine XV vijeka koji sadrži epigrafski ćirilčni natpis izveden u pravilnim redovima, ustavnim slovima ujednačene visine. Nekropola ima 16 stećaka, od kojih 3 sljemenika (dva na četiri i jedan na dvije vode), 2 sanduka (od kojih jedan sa natpisom i jedanaest ploča od kojih je jedna amorfn, tj. nepravilnog, a ostale pravougaonog oblika). Stećci su rađeni od lokalnog kamena, finije su obrade, ali su većinom neukrašeni.</p>	<p>Nekropola je uvrštena su na listu svjetske baštine UNESCO-a 2016. u sklopu transnacionalne serijske nominacije Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske i Srbije.</p>
Lokacija	Zagrađe, Šćepan Polje								
Vrsta	Arheološki lokalitet								
Kategorija/značaj	međunarodni								
2	Crkva pod Sokolom <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Zagrađe, Šćepan Polje</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Arheološki lokalitet Sakralni objekat</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Zagrađe, Šćepan Polje	Vrsta	Arheološki lokalitet Sakralni objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Crkva pod Sokolom imenova je po Soko gradu, ispod kojeg se nalazi. Soko grad je bio u jednom periodu prijestono mjesto hercega Stjepana Vukčića Kosače (1435-1466) koji je i ktitor crkve .</p> <p>Crkva je nepoznate posvete, a u narodu je zovu "manastir". Po dimenzijama je jedna od većih crkava XV vijeka u oblasti Kosača. Ima oblik jednobrodnog, trotravejnog hrama, sa spolja trostranom, a unutar polukružnom apsidom na istoku. Nad centralnim travejem je izvedena kupola na šestostranom tamburu na kvadratnom postolju.</p> <p>U obnovi 2001.godine bez saglasnosti službe zaštite obnovljena je crkva, sagrađeni konaci i prateći objekti.</p>	
Lokacija	Zagrađe, Šćepan Polje								
Vrsta	Arheološki lokalitet Sakralni objekat								
Kategorija/značaj	lokalni								
3	Manastir Piva <table border="1"> <tr> <td>Lokacija</td> <td>Plužine</td> </tr> <tr> <td>Vrsta</td> <td>Kulturno-istorijski kompleks</td> </tr> <tr> <td>Kategorija/značaj</td> <td>nacionalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Plužine	Vrsta	Kulturno-istorijski kompleks	Kategorija/značaj	nacionalni	<p>Crkva Uspenja Bogorodice podignuta je zaslugom hercegovačkog mitropolita Savatija Sokolovića, o čemu detaljno govori freskonatpis nad glavnim vratima naosa. Na istom mjestu je postojao stariji hram. Od osnivanja, manastir je bio važan vjerski, kulturni i politički centar Pivske oblasti. Nekoliko puta je stradao od Turaka. Poslije velikog požara iz 1798 godine obnovio ga je znameniti arhimandrit Arsenije Gagović.</p> <p>Manastir se nalazio na izvoru Pive ali je, zbog izgradnje Hidro elektrane Piva, izmješten na lokaciju Sinjac, udaljenu 3 km. Dislokacija je završena 1983 godine.</p>	
Lokacija	Plužine								
Vrsta	Kulturno-istorijski kompleks								
Kategorija/značaj	nacionalni								

		<p>Kompleks se sastoji iz crkve, zgrade konaka, mađupnice, i opasan je ogradnim zidom.</p> <p>Crkva Uspenja Bogorodice je monumentalna trobrodna bazilika sa nadvišenim srednjim brodom i razuđenim trodjelnim oltarskim prostorom. Gradivo je sivi i ružičasti klesani kamen, a u nižim partijama ugrađeni su sekundarno stećci. Unutrašnjost je raščlanjena masivnim stupcima i pilastrima, koji nose poluoblíčaste svodove.</p> <p>Naos je živopisan složenim ikonografskim repertoarom, koji su radili grčki i domaći majstori, skromnih likovnih kvaliteta. Pripratu islikavaju pop Strahinja i Kir Kozma.</p> <p>U manastiru je sačuvan intrazirani crkveni mobilijar sa početka XVII vijeka – krasna vrata, Bogorodičino kolo i episkopski prijesto.</p> <p>Manastirska riznica je jedna od najznačajnijih u Crnoj Gori, posjeduje bogate zbirke rukopisa, štampanih knjiga, obrednih predmeta, tekstila, ikona i zavjetnih darova.</p> <p>Dio riznice je izložen u manastirskom muzeju u zgradi konaka.</p>							
4	<p>Ostaci crkve Sv.Stefana /Šćepanica/</p> <table border="1" data-bbox="215 786 777 959"> <tr> <td data-bbox="215 786 454 842">Lokacija</td> <td data-bbox="454 786 777 842">Šćepan Polje</td> </tr> <tr> <td data-bbox="215 842 454 898">Vrsta</td> <td data-bbox="454 842 777 898">Arheološki lokalitet</td> </tr> <tr> <td data-bbox="215 898 454 959">Kategorija/značaj</td> <td data-bbox="454 898 777 959">lokalni</td> </tr> </table>	Lokacija	Šćepan Polje	Vrsta	Arheološki lokalitet	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Crkva Svetog Stefana je zadužbina velikog vojvode humskog, Sandalja Hranića, iz porodice Kosača koji je nakon smrti 1435.godine sahranjen u njoj, pa se podizanje crkve u Šćepan polju datuje u prve četiri decenije XV vijeka. Pretpostavlja se da je nešto kasnije sazidan paraklis, čiji se ostaci nalaze sa sjeverne strane objekta. Grobna crkva vojvode Sandalja je najvjerojatnije djelo primorskih majstora. Nakon turskih osvajanja ovih prostora, 1466. godine, crkva je zapustjela i nije obnavljana.</p> <p>Ostaci su očuvani mjestimično u visini od 5 m. Crkva je zidana kao jednobrodna, krstoobrazne osnove, sa prostranom pripratom,bočnim pjevnica i polukružnom apsidom na istoku. Sa sjeverne strane naosa su vidljivi ostaci prizidanog pravougaonog paraklisa. Kamena plastika koja je krasila dovratnike, sačuvana je u fragmentima, poznogotičkih je stilskih karakteristika. U jugozapadnom uglu naosa nalazi se masivni stećak, tipa sanduka sa osnovom, bez ukrasa, koji označava grobno mjesto ktitora. Oltarski prostor je od naosa bio odijeljen zidanim ikonostasom sa dva ulaza u oltar gdje se nalazi očuvana sigom zidana časna trpeza.</p>	
Lokacija	Šćepan Polje								
Vrsta	Arheološki lokalitet								
Kategorija/značaj	lokalni								

	<table border="1"> <tr> <td colspan="2" data-bbox="212 199 777 236">Kula Lazara Sočice</td> </tr> <tr> <td data-bbox="212 236 454 296">Lokacija</td> <td data-bbox="454 236 777 296">Goranjsko</td> </tr> <tr> <td data-bbox="212 296 454 357">Vrsta</td> <td data-bbox="454 296 777 357">Profani objekat</td> </tr> <tr> <td data-bbox="212 357 454 418">Kategorija/značaj</td> <td data-bbox="454 357 777 418">lokalni</td> </tr> </table>	Kula Lazara Sočice		Lokacija	Goranjsko	Vrsta	Profani objekat	Kategorija/značaj	lokalni	<p>Kulu je, na blagom uzvišenju sa kojeg se pruža jedinstvena vizura na cijelu visoravan Goransko i vrhove Pive, u drugoj polovini XIX vijeka sagradio I u njoj živio čuveni pivski vojvoda Lazar Sočica. Kula je spratni objekat sa potkrovnom etažom osvijetljenom preko prozorskih otvora na zabatnim zidovima. Pored kule je pomoćni objekat, prizemna namena kuća izdužene osnove dijelom ukopane u teren.</p>	
Kula Lazara Sočice											
Lokacija	Goranjsko										
Vrsta	Profani objekat										
Kategorija/značaj	lokalni										
<p>5 - 22</p>	<p>MEMORIJALNI OBJEKTI</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Spomen-ploča, Brijevo 2. Spomen-ploča u znak sjećanja na boravak Vrhovnog štaba NOV i POJ u junu 1942. godine, Plužinsko brdo 3. Zgrada osnovne škole u kojoj je za vrijeme rata bila smještena bolnica a jedno vrijeme i Vrhovni štab NOV i POJ, Rudine, Crkvičko polje 4. Seoska kuća koja je u toku NOR služila je za smještaj Vrhovnog štaba NOV i POJ, Liječevine 5. Planinska koliba, u kojoj su poginuli Jovan Čorović i Bogdan Kotlica, i u kojoj je nekoliko dana boravio VŠ NOV i POJ, Zemunica, na sjevernoj strani Stabanjskog jezera 6. Zgrada osnovne škole, „Luke“ - Stabna 7. 8. Zgrada osnovne škole, Glavica 9. Zgrada Zemljoradničke zadruge "Bajo Pivljanin", Brezna 10. Zgrada osnovne škole, Alin do, Gornji Unač 11. Seoska kuća u kojoj je bio smješten Vrhovni štab NOV i POJ tokom aprila i maja 1942. godine, Grmov do 12. Seoska kuća u kojoj je boravio Vrhovni štab NOV i POJ, Plužinsko Brdo, nedaleko od kolskog puta Plužine-Nikšić 13. Seoska kuća u kojoj je razoružana italijanska karabinjerska stanica, Trap, Trsa 										

<p>14. Zgrada NOO, Goransko 15. Titova pećina, Obala Tare 16. Spomen-ploča, Donja Brezna Spomen-ploča, Muratovica, Smriječno</p>		
---	--	--

EVIDENTIRANA DOBRA DOBRA ZA KOJA SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

1. Beškovo groblje	, Donji Unač,	29. Lokalitet Sinjačka Brda,	Goransko
2. Boričko brvno	, Boričje,	30. Lokalitet Vroštica sa četiri tumula,	Dubljevići
3. Borikovo osoje sa dva tumula	, selo Duba,	31. Lokalitet Vroštica-kameni objekat,	Dubljevići
4. Crkva Sv.Đorđa	Trsa	32. Lokalitet Zalokavlje,	Goransko
5. Crkva Sv.Jovana	Boričje	33. Nekropola pod humkama, Bajovo Polje	
6. Crkva Sv.Jovana	Smriječno	34. Nekropola pod humkama, Borkovići	
7. Crkva Sv.Jovana	Borkovići	35. Nekropola pod humkama, Bukovac	
8. Crkva Sv.Luke	Nikovići	36. Nekropola pod humkama, Goransko	
9. Crkva Sv.Nikole	Bezuje	37. Nekropola pod humkama, Miljkovac	
10. Crkva Sv.Nikole	Gornja Brezna	38. Nekropola pod humkama, Rudinice	
11. Crkva Sv.Nikole	Nedajno	39. Nekropola stećaka Bukovac	
12. Crkva Sv.Petra	Stabna	40. Pejovića brijeg,	Donja Brezna
13. Crkva Sv.Petra	Pišće	41. Pišćensko brvno	Pišće
14. Crkva Sv.Save	Osojni Orah	42. Saborna crkva Sv.Nikole u Rudinicama	
15. Crkva Sv.Save	Plužine	43. Seosko groblje Pišće	
16. Crkva Sv.Trojice	Kneževići	44. Seosko groblje Smriječno	
17. Crkva sv.Jovana	Nedajno -	45. Seosko groblje u Donjoj Brezni	
18. Crkva sv.Jovana	u Plužinama	46. Seosko groblje u Trsi	
19. Crkva sv.Petra i Pavla		47. Seosko groblje Vojvodići	
20. Grujova pećina,	Bezuje	48. Seosko groblje, Gornji Unač	
21. Krunića groblje,	Donji Unač	49. Soko grad, selo Brijeg, Zagrađe	
22. Lokalitet Bukovačko brdo,	Stolac	50. Spomen obilježje Trećoj crnogorskoj
sandžačkoj brigadi, Šćepan Polje	
23. Lokalitet Cijepca,	Stolac	51. Stećci na Glavici-	seosko groblje Gornje
Rudinice
24. Lokalitet Dub,	Seljani	52. Tumul Donje Rudinice	
25. Lokalitet Glavica,	Šćepan Polje	53. Riznica Manastira Piva	
26. Lokalitet Malinov krst,	Vojinovići	54. Spomen kompleks Doli	
27. Lokalitet Mramorje	Borkovići		
28. Lokalitet Osmigomile	Bezuje		

OPŠTINA ROŽAJE

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene	
1	Ganića kula	<p>Nalazi se na sjeveroistoku grada u podnožju Ganića krša, sa lijeve strane rijeke Ibra. U dokumentima pominje se Ganića kula kao vojno utvrđenje. Sagrađena je za odbranu od Karađorđevih ustanika a tek je kasnije služila za stanovanje porodice Ganić.</p> <p>Oko kule je ograđena avlija sa nekoliko objekata. Prizemlje I dva sprata bili su sagrađeni lomljenog kamena sa tesanicima na uglovima, dok je zadnji sprat bio izveden u bondruku i pokriven četvorostranim piramidalnim krovom sa pokrivačem od šindre.</p>		
	Lokacija			Ganića mahala
	Vrsta			Profani objekat
	Kategorija/značaj			lokalni
2	Kučanska džamija	<p>Dobila je ime po Kučanskoj mahali u kojoj se nalazi. Nema pouzdanih podataka o vremenu izgradnje. Zna se da je sagrađena na ostacima starije građevine. Jedini pisani trag o džamiji je iz 1836. Godine u putopisu Ami Buea. Naziva se I stara džamija jer je zadržala stari izgled.</p> <p>Kučanska džamija je sagrađena od kamena sa drvenim sa borovim drvenim gredama koje pojačavaju i stabilizuju zidove. Prizemlje je ukopano u zemlju i vidi se sa jugoistočne strane. U njemu je danas smještena abdesthana, mokri čvor i gasulhana. Nekadašnji trijem je u prizemnom dijelu zazidan 1983.godine a nagnuto minare rekonstruisano I stabilizovano.</p>		
	Lokacija			Ganića mahala
	Vrsta			Sakralni objekat
	Kategorija/značaj			lokalni

**EVIDENTIRANA DOBRA DOBRA ZA KOJA SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI
-PRIHVACENA INICIJATIVA ZA ZAŠTITU**

1. Kula Hadžialijagića - Rožaje
2. Utvrđenje Izlit - Rožaje

OPŠTINA ŠAVNIK

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene
1	Manastir Podmalinsko		
	Lokacija	Tušina	
	Vrsta	Sakralni objekat	
	Kategorija/značaj	lokalni	
		<p>Manastir je lociran u dolini rijeke Bukovice u blizini sela Malinsko. Prema narodnom predanju sagrađen je u srednjem vijeku. Najstariji poznati pisani izvori pominju ga 1558. godine.</p> <p>Manastirska crkva posvećena Sv. Arhanđelu Mihjailu je prostrani jednobrodni, zasveden blago prelomljenim svodom, sa kupolom na visokom tamburu bez postolja, sa polukružnom apsidom i pripratim. Zapadna fasada ima lučni portal iznad kojeg je polukružna niša i dekorativna rozeta. Tambur kubeta je oživljen plitkim profilisanim lezenama. Kupolu nose četiri slobodna stupca od kojih je istočni par utopljen u masu zidanog ikonostasa. Priprata je odvojena od naosa trolučnim prolazom.</p> <p>Na karakterističnom zidanom ikonostasu do skoro su se uočavali tragovi fresko maltera. U priprati se nalazi grob arhimandrita Serafima.</p> <p>Sa istočne strane crkve sačuvano je više starih grobova sa velikim krstovima od sige. Tu je i grob čuvenog drobnjačkog junaka Mirka Aleksića. Ispred crkve nalaze se ruševine zgrade konaka u kojoj se radila manstirska škola. Nema očuvanog pokretnog fonda.</p> <p>Nedaleko od crkve izgrađeni su novi konaci.</p>	
2	Crkva Sv.Jovana Krstitelja		
	Lokacija	Mljetičak	
	Vrsta	Sakralni objekat	
	Kategorija/značaj	lokalni	
		<p>Na kamenoj ploči iznad ulaza uklesan je zapis da je crkvu sagradio proto Matija Žunjić sa devet siromašnih seljaka iz Mljetička 1884. godine. Obnovljena je 1897. godine.</p> <p>Crkva je mala, jednobrodna, trotravejna građevina sa polukružnom apsidom, zidana od tesanika. Unutrašnjost crkve je malterisana, sa podom od kamenih ploča.</p> <p>Pored crkve je samostojeći drveni zvonik sa krovom od šindre.</p>	
3	Crkva Sv.Nikole		
	Lokacija	Kosorići	
	Vrsta	Sakralni objekat	
		<p>Po predanju vezuje se za srenji vijek. Današnja crkva je obnovljena 1869.godine, nakon turskog spaljivanja 1806 godine. Jednobrodna je građevina sa polukružnom apsidom, presvođena poluobičastim svodom. Zidana je od kamena, a pokrivena šindrom.</p>	

	Kategorija/značaj	lokalni	U crkvi je ikonostas obnovljen 1885 godine. Izdvajaju se carske dveri, vjerovatno starije od ostalog dijela ikonostasa.	
4	Kuća Novice Cerovića		<p>Kuća je bila dom znamenitog crnogorskog junaka Novice Cerovića (1805-1895) drobnjačkog vojvode I senatora. Kuću je početkom XIX vijeka sagradio otac Novice Cerovića kao prizemni objekat. Kasnije je nadzidan sprat.</p> <p>U mnogobrojnim intervencijama ostala je sačuvana soba vojvode Novice Cerovića, ulazna vrata, prozor i namještaj. Pored očuvanog originalnog namještaja u spomen sobi se čuva ordenje i oružje Novice Cerovića.</p>	
	Lokacija	Tušina		
	Vrsta	Profani objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
5	Manastir Bijela		<p>Prema predanju manastir je zadužbina dukljanskog vladara Jovana Vladimira i kneza Vulovića iz Bijele u pomen na bitku protiv Bugara (između 997. i 1002.) u kojoj su Drobnjaci sačekali i pobili bugarsku vojsku. Prvi pisani pomen manastira je iz 1656. godine. Više puta (1702. i 1840.) je razaran do temelja i obnavljan. Iznad ulaza je ploča o obnovi manastira 1887.godine.</p> <p>Kompleks šini crkva Sv.Đorđa i zgrada konaka, koja je u ruševinama. Hram je jednobrodno zdanje sa polukružnom apsidom i trodjelnim zvonikom na presicu.</p>	
	Lokacija	Šavnik		
	Vrsta	Sakralni objekat		
	Kategorija/značaj	lokalni		
6	Odov most		<p>Premošćuje rijeku Bijelu na putnom pravcu Nikšić-Šavnik. Sagrađen je 1919. godine.</p> <p>Mostovsku konstrukciju dužine 17 metara nosi svod polukružnog oblika koji se preko vertikalnih kamenih platana oslanja na stjenovite obale. Kasnijom intervencijom uporni oslonci mosta ojačani su kamenim a kasnije betonskim ojačanjima. Dužina mosta je oko 17 metara.</p> <p>Most je zidan od pritesanog kamena, osim unutrašnje strane svoda i arhivolta koji su zidani obrađenim kamenom. Prvobitna kamena ograda mosta je visine oko 40 cm u novije vrijeme zamijenjena je metalnom.</p>	
	Lokacija	Šavnik		
	Vrsta	Inženjerska arhitektura		
	Kategorija/značaj	lokalni		

	<p>1. Spomen-ploča u znak sjećanja na prve borbe sa ital.divizijama koje su se probijale ka Šavniku, Krnovo</p> <p>2. Spomenik palim borcima, Boan</p> <p>3. Mljetičak, mjesto pogibije Smail-Age Čengića</p> <p>4. Spomen-česma sa pločom poginulim borcima u NOB iz Timara</p>		
	<p>5. Zgrada u kojoj je za vrijeme rata izginula drobnjačka četa, „Potuk“, Sinjajevina</p> <p>6. Zgrada Tomice Ćorovića, Vrtoč polje</p> <p>7. Vilina pećina, Timar</p> <p>8. Pećina, Mokro</p> <p>9. Spomen-česma posvećena palim borcima u ratovima 1912-1918 i 1941-1945 iz Dobre vode</p> <p>10. Škola, Pošćenje</p>		

EVIDENTIRANA DOBRA DOBRA ZA KOJA SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

3. Crkva Sv.Arhandela Mihaila	Duži-	16. Crkva sv.Arhandela Mihaila	selo Petnjica
4. Crkva Sv.Arhandela Mihaila	Miloševići	17. Crkva sv.Đorđa	Grahovo
5. Crkva Sv.Arhandela Mihaila sa stećcima	Pridvornica	18. Crkva sv.Nikole sa jednim stećkom	Kosirići
6. Crkva Sv.Đorđa	Tušina -	19. Crkva sv.proroka Ilije	Komarnica
7. Crkva Sv.Đorđa	Grabovica -	20. Crkva Uspenja Bogorodice (sa nekropolom stećaka)	Pošćenje –
8. Crkva Sv.Đorđa	Timar-	21. Crkvište na groblju	Gornja Bijela
9. Crkva Sv.Đorđa	(Donja) Bukovica	22. Istorijska dobra sela Rudo Polje	
10. Crkva Sv.Đorđa	Dobrovsko	23. Kasalička glavica,	selo Komarnica
11. Crkva Sv.Đorđa	Godijelji	24. Kasalička glavica-podgrađe,	selo Komarnica
12. Crkva Sv.Đorđa	Petnjica	25. Kasalička pećina,	selo Komarnica
13. Crkva Sv.Đorđa	Dobra sela	26. Kasalički tumul,	selo Komarnica
14. Crkva Sv.Đorđa sa stećcima	Previš, Drobšnjak	27. Kuća Pekića	u Šavniku
15. Crkva Sv.Petra i Pavla	Mokro	28. Kula Antonija Srdanovića,	Kosorići

29. Kula Đoka Malovića,	Duži	51. Lokalitet Kosove Glavičine	Pošćenje
30. Kula Smail age Čengića,	selo Komarnica	52. Lokalitet Kuće – Biokovina	Pošćenje
31. Kula Teodora Petra Srdanovića,	Kosorići	53. Lokalitet Kuće Biokovina	Pošćenje
32. Kula vojvode Stojana i Šuja Karadžića,	selo Petnjica	54. Lokalitet Lunjevo brdo	Previš
33. Lokalitet Barutana,	Previš	55. Lokalitet Mala Ploča,	selo Komarnica
34. Lokalitet Brijeg,	selo Komarnica	56. Lokalitet Mala Ploča-Stari grobovi,	selo Komarnica
35. Lokalitet Crkvena glavica,	Previš	57. Lokalitet Manastirište	Pošćenje
36. Lokalitet Crkvište – rimski miljokaz,	Gornja Bijela	58. Lokalitet Nevidio	Pošćenje
37. Lokalitet Dublje,	Kosorići	59. Lokalitet Pašina gomila	Kosorići
38. Lokalitet Dublje,	Zukva, selo Slatina	60. Lokalitet Radeva pećina	Tušinja
39. Lokalitet Gavrilova greda-	Gradac, Kosorići	61. Lokalitet Ravna glavica	Pridvorica
40. Lokalitet Glavica Lalovića,	Pošćenje	62. Lokalitet Tinkovac sa spomenikom Smail agi Čengiću,	Mljetičak
41. Lokalitet Glavica-Jabuka,	Pošćenje	63. Lokalitet Tumul-	Brijeg, selo Komarnica
42. Lokalitet Gradina	Pridvorica	64. Lokalitet Velika gradina –	Cer, Tušinja
43. Lokalitet Gradina	Duži	65. Mlin Crnjak na rijeci Bijela, Gornja Bijela	
44. Lokalitet Grčko groblje	Zukva, selo Slatina	66. Most na Bukovici	
45. Lokalitet Groc	Dubrovsko	67. Nekropola stećaka kod crkve	u Pošćenju
46. Lokalitet Humka	Tušinja	68. Nekropola stećaka kod crkve sv. Arhanđela	u Šavniku
47. Lokalitet Jejevci	selo Provalija	69. Spomen muzej bratstva Kosorići	
48. Lokalitet Jerinina gradina	Gornja Bijela	70. Tumul na Glavici Lalevića, Pošćenje	
49. Lokalitet Kikanjice	selo Gradac	71. Vasiljeva (Šujova) pećina, selo Petnjica	
50. Lokalitet Koliba	Pridvorica		

OPŠTINA ŽABLJAK

Br.	Kulturno dobro	Osnovni podaci	Napomene	
1	Nekropola stećaka "Grčko groblje"	<p>Nekropola, koja sadrži 49 stećaka različite forme i obrade, nalazi se na blagom uzvišenju, jugoistočno od grada Žabljaka, oko 200 m. od Ribljeg jezera, pored puta koji vodi prema selu Bare Žugića.</p> <p>Lokacija nekropole, stepen dekorativne obrade i dekorativni motivi ukazuju da je prostor vjerovatno služio za sahranu feudalne vlastele sa ovog područja u XIV I prvaj polovini XV vijeka.</p>	Nekropola je uvrštena na listu svjetske baštine UNESCO-a 2016. u sklopu transnacionalne serijske nominacije Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske i Srbije.	
	Location			Riblje jezero, Novakovići
	Type			Arheološki lokalitet
	Significance			Local
2	Nekropola stećaka Žugića Bare	<p>Nekropola je formirana na manjem uzvišenju u zaseoku Novakovići, 13,6 km udaljena od grada Žabljaka.</p> <p>Na prostoru trapezoidnog oblika identifikovano je 300 stećaka među kojima je najzastupljeniji tip ploče (240).</p> <p>Brojnost stećaka kao i dominantni oblici i stepen obrade ukazuju da se na prostoru nekropole sahranjivalo seosko stanovništvo. u istočnom dijelu u kojem su locirani stećci koji se izdvajaju kvalitetom obrade i uklesanih motiva sahranjivani su bogatiji trgovci područja Drobnjaka i Jezera.</p> <p>Brojnost stećaka ukazuje na veliku naseljenost područja u periodu XIV I XV vijeka.</p>	Nekropola je uvrštena na listu svjetske baštine UNESCO-a 2016. u sklopu transnacionalne serijske nominacije Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Hrvatske i Srbije.	
	Location			Riblje jezero, Novakovići
	Type			Sakraln arhitecture
	Significance			Local
3	Crkva Sv.Preobraženja	<p>Crkva je podignuta 1862. g. u znak sjećanja na pobjedu Šaranaca i Jezeraca nad Turcima. Smještena je na terenu koji dominira gradom. Jednobrodna zasvedena građevina sa polukružnom apsidom na istoku i jednodjelnim zvonikom na preslicu na pročelju, na kojem se nad kamenom nadvratnom gredom omanja luneta a iznad nje slijepa rozeta. Krov od šindre, karakterističan za ovaj kraj, zamijenjen je u novije vrijeme krovnim pokrivačem od profilisanog lima.</p>		
	Lokacija			Žabljak
	Vrsta			Arheološki lokalitet
	Kategorija/značaj			lokalni
4 - 18	MEMORIJALNI OBJEKTI			
	1. Zgrada osnovne škole u kojoj je za vrijeme rata bila smještena bolnica a jedno vrijeme i Vrhovni štab NOV I POJ, Rudine, Crkvičko polje			

<ol style="list-style-type: none"> 2. Spomen-ploča u znak sjećanja na boravak Vrhovnog štaba NOV i POJ u junu 1942. godine, Plužinsko brdo 3. Seoska kuća koja je u toku NOR služila je za smještaj Vrhovnog štaba NOV i POJ, Liječevine 4. Planinska koliba, u kojoj su poginuli Jovan Ćorović i Bogdan Kotlica, i u kojoj je nekoliko dana boravio VŠ NOV i POJ, Zemunica, na sjevernoj strani Stabanjskog jezera 5. Zgrada osnovne škole, „Luke“ - Stabna 6. Zgrada osnovne škole, Glavica 7. Zgrada Zemljoradničke zadruge "Bajo Pivljanin", Brezna 8. Zgrada osnovne škole, Alin do, Gornji Unač 9. Seoska kuća u kojoj je bio smješten Vrhovni štab NOV i POJ tokom aprila i maja 1942. godine, Grmov do 10. Seoska kuća u kojoj je boravio Vrhovni štab NOV i POJ Plužinsko Brdo, nedaleko od kolskog puta Plužine-Nikšić 11. Seoska kuća u kojoj je razoružana italijanska karabinjerska stanica, Trap, Trsa 12. Zgrada NOO, Goransko 13. Titova pećina, Obala Tare 14. Spomen-ploča, Donja Brezna 15. Spomen-ploča, Muratovica, Smriječno Spomen-ploča, Brljevo 		
--	--	--

EVIDENTIRANA DOBRA DOBRA ZA KOJA SE POUZDANO VJERUJE DA IMAJU KULTURNE VRIJEDNOSTI

1. Hotel Durmitor, Žabljak
2. Crkva Sv.Spasa, Mala Crna Gora, Žabljak
3. Crkva Sv.Nikole, Tepca, Žabljak
4. Crkva Sv.Đorđa, Novakovići, Žabljak

5. Crkva Sv.Đorđa, Međužvalje, Žabljak

POTENCIJALNI ARHEOLOŠKI LOKALITETI

1. Donja Vrela, Žabljak
2. Pišće, Žabljak
3. Džambasanska gradina, Žabljak
4. Siđelica, Žabljak
5. Čair, Žabljak
6. Čair, Žabljak
7. Brvno, Žabljak
8. Tepačko polje, Žabljak
9. Bare Žugića, Žabljak
10. Debeli Brijeg, Novakovići, Žabljak
11. Bare Žugića, Žabljak
12. Debeli brijeg, Žabljak
13. Jejevci, Žabljak
14. Vidikovac, Žabljak
15. Bare, Ninkovići, Žabljak
16. Gomile, Ninkovići, Žabljak
17. Laletin Do, Žabljak
18. Čardačina, Žabljak
19. Crkva sv Đorđa, Ninkovići
20. Kameni tumuli, Žabljak
21. Paripovo Polje, Žabljak
22. Njegovuđsko Polje
23. Njegovuđa, Žabljak
24. Smoljan, Žabljak
25. Grčko groblje, Žabljak
26. Grčko groblje, Smoljan, Žabljak
27. Studenci – Nekropola, Žabljak
28. Gomile, Žabljak
29. Kovačevac, Žabljak

III

POKRETNNA KULTURNA DOBRA U CRNOJ GORI

Elementi turističke valorizacije

- Mikrolokacijski položaj i dostupnost
- Kulturno-istorijski značaj
- Umjetnička vrijednost
- Uklopljenost u turističko bogatstvo
- Turistička atraktivnost i prepoznatljivost
- Posjećenost
- Opšta turistička vrijednost

PRIMORSKI REGION

Opština Bar

naziv	lokacija
1. Krst Sv.Jovana Vladimira	Gornji Mikulići
2. Zbirka haljetaka crnogorske muške nošnje	Zavičajni muzej, Kulturni centar Bar
3. Zbirka haljetaka crnogorske ženske nošnje	Zavičajni muzej, Kulturni centar Bar
4. Zbirka haljetaka spičanske nevjestačke nošnje	Zavičajni muzej, Kulturni centar Bar
5. Zbirka haljetaka spičanske djevojačke nošnje	Zavičajni muzej, Kulturni centar Bar
6. Zbirka haljetaka spičanske svakodnevne nošnje	Zavičajni muzej, Kulturni centar Bar
7. Zbirka haljetaka šestanske ženske nošnje	Zavičajni muzej, Kulturni centar Bar
8. Zbirka haljetaka šestanske muške nošnje	Zavičajni muzej, Kulturni centar Bar
9. Zbirka nakita za šestansku žensku nošnju	Zavičajni muzej, Kulturni centar Bar

10. Zbirka nakita za spičansku narodnu nošnju	Zavičajni muzej, Kulturni centar Bar
11. Ćemer	Zavičajni muzej, Kulturni centar Bar
12. Umjetnička slika „Spičanka na radu“	Zavičajni muzej, Kulturni centar Bar
13. Gusle	Zavičajni muzej, Kulturni centar Bar
14. Barski logor	Zavičajni muzej, Kulturni centar Bar
15. Zbirka oklopa, šljemova, kopalja i đuladi	Zavičajni muzej, Kulturni centar Bar
16. Slika Bogorodice na platnu	Župska crkva Blažena djevica Marija Iva Novakovića bb, Sutomore
17. Salon vagon – kola kralja Nikole	Željeznička stanica Bar, ul. Makedonska bb, Bar
18. Zbirka osovina sa bandažama i gibnjevima	Zavičajni muzej, Kulturni centar Bar
19. Zbirka šinskih polja sa gvozdenim pragovima	Zavičajni muzej, Kulturni centar Bar
20. Dresina nadzornika pruge kolosjeka 0,75cm	Zavičajni muzej, Kulturni centar Bar
21. Jahta kralja Nikole Rumija	Akvatorijum barske luke

Opština Budva

naziv	lokacija
1. Ikona „Blagovijesti“	Crkva Svetog Save, Reževići
2. Zbirka rimske keramike	Muzeji, galerija i biblioteka Budve
3. Zbirka grčke keramike	Muzeji, galerija i biblioteka Budve
4. Zbirka feničanskih predmeta	Muzeji, galerija i biblioteka Budve
5. Zbirka crkve Sv.Trojice	Crkva Svete Trojice, Stari grad bb
6. Zbirka crkve Sv.Petra	Crkva Svetog Petra, selo Mažići
7. Zbirka crkve Sv.Petke, Podmaine	Crkva Svete Petke, Podmaine
8. Zbirka crkve Sv.Nikole, Bečići	Crkva Sveti Nikola, Bečići
9. Zbirka crkve Sv.Jovana, Podostrog	Crkva Sveti Jovan, Podostrog
10. Zbirka crkve Sv.Nikole, Podostrog	Crkva Sveti Nikola, Podostrog
11. Zbirka nadžupne crkve Sv.Ivana Krstitelja	Nadžupna crkva Sv.Ivana Krstitelja, Stari grad

12. Zbirka nadžupne crkve Sv.Ivana Krstitelja	Nadžupna crkva Sv.Ivana Krstitelja, Stari grad
13. Anastas Bocarić (CG DA2 BUD – LIBOC)	DACG; Arhivski odsjek Budva
14. Crkva (CG DA2 BUD-CRKVA)	DACG; Arhivski odsjek Budva
15. Katastar (CG DA2 BUD-KAT)	DACG; Arhivski odsjek Budva
16. Lučka ispostava Budva (CG DA2 BUD-LIB)	DACG; Arhivski odsjek Budva
17. Porodica Ljubiša (CG DA2 BUD–POLJUB)	DACG; Arhivski odsjek Budva
18. Porodica Mainić (CG DA2 BUD-POMA)	DACG; Arhivski odsjek Budva
19. Porodica Medin (CG DA2 BUD-POMED)	DACG; Arhivski odsjek Budva
20. Upraviteljstvo opštine Budva (CG DA2 BUD-UOB)	DACG; Arhivski odsjek Budva

<https://butua.com/izvjestaji-reportaze/završen-medunarodni-multidisciplinarni-naucni-simpozijum-anticka-budva/>

Opština Kotor

Naziv	Lokacija
1. Salon u kući broj 39	<i>Sigismund Sbutega</i> , Prčanj
2. Zbirka geografskih i topografskih karata	Pomorski muzej Crne Gore
3. Zbirka bakroreza	Pomorski muzej Crne Gore
4. Zbirka akvarela	Pomorski muzej Crne Gore
5. Zbirka grbova	Pomorski muzej Crne Gore
6. Zbirka štampanih stvari	Pomorski muzej Crne Gore
7. Gobleni	Pomorski muzej Crne Gore
8. Biste	Pomorski muzej Crne Gore
9. Zbirka modela brodova	Pomorski muzej Crne Gore
10. Zbirka fotografija	Pomorski muzej Crne Gore
11. Zbirka ikona	Pomorski muzej Crne Gore
12. Umjetnička zbirka	Pomorski muzej Crne Gore
13. Zbirka brodskih instrumenata, opreme i ribarstva	Pomorski muzej Crne Gore
14. Zbirka oružja	Pomorski muzej Crne Gore
15. Zbirka narodnih nošnji i ukrasa	Pomorski muzej Crne Gore
16. Zbirka namještaja, posuđa i ukrasnih predmeta	Pomorski muzej Crne Gore
17. Fototeka	Pomorski muzej Crne Gore
18. Arhiv	Pomorski muzej Crne Gore
19. Zbirka knjiga biblioteke Pomorskog muzeja	Pomorski muzej Crne Gore
20. Numizmatička zbirka	Pomorski muzej Crne Gore
21. Zbirka oružja i ordena	Muzej grada Perasta
22. Numizmatička zbirka	Muzej grada Perasta
23. Zbirka umjetničkih slika	Muzej grada Perasta
24. Zbirka modela brodova, brodskih predmeta i raznih instrumenata	Muzej grada Perasta
25. Etnografska zbirka	Muzej grada Perasta
26. Zbirka namještaja, posuđa, i ukrasnih predmeta	Muzej grada Perasta
27. Zbirka fotografija	Muzej grada Perasta

28. Zbirka zastava	Muzej grada Perasta
29. Zbirka diploma	Muzej grada Perasta
30. Autoportret Tripa Kokolje	Muzej grada Perasta
31. Grb Venecije	Muzej grada Perasta
32. Ikona sa kandilom od srebra	Muzej grada Perasta
33. Bambusov štap	Muzej grada Perasta
34. Goblen	Muzej grada Perasta
35. Skulptura	Muzej grada Perasta
36. Darovno pismo	Muzej grada Perasta
37. Zbirka crkve Sv.Đorđa	Orahovac
38. Zbirka crkve Sv.Luke	Stari grad Kotor
39. Zbirka manastira Banje	Risan
40. Zbirka kotorske crkvene opštine	Stari grad Kotor
41. Zbirka crkve Sv.Vasilija	Dobrota
42. Zbirka crkve Sv.Teodora	Crkva Svetog Teodora, Zagora
43. Zbirka crkve Sv.Spiridona (prizidna uz crkvu Svetog Luke)	Stari grad Kotor
44. Zbirka crkve Sv.Save	Morinj
45. Zbirka crkve Sv.Petra i Pavla	Risan
46. Zbirka crkve Sv.Petke	Kavač
47. Zbirka crkve Sv.Nikole	Stari grad Kotor
48. Zbirka crkve Sv.Luke	Risan
49. Zbirka crkve Sv.Jovana (više crkve Svetog Save)	Morinj
50. Zbirka crkve Sv.Jovana	Risan
51. Zbirka crkve Sv.Gospođe	Crkva Svete Gospođe, Višnjevo, Grbalj
52. Zbirka crkve Sv.Đorđa	Šišići, Grbalj
53. Zbirka crkve Sv.Bogorodice	Perast
54. Zbirka crkve Sv.Arhangela Gavrila i Mihaila	Risan

55. Zbirka crkve Sv.Arhandžela	Crkva svetog Arhandžela, Kovači, Grbalj
56. Zbirka crkve Pokrova Matere Božje	Škaljari
57. Ikonostas	Crkva Sv.Varavare, Sutvara, Grbalj
58. Bakarni tanjir	Crkva Svetog Save, Savina Glavica, Grbalj
59. Zbirka crkve Sv.Đorđa	Crkva Sveti Đorđe, Sutvara, Grbalj
60. Zbirka župske crkve Sv.Ilija	Župska crkva Svetog Ilije, Gornji Stoliv
61. Zbirka manastira Podlastva	Manastir Podlastva
62. Zbirka župske crkve Sv.Mateje Jevanđeliste	Župska crkva Svetog Mateje Jevanđeliste, Dobrota
63. Zbirka župske crkve Sv.Eustahije	Župska crkva Sveti Eustahije
64. Zbirka nadžupske crkve Sv.Nikole	Perast
65. Zbirka katedrale Sveti Tripun	Katedrala Sveti Tripun
66. Zbirka kapelanske crkve Svete Marije	Kapelanska crkva Sveta Marija, Donji Stoliv
67. Zbirka crkve Sv.Marije Koledate	Crkva Svete Marije Koledate, Stari grad
68. Zbirka crkve Sv.Klare	Stari grad Kotor
69. Zbirka crkve Sv.Josipa	Crkva Sveti Josip, Stari grad
70. Zbirka crkve Gospe od Škrpjela	Ostrvo Gospe od Škrpjela, Perast
71. Zbirka Sudsko-notarskih spisa	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
72. Zbirka Upravno-političkih spisa vanrednih providura Mletačke republike	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
73. Zbirka spisa Prve austrijske vladavine	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
74. Zbirka spisa ruske vladavine	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
75. Zbirka spisa francuske vladavine	DACG
76. Zbirka spisa Francuskog kraljevskog administratora dviju provincija Dubrovnika i Boke Kotorske	DACG; Istorijiski arhiv Kotor

77. Zbirka Spisa francuske kraljevske generalne delegacije Provincije Boke Kotorske	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
78. Zbirka spisa Francuske kraljevske poddelegacije u Budvi	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
79. Zbirka Novčanih dokumenata francuske kraljevske pokrajinske blagajne u Kotoru	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
80. Zbirka Spisa predsjednika Opštine kotorske	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
81. Zbirka spisa Uprave nahodišta Kotor	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
82. Zbirka spisa Francuske vojne uprave	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
83. Zbirka Poreskih spisa za vrijeme francuske vladavine	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
84. Zbirka spisa Centralne komisije privremene vladavine ujedinjenih pokrajina Crne Gore i Boke Kotorske	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
85. Zbirka spisa druge austrijske vladavine	DACG
86. Zbirka raznih spisa	DACG
87. Zbirka otkupa i poklona privatnih zbirki	DACG
88. Zbirka spisa Opštine Kotor	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
89. Zbirka Spisa Opštine Dobrota	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
90. Zbirka spisa Carinarnice Kotor	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
91. Zbirka spisa Sreskog narodnog odbora	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
92. Zbirka Spisa Opštine Prčanj	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
93. Zbirka Spisa Opštine Stoliv	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
94. Zbirka spisa Sreske ispostave Budva	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
95. Zbirka spisa Opštine Risan	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
96. Zbirka spisa Sreske ispostave Risan	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
97. Zbirka spisa Opštine Muo	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
98. Zbirka spisa Političke ispostave Sutomore	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
99. Zbirka spisa Sreskog načelstva	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
100. Zbirka spisa Austrijske vojne uprave	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
101. Zbirka spisa Invalidskih domova Kotor i Meljine	DACG; Istorijiski arhiv Kotor

102. Zbirka spisa Osnovne škole u Dobroti	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
103. Zbirka spisa Okružnog suda u Kotoru	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
104. Zbirka spisa Sreskog suda u Kotoru	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
105. Zbirka spisa Suda za prekršaje	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
106. Zbirka spisa Sreskog suda u Perastu	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
107. Zbirka spisa Sreskog suda u Budvi	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
108. Zbirka spisa Sreskog suda u Risnu	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
109. Zbirka Pomoćnih knjiga Družbe bratinske pomorske sigurnosti Dobrota	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
110. Zbirka Matičnih knjiga, rođenih, vjenčanih i umrlih za Paštroviće, Prčanj, Perast i Budvu	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
111. Zbirka spisa Carinskog izloženstva Risan	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
112. Zbirka spisa Javnog tužilaštva	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
113. Zbirka spisa Odjeljka Carinarnice Kotor u Perastu, Budvi i Meljinama	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
114. Zbirka spisa Carinarskog izloženstva Prčanj	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
115. Zbirka spisa Carinskog izloženstva Tivat	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
116. Zbirka spisa Dobrovoljnog vatrogasnog društva	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
117. Zbirka spisa Uprave državnih dobara	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
118. Zbirka spisa Školskog vijeća Kotor	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
119. Zlatan prsten „Skarabej“	<i>Antun Homen</i>
120. Direkcija vojnog inženjerijskog ureda	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
121. Kancelarija rektora i providura Mletačke republike	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
122. Kartografska zbirka	DACG; Istorijiski arhiv Kotor

123. Katastarska uprava Kotor	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
124. Matične knjige	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
125. Opština Kotor	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
126. Ruska carska uprava za provinciju Boku Kotorsku	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
127. Spisi prve austrijske vladavine	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
128. Sudsko notarski spisi	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
129. Zbirka arhivalija	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
130. Zbirka bratovština zanatlija	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
131. Zbirka crkvenih arhivalija	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
132. Zbirka diploma, dukala i listina	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
133. Zbirka dokumenata na turskom jeziku	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
134. Zbirka dokumenata o pobuni mornara u Boki Kotorskoj 1818. godine	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
135. Zbirka fotografija	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
136. Zbirka Kotorske mornarice	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
137. Zbirka pečatnjaka	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
138. Zbirka pisama crnogorskih vladika	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
139. Zbirka presuda dobrih ljudi	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
140. Zbirka testamenata	DACG; Istorijiski arhiv Kotor
141. Zbirka starina porodice Radimir	Zoroslav Zoran Radimir, Dobrota 119 , Kotor Palata Radimir, Dobrota 101, Kotor Kapela sv.Mihovila, Dobrota 202, Kotor
142. Kotorski novac Zbirke Radimir	Zoroslav A. Radimir, Dobrota

Opština Herceg Novi

naziv	lokacija
1. Zbirka mletačkog arhiva	Arhiv i naučna biblioteka
2. Zbirka arhiva crkve Sv.Spasa	DACG; Arhivski odsjek H.Novi
3. Političko-upravni mletački arhiv	DACG; Arhivski odsjek H.Novi
4. Topaljska komunitad	DACG; Arhivski odsjek H.Novi
5. Prva austrijska uprava	DACG; Arhivski odsjek H.Novi
6. Ruska uprava	DACG; Arhivski odsjek H.Novi
7. Zbirka arhiva opštine hercegnovske	DACG; Arhivski odsjek H.Novi
8. Zbirka arhiva opštine Luštica	DACG; Arhivski odsjek H.Novi
9. Zbirka arhiva Opštine Risan	DACG; Arhivski odsjek H.Novi
10. Zbirka arhiva NOB-a	DACG; Arhivski odsjek H.Novi
11. Zbirka arhiva Sreskog suda Herceg-Novi od 1819 do 1941	DACG; Arhivski odsjek H.Novi
12. Zbirka arhiva Suda u Perastu od 1900 do 1929	Arhiv i naučna biblioteka
13. Zbirka arhiva Suda Risan	DACG; Arhivski odsjek H.Novi
14. Biblioteka Đonović Antona	
15. Skulpturalni objekti u bašti kuće Marinović Dušana	<i>Marinović Dušan, Igalo</i>
16. Arheološka zbirka	Zavičajni muzej i Umjetnička galerija Josip-Bepo Benković
17. Lapidarijum	Zavičajni muzej i Umjetnička galerija Josip-Bepo Benković
18. Numizmatička zbirka	Zavičajni muzej i Umjetnička galerija Josip-Bepo Benković
19. Ikonografska zbirka	Zavičajni muzej i Umjetnička galerija Josip-Bepo Benković
20. Pomorska zbirka	Zavičajni muzej i Umjetnička galerija Josip-Bepo Benković
21. Etnografska zbirka	Zavičajni muzej i Umjetnička galerija Josip-Bepo Benković
22. Zbirka NOB-a	Zavičajni muzej i Umjetnička galerija Josip-Bepo Benković

23. Reljef sa predstavom anđela	Zavičajni muzej i Umjetnička galerija Josip-Bepo Benković
24. Ikona apostola Tome	Zavičajni muzej i Umjetnička galerija Josip-Bepo Benković
25. Studija Hristove glave	Zavičajni muzej i Umjetnička galerija Josip-Bepo Benković
26. Turski ferman	Zavičajni muzej i Umjetnička galerija Josip-Bepo Benković
27. Protokol naroda i boraca Zubačkog bataljona	Zavičajni muzej i Umjetnička galerija Josip-Bepo Benković
28. Napoleonov srebrnjak	Zavičajni muzej i Umjetnička galerija Josip-Bepo Benković
29. Kulturno istorijska zbirka	Zavičajni muzej i Umjetnička galerija Josip-Bepo Benković
30. Reljef sa predstavom tročlanog prepleta	Crkva Sv.Stefana, Sušćepan
31. Zbirka knjiga sa posvetama	Arhiv i naučna biblioteka
32. Zbirka geografskih karata	DACG; Arhivski odsjek H. Novi
33. Inkunabula	Arhiv i naučna biblioteka
34. Zbirka kvaziinkunabula	Arhiv i naučna biblioteka
35. Zbirka knjiga iz druge polovine XVI vijeka	Arhiv i naučna biblioteka
36. Zbirka knjiga iz XVIII vijeka	Arhiv i naučna biblioteka
37. Zbirka knjiga iz XVII vijeka	Arhiv i naučna biblioteka
38. Zbirka I izdanja i rijetkih knjiga iz XIX vijeka	Arhiv i naučna biblioteka
39. Zbirka crkve Sv.Tome	Trebesinj
40. Zbirka crkve Sv.Stefana	Sušćepan
41. Zbirka crkve Sv.Stefana	Kameno
42. Zbirka crkve Sv.Georgija	Topla
43. Zbirka crkve Sv.Bogorodice	Kuti
44. Zbirka male crkve manastira Savine	Savina
45. Zbirka velike crkve Manastira Savine	Savina
46. Zbirka muzeja manastira Savina	Manastir Savina, Savina
47. Zbirka crkve Sv.Vaznesenja Gospodnjeg	Topla

48. Zbirka crkve Sv.Tekle, Kruševice	Kruševice
49. Zbirka crkve Sv.Stefana	Đenovići
50. Zbirka crkve Sv.Srđa i Vakha	Podi
51. Zbirka crkve Sv.Petra i Pavla	Bijela
52. Zbirka crkve Sv.Nikole	Crkva Sv Nikole, Kruševice, Rapaj
53. Zbirka Sv.Nedjelje, Kamenari	Kamenari
54. Zbirka crkve Sv.Jovana Preteče	Kruševice, Kalimož
55. Zbirka crkve Sv.Gospođe	Bijela
56. Zbirka crkve Sv.Gospođe, Ubli	Crkva Sv.Gospođe, Ubli
57. Antimins	Crkva Sv.Georgije, Mokrinje
58. Zbirka crkve Sv.Đorđa, Ubli	Crkva Sv.Đorđa, Ubli
59. Zbirka crkve Sv.Bogorodice Rize, Bijela	Bijela

60. Zbirka crkve Sv.Arhandjela Mihaila	Bjelske Kruševice
61. Cvetni triod	Crkva Sv Ilije, Kuti
62. Zbirka crkve Sv.Trojice	Ratiševina
63. Zbirka crkve Sv.Spiridona	Đenovići
64. Zbirka crkve Sv.Nikole	Baošići
65. Zbirka crkve Sv.Neđelje	Mojdež
66. Antimins	Crkva Sv.Georgija, Žvinja
67. Zbirka knjiga biblioteke pri kancelariji parohije Pođanske	Podi
68. Zbirka Župne crkve Sv.Jeronima	Župna crkva Sv.Jeronima H. Novi
69. Antimins u crkvi Sv.Stjepana	Crkva Sv.Stjepana, Đenovići

Pokretni fond iz zbirki Manastira Savina

<https://www.scribd.com/document/11021970/Muzeji-Crne-Gore>

Opština Tivat

naziv	lokacija
1. Zbirka crkve Vaznesenja	Crkva Vaznesenja, Krtole
2. Zbirka crkve Uspenja Bogorodičinog	Crkva Uspenja Bogorodičinog, Radovići
3. Zbirka župske crkve Sv.Marije	Župska crkva Svete Marije, Gornja Lastva
4. Slika Svetog Ivana Krstitelja	Župska crkva Svetog Ivana, Bogišić, Krtole
5. Oltarska slika Svetog Antuna Padovanskog	Župska crkva Svetog Antuna Padovanskog, Lepetane
6. Zbirka Župske crkve Sv.Antuna	Župska crkva Svetog Antuna, Tripovići
7. Zbirka Župske crkve Sv.Roka	Župska crkva Svetog Roka, Donja Lastva
8. Drveni kip Bogorodice	Župska crkva Gospe od Milosti

<https://www.scribd.com/document/11021970/Muzeji-Crne-Go>

Opština Ulcinj

naziv	lokacija
1. Četiri slike Pera Počeka u Ulcinju	Srđa Poček, Vida Matanovića,
2. („Pejzaž Ulcinja – Stari grad“, „Velika plaza – Port Milena“, „Portret profesora Palićija“, „Uzmicanje noći - Vila“)	

<http://www.madlart.com/pero-po%C4%8Dek-1878-1963-ulcinj-stari-grad-s-mora>

PERO POČEK (1878-1963) ULCINJ - STARI GRAD S MORA

SREDIŠNJI REGION

Opština Cetinje

Naziv	Lokacija
1. Srebrni krst, dar Vladike Rada popu Lazu Popoviću	NMCG Njegošev muzej
2. Slika „Njegoš sa pratnjom“	NMCG Njegošev muzej
3. Zbirka umjetničkih slika	Vladislav Pajo Jabučanin, Bajova ulica, Cetinje; Srđa Počeka, Vida Matanovića, Ulcinj; Ranko Poček, Milutina Milankovića 136, Novi Beograd
4. Zbirka veša	NMCG Muzej kralja Nikole
5. Zbirka oružja	NMCG Muzej kralja Nikole
6. Zbirka skulptura	NMCG Muzej kralja Nikole
7. Zbirka namještaja	NMCG Muzej kralja Nikole
8. Zbirka posuđa	NMCG Muzej kralja Nikole
9. Zbirka rublja	NMCG Muzej kralja Nikole
10. Zbirka zastava stranih država	NMCG Muzej kralja Nikole
11. Zbirka turskih zaplijenjenih barjaka	NMCG Muzej kralja Nikole
12. Zbirka numizmatike	NMCG Muzej kralja Nikole
13. Zbirka čemera i pojaseva	NMCG Muzej kralja Nikole
14. Zbirka sedla	NMCG Muzej kralja Nikole
15. Zbirka razne konjske opreme	NMCG Muzej kralja Nikole
16. Zbirka plaketa i spomenica	NMCG Muzej kralja Nikole
17. Zbirka grbova	NMCG Muzej NOB-a, Istorijski muzej
18. Zbirka crnogorskog papirnog novca	NMCG Muzej kralja Nikole
19. Zbirka crnogorskog metalnog novca	NMCG Muzej kralja Nikole
20. Zbirka slika	NMCG Muzej kralja Nikole
21. Zbirka crnogorskih pečata	NMCG Muzej kralja Nikole
22. Zbirka crnogorskih barjaka (zastava)	NMCG Muzej kralja Nikole
23. Zbirka sitnog nakita i raznih medaljona	NMCG Muzej kralja Nikole

24. Zbirka ordenja	NMCG Muzej kralja Nikole
25. Zbirka knjiga biblioteke Državnog muzeja	NMCG Muzej kralja Nikole, Bibliotečko-arhivsko odjeljenje
26. Zbirka vazni	NMCG Muzej kralja Nikole
27. Zbirka odijela	NMCG Muzej kralja Nikole
28. Zbirka albuma	NMCG Muzej kralja Nikole
29. Fotokopija Miroslavljevog jevanđelja	NMCG Muzej kralja Nikole
30. Ljetopis Cetinjske osnovne škole	NMCG Muzej kralja Nikole
31. Fotokopija Njegoševog Gorskog vijenca	NMCG Muzej kralja Nikole
32. Shematografija	NMCG Muzej kralja Nikole, Bibliotečko-arhivsko odjeljenje
33. Iz knjige Pravoslavnoje Ispovjedanije	NMCG Muzej kralja Nikole
34. Istorija o Varlaamu	NMCG Muzej kralja Nikole
35. Oktoih petoglasnik (dva primjerka)	NMCG Muzej kralja Nikole
36. Rukopisna knjiga iz 1649	NMCG Muzej kralja Nikole, Bibliotečko-arhivsko odjeljenje
37. Služebnik	NMCG Istorijski muzej
38. Rukopisno jevanđelje iz XVII vijeka	NMCG Muzej kralja Nikole
39. Oktoih prvoglasnik	NMCG Muzej kralja Nikole
40. Rukopisno jevanđelje – poklon Cetinjskom manastiru od igumana Rafaila iz Farmaka	NMCG Muzej kralja Nikole
41. Molitvenik	NMCG Muzej kralja Nikole
42. Psaltir	NMCG Muzej kralja Nikole
43. Rukopisno jevanđelje („Vlaško“), sa zapisom iz 1503. godine	NMCG Muzej kralja Nikole
44. Jedan ilustrovani list iz Oktoiha petoglasnika	NMCG Muzej kralja Nikole
45. Oktoih	NMCG Muzej kralja Nikole
46. Zbirka oružja	NMCG Njegošev muzej

47. Zbirka filmova	NMCG Njegošev muzej
48. Zbirka spomenica i ordenja	NMCG Njegošev muzej
49. Biblioteka Petra I	NMCG Njegošev muzej
50. Biblioteka Petra II	NMCG Njegošev muzej
51. Zbirka knjiga Opšte biblioteke	NMCG Njegošev muzej
52. Zbirka karata Crne Gore	NMCG Njegošev muzej
53. Zbirka Njegoševih maraka	NMCG Njegošev muzej
54. Zbirka Njegoševih fotokopiranih dokumenata	NMCG Njegošev muzej
55. Zbirka fotografija	NMCG Njegošev muzej
56. Zbirka umjetničkih slika i grafičkih reprodukcija	NMCG Njegošev muzej
57. Zbirka skulptura	NMCG Istarski muzej
58. Zbirka Njegoševog namještaja	NMCG Njegošev muzej
59. Zbirka muzejskog namještaja	NMCG Njegošev muzej
60. Zbirka Njegoševih nošnje	NMCG Njegošev muzej
61. Zbirka muzičkih instrumenata	NMCG Njegošev muzej
62. Zbirka nakita	NMCG Njegošev muzej
63. Zbirka narodne nošnje	NMCG Etnografski muzej
64. Zbirka domaće radinosti	NMCG Etnografski muzej
65. Zbirka pokućstva	NMCG Etnografski muzej
66. Zbirka alatki	NMCG Etnografski muzej
67. Zbirka grbova	NMCG Etnografski muzej
68. Zbirka ordenja	Cetinjski Manastir
69. Zbirka oružja	NMCG Etnografski muzej
70. Zbirka nakita	NMCG Etnografski muzej
71. Zbirka numizmatike	NMCG Etnografski muzej
72. Zbirka muzičkih instrumenata	NMCG Etnografski muzej
73. Zbirka umjetničkih slika i fotografija	NMCG Etnografski muzej
74. Zbirka dječijih igračaka	NMCG Etnografski muzej
75. Vojvoda Niko Stankov Martinović	NMCG Etnografski muzej
76. Njegoševih gusle	NMCG Etnografski muzej
77. Zlatna dolama Mihaila Obrenovića	NMCG Etnografski muzej

78. Zbirka crkvenih utvori	NMCG Muzej Kralja Nikole (5 predmeta); NMCG Njegošev muzej; Manastirski muzej - Riznica Cetinjskog manastira
79. Zbirka skulptura	NMCG Njegošev muzej
80. Zbirka reljefa	NMCG Istarski muzej
81. Zbirka spomenica	NMCG Istarski muzej
82. Zbirka ordena	NMCG Muzej NOB-a, Istarski muzej
83. Zbirka grbova	NMCG Muzej kralja Nikole
84. Zbirka maketa	NMCG Muzej NOB-a, Istarski muzej
85. Zbirka oružja	NMCG Muzej NOB-a, Istarski muzej
86. Zbirka fotografija narodnih heroja	NMCG Muzej NOB-a, Istarski muzej
87. Zbirka raznih fotografija	NMCG Istarski muzej
88. Zbirka predratnog materijala	NMCG Muzej NOB-a, Istarski muzej
89. Zbirka okupatorskog materijala iz 1941 godine	NMCG Muzej NOB-a, Istarski muzej
90. Zbirka okupatorskog materijala iz 1942 godine	NMCG Muzej NOB-a, Istarski muzej
91. Zbirka okupatorskog materijala iz 1943 godine	NMCG Muzej NOB-a, Istarski muzej
92. Zbirka okupatorskog materijala iz 1944. godine	NMCG Muzej NOB-a, Istarski muzej
93. Zbirka partizanskog materijala iz 1942. godine	NMCG Muzej NOB-a, Istarski muzej
94. Zbirka partizanskog materijala iz 1943. godine	NMCG Muzej NOB-a, Istarski muzej
95. Zbirka partizanskog materijala iz 1944. godine	NMCG Muzej NOB-a, Istarski muzej
96. Zbirka partizanskog materijala iz 1945. godine	NMCG Muzej NOB-a, Istarski muzej

97. Zbirka raznih predmeta	NMCG Istorijiski muzej
98. Zbirka odjela pripadnika NOB-a	NMCG Muzej NOB-a, Istorijiski muzej
99. Zbirka orginalnih dokumenata	NMCG Muzej NOB-a, Istorijiski muzej; NMCG Muzej kralja Nikole, Bibliotečko-arhivsko odjeljenje
100. Zbirka slika	NMCG Istorijiski muzej
101. Zbirka partijskog materijala iz 1941. i 1942. godine	NMCG Muzej NOB-a, Istorijiski muzej
102. Zbirka umjetničkih slika	NMCG Umjetnički muzej Crne Gore
103. Mozaik	NMCG Umjetnički muzej Crne Gore
104. Zbirka pastela	NMCG Umjetnički muzej Crne Gore
105. Zbirka akvarela	NMCG Umjetnički muzej Crne Gore
106. Zbirka tempera	NMCG Umjetnički muzej Crne Gore
107. Zbirka grafika	NMCG Umjetnički muzej Crne Gore
108. Zbirka Ikona	NMCG Umjetnički muzej Crne Gore
109. Zbirka skulptura i reljefa	NMCG Umjetnički muzej Crne Gore
110. Zbirka kopija fresaka	NMCG Umjetnički muzej Crne Gore
111. Zbirka starih dokumenata	NMCG Muzej kralja Nikole, Bibliotečko-arhivsko odjeljenje; NMCG Njegošev muzej; NMCG Istorijiski muzej
112. Jevanđelje Divoša Tihoradića	Cetinjski Manastir
113. Zbirka metala	Cetinjski Manastir
114. Zbirka tekstila	Cetinjski Manastir
115. Zbirka emajla	Cetinjski Manastir

116. Zbirka ikona	Cetinjski Manastir
117. Zbirka ordenja	NMCG Etnografski muzej
118. Zbirka pečata	Cetinjski Manastir
119. Zbirka rukopisnih knjiga	Cetinjski Manastir
120. Zbirka štampanih knjiga	Cetinjski Manastir
121. Krst Petra Petrovića Njegoša	Cetinjski Manastir
122. Mitra Petra I	Cetinjski Manastir
123. Zlatan nakit (lanac) sa završecima u obliku ćilibarskih životinjskih glava	<i>Marija Strugar, Ul. Bajova 78</i>
124. Crnogorac: list za politiku i književnost (1871-1872)	Zgrada bivšeg Francuskog poslanstva, Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Njegoševa b.b
125. Glas Crnogorca: neđeljni list za politiku i književnost (1873-1915)	Zgrada bivšeg Francuskog poslanstva, Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Njegoševa b.b
126. Pečat Crnogorskog zbora	Ul. Bajova br.5
127. Austro-Ugarsko vojno guvernerstvo - Cetinje (CG DA 1 CET; AVG)	DACG Cetinje
128. Bjelopavlička brigada (CG DA 1 CET; BPB)	DACG Cetinje
129. Bjelopoljska brigada (CG DA 1 CET- BJEB)	DACG Cetinje
130. Bolnica „Danilo I“ - Cetinje (CG DA 1 CET; BDIC)	DACG Cetinje
131. Boljanički odred (CG DA 1 CET-BO)	DACG Cetinje
132. Centralni odbor za obrađivanje zemljišta Cetinje (CG DA 1 CET; COZOZC)	DACG Cetinje
133. Civilni komesarijat za Crnu Goru Cetinje (CG DA 1 CET-CKCGC)	DACG Cetinje
134. Crmničko-primorska brigada - Bar (CG DA 1 CET; CPB)	DACG Cetinje
135. Crnogorska emigrantska vlada Neji (CG DA 1 CET-CEVN)	DACG Cetinje

136. Crnogorska Narodna Skupština (CG DA1 CET-CNS)	DACG Cetinje
137. Dečanska brigada (CG DA 1 CET- DEČB)	DACG Cetinje
138. Dječiji SAD (zabavište) - Cetinje (CG DA 1 CET; DS)	DACG Cetinje
139. Donjovasojevička brigada (CG DA 1 CET – DVASB)	DACG Cetinje
140. Državni savjet (CG DA 1 CET – DS)	DACG Cetinje
141. Durmitorska brigada - Šavnik (CG DA 1 CET-DURB)	DACG Cetinje
142. Dvorska straža - Cetinje (CG DA 1 CET-DSTR)	DACG Cetinje
143. Đakovička brigada (CG DA 1 CET- ĐAKB)	DACG Cetinje
144. Generalni konzulat Rim (CG DA 1 CET – GKR)	DACG Cetinje
145. Glavna državna kontrola (CG DA 1 CET – GDK)	DACG Cetinje
146. Glavna intendatura crnogorske vojske - Cetinje (CG DA 1 CET – GICV)	DACG Cetinje
147. Glavna vojna uprava - Cetinje	DACG Cetinje
148. Glavni odbor za naseljavanje novooslobođenih krajeva - Cetinje (CG DA 1 CET; MUD – GOZNNK)	DACG Cetinje
149. Glavno školsko nadzorništvo - Cetinje (CG DA 1 CET; GŠN)	DACG Cetinje
150. Gradsko poglavarstvo Cetinje (CG DA 1 CET; GPC)	DACG Cetinje
151. Istočni, Zetski i Hercegovački odred (CG DA 1 CET-IZHO)	DACG Cetinje
152. Istočno školsko nadzorništvo - Podgorica (CG DA 1 CET – IŠN)	DACG Cetinje
153. Kapetanija Barska (CG DA 1 CET-KAB)	DACG Cetinje
154. Kapetanija Ceklinska – Rijeka (CG DA 1 CET – KACK)	DACG Cetinje

155. Kapetanija Ceklinsko-Dobrska- Ceklin (CG DA 1 CET – KACD)	DACG Cetinje
156. Kapetanija Cetinjska – Bajice (CG DA 1 CET – KACT)	DACG Cetinje
157. Kapetanija Čajniče (CG DA 1 CET – KAČ)	DACG Cetinje
158. Kapetanija Dobrska – Dobrsko selo (CG DA 1 CET – KACT)	DACG Cetinje
159. Kapetanija Donjo-Ceklinska – Rijeka Crnojevića (CG DA 1 CET – KADCK)	DACG Cetinje
160. Kapetanija Lješanska - Kornet (CG DA 1 CET; KALJ)	DACG Cetinje
161. Kapetanija Ljubotinjsko-Građanska, Ljubotinj (CG DA 1 CET; KALJG)	DACG Cetinje
162. Kapetanija Šestansko selačka-Šestani (CG DA 1 CET-KŠŠŠ)	DACG Cetinje
163. Katunska brigada (CG DA 1 CET- KATB)	DACG Cetinje
164. Kolašinska brigada (CG DA 1 CET- KOLB)	DACG Cetinje
165. Komanda četvrte divizije – Kolašin (CG DA 1 CET; KČD)	DACG Cetinje
166. Dečanski odred (CG DA 1 CET- DEČO)	DACG Cetinje
167. Komanda druge divizije - Podgorica (CG DA 1 CET; KDD)	DACG Cetinje
168. Komanda Drinske divizije Goransko (CG DA 1 CET-KDDG)	DACG Cetinje
169. Komanda prve divizije – Cetinje (CG DA 1 CET; KPD)	DACG Cetinje
170. Komanda ratnih zarobljenika- Andrijevića, Cetinje, Danilovgrad, Kolašin, Lijeva Rijeka, Nikšić, Podgorica i Ulcinj (CG DA 1 CET-KRZACDKLRNPU)	DACG Cetinje
171. Komanda treće divizije – Podgorica (CG DA 1 CET; KTD)	DACG Cetinje

172. Komisija crnogorske Vlade za izviđaj zloupotreba državnih činovnika u novooslobođenim krajevima – Cetinje (CG DA 1 CET; MUD – IK (Istražna komisija))	DACG Cetinje
173. Komisija za pregled i uređenje računa rekvizicije (CG DA 1 CET – KPURR)	DACG Cetinje
174. Kontrolna komisija Berane (CG DA 1 CET-KKB)	DACG Cetinje
175. Kontrolna komisija Bijelo Polje (CG DA 1 CET-KKBP)	DACG Cetinje
176. Kontrolne komisije Andrijevića, Bar i Berane (CG DA 1 CET-KKABBE)	DACG Cetinje
177. Konzulat Pariz, Đenova, Nica, Trst (CG DA 1 CET – KPĐNT)	DACG Cetinje
178. Konzulat Skadar (CG DA 1 CET – KS)	DACG Cetinje
179. Crnogorski Konzulat Ženeva (CG DA 1 CET-CKŽ)	DACG Cetinje
180. Kraljevska banska Uprava Zetske banovine (CG DA 1 CET –KBUZB)	DACG Cetinje
181. Lovčenski odred (CG DA 1 CET- LOVO)	DACG Cetinje
182. Ministarski savjet (CG DA 1 CET – MS)	DACG Cetinje
183. Ministarstvo finansija (CG DA 1 CET – MF)	DACG Cetinje
184. Ministarstvo inostranih djela (CG DA 1 CET; MID)	DACG Cetinje
185. Ministarstvo pravde (CG DA 1 CET – MP)	DACG Cetinje
186. Ministarstvo prosvjete i crkvenih poslova (CG DA 1 CET – MPCP)	DACG Cetinje
187. Ministarstvo unutrašnjih djela (CG DA 1 CET; MUD)	DACG Cetinje
188. Ministarstvo vojno (CG DA 1 CET- MV)	DACG Cetinje
189. Nikšićka brigada (CG DA 1 CET- NIKB)	DACG Cetinje
190. Oblasna uprava Bijelo Polje (CG DA 1 CET – OUBP)	DACG Cetinje

191. Oblasna uprava Budva i Berane (CG DA 1 CET – OUBIB)	DACG Cetinje
192. Oblasna uprava Cetinje (CG DA 1 CET – OUC)	DACG Cetinje
193. Oblasna uprava Čajniče (CG DA 1 CET – OUČ)	DACG Cetinje
194. Oblasna uprava Goražda (CG DA 1 CET – OUGO)	DACG Cetinje
195. Oblasna uprava Kolašin (CG DA 1 CET – OUK)	DACG Cetinje
196. Oblasna uprava Peć (CG DA 1 CET – OUP)	DACG Cetinje
197. Oblasna uprava Podgorica (CG DA 1 CET; OUP)	DACG Cetinje
198. Oblasni sud - Cetinje (CG DA 1 CET - OSC)	DACG Cetinje
199. Okružni sud Bar (CG DA 1 CET- OKSB)	DACG Cetinje
200. Okružni sud Cetinje (CG DA 1 CET- OKSC)	DACG Cetinje
201. Okružni sud Čevo (CG DA 1 CET-OKSČ)	DACG Cetinje
202. Okružni sud Rijeka (CG DA 1 CET- OKSR)	DACG Cetinje
203. Okružno zapovjedništvo Cetinje (CG DA 1 CET; OZC)	DACG Cetinje
204. Opština Andrijevića, Bar (CG DA 1 CET- OAB)	DACG Cetinje
205. Opština Bajice (CG DA 1 CET- OB)	DACG Cetinje
206. Opština Cetinje (CG DA 1 CET-OC)	DACG Cetinje
207. Opština Donji Kraj (CG DA 1 CET-ODK)	DACG Cetinje
208. Opština Đakovica (CG DA 1 CET- OĐ)	DACG Cetinje
209. Opština Nikšić (CG DA 1 CET-OPŠ.NIK)	DACG Cetinje
210. Opština Paštrovska - Petrovac (CG DA 1 CET-OP)	DACG Cetinje
211. Osnovna škola - Cetinje (CG DA 1 CET – OŠC)	DACG Cetinje
212. Pečka Brigada (CG DA 1 CET-PB)	DACG Cetinje

213.Plavogusinska brigada (CG DA1 CET-PLGUB)	DACG Cetinje
214.Pljevaljska brigada (CG DA 1 CET PLJE B)	DACG Cetinje
215.Političko pogranični komesarijat Grahovo (CG DA 1 CET-PPKG)	DACG Cetinje
216.Političko pogranični komesarijat Nikšić (CG DA 1 CET-PPKN)	DACG Cetinje
217.Političko pogranični komesarijat Žabljak (CG DA 1 CET-PPKŽ)	DACG Cetinje
218.Političko pogranični komesarijat Andrijevića, Bobotovo Groblje, Njeguši i Ulcinj (CG DA 1 CET-PPKABGNJU)	DACG Cetinje
219.Poslanstvo Beograd i Niš (CG DA 1 CET – PBN)	DACG Cetinje
220.Poslanstvo Carigrad (CG DA 1 CET; PC)	DACG Cetinje
221.Praviteljstvujušći Senat crnogorski i brdski (CG DA 1 CET – PS)	DACG Cetinje
222.Primorski odred (CG DA 1 CET-PO)	DACG Cetinje
223.Privredni savjet (CG DA 1 CET – PRS)	DACG Cetinje
224.Ratna šteta - Cetinje (CG DA 1 CET – RŠ)	DACG Cetinje
225.Rekvizicija (po opštinama) Andrijevića i Nikšić (CG DA 1 CET-RAN)	DACG Cetinje
226.Riječko-Lješanska brigada - Rijeka (CG DA 1 CET-RILJEB)	DACG Cetinje
227.Rožajska brigada (DACG DA 1 CET-ROŽB)	DACG Cetinje
228.Sjeverno školsko nadzorništvo - Nikšić (CG DA 1 CET – SŠN)	DACG Cetinje
229.Spuška brigada (CG DA 1 CET- SPUB)	DACG Cetinje
230.Srbijanska vojska (CG DA 1 CET-SV)	DACG Cetinje
231.Sresko načelstvo-Cetinje (CG DA 1 CET; SNC)	DACG Cetinje
232.Starosrbijanski odred (CG DA 1 CET-STRSO)	DACG Cetinje

233.Stojeća artiljerija (CG DA 1 CET –SART)	DACG Cetinje
234.Stojeća vojska (CG DA 1 CET-SV)	DACG Cetinje
235.Sud opštine okoline cetinjske - Cetinje (CG DA 1 CET; SOOC)	DACG Cetinje
236.Školsko nadzorništvo novooslobođenih krajeva Berane (CG DA 1 CET-ŠNNKB)	DACG Cetinje
237.Topništvo (CG DA 1 CET – TOP)	DACG Cetinje
238.Uprava crnogorskog dvora (CG DA 1 CET- UCD)	DACG Cetinje
239.Uprava vojnih telegrafa - Cetinje (CG DA 1 CET- UVT)	DACG Cetinje
240.Vasojevićka afera Kolašin (CG DA 1 CET-VAK)	DACG Cetinje
241.Vasojevićka brigada - Andrijevića (CG DA 1CET-VASB)	DACG Cetinje
242.Veliki sud - Cetinje (CG DA 1 CET – VS)	DACG Cetinje
243.Vojna bolnica Cetinje (CG DA 1 CET-VBC)	DACG Cetinje
244.Vojna bolnica Podgorica (CG DA 1 CET-VBC)	DACG Cetinje
245.Vojna muzika - Cetinje (CG DA 1 CET-VMC)	DACG Cetinje
246.Vojne žandarmerije Andrijevića, Bar i Berane (CG DA 1 CET-VŽABB)	DACG Cetinje
247.Vojne bolnice Nikšić, Kolašin i Stari Bar (CG DA 1 CET-VBNKSB)	DACG Cetinje
248.Vojni sudovi (CG DA 1 CET; VS)	DACG Cetinje
249.Vojnička škola - Cetinje (CG DA 1 CET-VŠC)	DACG Cetinje
250.Vrhovna komanda crnogorske vojske (CG DA 1 CET – VKCV)	DACG Cetinje
251.Vučedolska brigada (CG DA 1 CET-VUČB)	DACG Cetinje
252.	

253. Zapadno školsko nadzorništvo (CG DA 1 CET; ZŠN)	DACG Cetinje
254. Zetska brigada (CG DA 1 CET- ZETB)	DACG Cetinje
255. Ikona Bogorodice Filermose	NMCG
256. Umjetnička djela vajara Stevana Luketića	NBCG "Đurđe Crnojević" Cetinje na teritoriji opštine Budva

<https://www.scribd.com/document/11021970/Muzeji-Crne-Gore>

Opština Danilovgrad

Naziv	Lokacija
1. Zbirka oružja	Zavičajni muzej Danilovgrad, Centar za kulturu
2. Zbirka slika	Zavičajni muzej Danilovgrad, Centar za kulturu
3. Zbirka fotokopija raznih dokumenata	Zavičajni muzej Danilovgrad, Centar za kulturu
4. Zbirka originalnih dokumenata iz NOB-a	Zavičajni muzej Danilovgrad, Centar za kulturu
5. Zbirka originalnih starih dokumenata	Zavičajni muzej Danilovgrad, Centar za kulturu
6. Zbirka djelova narodne nošnje	Zavičajni muzej Danilovgrad, Centar za kulturu
7. Zbirka starih knjiga	Zavičajni muzej Danilovgrad, Centar za kulturu
8. Numizmatička zbirka	Zavičajni muzej Danilovgrad, Centar za kulturu
9. Zbirka odlikovanja	Zavičajni muzej Danilovgrad, Centar za kulturu

Rekonstrukcija ranohrišćanske bazilike sa Martinića Gradine

<https://www.scribd.com/document/11021970/Muzeji-Crne-Gore>

Opština Nikšić

Naziv	Lokacija
1. Sablja Čehaj paše	Ljubo Petrović
2. Arheološka zbirka	Zavičajni muzej Nikšić, Centar za kulturu
3. Etnografska zbirka	Zavičajni muzej Nikšić, Centar za kulturu
4. Istorijska zbirka (kolekcija oružja i fotosa)	Zavičajni muzej Nikšić, Centar za kulturu
5. Prirodnjačka zbirka	Zavičajni muzej Nikšić, Centar za kulturu
6. Arheološka zbirka predmeta sa Crvene stijene	Zavičajni muzej Nikšić, Centar za kulturu
7. Berat – carski ukaz	Zavičajni muzej Nikšić, Centar za kulturu
8. Umjetnička zbirka (Zbirka Galerije I. Šobajić i Nikola I)	Zavičajni muzej Nikšić, Centar za kulturu
9. Numizmatička zbirka	Zavičajni muzej Nikšić, Centar za kulturu
10. Zbirka odjeljenja Narodne revolucije	Zavičajni muzej Nikšić, Centar za kulturu
11. Zbirka arhivskog odjeljenja	Zavičajni muzej Nikšić, Centar za kulturu

12. Sreski sud Nikšić (CG DA 2 NIK-SS)	DACG; Arhivski Odsjek Nikšić
13. Zbirka arhivskog fonda Sreskog suda u Nikšiću	DACG; Arhivski Odsjek Nikšić
14. Zavod za socijalno osiguranje Nikšić (CG DA 2 NIK – ZSO) Zbirka arhivskog fonda Zavoda za socijalno osiguranje u Nikšiću	DACG; Arhivski Odsjek Nikšić
15. Sreski narodni odbor Nikšić (CG DA 2 NIK-SNO) Zbirka arhivskog fonda Sreskog narodnog odbora u Nikšiću	DACG; Arhivski Odsjek Nikšić
16. Sreski odbor Vilusi (CG DA 2 NIK –SOV) Zbirka arhivskog fonda Sreskog odbora Vilusi	DACG; Arhivski Odsjek Nikšić
17. Gradski narodni odbor Nikšić (CG DA 2 NIK-GNO) Zbirka arhivskog fonda GNO-a u Nikšiću	DACG; Arhivski Odsjek Nikšić
18. Lokalno građevinsko preduzeće Nikšić (CG DA 2 NIK-LGP) Zbirka arhivskog fonda lokalnih građevinskih preduzeća u Nikšiću	DACG; Arhivski Odsjek Nikšić
19. Jovan Golijanina Nikšić (CG DA 2 NIK – JG) Zbirka arhivskog fonda zadužbine Jova Golijanina	DACG; Arhivski Odsjek Nikšić
20. Tehnička sekcija sreskog načelstva u Nikšiću (CG DA 2 NIK –TSSN) Zbirka arhivskog fonda tehničke sekcije sreskog načelstva u Nikšiću	DACG; Arhivski Odsjek Nikšić
21. Pivara „Trebjesa“ u Nikšiću (CG DA 2 NIK-PT) Zbirka arhivskog fonda pivare ‘Trebjesa’ u Nikšiću	DACG; Arhivski Odsjek Nikšić
22. Zanatska komora u Nikšiću (CG DA 2 NIK-ZK) Zbirka arhivskog fonda zanatske komore u Nikšiću	DACG; Arhivski Odsjek Nikšić
23. Krojačka zadruga „Radoje Dakić“ Nikšić (CG DA 2 NIK –KZRD) Zbirka arhivskog fonda krojačke zadruge ‘R Dakić’	DACG; Arhivski Odsjek Nikšić

24. Ženska zanatska i domaćinska škola u Nikšiću (CG DA 2 NIK – ŽZDŠ) Zbirka arhivskog fonda Ženske zanatske i domaćinske škole	DACG; Arhivski Odsjek Nikšić
---	------------------------------

25. Mjesni narodni odbori sreza nikšićkog (CG DA 2 NIK – MNO) Zbirka arhivskog fonda Mjesnih narodnih odbora Sreza nikšićkog	DACG; Arhivski Odsjek Nikšić
--	------------------------------

Nadgrobni spomenik Gaja Epikadaiz Riječana

<https://www.scribd.com/document/11021970/Muzeji-Crne-Gore>

Opština Podgorica

naziv	lokacija
1. Krst metalni	Muzeji i galerije Podgorice, Zavičajni muzej
2. Praistorijska zbirka	Muzeji i galerije Podgorice
3. Antička zbirka	Muzeji i galerije Podgorice
4. Numizmatička zbirka	Muzeji i galerije Podgorice
5. Istorijska zbirka	Muzeji i galerije Podgorice
6. Etnografska zbirka	Muzeji i galerije Podgorice
7. Umjetnička zbirka	Muzeji i galerije Podgorice, Moderna galerija
8. Prirodnjačka zbirka	Muzeji i galerije Podgorice, Zavičajni muzej
9. Lokomotiva, serije Lovćen	Željeznička stanica Podgorica,
10. Vagon za putnike C60	Željeznička stanica Podgorica,
11. Galerija Risto Stijović	Muzeji i galerije Podgorice
12. Muzej Marka Miljanova	Muzeji i galerije Podgorice
13. Arheološka zbirka	Muzeji i galerije Podgorice
14. Kulturno istorijska zbirka	Muzeji i galerije Podgorice
15. Modema galerija	Muzeji i galerije Podgorice

Pojasna srebrna ploča sa reljefnom predstavom, sa fibulom, Gostilj, III-II v.p.n.e

<https://www.scribd.com/document/11021970/Muzeji-Crne-Gore>

Opština Tuzi

Nema pokretnih kulturnih dobara uvedenih u Registar kulturnih dobara.

SJEVERNI REGION

Opština Andrijevica

Nema pokretnih kulturnih dobara uvedenih u Registar kulturnih dobara.

Opština Berane

naziv	lokacija
1. Arheološka zbirka	Polimski muzej
2. Zbirka knjiga stručne biblioteke	Polimski muzej
3. Prirodnjačka zbirka	Polimski muzej
4. Zbirka foto-arhive	Polimski muzej
5. Zbirka arhivskog odjeljenja	Polimski muzej
6. Umjetnička zbirka	Polimski muzej
7. Etnografska zbirka	Polimski muzej
8. Istorijska zbirka	Polimski muzej
9. Numizmatička zbirka	Polimski muzej
10. Heraldička zbirka	Polimski muzej
11. Paleografsko – lapidarna zbirka	Polimski muzej

Zavjetna čaša i Jevanđelje, XIV v.

<https://www.scribd.com/document/11021970/Muzeji-Crne-Gore>

Opština Bijelo Polje

naziv	lokacija
1. Etnografska zbirka	Zavičajni muzej Bijelo Polje, Centar za djelatnosti kulture „Vojislav Bulatović Strunjo“
2. Istorijska zbirka	Zavičajni muzej Bijelo Polje, Centar za djelatnosti kulture „Vojislav Bulatović Strunjo“
3. Numizmatička zbirka	Zavičajni muzej Bijelo Polje, Centar za djelatnosti kulture „Vojislav Bulatović Strunjo“
4. Zbirka rukopisa	Crkva Svetog Nikole, Podvrh
5. Arheološka zbirka	Zavičajni muzej Bijelo Polje, Centar za djelatnosti kulture „Vojislav Bulatović Strunjo“
6. Arhivska zbirka	Zavičajni muzej Bijelo Polje, Centar za djelatnosti kulture „Vojislav Bulatović Strunjo“
7. Umjetnička zbirka	Zavičajni muzej Bijelo Polje, Centar za djelatnosti kulture „Vojislav Bulatović Strunjo“

Brskovski novac, XIII vijek

Opština Gusinje

Nema pokretnih kulturnih dobara uvedenih u Registar kulturnih dobara.

Opština Kolašin

naziv	lokacija
1. Zbirka štampanih knjiga	Riznica Manastira Morače, Manastir Morača
2. Zbirka rukopisnih knjiga	Riznica Manastira Morače, Manastir Morača
3. Zbirka drvenog namještaja	Crkva Uspenja Bogorodice, Riznica Manastira Morače, Manastir Morača
4. Ikonostas sa ikonama	Crkva Uspenja Bogorodice, Manastir Morača
5. Zbirka ikona u manastiru	Crkva Uspenja Bogorodice, Riznica Manastira Morače, Manastir Morača
6. Zbirka metala	Riznica Manastira Morače, Manastir Morača

Opština Mojkovac

Nema pokretnih kulturnih dobara uvedenih u Registar kulturnih dobara.

Opština Petnjica

Nema pokretnih kulturnih dobara uvedenih u Registar kulturnih dobara.

Opština Plav

Nema pokretnih kulturnih dobara uvedenih u Registar kulturnih dobara.

Opština Pljevlja

naziv	lokacija
1. Dvoje vrata sa rezbarijama u konaku Ibrahim-bega Selmanovića u Pljevljima	Zgrada Skupštine Opštine /trezor bivše zgrade SDK/,Kralja Petra br.5
2. Rukopisna Srbulja sa „Šestodnevom Jovana Egzarha i Kosmom Indikoplovom“	Riznica Manastira Sv.Trojica
3. Etnografska zbirka	Zavičajni muzej Pljevlja
4. Kulturno-istorijska zbirka	Zavičajni muzej Pljevlja
5. Arheološka zbirka	Zavičajni muzej Pljevlja
6. Umjetnička zbirka	Zavičajni muzej Pljevlja
7. Numizmatička zbirka	Zavičajni muzej Pljevlja
8. Staklena posuda Dijatreta	Zavičajni muzej Pljevlja

*Dijatreta, vaza, Komini nekropola II, (IV v.)
<https://www.scribd.com/document/11021970/Muzeji-Crne-Gore>*

Opština Plužine

naziv	lokacija
1. Riznica Manastira Piva	Sinjac, Plužine

Opština Rožaje

Evidentirana pokretna dobra

1. Zbirka starina Zavičajnog muzeja „Ganića kula“, Rožaje

Opština Šavnik

Nema pokretnih kulturnih dobara uvedenih u Registar kulturnih dobara.

Opština Žabljak

Nema pokretnih kulturnih dobara uvedenih u Registar kulturnih dobara.

IV

NEMATERIJALNA KULTURNA BAŠTINA U CRNOJ GORI

Elementi turističke valorizacije

- Mikrolokacijski položaj i dostupnost
- Kulturno-istorijski značaj
- Umjetnička vrijednost
- Uklopljenost u turističko bogatstvo
- Turistička atraktivnost i prepoznatljivost
- Posjećenost
- Opšta turistička vrijednost

Crna Gora

	Kulturno dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Crnogorsko oro	Dio narodne kulture, izvođačke umjetnosti, tradicionalne igre i pjesme	Udruženje folklornih ansambala Crne Gore sa Kulturno umjetničkim društvima, Folklornim ansamblima, Kulturnim centrima i Umjetničkim centrima		
2	Vještina izrade i ukrašavanja crnogorske nošnje.	Vještina izrade i ukrašavanja crnogorske nošnje.	Porodica Rakočević (Bijelo Polje), Tomo i Boris Radović (Podgorica), Ljilja Šušić (Podgorica), Mileva Mijanović (Cetinje)		
3	Izrada lisnatog sira		<ul style="list-style-type: none"> - Slobodanka Sloba Bulatović iz Trebaljeva, katun Goleš - Dragica Vuković, selo Gornji Pažanj, Kolašin, katun Vranjak - Dušica Obradović, Blatina, Kolašin - Milijana i Miško Puletić, Lipovo, Kolašin - Svetlana Milošević, Lipovo, Kolašin - Mila Rakočević, Drijenak, Kolašin - Vera Račić, Šljivovice, Kolašin - Vesna Rakočević, katun Ječmen Do, Sinjajevina - Zorica Vuković, Štitarica, Mojkovac - Danojla Radenović, Podbišće, Mojkovac - Milijana i Vučko Pešić, Tomaševo, Bijelo Polje (Vraneški lisnati sir) - Organizacija "Žene u preduzetništvu", Kolašin - Ivan Ivanović, Kolašin - Draginja Kujović, ist. umjetnosti, Kolašin 		

Dobra za koja se osnovano vjeruje da posjeduju kulturno-istorijske vrijednosti					
	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Katunovanje (izdig)	Tradicionalni oblik privređivanja, sezonsko stočarenje i život na planini.			
2	Običaj proslavljanja Mevluda				

PRIMORSKI REGION

Opština Bar

	Kulturno dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Kult svetog Vladimira	U slavu Svetog Vladimira održava se stoljećima procesija/ litija na Trojičindan ili Duhove kada se krst , sa kojim je po legendi pogubljen Knez Vladimir, u ranim jutarnjim časovima iznosi na najviši vrh Rumije. poklonici (sve tri konfesije) za krstom nose po jedan poveći kamen i ostavljaju ga na već formiranoj gomili kamena na vrhu Rumije, od koje će, po narodnom vjerovanju, na ovom mjestu biti sagrađena nova crkva kada bude dovoljno sakupljenog kamenja. peciniwww.maticacrnogorska.me	Milo Andrović, Milan Andrović, Goran Andrović, kao i članovi uže porodice Adrović iz Bara		Kulturno dobro od nacionalnog značaja
Dobra za koja se osnovano vjeruje da posjeduju kulturno-istorijske vrijednosti					
	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Bamija	tradicionalna ishrana Bamija je jedna od najzdravijih namirnica koja se vekovima koristi u ljekovite svrhe. To je rijetko povrće koje spada u porodicu sleza.			
2	Guvno – gumno	Mjesto za vršidbu ili mlaćenje žita koristilo se i društvena za okupljanja. Prostor kružnog oblika poploča kamenom, oivičen niskim kamenim zidom-kolomatom.			
3	Kalafatanje	stari zanat vještina, tehnika popravke plovila			
4	Kult Stare masline na Mirovici – "Barska svetica"	Legenda kaže da su se oko masline održavali skupovi i mirile zavađene porodice po čemu je lokalitet dobio ime Mirovica			

5	Legenda o crmničkom granatu	<p>Po predanju, još u starom vijeku, u vrijeme berbe grožda, prvo istočeno mlado vino nosila je djeвица u vrču i prospala ga u šumi u znak zahvalnosti boginji zemlje. Djevojku koja je nosila vrč čuvenog vina na glavi, zatekla je noć na putu ka odredištu. Ni mjesečina joj nije mogla osvijetliti put i djevojka je zalutala. Našavši se u nepoznatom predjelu, punom tamnih sjenki, djevojka se od straha sledila, vrč se razbio, a na mjestu prosutog vina utroba zemlje je iznjedrila granate boje crnog vina. ne smiju biti viđene ljudskim okom, danju i među narodom, odlučile da napuste taj kraj i svoju pećinu. Odlazeći, za sobom su bacale viline pare, ronađe makar jednu vilinu paru, prati sreća u životu.</p> <p>Izvor/ https://www.visitbar.org/upoznaj-bar/legende/68-legenda-o-crmnickom-granatu-boje-crnog-vina</p>			
6	Legenda o vilama, vilinim parama i vilinoj pećini	<p>Legenda o vilama, vilinim parama i vilinoj pećini vezana je za lokalitet Asprice, na padinama Sutormana, Vilina pećina - vrlo nepristupačna, u stijeni ispod sutormanskog vrha Lonac. lokalitet na kojem se nalaze viline pare i vilina pećina je vrlo atraktivan, bogat brojnim vodotocima i izvorima koji liječe, sa vazduhom čiju vrijednost obogaćuju očuvane bukove i hrastove šume na Sutormanu. prepričava s koljena na koljeno, da su lijepe i marljive vile rado pomagale osakaćenim, usamljenim i svim unesrećenim ljudima, završavajući noću poslove koje oni nijesu uspijevali ili umjeli obaviti.</p> <p>Izvor/ https://www.visitbar.org/upoznaj-bar/legende/67-legenda-o-vilama-vilinim-parama-i-vilinoj-pecini</p>			
7	Tehnika filigran	tradicionalni zanat i umijeće			

8	Liječenje čašama – putijerima	tradicionalna medicina			
9	Spičanska svadba				
10	Maslinijada	manifestacija povodom završetka berbe maslina “Maslinijada”.	NVO “Maslinijada”		

Opština Budva

Dobra za koja se osnovano vjeruje da posjeduju kulturno-istorijske vrijednosti					
	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioци – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Bankada	Zajednički sud svih plemena bio je zbor 12 plemena Paštrovića, birana svake godine u junu na opštem zboru domaćina, koji se u starije vrijeme sastajao na Drobnom pijesku, a od početak 19. vijeka na Svetom Stefanu. Činile su je 4 suđe, 2 vojvode, 12 vlastela od svakog plemena po jedan. Bankada je imala jednog pristava /kasnije oficijal/, čija je dužnost bila da izvršava sudske odluke, oglašava javne prodaje i naplaćuje dug. <i>http://www.montenegrina.net/pages/pages1/istorija/plemena/crnogorsko_pleme_pastrovici.htm</i>			
2	Jegorov put	Usmeno predanje o gradnji puta koji je krajem XVIII vijeka gradio Jegor, visoki oficir carske Rusije Stroganov koji se obreo u manastiru Praskvica nakon dvoboja sa jednim carskim kapetanom kada je izgubio lijevu ruku. Sebi je odredio zadatak, koji se sastojao u tome da kamenim putem poveže morsku obalu sa selom Čelobrdo. <i>http://www.topmontenegro.com/jegorovput</i>		Predstava „Jegorov put” Vida Ognjenović, Igraju: Svetlana Bojković, Svetozar Cvetković, Irfan Mensur. Na sajtu geowiew.info naveden kao atrakcija <i>http://me.geowiew.info/jegorov_put,206895151w</i> Izraženo interesovanje turista, naročito ruskih, za pješaćenje stazom do vidikovca	
3	Kult Bogorodice zaštitnice grada Budve				
4	Kult svete Trojice				
5	Kult svetog Antuna				
6	Velja maslina u Ivanovićima	kultno mjesto			

		Stara više od 2.000 godina, prema predanju, potiče još, „iz doba Ilira“. Impozantnih je dimenzija i još daje plodove. "Budva od mita do stvarnosti" autora Vlada Dj.Duletica			
7	Lov na sardele-Usoljena sadela	tradicionalna vještina lova sarela i pripreme usoljene sardele			
8	Ruštule	tradicionalno jelo Ruštule, kroštule ili hrstule jednostavna su starinska poslastica koja se pravi tradicionalno prilikom raznih svjetkovina. Razlikuju ne toliko po izgledu, koliko po ukusu: paštrovske, bokeljske, dalmatinske, istarske, venecijanske		Anda Budimir i Bojana Grloman iz udruženja „Sveti Stefan – naš dom“ okupljaju se svake prve subote u junu na „Fešti od ruštula“ . http://www.politika.rs/sr/clanak/406765/Magazin/Kolac-za-podviznike	
9	Branje	tradicionalno jelo			
10	'Zmaj torta'	Budvanski tradicionalni kolač "Zmaj torta"			
11	Petrovačka noć	Tradicionalna fešta od ribe i vina kojom se promovišu običaji, muzika i kulinarska kultura	TO Budva		
12	Fešta od smokava	Nastoji da promoviše i sačuva od zaborava tradiciju uzgoja smokve, posebno u ruralnom području opštine Budva. Održava se na prostoru Spomen doma „Reževići“ i svake godine okuplja velik broj posjetilaca, koji imaju priliku da probaju brojne specijalitete i da se zabave uz gostovanje neke od popularnih klapa.	TO Budva, Spomen dom Reževići		
13	Običaji pri gradnji kuće u plemenu Maini				

Opština Kotor

	Kulturno dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Bokeljska mornarica	Specifično kolo najstarije bratovštine pomoraca na Jadranu i jedne od najstarijih na svijetu, prema tradiciji i istorijskim indicijama osnovane 809. godine, kada su kotorski pomorci preuzeli relikvije hrišćanskog sveca mučenika Tripuna i kasnije ga proglasili zaštitnikom grada..	NVO "Bokeljska mornarica 809", Dom Bokeljske mornarice, Stari grad		Nominacija za upis na listu nematerijalne baštine UNESCO
2	Običaj Fašinada, Perast	<p>Prema legendi peraški ribari su na stijeni na mjestu današnjeg ostrva pronašli ikonu Bogorodice sa Hristom (danas na glavnom oltaru) i u to ime odlučili da potapanjem kamenja i brodskih olupina izgrade ostrvo i na njemu crkvu.</p> <p>Prema nepisanom zavjetu da se prije svakog "vijada" potopi novo kamenje oko ostrva kao doprinos čvrstini podloge hramu njihove zaštitnice. Fašinada je dobila ime po italijanskoj riječi "fascia", što znači traka ili povež, nazvana je jer je konvoj barki, okićenih jablanovim granama i napunjenih kamenjem, međusobno povezan. Barke na vesla, svake godine 22. jula kada zađe sunce, uz pjesmu bugarštica, kreću prema ostrvu da ispune zavještanje i izbace kamenje oko ostrva. https://www.montenegro.com/fotopisi/primorje/Fasinda.html</p>	Župni ured Sv.Nikole Perast, NVO "Društvo prijatelja Perasta" i lokalno stanovništvo Perasta		Kulturno dobro od nacionalnog značaja
3	Bokeljska noć	Datira iz kraja XIX vijeka kao Venecijanska noć, po uzoru na venecijansku feštu. Konvoj maštovito maskiranih barki, defilujuđuž kotorske rive. 1938. godine fešti je prisustvovao engleski kralj Edvard a 1959. godine, predsjednik SFRJ Josip Broz Tito. https://www.bokanews.me/featured/bokeljska-noc-tradicija-duga-dva-vijeka/	JU Kulturni centar "Nikola Đurković" Kotor, TO Kotora, Opština Kotor, lokalno stanovništvo uz podršku Gradske muzike Kotora i NVO Fešta.		Kulturno dobro od nacionalnog značaja

4	Legenda o tri sestre, Prčanj	<p>Legende govori o tri sestre (Filomena, Gracijana/Graciela i Rina) s Prčanja, zaljubljene u jednog mladića (Jerko), kojeg su cio život čekale, čežnjivo gledajući u plavetne daljine pučine, na prozorima porodične palate. Kako su umirale, ostale sestre su zazidivale prozor, sve do posljednje, čiji je prozor ostao nezazidan.</p> <p>Svjedočanstvo o toj legendarnoj ljubavi i danas je palata iz XV vijeka "Tri sestre – Tre sorelle " iz XV viejka.</p> <p>https://listputovanja.wordpress.com/2017/07/24/legenda-o-tri-sestre-tre-sorelle/</p>	Mjesna zajednica Prčanj i Osnovna škola "Ivo Visin"		kulturno dobro od lokalnog značaja
5	Legenda o nesrećnoj ljubavi peraštanke Katice Kalfić i francuskog vojnika	<p>Legenda o (istnita priča) o nesrećnoj ljubavi francuskog oficira sa ostrva Sveti Đorđe i mlade Peraštanke koja govori o tome kako je u francuskom granatiranju tvrđave Sv Krsta u koju su se sklonili pobunjeni Peraštani , poginula Katice</p>	Zajednica Perasta		kulturno dobro od lokalnog značaja
6	Dobrotske čipka	<p>Tradicionalna vještina izrade</p> <p>U Dobrotu dolazi iz Venecije, preko Dalmacije i pripada čipki koja se radila na području Mediterana u XV, XVI, XVII i XVIII vijeku.</p> <p>Prezentiaana je 1910. godine na velikoj izložbi u Beču, a tom prilikom je nagrađena cacara – jedinstvena kapa koju su nosile udovice iz XV vijeka, najstarije djelo dobrotske čipke, ocijenjena najvećim priznanjem kao čist rad visoke čipkarske izrade baroknog stila a 1912. svjetski stručnjaci koji su se u to vrijeme bavili čipkarstvom dobrotsku čipku zapisuju kao jednu posebnu vrstu čija je jedinstvenost u načinu izrade.</p> <p>Riznica čipke nalazi se i danas u crkvi Svetog Eustahija.</p> <p>https://www.bokanews.me/featured/28518/</p>			Kulturno dobro od nacionalnog značaja

7	Vještina izrade dobrotstva – peraška torta	Tradicionalna posklastica	Ženski članovi dobrotstvih i peraških familija		kulturno dobro od lokalnog značaja
	Legende o postanku Kotora	Najpoznatija među kotorskim legendama i vilama je legenda o vili Alkimi, a na osnivanje grada odnose se i legenda o Kolhiđanima - Feniđanima koji su u potrazi za Argonautima i svojim zlatnim runom, osnovali grad Akrivium – Kotor, legende o askejskim ratnicima, legenda o vili i caru, legenda o obnovi Kotora, druge legende o postanku mjesta u zalivu, djelova grada i njegovog najbližeg okruženja.	Prof. dr Milenko Pasinović iz Kotora		kulturno dobro od lokalnog značaja
Dobra za koja se osnovano vjeruje da posjeduju kulturno-istorijske vrijednosti					
	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Bobi- peraška poslastica	tradicionalno jelo			
2	Božić, Perast	Običaji vezani za proslavu Božića			
3	Božić, Risan	Običaji vezani za proslavu Božića			
4	Branje	tradicionalno jelo			
4	Brdžola	tradicionalno jelo			
5	Cvijet kamelije	manifestacija			
6	Diple-tradicionalni muzički instrument	tradicionalna vještina			
7	Domaća lozova rakija, Pelinovo	tradicionalna vještina			
8	Domaće bijelo vino s ruzmarinom, Risan				
9	Domaće vino, Grbalj				
10	Gađanje kokota, Perast	Običaj. Održava se u spomen na pobjedu nad Turcima u bitci za Perast 1654. g. Uz sudjelovanje Bokeljske mornarice takmičari gađaju kokota na dasci koja stoji na površini mora. https://hr.wikipedia.org/wiki/Ga%C4%91anje_kokota_u_Perastu	grad Perast, MZ Perast		
11	Gađanje kokota, stanovnici Perasta i ostali	Običaj.			

12	Gajenje jagnjadi za Božić, Risan				
13	Gusle- tradicionalni muzički instrument	tradicionalna vještina			
14	Igra Plojke	tradicionalna vještina, zabava			
15	Izrada barki (čamčari)	tradicionalna vještina			
16	Izrada čamaca – čamčari	tradicionalna vještina			
17	Izrada drvenih barki	tradicionalna vještina			
18	Konzerviranje i čuvanje maslina u Boki Kotorskoj				
19	Korota	običaj			
20	Kotorski karneval				
21	Krsna slava, Risan				
22	Krsno ime, Perast				
23	Krštenje	vjerski običaj			
24	Mađ, mještani Perasta	običaj			
25	Mađ, Perast – Boka Kotorska	običaj			
26	Manice	običaj			
27	Maslinovo ulje	tradicionalna vještina			
28	Pašticada	tradicionalno jelo i običaj			
29	Pazarni dan	tradicionalna trgovina i okupljanje na pazaru			
30	Pinca (Fugaca)	tradicionalno jelo			
31	Pjevačko društvo Grbalj –	tradicionalne igre i pjesme			
32	Priganice – priganice sa krtolom	tradicionalno jelo			
33	Procesija za Gospu od snijega	vjerski običaj			
34	Prosidba, vjeridba i svadba u Lastvi Tivatskoj i Perastu				
35	Pršut - Grbaljski pršut	tradicionalno jelo			
36	Prvomajski uranak "Pod kostanje"				
37	Raštan (crno zelje) sa suvim mesom	tradicionalno jelo			
38	Riblji brodet – pripremanje ribljeg brodeta u Boki Kotorskoj	tradicionalno jelo			
39	Risanski marakuli	tradicionalno jelo			
40	Rođenje muškog djeteta	običaji			

41	Sahrana kod pravoslavnih, Perast	običaj			
42	Sir iz mješine-sir iz mijeha, Krivošije	tradicionalno jelo			
43	Slava u Risnu				
44	Stolivski kostanji-pravljenje pogače i manifestacija				
45	Sušenje smokava u Boki Kotorskoj				
46	Svadba u Grblju				
47	Svadba u Perastu				
48	Svadba u Risnu				
49	Svadbeni običaji sa pjesmama iz Risna i Morinja				
50	Škaljarska večera	tradicionalno jelo i običaj			
51	Uskrs/Vaskrs				
52	Zavjeti	običaj			
53	Zdravica	vještina i običaj			

Opština Tivat

Dobra za koja se osnovano vjeruje da posjeduju kulturno-istorijske vrijednosti					
	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Badnji dan				
2	Badnji dan i Božić				
3	Boće, Buće, Balote	tradicionalna sportska igra			
4	Dizanje barjaka	običaj o svadbi			
5	Donošenje ponjestra	običaj o svadbi			
6	Fešta o Petrovdanu	običaj			
7	Fešta od rogača	manifestacija			
8	Karneval u Donjoj Lastvi				
9	Lastovska fešta				
10	Lastovska svadba				
11	Nalaganje badnjaka ispred hrame sv.Save				
12	Nošenje križa na Spasovdan	vjerski običaj			
13	Pod okres – ribanje gazom	Ribarenje gazom, tradicionalna vještina			
14	Predanje o stradanju prevlačkih kaluđera, Prevlaka				
15	Segmenti karnevala u Donjoj Lastvi				
16	Tradicionalna proslava sv.Save				
17	U svjetlosti Hristovog vaskrsenja, Bokelji sv.Savi i prevlačkim mučenicima	vjerska služba			
18	Uskrs – šaranje jaja				
19	Vaskrsna ponoćna litija				
20	Vidovdanske svečanosti na Prevlaci				

Opština Ulcinj

	Kulturno dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Ribarenje kalimerama	Reprezentuju jedinstveno i autentično kulturno nasljeđe, tradicionalni život, privređivanje i zanat, a ribarenje njima tradicionalnu vještinu i umijeće njihove izrade i korišćenja.			
Dobra za koja se osnovano vjeruje da posjeduju kulturno-istorijske vrijednosti					
	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Ashyre (Akshyre)	tradicionalna vještina izrade nevjestinske kape			
2	Asura (Ashyre , Akshyre)				
3	Hillallyk – nevjestinska kapa	tradicionalno jelo			
4	Kolo gusara – Gusharaveli	Kolo gusara – Gusharaveli, tradicionalna igra. Po predanju, ples je kombinacija Afričkog i Albanskog ritma.			
5	Obavijest	tradicionalni način komunikacije, vještina			

SREDIŠNJI REGION**Opština Cetinje**

	Kulturno dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Vještina izrade čunova	Janko i Marko Brnović iz Podgorice i Božidar Čelebić iz Žabljaka Crnojevića			
Dobra za koja se osnovano vjeruje da posjeduju kulturno-istorijske vrijednosti					
	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Badnji dan i Božić				
2	Branje – žnjevenje viša	tradicionalna vještina			
3	Cetinjski humor	usmeno stvaralaštvo			
4	Čevski sir	tradicionalna vještina izrade			
5	Donošenje i nalaganje badnjaka ispred Cetinjskog manastira				
6	Donošenje i nalaganje badnjaka na Trg kralja Nikole				
7	Kasoranje (vodeni orah, trapa)	tradicionalna vještina			
8	Kastradina – suvo ovčje i kozje meso				
9	Kastradina sa zeljem i krtolom	tradicionalno jelo			
10	Katunski – Čevski sir	tradicionalna vještina izrade			
11	Krsna slava				
12	Kult svetog Petra Cetinjskog				
13	Liječenje "teških" bolesnika u bravljivoj koži				
14	Medovina	tradicionalno piće			
15	"Miris lipa i meda"	manifestacija			
16	Muško-ženski odnosi; Uloga muškarca i žene u porodici – podjela poslova po polu				

17	"Njeguška trpeza"	novija kulturna manifestacija			
18	Petkovdan – Krsna slava				
19	Pletarstvo, pletenje prućem				
20	Sušeni krap i ukljeva	tradicionalna vještina			
21	Suve smokve	tradicionalno jelo			
22	Tradicionalni elementi u savremenoj svadbi				
23	Tradicionalni ribolov				
24	Ubao (Uba)	tradicionalna vještina			
25	"Viteške igre"	tradicionalni običaj			
26	Zelen sa suvim mrsom	tradicionalno jelo			

Opština Danilovgrad

Dobra za koja se osnovano vjeruje da posjeduju kulturno-istorijske vrijednosti					
	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Božić				
2	Ime sela Jelenak –	predanje			
3	Izdig – Katunovanje				
4	Krsna slava sv.Petka - Petkovdan				
5	Krsna slava sv.Petka i prislužica u Bjelopavličima				
6	Legenda o Bijelom Pavlu i postanku Bjelopavlića				
7	Manastir Ostrog	kultno mjesto		Vjerski turizam	
8	Mliječnica	tradicionalno jelo			
9	Mlinarstvo				
10	Nadgornjavanje kroz tužbalicu				
11	Narodne priče Bjelopavlića	usmeno predanje			
12	Vaskrs/Uskrs				

Opština Nikšić

Dobra za koja se osnovano vjeruje da posjeduju kulturno-istorijske vrijednosti					
	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Legenda o Dakovića pećini				
2	Legenda o Jerininom gradu				
3	Legenda o stijeni Stojaga iznad Morakova				
4	Legenda o vodi Džametovac				
5	Legende o Ivan-begu (Zadunice i Ivanbegova brojila)				
6	Legende o vojvodi Daku				
7	Mjesto rođenja sv.Stefana Piperskog	Kultno mjesto			
8	Predanje o zidanju Grahovačke crkve				
9	Vjerovanje – predskazivanje vremena				

Opština Podgorica

Dobra za koja se osnovano vjeruje da posjeduju kulturno-istorijske vrijednosti					
	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Berba i gradnja "žarom"-trskom	tradicionalna vještina izrade predmeta od trske, žara koji raste i bere se u priobalnom zetskom dijelu Skadarskog jezera			
2	Besa	običaj i usmeni izraz			
3	Dolma	tradicionalno jelo			
4	Izrada crepulja- crijepnja	tradicionalna vještina			
5	Izrada ošvica	tradicionalna vještina			
6	Izrada svečane crnogorske nošnje	Vještina izrade i ukrašavanja crnogorske svečane nošnje			
7	Kaša	tradicionalno jelo			
8	Kovač	tradicionalni zanat			
9	Krsna slava sv.Gospa				
10	Kučka mješavina	tradicionalno jelo			
11	Kučki sir	tradicionalno jelo			
12	Kumstvo	običaj			
13	Moba	Običaj uzajamnog pomaganja i solidarnog rada			
14	Običaji oko smrti – tuženje i korota				
15	Pačaburek – slana pita	tradicionalno jelo			
16	Radnje za plodnost braka	tradicionalno vjerovanje			
17	Radnje za sreću ili uspjeh	tradicionalno vjerovanje			
18	Savijanje pupka	tradicionalno liječenje			
19	Slavski kolač	tradicionalno jelo			
20	Šećerli lokum	tradicionalno jelo			
21	Tespidž – slatki kolač	tradicionalno jelo			
22	Zaštita od "urokljivih očiju"	tradicionalno vjerovanje			

23	Zavijanje pupka	tradicionalno liječenje			
24	Zeljanik	tradicionalno jelo			
25	Zerzevat	tradicionalno jelo			
26	Zetski kolači – Prsukači	tradicionalno jelo			

SJEVERNI REGION**Opština Andrijevica**

Dobra za koja se osnovano vjeruje da posjeduju kulturno-istorijske vrijednosti					
	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Kukuruza- Vasojevića kolobotnjica	tradicionalno jelo.			
2	Savijanje pupka	tradicionalna medicina			

Opština Berane

	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Beranska šlaufijada	manifestacija kulturno – sportskog sadržaja			
2	Beransko kulturno ljeto	svečanost			
3	Čudotvorni izvor	kultno mjesto U kanjonu rijeke Čehotine i opasan nepristupačnim liticama izvor Badanj nekada je bio mjesto za okupljanje jer je, smatralo se, bio ljekovit.			
4	Jardum - Vasojevički jardum	Tradicionalni napitak. Dobija se specijalnim postupkom prerade ovčijeg mlijeka, ali samo u ljetnjem periodu od Petrovdana do Ilindana, jer je tada trava najhranljivija i najbogatija, a ovce daju najkvalitetnije mlijeko.			Proglašen za crnogorski ekološki proizvod, dobitnik je 1996. g. priznanja svjetskih stručnjaka na međunarodnom festivalu zdrave hrane u Milanu. Jardum je svrstan, prema ocjeni žirija, u "rijetke mliječne proizvode koji

					pozitivno i preventivno utiču na zdravlje čovjeka".
5	Jelo – Vasojevički skrob od kopriva	Tradicionalno jelo. Na prostoru Podkomovlja kopriva se sprema sa kukuruznim brasnom tako sto se usitni i ukuva sa brašnom, ostavi da se ohladi, nakon čega se obično jede sa kisjelim mlijekom ili sa varenikom .			
6	Kaćamak – Vasojevički kaćamak tučanik	Tucenjak se pravi slično kao i klasični kaćamak, razlikuju se sastojci spremanja . Pravi se od krompira, pšeničnog ili kukuruznog brašna i vode za razliku od klasičnog kaćamaka koji ne sadrži krompir. Tucenjak je dobio ime po tome sto se krompir "tuca" (u narodnom izrazu gnječi) sa tučanikom (drvo sa proširenim krajem). Smatra se da je tucenjak jedno od autohtonih jela podkomovlja.			
7	Krštenja – Masovno krštenje kod manastira Đurđevi Stupovi				
8	Patišpanja – vrsta kolača	Pogrebni običaj.			
9	Pogrebni običaji – daća u Vasojevićima				

Opština Bijelo Polje

	Kulturno dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Predanja o Pavi i Ahmetu	Usmeno predanje Najpoznatija legenda sa područja Vraneške doline o nastanku mjesta Pavino Polje nastala u drugoj polovini VXII vijeka , a zapisana početkm XX vijeka sa zajedničkom osnovnom pričom o ljubavi mještanke Pave i stranca, osvajača Ahmet paše sahranjenih na istom groblju	Veselin Konjević, podnosilac Inicijative za uspostavljanje zaštite dobra i članovi zajednice porijeklom iz Pavinog Polja		kulturno dobro od lokalnog značaja
Dobra za koja se osnovano vjeruje da posjeduju kulturno-istorijske vrijednosti					
	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Ašere	običaj, usmeni obred, odlomak iz Kurana, uvodni govor na nekom skupu			
2	Govor sela Godijeva, dijalektologizmi Bihora i Korita				
3	Gusle	Umijeće izrade gusala i sviranje – pojanje uz gusle.			
4	IFTO – Internacionalni festival tamburaških orkestara				
5	Ilahije i kaside, duhovna poezija, pobožne pjesme				
6	Ilindanski vašar (sabor) na Omaru (Bjelasica)				
7	Kalajdžijsko – kazandžijska radnja	stari zanat			
8	Kovačka radnja	stari zanat			
9	"Lelekač" – "Govornik"	usmeni izraz, običaj oko smrti			
10	Narodna igra "Prstena" ili "Koze"				

11	Narodna radinost "Rakočević"	tradicionalni zanat			
12	Pita od heljde (eldija, eldopita)				
13	Ratkovićeve večeri poezije	tradicionalna književna manifestacija			
14	"Tužbalica", "Naricaljka"	usmeni izraz, običaj oko smrti			
15	Učenje hatme i jasin, običajno pravo, učenje Kurana				
16	Vašar na Leđevcu				
17	Vodenica (Potočara)	vještina i umijeće			
18	"Zavjetina"	običaj i praznik			

Opština Kolašin

	Kulturno dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Tradicionalne igre kolašinskog kraja		Kulturno-umjetničko društvo „Mijat Mašković“ - Kolašin		
Dobra za koja se osnovano vjeruje da posjeduju kulturno-istorijske vrijednosti					
	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Lelekanje – muški oblik naricanja za pokojnikom				
2	Priprema pite od 42 kore	tradicionalno jelo			
3	Ručni rad (vez, tkanje, heklanje, petenje, pređenje, šivenje, rad na mašini za pređu vune, rad na natri)				
4	Sakupljanje i priprema čajeva i melema od ljekovitog bilja				
5	Stari napjevi Vasojevića	Tradicionalna izvođačka umjetnost			
6	Tuženje	dio posmrtnog rituala			

7	Zdravica – nazdravljanje prilikom svečanosti	nazdravljanje prilikom svečanosti			
---	--	-----------------------------------	--	--	--

Opština Mojkovac

	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Badanj za džibru	tradicionalna vještina izrade			
2	Ilindanski sabor na Sinjavini				
3	Izrada drvene kutije za duvan	tradicionalna vještina			
4	Izrada kace za mrs	tradicionalna vještina			
5	Lučac za čaktar	tradicionalna vještina izrade			
6	Mojkovačka filmska jesen	manifestacija	JU Centar za kulturu "Nenad Rakočević"		
7	Mojkovački lisnati sir	tradicionalna vještina			
8	Mojkovačko kulturno ljeto	manifestacija			
9	Naricanje – tužbalica	Usmeni izraz, običaj oko smrti			
10	Rušov vir	legenda			
11	Štitarski lisnati sir	tradicionalna vještina			
12	Tradicionalni vašar na Bonoj njivi	Tradicionalno okupljanje			
13	Umjetnički zanat- Duborez i rezbarija	tradicionalna vještina			

Opština Petnjica

	Kulturno dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Bihorski ćilim	Tradicionalna vještina izrade "Predstavlja terminološki i etimološki fenomen ovog kraja, kojim je ostvareno posebno tkačko umjeće i sopstvena estetika." Irvin Masličić Džamija u Petnjici, i sama po sebi kulturno blago, čuva najveću kolekciju ćilima http://www.antenam.net/kultura/76207-bihorski-cilim-sareni-djelic-crnogorske-bastine-koji-putuje-kroz-vrijeme			

Opština Plav

	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Gotovac	Tradicionalno jelo.			
2	Gurabije	Tradicionalna poslastica.			
3	Hačajlija	Tradicionalna poslastica.			
4	Dani borovnice	Tradicionalna manifestacija.	Turistička organizacija Plav		

Opština Plužine

	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Gledanje u plečku	običaj			
2	Legenda o Prutašu				
3	Predanja o Baju Pivljaninu				
4	Predanja o Lazaru Sočići				
5	Predanje o porijeklu imena planine Ledenice i vrha Ružica				
6	Predanje o razgraničenju Pivljana i Drobnjaka				
7	Proizvodnja sira "prljo"	Tradicionalna vještina izrade.			
8	Vještina "dlaženja" – namještanje lomova	tradicionalna medicina			

Opština Pljevlja

	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Češke	tradicionalno jelo			
2	Narodna radinost Šarenica	tradicionalni zanat			
3	Pljevaljski sir	tradicionalna vještina izrade Poseban je zbog pašnjaka koji su na visokoj nadmorskoj visini, i tradicije pravljenja sira koje su planinke prenosile sa koljena na koljeno. Ima više domaćinstava koja su nagrađivana za sir.			
4	Prva kosa Crne Gore	manifestacija			
5	Tamburaški orkestar "Taslidža"	izvođačka umjetnost			

		Njeguju sevdalinke koje izvode i u državama regiona. Učestvuju na festivalima tamburaške muzike.			
6	Tradicionalni proizvodi od pljevaljske ruže	tradicionalna vještina Od crvene ruže proizvode se sokovi na nekoliko načina, sirup, čaj, liker i slatko od ruže, a od bijele mirisne ruže ružina vodica ili „đulsija“, kako joj je tradicionalan naziv, a zbog svoje ljekovitosti koristi se kao losion za lice i za poboljšanje vida.			

Opština Rožaje

	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Bajalice iz Rožaja i okoline	tradicionalno vjerovanje			
2	Dolma	tradicionalno jelo			
3	Halva	tradicionalno jelo			
4	Kna	običaj			
5	Muslihunsko mirovno vijeće				
6	Ojice	tradicionalna vještina izrade			
7	Prviče	običaj			
8	Ramazan				
9	Ramazanski Bajram				
10	Rožajsko gostoprimstvo				
11	Sunećenje – obrezivanje	vjerski propis			
12	"Zlatna pahulja"	muzički festival			

Opština Šavnik

	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	(H)eljdovna pita – eljdara	tradicionalno jelo			
2	Igra Prsten	tradicionalna zabava			
3	Pjevanje uz gusle				
4	Predanje o ulozi Petra Kršikape u pogubljenju Smail-age Čengića				
5	Predanje o smrti Smail-age Čengića				
6	Predanje o ulozi Đoka Malovića u pogubljenju Smail-age Čengića				

Opština Žabljak

	Evidentirano dobro	Opis Sadržaj	Nosioci – čuvari kulturnih vrijednosti	Potencijali	Napomena
1	Durmitorske legende.				
2	Izrada gusala	tradicionalna vještina			
3	Pravljenje stolovača	tradicionalna vještina			
4	Predanja o Vražjem jezeru				
5	Predanje o nastanku Crnog jezera i Savine vode				
6	Predanje o Pirlitoru				
7	Predanje o porijeklu naziva Žabljak				
8	Sviranje na dvojenicama	izvođačka umjetnost			

V MANIFESTACIJE U CRNOJ GORI

Elementi turističke valorizacije

- Mikrolokacijski položaj i dostupnost
- Kulturno-istorijski značaj
- Umjetnička vrijednost
- Uklopljenost u turističko bogatstvo
- Turistička atraktivnost i prepoznatljivost
- Posjećenost
- Opšta turistička vrijednost

PRIMORSKI REGION

Opština Bar

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
1	Barski ljetopis	Jul – avgust	Multimedijalni festival raznovrsnog sadržaja: pozorišne predstave, likovne izložbe, književne večeri, koncerti.	Kulturni centar Bar	
2	Ljeto sa zvijezdama	Jul – avgust	Muzički sadržaj sa izvođačima iz Crne Gore i bivših jugoslovenskih republika. Koncerti se održavaju na šetalištu kralja Nikole u Baru.	Turistička organizacija Bar	
3	Maslinijada	Novembar	Smotra proizvoda sa ovog područja: maslina, maslinovog ulja i agruma. Upotpunjena izložbom narodnih nošnji i kulturno-zabavnim programom.	NVO "Maslinijada"	
4	Festival vina i ukljeve, Virpazar	Novembar	Različite zabavne manifestacije u čast Skadarskog jezera, njegove ribe i čuvenog crmničkog vina.	Turistička organizacija Bar Mjesna zajednica Crmnica Udruženja vinara	
5	Susreti pod starom maslinom	Novembar	Tradicionalna manifestacija posvećena dječjem stvaralaštvu i stvaralaštvu za djecu. Djeca se predstavljaju literarnim i likovnim radovima na temu "Maslina, mir, prijateljstvo".	Kulturni centar Bar	
6	Port Cup	Avgust	Međunarodni odbojkaški turnir za žene.	Odbojkaški klub "Luka Bar"	
7	Dani Zagrađa	Jul – avgust	Tradicionalna ljetnja manifestacija koja se održava u naselju Zagrađe.	Mjesna zajednica Crmnica	
8	Crmničke sportske igre	Jul – avgust	Sportska manifestacija koja obuhvata takmičenje u nekoliko sportskih disciplina.	Mjesna zajednica Crmnica	
9	Internacionalni atletski miting	1. Maj	Tradicionalna sportska manifestacija koja se održava na sportskim terenima Madžarica u Baru.	Atletski klub „Mornar“	
10	Motorijada Sutomore	Maj	Okuplja motoriste iz zemlje i sa prostora bivše Jugoslavije	„Motorijada“ Moto-klub „Lojd“	
11	Koštanijada	Maj	Manifestacija u znaku kestena koja promovise poljoprivredu, turizam i kulturnu baštinu Krajine.	Mjesna zajednica Ostros	

12	Veče Šušanja	Avgust	Kulturno-zabavna manifestacija koja se održava na šetalištu u Šušanju, gdje posjetioци mogu degustirati tradicionalnu gastro ponudu uz bogat zabavni program.	Turistička organizacija Bar	
13	Spičansko veče	Avgust	Manifestacija tradicionalnog folklorа Spiča, obogaćena kulturno-zabavnim programom i tradicionalnom lokalnom kuhinjom	NVO „Za novo i ljepše Sutomore“ Udruženje privrednika i ugostitelja	
14	Festival umjetnosti Virski	Jun	Međunarodna manifestacija koja okuplja veliki broj stvaralaca iz različitih oblasti.	porodica Branislava-Banja Mistrovića	

Opština Budva

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
1	Popodnevni koncert klasične muzike	Januar	Na Trgu ispred Starog grada tradicionalno se održava svečani novogodišnji popodnevni koncert klasične muzike, u izvođenju „Mediterranskog revijskog orkestra“ iz Podgorice, pod dirigentskom palicom g-dina Radovana Papovića, a kao vokalni i solisti na instrumentima nastupaju poznati izvođači iz zemlje i regiona.	Turistička organizacija Budva Opština Budva	
2	Karneval i noć pod maskama	April – maj	Međunarodni karneval koji okuplja veliki broj posjetilaca iz cijelog regiona.	Turistička organizacija Budva Opština Budva NVO “Feštađuni”	
3	Pašticada Fest	Jun	Festival koji promoviše pašticadu, tradicionalno primorsko jelo uz bogat muzički program i program za djecu.	Turistička organizacija Budva	
4	Dan planete Zemlje	April	Jednodnevni program koji uključuje akcije i aktivnosti sa ciljem podizanja svijesti o potrebi očuvanja životne sredine	Turistička organizacija Budva	

5	“Doživite najukusnije trenutke”	April	Dvodnevni zabavni program na bazenu “Rondo”, upotpunjen takmičenjem u državnom prvenstvu ugostitelja Crne Gore.	Turistička organizacija Budva	
6	Fešta u Pržnom	Maj	Festival u službi promocije mjesta Pržno, sadrži bogat zabavno-muzički, dječiji i gastronomski program, uz veliki vatromet na kraju dana.	Turistička organizacija Budva	
7	Festival crnogorskog muzičkog nasljeđa “Muzika ljeta”	Jun – septembar	Festival u službi promocije mjesta Pržno, sadrži bogat zabavno-muzički, dječiji i gastronomski program, uz veliki vatromet na kraju dana.	Turistička organizacija Budva	
8	Petrovačka noć	Avgust	Najveća tradicionalna fešta od ribe i vina organizuje se na području Petrovca, sa cjelodnevnom zabavnim i sportskim programom na dijelu šetališta, ispred hotela “Palas”, kao i veliki vatromet	Turistička organizacija Budva	
9	Fešta od smokava	Septembar	Fešta nastoji da sačuva od zaborava tradiciju uzgoja smokve, i promovise ovo voće kojeg ima u izobilju, posebno u ruralnom području opštine Budva. Održava se na prostoru Spomen doma „Reževići”. Nudi se prilika da seprobaju brojne specijalitete i da se zabave uz neke od popularnih klapa.	Turistička organizacija Budva Spomen dom Reževići	
10	Festival “Kadmov dan”		Festivalu koji promovise kulturno nasleđe grada Budve sa akcentom na antičko nasleđe i na mit o Kadmu i Harmoniji. Promoteri ovog događaja obučeni su u antičke toge, muzičari imaju za temu melodije tog perioda, a posjetiocima se nudi hrana vezana za prapočetke grada Budve i ovog područja.	Turistička organizacija Budva	
11	Dani umjetnika Budve	Jun	Realizuje se sa ciljem da pruži mogućnost umjetnicima sa teritorije opštine Budva da se afirmišu ili pokažu i prikažu svoje stečeno umijeće, a sastoji se iz likovnog, muzičkog i debatnog dijela.	Turistička organizacija Budva	
12	Dan širuna	Oktobar	Tradicionalna pučka fešta od ribe i vina predstavlja najznačajniju manifestaciju u periodu postsezone, kojom se zvanično zaokružuje program manifestacija u ljetnjoj sezoni. Pored bogatog, višesatnog kulturno-umjetničkog programa, nezaobilazan dio čine i narodne sportske igre.	Turistička organizacija Budva SRD “Širun”	
13	Javni doček nove godine	decembar/januar	Karakterise ga ekskluzivan program.	Turistička organizacija Budva	

14	Sea Dance Festival	Avgust – septembar	Globalno poznati EXIT, proglašavan je više puta za jedan od par najboljih festivala u Evropi. Oskora se održavao na prostoru plaže Jaz, a od 2018. godine prostoru Bujlarice Internet adresa: https://www.seadancefestival.me	EXIT	
15	Spring Break Montenegro	Maj	Organizovan je cjelodnevni program, uz gostovanje velikog broja muzičkih grupa i svjetski poznatih DJ-eva. http://www.springbreakmontenegro.me	Turistička organizacija Crne Gore	
16	Montenegro Sun Reggae Fest	Jul	Održava se u Petrovcu, uz učešće bendova iz zemlje, okruženja i inostranstva sa tendencijom da postane tradicionalan.	NVO "Urban Kult"	
17	Petrovac Jazz Festival	Septembar	Jazz festival ima za cilj proširenje ponude kulturnih dešavanja i daje na raznovrsnosti istih u periodu postsezone.	NVO "Urban Kult"	
18	World Music Stage Festival	drugoj polovini juna i u prvoj sedmici septembra	Ideja je da se dovode poznata imena svjetske muzičke scene kako bi sam događaj bio jedan od osnovnih razloga za dolazak turista u Budvu. Cilj je promocija Budve kao modernog turističkog centra, kao i privlačenje većeg broja ljudi van granica regiona.	Turistička organizacija Budva	
19	Grad Teatar	Jul – avgust	Renomirana višedecenijska internacionalna manifestacija sa bogatom programom baziranoj na sopstvenoj pozorišnoj produkciji kao i gostovanju inostranih pozorišnih grupa, uz prateće sadržaje koji prezentuju književno, likovno i muzičko stvaralaštvo .	JU Grad teatar Budva	
20	Mali teatar	Avgust	Profesionalna i amaterska dječija pozorišta i zabavljači iz Crne Gore i regiona poklanjaju predstave najmlađim posjetiocima Petrovca.	Turistička organizacija Budva	
21	Karnevalske majske večeri	Maj		Turistička organizacija Budva	
22	Beer Fest	Oktobar	Festival piva i muzike po ulgedu na njemački Oktoberfest.	Turistička organizacija Budva	
23	Od usrkasa do vaskrsa	Mart – april	Dekroacija grada u uskršnjem duhu u periodu između katoličkog i pravoslavnog uskrsa.	Turistička organizacija Budva	
24	Fešta u Rafailovićima	Septembar	Kulturno-zabavna manifestacija koja se održava na plaži u primorskom mjestu Rafailovići.	Turistička organizacija Budva	

Opština Kotor

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
1	Internacionalni festival KotorArt	Jul – avgust	Na brojnim kotorskim prirodnim pozornicama i kamernim prostorima učestvuje impozantan broj umjetnika i programa koji se izvode kroz četiri programske cjeline: - Don Brankovi dani muzike, - KotorArt - Koterski festival pozorišta za djecu, - Festival klapa Perast i - Pjaca od filozofa. Internet adresa: https://kotorart.me	Opština Kotor Ministarstvo kulture Crne Gore	
2	Dan Svetog Tripuna	Februar	Nastavak tradicije koja potice još iz IX vijeka. Svječanosti u slavu zaštitnika grada Sv. Tripuna, počinju krajem januara, a završavaju se prvih dana februara. Na lokaciji ispred stare kotorske Katedrade Sv. Tripuna, Bokeljska mornarica najprije izvodi kolo, zatim slijedi misa, te procesija kroz grad. Svječanosti prati i smotra crkvenih horova, gradska muzike, i plesovi folklornih drustava.		
3	Dani kamelije	Mart	Višednevna, lokalna manifestacija sa bogatim programom - izložba aranzmana, Bal kamelija i izbor dame Kamelija, kao i niz koncerata. Po legendi, davne, 1870. god. ovaj cvijet je donio stari stolivski kapetan sa Dalekog Istoka (Japan) u Boku Kotorsku da bi je poklonio svojoj ženi.	Udruženje "Kamelija" Mjesna zajednica Stoliv	
4	Fašinada	jul	Tradicionalna manifestacija koja podrazumijeva ritualnu procesiju koju čine okiceni čamci i barke, koja se tradicionalno kreće oko ostrva Gospa od Skrpjela u Perastu. Svečanost fašinade podrazumijeva, tradicionalno nasipanje kamenja, koje barke iz zaliva dovoze do ostrva, i zatim ga izbacuju oko obale. U svečanosti koju prate narodne pjesme učestvuju samo muškarci. Prema starom običaju na ostrvu se u večernjim satima priprema riblja večera	Razni	Nematerijalno kulturno dobro
5	Kotorska smotra mode	Jul – avgust	Višednevni festival mode okuplja modne kreatore iz Crne Gore, okruženja i inostranstva među kojim su renomirani italijanski kreatori. Između ostalih, predstavili su se: Dolce	Modna agencija "Fabrika" Opština Kotor	

			Gabanna, Pal Zileri, Prada, Armani, Ferre, Versace... Pored ljubitelja savremenih modnih trendova tih dana Kotor je i stjeciste biznismena, glumaca, vlasnika modnih kuca i ostalih licnosti iz svijeta dzet seta.		
6	Međunarodni ljetnji karneval	Avgust	Zabavi i slavlje na ulicama i trgovima Kotora prenosi duh Kotora i vedrinu koji u tom gradu vjekovima traju.	NVO "Fešta"	
7	Bokeška noć	Avgust	Jedna od najpoznatijih turističkih manifestacija u Kotoru, prepoznatljiva po defileu čamaca, koji ukraseni ucestvuju u takmicenju. Čamci krstare duz kotorske luke, u defileu, ukraseni svjetiljkama. Na kotorskim trgovima tokom više sati odvija se zabava uz pjesmu, igru i veselu atmosferu. Na kraju večeri bira se najljepse uredjena barka, a fešta se završava svečanim vatrometom	KC "Nikola Đurković" Turistička organizacija Kotor	
8	Gađanje kokota	Maj	Tradicionalna manifestacija koja se održava u Perastu, u slavu pobjede nad Turcima 1654 godine.		
9	Kićenje mađa	Maj	Prema tradiciji, svakog 1. maja mještani kite stablo mladog brijesta kao znak veselja radi početka najlijepšeg proljećnog mjeseca, a znači i nadu u bolje sutra. Po običaju, posljednji mladoženja bere stablo brijesta i postavi ga na centralni peraški trg ispred crkve Svetog Nikole.	Društvo prijatelja grada Perasta Župski ured Perasta Međunarodni festival klapa Perast	
10	Prvomajski uranak	1. Maj	Tradicionalni provmajski uspon na brdo Vrmac. Maj	Društvo prijatelja grada Perasta, Župski ured Perasta., Međunarodni festival klapa Perast	
11	Međunarodni festival klapa	Jun	Međunarodni festiva klapa koji se održava u Perastu Internet adresa: http://www.festivalklapaperast.com/fest/	Međunarodni festival klapa Perast	
12	Refresh festival	Avgust	Godišnji festival elektronske muzike koji se održava u diskoteci Maximus od 2007 godine, od kada su na njemu nastupili najpoznatiji svjetski izvođači.		

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
1	Praznik mimoze	Februar	Praznik mimoze je tradicionalna, višedecenijska turističko – propagandna manifestacija u slavu cvijeća – cvijeta mimoze.	JUK “Herceg-fest”	
2	Filmski festival Herceg-Novi Montenegro	Avgust	JUK Herceg fest izvršni je producent Filmskog festivala Herceg Novi – Montenegro film festivala. Ideja o festivalu, koji danas ima status manifestacije od posebnog značaja za kulturu Crne Gore, rodila se 1987. godine kada je Prvi jugoslovenski festival filmske režije otvoren filmom Živka Nikolića „U ime naroda”. Internet adresa: http://filmfestival.me	JUK “Herceg-fest”	
3	HAPS – Hercegnovske aprilske pozorišne svečanosti	April	April je mjesec koji je tradicionalno posvećen pozorištu. Hercegnovske aprilske pozorišne svečanosti, počele 1995. godine., Festival je mijenjao koncept – od prvobitne smotre amaterskih pozorišta nekadašnje Jugoslavije, postao j prilika prikaz biranih regionalnih profesionalnih produkcija. Program HAPS-a čini i raznovrstan prateći program. Internet adresa: http://hercegfest.me/haps/	JUK “Herceg-fest”	
4	Dani muzike	Jul	Međunarodni festival klasične muzike Dani muzike održava se u julu mjesecu u Herceg Novom. Idejni tvorac Festivala je proslavljeni pijanista Boris Kraljević. Sve večeri Dana muzike se održavaju u dvorani Park koja je sjedište Herceg festa. Pokrovitelji Dana muzike su Ministarstvo kulture Crne Gore, Herceg fest i Turistička organizacija Herceg Novi. Internet adresa: http://hercegfest.me/dani-muzike/	JUK “Herceg-fest”	
5	Guitar Art Summer Fest	Jul	Međunarodni festival klasične gitare. U okviru Festivala organizuju se i muzičke radionice za djecu. Internet adresa: http://www.gaf.rs/sr/festivali/guitar-art-summer-fest/	JUK “Herceg-fest”	
6	Hercegnovski “Zimski salon”	Februar	Kao dio Praznika mimoze, hercegnovski i stvaraoci iz okruženja, okupljaju se u ovom gradu da stvaraju, izlažu i promovisu svoja djela. Likovni umjetnici, vajari, glumci i brojni drugi kulturni	JU Galerija i muzej “Đuro Beli Prijčić”	

			poslenici svake godine uzimaju učesća u ovoj manifestaciji koja traje preko 40 godina.		
7	Memorijalni plivački maraton Mario – Dido Marić		Tradicionalno sportsko nadmetanje najumjesnijih plivača sa ovih prostora na relaciji Zanjice-Igalo, posvećen uspomeni na čovjeka koji je najzaslužniji za njegovo pokretanje i promociju.		
8	Regata “Kup oslobođenja”		Tradicionalna jedrilicarska regata u vise disciplina regionalnog karaktera.	JK “Jugole Grkalić” Herceg Novi	
9	Orjenski planinarski maraton	Maj	Maraton na dužini od 14 km i revijalna <i>mountain running</i> trka stazom rdoagačkom 7850 metara održavaju se na stazama Orjena.	Planinarski klub Subra Herceg-Novi	
10	Street Art festival	Jun	Festival iscrtavanja murala koji se održava sa ciljem da nedovoljno iskorištene javne površine u Herceg Novom budu kroz umjetničku formu bolje definisane.	Planinarski klub Subra Herceg Novi	
11	Trg od knjige		Međunarodni sajam knjiga koji se održava na Trgu Herceg Stjepana		
12	Jadranske igre – City Games	Jul - avgust	Zabavno-sportska manifestacija koja se održava u bazenu na Škveru.	Turistička organizacija Herceg Novi	
13	Jazz Summer festival	Avgust	Festival džez muzike.	Muzička škola Herceg Novi NVO “Fortuna”	

Opština Tivat

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
1	Modus moda vivendi	Jul	Obnovljeni godisnji modni spektakl koji okuplja veliki broj modnih kreatora, ljubitelja mode kao i turista.	Modna agencija “Fabrika”	
2	Purgatorije	Avgust	Mediteranske pozorisne svečanosti koje okupljaju veliki broj trupa i sa kvalitetnim programom.	Centar za kulturu Tivat	
3	Dan mladosti	Maj	Manifestacija koja se održava 25. maja, na datum koji je u istoriji bivše SFRJ bio poznatiji kao Dan mladosti – rođendan jugoslovenskog predsjednika Josipa Broza Tita. 25. maja u Tivtu	NVO “Generalni konzulat SFRJ”	

			se okupi ogroman broj jugonostalgičara. U okviru programa proslave „Dana mladosti“, izvodi se nekadasnja jugoslovenska himna „Hej Sloveni“, slet, kulturno – zabavni program, igraju se prijateljske fudbalske utakmice... Organizuje se tradicionalno nošenje „štafete mladosti“, koja na kraju stiže u Tivat.		
4	Jedriličarska regata „UNA Montenegro Cup“	April	Godisnje okupljanje zaljubljenika u ovaj sport.	JK Delfin „Una Montenegro“ Tivat	
5	Boćarska olimpijada	Septembar	Sportska manifestacija .	Boćarski klub „Mladost“ Radoševići	
6	Lastovske svječanosti	Avgust	Fešta u Gornjoj Lastvi. Festu cine: kulturno – umjetnicki programi, kolo „Bokeljske mornarice“ uz pratnju Glazbeno – prosvjetnog drustva „Tivat“, izvođenje izvornih pjesama i tradicionalnih plesova-lastovskog i škaljarskog kola.	Turistička organizacija Tivat	
7	Zimski karneval	Februar	Povorku karnevala sačinjavaju grupe iz zemlje i regiona.		
8	Žućenica fest	Maj – jun	Gastronomska manifestacija na kojoj jela od žućenice izlaže veliki broj izlagača.	Organizacija žena Tivat	
9	Tivat World Music Festival	Maj – jun	Koncept festivala su etno elementi u savremenoj obradi, a muzičari su iz Crne Gore, regije i inostranstva	Turistička organizacija Tivat	

Opština Ulcinj

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
1	Ljetnja scena	Jul – avgust	Promocija kulturno – istorijskih vrijednosti Ulcinja na ljetnjoj pozornici u Starom gradu organizuju se pozorišne predstave, iz zemlje i inostranstva, gostovanje zabavnih orkestara, održavanje likovnih izložbi, muzickih koncerata.	Centar za kulturu Ulcinj	
2	Dolcinium international festival	Jun	Cilj manifestacije je predstavljanje kulture i folklor, vrijednosti Ulcinja i regiona	Turistička organizacija Ulcinj NVO „Porta di danza“	
3	Southern Soul festival	Jun	Festival popularne muzike koji se održava na Velikoj plaži u Ulcinju	Southern Soul Festival	

4	Pranvera në Anë të Malit	Maj	Tradicionalna proslava "proljeće u planinama" praćena kulturno-umjetničkim ansamblima iz zemlje i regiona.	Udruženje "Ora"	
5	Old Timer Fest	Avgust	Tradicionalna manifestacija na kojoj se predstavljaju starovremeni automobili iz više država regiona	Old timer club "Ulicium"	
6	Međunarodni sajam knjiga	Jul – avgust	Međunarodni sajam knjiga	Centar za kulturu Ulcinj	
7	Seanema festival	Avgust	Međunarodni festival filma koji se održava	NVO "iAct"	
8	Dani dijaspore Ditët e Diasporës	Avgust	Manifestacija "dani dijaspore" praćena nizom kulturnih, umjetničkih i sportskih aktivnosti.	Udruženje "Ora" Biznis klub "Ana Malit"	
9	Fashion night	Septembar	Modna manifestacija na kojoj učestvuju dizajneri iz Crne Gore i inostranstva	NVO "Montenegro events"	
10	Dan nara / Dita e shegës	Septembar	Manifestacija na kojoj svoje proizvode izlaže veliki broj lokalnih proizvođača mediteranskog voća i domaćih proizvoda, praćen kulturno-umjetničkim programom.	Biznis klub "Ana Malit"	
11	Festival dječije pjesme	Decembar		Centar za kulturu Ulcinj	
12	Motomeeting	Septembar	Revijalna manifestacija praćena izletima, rok koncertima i moto igrama, kao i defileom na ulicama Ulcinja.	Moto klub "Pirates"	

SREDIŠNJI REGION**Opština Cetinje**

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
1	Vrela zima u brdima	Decembar	Brojni kulturno-umjetnički i zabavni sadržaji.	Turistička organizacija Crne Gore	
2	Ljeto u prijestonici	Avgust	Folklorne izvedbe, koncerti, autorske večeri i promocije publikacija, likovne izložbe i drugi slični kulturni sadržaji		
3	Međunarodni festival folklor	Jul	Događaj pripada svjetskoj organizaciji folklornih festivala tradicionalne umjetnosti (CIOFF)	Kulturno-umjetničko društvo "Njegoš"	
4	Cetinjsko bijenale				
5	Cetinje Jazz Fest	Jul		Turistička organizacija Cetinje I Prijestonica Cetinje	
6	Cucka jeka		tradicionalan godišnji bubnjarski spektakl		
7	Crnogorski likovni salon "13 Novembar"	Novembar		Ministarstvo kulture Narodni muzej	
8	"Prijestonica najmlađima"	Februar	Umjetnički program sezonskog karaktera tokom kog je najmlađa publika u prilici da isprati čitav niz dramskih komada za djecu.		
9	Njeguško kulturno ljeto	Jul	Niz kulturnih događaja počinje otvaranjem Viteških igara na Ivanovim koritima, a završava "Njeguškom trpezom".	MZ Njeguši	
10	Lovćen Grand Prix	Septembar	Automobilske trke na Ivanovim koritima.		
11	Veče sa prijateljima	Jul	Manifestacija na Žabljaku Crnojevića, u okviru koje se održavaju koncerti, a posjetiocima je dostupna i besplatna degustacija zdrave hrane.	Turistička organizacija Cetinje I Podgorica	
12	Miris lipa i meda		Manifestacija koja okuplja cetinjske pčelare i predstavlja njihovo umijeće		

Opština Danilovgrad

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
1	Festival dječije poezije "Kraj zelene Zete"	Septembar	Festival na kom gostuju crnogorski pisci za djecu i mlade.	Turistička organizacija Crne Gore	
2	Umjetnička kolonija		U koloniji se izvode skulpture za slobodni prostor Svake godine Umjetnička kolonija održava Vajarski simpozijum gdje se okuplja internacionalana ekipa vajara i rade skulpture u poznatom danilovgradskom bijelom kamenu.		
3	Spuško ljeto	Septembar	Sportsko-kulturna manifestacija sa bogatim kulturno umjetničkim sadržajem	Centar za kulturu i TO Danilovgrad	
4	Festival ekološkog filma Danilovgrad	Septembar	Svjetski, regionalni i domaći filmovi na temu zaštite životne sredine, podijeljeni u tri kategorije - zaštita životne sredine, ekologija duše i turistički promo film.	Centar za kulturu	
5	"Rijekom Zetom"		Jednodnevna manifestacija koju čine sajam zdrave hrane, zanata i suvenira, takmičenje u ribolovu i izbor za Miss rijeke Zete.	Centar za kulturu i TO Danilovgrad	
6	Katunske sportske igre	Jul	Sportska manifestacija sa takmičenjima u odbojci, fudbalu, šahu, atletici, streljaštvu, ali i tradicionalnim disciplinama plovkanju, bacanju kamena s ramena, ptezanju konopa.	Centar za kulturu Danilovgrad	
7	Međunarodni festival folklor	Jul	Festival folklor koji okuplja učesnike iz zemlje i okruženja	Centar za kulturu Danilovgrad	
8	Bjelopavličke sportske igre		Kulturno-sportska manifestacija koja se održava na Ždrebaoniku	Centar za kulturu Danilovgrad	

Opština Nikšić

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
1	Snow Dance Festival - Vučje	Februar	Festival elektronske muzike Internet adresa: http://www.vucje.me	Ski-centar "Vučje"	
2	Dani kalopera na Vučju		Tradicionalna manifestacija koja uključuje sadržaje kulturnog, zabavnog, sportskog i edukativnog karaktera	Ski-centar "Vučje"	
3	Dani akorda	Maj	Tradicionalna manifestacija posvećena dječijem stvaralaštvu (folklor, pozorišne predstave, moderni ples, manekeni, muzičke večeri, poezija...)	KKC "Akord"	
4	Montenegro Trophy Off-Road Rally	Jul	Vožnja džipovima po makadamskim putevima koji vode po najzabačenijim djelovima crnogorskih planina.	TSO "Montenegro Trophy"	
5	Lake Fest	Avgust	Festival rok muzike Internet adresa: http://www.lakefest.me	TSO "Montenegro Trophy"	
6	Otvoreni kup Nikšića	Avgust	Triatlon takmičenje (plivanje, biciklizam i trčanje).	Triatlon klub "Nikšić"	
7	Dani meda	Septembar	Promocija proizvođača meda i njihovih proizvoda	Pčelarska organizacija Nikšić	
8	Dani drenjina	Septembar	Promocija proizvođača drenjina i njihovih proizvoda	NVO "Dani drenjina"	
9	Bedem Fest	Septembar	Festival rok muzike Internet adresa: http://www.bedemfest.me		U okviru festivala realizovana ekološka akcija „Rock&Recycle“, koju organizuju Ekološki pokret „Ozon“ i Pivara „Trebjesa“
10	Nikšić Guitar Festival	Oktobar	Međunarodna manifestacija klasične muzike. Internet adresa: https://www.facebook.com/niksicguitarfest/	JU "Nikšićko Pozorište" JU "Zahumlje"	
11	Međunarodni festival glumca	Decembar	Međunarodni pozorišni festival http://niksickopozoriste.me/index.php/medunarodni-festival-glumca	JU "Nikšićko Pozorište" JU "Zahumlje"	
12	Nikšićki književni susreti	Decembar	Jubilarni književni susreti koji se održavaju od 1998 godine.	Opština Nikšić	

13	Oldtajmer Montenegro	Septembar	Međunarodna izložba starovremenskih vozila.	NVO "Oldtajmer Montenegro"	
14	Boem fest	Avgust	Dvodnevna manifestacija posvćena posljednim nikšićkim boemima	Turistički klaster "Montenegro"	
15	Dani sporta na vodi	Avgust	Plivački maraton, vaterpolo takmičenja, razne zabavne igre koje se održavaju na jezeru Krupac kod Nikšića	Turistička organizacija Nikšić	
16	Septembarski dani	Septembar	U čast Dana Opštine organizuju se brojni kulturno-sportski, muzički i privredni događaji.		

Opština Podgorica

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
1	Međunarodni muzički festival „A Tempo“	April	Višednevna promocija klasične muzike uz učešće crnogorskih i inostranih muzičara. Član Evropske Asocijacije Festivala. <i>http://www.muzickicentar.com/a-tempo/</i>	Muzički Centar Crne Gore	
2	Podgoričko kulturno ljeto	Maj-avgust	Niz kulturnih manifestacija- pozorišne predstave na otvorenom, filmske večeri i koncerti na krovu Kulturno-informacionog centra "Budo Tomović".	Sekretarijat za kulturu i sport	
3	FIAT – Međunarodni festival alternativnog teatra	Avgust	Festival alternativnih pozorišnih trupa. <i>http://www.fiat-montenegro.org</i>	FIAT	
4	Internacionalni sajam knjiga	Oktobar	Međunarodni sajam koji promovira veliki broj izdavača i autora. Održava se od 2015 godine.	Sekretarijat za kulturu i sport Podgorica	
5	Podgorički sajam knjiga i obrazovanja	Maj	Godišnji sajam knjiga koji okuplja veliki broj izdavača i autora. Internet adresa: <i>https://sajamknjigapg.com</i>	"Nova knjiga"	
6	Zimski salon knjige	Decembar	Sajam knjiga na kom se predstavljaju brojni izdavači iz zemlje i regiona. Uključuje niz zanimljivih promocija.	Nova knjiga	
7	DEUS – Decembarska umjetnička scena	Decembar	Brojne promocije, likovne izložbe, koncerti i dramske priredbe		

8	Međunarodni festival folklor "Skoči kolo da skočimo"	Jul	Brojni ansambli koji predstavljaju folklorno stvaralaštvo djece i mladih iz Crne Gore, regiona i šire	NVO "Montefolk" KIC "Budo Tomović" Sekretarijat za kulturu i sport	
9	City Groove	Jun	Festival elektronske muzike https://www.facebook.com/CityGrooveFestival/		
10	Underhill Fest	Jun	Festival popularne muzike	UnderhillFest	
11	Noć muzeja	Maj	Na inicijativu Francuske muzejske direkcije, organizuje se pod pokroviteljstvom Savjeta Evrope i ICOM, u subotu najbližu 18. maju, kada je Međunarodni dan muzeja sa ciljem da muzeji prezentuju, valorizuju i približe široj javnosti pokretnu kulturnu baštinu.	Muzeji u Crnoj Gori	
12	Međunarodni festival lutkarstva	Avgust	Lutkarska pozorišna produkcija iz zemlje i regiona	NVO Dječji umjetnički centar	
13	Bijenale crnogorskog teatra	Oktobar, bijenalno	Nacionalni pozorišni festival čiji je cilj afirmacija, valorizacija i razvoj ukupnog crnogorskog pozorišnog sistema. http://cnp.me/bijenale-crnogorskog-teatra-2017/	Crnogorsko narodno pozorište	
14	Pijačni karavan – dani raštana	Februar	Seriya manifestacija posvećenih tradicionalnoj podgoričkoj kuhinji	TO Podgorica, "Pijace i tržnice" Podgorica	
15	Dan patišpanja	Mart	Prezentacija tradicionalne poslastice.	TO Podgorica	
16	Dan krpa	Jun	Manifestacija se organizuje sa ciljem najave početka ljetnje turističke sezone I isticanja kulturnih, ambijentalnih i tradicionalnih vrijednosti I potencijala Skadarskog jezera.	TO Podgorica	
17	Festival kratke priče "Odakle zovem"	Jun	Festival kratke priče	Knjižara "Karver"	
18	Podgorica Art Festival	Jul – avgust	Afirmacija mladih umjetnika, valorizacija domaćeg stvaralaštvo i unapređenje kulturnih događaja u Glavnom gradu kroz formu "street arta".		

SREDIŠNJI REGION**Opština Andrijevica**

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
1	Limska regata	Jun	Međunarodna regata kroz zemlje I gradove kroz koje protiče rijeka Lim.	TO Andrijevica	
2	Planinarski memorijal Vasojevičkog Koma	Avgust	Tradicionalni memorijal u čast Vere Vinček i Pavla Miloševića sa usponom na Vasojevički kom i Kučki kom.	TO Andrijevica	
3	Dani maline	Jul	Višednevna manifestacija sa mini sajmom malina I proizvoda od malina I kulturno-zabavnim programom.	TO Andrijevica	
4	Tradicionalni narodni sabor Knjaževac	Maj	Narodni sabor.	TO Andrijevica	
5	Dan pčelara	Maj	Tradicionalna manifestacija koja svake godine okuplja velik broj izlagača koji prezentuju proizvode od meda, med, opremu za pčelarstvo, suvenire.	Udruženje pčelara Andrijevica	
6	Spasovdanski sabor sela Kralje	Maj – jun	Narodni sabor	TO Andrijevica	

Opština Berane

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
1	Vrela zima u brdima	Decembar	Turistička manifestacija sa brojnim kulturno-umjetničkim i zabavnim sadržajima	TO Crne Gore	
2	Limska regata	Jun	Međunarodna regata kroz zemlje I gradove kroz koje protiče rijeka Lim.	TO Berane	
3	THUNDER Fest	Jul	Festival elektronske i hip-hop muzike	TO Berane	
4	Limsko srce		Međunarodni dječiji festival posvećen obrazovanju, druženju i zabavi djece predškolskog uzrasta i učenicima nižih razreda osnovnih škola.	Centar za kulturu , Opštinski sekretarijat za sport, kulturu, omladinu i saradnju sa NVO	

5	Beransko kulturno ljeto	Jul - avgust	Tradicionalna kulturno-umjetnička manifestacija bogatim muzičkim, kulturnim i umjetničkim programom. Gosti imaju priliku da besplatno posjete predstave, koncerte poznatih izvođača i prisustvuju izložbama i književnim večerima.	Centar za kulturu i Polimski muzej, TO Berane, Opštinski sekretarijat za sport, kulturu, omladinu i saradnju sa NVO	
6	Doček pravoslavne nove godine	Januar			
7	Šlaufijada	Avgust	Tradicionalna manifestacija koja uključuje trku na velikim kamionskim gumama brzacima Lima, takmičenje u odbojci na pijesku, skokovima u vodu i ronjenjem.	TO Berane	

Opština Bijelo Polje

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
1	Festival tamburaških orkestara	Avgust	Međunarodni festival koji baštini i afirmiše tradicionalnu narodnu muziku stanovništva Crne Gore i okruženja.	Centar za kulturu Bijelo Polje	
2	Ratkovićeve večeri poezije	Septembar	Najveća crnogorska smotra poezije koja okuplja pjesnike iz regiona.	JU Ratkovićeve večeri poezije	
3	Festival dramskih amatera Crne Gore		Manifestacija tokom koje se prikazuju pozorišni spektakli u režiji i izvođenju glumaca-amatera.		
4	Internacionalni likovni susreti "Stari most"		Međunarodni susreti likovnih stvaralaca pored Starog mosta u Loznoj Luci kod Bijelog Polja.	NVO "Stari most"	
5	Džez festival	Jul	Festival džez muzike	NVO "Stari most"	
6	Bjelopoljsko likovno proljeće		Susret likovnih stvaralaca.	NVO "Stari most"	
7	Internacionalni festival folklor		Na lokaciji Etno selo Vuković-Tomaševo festival okuplja folklorne ansamble iz različitih zemalja.		
8	Limska regata	Jun	Međunarodna regata kroz zemlje I gradove kroz koje protiče rijeka Lim.	TO Bijelo Polje	
9	Ušće Fest		Spoj sporta i muzike uz učešće dj-eva I bendova iz zemlje I okruženja.		

Opština Kolašin

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
1	Vrela zima u brdima	Decembar	Turistička manifestacija sa brojnim kulturno-umjetničkim i zabavnim sadržajima	TO Crne Gore	
2	Udahni Kolašin	Jul - avgust	Turistička manifestacija sa brojnim kulturno-umjetničkim i zabavnim sadržajima	TO Crne Gore I To Kolašin	
3	Vikend bazari	Januar – mart	Bazari u drvenim kućicama na trgu u Kolašinu na kom svoje proizvode izlažu lokalni proizvođači, otvoreni vikendima od Božića do kraja zimske sezone.	To Kolašin	
4	Bjelasički maraton	Februar	Zimska avanturistička trka na Bjelasici.	To Kolašin	
5	Sinjajevinski maraton	Mart		To Kolašin	
6	Korifej festival	Avgust	Međunarodni festival alternativnog teatra.	NVO "Korifej teatar"	
7	Etno kamp	Avgust	Manifestacija bazirana na istraživanju i promovisanju elemenata nematerijalne kulturne baštine	Ministarstvo kulture Crne Gore	
8	North Fest	Avgust	Muzička manifestacija, pokrenuta sa ciljem promocije turističke ponude sjevera i Kolašina u toku ljetnje turističke sezone.	To Kolašin	

Opština Mojkovac

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
1	Mojkovačka filmska jesen	Septembar	Mini-festival na kom se prikazuju zapažena ostvarenja na domaćoj i stranoj filmskoj sceni.	JU Centar za kulturu "Nenad Rakočević"	
2	Avanturistička trka "Izazov sjevera"	Avgust	Vožnjom kajaka Tarom, trčanjem uz Sinjajevinu i biciklističkom turom po njoj promoviše se dio mojковаčkih turističkih potencijala	Udruženje pčelara Mojkovca	
3	Dječji maskenbal "Buđenje proljeća"	Maj	Maskenbal nudi bogat zabavni program, a učesnici su djeca iz vrtića i osnovnih škola.	TO Mojkovac	

4	Dani meda	Septembar	Tradicionalna manifestacija koja okuplja izlagače iz Mojkovca i okolnih gradova koji prezentuju proizvode od meda, med, opremu za pčelarstvo, suvenire.	Udruženje pčelara Mojkovca	
5	Čorbijada	Jul	Turističko – gastronomska manifestacija	TO Mojkovac	
6	Petrovdan na Ckari	Jul	Na padinama Sinjajevine, u sklopu manifestacije održava se džipijada i tradicionalan izbor za mis Petrovdana.	NVO "Udruženje građana Polja"	
7	Kup "Stari most"	Jul	Međunarodni kup u skokovima sa kamenog mosta na Tari u kom učestvuju najbolji skakači regiona.	Opština Mojkovac	
8					

Opština Plav

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
1	Limska regata	Jun	Međunarodna regata kroz zemlje I gradove kroz koje porotiče rijeka Lim.	TO Plav	
2	Plavski književni susreti	Jun		Centar za kulturu Plav	
3	Dani behara	Maj	Nakon svečanog izvođenja igara i pjesama pomenutih KUD-ova, svečani defile momaka i djevojaka odjevenih u narodnu nošnju, koja je okićena beharom i proljećnim cvijećem, prolazi ulicama i sokacima plavske čaršije sve do Bećiragića kule.	Centar za kulturu Plav TO Plav	
4	Dani borovnice	Jul	Promoviše različite proizvode od borovnice-sokove, kolače i druge poslastice, čuveni „Akšijaš“- slatko od borovnica, slično „suklijašu“ – služi se u drvenoj činiji.	TO Plav, Opština Plav, Ministarstvo održivog razvoja i turizma	
5	Prokletije bez granica	Mart	Zimsko okupljanje planinara iz cijelog regiona. Tada se organizuje planinarski pohod na najviši vrh Prokletija, koji se nalazi u Albaniji.		

Opština Pljevlja

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
--	---------------	--------------------	--------------	-------------	----------

1	Mostovi spajaju ljude	Maj	Tradicionalna turističko promotivna, ekološka i kulturno zabavna manifestacija koja se održava od 2009 godine.	NVO "Tara" I TO Pljevlja, TO Žabljak I TO Crne Gore	
2	Off-Road Trophy Pljevlja	Jun i septembar	Turistička manifestacija prilika je za promociju auto-moto sporta i turističkog potencijala grada Pljevalja sa akcentom na mnogobrojna sela kroz koje karavan prolazi.	Auto-moto klub "AP Sport"	
3	Dani humora i satire "Vuko Bezarević"	Jun	Regionalna manifestaciju iz oblasti humora i satire	TO Pljevlja	
4	Dani pljevaljske ruže	Jun	Tradicionalana manifestacija afirmiše, promociju zaštitu pljevaljske mirisne ruže i proizvoda od nje koji se prave na tradicionalana način.	NVO "Građanska inicijativa"	
5	Prva kosa Crne Gore	Jul	Regionalna manifestacija koja promovira očuvanje tradicije i sela i korišćenja potencijala za bavljenje poljoprivredom.	NVO "Prva kosa Crne Gore"	
6	Pljevaljske novembarske svečanosti	Novembar	Organizuju se povodom 20. novembra, Dana Opštine Pljevlja. Sadrže dramski, književni, likovni i filmski program	Opština Pljevlja	
7	Dani pljevalskog sira	Novembar	Manifestacija se organizuje u cilju promocije originalnog Pljevaljskog sira koji je I prvi zaštićeni sir u Crnoj Gori.	Sekretarijat za privredu Pljevlja	

Opština Plužine

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
1	Dani pastrmke	Jul	Turistička manifestacija koja se održava u eko i etno selima	NVO "Centar za razvoj Pive"	
2	Pjesnička riječ na izvoru Pive	Jul	Najstarija književna manifestacija u Crnoj Gori	Centar za kulturu Plužine	
3	Tri kanjona	Jul	Sportsko zabavna manifestacija koja obilježava smjenu godišnjih doba	Etno selo "Vojinovići"	
4	Tara bez granica	Avgust	Književni susreti koji se organizuju u Šćepan Polju	Centar za kulturu Plužine	
5	Putevima Baja Pivljanina	Septembar	Biciklistička trka.		

Opština Rožaje

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
1	Vrela zima u brdima	Decembar	Turistička manifestacija sa brojnim kulturno-umjetničkim i zabavnim sadržajima	TO Crne Gore	
2	Zlatna pahulja – zlatna staza	Kraj februara – početak marta	Muzički festival za djecu iz Crne Gore, regiona i Evrope. Okuplja najpoznatije stvaraoce muzike za djecu.	Opština Rožaje Centar za kulturu Rožaje	
3	Rožajsko kulturno ljeto	Jun	Organizovanje književnih večeri, promocije knjiga i časopisa, afirmaciju stvaralaštva književnika, umjetnika i stvaralaca različitih profila.	Centar za kulturu Rožaje	
4	Septembarski dani kulture	Jun	Organizuje se u susret obilježavanju Dana opštine Rožaje i obuhvata organizovanje različitih događaja u oblasti kulture i umjetnosti.		
5	Književni susreti “Miroslav Đurović”	Septembar	Organizuje se u spomen na pjesnika, putopisca i eseistu rođenog u Bašči kod Rožaja. Učestvuju književni stvaraoci iz brojnih zemalja iz okruženja i Evrope.	Centar za kulturu Rožaje	
6	Salon likovnog kluba “Kula”	Septembar	Likovni salon Likovnog kluba „Kula“ je manifestacija koja ima za cilj afirmaciju likovnog stvaralaštva. U galeriji Centra za kulturu organizuju se izložbe likovnih radova članova Likovnog kluba „Kula“, koji broji preko trideset članova iz Crne Gore i regiona.	Likovni klub “Kula”	
7	Memorijalni pohod “Safet Mavrić- Ćako”	Drugi vikend u januaru	Organizuje se u spomen na alpinistu i planinara Safet Mavrića. Učesnici su planinari Crne Gore, regiona i evropskih zemalja. http://www.rozaje.me/xvi-memorijalni-pohod-safet-mavric-cako-2/	TO Rožaje i PSD “Hajla”, pod pokroviteljstvom Opštine Rožaje	
8	Dani gljiva i ljekovitog bilja	Septembar	Manifestacija koja ima za cilj da afirmiše vrijednosti i značaj gljiva i ljekovitog bilja kao prirodnog potencijala rožajskog kraja i sjevera Crne Gore.	Centar za kulturu Rožaje TO Rožaje	
9	Ljetnja i zimska džipijada	Februar i avgust	Manifestacija turističko-takmičarskog karaktera.	Džip klub “Hajla” Rožaje	
10	Snowboard kamp	Mart	Višednevna sportska manifestacija koja se održava u planinarskom domu “Grope”.	Snowboard klub “Jump”	

11	Doživi Rožaje	Jun	Manifestacija koja doprinosi publikaciji i prezenatciji prirodnih ljepota Rožaja u cilju privlačenja turista u netaknutu prirodu rožajskog kraja.	TO Rožaje	
12	Dani dijaspore	avgust	Okuplja kulturne stvaraoce iz Rožaja i regiona.	Centar iz kulturu Rožaje TO Rožaje i Centar za međunarodnu saradnju i dijasporu	

Opština Šavnik

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
1	Vrela zima u brdima	Decembar	Turistička manifestacija sa brojnim kulturno-umjetničkim i zabavnim sadržajima	TO Crne Gore	
2	Šatorijada – Bljesak Bijele	Avgust	Trodnevna manifestacija koja osim sportskih obilaska kanjona i planinskih vrleti ima kulturno – zabavni karakter.	Sportski klub "Krilaš"	
3	„Šavničko kulturno ljeto“		Prezentacija književnog i likovnog stvaralaštva		

Opština Žabljak

	Manifestacija	Vrijeme održavanja	Opis Sadržaj	Organizator	Napomena
1	Vrela zima u brdima	Decembar	Turistička manifestacija sa brojnim kulturno-umjetničkim i zabavnim sadržajima	TO Crne Gore	
2	Međunarodni filmski festival "FROG"	Avgust	Međunarodni filmski festival. Program se predstavlja na atraktivnom otvorenom prostoru, noću, pored Crnog jezera i uz veliki broj pratećih programa.	TO Žabljak	
3	Durmitor za sve	Februar	Zabavni program povodom zimske sezone u ski-centrima Savin kuk i Javorovača na Žabljaku.	TO Crne Gore TO Žabljak	
4	Dani planinskog cvijeća	Jul	Ponuda proizvoda domaće radinosti	TO Žabljak	

5	Zlatni orao Durmitora	Mart	Skijaško takmičenje na obroncima Durmitora.	Crnogorski skijaški savez Ski-klub "Durmitor" – Žabljak	
6	Montenegro Winter Cup	Februar	Auto-trke na snijegu koje se održavaju na Durmitoru	Motorsport Magazin TO Žabljak	
7	Memorijal "Danilo Jauković"	Jul	Tradicionalni planinarski uspon na Bobotov kuk u čast generala Danila Jaukovića	TO Žabljak Klub vojnih planinara "Kapetan" Planinarski savez Crne Gore	
8	Dani durmitorske zdrave hrane	Avgust	Gastronomska manifestacija posvećena promociji tradicionalne kuhinje durmitorskog kraja- <i>Internet adresa: http://dochallenge.me</i>	Centar za kulturu Žabljak	
	Durmitor Orienteering Challenge	Avgust	Višednevno međunarodno orijentiring takmičenje.		
	Durmitor Downhill Adventure	Avgust	Međunarodna MTB biciklistička trka.	Sportsko planinarski klub "Durmitor Adventure"	

VI MUZEJI, BIBLIOTEKE, POZORIŠTE, KINEMATOGRAFIJA U CRNOJ GORI

-
- **Turistička valorizacija vrši se u odnosu na:**
 1. Prateći sadržaji (prodavnica suvenira, kafe, restoran, garderoba, toaleti za posjetioce, parking za vozila, autobuse, bicikle, pristupne rampe za osobe sa invaliditetom)
 2. Brošure i katalozi
 3. Brošure na stranom jeziku
 4. Besplatne mape i flajeri
 5. Besplatne mape i flajeri na stranom jeziku
 6. Audio vodič za posjetioce
 7. Audio vodič na stranom jeziku
 8. Informacije na internet prezentaciji
 9. Servis slanja obavještenja prijavljenim članovima (newsletter)
 10. Ako ima newsletter koliko ima prijavljenih članova
 11. Prezentacija na društvenim mrežama
 12. Ako ima prezentaciju, na kojoj mreži
 13. Na kojim stranim jezicima kustosi daju informacije o muzeju-galeriji

PRIMORSKI REGION

Opština BAR		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
Muzeji	1	Zavičajni muzej Bar sa Starim gradom.	Topolica	<ul style="list-style-type: none"> - Arheološko odjeljenje - Istorijsko odjeljenje - Odjeljenje istorije umjetnosti - Etnološko odjeljenje - prirodnjačko odjeljenje U sastavu Muzeja je i konzervatorska laboratorija, stručna biblioteka i sala za povremene tematske izložbe.	http://kulturnicentarbar.me/jpkcbar/ocentru/	U sastavu Centra za kulturu Smješteni u Dvorcu Kralja Nikole I - kulturno dobro
	Biblioteke					Pokretna kulturna dobra
	2	Narodna biblioteka i čitaonica "Ivo Vučković"				U sastavu Centra za kulturu
	3	Dom kulture "Vladimir Popovic Španac"				U sastavu Centra za kulturu
Galerije	1	Umjetnička galerija "Velimir A. Leković"	Šetalište kralja Nikole		galerijabar@t-com.me	U sastavu Centra za kulturu
	2	Art Stojanović galerija				
	3	NVO Outsajder art	Ul. Branka Čalovića C-16		outsiderart@t-com.me https://www.facebook.com/OutsiderartAutsajder/	
	4	Galerija Velimir A. Leković				
Muzička i izvođačka djelatnost	1	Muzička škola „Petar II Petrović Njegoš“	Ul. Mila Boškovića 1/A	osnovno muzičko obrazovanje	http://kulturnicentarbar.me/jpkcbar/ https://www.facebook.com/MuzickaSkolaPetarIIPetrovicNjegosBarCrnaGoraMne/?hc_ref=ARQXeJ-f8-b9FKSAAPaxa03HTDuT58PsCHMS3FqQv	

					P9K5WLRKWnk1vsnMxqPgLJASeA&fref=	
	2	Plesna škola „Salsa Familia“	Maršala Tita bb		https://www.facebook.com/salsafamilia barmontenegro/	
	3	Plesna škola „Habanera“	Ul. J.Tomaševića 57		http://habanera.me/klub/	
Izdavačka djelatnost	1	„ŠTAMPARIJA BAR“	Ul. J.Tomaševića 23			
	2	Media Pro studio Petović	MakedonskaG18			
	3	Štamparija Multiprint	Bul. 24.Novembra H-22,		http://multiprint.co.me/	
		„MARGO ŠTAMPARIJA“ D.O.O.	DUBRAVA BR.432			
		BarumBarum	Mila Boskovića H13			
NVO organizacije		Teatar “Čedo Dragović”	Dom kulture / ul. J.Tomaševića 57			
		Starobarska kulturna kaldrma	POSLOVNI CENTAR G-9			
		Oliva Art	Pobrdje,Sutomore			
		Media Kult	Mila Boškovića br. 12			
		Mediterranski centar fotografije	Obala Potkovića			
		Kulturno umjetničko društvo “Jedinstvo”	J.Tomaševića 57			
		Kulturni centar “Creativ”	Bulevar 24.novembra			
		Internacionalni TV festival Bar		Međunarodna takmičarska smotra TV produkcije	https://www.tvfestbar.com/	

					https://www.facebook.com/televizijski.festivalbar/?hc_ref=ARQ4_9kfo16EILuTKNYfllUOOX3hgB1vv3mfjRochEHWK1gHGO_S_6D1qbP786gaz8Jw	
--	--	--	--	--	---	--

Opština BUDVA		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
Muzeji	1	JU Muzeji i galerije	Stari grad	Arheološki muzej Etnografski muzej Moderna galerija	https://www.facebook.com/pg/JU-Muzeji-i-galerije-Budve-728686403899382/about/?ref=page_internal	Stari grad, Budva
	2	Spomen dom Reževići	Reževići, Budva	Etno soba -paštrovske ženske nošnje i predmeti tradicionalne narodne umjetnosti vezane za prostor Paštrovića		Organizacija izložbi
	3	Crvena komuna				
Biblioteke	1	JU Narodna biblioteka Budve	Žrtava fašizma bb		https://www.facebook.com/pg/JU-NARODNA-BIBLIOTEKA-BUDVE-1450516348582228/about/?ref=page_internal	
Arhivi	1	Arhiv Budve	Stari grad			Stari grad
Pozorišta	1	Grad Teatar Budva	Ul. 13 jul br	Presjek savremenih ostvarenja pozorišnog, kao i likovnog, muzičkog i književnog stvaralaštva	https://www.facebook.com/gradteatar.budva/	
	2	Dramski studio Budva			https://www.facebook.com/djecijidramskistudio.radmilaknezevic/	
Bioskopi		Cadmus Cineplex			https://www.facebook.com/CadmusCineplex/	
Galerije	1	Galerija Franeta	Meditranska bb			
	2	Dukley European Art Community			https://www.tripadvisor.rs/Attraction_Review-g304074-d10737041-Reviews-Dukley_European_Art_Community-	

					Budva_Budva_Municipality.html	
Muzička i izvođačka djelatnost	1	Gradska muzika Budva			https://www.facebook.com/gmbudva/	
	2	Škola za osnovno muzičko obrazovanje				
	3	Škola plesa Budva				
Izdavačka djelatnost	1	Štamparija Impress	Topliški put bb		https://www.facebook.com/stamparija.budva/	
	2	Štamparija Spidermax	Žrtava fašizma bb		https://www.facebook.com/spideemax.budva/	
NVO Organizacije-kultura	1	Urbani kult			https://www.facebook.com/urbanikult	
	2	Sedma sila mladih			https://www.facebook.com/pg/krugmladih.me/posts/	
	3	Feštađuni			https://www.facebook.com/FeštaduniBudva/	
	4	Društvo za kulturni razvoj "Bauo"			https://www.facebook.com/drustvobauo/	
	5	Nvo Pleme			https://www.facebook.com/profile.php?id=100009659620489	
	6	NVO "Za druga "			https://www.facebook.com/groups/73332619564/about/	
	7	Kulturno umjetničko društvo "Kanjoš"			https://www.facebook.com/groups/73332619564/about/	
	8	Pivske igre			https://www.facebook.com/PivskelgreZaZabavo/	
Kinematografija, T	1	TV Budva			https://www.facebook.com/radiotelevizijabudva/	
Opština HERCEG NOVI		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena

Muzeji	1	Gradski muzej	Zadužbina Mirka Komnenovića	- Arheološka zbirka (odjeljenje za praistoriju, antičke arheologije sa podmorskom arheologijom i odjeljenje ranog srednjeg vijeka sa lapidarijumom) - Istorijska zbirka - Zbirka ikona - Etnološka zbirka (gradska i seoska)		Zadužbina Mirka Komnenovića
Kulturni centri	1	JUK Herceg fest	Dvorana Park	-logistika kulturnim i umjetničkim programima -sopstvena proizvodnja muzičkih, likovnih, pozorišnih, književnih, televizijskih i filmskih ostvarenja	http://hercegfest.me	Dvorana Park
Biblioteke	1	Gradska biblioteka i čitaonica Herceg	Trg Herceg Stjepana br 6			
Pozorišta	1	Hercegovsko pozoriste	Njegoseva	Ljetnja pozornica		Hercegovske aprilske pozorišne svečanosti
Bioskopi	1	Ljetno kino na tvrđavi Forte Mare				
Galerije	1	"Josip-Bepo Benković"	Stari grad	Hercegovski zimski salon		Stari grad
	2	Aleksandar Prijčić, galerija				
	3	Galerija - Knjižara "Luča"				
	4	Klub Galerija Spinaker				
Arhivi		Državni arhiv Crne Gore HN	Trg Herceg Stjepana 1 Stari grad	150 fondova i zbirki, i to 128 arhivska fonda, 9 ličnih i porodičnih fondova i 13 zbirki. Najstarija građa potiče iz mletačkog perioda (1687-1797) Najstarija knjiga, inkunabula, Horacija, datira iz 1486. godine, a štampana je u Veneciji.	http://www.dacg.me/index.php/odsjek-herceg-novi	Stari grad

Muzička i izvođačka djelatnost	1	Klapa Castel Nuovo				
	2	Klapa Lira				
	3	Gradska muzika				
	4	Mažoretke				
	5	KUD Igalo				
Izdavačka djelatnost	1	Štamparija Birokonto			http://www.birokonto.com /	
NVO Organizacije-kultura	1	Kulturno sportski centar Diano			https://www.facebook.com/groups/256078964283/about/	
	2	Kulturno umjetničko društvo Igalo			https://www.facebook.com/profile.php?id=100015708669777	
	3	Kulturno umjetničko društvo Ilija Kišić			https://www.facebook.com/Kud-Ilija-Ki%C5%A1i%C4%87-Zelenika-569355799780153/	
	4	Kulturno umjetničko društvo Sloga Đenovići			https://www.facebook.com/KUD-Sloga-Djenovici-168292029869318/	
Kinematografija televizija	1	Filmski festival Herceg Novi				

Opština KOTOR		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/Facebook	Napomena
Muzeji	1	Pomorski muzej	Stari grad	Postepenim razvitkom prvobitne zbirke Bratovštine "Bokeljska mornarica", utemeljene oko 1880. godine, Muzej Bokeljske mornarice otvoren je 1938. G Bazira se na		Smješten u baroknoj palati plemićke porodice Grgurina iz početka XVIII vijeka, Stari grad zaštićene kao kulturno dobro Pokretna kulturna dobra

			prikazu razvoja domaćeg brodarstva i pomorske trgovine.		<ol style="list-style-type: none"> 1. Zbirka fotografija, Pripadnici Bokeljske mornarnice XIX-XX v 2. Zbirka geografskih i topografskih karata XVIII –XX vijek 3. Zbirka bakroreza, P. Coronelli XVII vijek 4. Zbirka akvarela 5. Zbirka grbova Bokeljskih plemićkih porodica i grada Kotora 6. Zbirka štampanih stvari 7. Zbirka ikona, Boko-kotorska ikonopisna škola XVIII-XIX vijek 8. Gobleni, holandski XIX vijek 9. Biste, Kolumbo - bronza-XX vijek 10. Zbirka umjetničkih slika 11. Zbirka modela brodova 12. Zbirka brodskih instrumenata, opreme i ribarstva 13. Zbirka oružja 14. Zbirka narodnih nošnji i ukrasa 15. Zbirka namještaja, posuđa i ukrasnih predmeta 16. Fototeka 17. Arhiv 18. Numizmatička zbirka 19. Zbirka knjiga biblioteke Pomorskog muzeja
2	Muzej grada Perasta	Perast	Pomorska, etnografska i istorijsko-umjetnička zbirka, sa podzbirkama, a pod njegovim okriljem je i fond memorijalnog muzeja porodice Visković (njihov arhiv i biblioteka), arhiv peraške opštine, arhiv osnovne škole i biblioteka Muzeja grada Perasta.	http://www.muzejperast.me/index.php/me/muzej	<p>Muzej je smješten u Palati Bujović - kulturno dobro</p> <p>Pokretna kulturna dobra</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zbirka oružja i ordena 2. Numizmatička zbirka 3. Zbirka umjetničkih slika 4. Zbirka modela brodova, brodskih instrumenata i raznih predmeta 5. Etnografska zbirka

						6. Zbirka namještaja, posuđa, i ukrasnih predmeta 7. Zbirka fotografija 8. Zbirka zastava 9. Zbirka diploma 10. Autoportret Tripa Kokolja 11. Venecijanski grb iz admiralske porodice Balović 12. Ikona sa kandilom od srebra rad Bokeških ikonopisaca XVIII v. 13. Bambusov štap sa zlatnom drškom 14. Goblen, izrađen svilom u bojama, u sredini porodični grb, rađen u porodici pom. kap. P. Krilovića 15. Skulptura, na kamenom postolju lav sa zastavom Venecije 16. Darovno pismo Katerine Lučić iz 1801.
	3	Muzej crkve Svetog Nikole sa zvonikom		Zbirku čine relikvije, srebrni i drveni krizevi, kalezi, monstrante, ikone, barokne slike (rad T. Kokolje), brojna liturgijska odjeca, itd.	http://www.perast.com/html/muzeji.html	
		Gospa od Škrpjela	Ostrvo Gospa od Škrpjela	Muzej sa lapidarijumom Posebno su vrijedni reljef - rad mletackog vajara Djovanija Bonace, goblen izradjen vlastitom kosom, zavjetni rad Peraštanke Jacinte Kunic iz 1828. g., mala zbirka orudja i oruzja.	http://www.perast.com/html/muzeji.html	
		Muzej mačaka	Stari grad		http://catsmuseum.org/index.php?lang=en http://travelmontenegro.me/2017/10/18/kotorski-muzej-macaka/	U prizemlju nekadašnjeg samostana Gospe od anđela na kotorskoj Pjaci od kina
		Kotor3DMuseum				

		Antik Bazar				
Biblioteke	1	Gradska biblioteka i čitaonica	Pjaca od kina bb Stari grad, Kotor			
		Pomorska biblioteka	Dobrota 171			Kulturno dobro -zgrada Centralne komisije
Kulturni centri		JU Kulturni centar „Nikola Đurković“ Kotor	Obala b.b			
Galerije	1	Galerija Tician				
	2	Namfleg Workshop	Prodaja I izrada nakita na licu mesta, uz učešće I posjetilaca			
	3	Dukley Art Center				
	4	Gallery Nives				
Arhivi		Istorijski arhiv		-182 knjige starih sudsko-notarskih spisa od 1326-1797 život srednjovjekovnog Kotora i okolnog područja - Najbrojniji su spisi iz mletačkog perioda (1420-1797) brojna zbirka pergamenata, isprava i rukopisa iz XIV-XVIII		Pokretns kulturna dobra
Pozorišta		Ljetnja pozornica	Stari grad 460			
Muzička i izvođačka djelatnost	1	Muzička škola Vida Matjan			http://www.vidamatjan.me/	
	2	Bisernice Boke	Ženska klapa			
	3	Maris	Ženska klapa			
	4	Incanto	Ženska klapa			
	5	Karampana	Muška klapa			
	6	Šufit	Muška klapa			

	7	Srpsko pjevačko društvo jedinstvo				
Izdavačka djelatnost	1					
NVO Organizacije-kultura	1	Meštar i Furešta				
	2	Fešta				
Bioskopi	1	Kino Boka			http://www.tokotor.me/vodic/item/205	
Kinematografija televizija	1	Filmski festival Herceg Novi				

Opština TIVAT		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
Muzeji	1	Muzej Centra za kulturu		Kompleks srednjovjekovnog ljetnjikovca „Buća – Luković“ Etnografska zbirka	http://www.czktivat.me/o-nama/	
	2	Nautički muzej				
Biblioteke	1	Narodna biblioteka		Kompleks srednjovjekovnog ljetnjikovca „Buća – Luković“	http://www.czktivat.me/o-nama/	
Kulturni centri	1	Centar za kulturu	Luka Tomanović 4	Kompleks srednjovjekovnog ljetnjikovca „Buća – Luković“	http://www.czktivat.me/o-nama/	
	2	Kulturni centar KuKuta		Razvijanje sposobnosti kroz kreativno izražavanje i		

				očuvanje i unaprijeđenje kulturne baštine, likovno-muzičke edukativne radionice za djecu		
Galerije	1	Galerija „Buća“		Kompleks srednjovjekovnog ljetnjikovca „Buća – Luković“	http://www.czktivat.me/o-nama/	
Arhivi		• -	-			
Pozorišta, scene		Ljetnja pozornica		Kompleks srednjovjekovnog ljetnjikovca „Buća – Luković“	http://www.czktivat.me/o-nama/	
		Mala ljetnja scena	Atrijum galerije „Buća“	Kompleks srednjovjekovnog ljetnjikovca „Buća – Luković“	http://www.czktivat.me/o-nama/	
		DTV Partizan		bivši “Sokolski dom” polifunkcionalna dvorana za manje pozorišne, plesne predstave, koncerte, književne večeri, naučne skupove		
		Ljetnja pozornica Donja Lastva				
Muzička i izvođačka djelatnost	1	Muzička škola Tivat	Ul.Stančića bb		http://www.muzickaskolativat.me/	
		Klapa Jadran				
		Glazbeno prosvjetno društvo				
		klapa “BELLEZZA”		Njeguje vokalnu i vokalno instrumentalnu muziku, sa akcentom na bokeljsku i crnogorsku pjesmu	http://montenegrina.net/umjetnost/muzika/clanci/o-izvodjacima/klapa-bellezza-tivat-montenegro/	

Izdavačka djelatnost	1	Štamparija Printall	Kalimnj bb			
NVO Organizacije-	1	Tivatska akcija				
	2	Maškarada Tivat				
		KUD Boka Tivat				
		Književni klub more Tivat				
Bioskopi	1	Velika sala Centra za kulturu			https://m.cdm.me/grad/filmski-repertoar-centra-za-kulturu-tivat-2/	
Kinematografija televizija	1					
Opština ULCINJ		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
Muzeji	1	Zavičajni muzej	Stari grad, Ulcinj	Arheološka zbirka u crkvi-džamiji, etnološka u starom objektu i umjetnička zbirka, kao i izložba posvećena Sabataj Cevi, čuvenom pokretaču reforme Talmuda, u Kuli Balšića.		
Biblioteke	1	Narodna biblioteka Mirko Srzentić				
Kulturni centri	1	JP Centar za kulturu				
	2	Dom kulture Ulcinj	Bulevar Đerđ Kastrioti Skenderbeg b.b.			
Galerije	1	Galerija Centra za kulturu	Stari grad, Ulcinj	u Kuli Balšića		

Arhivi		•	-			
Pozorišta, scene						
Muzička i izvođačka djelatnost	1	Škola za osnovno muzičko obrazovanje	Bulevar Đerđ Kastrioti Skenderbeg b.b.			
		KUD "Zana"				
		KUD "Štoj"				
		Klapa Ulcinj				
Izdavačka djelatnost	1	Štamparija Garant	Totoši bb.			
NVO Organizacije-	1	Art Dulcinium				
	2	Monitoring Group Ulcinj – MogUL				
	3	„Art Club“		Udruženje umjetnika i intelektualaca		
Bioskopi						
Kinematografija televizija	1					

SREDIŠNJI REGION

Opština CETINJE		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
Muzeji	1	Narodni muzej Crne Gore			http://www.mnmuseum.org/	
	1.1	Istorijski muzej				Vladin dom, Ikona presvete Bogorodice Filermose
	1.1.1	Muzej kralja Nikole				Dvor Kralja Nikole
	1.1.2	Muzej Petra II Petrovića Njegoša				Biljarda
	1.1.3	Njegošev mauzolej na Lovćenu	Lovćen			
	1.14	Njegoševa rodna kuća	Erakovići, Njeguši		http://www.mnmuseum.org/NJRKmn.htm	
	1.2	Umjetnički muzej				sa Galerijom savremene umjetnosti „Dado Đurić“
	1.3	Etnografski muzej			http://www.mnmuseum.org/emcgmn.htm	Zgrada bivšeg Srpskog poslanstva
	1.4	Arheološki muzej				Vladin dom
	1.5	Reljef Crne Gore				Biljarda
	2	Muzej novca	Njegoševa			
	3	Muzej- Riznica cetinjskog manastira				Ruka Svetog Jovana Krstitelja i Čestica Časnog Krsta.
Biblioteke	1	Nacionalna biblioteka Đurđe Crnojević	Bulevar crnogorskih junaka 163		https://nb-cg.me/ https://www.facebook.com/nacionalnabibliotekacg	
		Biblioteka Njegoš	Njegoševa 102		http://bibliotekanjegos.me/ https://www.facebook.com/bibliotekanjegos/	

Kulturni centri i predstavništva	1	Francuski ugao "Frédéric Rossif"	Njegoševa		http://www.cetinje.me/index.php/me/vodic/2014-01-29-16-22-36/francuski-ugao-frederic-rossif	U zdanju bivšeg francuskog poslanstva
	2	Američki ugao	Dečanska ulica			
Galerije	1	Galerija savremene umjetnosti „Dado Đurić“			http://www.mnmuseum.org/gmddmn.htm	Narodni muzej Crne Gore
		Galerija 42°	Vuka Mićunovića	Galerija FLU, studentska		
		Galerija atelje DADO	Njegoševa		https://ateljedado.wordpress.com/	Narodni muzej Crne Gore, Rodna kuća Dada Đurića
Arhivi		Državni arhiv Crne Gore	Novice Cerovića 2	Naslijedio je dokumentaciju Državne arhive Crne Gore, čije je djelovanje počelo 1895. godine.	http://www.dacg.me/ https://www.facebook.com/Dr%25BEavni-arhiv-Crne-Gore-325178734254785/	
Pozorišta, scene		Kraljevsko pozorište „Zetski dom“	Novice Cerovića bb		https://www.zetskidom.me/me/pocetna https://www.facebook.com/Zetski Dom/	
		Ljetnja pozornica				
Muzička i izvođačka djelatnost	1	Muzička akademija				
		Škola za osnovno muzičko obrazovanje "Savo Popović"				
	2	KUD „Njegoš“				
Izdavačka djelatnost	1	Štamparija "Obod"			http://stamparijaobod.com/mn/onama/ http://stamparijaobod.com/mn/onama/	
NVO Organizacije-	1	„Cetinje – moj grad“			http://www.cetinje-mojgrad.org/	
	2	„Crnogorski kulturni forum“				
Bioskopi		• -				

Kinematografija televizija						
-------------------------------	--	--	--	--	--	--

Opština DANILOV GRAD		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
Muzeji	1	Zavičajni muzej	Lazara Đurovića bb	-sedam zbirki i rekonstrukcija oltarskog dijela srednjeg broda bazilike sa Martinića Gradine		Radna jedinica Centra za kulturu u zgradi starog Knjaževog dvora
Biblioteke	1	Biblioteka Mihailo Miho Vukotić	Lazara Đurovića bb			Radna jedinica Centra za kulturu u zgradi starog Knjaževog dvora
Kulturni centri i predstavništva	1	JU Centar za kulturu	Trg 9. decembar			
		Matica crnogorska – ogranak Danilovgrad				
Galerije	1	Galerija JU Umjetnička kolonija		Međunarodna institucija		
	2	Umjetnička galerija Božidara Pavićevića - Zodijaka				
Arhivi						
Pozorišta, scene	1	RJ Prikazivačko-scenska djelatnost Centra za kulturu				
	2	Otvorena scena- amfiteatar				
Domovi kulture	1	Dom kulture				
	2	Dom omladine				

	3	Dom omladine Rsojevica				
	4	Spomen dom "Martnička bitka"				
Muzička i izvođačka djelatnost	1	Muzička Škola				U prostorijama Centra za kulturu
	2	Folklorni ansambl "Oro"				
	3	Folklorni ansambl "Danilovgrad"			https://www.facebook.com/pages/category/Organization/Folklorni-Ansambl-Danilovgrad-Crna-Gora-342188479169912/	
	4	Guslarsko društvo "Njegoš"				
	5	plesni klub „Matrix“				
Izdavačka djelatnost	1					
NVO Organizacije-	1	Kulturno kreativni centar „Matrix“				
	2	"EgoKult"				
	3	„Zavičaj“				
Bioskopi		Bioskop »Zeta«				
Kinematografija televizija						

Opština		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
NIKŠIĆ						
Muzeji	1	Zavičajni muzej	Trg Šaka Petrovića bb			Kulturno dobro - Dvorac kralja Nikole
Biblioteke	1	Biblioteka Njegoš	Trg Šaka Petrovića bb		http://bibliotekank.me	

Kulturni centri i predstavništva	1	Centar za kulturu	Šaka Petrovića br 1		http://niksic.me/lokalna-uprava/javna-preduzeca-i-ustanove/ju-centar-za-kulturu/	
	2	Kulturni centar Punkt			https://www.facebook.com/KCPU NKT/	
		Umjetnički centar Korak			https://www.facebook.com/Umjetni%C4%8Dki-Centar-Korak-Nik%C5%A1i%C4%87-241968982529777/	
Galerije	1	Galerija Nikola I				
	2	Galerija Ilija Šobajić				
	3	Art Galery	Voja Deretića bb		https://hoteltrim.com/ https://www.facebook.com/galerij aaniksic/	
	4	Galerija Forum	Trg Slobode			
Arhivi						
Pozorišta, scene	1	Niksicko narodno pozorište			http://niksickopozoriste.me/	
	2	Dječje pozorište Stanko vić				
	3	Šćućukin pozorište				
Muzička i izvođačka djelatnost	1	Škola za osnovno i srednje muzičko obrazovanje	Ul.Alekse Backovića			
	2	KUD "Zahumlje"				
	3	KUD Akord				
	4	KUD Župa				
	5	KUD Čigra				
	6	„Udruženje guslara Radovan Bećirović – Trebješki“				
	7	Udruženja guslara i epskih pjesnika Crne Gore "Vuk Karadžić"				

Izdavačka djelatnost	1	Komo štamparija				
	2	Grafičko umjetnikka radnja „Unigraf“				
	3					
NVO Organizacije-	1	Kulturno kreativni centar “Akord”				
	2	“Scena 083”				
Bioskopi	1	Cinema 213				
Kinematografija televizija		TV Nikšić				

Opština PODGORICA		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
Muzeji	1	Muzej grada	Marka Miljanova 4		http://www.pgmuzeji.me/ https://www.facebook.com/Muzej-grada-Podgorice-973446029382392/	
	2	Muzej Marka Miljanova	Medun		http://www.pgmuzeji.me/	Rodna kuća Marka Miljanova-kulturno dobro
	3	Prirodnjački muzej			http://www.pmcg.co.me/ https://www.facebook.com/prirodnjackimuzej.me/	
Biblioteke	1	Narodna biblioteka Radosav Ljumović	Njegoševa 22		https://www.nbpg.me/ https://www.facebook.com/pages/L-Narodna-Biblioteka-Radosav-Ljumovic/784766271590771	
	2	Crnogorska akademija nauka I umjetnosti				
	3	Centralna univerzitetska biblioteka				
Kulturni centri i predstavništva	1	Centar savremene umjetnosti	Kruševac bb		https://www.facebook.com/CSUCG/	

	2	KIC Budo Tomović	Ul.Vaka Đurovića br 12	DODEST Hor zvjezdice	http://kicpodgorica.me/	
	3	KIC Zeta	Golubovci bb		https://www.facebook.com/profile.php?id=100009809712325&lst=100023074787743%3A100009809712325%3A1524643047&sk=about	
	4	KIC Malesija	Tuzi bb		https://www.facebook.com/pages/KIC-Malesija-Tuzi/120567114277956	
	5	Francuski institut Crne Gore	Njegoseva 25			
	6	Britanski savjet	Ulcinjaska 8			
	7	Italijanski kulturni centar	Hercegovačka 13			
	8	Turski kulturni centar	Ul.Radosava Burića bb			
	9	Americki ugao	Ul.Vaka Đurovića br 2		https://www.facebook.com/pg/ACPodgorica/about/?ref=page_internal	
Galerije	1	Kusleova kuća	Vuka Karadžića 8			
	2	Galerija Rista Stijovića	Stara varoš			
	3	Moderna galerija	Marka Miljanova 4		www.pizana.me	
	4	Galerija Pizana	Hercegovačka 60		-	
	5	Galerija Centar	Njegoševa 2		http://galerijakonsul.com/	
	6	Galerija Konsul	Meše Selimovića 12		-	
	7	Art galerija	Trg Republike 1		www.ulucg.me	
	8	Galerija ULUCG	Marka Miljanova 2			
	9					
Arhivi	1	Državni arhiv Crne	Ul. Đoka Miraševića		http://www.dacg.me/	
Pozorišta, scene	1	Crnogorsko narodno pozorište	Ul.Stanka Dragojevića br.18		http://cnp.me/	
	2	Gradsko pozorište	Bokeljska br 2		http://pgpozorište.me/	
	3					

Muzička i izvođačka djelatnost	1	Muzički centar Crne Gore	Bul. Džordža Vasingtona bb	Crnogorski simfonijski orkestar	http://www.muzickicentar.com/kontakt/		
	2	Umjetnička škola za muziku I balet „Vasa Pavić“	Novaka Milošević br 15		http://vasapavic.me/kontakt/		
	3	Baletska škola Pinceza Ksenija				http://www.princezaksenija.com/	
	4	Plesna škola Jet Set	Trg Nikole Kovačevića				
	5	Allegro, baletska trupa					
	6	Plesna škola “Buena Vista”				http://www.buena-vista.me/	
	7	Umjetnička škola osnovnog I srednjeg muzičkog obrazovanja za talente Andre Navarra	Prva Proleterska broj 40				
	8	KUD Stanko Dragojević					
	9	Veselice		Ženska klapa			
Izdavačka djelatnost	1	CID	Njegoševa 11				
	2	NOVA KNJIGA	Ludviga Kube bb				
	3	NARODNA KNJIGA	II crnogorskog bataljona 2/10				
	4	ZAVOD ZA UDŽBENIKE I NASTAVNA SREDSTVA	Novaka Miloševa 36				
	5	Stamparija 3M Makarije	Miloja Pavlovića 112			http://www.3mmakarije.co.me/	
NVO Organizacije-	1						
	2						
Bioskopi	1	Cineplex, Delta					

Kinematografija televizija		Filmski centar Crne gore	13 jul		http://fccg.me/o-nama/ https://www.facebook.com/filmcentreofmontenegro/	
		Crnogorska kinoteka	Ul.Miljana Vukova 59		http://www.kinoteka.me/	
		RTV Crne Gore				
Rute	1	Jezerske rute – Skadarsko jezero			http://www.podgorica.travel/images/Jezerse_rute.pdf	
	2	Foto ruta Montenegro Phototrekking			https://www.facebook.com/montenegro.phototrekking/	
	3	Montenegro adventures		Organizovanje izleta usmjerenih na lokalnu tradiciju, kulturu, kuhinju i način života i ve što odlikuje jedinstveni identitet prostora.	(http://www.montenegro-adventures.com/)	
	4	Istraži Skadarsko jezero		Krstarenje jezerom, kulturna baština, degustacija vina i tradicionalna kuhinja	https://lake-skadar.com/	Preporučeno od Lonley planet-a kao njihov “top choice” u području
	5	Explore Skadar Lake - Agritourism and Multi-Activity Holidays		Privatna inicijativa	https://www.tripadvisor.com/Hotel_Review-g1232143-d7797394-Reviews-Explore_Skadar_Lake_Agritourism_and_Multi_Activity_Holidays-Virpazar_Bar_Municipality.html http://www.pi-em.me/	

	6	Aktivni odmor			http://www.explorer.co.me/	
	7	“Vinski put”		Prezentirana u okviru Inicijative Kulturne rute savjeta Evrope	http://www.plantaze.com/prezentacija-turisticke-ponude-vinski-put-u-okviru-kulturnih-ruta-savjeta-evrope/	

SJEVERNI REGION

Opština ANDRIJEVICA		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
Muzeji	1	Zavičajni Muzej	Kralje			
Biblioteke	1	Gradsk biblioteka i čitaonica	Ul. Branka Deletića			U okviru Centra za kulturu I sport
Kulturni centri i predstavništva	1	JU Centar za kulturu i sport	Ul. Branka Deletića	Izdaje časopis "Vremekazi"	https://www.facebook.com/pages/category/Community-Organization/Centar-za-kulturu-i-sport-Andrijevica-695053053931038/	
Galerije	1					
Arhivi		Državni arhiv Crne Gore			http://www.dacg.me/index.php/cg-da-2-andao-andrijevica	
Pozorišta, scene						
Muzička i izvođačka djelatnost	1	KUD Andrijevica			https://www.facebook.com/pages/KUD-ANDRIJEVICA/262798910416776	
	2	KUD Komovi			https://www.facebook.com/kudkomovi1/	
Izdavačka djelatnost	1	JU Centar za kulturu i sport				
NVO Organizacije-	1	NVO Folklor-Kralje			http://opstinaandrijevica.me/wpc-content/uploads/2016/03/NVO-Folklor-Kralje.pdf	
	2	Eko turs Komovi				
	3	Guslarsko društvo Vojvoda Miljan Vukov				
Bioskopi	1	Cineplexx		Sistem mobilnih bioskopa		
Kinematografija televizija						

Opština BERANE		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
Muzeji	1	Polimski muzej	Ul. Miloša Mališića		http://www.polimskimuzej.me/	
Biblioteke	1	Narodna biblioteka "Dr Radovan Lalić"	Ul. Branka Deletića			U okviru Centra za kulturu I sport
Kulturni centri i predstavništva	1	JU Centar za kulturu	Ul. Branka Deletića	U okviru Centra je Spomen kuća "Vojvoda Gavro Vuković"	http://berane.me/ju-centar-za-kulturu/	
Galerije	1	Galerija Polimskog muzeja	Ul. Miloša Mališića		http://www.polimskimuzej.me/	
	2	Spomen kuća "Vojvoda Gavro Vuković"				
Arhivi		Državni arhiv Crne Gore	Balabando		http://www.dacg.me/index.php/odsjek-berane	
Pozorišta, scene						
Muzička i izvođačka djelatnost	1	Muzička škola			https://www.facebook.com/pages/category/School/Muzi%C4%8Dka-%C5%A1kola-Berane-518981711595445/	
	2	KUD Kolo				
	3	KUD Lim				
	4	KUD Duga				
	5	O' Dive Bellcanto	Ženska klapa		https://www.facebook.com/ODive-bel-canto-689701611105869/	
Izdavačka djelatnost	1					
NVO Organizacije-	1					
Bioskopi	1	Bioskop			https://wego.here.com/montenegro/berane/cinema/bioskop--499jx7psb741345a4b130941f38c748ca9d4c852?map=42.84426,19.87198,19,normal	

Opština BIJELO POLJE		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
Muzeji	1	Zavičajni muzej	Ul. Radnička			U okviru Centra za kulturu
Biblioteke	1	Narodna biblioteka				U okviru Centra za kulturu
Kulturni centri i predstavništva	1	JU Centar za djelatnosti kulture „Vojislav Bulatović – Strunjo”			https://www.bijelopolje.co.me/index.php/lokalna-uprava/javne-ustanove-i-preduzeca/ju-centar-za-djelatnosti-kulture	
Galerije	1	Galerija Centra za kulturu	Ul. Muniba Kučevića			
	2					
Arhivi		Državni arhiv Crne Gore				
Pozorišta, scene		Bjelopoljsko pozorište				U okviru Centra za kulturu
Muzička i izvođačka djelatnost	1	JU Škola za osnovno muzičko obrazovanje			https://www.facebook.com/muzickabp/	
	2	KUD „Tekstilac“				
	3	KUD Bijelo Polje			https://www.facebook.com/kudbijelopolje/	
	4	Bjelopoljski tamburaši				
	5	Mali tamburaši			https://www.facebook.com/malitamburasi.bijelopolje/	
Izdavačka djelatnost	1	Književni klub „Miodrag Bulatović“				
	2	„JU Centar za djelatnosti kulture				
		Časopis Odzivi“		časopis za književnost, umjetnost i kulturu		
NVO Organizacije-	1	„NITI OD ZLATA“		Očuvanje starih zanata, nacionalno-autentičnih suvenira	https://www.facebook.com/Nevladino-udru%C5%BEenje-NITI-321507138192560/	

		KLUB KULTURE (K-club)				
Bioskopi	1	Bioskop				JU Centar za djelatnosti kulture „Vojislav Bulatović – Strunjo”
Kinematografija televizija		TV Bijelo Polje				

Opština GUSINJE		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
Muzeji	1					
Biblioteke	1	Biblioteka sa čitaonocom u Vezirovoj džamiji				
Kulturni centri i predstavništva	1	JU Centar za kulturu			https://www.opstinagusinje.me/d-o-o-i-javne-ustanove/ju-centar-za-kulturu/	
Galerije	1					
Arhivi						
Pozorišta, scene						
Muzička i izvođačka djelatnost	1	KUD Džafer Nikočević				
Izdavačka djelatnost	1					
NVO Organizacije-	1					
Bioskopi	1					
Kinematografija televizija						

Opština KOLAŠIN		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
Muzeji	1	Zavičajni muzej	Trg borca			
Biblioteke	1	Gradska biblioteka Ljubo Anđelić				
Kulturni centri i predstavništva	1	JU Centar za kulturu	Ul. Vojvode Mine			
Galerije	1	Galerija Centra za kulturu	Trg borca			
Arhivi		Državni Arhiv Crne Gore	Trg borca		http://www.dacg.me/index.php/odsjek-kolasin	
Pozorišta, scene						
Muzička i izvođačka djelatnost	1	JU Škola za osnovno muzičko obrazovanje			http://muzickaskolakolasin.me/	
Izdavačka djelatnost	1					
	2					
NVO Organizacije-	1	Udruženje likovnih umjetnika Kolašina	Drijenak bb			
		Urbani pokret	IV Proleterske bb			
Bioskopi	1	Cineplexx		Sistem mobilnih bioskopa		
Kinematografija televizija						

Opština MOJKOVAC		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
Muzeji	1					
Biblioteke	1	Gradska biblioteka				
Kulturni centri i predstavništva	1	Centar za kulturu "Nenad Rakočević"			https://www.facebook.com/Centar-za-kulturu-Nenad-Rako%C4%8Devi%C4%87-Mojkovac-686695364813626/?ref=page_internal	
Galerije	1	Centar za kulturu "Nenad Rakočević"				
Arhivi		Državni Arhiv Crne Gore				
Pozorišta, scene						
Muzička i izvođačka djelatnost	1	Područno odjeljenje				
	2	KUD "Vesna"				
Izdavačka djelatnost	1					
NVO Organizacije-	1					
Bioskopi	1	Centar za kulturu "Nenad Rakočević"				
Kinematografija televizija						

Opština PETNJICA		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
Muzeji	1	U osnivanju				
Biblioteke	1	Biblioteka Kadrija Adrović				
Kulturni centri i predstavništva	1	JU Centar za kulturu			https://www.facebook.com/czk.petnjica/	
Galerije	1					
Arhivi		Državni Arhiv Crne Gore				
Pozorišta, scene						
Muzička i izvođačka djelatnost	1	KUD Bihor				
Izdavačka djelatnost	1					
NVO Organizacije-	1					
Bioskopi	1	JU Centar za kulturu				
Kinematografija televizija						
Opština PLAV		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
Muzeji	1	Muzej	Kula Redžepagića	Etnografska zbirka	https://www.gluseum.com/ME/Plav/757893354271266/Etno-muzej-Kula-Redzepagica	Kula Redžepagića- kulturno dobro
Biblioteke	1	Gradska biblioteka				
Kulturni centri i predstavništva	1	JU Centar za kulturu			https://www.facebook.com/czk.petnjica/	

Galerije	1					
Arhivi		Državni Arhiv Crne Gore				
Pozorišta, scene						
Muzička i izvođačka djelatnost	1	Područna jedinica Muzičke škole iz Berana				JU Centar za kulturu
		KUD "Plavsko jezero"				
Izdavačka djelatnost	1					
NVO Organizacije-	1	Udruženja pisaca Plava				
Bioskopi	1	Bioskop JU Centra za kulturu				
Kinematografija televizija						

Opština PLJEVLJA		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
Muzeji	1	JU Zavičajni muzej	Trg 13. Jul	Arheološko odjeljenje Etnografsko odjeljenje Istorijsko Kulturno istorijsko	https://muzejpljevlja.com/#	Pljevaljska diatreto-arheološko otkriće prvorazrednog značaja
Biblioteke	1	Narodna biblioteka "Stevan Samardžić"	Trg 13. Jul			
Kulturni centri i predstavništva	1	JU Centar za kulturu "Predrag Peđa Leovac"	Dom kulture		https://www.facebook.com/czk.pe tnjica/	
Galerije	1	Umjetnička galerija "Vitomir Srbljanović"	Ul. Tanasija Pejatovića			

Arhivi		Državni Arhiv Crne Gore	Ul. Mehmeda Zekerijaha			
Pozorišta, scene						
Muzička i izvođačka djelatnost	1	Osnovna muzička škola				
Izdavačka djelatnost	1	JU Zavičajni muzej		Glasnik Zavičajnog muzeja		
NVO Organizacije-	1					
Bioskopi	1	JU Centar za kulturu				
Kinematografija televizija		TV Pljevlja				

Opština PLUŽINE		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
Muzeji	1					
	2	Etno selo Montenegro	Brezna	Muzej sira, muzej vune, muzej vazduha, muzej muzike....		
Biblioteke	1	Biblioteka JU Centra za kulturu				
Kulturni centri i predstavništva	1	JU Centar za kulturu			https://www.facebook.com/czk.pe tnjica/	
Galerije	1	Galerija JU Centra za kulturu				
Arhivi						
Pozorišta, scene						
	1	KUD Piva				

Muzička i izvođačka djelatnost		guslarsko društvo "Vojvoda Lazar Sočica				
Izdavačka djelatnost	1					
NVO Organizacije-	1	Udruženje Zelena Piva		Promovisanje ekoloških i turističkih vrijednosti		
		Da ožive pivska sela				
Bioskopi	1	Bioskopska dvorana JU Centar za kulturu				
Kinematografija televizija						

Opština ROŽAJE	ro ža je	Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
Muzeji	1	Zavičajni muzej Ganića Kula	Rožaje	Muzejski fond sistematizovan u zbirke: oružja, numizmatike, etnografije, pismenosti i obrazovanja	http://www.muzejrozaje.me/	
	2	"Kuca Pepica"		privatni etno muzej zbirka narodnih rukotvorina, sa izuzetno lepim i vrednim ćilimima i maramama	https://upoznajcrnogoru.com/muzej-kuca-pepica-rozaje/	
Biblioteke	1	Gradska biblioteka				
Kulturni centri i predstavništva	1	JU Centar za kulturu			https://www.facebook.com/pages/category/Community-Organization/Centar-za-Kulturu-sport-i-medije-%C5%A0avnik-539465446124284/	
Galerije	1	galerija „Magaza“				

Arhivi						
Pozorišta, scene		Dom kulture				
Muzička i izvođačka djelatnost	1	KUD Vrelo Ibra				
	2	KUD Rožaje				
Izdavačka djelatnost	1	JU Centar za kulturu				
NVO	1	NVO "Priroda i baština,, Rožaje			halili.markisic@gmail.com	
	2	NVO"Građanska inicijativa mladih"		„ Promocija kulturne baštine Rožaja”	http://www.rozaje.me/wp-content/uploads/2013/07/Raspodjela-za-NVO-2013.pdf	
		NVO" Amanet tradicije		„ Rožaje kroz suvenire”	http://www.rozaje.me/wp-content/uploads/2013/07/Raspodjela-za-NVO-2013.pdf	
		NVO"Udruženje inženjera drvne industrije Crne Gore”		„ Izrada suvenira i predmeta od drveta”	http://www.rozaje.me/wp-content/uploads/2013/07/Raspodjela-za-NVO-2013.pdf	
		NVO"Centar mladih”		„ Video I fotografije nasleđa Rožaja”		
Bioskopi	1	Bioskop Centra za kulturu				
Kinematografija televizija						

Opština ŠAVNIK		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
Muzeji	1					

	2	Kuća Novice Cerovića-spomen soba				
Biblioteke	1					
Kulturni centri i predstavništva	1	JU Centar za kulturu, sport i medije			https://www.facebook.com/pages/category/Community-Organization/Centar-za-Kulturu-sport-i-medije-%C5%A0avnik-539465446124284/	
Galerije	1	Galerija JU Centra za kulturu, sport i medije				
Arhivi						
Pozorišta, scene						
Muzička i izvođačka djelatnost	1					
Izdavačka djelatnost	1					
NVO	1					
Bioskopi	1					
Kinematografija televizija						

Opština ŽABLJAK		Naziv	Lokacija	Sadržaji, aktivnosti	Internet prezentacija/ Facebook	Napomena
Muzeji	1					

Biblioteke	1	Gradska biblioteka		Ul. Božidara Žugića		
Kulturni centri i predstavništva	1	JU Centar za kulturu			http://zabljak.me/m/0/20170/JU%20CENTAR%20ZA%20KULTURU/ http://database.uom.me/repository/(Zabljak)%20JU.%20Centar%20za%20kulturu.pdf	
Galerije	1	Galerija JU Centra za kulturu				
Arhivi						
Pozorišta, scene						
Muzička i izvođačka djelatnost	1	KUD „ Radoje Dakić – Brko“				
Izdavačka djelatnost	1					
NVO	1	Tara				
Bioskopi	1	JU Centar za kulturu				
Kinematografija televizija						

VII MODELI FORMIRANJA PROIZVODA KULTURNOG TURIZMA

Prioritet - Upoznaj Crnu Goru za 5 -7 dana (turistički aranžman)

Formiranje kulturnog proizvoda podrazumijeva turističku valorizaciju svih segmenata kulturne baštine na predviđenoj trasi.

Turistički aranžman Upoznsj Crnu Goru treba da bude prilagođen kako inostranim posjetiocima tako i domaćem tržištu.

Trebalo bi da postane i dio obrazovnog sistema – obavezna školska ekskurzija.

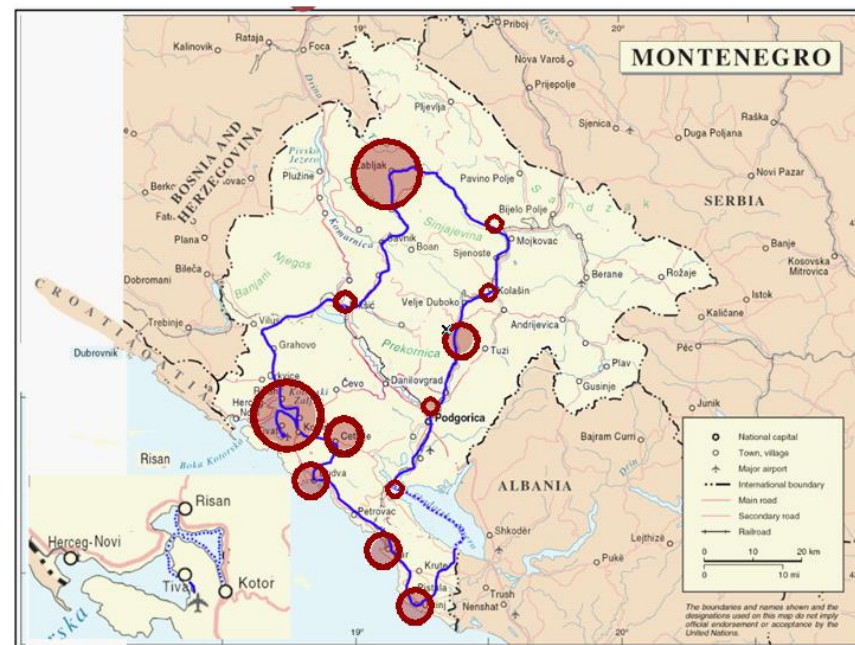
- Trasa treba da obuhvati reprezentativna kulturna dobra;

Prijedlog trase:

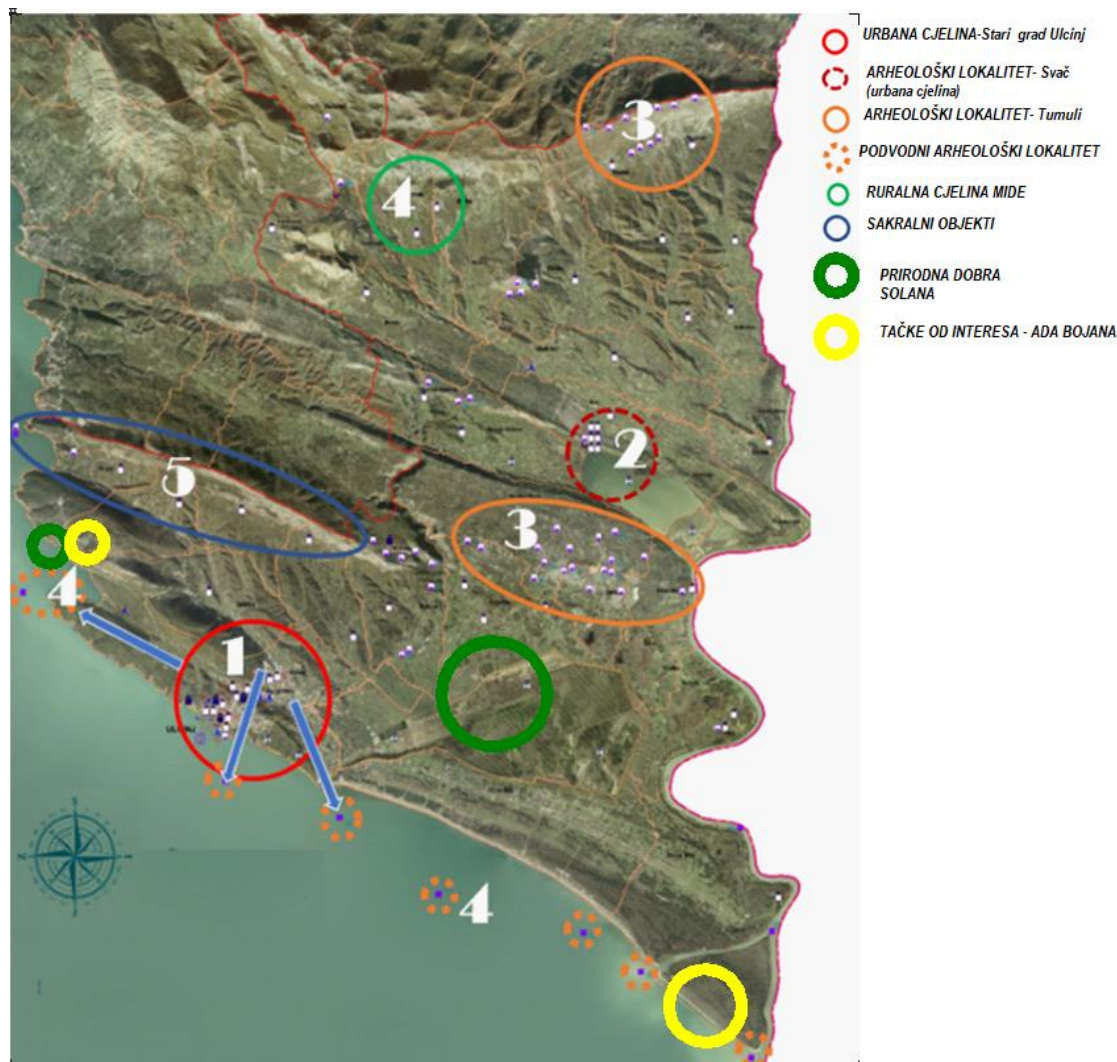
Tivat (aerodrom)- obilazak Boke Kotorske (UNESCO baština) brodom sa zaustavljanjem u Perastu, Kotoru, Risnu- putem Risan – Grahovo – Nikšić prema Žabljaku (UNESCO baština) – preko Đurđevića Tare - Mojkovac -Kolašin-Manastir Morača- Podgorica- Virpazar - brodom preko Skadarskog jezera – Ckla -Ulcinj – Bar -Budva - Cetinje – preko Njeguša – Tivat (aerodrom).

- Na trasi definisati vrijeme zadržavanja, noćenja i odmorišne tačke;
- Izvršiti promišljeni izbor kulturnih dobara;
- Izvršiti turističko opremanje kulturnih dobara;
- Odmorišne tačke planirati na pozicijama gdje postoje (ili ih treba izgraditi) ugostiteljski objekti sa ponudom lokalne tradicionalne kuhinje i uz prezentaciju nematerijalne baštine kraja;
- Termine obilazaka maksimalno uskladiti sa održavanjem bar jedne manifestacije na trasi;

- Prijedlog aktivnosti
- Izradu projekta
- Utvrđivanje izvora finansiranja
- Realizaciju
- Marketing

Primjer formiranja proizvoda kulturnog turizma na lokalnom nivou

Formiranje kulturnih ruta izradom lokalne Strategije razvoja kulturnog turizma

I Analiza resursa

- Kulturna dobra, potencijalna kulturna dobra, nematerijalna baština -
- utvrđivanje stanja i stepena pripremljenosti -
- utvrđivanje zona veće koncentracije -
- povezanost zona i dostupnost -

- Prirodna dobra npr. Solana -
- tačke od interesa npr. Ada Bojana -

- Zone smještaja -

II Procjena

- Procjena ciljnih grupa, npr avanturističko-istraživački zahtjevi - smještaj u - obnovljenim objektima tradicionalne arhitekture u selu Mide (\$) sa arheološkim - (3) istraživanjima tumula
- procjena trajanja - min 9 mjeseci, sa boravkom grupa u trajanju od min 10 - dana sa jednodnevnim izletima do Svača, Staraog grada Ulcinja i sl
- procjena uključenosti lokalnog stanovništva- Smještaj u obnovljenim - ,objektima tradicionalne arhitekture, plasman tradicionalnih proizvoda - hrane - ...maslina, rukotvorina, ljekovitog bilja
- procjena aktivnosti na pripremi infrastrukture, puteva, obnovi objekata - procjena-

III Aktivnosti

Nosilac - turistička organizacija

- Izrada programa -
- Animiranje lokalnog stanovništva -
- „Apliciranje za sredstva (Lokala zajednica, Nacionalni i Evropski fondovi -
- (donacije

Usporedni primjer u Crnoj Gori- mogućnost formiranja proizvoda kulturnog turizma**Primjer: Tvrđava Kosmač sa selom Brajići****Mogućnosti: Formiranje Regionalnog multidisciplinarnog centra**

U Tvrđavi Kosmač iznad Budve i relativno dobro očuvanim prostoru sela Brajići, može se prepoznati mogućnost uređenja multidisciplinarnog prostora sa širokim spektrom ponude i razvojnim mogućnostima. Obnovljena tvrđava i graditeljski fond sela Brajići nude mogućnost interpolacije širokog spektra aktivnosti privlačnih za posjetioce /turiste i stanovništvo.

Prostor tvrđave Kosmač može da primi sadržaje: dvorane za organizovanje kongresa, promocija, skupova, seminara, vjenčanja, koncerata, pozorišnih predstava, festivala, u jednom dijelu smještajne kapacitete.

Otvoreni prostori u zoni sela Brajići nude mogućnost masovnih okupljanja - koncerti, organizovanje sajмова poljoprivrednih proizvoda iz Crne Gore i okruženja, organizovanje tematskih sajмова poljoprivrednih proizvoda i domaće radinosti iz različitih zemalja Evrope i svijeta. Može biti jedan od prezentacionih centara nematerijalne kulturne baštine Crne Gore sa radionicama za obuku domaćeg stanovništva i zainteresovanih posjetilaca i turista.

Preduslov za formiranje kvalitetnog proizvoda kulturnog turizma je kvalitetna obnova prema strogim konzervatorskim uslovima, očuvanje prirodnih vrijednosti prostora, sanacija prostora novoizgrađenih zona sela koja podrazumijeva prilagođavanje izgrađenih struktura u skladu sa jasnim smjernicama.

Prednosti:

- Lokacija posjeduje značajne prostorne kapacitete koji omogućavaju uvođenje raznovrsnih funkcija kojima se može obezbijediti održivo korišćenje dobara i prostora;
- pristupačna je iz pravca Bara, Budve, Boke Kotorske, Cetinja i Podgorice, omogućava rasterećenje pritiska na obalni dio Budve,
- nalazi se na putu prometne komunikacije i može predstavljati i obaveznu tačku odmora i posjete nakon višestane vožnje (primjer Otočac na Krki, Slovenija) i prvi impresivni susret sa Crnogorskom obalom sa jednog od najljepših vidikovaca na širem prostoru Jadrana.

Faznost: Projekat se može razvijati u fazama:

1. Smjernice za očuvanje i unapređenje nasljeđenih vrijednosti kulturnih dobara, objekata i prostora, koji treba da sadrži i smjernice za interpolaciju kreativnih sadržaja koji nijesu obuhvaćeni opštim uslovima;
2. Urbanističko- arhitektonski konkurs sa prezentacijom održivih faza realizacije
3. Prezentacija najuspješnijih konkursnih rješenja u zemlji i inostranstvu (biznis forumi, Venecijansko bijenale, fondovi, sajmovi...)
4. Izrada idejnih projekata po fazama
5. Preventivna fizička zaštita tvrđave kojom bi se omogućilo uvođenje privremenih funkcija kojima se ne bi narušili zatečeni prostori i struktura.
6. Obnova kuća u starom dijelu sela u skladu sa strogim konzervatorskim uslovima; Podrška vlasnicima kroz oslobođenje od komunalija, poreske olakšice, nepovratna sredstva i povoljne podsticajne mjere treba da obezbijede stvaranje klime za maksimalno poštovanje zadatah uslova;
7. Pronalaženje partnera
8. Formiranje upravljačkog tijela
9. Apliciranje za sredstva
10. Projekat, izvođenje i aktiviranje kulturno-turističkog centra